Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 2.3.24

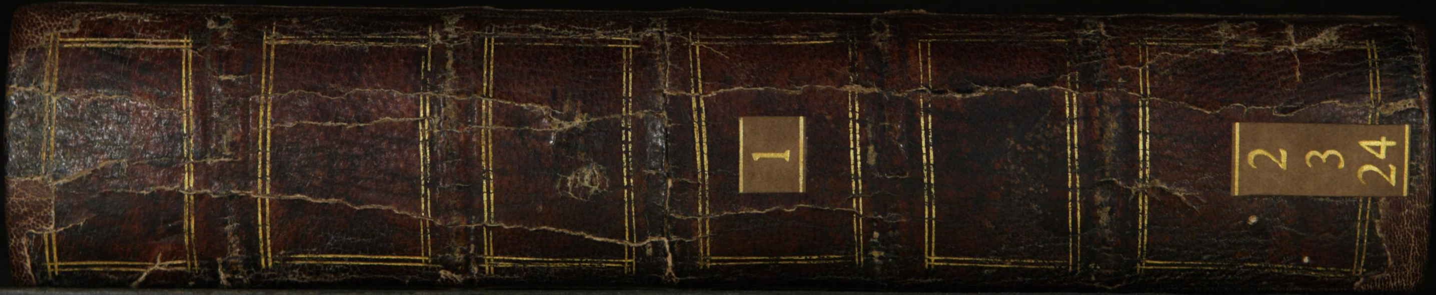

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 2.3.24

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 2.3.24

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 2.3.24

2. 3. 24

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL 2.3.24

A
XXIV
BVSSIER
H. Sall. 1.

2. 3. 24

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 2.3.24

2 . 3 . 24

2C3

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 2.3.24

B

2.3.24

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL 2.3.24

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL 2.3.24

IOANNIS
DE BVSSIERES
BELLIIOCENSIS,
è Societate IESV;
HISTORIA FRANCICA:
A MONARCHIA CONDITA,
ad annum huius seculi, septuagesimum.

EDITIO ALTERA, PRIMA LONGE auctior & emendatior.

TOMVS PRIMVS.

LVGDVNI,
Sumpt. LAVR. ARNAVD, & PETRI BORDE.

M. DC. LXXI.
CVM PRIVILEGIIS.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL 2.3.24

PETRO SEGVERIO, CANCELLARIO FRANCIÆ.

TRIA sunt, VIR SVMME, *quæ me impulerunt, vti hoc opus Amplitudini Tuæ addicerem & deuouerem; ipsum Argumentum, Amor Litterarum, atque Religio. Etenim cùm Togatus principem dignitatem Franciæ impleas, ad Te pertinent, quæ ad Franciæ dignitatem & laudem pertinent; & peccaret ipsa, nisi Te ornaret, cuius præclarißimum ornamentum Tu es. In Historiam missa, dum intuetur se atque considerat, se in Te agnoscit; & & quidem prudentem, doctam, fortem, felicem, & Religiosam: non qualem olim priuata flagitia de-*

formauerant, miſeram, ſauciam, & detruncatam. Quippe in Te Conſiliorum vim atque ſanctitatem, in gerendis rebus efficacitatem & celeritatem, in euentibus proſperitatem contemplans, Senatores, Præſides & Cancellarios plures in Te deprehendens, monumenta priſca non relegit, nacta in Te, ampliſsimam priorum temporum epitomen; quatenus ea virtutes meritáque ſua ſignauerant. Illa igitur ſimul in Te confluxiſſe, quæ ornabant ſingulos, demiratur atque gratulatur; inconcuſſam in Principem fidem, ſinceræ Religionis cultum & tutelam, intaminatæ Iuſtitiæ amorem & zelum, maieſtatis Regno aſſerendæ indefeſſum ſtudium, & comitatem ſibi conſtantem in apice Dignitatum. Iam ſi Literæ foueri amant atque promoueri, quem appellabunt, niſi litterarum ſcientem iuxtà atque amantem. Inter arma & furorem belli perijſſent, niſi Tuo Authoritatis ſinu defenſas & tectas, liberalitatis dextrâ ſtabilitas; imò tuo ipſo digniſsimo Capite, ceu domeſticis laribus admiſſas penitus, fouiſſes, recreaſſes, & quodammodo ſuſcitaſſes. Nunc lugeret tot inter bona quibus circumfluit Francia; nec partas Fortitudine ſumma Victorias, nec erecta per diuerſas gentes trophæa, nec vltra Prouincias prorogatos fines, nec ipſam beatiſsimam Pacem, felicitati adſcriberet, ſi Litteræ oppreſſæ armis interijſſent: quid enim monumenta Virtutis & gloriæ ſuperant, ſi ea pereant, per quæ ſtant ipſa monumenta, & ad poſteros veniunt.

Porrò

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 2.3.24

Porrò quid mirum, si Doctrinas & Litteras in familiares admiseris, quas (vt dixi) ingenio tuo excepisti. Negligi sanè & contemni haud poterant, quæ in Te Magistratu principe collucebant; quis peritiam Legum, quis Philosophiam, quis Eloquentiam aspernaretur, quas à puero coluisti, fouisti, & in fastigium perduxisti? Quis cæteras non amanter suspiceret, quarum omnium semina, tuâ capacissimâ Mente recepisti, itura in stirpes & fructus, quoties studio tuo libuerit. Eamobrem quod dignitas tua Priuilegium Libris, hoc ingenium tuum Litteris præstat; vt quemadmodum illi destituti sigillo, vulgares sint atque expositi; ita istæ tibi minùs probatæ, ærariæ sint atque plebeiæ. His Titulis, Vir Amplissime, tibi debetur Historia; at titulo Religionis debetur Historicus, quà publicæ cupidus, quà suæ. Etenim publicam (ea est Christiana atque Orthodoxa) in Ciuilium bellorum turbine, quanto studio quanta contentione animi asseruisti ac vindicasti? Patebant Nouatoribus Ædes, Palatia, ipsa Templa, atque Altaria; irrepebant in plures animos dogmata perniciosa; Tu domum tuam veluti Sacrarium Fidei occlusisti, Tu à contagio mentem purissimam amouisti, Tu opinione sanctissima prælusisti decretis Pontificum, nec sanciuit aliud Romana Ecclesia, quàm quod priuata Themis Te perdocuerat. Sed ea laus sic tua est, vt stirpis sit propria, & maioribus tuis Orthodoxa fides pro anima fuit; adeò cum spiritu Catholicos sensus haurie-

riebant.

riebant. Nec Societatis ſum immemor, in qua vitam dego, quam tibi tantis deuinxiſti beneficiis; in cuius ego inſitus truncum, quamquam vilis & tenuiſsimus ramus; pro minima mea parte gratum animum teſtor; precaturus Numen, vt bona illa tua diuturna perdurent, & quam valetudinem animi corporiſque, Deus rebus publicis prouidens indulſit hactenus, eam in æuum longius ſeruet; ſiſque in ſeculum argumentum Hiſtoriæ. Id, VIR SVMME, *in votis habet & precibus,*

Amplitudinis Tuæ

Addictiſſimus & humillimus
in Chriſto
IOANNES DE BVSSIERES,
è Societate IESV.

AD LECTOREM.

IN hac noua Historiæ Francicæ editione, haud pauca adiuncta reperies, multa immutata, secùs quàm legeris in priore editione. Ita enim res humanæ se habent, eáque est ingeniorum varia sentientium diuersitas, & propemodùm dimicatio, vt veritas ægrè è Democriti puteo eruatur, ac vix vnquam nisi repetito per conatus plures labore, sub mortalium oculos veniat. Habes etiam in hac editione contractam Epitomen rerum gestarum à Ludouico XIV. Epitomen inquam, nam scribenda de tot præclaris rebus Historia, maioris est operæ, quàm vt eam tam vulgaris Scriptor aggrediar.

Summa Priuilegij Regij.

CAutum est auctoritate Regis nouo Priuilegio, ne quis in Regno suo, aliísve locis suæ ditioni subiectis, libros quosdam imprimat, scriptos à Patre IOANNE DE BVSSIERES è Societate IESV, in quibus recensetur *Historia Francica, vel Latinè, vel Gallicè scripta*, in nouem proximos annos à die absoluti operis: mulctâ trium millium librarum indictâ, qui secus fecerit, prout fusius in diplomate Regio continetur. Datum Parisiis, die 24. Februarij, Anno 1671.

De mandato Regis,

MARGERET.

Summma Priuilegij Prouincialis.

LAurentius Grannon, Prouincialis Societatis IESV, in Prouincia Lugdunensi, iuxta facultates concessas à Regibus eidem Societati, permittit Bibliopolæ quem designabit P. IOANNES DE BVSSIERES, ex eadem Societate, typis mandare ac diuendere Librum, cui titulus est, *Historia Francica.* Datum Lugduni 20. Aprilis 1660.

Signatum,

LAVRENTIVS GRANNON.

IOANNES DE BVSSIERES è Societate IESV, concessit supradicta Priuilegia, LAVRENTIO ARNAVD & PETRO BORDE, Bibliopolis Lugdunensibus, iuxta pacta cum iis conuenta. Lugduni 1. Iunij 1671.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL 2.3.24

Series Regum primæ Stirpis.

I. PHARAMVNDVS.
II. Clodio.
III. Merouæus.
IV. Childericus.
V. Clodouæus.
VI. Theodoricus.
VII. Childebertus.
VIII. Clotarius.
IX. Charibertus.
X. Chilpericus.
XI. Clotarius II.
XII. Dagobertus.
XIII. Clodouæus II.
XIV. Clotarius III.
XV. Childericus II.
XVI. Theodoricus II.
XVII. Clodouæus III.
XVIII. Childebertus II.
XIX. Dagobertus II.
XX. Chilpericus II.
XXI. Clotarius IV.
XXII. Theodoricus III.
XXIII. Childericus III.

Series Regum secundæ Stirpis.

XXIV. PIpinus.
XXV. Carolus Magnus.
XXVI. Ludouicus Pius.
XXVII. Carolus Caluus.
XXVIII. Ludouicus Balbus.
XXIX. Ludouicus & Carolomannus.
XXX. Odo.
XXXI. Carolus Crassus.
XXXII. Carolus simplex.
XXXIII. Rodolphus.
XXXIV. Ludouicus vltramarinus.
XXXV. Lotharius.
XXXVI. Ludouicus ignauus.

Reges tertiæ Stirpis.

XXXVII. HVgo Capetius.
XXXVIII. Robertus.
XXXIX. Henricus.
XL. Philippus.
XLI. Ludouicus Crassus.
XLII. Ludouicus Iunior, nomine VII.
XLIII. Philippus Augustus.
XLIV. Ludouicus VIII.
XLV. Ludouicus IX. sanctus.
XLVI. Philippus Audax III.
XLVII. Philippus Pulcher IV.
XLVIII. Ludouicus Hutinus X
XLIX. Philippus Longus V.
L. Carolus Pulcher IV.
LI. Philippus Valesius VI.
LII. Ioannes.
LIII. Carolus sapiens V.

LIV.

LIV. Carolus Dilectus VI.
LV. Carolus Victor VII.
LVI. Ludouicus XI.
LVII. Carolus VIII.
LVIII. Ludouicus XII.
LIX Franciscus I.
LX. Henricus II.
LXI. Franciscus II.
LXII. Carolus IX.
LXIII. Henricus III.
LXIV. Henricus Magnus IV.
LXV. Ludouicus Iustus XIII.
LXVI. Ludouicus Adeodatus. XIV.

HISTORIÆ FRANCICÆ LIBER PRIMVS.

SYNOPSIS.

Exordium. Gallia antiqua. Qui Franci? Franciæ nomen; Gesta Francorum. Res sub Honorio. Pharamundus. Clodio. Valentinianus Imperator. Clodio Galliam inuadit. Francorum arma. Ætius quis? Clodionem vincit. Merouæus Rex. Attila victus. Chilpericus Rex. Ægidius Rex Francorum: Idem pellitur: Childericus restituitur. Arbogastes Francus. Sancta Genouefa. Clodouæus Rex; Siagrium vincit. Burgundi in Gallia. Clotildis sponsa Clodouæi. Clodouæus Christianus. Sacra Ampulla. Lilia Francica. Gothi qui? Theodoricus agit cum Clodouæo. Burgundicum bellum. Alaricus cæsus. Inculisma capta. Anastasij legatio. Clodouæus Arelate pulsus: Morbus; iniquè gesta; Mors. Succedunt quatuor liberi. Bellum in Thuringia. Burgundicum bellum. Sigericus & Sigismundus occisi. Clodomiri cædes. Sancta Radegundis. Clodomiri liberi. Bellum in Thuringos. Charibertus Aruernos inuadit. Clotildis iunior malè

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL 2.3.24

habita, euocat Childebertum. Theodebertus Theodorico succedit. Pugna contra Clotarium, miraculo disjecta. Fratres secundùm in Hispaniam. Theodebertus in Italiam. Theodeberti mors. Clotarius in Saxones. Chramnes captus, cæsus. Clotarij mors.

HISTORIAM scribo Gentis in vniuerso Orbe percelebris; quis enim populus Francos nescit? rebus plenam, varietate iucundam, mirificam subitis conuersionibus; in qua Diuinæ Prouidentiæ non tam lusus, quàm amor pateat; in qua demùm inexhausta nouitas tædium auferat, & euentuum dignitas legentem erudiat. Sanè in rebus Francicis admirabilis Terræ & Cœli mistura est; vt inde humana consilia & humanæ cupiditates, regnum exagitent, concutiant, & propè euertant; hinc Diuina Mens, mortalium artes, aut regat, aut flectat, aut omninò disijciat; vt si qua in scena dictum olim sit, *Deus è machina*; in rebus Francicis vsurpandum sit maximè. Accedit ad amplitudinem, quod Francorum Historia infunditur in Europam totam, vt illam scribenti accuratiùs, in omnium gentium Annales & consilia peruadendum sit. Et quemadmodum Francus omnium prope gentium ciuis est; nusquam tam amans patriæ, quin natio quæuis quam cœperit incolere, pro patria sit; ita qui de eo scribit, populos omnes pro suis habeat, huicque sit veritas, quod illi vtilitas, pro solo patrio, & suorum amore. Ea mente atque consilio, Opus suscipio difficile quidem & arduum scribenti, sed legenti, si Deus fauerit, tam iucundum quàm vtile.

I. *Gallia antiqua.*

Gallia inter Europæ prouincias, amplitudine, frugum vbertate, incolarum frequentiâ, nulli inferior, limites habuit à natura, qui ferocissimam gentem intra fines certos concluderent, & ab aliis seiunctam populis, non tam illi quàm ipsis consulerent. Sic limites, montes & maria, & fluuius pelagi instar, quæ cupiditates humanas coërceant; tam effusi, tam alti, sic in nubes erecti, vt viderentur nullâ vi, nullo conatu posse superari. Nam quis Alpes, quis Pyrenæos montes perstringeret? illæ ad Ortum eminent; isti ad Meridiem; quis præternauigaret gemina maria? at Mediterraneum, intercludit exitum, quà regio in Austrum porrigitur; Oceanus verò latissimo ambitu terras stringit, ad Occasum & versus Boream; vbi Rhenum amnem sic excipit, vt admittat in aquarum consortium; & eundem quà ad solem orientem defluit, sic vndis tumidum, fluctibúsque præcipitem, vt diu nationes bellicosissimas, Germanos & Gallos, suis quamque terris constrinxerit. Eos tamen limites perruperunt Galli, & supra nubes vecti in Alpium iugis conscendendis, se in Italiam effuderunt frequenter, in Græciam haud rarò, atque vltra in Asiam irruentes, prouincias plures diripuerunt, & fixis sedibus ad gentis laudem & commodum, inter Græcos tunc rerum dominos, Galatiam constituerunt in Asia, atque inter Romanos, mox Orbis imperium assequutos, Cisalpinam Galliam condiderunt,

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL 2.3.24

Italiæ partem ampliſſimam & feraciſſimam. Verùm quod fuerat commodo, vt res humanæ ſunt, incommodo fuit: Galli per eaſdem Alpes quas ſuperauerant, hoſtem admiſerunt; in eas Romanis ſcandentibus, atque in Galliam volatum Aquilæ porrigentibus. Id tentatum ſæpius Iulius Cæſar confecit, qui pro materia triumphorum, & ad regnum gradu, Gallos ſibi deligens, eos per nouem annos profligauit & domuit, & poſt eos tam difficilè victos, quaſi curſim reliquum Orbem ſubiecit. Ab eo trifariam Galli diuiſi, in Belgas, Celtas & Aquitanos: poſtea Auguſtus quadripartitam Galliam fecit: nam Belgica erat Sequanam inter & Rhenum; Celtica ſiue Lugdunenſis, à Sequana deducta ad Rhodanum, & per Ligerim diſtincta ab Aquitanica; hæc ad Oceanum & ad Pyrenæos porrigitur: tum denique Narbonenſis, quæ latè protenſa ad Mediterraneum, ad Gebennam montem, & ad Garumnam amnem excurrebat. Regio itaque tam populoſa quàm ferax, à Romanis Magiſtratibus regebatur; donec Borealibus gentibus, inſtar examinum in Europam totam effuſis, ſimul Gallia impeti cœpit atque inuadi. Iámque in eam irruperant, & ſtabiliuerant ſedes Gothi & Burgundi, de quibus plura dicam; Romanis expulſis, & Franci Rheno ſolùm diſiuncti ſe ad eandem cupiditatem adiecerant, atque conatum ad traijciendum amnem adhibuerant. Qui autem Franci hi fuerint, inquirendum eſt; vt noſtræ propagationis originem, quantùm ſinit rerum veterum caligo, aperiamus.

II. *Franci qui?*

Sed facilius inquiritur illa, quàm inueſtigatur, in confuſis illorum temporum tenebris; quibus cùm omnia perturbarentur, Barbaræ gentes Imperium Romanum ſcinderent, nihil in Europa fixum, nihil firmum ſtaret; an mirum, ſi minus accuratè explorati ſint auctores malorum, in quibus repellendis vna erat cura & cogitatio? Primùm non placet, quod Poëtæ noſtri arripuerunt, arceſſere Francos à Troianis, per Aſtyanactem filium Hectoris, cui Francionis nomen comminiſcuntur; quem auctum ſociis Troia deducunt ad Paludem Mæotidem, ibíque condentem vrbem Sicambriam: vnde cunabula gentis ferociſſimæ; & appellatio, quæ deinde in Germaniam, mox in Galliam penetrans, extinctam in parentibus gloriam ſuſcitarit in poſteris. Quaſi Romanorum æmuli & victores, in iiſdem cunis naſci voluerint, & parum ſit geſtis eſſe nobiles, niſi & ortu ſint. Non aberrant tam longè, qui eos à Sarmatis & Scythis euocant, vt in illa populorum eluuione, inundantium in terras vberes, Franci vndas in hoc pelagus inferant, ſuóſque habeant agros quos obruant. Sed hoc incertum, nec coniecturis vllis ſtabilitur. Falsò etiam petuntur à Batauis; hoc vno argumento, quod Franci apud Sidonium natatu celebres, & expeditionibus maritimis clari, claſſe in Hiſpaniam delati, eámque vaſtantes, videantur admodùm cum Batauis noſtris conuenire, quibus naues Penates ſunt, patria Oceanus, & ipſe palmarum ferax. At eos quidem Batauiam forſan inuaſiſſe crediderim, & oram illam maritimam, vnde ſoluerint expeditæ claſſes: gentem verò numeroſiſſimam ex anguſto ſolo totam prodiiſſe, non eſt quod affirmem. Veroſimilius eos Gallia ſibi vindicaret, & agnatos longâ ſerie annorum auulſos à ſtirpe, illi reſtituens, poſtliminio redditos

Non Troiani.

Non à Scythis aut Batauis.

Neque à Gallis.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL 2.3.24

in familiam suam insereret. Non enim ambigit, quin olim colonias in plures terras emittens, Boios suos in Germaniam fuderit: qui à Rheno ad Albim positis sedibus, eos genuerint, à quibus patrio nomine dicta est Boioria, & nouo Franconia, ob studium libertatis: quíque deinceps, arcano ductu naturæ, Galliam & expetiuerint votis, & armis tentarint, patriæ vel repugnanti reddituri sobolem generosam. Eámque opinionem fulciunt instituto Francorum, qui velut alienum solum incolerent, ab reliquis Germanis discrepantes armis & studiis, suis dumtaxat auspiciis militarent, neque vllam rem aduersam aut prosperam, participatam vellent cum aliis. In eam sententiam tametsi plures iuerint, & olim ego cum pluribus; tamen in præsentia Cluuerio assentior, in quem etiam inclinat Vignerius, vt Francos non longius vocandos, quàm ab ipsis Germanis censeam; & si aliunde non constat, penes possidentem sit præiudicium. Existimat autem eruditus Scriptor, Francos simul exortos esse, atque Alemannos; non gentes in Germania nouas, sed veteres, quæ ob noua consilia, nouas appellationes sortitæ sint. Quippe Germaniam cùm populi numerosissimi, à Cimbris, Scythis & Sarmatis progressi partim obruerent, partim appeterent; præterea Romani Imperatores non cessarent bello vexare; ea se in nouum & antiquum hostem communiens, plures regiones compegit in vnam Rempublicam, quæ coniunctis viribus animísque, ex diuersis membris efformaret corpus validius, ad retundendam vim & ad inferendam, magis quàm singuli artus idoneum. Néue autem corpus illud maius & amplius foret, quàm vt regi posset, cùm rarò diffusas corporum moles par agat animus; placuit totam Germaniam in duas partes dispescere; quarum altera Franciam constituit, Alemanniam altera; vtraque nomen nouum ex societate noua, adsciscente. Sic Franci facti sunt, Bructeri, Chamani, Ansinarij, Chati, & Salij, qui incolebant regiones Rhenum inter & Albim, ad Occasum versas. Ex quibus sit facile Franciæ limites in Germania ponere; qui fuerint Oceanus à Septentrionibus; ad Occasum idem cum Rheno amne Oceanus; ab Ortu Albis & Sala; à Meridie fluuius Nicer, per quem ab Alemannis dirimebatur. Quæ noua rerum & animorum societas, vt nouo etiam nomine instaurata libertatis studia designaret, se Francos dixere seu liberos; nam linguâ Germanicâ, *thi Francon* liberum significat; vnde tota illa quam incolebant regio nuncupata est Francia; quæ & Sicambria est appellata, & Franci Sicambri, ab vrbe Sicambria, in eo tractu iam olim posita. Inde etiam eruitur appellatio geminæ Franciæ itidem gemina, Orientalis & Occidentalis, Transrhenanæ & Cisrhenanæ; postquam Franci transmisso Rheno in Galliam inuaserunt; Franconiæ similiter nomen ab iis eductum, & in eam transmissum prouinciam, in qua hæsere Franci Germani, qui solo contenti patrio, non transierunt in Galliam. Porrò Francorum nomen cùm petendum sit à Romanis scriptoribus, id primò sub Valeriano Imperatore innotuit, circa annum Christi ducentesimum quinquagesimum quintum, quo dicuntur in Galliam irrupisse. Nam fortissimi viri & audacissimi, numerosissimâ iuuentute, gnari nusquam validius repelli hostem, quàm si impetatur,

A Germanis petendi.

Franciæ fines & nomen.

Francorum gesta.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL 2.3.24

impetatur, ſimul Galliæ vberrimum ſolum appetentes, iam à primordiis condictæ ſocietatis, in vicinam Galliam cupiditatis admouebant oculos, in qua, vno duntaxat amne tranſmiſſo, & hoſtem amouerent, & commodas ſibi & poſteris ſedes ſtabilirent. Conatus igitur per plures annos in eam rem adhibitus, cùm Romani eos vel armis obiectis arcerent à tranſitu, vel tranſgreſſos pellerent, & in Franciam ſuam retruderent. Vario euentu per ducentos propemodùm annos, gens bellicoſiſſima vicit & victa eſt; iuxta Romanorum Cæſarum vel ſocordiam vel fortitudinem; vt iſtis ignauis illa præpolleret; bello illuſtribus, & Imperij vires reuocantibus, recipere ſe in priſtinas ſedes cogeretur. Inde capto à Perſis Valeriano, dum filius Gallienus, totum ſe ignauis voluptatibus tradit; Franci Galliam diripiunt, penetrant in Hiſpaniam, eámque poſt Tarraconem vrbem expugnatam, per annos duodecim deprædantur. Tenuítque hæc vaſtitas, donec repreſſa eſt à Probo Imperatore fortiſſimo, per Legatos ſuos Francum vincente. At victi reſurgunt validiùs; paucis eorum in Aſia impunè graſſantibus, deinde in Græcia, & fulgetri inſtar Siciliam inuadentibus, captis Syracuſis. In hac rerum alternantium varietate Franci peruenerunt ad Honorij tempora, partim ducibus, partim Regibus obtemperantes; iam ab initio Monarchiæ formâ conſtitutâ, quam mox per tot ſecula intemeratam ſeruarunt, ſemper vnius ductui ſe regendos tradentes. Accuratius autem Honorij tempora ſunt perſpicienda, ex quibus velut ex Trojano equo bellatores, ita plura repentè regna exorta ſunt, Francicum maximè, ſtatim ab infantia in robuſtam ætatem prouectum.

III. *Res ſub Honorio.*

In ruinam vergebat Romanum Imperium, à magno Conſtantino, Chriſti fidem amplexo, mirificè quidem propagatum, inſtauratâ veterum Triumphantium gloriâ: ſed illicò ſtatim diuulſum à filiis, per hæreſim Arianam penè depoſitum, & bellis inteſtinis externo hoſti ad prædam obiectum. Illud per plura capita deuolutum in præceps, peruenit ad Theodoſium, qui Cæſarum nemini inferior fortitudine, pietate & religione cunctis ſuperior, Romanam laudem conſeneſcentem & iam decrepitam, infuſo vigore quodam adoleſcentiæ, ad iuuenile robur reuocauit. Hic moriens citiùs, quàm poſtularet ſtabilienda confectarum rerum felicitas, duobus filiis Arcadio atque Honorio, hæreditatem dedit Imperium, non virtutem; qui ratus vnum ferendæ moli tantæ imparem, duos illi ſubiecit æquâ poteſtate; partitus orbem terrarum in Imperium Orientale, quod Arcadio maiori natu aſſignatum; & in Occidentale, quæ pars Honorij: atque attribuit cuique liberorum, ſuum veluti Tutorem & rerum Adminiſtrum, Rufinum Arcadio, & Stiliconem Honorio. Verùm vt incerta eſt hominum prudentia, qui ſuffecti erant ad fulciendum Imperium, ij ad euertendum illud connixi ſunt, abuſi Cæſarum adoleſcentiâ, & ambientes faſtigium, vnde propiùs aberant. Ideò ad res perturbandas, Barbaræ gentes partim excitæ, partim ſponte concitæ ad certiſſimam prædam. Gothi iam à Conſtantini temporibus, per varias clades repreſſi identidem, nunc liberius vtriúſque Imperij limites perrumpunt; euocati à Rufino, & à Stilicone, hoſtem parantibus, à quo victo ſibi gradum ad

Imperium sternerent. Simul Burgundiones, ex Germania progressi, in Galliam penetrantes, Hæduos inter & Sequanos, ad Ararim & Rhodanum amnes, domicilia fixerant. Gothi haud multò post, per Romam captam, & oppressam Italiam, in appendicem victoriarum, in Narbonensi Gallia consident, Pyrenæos transeunt, & Tarraconensem Hispaniam sui iuris efficiunt. Iis in Hispania ad partiendam prædam adiunguntur Alani & Vandali, simúlque occupant feracissimas terras, quas appellant de suo nomine, ne periret vnquam memoria vincentium: nam Gothalania, regio dicta quæ in Tarraconensi Hispania, ad Mediterraneum mare, ad Iberi fauces porrigitur; & à Vandalis Andalusia, quæ prius Bætica, ad Bætis ostium, & ad Oceanum protensa; vtraque gemina vbera Hispaniarum, mercaturâ & feracitate. Nec Britannia cladium expers, quanquam penè ab Orbe diuisa, Scotis & Pictis latè grassantibus, regnóque sedem inter Oceani fluctus ponentibus. Inter eos Franci supererant, quos opportunitas & exemplum, & diu iam concepta cupiditas, euocabant vltrà Rheni ripas. Iam appliciti ad eum propius, & experti vbertatem Galliæ, ad eam obtinendam de traiiciendo amne deliberant: ne vno fluuio excluderentur, qui per maria traiecta & longinquas nauigationes, sæpe hostem quærentes quem vincerent, tam sæpe optato bello, speratísque palmis præluserant.

IV. PHARAMVNDVS.

Eam in rem plerique in Annalibus nostris, Pharamundum primum Francorum Regem constituunt: nullâ ratione cur primus sit, cùm vltrà Rhenum in Francia plures regnum ante Pharamundum tenuerint, nec ipse cis Rhenum Franciam in Gallia, quod in votis maximè erat, locauerit. Melius Reges nostri à Merouæo inciperent, à quo stabilia regni fundamenta, & filij longâ serie ad regendum nati. Ego ne discedam à pluribus, à Pharamundo incipiam. Ille Varamundus etiam dictus & Pharamodus, Marcomeris filius, & nepos Sunnonis, quanquam hunc aliqui patrem non auum faciant, in regnum à Francis assumitur; sanè non primus Regum inter Francos; qui enim præcesserant, eum vsurpauerant honoris titulum. Passim scribitur regnum iniuisse, anno post Christum vigesimo supra quadringentesimum: à quo anno Franci statuunt Monarchiæ suæ originem; instar clarorum amnium, ex tenui fonte, & propè incomperto colligentium vndas, & perpetuo cursu fluentium. Agebat tum Rauennæ Honorius Imperator, imò per summam ignauiam delitebat, de salute magis quàm de Imperio solicitus, in angulum Italiæ compulsus, post Galliam & Hispaniam propemodùm amissas; Imperium abiiciens, vt Imperatorem seruaret. Pharamundus verò quam primùm regno est inauguratus; haud inscius quid à se potissimùm Franci exigerent, de Rheno transmittendo cogitat, déque Francia sua transportanda tandem in Galliam. Eam propugnaculum firmum muniebat ciuitas Treuirorum, ad ripam amnis erecta; quam Romani Imperatores, ipsi plerique, per legatos alij, semper insederant, ad Francorum molitiones nouas compescendas. Postquàm Honorius Imperium, non tam moderabatur, quàm dilapidabat, Treuirorum vrbs præsidio tenebatur admodùm infirmo; vnde Francis facta sæpe audacia

Rhenum transit.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL 2.3.24

cia irrumpendi, & molem oppositam votis euertendi. Et verò Saluianus, ille ſanctiſſimus circa hæc tempora, & Christianus in calamitatibus deflendis Ieremias, aſſeuerat Auguſtam Treuirorum, vrbem primariam opulentiâ & nobilitate, tertiùm captam à Francis, incenſam, & euerſam; ciuibus aliis peremptis, quà ferro quà igni, raptis aliis in miſeram ſeruitutem. Aſſentior autem Adriano Valeſio, Scriptori eruditiſſimo, & rerum Francicarum peritiſſimo indagatori, exiſtimanti tertiam illam vrbis expugnationem in Pharamundum incidere; quem vero eſt ſimile regni primordia facinore quopiam decoraſſe, in ſe traducta perdifficili expeditione. Quod vt verum puto, ita cenſeam non hæſiſſe illum in Gallia, neque in vrbe capta fixiſſe locum certum: quod ex eodem Saluiano conficitur, querimonias inſtaurante, quod Treuirenſes, cladis reliquiæ, in miſeriarum ſolatium, flagitauerint ab Honorio & Conſtantio Imperatoribus, Ludos Circenſes; triſtem pompam & lugubrem, in parietinis incendio deformatis. Anni inter hæc tranſiguntur octo, quibus Pharamundus regnaſſe dicitur; dum amnem tranſmittit, vrbem amplam capit; rurſum vltra amnem depellitur, & in nouum tranſitum neruos omnes intendit. In quem putem bellicoſum Regem curas & ſtudia impendiſſe potius, quàm in leges condendas; cùm is Martis ardor legum curam excludat; quæ pacis ſunt fœtus, & regni iam ſtabiliti optata ſoboles. Salicam igitur cum laudato Valeſio tranſmittamus in Galliam; vbi auſpiciis felicioribus, à Clodouæo, rebus geſtis magno, & religione maximo, originem illuſtrem repeter. Pharamundus igitur inter eas curas diem obit; de liberis relictis Cleuo, & Cludio ſiue Clodione, incertum eſt. Sanè is debuit ſupra maiores eſſe inſignis militari laude, à quo Franci vno ſeriem ſuorum Regum inceperint; vt fortitudine præſtet in paucis, qui fortiſſimorum inter Principes Regum agmen ducit.

PHARAMVNDVS.

V.

CLODIO REX.

Anno Chriſti. 428.

Pharamundo Annales Clodionem ſufficiunt. Nec ſatis conſtat, è quo natus Clodio, quem & alij Clodium, Chlogionem, & Cloionem nuncupant. Aſſentior pluribus, vt Pharamundi ſit filius; id enim diu moris Francis erat, vt quanquam ipſi Regem ſibi eligerent, à quo ducerentur in bella; tamen ſi Regi mortuo filius eſſet aptus ad regimen, hunc præ aliis optarent, ſibíque volentes præficerent. Huic Comati, ſiue Criniti agnomen datum eſt: non quod primus effuſam comam aluerit, id enim paſſim vſitatum Francis; ſed forſan, quod ampliſſimam & ſplendidiſſimam ſupra alios Reges nutriuerit, aut modum quendam in porrigenda cæſarie aliis dederit; vnis Regibus permiſſa amplitudine; cùm è coma promiſſa & pexa exurgat decor non modicus. Is continuò in regnum aſſumptus, patrum voluens conſilia, de Gallia inuadenda, vt ea peragerentur conſultius, ſagaces mittit exploratores, qui indagarent Romanorum vires & vigilantiam. Interea ne otio Franci torpeſcerent, vtque bello haud arduo ad difficilius incenderentur, caſtrum oppugnat in Thuringis, cui nomen Diſpurgum; eóque capto, & poſt reditum exploratorum, pronis omnibus ad expeditionem Gallicam, eam indicit copiis. In Romanos maximè vertebatur vis belli. Ii Galliam Belgicam obtinebant, à

Rheni

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL 2.3.24

CLODIO.

Rheni citeriore ripa ad Ligerim; trans Ligerim Visigothi Aquitaniam latè possidebant; Burgundiones ad Rhodanum porrigebant imperium, Narbonensis Gallia partim Romanis, partim Visigothis obnoxia erat. Romanos suæ res in Italia distinebant. Postquam Honorius viuere desiit, & sine liberis quidem, Occidentis Imperium occupantem vocabat. Neque is defuit. Ioannes Quæstor magnus, quasi abdicatam hereditatem inuadit Purpuram, séque Barbarorum auxilio in Theodosium communit. Quippe Placidia, orto eam inter & Honorium fratrem iurgio, confugerat ad Theodosium, nepotem ex fratre, Orienti imperantem, abducto simul Valentiniano puero, quem ex Constantio, Imperatore dicto, susceperat. Beneuolè à Theodosio excepta, ab eodem post fratris obitum, filio Valentiniano, decurrenti octauum annum, Imperium Occidentis impetrat, & simul copias quibus Ioannes solio deiiceretur. Et deiectus est quidem per Ardaburium; sed in belli ciuilis Hunni, Gothi & Vandali societatem exciti, patrimonium Cæsaris miserè disperdebant, dum id ipse inuasum ab alieno reciperet. In ea igitur perturbatione, Clodio selectum militem ad Rheni fluenta admouet, móxque amne transmisso, in opposita ripa, disiecto hoste componit. Statim Gallos metus implet, Francos audacia, qui felici euentu fortitudinem augente, nullo obice peruagati Belgium, multis vrbibus captis, locum regno & genti constituunt. Neque is in Tungris, vt affirmant aliqui, qui in Brabantia habitabant, Leodium inter atque Louanium; sed pergentes vlterius, Carbonariam occupant syluam, quæ Arduennæ pars est, inter Mosam & Scaldim; Tornacum & Cameracum capiunt, atque ad amnem Somonam, omnia vastant, occupant, & fixi insident. Dubium inter Auctores qua in vrbe Clodio domicilium, & maiestatem regni defixerit; an Samorobrinæ, quod Ambianorum est oppidum; an Cameraci siue Camaraci, quæ vrbs videbatur commodior, vnde in regionem subactam vigilantia Regis intenderet. Atque abs re non erit, paucis Francos exscribere, & eorum arma, vt eruditè à Sidonio Apollinare pinguntur. Quippe homines staturâ celsâ & procerâ, rutilante flauo colore cæsarie, quæ à fronte in summum verticem reduceretur, ne fortè obiecta oculis hostem occuleret; cæruleus in iis color, pro fulgetro erat fulmen vibrantibus; nihil pilorum in toto ore extabat, rasis accuratè genis & labiis; è mento duntaxat ad decorem sexus, barba tenuis pendebat, in cristas digesta, & studiosè depexa; ceruicem lacteam, nec pili inumbrabant, nec vestis tegebat: quæ & vestis ad modum ampli corporis strictior, membrorum molem porrigebat magis: artubus quanquam longis mira alacritas, expeditis ad cursum, ad pugnam validis, ad arma tam promptis, vt quocunque se verterent, ea non oneri, non incommodo essent, sed quasi à Natura mēbris ipsis affixa. Quippe à cunis arma infantes tractabant pro ludicris, ad manum semper hastulæ atque ensiculi, quibus crescentibus ad incrementa corporum, non premebantur iam viri. In dimicando celer pernicitas, ad vincendum firmitas, ad moriendum immobilis. Arma porrò ad tegendum corpus pauca & leuia, capitis & cruris nullum tegumentum, nulla lorica, arctum duntaxat scutum, quibus salutis

Valentinianus Imperator.

Clodio Galliam inuadit.

Ardennes.

Amiens.

Franci veteres.

cura admodùm tenuis, tota ad victoriam versa; ad quam parandam plura arma erant; ensis breui capulo, ango, & bipennis; nulli arcus, sagittæ nullæ, aut fundæ: angones pro iis erant; hastæ scilicet mediæ magnitudinis, ferreis obtectæ laminis, præter imam partem, vncis deorsum incuruis vtrinque prominentibus ex summo spiculo, quas in hostem propè intorquebant, viribus robustis, dirum vulnus ferentes, quod in membra penetrarent altiùs, & propter vncos reuelli non possent. Ita nusquam pugnabant eminùs, aspernantes victoriam, procul, & telis, leui periculo paratam; ipsi pro iaculis in hostem infusi: bipennes præterea & secures gestabant, ad perfringendos armorum obices, & corpora latioribus plagis diffindenda. Equis raro nisi principes viri ad prælium ibant; quibus pernicitas equi vsum implebat, vt plerumque missa hastilia cursu occuparent, & hostem bipennis prius quàm ango feriret. Tamen ad inuadendum celerrimi, ad fugam scopuli, æquo animo appetebant mortem, si iniqua sors foret; metus planè nescij, ambientes victoriam, mortem amplectentes, si illa abesset. Denique vnum genti otium, studium vnum, ars vna, pacem ad bellum componere, in bello regnare, & adipisci votorum cumulum. Eiusmodi homines considebant in Gallia, iámque vltra Somonam cupiditatem pellebant; cùm tandem Ætius, ad eos compescendos, solutus hostium impedimentis, aduolat ex Italia. Præstat autem quis ille foret dignoscere, à quo agger victrici genti & exundanti obuersus est.

CLODIO.
Francorum arma.

VI.
Dora.
Ætius quis?

Ætius vir tam claræ fortitudinis, quàm diuersæ fortunæ, Durostori natus est, quod oppidum erat Mœsiæ inferioris, nunc pagus in Bulgaria; huic pater Gaudentius, militia inclytus, sub Honorio Equitum Magister, per seditionem militum in Gallia interemptus; mater Italica, ex opulenta Romæ familia Hunnis datus obses, conciliatâ eorum amicitiâ, sibi ad res nouas opem parabat, & perfugium, si fortuna deficeret. Statim post Honorij mortem, Ioanni se adiunxit Imperium vsurpanti, Hunnis in auxilium eius accitis. Deinde Ioanne aquis merso, cum Placidia redit in gratiam, & persuasis Hunnis vt regrederentur, Comes dicitur, atque haud multò post, Magister militum, educatus in castris, dux tam peritus quàm fortis. Multa præclara pro Imperio gessit, sed cùm parem laude ferre non posset, grauissimum vulnus inflixit Imperio, quod multos per annos curationem omnem exclusit. Quippe inuidens Bonifacio, præclaro duci, Africam administranti, eum dum ex Africa per Placidiam reuocat, & ipsa Africa Imperio detrahitur, & infensissimis hostibus traditur. Nam Bonifacius, ne vberrimam prouinciam relinquat æmulo, Geisericum Vandalorum Regem arcessit ab extrema Hispania, & ducentem octoginta bellatorum millia, Vandalos atque Alanos, admittit in Africa; immanitate tantâ sæuientes, vt diris in Christianos tormentis, diu barbara crudelitate grassati sint. Nihilominus, proditione clam habitâ, à Placidia & Valentiniano Magister Equitum dicitur, Ætio abdicato, tunc pro Imperio Francos & Noricos pellente è Gallia Contumeliæ impos Ætius aduolat, & prælio commisso, Bonifacio graui plaga saucio, vincitur, & fugâ saluus, ad Hunnos suos confugit. Non diu apud Barba-

Clodio.

ros hæsit, quos audita Bonifacij morte, reducens in Italiam, pugnâ in Sebastianum illius generum, qui peremptus est, feliciter profligatâ; eámque per victoriam reconciliatus Valentiniano & Placidiæ, recepit Magisterium militum, & præterea Patriciam dignitatem; iam non tam Imperatori vtilis, quàm metuendus. Ille postea, & Hunnis suis fretus, quorum copias ad nutum habebat, & fortitudine suâ, quam per euentus tot varios adiunctâ prudentiâ corroborauerat, post multa præclarè gesta, venit cum exercitu ad repellendos Francos, qui Rege Clodione, iam in Gallia radices fixerant. Neque ausus victores iusto statim prælio aggredi, captat occasionem, qua incautos offendat, & præsidentes ex insidiis opprimat. Clodio Romanorum exercitu nusquam perterritus, in Atrebatenses militem duxerat, palmas propagans, & noui regni limites. Consederat non procul à vico Elena, quem Hesdinum vetus cum Sauarone plures putant, melius, vt arbitror, Valesius, Lensium ad Deulam castrum in Atrebatium finibus, quibus Cameracenses attingunt; eóque in loco, de hoste securus, nondum se vsquam commouente, ad hilaritatem traducitur, paulò liberius quàm præstaret. Nam vno ex Francis ducibus, virginem eiusdem gentis in sponsam ducente; (nam Franci Germanorum instar coniuges simul in bellum trahebant, cæterámque familiam) & toto exercitu in epulas effuso, & in nuptialem licentiam soluto; dum plures vagantur extra castra, sponsámque matronæ pluribus plaustris per agros vehunt, gestientes gaudio atque exultantes: Ætius irrumpens improuisus, vagantium agmen capit aut cædit, sponsam & matronarum plaustra sui iuris facit, atque hærens fugientium tergo, in castra conturbata inuadit, ex iisque captis Francum expellit. Sic non benè Marti cum Venere, neque in bello versanti, vsurpanda sunt pacis gaudia. Satis fuit Ætio Francum repressisse, & victoriarum cursum abrupisse; neque vltra institit, in prouocanda fortissimæ gentis ferocia, qui aliò vocabatur. Neque per eam cladem depulsus est Clodio nouo suo regno: imò conciliata cum Ætio pace, occupatam regionem obtinuit; verè conditor Francici Regni in Gallia; quod per annos viginti, incœptum in sua Francia, prorogatum vltra gessit feliciter; vna illa nuptiarum clade edoctus; bellicam felicitatem nullam tutam ab infortunio, quam non tueatur solicita vigilantia.

Clodio ab Ætio vincitur.

Lens.

Anno 438.

Clodio in Gallia hæret.

VII.

Merovævs Rex.

Anno Christi 448.

E viuis rapto Clodione, in regnum euectus est Merouæus, Merouecus dictus, & Mereueus. Dubium an Clodionis filius fuerit, an tantùm affinis; variis Auctoribus vtriusque sententiæ. Sanè constat ab eo deinceps familiam regiam propagatam, & stirpem enatam, qua Reges dicti sunt Merouingi, aut Merouæi; illustri trunci gloria, ramos tam vberes producentis. Et ij dicuntur non cæsariem tantùm, sed prolixiorem barbam aluisse; in qua fortitudinis & maiestatis signum reponebant. Atque falsum est quod de iis Regibus scribit Auctor Græcus, pilos habuisse in dorsi spina, setis suillis consimiles; quod fictum est à Longobardo scriptore, in gratiam Caroli Magni, ex diuersa stirpe regnantis. Porrò Merouæus, sub incœpti regni primordia, in partem ardui & periculosi belli vocatus est, irrumpente

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL 2.3.24

pente ad inuadendam Galliam Attila. Ille Rex Hunnorum. Hunni autem gens Scythica, olim inter Pontum & Caspium maria, ad Caucasi Borealem partem, non tam habitans, quàm latens. Ii Valente Imperium tenente, iam Gothis & Vandalis repagula sua frangentibus, quasi eodem exciti sidere, numerosissima iuuentute, ex latibulis suis prodeunt, atque accedunt ad Paludem Mæotidem: quam audacter transgressi, & ad Tanaïm Alanos aggressi, primùm victos, dein socios, sibi in spem victoriarum adiungunt. Mox vlterius in Europa penetrant, & Danubio transito alternâ vicissitudine victi & victores, tandem in superiore Mœsia sedem simúlque regnum constituunt, ea in regione, vbi nunc Bosnia & Seruia, ad Thraciam porriguntur. Post aliquot Reges, regnum peruenit ad fratres Attilam & Bledam, qui Roæ patruo succedunt; maioribus non inferiores bellica fortitudine, & rapiendi sæuitia. Iam Orientis Imperium, in Thraciam & in Illyricum effusi diripuerant atque exhauserant, cùm in Occidentem conuersi, nouam rapinis cædibúsque materiam furori suo substituunt. Verùm Attila, maior audaciâ, vt eam magno flagitio roboraret, in Bledam fratrem conspirat, & insidiis interceptum perimit, ne consortem haberet regni quod parabat, aut socium in inferendis calamitatibus, quas adstruebat humano generi. Ille igitur, qui prosperis euentis tumidus, & conscius improbitatis proiectæ ad omnia crimina, nuncupauit se Flagellum Dei, grassari permissus ad Christianorum plectenda flagitia, post Theodosium vexatum, & Constantinopolim ad extrema actam, Romam, Italiam cæterásque prouincias in prædam destinat; arcessitus ab Honoria sorore Valentiniani. Illa ab Eugenio Procuratore suo fœtu furtim concepto, ignominiosè vt par erat, Palatio expulsa, & conclusa in priuata domo, Eugenio interfecto, ardens vindictâ & cupiditate licentiæ, clam ad Attilam scripserat, nuptias offerens, & implorans vindicem libertatis. Is autem postquam Honoriam à Valentiniano non impetrat, bello prætexens quod iustè negabatur, magno exercitu versus Germaniam tendit. Destinauerat quidem in Italiam statim irrumpere; sed vt id securius præstaret, sollicitauerat Theodoricum Visigothorum Regem in Gallia, vt communi Marte hostem communem simul aggrederentur; ac dum ipse in capite Italiam subigens, Romanos perderet, Imperiúmque conuelleret; Theodoricus Ætium in Gallia validè impeteret, tam augustæ prædæ venturus in partem. Id subodoratus Ætius, qui nuper de Noricis victoriam reportauerat, sedula legatione Theodoricum in suas partes traducit, similíque opera Merouæum Francorum Regem consociat, Alanos pariter in consortium vocat; vt armis coniunctis, belluinum hominem singulorum hostem, & mortalium luem, pro viribus à capitibus suis depellerent. Iam enim ad Galliam se verterat Attila, per Pannoniam atque Germaniam, ad Rhenum accedens. Quippe à Theodorico repulsus, audiensque Ætium conflare exercitum, vt eo profligato securior Italiam tandem inuaderet, simul vt à Theodorico repulsæ pœnas exigeret; in eum præterea concitatus à Geiserico Vandalorum Rege, pleno furore ruebat in Galliam. Ducto per Hercyniam syluam itinere, ad transitum Rheni grandes arbores asportauerat, quibus ad

MEROVÆVS.

Hunni qui?

Attila Galliam vastat.

MEROVÆVS.

cymbulæ formam excauatis, totum vltra traduxit exercitum; quem accedentibus Germanis plurimis ad quingenta militum millia auctum esse scribunt: nimirum vt furori par esset potentia, & suppeterent ad perdendum Orbem instrumenta. Ætius quanquam nulli diligentiæ, nulli solicitudini parceret, nondum copias suas ex tam diuersis capitibus valens contrahere, liberam excurrenti fecerat Galliam, Theodoricum arcessens solicitè, & vnam vrbem Aureliam tenens, per quam defenderet Transligeranas prouincias. Neque parcè Attila vsurpat factam potestatem, Treuirorum vrbe vastatâ, per Mediomatricos in Celticam flexus, & Rhemos inuadens, vrbes obuias, quà vi captas, quà dolo, (nam hunc peritè illi subtexebat) Diuodurum, Rhemos, Antissiodorum, aliásque barbarâ crudelitate diripuit, cæsis ad aras promiscuâ cæde tam fœminis, quàm imbellibus pueris. Attamen Tricassiis Lupi Episcopi sanctitas mitigauit furentem, dum per vrbem transit innoxius, Deo qui permitteret malum in criminum pœnam, in virtutis præmium extorquente bonum. Sic Hunnus sæuissimus vastitatem inferens, Aureliam venit, transmissurus ponte in ea Ligerim, vnde totus in Theodoricum irrueret. Aureliam præsidio Ætius muniuerat, eámque omni milite fortior propugnabat sanctimoniâ clarus, Annianus Præsul, qui sedulus Pastor gregis curâ suscipiens, ad Deum versus precibus, & ad mortales solicitudine, nullam laboris vigilantissimi partem omittebat. Salutem publicam Aurelianorum peperit fortitudo; non sine diuina indulgentia transmittenda ad posteros, qui multis post annis succumbentem Franciam erecturi erant. Nam Ætius interim solicitè cogebat militem, ac Theodoricum per Auitum opulentum Aruernum, tandem demouerat à consilio expectandi in Aquitania Attilæ, atque impulerat ad ducendum exercitum. Dum hæc geruntur, non sine temporis mora, Aureliam ad extrema Hunnus adegerat, excussa ariete muri pars maxima, præsidiarius miles ciuiúmque fortissimi in stationibus cæsi, adueniebant nulla subsidia; vna spes supererat vincentis misericordia; hanc vt eliceret Annianus Episcopus, Attilam in castris conuenit, & pro vrbe dedenda adhibet infimas preces. Repulsus contumeliosè à Babaro qui in vrbis excidio vellet exemplum seueritatis statuere, ad ciues regreditur, iubétque portas ad excipiendum hostem aperiri, in eo agnoscendum Deum; vltrò se tradant meritò noxas plectenti. Dicto obtemperatur; patentibus portis hostis admittitur, domos diripit, ciuésque raptos in vincula cum liberis & coniugibus, inter lamenta & ejulatus, prædæ partem, raptor diuidebat. Et ecce inopinatum calamitosis auxilium. Hunnis securius in prædam intentis, Romani cum Visigothis adueniunt, in vrbem subeunt, excusśáque præda, non sine prædantium nece, Barbaros magna cæde expellunt, ciuium ingenti gaudio, se ac sua recipientium, & Anniani lætissima gratulatione, diuinam misericordiam admirabiliter commendantis, quæ humana deficiente semper in promptu sit.

Mets. Troyes. *Aurelia obsessa.*

VIII. *Pugna in Attilam.*

Attila repentinâ clade coërcitus, sublatis castris, in Galliam rursum se effundit; neque Ætius ausus est consequi recedentem, donec exciperet plura subsidia, quæ ex variis gentibus præstolabatur. Postquam hæc aduenerunt

aduenerunt, in quibus Merouæus Rex ſuos Francos adduxit, Ætius ratus non cunctandum amplius, cum vniuerſis copiis contendit ad Attilam. Ille vagatus per Galliam Celticam atque Belgicam, & latè ſtragem excidiúmque circumferens, in campos Catalaunicos conuerterat ſe: atque in iis aſſequutus expectantem Ætius, caſtra figit. Ingenti ſpatio vltra amnem Matronam campi iacent, ad conſerendam pugnam idonei, & iam Tetrici imperantis clade percelebres. Pridie quàm pugnatum eſt, caliginosâ nocte, infenſiſſimâ dimicatione proluſum eſt; quaſi diei totius ſpatium arctius foret ad pugnam tam celebrem conſerendam, aut noctis tenebræ in partem famæ admitti contenderent, & de gloria cum luce certare. Etenim dum vtrinque gentes ad ſtatiua ſua ſe conferunt, nocte concubia, Francorum agmen à copiis diuulſum, fortè incurrit in Gepidas, numero non impares, redeuntes ad caſtra. Neque momento hæſerunt, quin depugnarent: cæco in obuios irruunt impetu, & tam certis inter tenebras ictibus, tam fortibus animis & imperterritis, vt eodem quo ſtabant veſtigio, victi ſimul cuncti & victores, nemine prorſus ſuperſtite, occubuerint omnes, ad quindecim millia; prima luce ſpectaculum atrox fortitudinis bellicæ; neutrâ partium perculsâ, neutrâ elatâ. Ideò per ea confirmatis vtrinque animis, ſub ortum ſolis, tubis perſonantibus, ad pugnam curritur. In campo mons erat magni momenti ad victoriam primùm occupanti: cùm in eum certatim miles mitteretur, Ætius diligentior cum Thoriſmundo Theodorici filio in eum euadit, atque Hunnos paulò tardius ſubeuntes, fortiter deiicit. Hoc præiudicio Hunnos deterritos, & Aruſpicum ſuorum præſagiis, Attila militari oratione confirmat, & ipſe intrepidus ſub horam nonam deducit in prælium. Valamerem cornui læuo præponit, Gepidarum Regem; dextro Ardaricum, Oſtrogothorum Principem ſibi vectigalem, in media acie dimicaturus. Ætius in ſiniſtro agens, dextrum tradit Theodorico, Alanis quorum fides ſuſpecta, coniectis in agmen medium. At ſub ipſa pugnæ primordia repentinus caſus Romanos turbabat, niſi malum ſtatim occultatum eſſet, quod vnum remedium ſubitis caſibus. Theodoricus Rex Viſigothorum, dum ſuos obequitans adhortatur ad prælianduum, vel ſagitta percuſſus, vel equo ceſpitante, excutitur, protritúſque equorum vngulis, deſinit viuere; prima Martis non ignobilis hoſtia. Id quod in decurſu contigit, milites latuit. Neque tardius in pugnam itum eſt. Ea atrox, cruenta, & diuturna, nemine terga vertente, in noctem producitur; quâ tandem diremptâ horribilis dimicatio, & reducti vtrinque in caſtra milites: non tamen ſine Ducum periculo, tum in acie præliantium, tum ab exitu pugnæ. Quippe Viſigothi, inter Alanos medios irrumpentes, in Hunnos tanto animorum niſu inuaſerant, vt pugnantem Attilam in diſcrimen certum adducerent, ſibi conſulentem dum receptui canit, & caſtrorum vallo ſe contegit. Thoriſmundus nihilominus, inter liberos Theodorici maximus natu, Viſigothos pugnâ incenſos in caſtra hoſtium ducit, neque à præliando ceſſat, donec ſaucio capite, & equo deiectus, à ſuis excipitur, & defertur in caſtra. Ætius

MEROVÆVS.

MEROVÆVS.

Anno Christi. 451.

inter hostium tela, ad noctem, pugnam egregiè concitans, & ignarus quæ fuisset sors Visigothorum, multâ nocte se in castra recipit. Cæsa centum octoginta hominum millia: nec planè constitit, vnde victoria staret; vtraque partium abscedente ceu victa: visa tamen in Romanos magis inclinasse, qui reliquam Galliam è furentis belluæ faucibus rapuerunt, eámque adegerunt conceptam rabiem aliò vertere. Nam postridie, se Attila castris continuit, quæ plaustris obiectis tota nocte munierat; ac tametsi, perstrepentibus tubis, eruptionem crebrò simularet, tamen non se commouit, expectans quæ mens hostium foret. Qui nec ipsi consentiebant inter se. Thorismundus patris necem vlturus, ardebat cupiditate vindictæ, vrgebátque vt Hunnorum castra oppugnarentur. Ætius contra veritus, ne post Attilam profligatum, Visigothi omni metu liberi, in Romanum Imperium vires conuerterent, auctor est Thorismundo, vt post hostem tantâ missione sanguinis debilitatum, Tolosam regrediatur quamprimùm, consulturus imminenti periculo, ne fratres qui in ea vrbe agebant, inuolarent in gazam paternam, & regnum opum pleni præriperent. Thorismundus hoc metu vindictam compescuit, & curato Patri regio funere, Rex ab exercitu salutatus, Tolosam versus discessit. Eadem ratione dimissus in Galliam Belgicam Merouæus. Quo modo Attila, solutis hostium copiis, per Germaniam atque Pannoniam, se recepit in patriam, serpentis instar saucij, reparaturus vires & virus, quas anno proximo ingenti clade Italiæ, in perniciem mortalium insumpsit. Post hæc, de Merouæo nihil admodùm certum; nisi quod coniecturâ assequi possumus; nimirum quod regnum in Gallia tam firmum stabiliuerit, vt in posterum nullo hinc bello potuerit, nullis conatibus demoueri; præterea quod arctiores prorogans fines, Parisios vsque peruenerit, eámque vrbem iam celebrem, vel vi vel deditione tenuerit, in qua regni sedem & domicilium poneret. Quod ex eo constat, quòd Childericus filius & successor dicatur Parisiis regnum iniuisse atque amisisse; quam validam ciuitatem adolescens, & totus in voluptatibus conquirendis, vero est absimile expugnasse. Dicitur præterea regno constituto primus Franciæ nomen indidisse, vt Franci Germanicam Franciam obliti, impensiùs Gallicam colerent, & Galli cum nomine mutarent animos, in Francorum fortitudinem & libertatem transcripti. Obiit Merouæus anno regni decimo; spatio temporis pro amplitudine rerum angusto; sed viri eximij breuitatem annorum extendunt facinorum numero & magnitudine.

Merouæus Parisios occupat.

IX.

CHILDERICVS. REX.

Anno Christi 458.

Childericus Merouæi filius patri in regnum successit, sine controuersia. Iámque tunc Francici Imperij sanctissima illa lex & antiquissima cœpta est promulgari, non tam scripto quàm facto, & in omnium Francorum animis altè insculpi, firmiùs atque stabiliùs, quàm in marmoreis æreísve tabulis; vt qui Regi demortuo sanguine foret propinquior, regnum adiret, vt hereditatem; essétque Imperium, non populi eligentis donum, sed Dei largientis, ab ortu & natalibus regiis, in quibus sceptrum & diadema reposuit. Childericus porrò, magnâ omnium spe, patris non modò solium, sed virtutes etiam initurus, bellicâ gloriâ florem adolescentiæ

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL 2.3.24

centiæ concitante, regnum iam feliciter porrectum ad Sequanam, videbatur ad Ligerim statim promoturus. Sed illicò diffluunt spes conceptæ, & in desperationem conuersis omnibus, non tantùm Rex in periculum adducitur, sed & regnum ipsum, cui stabiliendo tam præclarè modò erat consultum, reuulso omni ambitu, & excisis penitus hominum suffragiis, sæpius in priuatum commodum quàm in publicum bonum censentibus: adeò nihil est firmum & stabile, cùm ipsa principia, vnde perennitas, vacillent ac nutent. Etenim Childericus omnium votis regno exceptus, iámque amore patris & iuuentutis illecebrâ gratus, statim exemplo fuit, inter regni spem & ipsum regnum quantum intersit: Siquidem illicò pacis otio & voluptatibus prolapsus in deteriora, & summâ licentiâ raptus in ea omnia quæ placerent, animi cupiditatibus totum se tradidit, id maximè regium ratus, vt quod libuisset animo, liceret corpori. Inter adolescentiæ vitia libido impura pollet quamplurimùm, calore sanguinis inflammante cæcum naturæ impetum. Ea Regem corripuit, & ad omne flagitium nefásque proiecit. Primò ille matronarum thalamos, dein virginum castimoniam, præsertim nobilium tentare blanditiis, auro, pollicitis, maiestate Regis expugnare, si dolus non cederet, vim afferre, ac tandem ab amplexu coniugum, matrúmque gremio contumeliosæ libidini raptare victimas. Hæc aliquandiu primâ acerbitate mali, veniâ adolescentiæ, & emendandi spe tolerata: Sed vbi increuit lues pestifera, iámque nihil tutum à Principis libidine erat, extremis remediis extremo morbo occursum est, & profligatus subditorum timor cum amore. Parisiis Rex agebat, vrbémque regiam scenam libidinis constituerat, cùm subita & improuisa defectione opprimitur; concitatus furore populus arma proclamat, ea quique priuatim rapiunt, ad palatium conuolant, fremunt ad occlusas fores, Regem reposcunt, flammas comminantur, vectésque citi & secures apparant ad diffringendos forium obices. Prætoriani milites omnésque Aulici dilabuntur metu, Rex solus cum vno Viomado, metum inter & desperationem versatur deliberans non de fuga, sed quam mortem oppeteret. Erat Viomadus, aliis dictus Vidiomarus, & Vinomadus, è Francorum gente clarus in paucis, Regi propè coæuus, à pueritia ipsi percharus, amicus & fidelis, quod in Aulicorum fraudibus rarum; Childerico supra sortem beato, qui in iactura omnium amicum haberet. Is Regi optime consulens, auctor est fugiat, & se morti certæ eripiat. *Furori materiam, vt fomentum igni detrahendam; lapsu temporis mitigari iras, lethale ferrum vitari leui corporis declinatione; stultum esse, se furioso obiicere. Abiens seruet se regno redituro; desiturum furorem, tunc locum rationi & amori fore; hac pœna frangendam iram quæ sæuiat; quâ sedatâ, reuocabunt Franci, quem cæsum volebant. Suam operam pollicetur & studium, effecturum vt exilij mora perbreuis sit, redintegrando amore pœnâ absentiæ.* Discessum Viomadus persuadet, & Principem mutato cultu per posticum emittit; prius nummum aureum bifariam secans, cuius sibi pars altera esset, Regi altera; accipe, inquit, hoc amicitiæ symbolum, & futuræ concordiæ signum. Vbi ad te meam partem misero, si cum tua illa conueniat, credas tuorum studia

CHILDERICVS.

Regno pellitur.

Viomadus Regi fidus.

CHILDERICVS.

ſtudia in te conuerſa, & in vnum animos conueniſſe. Hæc interim pars apud me efflagitabit pollicita, amoríſque mei vadem ſe præſtabit. Ita Childericus dimiſſo & amiſſo regno, profugit in veterem Franciam, maiorum patriam, exceptus à Biſino Thuringiæ Regulo, nihil aſportans ex regni opulentia, quàm amici fidem; felici calamitate, quæ veras opes retegeret.

X.

Ægidius Rex Francorum.

Poſt Childericum furori ereptum, Franci vt ſpem omnem regni reditúſque exſcinderent fugitiuo, adhuc perdurante furoris impetu, nouum ſibi Regem conſtituunt. Porrò ne quis diſcordiæ locus eſſet per ambitionem, præcluſo ſibi inuicem aditu, in peregrinum conſentiunt, præterea qui gratus Francis, qui eum deligebant foret, & Gallis ex quibus deligebatur. Is Ægidius erat, origine Gallus, dignitate Patricius, à Romano Imperatore, iis copiis & vrbibus præfectus, quæ Romanæ ditionis eſſent, Magiſter militum dictus à Maioriano. Nec erat quod à Romanis ſibi Franci metuerent, Occidentis Imperio patenti vndique Barbaris gentibus, & per plures Cæſares in ruinam præcipite. Poſt Attilam ex Italiæ viſceribus perægrè auulſum; Valentinianus Imperator Ætium Maximi dolo in ſuſpicionem adductum peremerat, præclarum ducem, de Imperio perbenè meritum, & viri fortiſſimi nece, non tantùm vt dictum eſt, ſibi læuâ dextram præciderat; ſed ceruices Imperij amputauerat. Nam ſtatim ipſe Valentinianus eiuſdem Maximi fraude perimitur, vlciſcente in Principe contumeliam vxori illatam: fitque Maximus ex percuſſore perfido Imperator. Quo nec diu potitus eſt; qui cædem Valentiniani faſſus Eudoxiæ perempti coniugi, quam per vim thalamo ſuo adiunxerat, ſic in ea vltionis incendit libidinem, vt per nouum nefas ab eadem excitus ex Africa Geiſericus Rex Vandalorum, vrbem Romam fœdè diripuerit, atque Eudoxiam cum filiabus adduxerit. Maximus tot malorum cauſa, lapidatus à populo, pœnas dedit ſuſcepti Imperij, tertio menſe poſtquàm ſuſceperat, gemino vindictæ incendio corripiente Imperium. Quod quaſi vacua & derelicta hæreditas, ad Auitum reluctantem defertur, non immerentem quidem, ſed longè petitum, iam Romanis auerſantibus certam perniciem. Erat Auitus in Aruernis nobilis, Præfectus prætorio Galliarum, & Magiſter militiæ, tunc legatus apud Theodoricum, Regem Viſigothorum, regnantem parricidio, poſt Thoriſmodum fratrem interemptum; adeò iis temporibus per cædes regna & imperia redimebantur. Neque imperium Auitus feliciùs tenuit; non multò poſt per Recimerem deiectus, Magiſtrum militum, Placentiæ inauguratus in Epiſcopum, móxque vel dolore vel peſtilentiâ in Aruernis obiens. Ricimer interea Maiorianum clarum militiâ, Imperio præficit; tutius & commodius reputans, per alios Imperium regere, quàm per ipſum ſe, qui totius poteſtatis compos, odium atque inuidiam, imperanti ſemper adhærentes deriuaret in alium. Nam & ille Maioriani pertæſus, veneno ſuſtulit, fortiſſimum Principem, dignúmque regimine, ſi in meliora tempora incidiſſet. Erátque is rerum Romanarum ſtatus, cùm Ægidius eſt ad regnum vocatus; agebátque tunc Sueſſione, qui initurus nouam poteſtatem Pariſios venit. At Viomadus perculſus inopinato Francorum conſilio, quod ſpem omnem reditus Childerico

Status Romani Imperij.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL 2.3.24

derico abſcinderet; tamen animum haudquaquam abiiciens, vir ſagaciſſimus ſibi aliud efficiendum proponit. Vt erat in ſua gente plurimæ gratiæ, & ingenio pollens, non ægrè beneuolentiam noui Regis conciliat. Primùm obſequio, morum comitate, iucundis colloquiis eſſe gratus; dein veris laudibus adulationis hamum prætexere, & penitus in arcem animi penetrare: at poſteaquàm in ea per aſſentationem dominatur, iam eſſe conſiliorum non modò particeps, ſed etiam auctor. Ergo vbi ſe Regis potentem aduertit, non oblitus ſui, non Amici, dolo occulto detrudere ſolio incautum aggreditur. Regem inter & ſubditos clam iacit odia, hos curat vectigalibus & tributis premi, vno præcipuè, quod Francis intolerandum eſt viſum, vt tres aureos capita ſingula penderent; quaſi vænirent ſub haſta, qui hactenus liberi, non tantùm agros, ſed ipſa capita turpi ſeruitute Regi manciparent. Si cunctarentur quod impoſitum erat perſoluere, per exigentes vexare, & vi extorquere quod ſponte non darent. Eam ob rem cùm Franci nobiles acerbius quererentur,& indignum factum expoſtularent, eoſdem Viomadus ad Principem deferebat, augebat crimina, & reos implicabat ſuppliciis. His pauliſper artibus, malis quidem ſed in ſpeciem iuſtis, quibus rebelles in electum Regem plecterentur, infenſiſſimum quemque Childerico è medio ſuſtulit, in quibus centum Optimates illius odio inſignes, prærepti morte ignominioſâ, viam ſtrauerunt reſtitutioni; præterea Francorum omnium in nouum Regem iras accendit: quod præſtabat adeò diſſimulanter & tectè, vt alienus ab iis maximè crederetur, quorum fomes eſſet & flamma. Quocirca ad eum querelas Franci plurimùm deferunt, miſeriam incuſant, promptóſque ad vindictam exerunt animos, ſi ducem habeant. Qui vt videt ſua conſilia proceſſiſſe, & iam operi imponendum faſtigium, Francorum duces arcano euocatos cœtu compellat audacius, aperitque quid in rebus tam perditis agendum & audendum foret. *Nihil eſſe patienti acerbius, quàm fuiſſe miſeriæ ſuæ artificem; auget pœnam culpa, & moleſtiam cauſa, quod ipſe tibi malum confeceris. Hunc eſſe infixum in animis Francorum aculeum, quod calamitatem ſuam pepererint, aluerint, & ſeruitute corroborauerint. Quid enim, inquiebat, externum, Gallum, & Romanum, impoſuimus ceruicibus noſtris: Quaſi parum ſit externo ſeruire, niſi & Romano ſeruo mancipemur? Maiores noſtri tam dura paſſi ſunt, tanta auſi, primùm vt Romanum iugum excuterent; dein ne cui Principi niſi noſtræ gentis obſequerentur; amantiſſimi quippe libertatis, tutelam eius ſuo potiſſimùm ſanguini tradiderunt. Nos Regem expulimus, quem natura, lex, vota omnium throno euexerant, vt peregrinum tyrannum ſubſtitueremus. Quid ergo querimur, ſi compedes ipſi nobis procudimus; ſi vltrò dedimus manus in vincula? Sed malè querimoniis culpæ ſanantur, petenda eſt ab ipſo crimine medicina, & facta factis emendanda, non verbis. Audio Childericum frugis iam melioris in viuis agere, mutatam indolem cum fortuna,& in miſeriis bonam mentem repertam. Quin eum arceſſimus? quin beneficio culpam expungimus? Pellendo exterum, hoſtem vlciſcemur, reducendo Francum, extorquebimus crimini veniam.* His permoti Franci, ſeu pœnitentiâ, ſeu deſiderio, ſeu timore, ſiue vltione, de reuocando Rege conſentiunt, curis Viomadi rem committunt, Childericum

CHILDERICVS.

Viomadus Ægidium oppugnat.

CHILDERICVS.

moneat, reditionem pro arbitratu conficiat, se spondent nihil omissuros, quod sui muneris officiíque sit. Viomadus Optimatum compos, rem inchoatam faustè, tam celeriter quàm occultè perficit. Nuntios mittit ad Childericum, condictum symbolum tradit nummi partem, certiorem facit maturuisse consilia, hortatur vt quantocyus redeat. Vbi Childerico fidem nummus dimidius fecit, & in eo vidit regnum restitutum, in quo viderat perditum; nihil cunctatus se in viam dat. Franci à Viomado de ratione itineris moniti, Barij aduenienti occurrunt, veniam postulant præteritorum, & gratulantibus animis Regem nouum dicunt, vel instaurant veterem, quem sors inuida intercepisset Francorum commodis. Ille obliuionem anteactis impendens, memoriam præsentibus sempiternam, Barienses in beneficij monimentum tributis omnibus liberat, & Viomadum complexus iucundius, quàm cùm ab eo discederet, confestim re palam factâ in Ægidium mouet. Et ille nouitate inexpectatâ attonitus, prodentibus Francis, Gallis stupentibus tumultuariâ pugnâ haud ægrè vincitur, & vnde primùm venerat, Suessionem se recipit, amicitiæ intemeratæ tam ipse quàm Childericus trophæum; vtroque experto, quid veram inter & simulatam discriminis sit; summâ etiam laude priuatæ virtutis, qua regnum partum est, publicum bonum & maximum. Ita octauo post exilium anno, suis restitutus, calamitate melior, Childericus throno reponitur, abdicatis vitiis, quibus perierat. Vnum tamen est, in quo vel sui veteris nimium memor, vel noui parum, virtutem læserit; quod Basinam coniugem Thuringiorum Regis, à quo tam benignè erat exceptus, & primùm hospes polluerit adulterio, deinde ad se Parisios venientem tecto acceptam, lecto admiserit; violato per contumeliam iure hospitij; tam infirma est virtus à vitio recens, & in occasione periclitans. Neque fit veniæ secundo flagitio, quo mulier maritum fugiens in adultero maritum nouum inuenit, quòd honestam amori causam ipsa prætexeret. Nam affirmabat, haudquaquam voluptatis gratia se tantum itineris confecisse, sed Childerici dignitate motam & merito; quæ sicubi nosset vllum digniorem, ad eum per quæuis discrimina se conferret. Hæc verè dicta seu fictè non inuitum Regem perpulerunt, vt thalami esset particeps femina, quæ peperit Clodouæum, pretiosâ criminis veniâ. narratur & somnium, quod de futuris nepotibus Childerico vigilanti ipsa nuptiarum nocte obiectum est; quod à viris inceptum, in feras belluásque desineret; id tamen confictum arbitror, & inuentum à vatibus præteritorum, quales sunt Poetæ.

Ægidius à Francis pellitur.

Barleduc.

Childericus regno restitutus.

Basina vxor.

XI. Childericus verò, regno instaurato, vt priorem scopulum vitaret, otium & voluptates, Francorum laudem propriam reuocat, fortitudinem bellicam, quæ vna gentis bellicosissimæ gloria, ars vna, & vnum studium. Nec bella defuerunt, fortitudinis huius materia. Quæ antequàm percurram, delibandi sunt Franci duo, ad Rheni citeriorem ripam, laudem ipsam egregiè consequentes. Primus Arbogastes, ætate & merito, Arigij filius clarissimi & opulentissimi viri, qui in Treuirorum vrbe consederat; postquam eam Clodio ceperat, incensam dimiserat, atque in Galliam peniriorem intentus, discesserat à Rheno longius. Erat autem Arbogastes summè

Arbogastes Francus.

mè virtutibus ſupra Barbarum prædítus; præter bellicam gloriam, qua erat inſignis, affabilitate, morum humanitate, moderatione, temperantia excellens; litteris præterea excultus,& Latinæ linguæ peritia clarus; quod ad eum ſcribens Sidonius in paucis miratur. Quarum erat virtutum cumulus, cultus Chriſtianæ Religionis, ab eo ſuſceptus,& præcipua fide obſeruatus. Quæ Franci principis laudes,in Francorum Hiſtoria prætermittendæ non erant. Alius è Francis Principibus Childerici affinis occupauerat Coloniam Agrippinam, pariter ad Rheni ripam, & in ea inſtituerat regnum. Is à filio vnicè noſcitur, qui Sigebertus ſenior, Claudus cognomine; cui poſtea vrbem & regnum Clodouæus eripuit. Quæ dum ad Rhenum Franci perficiebant, Childericus ad Ligerim ferocem hoſtem frangebat. Is è Britannia Inſula in Oceano Boreali ampliſſima, effuſus in Galliam, nouo & moleſto hoſpite regionem vexabat, iam à Barbaris pluribus direptam & occupatam. Et cladem alienam ſua clades pepererat. Quippe Britanni à Scotis & Pictis, gente ad Septentriones Inſulæ poſita, ſæpius diuexati, Anglos euocauerant, qui ad Albim incolebant Saxoniam, ad Scotos reprimendos & repellendos. Quod ab Anglis quidem perfectum eſt; ſed malum mutatum malo, non curatum. Angli Britanniæ commodis deliniti, vt in ea ſedes figerent, prætexentes ſtipendium non ſolutum, inuadunt in regionem Inſulæ meridionalem, eámque ſibi latè attribuunt. Miſeri Britanni ſuis tectis pulſi, noua vt ponerent, tranſmiſerant in Armoricam, arcto freto diremptam, & agris vberrimis patriæ priuationem ſolati, non moleſtè conſederant. Deinde aliis atque aliis tranſgreſſis, & Armoricâ iam Britannis plenâ, aduerſo Ligeri ſe committunt, nouos inuaſuri agros, vbi latius atque commodius habitarent. In eam rem Adoacrium ſibi Regem conſtituunt, & euocante Paulo Romanarum partium duce, qui agebat Andegaui, opémque pollicente, in Francos exercitum mouent; rati eos infirmiores quàm Gothos; qui nuper Gallici ſoli inuaſores, radices in eo nondum immiſerant, nutantes ſub diuerſis Regibus,ſub Childerico præſertim, nullo adhuc facinore primam infamiam eluente. Iunctis copiis Aureliam veniunt, quam occupant, vel traditam à Romanis, vel apertam à ciuibus. Sed in ea vrbe ſpes abſciſſæ. Childericus iam alienus à voluptatibus, Francorum auitâ gloriâ ſtimulante, rapitur in nouos hoſtes, commiſsáque pugnâ eos vincit, Rege occiſo, & in appendicem victoriæ capit Aureliam. Qua gloria alliciente vlterius, reliquias Britannorum Andegauum vſque perſequitur, Paulum ipſum belli tubam interimit, expugnatâ Andegauo; & concito impetu in inſulas in amne Ligeri eminentes irrumpit. in eas Britanni vt in ſtationes commodas prædam importauerant,& in hiberna deſtinantes muniuerant; ne longius ab hoſte mox redituri abſcederent. Ab iis captis magna ſtrage expulſi ſunt, & bello bis victi, pacem flagitarunt. Quam ſtatim nouum bellum ſuſcitandum confecit; maluítque Childericus in illud habere ſocios, quàm vtrinque geminis hoſtibus diſtineri. Alamanni, natio illa Germaniæ, in Sueuia ad Danubium propior, inuitante felicitate Francorum, in Galliam ſimiliter cupidos oculos diu adiecerant. Sub hæc tandem tempora, Romano Imperio prorſus corruente,

CHILDERICVS.

Colonia obtenta à Sigeberto.

Britanni in Armorica.

Childericus Britannos vincit.

Angers.

Alemanni in Gallia.

CHILDERICVS.

Rheno ad fines ſuos tranſito, procul à Francica ditione, in agris diuerſis, ſedes collocauerunt; nempe vbi Heluetij; diuiſi monte Iurâ à Sequanis, Lemano lacu & Rhodano à Sabaudia & prouincia Viennenſi. Childericus in eos, adiunctis Britannis, ſiue ab incolis arceſſitus, ſiue amoliturus hoſpites nouos, copias traducit à Ligeri, pugnáque victor euadit. Non tamen pulſi è ſedibus nouis Alamanni; pax forſitan conciliata, quâ cautum ne progrederentur vlterius. Nam hæc valdè ambigua. Id certius eſt, Childericum ab expeditione reducem, Ambiani morbo correptum vitam poſuiſſe, regni compotem annis ſupra vicenos quatuor: qui communem mortalium ſortem emendauit, prauè incepta bono exitu corrigens; quod rarum admodùm; & ſemel corruptus regni licentiâ, eandem mox in bonam frugem conuertit; nequando in humanis rebus deſperemus. Neque in eius laude omittenda eſt cum Genouefa virgine familiaritas. Hæc in pago ad Pariſios è ruſticis parentibus orta, illuſtri ſanctimonia vitæ percelebris, quam à prima infantia ad ſenectutem longæuam intemerato noxis filo texuerat, tunc agebat Pariſiis; quam vrbem pluribus affectam beneficiis, & iam inde ab Attila tutam & ſecuram, tot inter bella immunem miſeriarum præſtabat; poſtea à ciuibus in Patronam lecta, atque in poſterum grauiſſimarum calamitatum in Lipſanis Sacris perfugium. Illa priuilegio ſanctitatis à Childerico quanquam Ethnico excepta beneuolè, multa precibus in ciuium gratiam impetrabat. Narratur factum, quod potentem illam auctoritatem Sanctorum apertam demonſtret. Childericus Reos, morte vt putabat dignos, capitali pœna damnauerat; quam omninò inferri cupiens, vidit nihil eſſe quod eam amoliretur, præter vnam virginem Genouefam, quæ ſi veniam rogaret peccantibus, repulſam à ſe ferre non poſſet. Eam igitur vt in hanc vicem excluderet, poſtquàm Rei ex vrbe ad ſupplicium ducti ſunt, ſimul ipſe egreditur, iubétque portas Vrbis occludi, nec vlli mortalium reſerari. Verùm haud multò poſt, ſtuporem inter & iram medius, Reis ſub cultro iam poſitis, videt Genouefam ad pedes aduolui, & ſupplicem efflagitare veniam miſeris. Quam virginis amantior Rex non negauit, iram colligens in portæ cuſtodes, quam iniuſſu Regis aperuiſſent. Sed & iram ſtupor nouus excuſſit, cùm audiit portam ad orationem Virginis reſeratam; nec eum puduit, obſequutum feminæ precibus, cui robur & ferrum paruiſſent in valuis.

Childerici mors. Anno Chriſti 481. *Genouefa.*

XII. CLODOVÆVS. REX. Anno Chriſti. 482.

Childerici locum ſtatim impleuit Clodouæus filius, quanquam annis iunior; nam decimum quintum implebat; tanta erat Francis proſapiæ regiæ veneratio. Clodouæum dicimus, qui à variis Auctoribus diuerſis nominibus nuncupatur; Clodouecus, Lodoin, Lodoui, Lodoueus, Ludouius, Ludouicus, pluráque alia, eius ſunt nomina; quaſi tot res tam præclarè geſtæ cadere in vnam appellationem non poſſent. Sanè ille verus eſt Imperij Francici conditor, quod immotis Chriſtianæ fidei columnis impoſuit. Adoleſcens egregiâ corporis formâ, & indole militari, ſpem amplam concitabat Francis, vnicam laudem quæ à bello eſſet propriam reputantibus. Quam beneuolentiam poſtquam aliquot annis collegit, prorumpit in bellum ferociſſimus iuuenis, & vniuerſam Galliam quà latè patebat

complexus

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL 2.3.24

complexus animo, in paternum proximúmque hostem expedit ferrum. Is erat Siagrius Ægidij filius, cui paternâ hereditate, non modò Suessiones, & præclaræ vrbes Galliæ Belgicæ, obuenerant; sed etiam in Francos regni titulus quanquam inanis permanserat, non sine expellentium odio. Ad id bellum, quasi gentis foret, non Regis, acciti Francici nominis Reguli, Regnacarius qui Cameraci principatum tenebat & Cararicus cuius ditio in Belgio erat. Et ille quidem non impigrè suo munere functus est; iste inter opem & proditionem medius, procul stetit cum copiis, victorem præstolans, ad quem se conferret: prauo consilio, cuius postea pœnas Clodouæus repetiit. Modò ad Suessiones commisso prælio, vbi paria multa in æmulis, ætas, ambitio, vltio, animus, dispar euentus Clodouæo addixit victoriam. Per quam fusus fugatúsque Siagrius, deploratâ spe regni, profugit Tolosam ad Alaricum Gothorum Regem, aram iam salute patris consecratam, intutam tamen Clodouæi ferociæ. Nam is Legatos ad Gothum mittit; qui hostem reposcerent, ni traderet bellum indicerent. Alarico sua incolumitas fuit potior alienâ; nec se cum armato iuuene, quamuis & ipse iuuenis, felici fortitudine incenso, materias belli serente, committere voluit, satius ratus fidem frangere misero, quàm esse miserum amore fidei. Traditur itaque Francis, Siagrius, quem Clodouæus habet in vinculis, dum eius ditionem inuadit; mox iugulari clam præcipit, metum suum tollens cum spe aliena, ne qua eius particula in æmulo regni aleretur. Hoc bello Suessionum & Rhemorum vrbes, præter alias multas, adiunctæ sunt regno Francorum; fuítque hoc tirocinium Clodouæi præliantis. Nec omittendum humanitatis & iustitiæ facinus, quod Rex edidit in flagrante victoria. Cùm plurima Christianorum templa Francus idolorum cultor diripuisset, & Rhemorum Ecclesias ingressi in vrbem aliquot milites, quanquã Rege vetante, expilassent audacius, inter alia vasa rapuerunt vrceum, pretio & vsu charum Remigio. Remigius Antistes Rhemensium, sanctitate morum & maiestate oris venerandus, adit Clodouæum in castris agentem, rogátque vt ex sacra supellectile, quam miles rapuisset è Rhemorum Basilicis, curet vrceum quemdam quem designaret restitui. Optato Rex annuit, & in proxima prædæ diuisione, qua prisco more spolia ex hoste capta sortiebatur miles cum Principe, agnitum vas atque sepositũ, sibi extra sortem permitti Clodouæus poscit, rem sacram vsibus sacris restituendam, nec communi prædæ demptum vnum vasculum damno fore. Assentientibus cæteris contumacior vnus id pernegat, summáque audaciâ strictam bipennim impingit in vrceum. Rex, quod in iuuene & victore mirum, in facto tam temerario, iram habuit in potestate, & reconditam in annum sequentem reposuit; vas tamen concessum est, & redditum ministris Remigij. Subsequente anno Rex pro more lustrabat exercitũ. Nam quot annis Calendis Martiis, qui ad bellum apti erant & lecti, cõueniebant in Campum, corã Rege instituente quendam armorum & militum censum: & vocabatur id concilium Campus Martius, seu Martis Campus; quasi cuncta Francorum concilia ad vnum Martis opus verterentur. Quem postea morem inter ignauos Reges nusquam omissum, Pipinus maior non immutauit quidem, sed pro mense Martio Maium subiecit, vt mili-

CLODOVÆVS.

Siagrius victus.

Vrceum restituit.

Et militem punit.

CLODOVÆVS.

liti esset acceptior, quē euocaret altero tardius mense; & cum tempore nomē cœtui mutatum, qui Campus Maius dictus est, vel Maij Campus. Clodouæus iuxta institutum, singulorum arma inspiciens, an tersa essent, acuta, & ad hostem feriendum apta, ad militem illum impudentem venit; quem considerans diligentius, securis aciem quasi hebetiorem incusat, verbísque increpans; Te, inquit, tanto in numero ignauiorem non reperi, ita malè armis instructus es; simul eius securim in terram abiicit. Eam recepturus miles dum se inclinat, Rex dimissum caput bipenni sua valido ictu feriens: sic, ait, Suessione me feriebas in vrceo. Mors læsum, stupor & metus omnes inuasit. Nec erat maioris fortitudinis sumpsisse pœnas, quàm moderationis tanto pòst tempore; dixeris latam patienter à Clodouæo iniuriam Regem vindicasse. Mox inter arma versanti, suauis irrepsit de coniuge & thori consorte cupiditas; quæ res incepta forsan ab ambitione, in iucundissimum amorem desiit; ac tandem mirificâ Dei prouidentiâ, in vniuersum Christianæ rei commodum cessit. Quoniam autem vxor, felicitatis Francorum prima administra à Burgundionibus accepta est; de ea gente paulò accuratius disceptandum.

XIII. *Burgundi in Gallia.*

Burgundiones siue Burgundi, si Cluuerio credimus, origine sunt Germani, memorati à Strabone & Plinio; gens non admodum magna, habitans in Germaniæ finibus, quibus Sarmatas contingebat; Lygios inter, Catinos, Rugios, atque Lemouios. Ii Probo Imperatore, à vicinis Gothonibus vexati, imò & bello victi, sedes mutarunt; tum vt se ab importuno hoste amouerent, tum vt agros feliciores si sors faueret inquirerent. Igitur publico consilio gens vniuersa, Albi & Visurgi transmissis, ad sinistram Franciæ deflectens, ad Alamannos accessit, & ad Rhenum positis pagis & vrbibus, in Chattorum terra conquieuit, duos inter amnes Necarum & Mœnum, Moguntiam spectans ad alteram ripam. Verùm hæc demigratio cùm Valesio minus arrideat; duas ille Burgundionum gentes constituit; alteram quam recensui in Germaniæ finibus, alteram ad Rhenum propè Alamannos, quæ trangressa in Galliam nouum sibi regnum posuerit. Sanè ij spe vberioris soli allecti, postquam sæpe in Galliam inuaserunt, euntes sæpe & redeuntes per Rhenum, direptísque impunè agris & oppidis, iam nec amne coërciti, quem toties transmiserant, nec metu hostium, quos tam sæpe vicerant, abducto tandem vniuerso populo in Galliam transmigrant, & in Celticam siue Lugdunensem conuersi, primùm occupant vtramque ripam Araris, Sequanos inter & Hæduos; dein porrecti ad Rhodanum, Sabaudiam ad Alpes subigunt. Et tametsi regnum fortunâ variâ stabiliuerint, modò à Visigothis, modò à Romanis appetiti bello, & aliquoties victi; tamen per Regum seriem hactenus perstiterant; etiam Burgundiæ nomine terris indito, quas tenebant ad Ararim; auspicato nomine, quod in tanta Principum mutatione, & rerum tam frequenti conuersione, adhuc integrum est. Neque ad laudem gentis prætermittendum, eos dum in Germania degerent, Christianam fidem suscepisse, edoctos à Seuero Treuirensi Episcopo; quam postea in Gallia ipsa plures corruperunt, ex Visigothorum vicinia, in Arrianam hæresim deficientes. Nunc omissis eorum Regibus,

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL 2.3.24

bus, vt propius ad Clotildim accedam, Gundicario Burgundionum Regi successerant filij duo Gundiucus & Chilpericus. Chilperico nulli fuerunt liberi, Gundiuco quatuor; plures omninò quàm vt pares regnarent; quæ illorum temporum consuetudo, vt qui Regi nati essent, cuncti ad partem regni admitterentur, nullâ ætatis prærogatiuâ; cùm à Rege æquè ortus esset natu postremus ac primus. Nomina illis erant Gundebadus, siue Gundebaldus, Godegisilus, Chilpericus, & Godomarus; omnes Arij lue contaminati, præter Chilpericum, Catholicæ religionis assertorem, & patrem Clotildis, probâ fide imbutæ à cunabulis; quæ felicitas Franciæ. Quatuor Principes, post obitum patris & patrui, in tetrarchias regnum diuiserant, in partes secuerant, qui totum ambirent, nec memores se fratres esse, duntaxat singuli se filios Regis meminerant. Quia tamen vnus impar foret tribus amouendis, duo consentiunt, & natu quidem minores, ad tollendos fratres; & ipsi forsitan dissensuri, si optatis fruantur. Itaque Chilpericus & Godomarus, adiunctis Alamannis copias instruunt, & prælio vincunt; Godegisilo quid factum dicam inferius; Gundebadus fugâ elapsus, apud amicos latuit, dum Alamanni prædâ referti se domum recipiunt. Victores nondum partiti quod inuaserant, agebant Viennæ ad Rhodanum, quæ tunc regni sedes, per victoriam securi hostium, eóque magis vt vincerentur obnoxij. Etenim Gundebadus celeritate oppressurus incautos, repente progressus ex latebris, amicorum copiis subleuatus, Viennam aduolat, atque vrbe captâ, in fratres inuadit. Diuersis in locis eorum cædes diuersas spargit. Chilpericus in palatio deprehensus, ferro perimitur; coniux grandi lapide alligato ceruicibus in amnem mergitur, ex quatuor susceptis liberis, duo virilis sexus necis acerbitatem cum parente vtroque diuidunt, capita truncati, & coniecti in puteum; duabus puellis vita condonata; maiori, cui nomen Mucuruna abscissa spes nuptiarum, consecratâ deo virginitate, in cœnobio propter Geneuam; minori, quæ Clotildis, permissum agere in aula patrui; quæ adhuc infans, tenerâ ætate, formæ pulchritudine, & indolis facilitate, furentem demulsit. At Godomarus in turrim confugerat; quo in perfugij loco viuus combustus est, iniiciente flammas Gundebado. Quibus criminibus totum regnum stetit, iam tuto ab hostibus qui ea patrarat. Clotildim verò seu Chrotildim, regio cultu educatam, Legati Franci sæpius viderant, erántque mirati virginis formam, modestiam, prudentiam, & de ea in vxorem petenda suo Regi auctores fuerant. Ille nuper ex expeditione Thuringica victor aduenerat, in qua vindex Francicæ calamitatis, non ambitioni, sed æquitati litauerat. Thuringi, Francis in Germania relictis contermini, in eos violenter incurrerant: at ij bellum deprecati, obsides dederant. Summâ immanitate in eos qui abduxerant grassantur; nam pueros neruis femorum carne exutis, appendunt arboribus; puellas denudatas aliquot, alligant bigis, & raptantibus in diuersa equis discerpunt; alias in terra fixas acutis sudibus, & protensas in viarum orbitis, proterunt & confringunt crudeliter, plaustris onustis per orbitas actis; tunc demùm irrumpunt in Francos, agros depopulantur, & prædâ opulenti regrediuntur. Miseri

CLODOVÆVS.

Clotildis pater.

Clodouæus Thuringos vincit.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL 2.3.24

CLODOVÆVS.

Miseri per tot iniurias afflictati, Francos è Gallia tribules suos in vindictam euocant: nec Clodouæus cupidissimus bellicæ gloriæ, cessauit causâ tam fauorabili. Copias lectas vltra Rhenum traducit, Thuringos aggreditur; æquitati Mars fauet; acie victos disjicit, agros vastat igne & ferro; & planè subactis tributum imponit; demptâ sæuiendi in posterum facultate, & laude Francicâ vltra Franciæ fines propagatâ. Exultantem hac laureâ Franci & Galli de vxore compellant. Neque ægrè impellunt æstu ætatis feruentem, & accensum ambitione, ad petendam regiam virginem, quæ pulcritudine eximiâ, spem etiam regni in dotem afferret. Eam illicò per Legatos à Gundabado patruo in vxorem poscit; quorum forsan princeps Aurelianus Gallus, Regi percharus, qui admissus ad virginem, collaudatis Regis sui meritis, & dato in coniugij concupiti spem annulo, habuit assentientes, tum puellam, pudico amore impulsam, tum Regem Burgundum, metu præpollente, ne vi extorqueretur, quod amicè & beneuolè flagitabatur. Sic deducta ad Clodouæum Clotildis, annum agens circiter decimum octauum; cuius nuptiæ celebratæ Suessione, ingenti Francorum gaudio, & maiore Gallorum, sperantium fide & religione vxoris, maritum ab idolis posse ad veri Dei cultum traduci; quod iis maximè in optatis erat. Clodouæus iam ex concubina susceperat filium Theodoricum, qui deinde cum legitimis regnum partitus. Atque id longè verosimilius arbitror, cum erudito Valesio, quàm quæ fabulosa scribebam olim cum pluribus, de Valeriano mendici habitu clam ad Clotildim admisso; & de eadem dum ad sponsum ducitur imperante, vt in Burgundia ditione patrui, incenderentur & vastarentur, quæ abeunti occurrerent: quorum primum fabulam inanem sapit, à credulis Monachis missam in scripta; alterum à pietate & religione Virginis omninò discrepans, ab inuido sanctissimæ feminæ fictum & scriptum est.

Clodouæus Clotildim ducit.

Anno Christi 493.

XIV. Quæ pietas & in religione fidelitas, & à Diuina beneficientia, & à Clotildis forti perseuerantia, palam illuxerunt. Nam illa à Rege filium peperit, quáque erat tum in Deum fide, tum in Regem autoritate amicâ, ab eo rogat impetrátque, vt qui natus esset, in patris optatissimum gaudium, & in regni hæredem, salutaribus baptismi aquis tingeretur, & Christo Deo vero consecraretur: neque id potuit Rex negare amantissimæ coniugi, quod flagitabat illa tantoperè: ídque est obitum effuso matris & Gallorum omnium, lætitiæ sensu, atque Ingomerus infanti inditum nomen. At Deus, vt præsenti patientia futurum beneficium staret, puerum de more albo indutum, repentinâ morte eripuit, lugente matre quem primum natalibus secundò genitum gratulabatur, Enimuerò mirum pietatem Reginæ in tam graui casu constitisse; cuius religionem vertebat probro Clodouæus, incusans, quod superstitiosâ ceremoniâ peremisset filium, quem Dij patrij ob contemptum irati, morte tam acerba eripuissent parentibus. Sed illa tam modestè quàm piè: *Imò Deo meo gratias ago immortales, quod vteri mei primitias, partum illum primum, Diademati natum, spémque nostram, dignatus sit ad regnum suum euehere, longè nostro anteponendum.* Digna mulier numerosissimâ sobole, quæ prius cœlo quàm sibi pareret;

Clotildis mater.

cui

cui & maritum postea peperit, & gentem Francicam vberrimo partu; ita rependit beneficia Deus, & munificentiam, vnde exigit, præstat. Atque haud multò post nouo fœtu donata, enixa est masculum, ad nouum Christianæ constantiæ & patientiæ experimentum; impetrauítque similiter à marito, vt is sacro ablueretur Lauacro, Clodomirum appellans, quem vt priorem Deo obtulit religione non dispare, cœpítque fraterno fato infans ægrotare, & ad mortem imminentem perduci, increpante grauiter Clodouæo, & accusante coniugem, quòd liberos Deorum indulgentiâ concessos impietate suâ extingueret. Infans tamen precibus matris conualuit, prælusítque paternæ valetudini, ex diuturno idololatriæ morbo eripiendæ. Siquidem Clotildis in eam rem solicitudinem omnem adhibebat, nihílque omittebat piè anxia mulier, quo Regem ad Christianam fidem adduceret. Ideò asperum obsequio demulcebat, ferociam indolis cicurabat morum mansuetudine, & potens blandimentis vxoriis, totiúsque corporis formâ pulcherrimâ, per amoris illecebras ingerebat Christum. Sed innutritus libertati animus, & cupiditatum licentiâ vagus, quasi equus indomitus, sessorem Deum nondum admittens, respuebat innoxium frænum, qui multò molestius à vitiis ferret. Frustra tamen impugnanti Deo obsistitur, obfirmato in amorem animo vis paratur; nempe Martia indoles Martis periculo domari debuit. Rem porrò totam sic confecit euentuum omnium moderator. Alamanni siue Alemanni, gens erat vt supra memoraui, in superiore Germania, Mœnum inter Rhenum & Danubium habitans, ex Gallis quondam orta; qui plebe supra modum excrescente, in proximam Germaniam, vt in alias terras sese effuderant. Vnde forsan & nomen; nam *All* omnem significat, & *Man* hominem; quasi ex omni genere hominum natio illa compacta sit. Illa iam per annos plures bellis clara, suísque tam cladibus quàm victoriis celebris, quas vices Martis alea parit, cum crebris excursionibus inuasisset in Galliam, tandem in ea sedes vt poneret, conflato magno exercitu, quem Gibuldus Rex eorum duceret, Rheni alueum transit: Se nusquam inferiorem, tum animorum tum corporum viribus reputare, quàm fuissent Visigothi, Burgundiones, & Franci, qui omnes per vim irrumpentes in Galliam, viam regnis patefecissent, communitis postea & stabilitis audaciæ felici successu. Cur ipsi tam diu ignauiæ suæ obsequuntur; plus iuris sibi in Galliam esse, quàm aliis gentibus, ex ea se ortos; quæ iniuria, si auitis laribus restituantur. Sic comparati, Clodouæum statim non ausi impetere, famâ inclitum, & bellicis illustrem laureis, in Sigebertum impetum vertunt, Coloniæ Regulum, Francum quidem, sed famâ, & potentiâ inferiorem. Nihilominus Clodouæus, periculo Franci Principis & affinis commotus, quod videret sibi intentari, Alemannis semel victoribus in Coloniensi agro non quieturis, iunctis Francorum & Gallorum copiis, ad hostem contendit, & Sigebertum excipit aduenientem cum milite. Tolbiacum est pagus in agro Coloniensi, quem Franci dicunt *Toulpie*, Germani *Tulpik*, alij *Zulpik*, Coloniam inter & Treuiros; hoc euentu clarus & memorabilis, quo non tantùm parta est ingens victoria, sed ad summum vniuersitatis Christianæ bonum, Rex clarissimus

CLODOVÆVS.

Clodouæus ab Alemannis impetitur.

Pugna ad Tolbiacum.

CLODOVAEVS.

Anno Christi 496.

mus & gens bellicosissima, ad Christi cultum ab idolis traducti sunt, in eo fideles quamdiu mundi stabit moles permansuri. Eo in pago occurrente hoste, cùm vtrinque pugnæ ardor esset & copia, infestis armis statim concursum est. Rex Francus agendos equites sibi sepofuit, pedites attribuit Sigeberto: Stabant ex aduerso incensis animis Alemanni, certi mortis, ni vincerent. Pugna conseritur inter gentes fortissimas, suprà modum atrox; diúque anceps pendet victoria, donec à Francis declinari cœptum. Sigebertus peditum Ductor, grauiter saucius crure, (quo & posteà claudicauit) discrimen ingens subibat, nisi seruatus à filio, ereptus esset morti & pugnæ. Verùm ducis vulnus vniuerso militi propè inflictum est. Primùm trepidare, mox dum ille eripitur, simul agere retrò vestigia; ac tandem illo absente, disjicere ordines, & in fugam verti. Obtrito pedite, vis omnis hostium in equitatum incubuit. Certatum acriter, donec equites oppressi numero, destituti à pedite, circum vndique Alemannis vrgentibus, metum concipiunt, & recedentes propius à fuga absunt. Clodouæus interim ducis & militis obire munia, adhortari suos, voce, ferro minari, & premere, præire exemplo, & in hostium cuneos ruere: at conatu irrito, vergentibus ad fugam omnibus. Tunc humani impos auxilij, in desperationem procliuis, meminit Dei, cuius potentiam Clotildis tam sæpe deprædicauerat, & quando hactenus deorum suorum opem frustra implorabat, Aureliano etiam Gallo illo fideli memoriam excitante, ad Christum conuertitur: Et Christe, inquit, potentissime Deus, quem coniux mea colit & prædicat, voueo me tibi in trophæum, tuísque legibus obsequuturum, si hanc mihi victoriam hodie tribuis. His verbis melius, quàm Romuli voto, Deus Stator fugam inhibuit. Mutant Vices victor & victus; subitus pauor Alemannos inuadit; hærent, trepidant, cedunt, terga vertunt: Franci contra corroborati diuinitus, reuocant se instauratis ordinibus, in hostem nouo impetu proruunt, pedes pariter nouo ardore impulsus pugnam restituit, omnésque copiæ quasi cœlo missæ nouum prælium concitant. Clodouæus rei miraculo primùm obstupescit; dein & ipse nouo igne succensus, ense fulmineo in nutantem hostem ferox rapitur. Illicò pugna in fugam, fuga in stragem definit, Alemannorum Rege inter primos cæso; & celeberrima reportata victoria, quam confecit vnus Laurearum auctor & cultor Deus, bellicosissimum Regem expugnans, tam periculo quàm salute. Victor autem Rex non omisit victoriam, sed fusis fugatísque fortiter hostibus, Rhenum transmisit, stragem in Alemanniam illaturus, quam inferebat illa in Galliam. Quippe fortissimis bellatoribus denudatam gentem, & Rege destitutam, armis perdomuit, à Mœno vsquead Alpes Rhæticas, tributúmque victæ imposuit; mox regressus in Galliam, voti reus, quod optatissima mente persolueret.

XV. *Clodouæus Christianus.*

Regredienti primus occurrit Vedastus, Abbas aut Presbyter, Tulli Leucorum agens, clarus integritate vitæ & sanctitate, quem postea Remigius à Rege ipso commendatum euexit ad infulas Atrebatenses. Ille Regi acceptior, qui Francus ex eadem gente, nouum tironem rudimentis fidei imbuit, & verba fulciens factis, cæco illuminato confirmat discipulum, &

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL 2.3.24

cæcitati mentis diſpellendæ præludit admirabiliter. Hæc in via apparantur. Clotildis interim, vbi Pariſiis optatiſſimum nuntium accepit, victoriæ, non de victis modò, ſed de Victore ipſo reportatæ, Triumphatori Deo gratiis habitis, celeritate maximâ aduolat Rhemos, Remigium Antiſtitem virum illum cœli dotibus cumulatiſſimum, orat, vt quamprimùm ſe ad Regem conferant. Referre magni, ſi recentem à beneficio animum occupent; tundendum chalybem, dum ab igne candet; moram dæmoni omnem abrumpendam, nec ſpatium inſidioſæ vulpi permittendum, quo vel teneram mentem ad priora retrahat, vel in prauam hæreſim per ſatellites ſuos impellat. Currenti calcar admouebat mulier; Regi obuiam veniunt, & poſt mutuas gratulationes, tum Regis coniugis Deum mirificè prædicantis, tum Reginæ mariti fidem admirabiliter excitantis, tum Antiſtitis ampliora promittentis Regi quàm ſpe concepiſſet, Rhemos omnes gaudio magno proficiſcuntur. Vedaſti documentis adiungebat ſua Remigius, iámque idoneus ad Balneum Sacrum Rex videbatur, cùm optantibus nouum obicem obiicit prauus timor, ne Franci noua religione offenſi ſeditionem fortè concitarent. Hunc poſtremum dæmonis obicem egregiâ laude Remigius deiicit. Suadet Clodouæo, vt ipſe in caſtris ad militem habeat orationem; fore Deo adiuuante, vt ſermone & exemplo Regis Francus immutatus, adeò non damnet propoſitum, vt expulsâ ſuperſtitione vetere, amplexurus ſit cultum nouum. Clodouæus rem ſuſcipit, fitque non tantùm Apoſtolus ex Catechumeno, ſed Orator ex Bellatore, Eccleſiaſtes ex Rege, & Propheta ex Idololatra; tanta eſt vis diuini Spiritus, ſuo igne mortalium corda inflammantis. Itaque Rex in concionem progreditur, ac tertiam de Francis lauream relaturus, bis victor, Alemannorum & ſui, adſtante & admirante Remigio, ingerebat commilitonibus. *Non ambigere ſe, quin ſubita illa animi ſententiæque mutatio, noua prorſus viſa ſit & conſideranda, cùm hactenus nihil leuitatis, nihil inconſtantiæ in ſe perſpectum ſit. Summum itaque eſſe momentum, quo tam repente mutet omnia, ſenſum, mores, & religionem. Ita enimverò, & tantum quanta ſit ſua & Francorum omnium ſalus. Ipſi antequàm de Principe ſuo iudicent, recogitarent in prælio nuper qui fuiſſent; cùm agendi in fugam ignominioſam, imò cùm plures terga hoſti verterent, nec ſpes vlla ſupereſſet ſalutis, ne deſperatio quidem, tam altè in animos timor peruaſerat. Qui tamen iidem ſtatim immutati, breui temporis mora, conuerterint terga in ora, fugam in gladios, metum in audaciam, mortem in victoriam. Vnde illis improuiſum auxilium? Non à Ioue aut Marte, quorum opem victi fruſtra implorabant; non à ſuis animis, aut à priſca fortitudine, quibus perterritis, excuſſa illa perierat: Sed à Chriſto Deo, qui appellatus, effecit illicò admirabilem mentium & virium conuerſionem. Et verò quid vtilius, quid præſtabilius Francis, quos palmarum plurium ſpes incendit, quàm ſi pugnent eius auſpiciis, cuius potentia terminis nullis, nullâ difficultate rerum definitur? qui poſt ſubactum Romanum imperium, iam de Europa triumphat, ac de reliquo Orbe propemodùm? Qui Conſtantinum,* (vt dicebat ſe audiuiſſe) *& Imperatores haud paucos, grauiſſimis ereptos periculis, per vexillum Crucis, ad mirificos triumphos euexit? Qui terrarum potens,*

CLODOVÆVS.

CLODOVÆVS.

cœlique dominus, lauros & diademata largitur atque vno nutu fata mortalium condit ac sancit. Tunc hortabatur effusius, *vt eum milites Imperatorem optarent, ducem eligerent, haberent Principem, huic sacramento dicerent, victoriarum certi ac triumphorum, quos in hac mortali vita in æternæ pignus repræsentat.* Dicentem admirabilis omnium assensus excepit, conclamatur omnium vocibus, faustè & fortunatè mutatum Principem suum, se in eius votum ituros, nullúmque Deum alium cupere, quàm Rex suus quem coleret, & cuius Sacerdos esset Remigius. Quibus constitutis, & celebri apparatu cæteris ad Baptismum Regis expeditis, peruigilio Paschatis, vel vt alij scribunt, & vero similius, Christi Natalibus, se Rex ipse in Ecclesia, Sancto Martino Rhemis dicata, numerosissimâ spectantium turbâ ad sacrosanctum Balneum admouet. Modus tamen & habitus nondum erant satis conformati ad Christianam demissionem. Incedebat vultu erecto, audaci vestigio, magno corporis habitu, pretiosâ veste ac splendidâ, coma præcipue in Francorum morem, ambitiosè defluente ad humeros, cyrris æquali fimbriâ circinatis, & redolenti vnguento madentibus. Pupugit Præsulem vanitatis vel pereuntis indicium; Regem his verbis admonet; *mitis depone colla Sicamber; adora quod incendisti, incende quod adorasti.* Iámque Clodouæus ad modestiam melius comparatus, Deum Vnum & Trinum confessus interroganti Remigio, ter sacris vndis immergitur, inungitur chrismate, & signatur. Neque tanti boni solus particeps fuit. Duæ eius sorores ad eundem Christi cultum initiatæ sunt, Alboflедis, & Lanthildis; quanquam hanc alij scribant ex Ariana duntaxat hæresi ad sinceram & Catholicam pietatem, sese contulisse. Ex quibus Alboflеdis, à cunabulis fidei incrementum virium extemplò adepta, in ea, quod summum est, perfecit, perpetuam Deo consecrans virginitatem, sub Remigij ductu; quam pudicè custodiens, Rhemis diem obiit. Ac fortasse Lanthildis se in eundem vitæ statum deuouerit, cùm iuxta sororem nemini vnquam nupta reperiatur. Nam de ea quæ Theodorico Italiæ Regi data est in coniugem, vel nulla est, quod verius arbitror, vel est tertia Clodouæi soror, nomine Andefleda. Præter Regiam familiam, accesserunt ad diuinum Lauacrum, tria Francorum millia, Procerum, Præfectorum, & militum fortitudine antè illustrium: quæ fortunatissimæ primitiæ gentis, idolorum cultum tandem deserentis, à quo in posterum firmissima mentis constantia abhorreret. Voluítque Deus clarum Regis facinus miraculo comprobare. Nam qui oleum ampullâ inclusum ad inungendum in Baptismo Regem deferebat, cum præ turba conferta spectantium, ad Remigium nusquam posset accedere, vicariam Columbam nactus est, ad exequendum munus quod gerebat. Illa niue candidior repentè apparuit, in tam numeroso mortalium cœtu, ampullam rostro ferens cœlo missam haud dubiè; neque plausu admirantium deterretur, quin ad Remigium adstantem in Baptisterium deuolet, & in manus illius Ampullam deponat, continuò ex oculis omnium euanescens. Rem nouam admiratus Antistes, phialam explorat, & inuento in ea Chrismate vnctionem conficit; non dubius quin cœleste donum vberrimam & cœlestem gratiam testificaretur. Posteriora cœlesti prodigio non

Clodouæi sorores.

Sacra Ampulla.

non abrogant fidem. Nam tametsi Pipinus primus omnium Francorum Regum, ad conciliandam maiorem venerationem, sacram ex eo Chrismate vnctionem adhibuerit, Iudæos Reges imitatus; tamen cùm in eius stirpe plures, & in Capetiis Reges fermè omnes, magnâ religione, eo Chrismate inaugurari voluerint; nouum est assiduúmque miraculum, quod sacer hic liquor, sæpius fusus, nusquam restitutus, nec defecerit, nec exaruerit, sed illibatus, quanquam delibatus & integer perstet, nouum Francici Regni Palladium, cuius durationem fouet aut sequitur. An Lilia Francica eo pariter tempore Clodouæo pro insignibus data sint, mihi non satis compertum est ex veteribus. Nec peribit maiestas aut dignitas augustissimis Floribus, depictis in scuto Francico, si à prima regni origine non arcessantur: quando illi postea feracissimis surculis, per Europam, Asiam, atque Africam insiti, imò & in Americam propagati, & Religionis odore fragrantissimo, & radianti victoriarum splendore, sin priùs missa sunt cœlitus, sint cœlesti cura seruata posterius. Id sanè constat, Clodouæum ex animo Christianam penitus Religionem suscepisse, cámque vel edictis, vel exemplo & moribus, sic in Francorum animos infudisse, vt non modò idololatriam ab iis prorsus depulerit, sed in Germaniam Sacerdotes sanctos plures immiserit, qui optato euentu Christi fidem in barbaris gentibus inseuerint & excoluerint: vt meritò Clodouæus à Remigio sanctissimo illo Antistite nuncupetur, *non solùm Prædicator fidei Catholicæ, sed defensor, meritis illustris.* Dei autem singularis prouidentia fuit, & amor in Francicum regnum præcipuus; quòd cùm eo tempore in toto Orbe terrarum, nulli essent Reges, qui Fidem Catholicam & sinceram amplecterentur, sibi Francorum Regem delegerit, quem abductum ab idolis, Christo filio suo traderet; quíque in se atque in posteris, religionem piam tueretur intemeratam ab omni labecula: vt meritò Christianissimi nuncupentur, quorum ne vnus quidem maculam vllam adhærescere fidei suæ permisit. Verè igitur Gregorius Magnus, Pontifex summus tam virtutibus quàm dignitate, scribens ad Childebertum Regem Francorum, affirmabat, quantò Reges cæteris hominibus antecellunt, tantò Francorum regnum, fidei sinceritate, & Christianæ religionis integritate, omnibus omnium gentium regnis anteponendum. Etenim Clodouæo ad fidem vocato, Anastasius Imperator Eutichiana hæresi deprauatus, Arianâ Gothi in Italia, in Gallia atque in Hispania fœdè corrupti, paritérque Geisericus in Africa, pestem quisque suam transfundebat in subditos; cæteris gentibus adhuc immersis in vetere Idolorum cultu, Franci interea, multa quæ locis sacris rapuerant, vltrò restituebant, & ipse Clodouæus Parisiis Templum posuit sanctis Apostolis Petro & Paulo, Religionis quam amanter colebat propagatoribus; effuso Gallorum gaudio, qui deinde cum Francis in vnius membra corporis, nullo discrimine, coaluerunt; & summâ Genouefæ gratulatione, huiusce virginis admirabilis, quæ etiamnum superstes, votorum cumulum tandem aspiceret, Francos Christianos, & Galliam suam Christo totam amantissimo sponso consecratam. In tanto publicæ & regiæ lætitiæ sensu, Clodouæus legationem

CLODOVÆVS.

Lilia Francica.

Reges Christianissimi.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL 2.3.24

CLODOVÆVS.

accepit à Theodorico, quæ fortitudinem eius, ſi fuiſſet infirmior, labefactaſſet. Locus autem poſtulat, & Hiſtoriæ ſeries, vt, quod hactenus diſtuli, de Gothorum gente pauca perſtringam, cum qua in poſterum Franci Reges tam ſæpe conflixerunt, & de Romano Imperio in Theodoricum delapſo, quidpiam ſimul delibem.

XVI. *Gothi qui?* Gothi, ſi Cluuerio credimus, populi erant in Germania orti, ad Viſtulam & ad Codanum ſinum latè incolentes. Nempe irridet Iornandem, eos arceſſentem, ſicut & alios Barbaros, Alemannos, Francos, & Longobardos, ex Scanzia illa Inſula Septentrionali, quam appellat vaginam nationum, & gentium officinam; iis nominibus multò melius Germaniæ conuenientibus. Iidem verò Gothi, nuncupati ſunt à Romanis Scriptoribus, Germaniam iam peruadentibus cognitione, Strabone, Tacito, Plinio, & Ptolemæo, Gothones, & Gutones. Eos igitur, iuuentute ſupra modum excreſcente, inſtar apum examina noua condentium, neceſſitas impulit, vt mutarent ſolum patrium, aliúdque inquirerent, vbi patriam nouam poſteris conderent. Quamobrem pars gentis quæ vltra Viſtulam habitabat, ſe prima commouit, & Danubio tranſito, ad paludem Mœotim ſedes fixit. Aliquot poſt annis reliqui Gothi ſimiliter ex Germania demigrarunt ſéque cæteris adiunxerunt, occupatâ Daciâ; modò latius, modò anguſtius habitantes, dum vincerentur, aut vincerent. Tamen, quia prædonum inſtar vexabant gentes, inter quas verſabantur; pulſi viciſſim ac pellentes, ea quæ inferebant damna ſæpius paſſi; ad Mœotim lacum per annos plures vagati, inde regreſſi ſunt ad Occidentem Brumalem ac tandem ad Boriſthenem, & ad Pontum Euxinum, in Getarum finibus conſederunt. Quaſi feroces belluæ, relegatæ in extremam Europam, amnibus, mari & locorum, aſperitate, ceu catenis vinctæ, & caueis ferreis circumſeptæ. Ibi orta eſt prima illa diuiſio & appellatio, vt Oſtrogothi dicti ſint, qui ad Orientem verſus, ad Pontum incolerent; Viſigothi autem Occidentales, qui propiùs ad Germaniam ſedes poſuiſſent. Neque porrò inane diſcrimen hoc nominum fuit: nam vnaquaque gente, ſibi obuerſos populos quaſi prædam certam ſortiente, Oſtrogothi inuaſerunt in Orientis Imperium, atque in ipſam Aſiam penetrarunt: *Viſigothi.* Viſigothi autem per Thraciam atque Illyricum, in Italiam primùm Alarico duce inundantes, Romam ceperunt, caput illam Orbis & dominam; mox Rege Valliâ regna duo potentiſſima conſtabiliuerunt; alterum in Aquitanica Gallia, alterum in Hiſpania, expulſis Vandalis & Alanis. Quæ Europæ calamitas fuiſſet tolerabilior, niſi iidem qui diriſſimam ſtragem circumuehebant latè per populos, Arianam ſimul intuliſſent hæreſim, luem quauis miſeriâ ſæuiorem, animos nempe perdentem, vt crudeliſſimi Tyrannorum & corpora & animas in exitium traherent. Quam peſtem à maioribus hauſerant, iam à Valentis Imperatoris temporibus; à quo cùm idolis abiectis imbui Chriſtiano cultu flagitaſſent, miſerè decepti & corrupti erant, miſſis Epiſcopis Arianis, qui rudes & ignaros myſteriorum, pro vera fide docuerunt ſpuriam, & genti præferoci admouerunt ſtimulum ad ſæuiendum, hæreſim peſſimam; quæ gens Chriſti iugo cicuranda erat & mitiganda.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL 2.3.24

ganda. At Visigothi dumtaxat Occidentem premebant; cùm & Ostrogothi veniunt in partem prædæ; quasi miseris gentibus parum esset prædonum. Omnes autem ad direptionem Romani Imperij confluebant, quod ægrè consistens Constantinopoli, Romæ & in Italia penitus euersum erat atque extinctum. Nam in Italia Ricimer, vt dixi, Romanum Imperium pessumdabat, regebat, affligebat, & pilæ instar iactatum, donabat cui libuisset, ac deinde tollebat. Ille patre natus Sueuo, & prænobili quidem, ac matre Gotha, Valliæ Regis filia, præclaras dotes & plura vitia, ad militiam fortunámque suam attulerat. Nam fortis, attentus & vigilans, & in bello perpetuus, eam in rebus bellicis peritiam primùm, deinde famam collegerat, vt ea in laude haberetur vulgò, non tantùm egregius, sed singularis. Ille Patricius, & Magister militum, imò rerum in Italia Dominus, postquam Auitum deiecit Imperio, paucissimis mensibus degustato; Maiorianum suffecit, Gallum gente, & virtutibus dignum hoc rerum apice. In quo stetit per quadriennium, donec pariter à Ricimere excussus & necatus est, non ferente dotes egregias in Principe, quas inuidiâ prosequeretur aut metu. Is statim Seuerum Romanum in locum Maioriani intrudit, patitúrque imperare triennio, & cùm Alanos in Italiam ruentes, pugnâ victos fortiter repulisset, Seuerum veneno præbito sustulit; ludens Cæsarum fatis, eósque non modò fastis, sed vitâ expungens. Postea duos propè annos administrauit solus Imperium, donec Anthemius à Leone Imperatore Orientis, in Italiam & ipse Imperator est missus, qui sanè egregius, Ricimerem sibi conciliaturus, adsciuit in familiam, filiâ in vxorem donatâ. Tenuítque per annos quinque concordia, donec diuturnioris Imperij Ricimer pertæsus, palam à socero deficit, eum Romæ obsidet, & captum per summum nefas interimit. Verùm vsufructu tot criminum tandem spoliandus, paucis post diebus in morbum incidit, quo ereptus est viuis, dignus qui fuso sanguine quatuor Imperatorum neces elueret. Vacuam Imperij sedem Olybrius occupat, Senator nobilis, qui vxorem haberet Valentiniani alteram filiam; sed breui quarto nimirum mense morbo extinctus, miseræ ambientium cupiditati, reliquit votorum apicem dicam an scopulum. Nam huic cùm milites inuito senatu suffecissent Glycerium; post quatuor annorum regimen, à Leone Orientis Imperatore nouus Imperator in Italiam mittitur; id quippe iuris sibi vsurpabant Constantinopolitani Imperatores, vt Romæ atque Italiæ Principes darent. Iulius Nepos à Leone missus, & classe in Italiam vectus, cepit Glycerium, & mutato in Infulas Diademate, curauit institui Salonensem Episcopum in Dalmatia; felicem, qui tam facili exitu locum relinqueret tot infamem casibus. Sed anno post altero Orestes Patricius, auxiliantibus Gothis, in Nepotem mouit, & deiectum Imperio, in Dalmatiam relegat; neque tamen assumens Imperium, Momyllum filium creat Augustum, qui ob staturæ breuitatem Augustulus dictus est. Aptus omninò in quo periret clarum illud Imperium, olim ex vniuersi orbis stragibus coalescens. Etenim amici Nepotis, ad vlciscendam eius iniuriam, euocant Odoacrum Herulorum Regem; qui Barbarorum magno exercitu, in

CLODOVÆVS.

Romani Imperij finis.

Ricimer.

Odoacer.

in apparatam prædam ruentium, Italiam inuadit. Illicò Ticinum occupat, Orestem Placentiæ capit atque interficit, Augustulum non dignatus perimere, quem in exilium misit, ignauo adolescenti contemptum impertiens, non timorem; deinde post Romam captam, in Italia constitit, cuius Regem se dixit, ac sedem regni Rauennæ constituit. Isque post extinctum Imperium, & expuncta Imperij insignia, quasi simul calamitatum fontem obstruxisset, per annos septendecim regnum Italiæ tenuit; donec vocatus in infortunij sortem, à Theodorico, regno & vita orbatus est. Erat Theodoricus Rex Ostrogothorum, quos dixi, Valameris aut Amali Regis ex concubina filius, puer obses datus Imperatori Orientis, apud quem egit ad annum ætatis decimum octauum. Deinde variam fortunam expertus, & molestam atque infensam semper emendans prudentia & fortitudine, eò res promouerat suas, vt Zenoni metuendus & terribilis foret. Quem amoturus ab Orientis inuasione, destinat in Occidentem, & oblato regno Italiæ, immittit in Odoacri perniciem; certus, in quam partem victoria incumberet, opprimendi hostis. *Theodoricus.* Theodoricus, collecto Ostrogothorum exercitu, matrem & sororem ducens, iter habens per Mœsiam atque Pannoniam, profligat Trastilam Gepidarum Regem; quâ auctus victoriâ in Italiam venit per Alpes Iulias. Neque cessabat ignauia Odoacer, qui ad rapinam tuendam, copias contrahens, in Italiæ faucibus tribus præliis cum veniente conflixit; ad pontem Sontij, in Campis Veronensibus, (vnde Veronensis agnomen Theodorico accessit) & ad flumen Aduam; quibus licet acerrimis semper victus, se conclusit Rauennæ. Ea in vrbe obsessus triennio, capi nisi deditione non potuit, mox ipsa in vrbe manu Theodorici confossus, fidei quam violabat prætexentis insidias. Sic potitus Italia, fortitudinis præmio, in eo statuit regnum sibi ac suæ genti ponere; ac gnarus noua regna fulciri & fundari iustitia & æquitate; quanquam Arianus religione, virtutes omnes (quod olim de Epicuri voluptate dicebat Tullius) adhibuit famulas suæ ambitioni, per quas regnum partum defenderet. Zenoni Imperatori Anastasio succedente, Regis statim nomen atque insignia vsurpauerat: neque intra Italiam suam se continens, occupauerat maximam Pannoniæ partem, & Dalmatiam totam; Reges plurimos affinitate sibi deuinxerat, data Theodegota maiore natu filia, Alarico Visigothorum Regi in vxorem, Ostrogotham minorem ducente Sigismundo, filio Gundebadi Regis Burgundionum; sororem Amalefridam, iam ex alio viro matrem Theodahadi & Amalabergæ, collocauerat cum Thrasamundo Vandalorum Rege in Africa, & neptem illam Amalabergam Hermenifrido Regi Thuringorum vxorem fecerat. Quibus præsidiis munitus intus & foris, neminem metuens, cunctis venerandum, & metuendum si posceret res, se præstabat, magna virtutis fama regnum administrans. Eúmque mox cum Clodouæo commisit fortuna.

XVII. *Theodoricus agit cum Clodouæo.*

Victi Tolbiacâ pugnâ Alemanni, & Clodouæo patrios lares in quos confugerent oppugnante, omnium inopes rerum, se ad Theodoricum petituri opem contulerant: potentissimũ in Europa Regem aut in bellum vti impellerent,

pellerent, ſpe tradendæ Alemanniæ, aut ſaltem tutelam & præſidium impetrarent, quo ſe in victorem Francum defenderent. At Theodoricus, tametſi omnium rerum in Europa iam Arbiter, quâ erat famâ & admiratione virtutis, veteranus Imperator, & fortunæ compos, non cenſuit ſtabilitam felicitatem, in diſcrimen rurſum immittendam; ac bello ſubmoto, cum Clodouæo egit per Legatos qui victis Alemannis pacem flagitarent, reditum tutum in patriam, & leuamentum tributi. Per eos dilaudatâ mirum in modum de Alemannis victoriâ; hortabatur, & rogabat præterea, vt cùm cecidiſſent auctores perfidiæ, reliquis parceret; Palmæ faſtigium clementiam eſſe, imò fructum ſuauiſſimum atque pulcherrimum, qui ab vno victore vt carpitur, ſic illi ad victoriæ iucunditatem & ſecuritatem aptiſſimus eſt. Satis eſſe quod victi vitam deprecantur; facere ad victoriæ amplitudinem, quod per eam bellum confectum ſit, nec expeditione noua inſtauretur. Regem orabat inſuper, vt fortitudinem moderans, caueret ſaluti ſuæ paulò conſultius, nec ſe in aperta præliorum pericula tam audacter immitteret. Quæ commendans munere apto conſiliis, Citharœdum mittebat, delectum à Boëtio, illuſtri Patricio, tam muſicæ peritiſſimo, quàm omnium diſciplinarum; qui inter epulas fidium vocíſque ſuauiſſimo concentu, Martiam indolem ad temperantiam pacis inflecteret, & animum elatum victoria demitteret ad miſericordiam. Verùm tam donum quam legatio irritæ fuerunt: Clodouæus nec admiſit profugos, nec tributum remiſit: & hæc altera de victis fuit victoria, & prima de Theodorico; quod potentiſſimi Regis commendationem (quæ plerumque iubet) infra metum habuerit, in propoſito conſtans, per ſe pacis & belli non per alium Arbiter. Repulſam Theodoricus patienter ferens, nihil in Clodouæum commouit, & Alemannis profugis agros dedit quos colerent, ad Alpes Rhætias; nec eos vltra Clodouæus vexauit; vtroque Regum coërcente potentiam, neutro laceſſente. Aliquantò poſt noua occaſio nouam legationem exciuit à Theodorico. Quæ legatio & bellum eius cauſa elicitur ex vnis Caſſiodori epiſtolis; viri illius doctiſſimi & ſanctitate præcipui, qui Theodorico ab arcanis epiſtolis erat. Ex iis vna ad Gundebadum Burgundionum Regem conſcripta eſt, qua rogabat, pro mutua affinitate, vt diſtractam concordiam inter Reges Clodouæum & Alaricum ſedulò redintegraret; alia ad Alaricum, in cuius ditionem arma intulerat Francus; hortabatur nihilominus vt à bello abſcederet; partim quod Viſigothi diuturna pace iam elanguiſſent; partim ſpe facta prouinciæ quam Clodouæus inuaſerat recuperandæ, per amicam legationem. Scripſit ad Hermenifridum Thuringorum Regem paulò aſperius, qui ſe fœdere icto Clodouæo adiunxerat; vt omiſſo bello & præciſo, ſtatim ad Francum oratores mittat, qui de pace agant, & initum fœdus contra Alaricum, niſi amica lite Francus contendat, reſcindat illicò. Datæ poſtremò litteræ ad Clodouæum; quibus primò veluti affinem dehortatur à bello, quod ſuis populis graue, moleſtúmque omni Galliæ foret; tum admonet, & propemodùm minatur, ſi vltrà pergat, ſua Regúmque cæterorum arma, vna in eum conſenſione mouenda, communémque omnium hoſtium fore, qui vni amicus eſſe reſpueret.

Clodovævs.

Theodoricus impedit Gothicum bellum.

CLODOVÆVS.

pueret. Tot Principum conſpirans animus à Clodouæo pacem extorſit, dilatúſque in commodius tempus Alaricus; in quem nuſquam occaſiones belli defuturæ erant; præſertim à religione. Nam Epiſcopi Catholici à Viſigothis durius habiti, optabant Francorum imperio ſubiici; & iam eorum aliqui ad Clodouæum confugerant. Qui ab Alarico abſtractus, mox ad Burgundicum bellum ſe conuertit.

XVIII. *Virodunum receptum.*

Burgundico bello præluſerat ſeditio Virodunenſium domita. Illi à Clodouæo defecerant; nec cauſa à Scriptoribus traditur; iidémque auſi in rebellione perſeuerare, ad repellendam obſidionem ſe comparant. Quippe Rex, inuictus hactenus, qui foris hoſtem quæreret, domi per iniuriam natum ferre non poterat: lecto itaque milite, magna vi vrbem oppugnare aggreditur; quam militiæ partem nondum obiuerat. Iam murus valido ariete quatiebatur, iam agger exſtructus pugnatores ſupra murum ipſum euehebat; cùm ciues amentiâ ſerò animaduerſâ, ad Regis clementiam confugiunt; quæ erat vna ſalutis anchora. Ad eum legant Auſpicium, Archipresbyterum vrbis, virum ſanctiſſimum, qui pro peccantibus ſupplex, impetraret criminis veniam; vt per Chriſti nomen, qui Chriſtum colendum modò ſuſceperat, conſentaneè ad eius legem ignoſceret, & parceret inimicis, futuris in poſterum addictiſſimis. Admiſit religioſas preces Chriſtianus Princeps, & patentibus portis in vrbem ingreſſus, nouam triumphi ſpeciem præbuit, inuſitatam Francicæ genti. Clerici linteati longo ordine primi incedebant, ſequebatur Rex pedibus modeſtè & piè, agmen claudebant Proceres & Præfecti cohortium; religioſam dixeris ſupplicationem, non pompam victoris: Sic itum in Eccleſiam, in qua gratiæ actæ optimo Deo, pari animo à condonante culpam, & ab accipientibus veniam. Ab hoc clementiæ claro facinore Gallis longè charior Clodouæus, bellum Burgundicum ſuſcipit.

Burgũdicum bellum.

Gundebadus gemina fratrum cæde fœdè inquinatus, regni Burgundici potiſſimam partem obtinebat, Lugduni plerumque habitans, quam in vrbem Viennâ regni ſedem tranſtulerat. Godegiſilus frater ex tribus ſuperſtes, poſt alios necatos ditionis partem receperat, & Geneuæ Allobrogum thronum poſuerat. Is Gundebado longè inferior, opibus & auctoritate; ſiue metu, ne ſua etiam vice opprimeretur à fratre; ſiue inuidia & ambitione, vt potentiam & ditionem augeret, de perdendo fratre deliberat. Clam per Legatos Clodouæum ſolicitat, Gundebadum aggrediatur, ſe ab eo ſub articulum pugnæ defecturum, qui haud dubiè præda vtriuſque foret; ipſum compotem regni, tributum penſurum pro Clodouæi arbitrio. Non diu protracta eſt deliberatio; præter odij veteres cauſas, ſoceri Chilperici mortem à Gundebado allatam, & regni partem retentam, vnde petenda dos Clotildis vxoris; proximè incendebat, quod Burgundus in Alaricum propenſior, nuper Franco non tam pacem confecerat, quàm Gotho ſecuritatem præſtiterat. Itaque arma illicò expedit, mouétque in Burgundum, imparatum vt occupet, ac Theodorico pacis conſilia iam illato bello præripiat. Gundebadus inopinato hoſte perculſus, contractis quàm celeriter copiis, miſíſque Legatis, ad fratrem primùm, qui oblitus priuatas inimicitias, in communem patriæ

patriæ luem se adiungeret fratri; tum ad Alaricum, vt perinfensum hostem, in alieno solo, nullo incommodo, profligatum veniret; mox ad Theodoricum, vt affinem suum in prædonem publicum tueretur, nihil prætermisit, quo procellam imminentem auerteret. Vrgebat interim admotum periculum, & in Burgundiam Clodouæus inuaserat. Verùm postquam copias Godegisilus adiunxit, confirmatus Gundebadus rem aleæ pugnæ permittit. Apud Diuionem dimicatur, quod erat castrum in finibus Lingonum permunitum: & ecce sub primam dimicationem, Godegisilus qui alterum cornu promouebat; Gundebadi partes deserens, ad Clodouæum cum suis copiis transit; simúlque transitione conficit pugnam; Burgundi attoniti, & altero cornu spoliati, haud ægrè à Francis pelluntur, vincuntur, & in effusam fugam adiguntur; spem vnam timentium. Gundebadus in eam raptus similiter, nec se vrbibus suis Lugduno aut Viennæ committens, eas ratus infirmiores ad compescendum victorem, secundo Arari se tradit; cuius lentiorem cursum emendaturus, defluente Rhodano Auenionem Cauarum vrbem defertur; longius à potestate vincentium se abducens, atque existimans se incolumi delibatam duntaxat victoriam, & facilè perdita facilius recipi. Attamen in omnem euentum, vrbem situ validam, milite implet & commeatu; Aredio comite, fidei in omnibus exploratæ, & ad salutem Regis totam industriam adhibente. Nec Clodouæus in insequendo segnior fuit, qui eodem consilio anguem perempturus in capite, relicto in Burgundia Godegisilo, vt victoriæ inuidiam temperaret, iisdem amnibus ad Auenionis muros deportat exercitum. Ea vrbs ad læuam Rhodani ripam excurrens, situ est opportuna ad ferendam & frangendam obsidionem; neque aberat longius à ditione Theodorici, à quo Gundebadus iuuaretur, vel deploratis omnibus reciperetur. Instituitur acerrima oppugnatio, in propugnando nihil omittitur; iámque diutius res protrahebatur; inclinabat tamen in exitium ciuitas, & nisi maturæ ferrentur suppetiæ, breui capienda. Quod Aredius animaduertens, & cladem anteuersuram auxilium, quod deerat vi, à dolo arcessit, & simulatâ defectione, relicto in obsessa vrbe Gundebado, ad Clodouæum obsidentem transit; mentitus dissidium; nihil mirum si cum eo Rege sibi minùs conueniat, qui fratres omnes hostes expertus, cæsos patiatur fusi sanguinis vindices. Clodouæus perbeneuolè transfugam excipit, non dubius, quin ille citò periret, quem fidi & amici desererent; virúmque prudentiâ insignem, & aulicis præditum artibus, in intimam familiaritatem statim admittit. Cuius in possessione vir sagacissimus, iuxta id quod Gundebado promiserat, persuadet Clodouæo, pertæso moræ ad vnam vrbem diuturnæ, vt pacem cum Burgundo conciliet; facilius duos Reges capessituros iussa quàm vnum; Gundebado victo partem regni pro arbitratu condonet, vectigalem efficiat, neque diutius à meditullio regni absit, neu in hunc terræ angulum abditus, Visigothorum insidiis obiiciat se. Si velit eam in rem suâ vti operâ, confestim iturum Auenionem, & à Gundebado deditionem impetraturum. Rege assentiente, statim in pacta consensum; Gundebado libertas data, & regni pars, vectigalis Franco; qui

CLODOVÆVS.

Anno Christi 500.

Auenio obsessa.

CLODOVÆVS.

Gundebadus Godegisilum occidit.

qui militem prædæ plenum, ipse clarus victoria reduxit in Franciam. Hæc dum agerentur, Godegisilus Viennæ agebat, Regem se Burgundiæ gerens, & à fratre securior, quàm præstaret. Vix enim Clodouæus Parisios constitutâ pace redierat, tribus Francorum millibus Godegesilo in præsidium relictis, cùm vltione ardens Gundebadus, repente inuecto milite, Viennam oppugnat. Godegisilus media in pace minimè in bellum paratus, donec à Francis adessent auxilia, statuit muris hostem arcere. Cúmque ciues abundarent, annona deficeret, isti vt parcat, paganam & tenuem turbam vrbe emittit. Sed inde lues, vnde remedium; inter ejectos, quidam curator fontium deturbatus laribus, verténsque contumeliæ, quod artem suam & operam Rex flocci faceret, eadem arte vlturus iniuriam, aperit Gundebado rationem vrbis expugnandæ. Docet aquæductum esse subterraneum, qui ab vrbe, latente cuniculo, in patentes agros semitam ageret; hanc sibi perspectam; expurgari sentibus posse & retrimentis, quibus erat obstructa, admissúmque in ea militem euasurum in vrbem mediam. Gundebado consilium placet, purgatur cuniculus, intromittitur miles, & quà salubribus aquis olim via, mors latens in ciuium exitium erumpit. Vrbs capitur, & capientium furori permittitur; Godegisilus in obuium Templum se abdit, quod nuper Arianis concesserat, in quo Aram amplexus, & fraternum amorem ingeminans, cum Ariano Episcopo trucidatur. Franci milites qui in turrim confugerant, coacti se dedere, vel Tolosam missi sunt ad Alaricum, vel interfecti, vt pluribus placet. Senatores Viennenses, in Godegisilum propensi, diris cruciatibus laniati occisi sunt; nullâ vindictæ parte à sceleratissimo Rege omissâ; qui tribus fratrum cædibus secundò regnum adeptum instaurat. Ea in re quid egerit Clodouæus, parum liquet ex Annalibus nostris. Crediderim aliquo tempore persolutum à Gundebado tributum, quo mitigatus sit Clodouæus, iam totus in Visigothorum bellum impensus.

XIX.

Bellum in Alaricum.

Ad quod incitantibus multis, ab eodem pauca & momenti grauis absterrebant. Primùm Gothicum nomen per Europam latè propagatum; gens rarò victa, cui seruiret Italia, quondam Orbis Domina, subiiceretur Hispania, ac ipsa Gallia ab amne Ligeri ad Pyrenæos populos subderet fortissimos & pugnacissimos; id inquam nomen & gloria arduam suæ gentis victoriam præferebat. Deinde vna tot inter populos loco distantes consensio, vt tametsi Ostrogothi Italiam & Insulas ad Orientem iacentes occuparent, partes occiduas Visigothi; idem tamen omnium animus, conspiratio eadem, tam immensum corpus prouocanti metum incuterent. Nec dubium, quin Alaricum aggredienti Theodoricus occurreret; primùm belli minas vt antea discussurus officiis, dein si amica intercessio minus posset, adjuncturus armatam, & dextras Herulorum victrices effusurus in Franciam. Imò Alaricum, vel ab affine desertum, non eum esse, de quo facile trophæum erigas; virum hactenus felicem, qui in Hispania seditiones duas compressisset, quem erigerent Eurici patris amplæ victoriæ, dolis instructum, vbi res posceret; opulentis & populosis prouinciis imperantem, quas amnes, montes, & munita castra protegerent, quásque verè

verè Gallorum oſſa & neruos diceres; illum denique de imperio dimicantem, de ſalute & religione, atque in ſummâ deſperatione, nutanti ancipitíque victoriæ afferre vim poſſe. Ex aduerſo, ardenti in bellum animo ſubiiciebant calcaria; præter ſtudium Chriſtianæ religionis, & deſiderium extinguendæ luis hæreticæ, ampliſſimum excurrendi campum aperiebat ambitio. Quippe inflammabat iam accenſam mentem cupiditas tot prouinciarum ac gentium, vt ſua Francia protenderetur in Galliam totam, ac Pyrenæis quaſi naturæ terminis concluderetur. Stimulabat æmulatio quædam honoris & gloriæ, ob quam anteà ſingulare certamen Alarico indixerat, & in vtroque multa cùm eſſent paria, ætas, regnum, felicitas, ſperabat Francus Gothum fortitudine futurum imparem: qui nempe in otio & voluptatibus, ludo vitam & deliciis terens, vix vnquam ſtetiſſet in acie; quique tunc temporis, in legibus Theodoſiani Codicis euoluendis dies abſumeret. Nec perdifficilem fore expeditionem, penetrantibus in rerum momenta, per externam & inanem ſpeciem veteris gloriæ. Viſigothos voluptatum vſu dudum emollitos, bellicæ artis propè immemores, vnâ Patrum gloriâ ſeu laruâ terribiles, tam facilè vinci quàm Burgundos poſſe: iis Francos opponi, bellorum vſu aſſiduo, induratos periculis, feroces & audaces victoriis, & vincendi materiam peroptantes. Ad Theodoricum quod pertinet; eum aſſuetum auctoritati Togatæ, ægrè ad vim & arma iturum; diſtare longius ab Alarici prouinciis; in alterum arma promenda quantocyus, in alterum verba. Ergo bellum conſtituitur. Sed ad pacis externam ſpeciem, Legati ad Alaricum mittuntur, qui repetant fugitiuos, criminum causâ perfugientes ad Gothum, & de cæteris aliquot poſtulatis agant. Eorum dux Paternus, vir ſagacis prudentiæ, tam doctus, retegendi alterius, quàm tegendi ſui. Honorificè ab Alarico exceptus, comperit prona quidem in pacem omnia, ſed fraudulentam & ſubdolam. Gothus expetebat Franci colloquium, affinitatis ineundæ præ ſe ferebat cupiditatem; quæ ſolemnis eo tempore, dum alteri barbam futurus affinis manu contrectaret; adeſſet Clodouæus, in arbitratu ſuo futura omnia. Sic indicta colloquio tempus & locus; placitúmque vt Reges comitantibus paucis, inermes, ad iungendas dextras conuenirent. Clodouæus pace modicâ bellum interiungens, ſimul vt Theodorico concinnandæ concordiæ modum excuteret; abſque mora in Aquitaniam tendit. Dubium autem, an cum Alarico colloquutus ſit. Affirmant aliqui in inſulam Ligeris, Sancti Ioannis dictam, tunc proximam vico Ambaciæ, duos Reges conueniſſe, collocutos, epulatos ſimul, ac amicitiam inter ſe iunxiſſe. Quod ſi verum ſit; quomodo Clodouæus & quam ob rem, iuratam concordiam tam citò abruperit, explicandum eſt; quod illi minimè faciunt. Vnde mihi magis accedere ad rem geſtam videtur, quod ſcribunt alij de colloquio illo per Legatos, non per Reges inito: ita vt Clodouæus Paternum eundem in Inſulam miſerit, qui exploraret, an Gothi inermes, & eo numero qui condictus erat, accederent. Nudos quidem armis à Paterno inuentos, ſed fraude occultâ, virgas ferreas geſtare pro vimineis, quibus vulnera & necem ipſam, ſi animus foret, infligerent. Exclamare

De pace agitur.

CLODOVAEVS.

clamare Paternus illicò, appellare ius gentium, violatam fidem & pacta dicere, intentari malum Clodouæo, paratásque virgas ad nefarium facinus. Cùm id pernegaret Gothus, casúmque fortuitum affirmaret, infectis rebus discessum est. Missi vtrinque Legati ad Theodoricum, qui accusarent factum, & qui defenderent. Clodouæus interim haud cunctatus; bellum enim non colloquia deliberauerat, bellicum insonat, diuinis confirmatus auspiciis, & ingenti Francorum animo, in Aquitaniam mouet. Prius tamen; ad conciliandam Aquitanorum gratiam, imò ad Dei Maximi opem impetrandam efficaciùs; vetat pœnâ mortis propositâ, Ecclesias spoliari, vim vllam inferri piis Virginibus, aut sacris Deo viduis, aut Clericis eorúmue familiis. Deinde post transmissum Ligerim, & Turonum agrum ingressus, in reuerentiam sancti Martini, tota in Gallia summæ venerationis, vetat pariter militem, quidquam à rusticis præter aquam & herbam accipere. Idque edictum seuero facto sanxit in gregarium militem, qui cùm paucos fœni manipulos cuidam agresti eripuisset; affirmans nihil contra iussa actum; cùm fœnum herba sit; statim Regis manu, vbi resciuit rem, interfectus est; fœnúmque rustico redditum; eáque vnius pœnâ, multò certiùs quàm omnibus legibus, securitati agrorum cautum est. Adiecítque Rex pius & religiosus, victoriæ spem abiiciendam, si rapinis & sacrilegiis sanctum Martinum offenderent; & regionem cui tam inclytus præfuisset Episcopus, prædis actis vexarent. Dein misit Turones, qui ad sancti Lipsana dona regia precésque deferrent, suo nomine tutelam eius exposcerent, ad profligandam hæresim turpissimam, & Christo Domino ignominiosam; tum ad petendum felix quod inchoabat belli præsagium. Erat enim his temporibus moris apud Christianos, vt qui rem momenti maioris vllam susciperet, in spem futuri euentûs, vaticinatione innoxiâ, Templum subiret, dum cœlestes preces concinerentur, & tunc decantatum versiculum quasi Sybillæ folia obseruaret, suámque in rem accommodaret; Deo plerumque, quem nihil rerum mortalium latet, religioni vaticinium verum condonante; & curiosos homines auertente à prauis superstitionum Tartareísque præsagiis. Ideò non putauerim Clodouæi legatis contigisse fortuitò, vt quo puncto temporis in Basilicam Sancti pedem inferebant, Cantor elata voce hunc è Psalmo versum cecinerit; *Præcinxisti me Domine virtute ad bellum, & inimicos meos dedisti mihi dorsum.* Nam id imminentis victoriæ præsagium fuit; gratulanti animo acceptum à Rege, traditúmque in omen militi; cui inter arma nullus lituus efficacius sonat, quàm religionis. Quo ardore & incensus ipse Clodouæus, militarem ad Francos habuit orationem, cuius id potissimum argumentum erat, à pietate & religione. *Non eos in concionem vocatos, vt verborum aculeis animi impellerentur in bellum; iis non egere, qui vltrò proruant in Martis discrimina, coërcendi potiùs, quàm pellendi. Satis in præsentia, si norint, in quem hostem agantur. Nempe in eum qui in Christum Optimum Maximum, per summum nefas, suscepit bellum atque commouit. Ingemiscere vniuersos populos, non tam iugo durissimæ seruitutis, quàm sacrilegæ impietatis, in vrbibus suis propagatæ. Summis precibus petitos à Deo vindices, qui purgarent contumeliam suam, qui Tyrannos à*

capitibus

Clodouæus ad bellum profectus.

Clodouæi religio.

Præsagium à S. Martino.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL 2.3.24

capitibus atque à mentibus amouerent, & toti Galliæ sanctissimos cultus instituerent, quos accepissent à Maioribus. Ideò Francos omnium votis expeti; qui portas vrbium aperire nondum potuissent, animos patefacere; irent duntaxat ad pugnam fortiter; ea vna rem confectum iri; Gothis semel victis, accessuros omnes omnium ciuitatum Gallos. Se Dei vices gerere, qui pugnarent pro eius gloria; affuturum pugnantibus; iam præsagio Diuum Martinum spem fecisse victoriæ; eius certi, progrediantur ad prælium; antè pro gentis gloria, nunc pro honore Dei & Diuinitate Christi, dimicaturi feliciter. Summo militum plausu excepta oratio; elatis dextris Regi pollicentur omnes in omnia promptum obsequium; in hostem ducat, nec laboret de laurea: & plerique, qui genti mos antiquus; ad significandum ardorem, voto se obstringunt, barbam nisi hostibus victis non ponere. Quibus omnibus egregiè stabilitis, Rex pugnæ cupidissimus, exercitum ad Vigennam amnem admouit.

XX.

Vigenna flũ. situs.

Vigenna, *La Vienne*, in Pictonibus amnis est, per eosdem & Turones, à Lemouicibus defluens, qui post exceptos Clenum & Crosam, fluuios non ignobiles, in Ligerim funditur. Is transmittendus Francis, sic intumuerat, vorticosis vndis, & extra ripas stagnantibus, vt nulla pontis aut lintrium opportunitate, plures dies dum defluerent aquæ præstolandum foret. In iis angustiis Clodouæus proximam noctem traduxit solicitus, assiduis ad Deum precibus; quæ nusquam inanes. Nam sub ortum lucis, dum Franci motis castris taciti ad amnem accedunt; Cerua è virgultis exiliens, agitata repentino clamore militum, cursum ad amnem deflectit, séque in eum iniiciens, vado commodo secura euadit in alteram ripam. Franci ducem sequuti tam admirabilem, demonstratum vadum obseruantes, se in idem immittunt, & ingenti diuinæ opis admiratione, vniuersas copias sine damno transmittunt; Leones à Cerua ducti, quódque auget miraculum, ad pugnam non ad fugam. Traductis feliciter copiis, Clodouæus Pictauium contendit; seuerè prohibens, ne cui vlla irrogetur iniuria, in gratiam Hilarij, sanctissimi olim Pictauiorum Episcopi, & Christianæ fidei contra Arianos propugnatoris acerrimi, vt in eos haberet consortem expeditionis, quem tota Gallia habuisset olim defensorem. Recesserat Alaricus, relictâ vrbe vacuâ, quam occupat Clodouæus, castris extra positis, haud procul à Sancti Basilica prætorium figens. Et obseruatum est ab excubiis, sub noctem mediam, prorumpere speciosum ignem, in figuram columnæ, ex eadem Basilica, & ferri in tabernaculum Regis consopiti, in cuius apice diu hæsit spectandus; quasi Clodouæo Hilarius ad Arianos pellendos, quos tantoperè oderat, lampadem traderet, ad quos excidendos profiteretur se ducem, & pro se Regem fidei columnam substitueret, immotam atque inconcussam. Postridie Franci tantis prodigiis confirmati, Alaricum ad Vauclodenses agros assequuntur. Erat Vauclodа ignobilis pagus, hac pugna mox celebris, decimo à Pictauio milliari, circa agris in patentem planitiem fusis, ad ferendos & committendos exercitus. Alaricus, quanquam amplis copiis cinctus, amnium obiectu se tutum ratus, dum illæ nouis accessibus militum augerentur; postquam Vigennam hostis superauerat, Tolosam versus regrediebatur, siue vt

Poitiers.

S. Hilarius fauet Clodouæo.

Vouïllé.

CLODOVÆVS.

maioribus copiis firmaret exercitum; siue vt hostem statim in alieno laboraturum commeatus inopia, nullâ pugnæ aleâ perderet. Quæ & eadem Clodouæus reputans, magnis itineribus assequi recedentem volebat, & ad pugnam adigere. Idque factum ad eum pagum quem dixi. Alaricus tandem, ne recessus in fugam verteret, pariter consistit, & ad pugnam se instruit. Luce proxima copiæ ad dimicationem eductæ, suósque paucis adhortatus milites Clodouæus, sicut erat armis fulgens, & hastæ innixus, vt Sanctissimæ Trinitatis propugnarent gloriam, & contumeliam turpem illatam Christo Domino vlciscerentur, eius opis securi, eos dimittit signo Crucis munitos, dato in militarem tesseram *nomine Domini*. Mox in prælium commissæ vtrinque acies. Huius singula non tradunt Historici, in iis ieiuni admodùm, contenti victoriâ, quæ Francorum fuit. Visigothi magna strage fusi, & Gallorum haud pauci, qui simul pugnabant; in quibus plures Aruerni & Nobiles, quos ducebat Apollinaris, filius celeberrimi Apollinaris, tum doctrina, tum sanctitate vitæ Episcopi. Palmarium fuit, & victoriæ cumulus, quod Alaricus à Clodouæo ipso peremptus est, siue in fuga, siue in acie; nam in eo diuersi auctores sunt. In quo facinore Clodouæus animi simul & corporis robur ingens ostendit: Nam in Alaricum dum ardens ruit, impetitur à duobus simul equitibus, hastis infensis in ipsum concurrentibus; & eorum quidem ictus tam immotus quàm illæsus fregit, lorica cuspides propulsante versas ad latera, & firmitate corporis in bellatores geminos præpollente. Hac victoriâ clarus, & opimis spoliis opulentus, vt perficeret quod inceptum erat tam faustè, exercitum victorem diuidit, partem tradit filio Theodorico, qui à teneris artem patris edisceret, profectus in prouincias superiores Aquitaniæ, ad Albienses, Rutenos, & Cadurcos, eósque non repugnantes Francorum ditioni adiungeret. Ipse cum cætero exercitu, per Santones ad Burdegalenses contendens, quà vi, quà sponte, captas & deditas vrbes, Francis apponit. Etenim latè effusâ victoriæ famâ, Rege cæso, & peremptis Gothorum fortissimis, reliquos tantus terror inuaserat, à bellorum periculis per diuturnam pacem abhorrentes, vt facile fuerit incertos & vagos vel ad fugam, vel ad deditionem impellere. Præterea Galli, amantissimi Religionis Catholicæ, & dudum oppressi Visigothorum tyrannide, summâ voluntate Francos excipiebant, qui vtrumque iugum excuterent, & maiorum fidem sanctè tuerentur. Sic Clodouæus per receptas vrbes incedebat victor, ad Burdegalam accedens, vrbem clarissimam antiquitate, ac frequentiâ ciuium, & portu ad Garumnam, Oceanum influentem, quæ caperet. In cuius agris primam victoriam laureâ nouâ constabilit: si tamen recentioribus credimus, cuius rei apud veteres nullum monimentum. Nam in iis Visigothorum reliquiæ confligunt audacius quàm felicius, & profligantur in campo, quem eam ob cædem campum Arianum appellatum volunt. Victorem illicò admittit Burdegala, in qua hyems traducta; ad milites quiete modicâ instaurandos, & recipienda noua supplementa. A qua breui mora, Rex validiorem exercitum Tolosam ducit, quæ regni Gothici caput; eâ potitus & gasâ regiâ, non ægrè. Quippe ex ea post pugnam prioré ceteri fugâ

Pugna Vauclodensis.

Anno Christi 507.

Clodouæus Aquitaniam subigit.

Burdegala capta.

CLODOVÆVS.

fugâ Gothi Senatores se proripuerant, Gesalicum ex Alarico & concubina maiorem natu filium secum abducentes, quem Narbone, vbi perfugerant, Regem salutarunt. Iámque in tota Aquitania, præter Inculismam, vrbem in Santonibus ad Carentonum positam, quam munitam Visigothi tenebant; cætera oppida Francum admiserant. Ad eam expugnandam Clodouæus exercitum ducit; ad cruentam haud dubiè oppugnationem; in qua extremam naufragij tabulam Visigothi statuerant; nisi cœleste miraculum pepercisset Francorum sanguini. Iam accedebat ad murum Clodouæus admoturus machinas, vel vt colligitur ex manuscripto Inculismensi, sanguinis & aquæ sacrosanctas reliquias ferebat religiosè contra munimenta; cùm Numine arietante, & Imperatori suo militante, ingens muri tractus impellente nullo labem fecit, atque in fossam subiectam proruens, obsidenti viam planam aperuit. Hinc Gothos terror, Francos ardor insedit: hi subire murum, instare victis, & paratam necem circumferre: illi portento attoniti, turbari animis, fugam comparare, ac dum cædere nequeunt, passim cædi: ita expunctis Gothorum reliquiis, penes Francum vrbs fuit, & Imperator, quem cum Poliorcete, imò cum Iosue ipso componeret. Miraculo tamen inuidiosè vim detrahunt, qui murum affirmant vetustate collapsum. Nam præterquam quod, id etiam diuinæ beneficentiæ fuerit, hanc muri ruinam tam aptè ad expugnationem aptasse; quis credat Gothos delegisse vrbem in asylum, cuius munimenta tam inualida forent? non ea inspexerint, non vetera instaurarint, noua erexerint? cùm inter cladem pugnæ & obsidionem annus effluxerit; quasi muros pro reti habuerint, quo inclusi caperentur, non defenderentur. Attamen scribit Auctor antiquus, ciues Inculismenses, miraculo ruentis muri attonitos, se Francis, quibus pugnaret Deus, statim addixisse, & Gothos, confugientes in arcem, profligatos & captos ab ipsis ciuibus, & Francis deditos: quod vim miraculi auget, non minuit; obsessis oppugnantium vicem implentibus. Rex post captam vrbem, iam vniuersæ Aquitaniæ Dominus, collocatis per opportuna loca præsidiis, & Francis colonis quos eam in rem vocauerat, iussis in variis vrbibus habitare, triumphantem exercitum reducit in Franciam, repetito per Pictones Turonésque itinere. Et beatorum memor, Martini atque Hilarij, eorum opem tam præsentem expertus, regiis donis Ecclesias cumulauit; & præcipuè sancto Martino equum donauit, quo ad pugnam est vsus; munere æstimando ex donantis genio, cui pugnace equo nihil acceptius. Quo tamen diu carere non potuit; missis centum nummis, quibus anathema nouum redimeretur: ad quod pretium immotus equus cùm abduci non posset, centum aliis nummis ad primos adiunctis, ductorem est sequutus; quadrupede ob geminatum pretium chariore, qui tanti esset, & Deo & Regi. Præterea Aquitanicis Episcopis concessa quæ peterent, & captiui plures, tum Laici tum Clerici, ad eorum preces liberati; vt per religionem videretur vicisse, qui illi tam benignus vicerat. Regredienti Turones noua gloria accessit, legatio ab Anastasio Imperatore. Vtrique conducebat, vel ad pompam aliquod fœderis genus institui. Nam Anastasio præter domesticas turbas, & bellum Persicum,

Augoulême.

Inculisma capta.

Equus oblatus.

Anastasij legatio.

CLODOVÆVS.

malè conueniebat cum Theodorico; in quem si Francum Regem semel immitteret, se ab hoc periculo securum præstaret. Eratque ad Clodouæi laudem non modicam, & ad famam plurimam, quod ipsius expeteret amicitiam Imperator Romanæ potentiæ administer, Constantini successor; & ab Emporio dudum orbis capite tanto interuallo legat: adessent ad salutandum Victorem. Palam itaque ac plaudente toto exercitu, Legati admissi, exhibita ab iis munera; corona aurea, trabea Consularis, scipio eburneus, qui sceptri loco; (ea olim munera amicis & fœderatis Regibus mittebantur à Populo Romano) & solemni oratione Patriciatus dignitate auctus Clodouæus. Quibus donis ornatus, & equo vehens, pompam triumphi circumduxit per ingens atrium, expassum ad Basilicam sancti Martini; in plebem & militem sparsis missilibus; vt nouâ beneficentiâ memoria gloriæ perennaret. Rex deinde Parisios profectus, filium Theodoricum excipit, victorem similiter, post subactos Albienses, Cadurcos, Ruthenos, atque Aruernos, & iuxta plerosque capta Carcassone: patris summo gaudio, quem filius neutiquam degener æmularetur. Neque hactenus vllum infortunium prosperitatis cursum abruperat; cùm limites sibi nullos statuenti noua clades constituit.

XXI.

Clodouæus Arelate pulsus.

Visigothis ex Aquitania expulsis, vt ex tota Gallia pellerentur Clodouæus connitendum putauit. Ii adhuc Septimaniam seu Gothiam tenebant, partem scilicet Galliæ Narbonensis, obiectam ad mare Mediterraneum; vnde in tanta rerum perturbatione, videbantur deijci posse labore non multo. In eam rem Gundebadum Burgundionum Regem nouo fœdere colligat, vt Visigothos publicos omnium hostes penitus exigant, illorum spolia partituri. Neque dissentire ausus Gundebadus, ne in alios paratum exitium in se deriuaret. Clodouæus igitur, auctus Burgundionum copiis, Arelaten obsidet, vrbem positam ad læuam ripam Rhodani, non procul à Mediterraneo; quâ captâ, facilius Narbonem expugnet, quæ vna tunc temporis sedes & caput regni Gothici erat. Attamen eam ad vrbem gloria inuicti Regis ceu ad scopulum naufragium fecit. Theodoricus Italiæ Rex, tandem exporrectus, post irritas & inanes Legationes, susceptas ad coërcendum Francorum impetum; iam agi rem suam ratus, si ex tota Narbonensi pelleretur gens sibi affinis, & Franci per Mediterraneum ad Italiæ fauces accederent, amplas copias quantâ potest celeritate in Galliam mittit. Ibas Dux iis præfectus, qui per Alpes maritimas in Phocensem prouinciam penetrans, magnis itineribus Arelaten contendit. Perstabat in obsidenda vrbe Clodouæus, quæ siue longior illius exercitum detriuisset, siue pugnacibus ciuibus conscidisset Francorum fortissimos; pugnâ commissâ Clodouæus est victus, suorum clade non modicâ, & cum magna ignominia, soluta obsidio. Iornandes scribit, cæsa plus triginta Francorum millia: sanè ab ea clade Clodouæus à Gothis per aliquod tempus abstinuit, irámque conceptam in affines conuertit. Theodoricus fructum victoriæ consecutus est magnum: adiunctâ suo regno totâ Galliæ orâ, à Rhodano ad maritimas Alpes, quam antè Odoacer Eurico Alarici patri donauerat, cum Auenione, & castris ad Druentiam positis. Imò

Anno Christi 508.

&

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL 2.3.24

& Septimaniam sui iuris fecit; siue eam pro pupillo Rege administraturus, siue armis defensurus validioribus. Nihil tamen innouatum in Aquitania. Clodouæus interim Parisios regressus, partim ex ærumnis bello toleratis, partim dolore & ægritudine animi, ob cladem acceptam, morbo correptus est, molesto admodùm & diuturno. Quo laborans iam per totum annum, & medicorum industriâ deficiente, Rex quod in bello faustè successerat, ad Diuinam opem versus, virum celebrem sanctimoniæ famâ arcessit ex Burgundia. Is Seuerinus Abbas Monasterij Agaunensis, siue Acaunensis; quod positum ad extremos Burgundionum fines, vbi Rhodanus in Lemanum lacum ad Valesios subit, sub regula sancti Augustini, quamuis nondum stabilitum certis reditibus, iam inclitum erat cœnobitarum virtutibus. Seuerinus adueniens, iuxta conceptam sanctitatis famam, rogatus à Rege vt preces ad Deum pro valetudine, quouis medicamento potentiores offerret; per eas febri continuò discussa, valetudinem primam restituit. In beneficij gratiam, Clodouæus cœlesti Medico potestatem fecit, liberandi è vinculis quos libêret, & pecuniæ quantùm vellet in pauperes erogandæ, quam è Fisco sumeret; vt qui regiis donis in se viam occluderet, eam, quod sanctorum est, in miseros aperiret. Præterea impetrauit Rex, vt in Francia, reliquam vitam ageret; tamen vir sanctus discessit Parisiis, solitudinis amantior quàm frequentiæ aulicæ; latuítque apud Senones in castro Nantonensi; vbi & vitam posuit & deinceps in Ecclesia, à Childeberto Clodouæi filio magnificè extructa, cultu præcipuo obseruatus. Sed qui corpore conualuerat, statim recidit in morbum animi inueteratum, & abducente longius cupiditate, reuolutus est in primam ambitionem.

CLODOVÆVS. *Clodouæi morbus.* *Saint Maurice en Valais.* *S. Seuerinus.* *Chateaulaudon.*

XXII. *Clodouæus Coloniam occupat.*

Nam vt in corporibus humanis euenit, deficiente quod internus calor coquat alimento, is corpus ipsum præripit in alimentum, & vitæ instrumentum vitam mox perimit: ita Clodouæus, foris cessantibus bellis, quæ vel confecisset, vel instaurare à Theodorico coërcitus non auderet, effudit ambitionem in Francos Principes suósque affines, quorum minore periculo & non leui commodo, ditiones totas occuparet. Bellum verò confestim non mouit, dolo clam texens consilia; adeò vel iniusti iniquitatis speciem abdicant, & laruâ iustitiæ deformitatem vitiorum tegunt. Eo consilio primum aggreditur Sigebertum, Coloniæ Principem, iam à Tolbiaca pugna, fide & accepto vulnere Regi perspectum. Hunc Clodouæus dudum expostulantem, quod pro collato benificio, nihil accepisset præmij, præter Claudi nomen ex vulnere; & molestum, quod exaggerans beneficium accuset ingratum, primum ad cædem seponit; quam non ausus palàm inferre, Cloderico filio eius, temerario & perdito iuueni, crudelem illam prouinciam tradit. Per Legatum fidum, filio persuadet, diu pertæso diuturnioris vitæ in parente, vnde regnum serus expectabat, ipsi vt necem afferat, & tandem regnum capiat, quod natura tribueret; Clodouæum opem præbiturum, nihil poscere, nisi in partem aliquam admitti plurimæ gasæ, quam pater collegisset. Aptior iuuenis ad parricidium quàm par foret, occasioni intentus, dum pater trans Rhenum, in silua Buchonia, Thuringiis vicina, paucis comitantibus venatui indulget, & sub meridiem in

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL 2.3.24

CLODOVÆVS.

rustico tabernaculo, cursu fessus altum somnum capit, incautum perimit per immissos Sicarios. Dum ignoratur facinus, parricida regnum patris occupat; & confestim ab auctore criminis in pœnam rapitur. Siquidem missi à Clodouæo, qui paternas opes ex pacto cum eo diuiderent; neque hæsit præceps in diuidendo; ipse in arcam nummis oppletam, dum capite cernuus iniicit manum, à tergo securi in caput impacta occiditur, & in paternam gasam quam tantoperè concupiuerat, cruorem tetrum effundit, regno vix delibato. Clodouæus interim Scaldi nauigabat, qui re perfecta, Coloniam aduolat, populum vocat in concionem, docet miserum patrem à barbaro filio interemptum, ab ignoto filium; neminem ad eorum regimen aptiorem quàm se, qui eiusdem gentis, amorem in regendo afferret, & magnæ potestatis, ad defendendum polleret. Ignari Colonienses, à quo fonte profluxissent flagitia, statim Clodouæum, pro more gentis scuto impositum, in Regem euehunt, famâ clarum & virtute bellicâ. Sic Franciæ regnum, propagatum ad Rhenum, & trans ipsum amnem ad fluuium Fuldam & Thuringiæ fines extensum. Clodouæus Coloniâ potitus, mox in alios aperto Marte grassatur. Et iustius quidem in Chararicum, in quem ditione lata apud Ambianos imperantem, vetus & sopitum odium suscitat. Ille bello in Siagrium moto, stans à Clodouæo medius inter pugnantes constiterat: demùm ad Clodouæum postquam vicit accedens. Tunc dilata vltio modò cum incremento recruduit, anno post iniuriam plus quàm vicesimo tertio; quam fortè sopitam excitauit cupiditas. Bellum motum cùm procederet lentius, idque Chararicus, sagacitate plurima callidus, per dolos fraudésque produceret; Clodouæus similiter vulpem Leoni adiungens, deceptum & incautum Chararicum capit cum filio, bellum in capite finiens, ferróque tunc parcens, ciuili vita vtrumque abdicat, tonsos barba & crinibus, Patrem annumerandum Presbyteris, Diaconis filium; adscribens inuitos sacris Ordinibus. More iam frequentato, vt ciuilis eiusmodi mors institueretur, quæ sanguini parceret, & comam resecandam pro capite substitueret. Sed parcentis indulgentiam corrupit haud multò post vox generosior, quàm abdicato præstaret. Pœnæ acerbitatem accusabat Pater, solabatur filius. *Quid Pater*, aiebat, *detonsam barbam & crines expostulas? Hi frondes sunt, decisæ à trunco viridi, in quarum locum nouæ statim succrescent. Vtinam huius facinoris auctor tam citò pereat, quàm hæ pullulabunt.* Hæc verba Regi renunciata, palam faciunt, non animos cum capillis demissos; ideò iussi interfici secunda morte quos prima non subegerat. Supererat Regnacarius, Regi quidem affinis, & aduersus Siagrium bellanti commilito; sed plurimis adstrictus vitiis, quæ inuisum & odiosum subditis facerent. Cameraci sedem regni posuerat, & multos vltra Somonam pagos obtinebat, adhuc perseuerans in idolorum cultu patrio, tam præterea in turpem libidinem effusus, vt matronis passim contaminatis, ægrè abstineret à propinquarum corporibus. Huic vnus præ cæteris longè acceptior erat quidam Faro, morum similitudine coniunctissimus, & libidinum prauo consortio; quo vno auctore ad res quasuis vsus, magnum in se incendium odij concitauerat. Quam occasionem

Chararicus cum filio occisus.

Regnacarius occisus.

vrgens

vrgens Clodouæus, sibi promissis Proceres multos conciliat, armillas ex auro baltheósque pollicitus, si Regem sibi traderent. Stabilitâ spe mutuâ, exercitum inducit in agrum Cameracensem; continuò Regnacarius copias euocat, fratrem Richarium arcessit, & Farone omnia constituente, mittit speculatores, qui hostilem exercitum inspiciant. Ii empti à Proceribus renuntiant Clodouæi copias, numero & viribus longè inferiores Cameracensibus; Clodouæum, si pugnatum sit, indubiè vincendum. Quibus fidem habens, in aciem progreditur Regnacarius; sed statim à proditoribus comprehensus cum fratre & Farone, reuinctis ignominiosè post terga manibus, Clodouæo traditur, in seram sed veram flagitiorum pœnam. Clodouæus capto ignauiam exprobrans, quod se capi & duci passus, eam contumeliam non occupasset, sibi inferens mortem: At ego, inquit, pro te hanc infamiam eluam; simul impactâ in caput securi miserum obtruncat. Dein conuersus ad Richarium fratrem. Quid tu tam ignauè opem fratri tulisti, vt sit raptus in vincula? Sis fati socius, qui & ignauiæ; nec à fratre diuisus est, capite eadem bipenni diffisso. Faro auctor & consors criminum, pœnæ consors adiunctus est: victor occisi regnum inuasit. Vnum tamen Regis tot inter probra honestum facinus, quod proditoribus pollicitus armillas ex auro, æreas auro bracteatas dederit in præmium proditionis. Qui cùm de fraudulenta mercede apud eum expostularent; sic ab eo increpiti sunt: An nescitis, quantùm debeatis mihi? grauissimis pœnis ob proditionem obnoxios, liberos facio: quid præstolamini? ite, & pro salute rependite gratias. Regnacario præter Richarium, tertius erat frater Ragnimirus, qui apud Cenomanos regnum obtinebat. Hic iussa cæde adiunctus est fratribus, tum ne vindex aliquando insurgeret, tum vt spoliis & ditione peremptorem locupletaret. Per eiusmodi cædes Clodouæus Francos regij sanguinis Principes, haud paucos perimit, Galliam Belgicam vniuersam, & trans Rhenum multas prouincias in vnum imperium, quà vi quà dolo compingens, ne quis fortè liberis suis molestiæ quidquam facesseret. Iámque nulli affines superstites erant; quo deinde securius in Aulicorum globo conquestus est; se esse miserum, qui iam nunc propinquis orbatus omnibus, haberet neminem, qui oblato discrimine, salutis suæ curam susciperet. Quæ tamen querela in calumniam est traducta, quasi Rex indagaret postremam sui sanguinis stillam quam funderet, & inuideret Orbi prosapiam suam. Eas inter curas non cessabat de Theodorico solicitudo.

CLODOVÆVS.

Præmium proditionis.

Le Mans.

Ille post depulsum Arelate Clodouæum, & Prouinciam occupatam, quæ pars erat Narbonensis Galliæ, & ipsam Aquitaniam statim aggreditur. In eam Mammonem ducem cum exercitu mittit; qui exclusus vrbibus abhorrentibus à Gothorum Arianorum imperio; agros depopulatus, re nullâ patratâ reuertit in Italiam. Mox Gundebadus Burgundionum Rex, quem sæpe memoraui, concitatus à Clodouæo, in Gesalicum Visigothorum Regem, Narbone agentem, exercitum ducit; obsidet in vrbe primaria, eámque fortiter expugnatam capit & diripit. Gesalicus in Hispaniam fugit, in ea regnum vt stabiliret. Sed diuersa erat mens Theodorici. Gesalicum abdicare statuerat; siue vt in Occidentem Ostrogothorum regnum propagaret;

XXIII. *Theodoricus Rex in Gallia & Hispania.*

CLODO-VÆVS.

garet; siue vt Amalarico regnum conficeret; adhuc puero, ex Alarico per iustum coniugium nato, & nepoti suo ex filia. Ibas Dux ille Francorum victor administrabat Hispaniam: & is Theodorico iubenti obsequens, ab ea Gesalicum fugientem excludit; indignum professus Hispaniæ præfici, qui Galliam amisisset, & Narbonem validissimam vrbem perdidisset. Interim Clodouæus Gundebadi successu lætior, venturus ipse in partem victoriæ, & primam deleturus infamiam, Arelaten rursum expugnare aggreditur. In eam expeditionem validum exercitum mittit, nec ipse proficiscitur, intentus componendis nouis regionibus, quas in Belgio comparauerat. Et Franci quidem latè depopulati Prouinciam, Arelaten validè oppugnant, & ad extrema ciues adduxerant, cùm adueniunt à Theodorico noua subsidia. Ducebat copias Tholumus Ostrogothus, qui integer in Francos ærumnis obsidionis defessos irruens, eos primùm deiecit ponte, quo ex cymbis Rhodanum strauerant; deinde propius castris imminentes, adegerunt ad soluendam obsidionem: fato quodam vrbium, remoræ instar magna bella frangentium. Theodoricus consilia ad optatum euentum accommodans; primùm liberalitatem expromit in benemeritos; Arelatenses, ob fidem præstitam, tributo liberat in annum sequentem, & annonâ donat, in res sensus expertes magnificus, muros & turres instaurans, quibus oppugnatio labem intulerat; quin & toti Prouinciæ, illatam calamitatem consolans, similiter tributum remittit; omninò prudenter; cùm ad populos in fide & officio continendos, nihil sit efficacius fidei præmiis; & mala non premant, ex quibus commoda germinatura sperantur. Francis per vim pulsis; pax cum Gundebado contrahitur; huic constituti in Narbonensi Gallia limites. Per Ibam puer Amalaricus Rex Visigothorum in Gallia atque in Hispania creatur, Theodorico materno auo regnum administrante, dum puer adolescit. Gesalicus miser, in Africam profugus, mox in Galliam, tandem in Hispaniam, regnum quod perdiderat quærens, ab Iba interficitur, siue in Hispania, ad vrbem Tarraconem, siue in Gallia, ad Druentiam flumen; calamitosus tam inito regno quàm perdito. Is erat Galliarum status, cùm Clodouæus morte præreptus est, ætatis anno quadragesimo quinto; gestis rebus longè Francorum clarissimus; & verè regni Francici conditor. Multas egregiásque virtutes vnâ labe ambitionis fœdauit, quæ Heroum tabes, à qua impulsus in affinium cædes, purpuram Victoris vetito sanguine contaminauit. Cæterùm in eo religionis semel susceptæ cultus sanctissimus & intemeratus: multis & opulentis prædiis donatis Ecclesiæ, Basilica sanctorum Apostolorum exstructa Parisiis, in qua sepultus est; fortitudine bellicâ præ cunctis eminens, semper in primo agmine primus omnium dimicans, felicitate dignus quam assequutus est; neque fortitudo desiderauit prudentiam, in consiliis semper expeditam, illustrium facinorum ducem & comitem. Adhuc tamen in eo, vt in plerisque primæ stirpis Regibus, inhærebat quidpiam rude & barbarum, à primis Francorum moribus, à litterarum cultu alienis. Pietas quæ in eo fuit Clotildi debetur, dilectissimæ coniugi; quæ adeò ab aulica vita non contraxit maculam,

Arelate iterum liberata.

Anno Christi 510.

Clodouæi mors.

Anno Christi 511.

Clotildis

vt in eam ſanctimoniā ſuam infunderet. Ab Aula poſt mariti obitum ſeceſſit, adhuc iunior, annum decurrens trigeſimum ſextum; viduarum futurum exemplar vt coniugum. Nam ſe totam impendens in pia opera; primò egit Pariſiis, in precando aſſidua, in Templis frequens, & in Cœnobiis, pias largitiones in ea atque in pauperes, nuſquam non erogans, nihil ſibi arrogans ex filiorum Regia dignitate niſi vt demiſſior, ſe ad humilia quæque deiiciens, videretur. Poſtea liberis regimen rerum ſuſcipientibus, vt diuinis rebus indulgeret effuſius, Turones ſe contulit, ſanctum Martinum, quem præcipuum colebat, in ſua Baſilica obſeruatura religioſius, eiúſque tumulum, pro aula, pro laribus, pro thalamo habitura; in qua pietate ad mortem perſtitit. Nunc nouum regni genus in Clodouæi liberis conſtituendum.

CLODOVÆVS.

XXIV.

CLODOVÆI FILII.

Ii quatuor melioris ſexus, filia vna deterioris; nati omnes ex Clotilde dilectiſſima coniuge, præter Theodoricum, qui ex concubina; aliis nomina Clodomirus, Childebertus, & Clotarius; virgini matris appellatio fuit, ſors longè diuerſa. Filij ſtatim à morte patris regnum inierunt hereditarium, in partes diuiſum; toto digni ſinguli, ſed quod captabat diuidebat ambitio. Partes iniquas Theodorici potentia fecit, potiſſimam regni partem ſuæ ſorti addicens. Nam præter Aquitaniæ populos, Albigenſes, Rutenos, Cadurcos, & Aruernos, quos ſubegerat poſt Vogladenſem pugnam, ſibi ſepoſuit Belgicæ partem à Moſa ad Rhenum; & trans Rhenum prouincias, quæ Francicæ erant ditionis, Franciam veterem, Sueuiam, & Alemanniam, & Mediomatricum vrbem, quæ nunc Metis, ſedem regni fecit. Nempe annos natus octo & viginti, iam auctus filio Childeberto, bellicâ gloriâ clarus, & in patris laudem anteà inſitus, in fratres penè adhuc pueros vſurpata auctoritate, partes conſtituit, quæ ſi ſorti commiſſæ ſunt, vel eluſit ſortem, vel ad mentem ſuam compoſuit. Fratribus quæ obtigerint partes, ambiguum; id noſcitur, Clodomirum regni domicilium poſuiſſe Aureliæ, Childeberrum Pariſiis, Sueſſione Clotarium; primùm pace fratrum concordiam colligante, dum pueri in viros creſcerent, & leunculi vngues ad prædam formarent. Iis bellorum præludium fuit, Danorum ex Septemtrione excurſio; qui populi in Germania orti iuxta Codanum ſinum habitantes, incipiebant pyraticam mari exercere, quam deinde Normanni appellati, tot ac tantis Europæ ſtragibus perſequentur. Claſſe oram Saxoniæ & Friſiæ præteruecti, exſcendunt in Belgicam Galliam, latè agros vaſtantes. Theodoricus, qui regionem illam obtinebat, prædones repellendos exiſtimauit dignum eſſe Childeberti filij tyrocinium, eámque dat prouinciam adoleſcenti decimum quintum annum implenti; nam Francis Regibus belli pericula inauguratio erant, & hoſtilis cruor pro Chriſmate. Neque ſpem patris adoleſcens fefellit, qui paratâ celeriter claſſe, Danos vagos aggreſſus, victos ad naues egit; mox claſſe inuectâ dimicans, ſuis in caſtris profligauit pugnantes; & ad ſuum repulit Oceanum, geminâ coronâ inſignis, gramineâ & roſtratâ. Poſtea ipſe Theodoricus ad maioris molis bellum excitus eſt. Thuringi erant in Germania populi, ad fines Transrhenanæ Franciæ poſiti, & ad cupiditatem excitandam apti. Eos ſimiliter ac Francos

Theodorici præcipua pars.

Dani repulſi.

Bellum in Touringia.

CLODOVÆI FILII.

cos, fratres tergemini suo quique regno administrabant, forsan consensuri in naturæ vinculum, nisi vnius fœminæ ambitio, quam nihil coërcet, iura regni & naturæ simul perrupisset. Ea Amalberga, Amalafridæ filia, sororis Theodorici Italiæ Regis, Herminfrido nupta; quæ tumidior stirpe illa Gothorum, totam Thuringiam imparem suo fastui reputans, subditam esse partem vnam tertiam ferebat impatientius. Ideò maritum ad tollendos fratres incendebat, querelis & minis; ídque perfecerat, vt ille fratrem vnum Bertarium interficeret, propagatis regni limitibus; vrgebátque assidua, vt Badericum alterum fratrem pariter è viuis tolleret, ac tandem regnare consortibus demptis inciperet. Idque cùm minus persuaderet, ingeniosam contumeliam admouit, vt machinam efficacem. Regi ad prandium venienti apponit mensam, amplam quidem, sed nouo more instructam; nam eius pars dimidia, mappis instrata, & instructa erat dapibus regiis; nuda pars altera aridum lignum oculis subiiciebat. Respondítque flagitiosa vxor marito admiranti, & apparatus causam percontanti, dimidiato Regi dimidiatam mensam conuenire. Percepit Rex contumeliæ sensum, & nimis vxorius fraternam cædem deliberat; quam bello patrandam suscipit, iam exclusis insidiis. In id satis ambiguum, aduocat socium Theodoricum Franciæ Regem, pollicitus partem spoliorum, fraterno regno victoribus diuidendo. Nequaquam distulit opem ferre Rex ambitiosus, adductísque copiis, cum Herminfrido; in Baderici regnum inuadit. Pugna conseritur, qua Badericus victus & occisus, fraterni sceleris accessio fit. Præmium erat Theodorico præstandum: sed Herminfridus, qui regnum fratri non ademerat, alieno vt daret, instauratis promissis, Theodorico suadet redire in Franciam; postquam ipse compos Thuringiæ totius fuerit, & nutantem à cæde fratris composuerit, staturum pollicitis, & concessurum partem victori. Fidem habuit perfido Theodoricus, regrediens in Franciam, alieni criminis nondum præmij particeps. Et Franci flagrabant Burgundici belli apparatu.

Anno Christi 516.

XXV. *Burgundicum bellum.*

Gundebadus Rex Burgundionum vita exierat, ille fratrum cæde contaminatus, felice in speciem exitu sortem variam claudens, & liberis tradens amplissimum regnum: quanquam in eos paterni criminis ruit tandem pœna; hereditate flagitiosa vix vnquam ad tertium heredem perueniente. Duo erant Gundebado filij, Sigismundus & Godemarus; noluit tamen pater regnum diuidere, sibi ipse conscius, fratrum æqualitatem esse seminarium criminum, totúmque regnum dedit maiori natu Sigismundo; qui statim spem felicitatis vberrimam fecit, eiurans cum fratre Arianam hæresim, ab Auito Alcimo Viennensi Episcopo, ad Orthodoxam Fidem adductus. Génsque vniuersa Burgundionum, Regem sanctè æmulata, cuius patrem impiè imitabatur, similiter Diuinitatem Christi admisit. Nouâ auctus pietate administrabat regnum feliciter, cùm vnius feminæ furor, Regis familiam & vniuersum regnum pessundedit. Duxerat vxorem Sigismundus, vt supra memoraui, filiam Theodorici Regis Italiæ, ex qua susceperat Sigericum vel Segisricum & puellam, qui cum patre amplexi erant Catholicam fidem. In spem regni Sigericus educabatur hauddubiè; dignúsque

Sigismundus Burgundiæ Rex.

gnúſque erat præclara indole, & adoleſcentiæ regiæ dotibus, quem populi olim in Regem ambirent. Sic natum atque inſtitutum affligit inopina calamitas, matris obitus, & nouercæ inductio. Ea cuius nomen non ſcribitur, nouercali odio in priuignum furens, quamdiu is viueret, ſe Reginam non ducens, necem mente concepit. Oleum incendio fuit vox adoleſcentis paulò audacior; qui nouercam videns pretioſam matris ſuæ cycladem induiſſe, indignatus ex vtriuſque comparatione, palam illi cultum exprobrauerat, affirmans nimis indecorum, ancillam Dominæ indui veſtibus. Quam contumeliam ſæua mulier, odio quaſi cote exacuens, inſidias incauto iuueni tam callidè ſtruxit, vt Sigiſmundo fidem fecerit, eum diro parricidio in parentis vitam coniuraſſe. Credulus pater, & admiſſo quodam contagione vxoris furore, filium iubet interimi. Ille à prandio ſomnum capiebat, cùm iuſſi in conclaue irrumpunt ſicarij, atque orario in fauces iniecto, quod erat ſtrophium ori tergendo deſtinatum, iacentem ſtrangulant. Cæde perfectâ, vt plerumque fit, criminis grauitas mentem inuadit, acceſſit innocentia comperta, tantúſque dolor miſerum patrem corripuit, vt in cæſi cadauer continuò procumbens, querimonias inter, lachrymas atque eiulatus, ægrè ab eo auulſus ſit, ſpatium iuſtis exequiis relicturus. Nec dolorem tumulus abſtulit, mutatum in ſanctiorem mœſtitiam. Quippe Sigiſmundus mundum & regnum abdicans, partim vt dolori iuſto faceret ſatis, partim vt pœnitentiam crimini parem obiret, in Cœnobium Agaunenſe ſe condit, & indutus Monachi habitum, mentem ſimul induerat, vitæ auſterioris pœnas omnes amplexus. Erátque Agaunum, in Alpibus, ſub Valle Pennina, Monaſterium, illuſtre ſepulchro ſancti Mauricij & ſociorum Legionis Thebææ, qui eodem in loco pro Chriſti fide mactati erant à Maximiano Imperatore. Atque ibi pœnitentiam iam ſponte protrahens Sigiſmundus, agebat non ſine luctus ſolatio, cùm accipit bellum in ſe inſtrui à Francis Regibus. Quod propulſurus, Cœnobio egreditur, venítque Lugdunum; deinde Theodoricum à fratribus abſtrahens, cui in Burgundiæ regnum nihil iuris foret, vt in ſuas partes adduceret, filiam ex Oſtrogotha ſuſceptam petenti dat coniugem. Fratres autem iuncti matris Clotildis ius in Burgundiones, cauſam belli præ ſe ferebant. Imò dicitur & Clotildis mater ad expeditionem liberos impuliſſe, indignata pretium ſceleris apud heredes flagitij fore, & Gundebadum fraternæ cædis bis reum, adhuc regnare in filiis. Clodomirus natu maximus fratrum, primus non expectatis fratribus, matris imperia occupat, paríque animo ac fortitudine prælium conficit. Eo Sigiſmundus Burgundiæ Rex & Godemarus frater profligantur, actíque in fugam ſortiuntur varios exitus. Godemarus elapſus in meliorem fortunam confirmat animum; at Sigiſmundus, dum Agaunum verſus contendit, repetiturus pietatis aſylum & pœnitentiæ, intercipitur cum vxore & liberis, & Clodomiro traditus, Aureliæ in carcerem datur. Nec capto moleſtiæ calamitas fuit, quippe à Deo quam exorauerat, ſæpius precatus in veræ pœnitudinis ſenſu, vt parricidij pœnas quas nefariè contraxerat, lueret in hac vita temporarias potius, quàm in futura æternas. Idémque Regi mancipato in carcerem ſenſus fuit, cùm mox in mor-

CLODOVÆI FILII.

Sigericus occiditur.

Anno Chriſti 522.

Sigiſmundus captus.

CLODOVAEI FILII.

tem immeritam raperetur. Etenim frater Godemarus, fraternâ calamitate à Martis alea nusquam absterritus, imò in spem vniuersi regni euectus, ad nouum bellum Burgundiones concitat, sui Principis quàm extranei amantiores & cupidiores. Clodomirus in nouum periculum vocatus, primum animum instaurans, erat enim in Francica gente bellicosissimus; res duas tamen arcessit in subsidium, quæ ipsi, vt res humanæ sunt in vtramque partem ancipites, tandem exitio fuerunt. Primò fratrem Theodoricum vocat in gloriæ partem, & in prædæ consortium; ídque tam prudenter, quàm minus ambitiosè. Deinde periniquo regnantium metu, ne à tergo hostem relinqueret, à fronte alterum inuasurus, statuit Sigismundum è medio tollere, cum vxore & liberis, nullius culpæ aduersum se reum, nisi quod metum vel inuitus faceret. Non defuit, qui nefarium Regis consilium studeret excutere: Auitus vir sanctitate conspicuus, Abbas Cœnobij Mitiacensis, conuenit Regem, ac deprecatur facinus, in homines & Deum, noxium; precibus minas adiungit, ac renunciat Diuinæ vltionis vates, si pergat tam immaniter sæuire, impendere idem in eius liberos familiámque supplicium. In minas & preces Regis pectus obduruit, miseri necantur, & proiiciuntur in puteum; Sigismundo suam & suorum quamquam innocentium necem, sic Christiano animo, id est fortissimo, perferente, vt eum in sanctorum numerum tam patiens virtus adscripserit, vulgi suffragia sanciente Deo per haud pauca miracula: sic Rex pœnitens Agaunum instaurauit in carcere, & inops omnium rerum euolauit in summum gloriæ humanæ apicem, vt sileam de Diuina.

De Micy.

Sigismundi mors.

Tam læuo omine, Clodomirus fœdus regio sanguine in bellum rapitur. Theodoricus frater adiungit copias, sed vxorius magis quàm germanus, momenta captat vlciscendæ cædis Sigismundi, quem habebat in socerum eius filiâ in vxorem ductâ. In Godemarum pugna conseritur: at spectator, non actor, Theodoricus copias continet; nihilo seciùs, Clodomirus trepidandi inscius, siue in campo Augustodunensi, siue in Viennensi, in hostem procurrit. Funduntur nouâ clade Burgundi, Godemarus iterùm fugâ se proripit. Sed ecce repentinus casus victorem affligit, & in medio victoriæ cursu deturbat ad necem. Equi pernicitate, & ardore prælij abstractus à suis Clodomirus, in fugientium agmen abripitur; ij cùm cæderentur incautius ora vertunt & iacula, sed nec ausi propius congredi, telis equum suffodiunt, atque equitem adhuc ignotum, quà iaculis quà gladiis obtruncant. Tum ex prolixa cæsarie, & capillitio ad Regis morem depexo, Clodomirum Francorum Regem agnoscunt: nam id præcipuè signum dignitatis regiæ, cùm detonderent comam Franci omnes, solísque Regibus ius esset crinem alere, ornare splendidè, & in humeros alarum instar demittere. Ideò Burgundi palmam recepturi, Regis caput abscindunt, & sicuti erat insigni crine conspicuum, pilo præfixum pro vexillo præferunt, instauràntque pugnam. At longè aliud quàm sperabant euenit. Franci nece Regis fortissimi, in vltionem incensi, cæco irruunt impetu, hostem fundunt, ac sæua internecione suo Regi parentant: Clodomiro anni erant triginta, tres liberi, belli cupida mens, &

Clodomiri cædes.

Anno 524.

par

par ambitio, quibus dotibus haud satis moderans, in exitium raptus est. Porrò Godemaro post suorum cladem superstiti haud arduum fuit, recedente Franco, accitum regnum recipere; vt cuique genti suum placet iugum, & domestica seruitus leuius premit. Inde nouum bellum, & extrema regni pernicies. Quippe Childebertus & Clotarius, fraternæ calamitatis vltores, & spolia quibus exciderat partituri, ingentibus copiis Burgundum inuadunt, eadémque fortitudine victum Godemarum regno eiiciunt; ac profugum tanto terrore implent, vt è Gallia in Hispaniam, inde postmodùm in Africam fugiens, ibique miser dum vixit latitans; propaginis regiæ termes deficiens, spem prolis mortuam busto intulerit; quanquam alij captum asserant, & coniectum in turrim, vbi diem obierit; pereunte simul Burgundico regno, centesimo decimo anno postquàm inceperat, nec multùm ætatem hominis supergresso; ita Imperiis & sua fata sunt, & quidem breuia: victoribus Burgundia in præmium cessit, æquâ lance, Clodomiri liberis prætermissis.

CLODOVÆI FILII.

Finis regni Burgundici.

XXVI.

Clodomiri liberi.

Hactenus fratrum ambitio suis conscripta terminis, naturam nondum exuerat; modò refractis claustris vagata longius, in omnia scelera præceps ruet. Ac primùm Clotarius Gundiocam Clodomiri viduam vxorem ducit, eiúsque liberis Clotildi auiæ in educationem traditis, grande nefas Childeberto auctore suscipit; non continuò quidem, sed tempore interiecto ambitionem alente, & nefas incendente, quo plerunque extinguitur. Fratris regnum pro impuberibus filiis quasi tutores administrabant, restituendum aliquando, ni acerba mors Dominos raperet. Eam vt promoueant, Parisios vbi agebat Clotildis conueniunt, nepotésque ex fratre veluti salutaturi & ornaturi donis arcessunt; ij tres erant, Theodebaldus decennio maior, Guntarius, & natu minimus Clodoaldus; ab Auia summâ curâ & amore sollicito educati. Deducti ad Patruos traduntur custodiæ; ac statim ad Clotildim legatur Arcadius, qui forfices & gladium ferat; optione permissâ, nepotes suos an tonderi malit an occidi. Illa in tam ancipiti optione, cùm vtrinque vrgeret amor in liberos, támque atrox mors ista ciuilis, quâ spe regni ac prolis excidebant pueri, quàm altera videretur; præterquàm quod non arbitrabatur, eò furoris progressuros filios, vt nepotes innoxios trucidarent; elegit gladium, affirmans sibi perinde esse, si tollerentur pueri, ac si tonderentur. Renuntiata vox Patruis, in quoduis facinus paratos animos expediuit. Iubent in conclaue adduci pueros; ac Clotarius illicò repræsentans carnificem; natu maximum Theobaldum, iam spei summæ, nihil eiusmodi cogitantem, arreptum dextrâ, solo illidit, ac miserandâ voce exclamantem, ense gutturi impacto iugulat. Guntarius tristi spectaculo terrefactus, ad Childeberti genua procidens, eaque miserabiliter amplectens, tremulâ voce, gemitus inter & lacrymas, orat vt se aduersus Patruum tueatur; iámque Childebertus, suum opus peragente naturâ propè emollitus, horrore criminis nondum impleti, conuersus ad fratrem, rogare pro puero cœpit; sat fusum sanguinis, & innoxij quidem, sat furori datum & crimini, recipiendam naturam, nec peccandum in eam toties; se beneficij loco habiturum veniam, & quidquid velit Clotarius

Neccati à patruis.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL 2.3.24

repensurum. At ille post cruorem fusum immanior, ne periret dimidiato scelere præmium, atroci aspectu fratrem intuitus; quid tu, inquit, eam rem obturbas, cuius auctor fuisti? ni hunc depellis, pro eo morere; simul districtum ferrum intentat minaciter. Quo viso Childebertus, excussâ constantiâ, seu proximo metu, seu primâ cupiditate, puerum à se repulit, illicò à Clotario ferro eodem, fraterno adhuc cruore madido, trucidatum. *Præter Clodoaldum.* Clodoaldus supererat, postrema ambitionis armatæ victima, quem amici paterni fides neci eripuit; is enim clam à carnificina subductum ignaris Patruis apud se habuit; donec puer iam natu grandior, ad res diuinas vltrò se applicans, sacerdotio initiatus, Nouigenti (qui pagus est duobus Lutetiâ milliaribus, postea dictus sancti Clodoaldi) vitam egit inclytam *S. Cloud.* morum sanctitate, ac virtutum plenus euolauit ad superos; æquè posteris clarus ac venerandus, quàm exsecrandi Patrui ac monstrosi. Hoc patrato facinore Clotarius regno auctus Suessionem se recepit; Clotilde auiâ luctum & lacrymas in nepotum hereditate cernente.

XXVII. *Bellum in Thuringos;* Theodoricus interea tragœdiæ spectator, vt & actor esset; cui hactenus armata fratrum concordia timori fuerat, tandem bellum Thuringicum quod omiserat retexens (tametsi id gestum, ante patratam cædem haud pauci asserant) simul fratres ne absenti nocerēt seiungens, spe Clotario factâ diuidendæ Thuringiæ, eóque in consortium belli adscito, in Hermanfredū prioris belli præmium inficiantem, gemino exercitu mouet. Copias ingentes Thuringus contraxerat, & confirmatâ per fruitionem regni audaciâ, procul Francis obuius, suorum virtutem militari fraude armauit. Ingentem fossam in lato *Dolus militari.* agro duci prætendíque iussit, eamque leui cespite subiectis ramis frondibúsq; arborum operiri, vt vna campi series, firma ac solida, ac nullibi scissa videretur. Commentum iuuit Francorum temeritas. Subsidente post fossam hoste, cœco impetu in prælium ruunt; primíque equites ad fallacem cespitem vecti, eo fatiscente, simul in imam fossam præcipitantur; in pluresque ordines fraus propagata est: donec eâ cognitâ, vtroque latere circumactus *Victus Thuringus;* miles furore tanto Thuringum cecîdit, fortitudine imprudentiam emendante, vt mox trepidantem in fugam egerit; ad amnem Onestrud (quis ille fuerit, certò non scitur) fugientem longè persequutus. At ecce prælium ad ripam amnis redintegratur, spem suis animúmque faciens Hermanfredus, palantes Francos, à victoria cæcos & incautos, profligari posse affirmat, standum in gradu; iam in conspectu patriæ, pro liberis & laribus dimicandum. Quod tametsi Thuringus audacter præstitit; tamen Francus instauratâ ferociâ, & torrentis instar prorumpens in aggeres, contrà obnitentem primùm gradu mouet, dein ad ripam agit, mox impellit in vortices amnis, ac tandem strage conficit tam luculenta, vt per erectum cadaueribus hostium pontem, ad obiectam ripam cædendo euaserit, in fossa & amne victor gemini elementi. Facilè Regibus fuit ab hac pugna Thuringiam totam subiicere, Hermanfredo munitionibus castri se tuente. Eo tamen in victores inualido, fidei Theodorici se tradidit; inanem illicò & falsam ex*Hermanfredus occisus cum liberis.* pertus. Nam ad sanciendum fœdus euocatur Tolbiacum, dum vnà cum Theodorico colloquens in lorica muri deambulat; ab eo, vel ab alio ministro

nistro sceleris, in subiectam fossam præcipitatus, comminuto cerebro, veterum scelerum, sed nouo scelere pœnas dedit; regno toto deiectus, quia totum ambierat; quippe vota nostra timenda sunt, & cupiditatum apex ruina est. Liberos fatum Patris inuoluit, nec Francus superesse passus est, qui regnum sperarent. Diuidenda erat inter victores Thuringiæ, iam animis malè cohærentibus discordiæ pomum; mox aucta suspicio ob duos Bertarij liberos, adolescentem & virginem; huius nomen Radegundis, illius nescitur. Et eos quidem Clotarius in potestatem suam abduxerat; ac fratre inscio Radegunde statim in vxorem ductâ, adolescentem regium interfecit; quasi leuius crimen polygamia foret, nisi & fratricidium accederet. Sanè Radegundem commendabant eximia corporis forma, & animi virtus longè præstantior: quam ideò Clotarius amauit tantoperè, vt affirmaret, se præter eam nihil habere; quasi potestas & opes regiæ, præ dilectissima coniuge nihili forent. Illa tamen Diuini cultus, quàm dignitatis regiæ studiosior, & memor potius vnde ascendisset in id rerum fastigium, quàm se in eo positam, vitam in aula agebat sanctissimam; noctu pedibus nudis adibat Basilicam, orationem silentio & solitudine promouens; reliquam noctem humi cubabat, lecto regio abstinens; effusa in pauperes, quidquid erat peculij largiebatur, ac cum iis cibum summâ lætitiâ capiebat; Monachis, Deique famulis impendebat reuerentiam, & alimenta vberius; ita vt Rex diceret se Monacham habere in coniugem. At illa tandem Aulæ pertæsa, & sanctioris vitæ cupidior, sexto post nuptias anno, clàm à viro se proripiens, profugit in Aquitaniam; hæsítque Pictauis, pro cultu & honore, quo memoriam sancti Hilarij obseruabat. Mox Rege annuente, Monasterium puellarum extruxit; in quod sacram induta vestem se abdidit, séque Agneti Præfectæ subiecit, abdicatis omnibus, Christo pauper, nullo imperio, ne sui quidem seruato. Id cœnobium sanctæ Crucis appellatum est, quod sanctissimi Ligni fragmentum, ab Iustino iuniore impetratum, in eo repositum est: in quo vitam reliquam egit, & clausit piissimè Regina abdicans; cultu sanctitatis in posteris clara, & exemplo docens, Regum deliciis quidpiam esse longè iucundius & optabilius. Nunc vt ad rem nostram redeam; ea res suspicionem mouit Theodorico; affectatæ à fratre Thuringiæ; & iam parato ad nefas quodlibet animo, statuit eum è viuis tollere; iussísque post velum conclauis latere sicariis, Clotarium in colloquium aduocat, vt incautus ab occulto milite perimeretur. Clotarius siue præmonitus, siue fratris mentem à sua metiens, forti milite stipatus accedit, & in conclauis ingressu, vt timentis est cauere omnia, visis armatorum pedibus, quos minus obtegebat siparium, fraudémque dissimulans cui par iam erat, comitante suorum globo subit in conclaue. Theodoricus iam innocens vel inuitus, spe in metum versâ, gratiis actis propter auxilia in Thuringos præbita, pretiosissimo vase dato in præmium (erat catinus argenteus, tum enim argentum pro auro, & summi pretij) dimisit illicò fratrem; abstinuítque à scelere, vt aliquando iuuat infirmitas, per impotentiam.

Clodovæi Filii.

Radegundis sancta.

Posita Clotario insidiæ.

XXVIII. Agentibus in Thuringia fratribus, & per crimina contendentibus,

CLODOVÆI FILII.

Childebertus Aruernos inuadit.

Childebertus ne solus innoxius foret, ambitioni remittebat frenos. Percrebuerat rumor Theodoricum in expeditione Germanica fato functum: excitatus hoc rumore frater, pro lugubri veste armis indutus, inuitante quodam Arcadio Aruerno Senatore, regionem Aruernorum, sibi opportunam, auulsam longius ab Austrasia, occupaturus inuadit. Et feliciter eiusdem Arcadij proditione primariam vrbem expugnauerat, reliquas facilè sub iugum missurus; cum audit Theodoricum viuere, & incolumem è Thuringia rediisse. Hoc nuntio perculsus velut machinâ bellicâ, vt malè cœptum inconstantiâ emendaret; relictis duntaxat in Aruernia vrbe præsidiis, citius quàm venerat, Parisios repetit, iam alienis missis de suo cogitans. At Theodoricus furenti animo Aruernos aggressus, regionem latè diripiens, quibusdam castris exceptis, recepit omnia. Inter ea Meroliacum situ & munitionibus validum, ineluctabilem molem opponere Principi videbatur, excisus in rupe murus, & propugnatores haud pauci, excludebant vim bellicam; intus lati agri ad alimenta exculti, fontésque vberrimi præter amplissimum stagnum emanantes, obsidionem lentam arcebant: sed Dux iis deerat, cui tanta commoda vsui forent. Et verò quinquaginta ciues ad prædam faciendam imprudentius è castro egressi, dum se recipiunt à Theodorici milite intercepti, ac sub ipsum murum deducti, vinctis post terga manibus, acto ad iugulum ferro, miserabili specie suos expugnarunt, vt ingenti pretio redimerentur; nec postea ad propugnandum animus fuit, admisso, vt verosimile est, in molem Principe. Ab eo castro in Mundericum rebellem eductæ copiæ. Is nobilitate prætumidus, quippe ex antiquâ Regum prosapia, patrimonij opulentiâ ambitionem fulciente, pertæsus obsequij, collecto milite numeroso, Aruernorum Regem se ferebat; ac tunc aduentante Theodorico, Victoriaco castro, quod omni studio communiuerat, fracturus æmulum confidebat. Iam septimam diem tenebat obsidio, munimenta validissima erant, miles fortissimus, dux admoderator, belli peritus, cui arcis defensio loco regni esset & salutis. Ideò Theodoricus posito impetu, ad fraudem conuersus, mandat cuidam Aregisilo, vt dolo ac si opus foret periurio Mundericum illectum, è munitione castri educat, & quouis modo interimat. Minister ad ingenium domini fictus, petito colloquio, ad Mundericum admittitur; *Summæ dicit insipientiæ, perfidiæ crimen augere contumaciâ; frustra castrum etsi munitum opponi Principi, cui latè omnia pareant; primùm nihil inexpugnabile esse Regi armato; dein arce inclusum, reliquo orbe excludi; hoc est abfutura statim commoda vitæ, adfuturam famem, quæ velit nolit deditionem extorqueat, ex necessitate longè grauiorem: nunc occupet beneficium Principis, ac dum licet amicitiam emat voluntate, breuémque moram dierum aliquot incolumitati suæ posthabeat.* Nutans hoc sermone Mundericus, ad deditionem tandem impellitur; dante fidem Aregisilo, ac super altare iureiurando salutem capitis pollicente: Egreditur itaque munimentis, dexteram Aregisili seu aram fidei manu tenens; cùm procul ex condicto inspicienti militum globo; quid, proditor ait, in Mundericum tam intenti aspicitis? an primò vestris aspectibus patet: Quibus verbis quasi tubâ miles incitatus, stricto ense ruit in Mundericum.

Theodoricus eosdem recipit.

Et Mundericum dolo occidit.

Vitry.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL 2.3.24

Mundericum. Qua proditione nequaquam territus, vir fortior quàm prudentior, paratam necem in Aregisilum reiecit, emissaque in fugientis humeros lanceâ; en cape, inquit, periurij præmium; hac te morte donat fides violata; mox ferro militem ruentem excipiens, latè strage editâ, turbâ oppressus, ac tandem occisus, iacente cadauere quasi trophæo supra cæsos hostes eminuit. Truncato capite, Theodoricus castrum obtinuit, omnémque Aruerniam: rursúmque fœdus cum fratribus panxit, inuicem datis obsidibus, ad periurij cautionem, vel pœnam, magno tamen obsidum damno, qui malè sarta inter Principes fide, mox vtrimque in molestissimam seruitutem rapti, pœnas dederunt alieni criminis; verè Achiui, qui ob Regum deliria plecterentur. His perfectis regressurus in Austrasiam Theodoricus, ne quis scrupulus in Aruernis superesset, Sigibaldum sibi affinem, quem Aruerniæ vrbi præfecerat, iam multorum criminum reum, indomitæ virum audaciæ, tam superorum hostem quàm hominum iubet interfici. Iustè quidem; sed iniquè, quod innoxium noxio iungeret. Scribit enim ad Theodebertum filium, vt Gibaldum Sigibaldo natum, quem tunc secum habebat, è medio tollat. Agebat Biterris Theodebertus, quædam castra expugnans occupata à Gothis; cùm acceptis à patre litteris, miseratus innocentem iuuenem quem & in sacro fonte susceperat; accitum monet vt fuga sibi citius consulat, ipsi fidem & amicitiam mandato patris longè potiorem; abeat, rediturus ad compotem regni, & in primam gratiam restituendus. Stetítque pollicitis generosus Princeps; nam à Patris obitu reuocatum exilio Gibaldum, præter hæreditatem paternam, donis auctum regiis, amauit impensè; tanta mortalium res varietas agit; cùm inde in Patribus mors & furor; hinc in liberis vita, & clementia opponantur.

CLODOVÆI FILII.

Theodeberti æquitas.

XXIX.

Dum Aruernis domandis Theodoricus desudat, impetrata pace Childebertus nouam parat expeditionem, fraterni tandem amoris & Christiani nominis monumentum. Amalarico iam pridem, Alarici filio, Regi Hispaniæ, Franci Reges Clotildim sororem, quanquam Ariano, in pacis vinculum vxorem tradiderant. Hæc pereximiè pia, in gremio matris educata, non modò illibatum ab hæresis labe animum habuit, sed etiam præ se tulit in veram religionem amorem tantum, vt hæreticæ plebi, Præsulibus, & marito ipsi odiosa, publicum anathema, & quasi bidental, sanctissima mulier haberetur. Ideò & domi spreta, vilis instar mancipij, & foris dum ad Ecclesiam accedebat, à tenui plebe lacessita contumeliis, coniecto stercore putidísque fœtoribus sordidata, deridiculo passim & horrori erat: Imò haud raro à coniuge vapulans, accerbissimam calamitatem, pro voluptate atque solatio, afflictissima fœmina hauriebat. At quia ouibus sua etiam bilis est, aliquando grauius à domestico tortore percussa, cùm misso ab ictu sanguine subiectum strophium imbuisset; iam Deo vltrices pœnas in scelera coniugis intendente; dedit ad fratres litteras, miseriarum suarum indices; cruentúmque vt erat strophium addidit, characteribus inscriptum verè purpureis, supra facundiam Atticam efficacissimis, Childebertus immanitate rei permotus admonito nec, expectato

Clotildis Gotho nupta.

Childeberti in Hispaniam bellum.

CLODOVÆI FILII.

Anno 531.

ctato fratre Clotario, statim contracto exercitu, vindicaturus sororis iniurias, Hispaniam petit. Nec segnior Amalaricus occurrit, certus rem decernere prælio, paratâ in effugium classe, si quid secus quàm sperabat contingeret. Pugna conseritur, miscentur acies, inde palmas veteres iactantibus Gothis, inde Francis nouas; quibus & istam adiunxit disceptator præliorum Deus; equitatu Francico præpollente, & obiectis contis quasi balistis demouente hostem & deiiciente. Terga vertunt Gothi, ad paratas naues plerique fugiunt; inter quos Amalaricus iam naui proximus, seruatúsque propemodùm, duce cupiditate in discrimen nouum se coniecit. Memor gemmarum quas pretiosissimas in gasophylacio asseruabat, eas vt in fugam auferret, versus vrbem regressus, à victore exercitu interclusus, cùm persequente milite in Ecclesiam Orthodoxorum confugeret, anteaquàm pia contingeret limina, perfossus lancea miser occubuit; auaritiâ exigente pœnas crudelitatis, & asylo sacro hæresim excludente. Childebertus victoriæ alis inuectus, fugam & trepidationem sequutus hostium, Toletum vrbem regni primariam qua facilitate obsidet capit, Gothicos thesauros inuadit ac rapit, ac gazâ pretiosissimâ omnium receptâ, sorore charissimâ, spoliis tardo exercitu in Franciam redit. Sed pia mulier morbo, vel tædio tantarum cladium, in ipso Pyrenæorum transitu obiit; diceres innutritam aduersis metuere prospera; vel ipsa victoriæ prospera hac calamitate Deum intingere.

XXX.

Theodebertus Theodorico succedit?

Hoc bello functus Childebertus, mox altero indecoro admodùm sese implicuit. Theodebertus in Deuteriæ amatæ fœminæ complexibus apud Aruernos diem terebat & otium; cùm audit Theodoricum patrem graui morbo decumbere; ac nisi quàm celeriter aduolet, periclitari non Patrem modo, sed ipsum imperium. Hoc gemino clauo amorem tundente, relictâ Deuteriâ, citissimè ad Patrem se confert: qui vitâ postmodùm functus, ambitione latissimâ arctis tumuli septis circumclusa, filium sceptri & cupiditatis hæredem scripsit. Hæc tenera regni rudimenta visa opportuna Patruis ad inuadendum. Communicant consilia Childebertus & Clotarius; facilè ad inferendum malum conueniunt; & Princeps iuuenis, apertum regnum, nutantes adhuc subditorum animi, paratam prædam & expeditam ostendunt. Ergo ad exuendum nepotem conuolant; & quà vi, in Austrasiam irrumpentes, quà arte, subditorum animos illicientes, nihil non mouent, ad patrandum facinus. Quanquam inanis conatus adhibitus. Dudum Theodebertus gratissimus acceptissimúsque in vulgus erat; flos ætatis amori & magnarum rerum spei opportunus; in rebus bellicis fortitudo & felicitatis cursus perpetuus; humana indoles, ad liberalitatem & indulgentiam prona; in Deum pietas, ac in templa & res sacras cultus, præter innatam Francis Regum suorum venerationem; præsidia tutissima erant, custodésque firmissimi. Et verò à subditis maximè à Leodiensibus, tantâ constantiâ, tanto animi robore atque firmitate, defensus est atque propugnatus, vt Patrui deiecti spe criminis, coacti sint exercitum soluere, & incepto desinere; fidem seruante plebe inconditâ, quam propinqui violarent; adeò sæpe magna illa nomina affinitatis & nobilitatis

Anno 538.

Bello appetitur à Patruis.

Sed frustrà.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL 2.3.24

nobilitatis inania sunt, virtute ad plebeia capita transeunte. Clotarius vt erat ferocioris animi ad sua rediit. Childebertus astutior à vi ad blandimenta conuersus, vt nepotem quem deiicere non posset alliceret, Legatos ad eum mittit, ad amicitiam contrahendam; qui prioris facti excusatum odium in Clotarium transferant; palam exhibeant sui Regis in Theodebertum paternos affectus; adoptionis spem faciant; nullam Childeberto præter fœminas prolem esse, regno gerendo lege Salica impares; veniat ipse ad Patruum, beneuolentiam patris & charitatem intimam experturus. Theodebertus datâ acceptâque fide Childebertum inuisit; summâ gratulatione excipitur; tot tantísque muneribus cumulatur, vt dantis munificentia admirationi omnium foret; ac tandem iis donis promissísque pluribus expugnatus, eiusmodi fœdus cum patruo contrahit, vt quod ille maximè optaret, cuiúsque rei gratia conciliationem istam adornaret; in Clotarij vnam perniciem itum videretur; amborum studio parato exercitu, & è vestigio in securum & incautum Clotarium ducto. Is iam dimiserat copias, cùm audito fratris nepotísque consilio, grauitate periculi æstimatâ, fidissimos militum conuocat, nec se vlli ausus vrbi committere, in siluam confugit: ingentes cædi arbores iubet, quarum contextu castra communiat: ac seriò anteactorum pœnitens, diuinam opem, postremum & obuium miserorum perfugium, implorat. At Clotildis mater, quæ iam natu grandis, inter officia pietatis Parisiis agebat, auditâ liberorum discordiâ, ac de salute illorum sollicita, cùm immineret fratricidium, patrandum vni, ferendum alteri; infirma vndique præter preces; mentis ambigua, filiorum vtrum appellaret, ad quem primùm accederet, vtrumque experta in liberis Clodomiri; abscissâ spe humani subsidij, ad diuinum prorsus se contulit; & quantocyus delata Turones, ad sancti Martini tumulum prostrata, inter preces & lacrymas noctem absumpsit; orans, ne liberi mutuis cædibus contaminarentur, néue ambitione memoriam Clodouæi, sua piè ac fortiter gesta, spémque posterorum pessundarent atque expungerent. Piissimæ matri condonauit liberos optimus Deus. Iam Reges in Clotarij castra promouerant copias, vna admodùm nox differebat obsessi perniciem; cùm ipso die sub lucis ortum paratis ad expugnandam molem militibus, noua quædam res apparatum omnem impressionis & consilium disiecit, sæuissima tempestas oritur, ventíque turbo tam atrox, vt momento temporis euersa tentoria, solo illisi homines, iumenta longius rapta, quædam ad viginti stadia, miserandam faciem statim induxerint. His accessit imber grandini mistus, posteà crepitantibus saxis inhorrescens, quibus iacentium corpora læderentur vel per ipsa ferri tegumenta. Feriebant aures & oculos corusca fulgetra fragórque tonitruum repetitus, & in ipso apice metus increbescebat: quippe eruptura illicò nubibus fulmina extremum exitium minabantur; iámque miles abiecta belli cogitatione, humi affixus, parmæ pluteo vtcunque se tegens, arbitrabatur extremum diem contigisse. Imò quod mirabilius, penetrauit in animos procellæ sæuitia, quos mutaret in melius. Vno ore omnes, cùm Duces, tum milites, criminum veniã à cœlo poscere, pœnitere se belli, polliceri pacem, quam impetratam volunt à

Cum Childeberto conuenit.

Contra Clotarium.

Clotildis pie sollicita.

Pugna miraculo discussa.

CLODOVÆI FILII.

numine. Diceres ad tranquillitatem procellam immissam; ventus obmutuit, nubes euanuere, sereno cœlo dispulsus est imber, vbi pacis votum affulsit animis. Aucta est admiratio, cùm ad Clotarium missi de concordia legati, retulerunt super eius castra serenitatem miram illuxisse, nullum venti flatum, nec imbris vel stillam, formositati cœli offecisse: Hebrææ gentis atque Ægyptiæ repetito miraculo. Inde vtrinque milites, consalutare, dextras dare & capere, amplecti mutuò, gratulari; ac se germanos dicentes, detestari bella ciuilia: ipsi fratres feritate depositâ redire in gratiam; & agnoscere, ipsa elementa, vbi maximè sæuiunt, magistros esse clementiæ atque honestatis. Ita nempe ex infirma Clotilde robur, ex tenebris lux, ex bello pax, concordia ex odio, cùm humanis rebus Deus interuenit.

XXXI.

Fratres secũdò in Hispaniam.

Nihil visum est ad sanciendam pacem validius, quàm si fratres & nepos in externas gentes arma deferrent, ac bellicosissimis animis pabulum in alieno sufficerent. Ideò Childebertus accito Clotario, illectus palmâ Hispanicâ de Amalarico relatâ, ad Pyrenæos exercitum mouet. Nec Regibus deerat belli materia vel prætextus; siue persequentibus iniuriam veterem; siue Gothos odio hæresis insectantibus: siue contendentibus quod semper obuium est de regni terminis. Hispaniam itaque ingressi, Cæsaraugustam situ & munitionibus validam obsident. Ciues inclusi, seu iam propugnatione omni consumptâ, siue Francicæ fortitudinis gnari, se ad obsistendum impares rati, in cœlestem opem totam spem conferunt. Indictâ cibi potúsque inediâ, mutatísque cilicio vestibus, Vincentium Martyrem, cui præcipuo cultu addicta est ciuitas, ad victoriam hostium infringendam appellant supplices. Videbantur circa vrbis muros viri inermes, ciliciis horridi, tristi cantu, longóque agmine, lenti incedere; sequebantur miserabiliori specie fœminæ, nigrantibus pallis, turbatis ac disiectis crinibus, toto capite squallente cineribus, veluti offerrent viros sorditatæ, crebro planctu tundentes pectora, ac lamentabili eiulatu misericordiam Dei compellantes. His omnibus sacrorum ministri præerant, tunicam Martyris deferentes, & per eius prælia agoni suo finem deposcentes. Vbique Deus supplicibus parcit, idem Hispanis Vincentius fuit, qui Francis Martinus. Vbi Reges hanc supplicationem aduertunt, nouúmque morem propugnandæ vrbis; percontati à rustico capto quid id rei foret, accipiunt, eam religionis ceremoniam esse, qua Vincentium beneficiis notum victoremque eximium ad tutelam vrbis euocarent. Quare vehementius commoti, & iam Vincentio de victoribus triumphante, Antistitem vrbis adscitum rogant, vt de tanti Martyris Lipsanis sibi aliquid impertiatur, excusant arma, ac recessum si hæc spolia referant pollicentur. Nec secus quàm dixerant, donati acceptissimâ sancti Stolâ, cœlestibus spoliis opulenti, illibatâ vrbe regrediuntur: ac postea templum Vincentio Parisiis in primaria vrbe Childebertus posuit, monumentum religionis; cùm tanti duceret se martyri præbuisse vincendum, quanti vicisse. Non nescius sum has Hispanicas expeditiones apud ipsos Hispanos controuersas esse; aliorum silentio, aliorum scripto contrario; sed cùm è nostris eas perscribat iis temporibus coæuus propemodùm, sanctitate morum, fide dignus, Gregorius

S. Vincentius Cesaraugustam liberat.

gorius Turonensis; easdem si prætermitterem, næ ego præuaricarer in gentis meæ gloriam, ac iustæ laudis sementem opprimerem.

CLODOVÆI FILII. XXXII.

Theodebertus spe & apparatu maiori, ac maiori pòst clade in Italiam bellum inuexit. Sed antè Deuteriâ amatâ fœminâ repudiatâ, Visigardem legitimam coniugem thalamo reddidit. Illa iam Regi grata à Biterrensi expeditione, Caprarij castri præda & triumphus, dum Theodebertum expugnatorem castri ipsa captiua pulchritudine capit; tantùm amorem promouerat, vt post mortem Theodorici, Visigarde eiectâ contra fas iusque connubij, pro vera coniuge haberetur. Eadem filiam ex priore viro susceptam (quem Theodeberti causâ reliquerat) in aulam induxerat, mox adultam, & flore ætatis, præter formam eximiam, omnium votum. Mater quæ ex se metiretur alios, cùm crederet libidini Regis inuium nihil, quia nihil ambitioni suæ arduum erat; Zelo ardens in filiam, ne Regis mentem in se auerteret, ac oblita matrem; ipsam plaustro impositam, iunctis bobus indomitis, de ponte Viridunensi præcipitauit in subiectum amnem; tantus est vel amoris furor, vel honoris; imò vtriusque ab consortio, vel sui alteram partem repellentis. Theodebertus parricidij motus infamiâ, Deuteriam quidem, sed indemnem expulit: fortasse in prolis gratiam: nam ex ea Theodualdum susceperat: mactandam quouis supplicio, si grauius sit, quàm à prauis affectibus dilaniari; ac expetitam optatis omnium Visigardem, in patientiæ præmium, thoro restituit. Mox ad Italicum bellum se accingit.

Cabriere.

Deuteria filiâ necatâ pellitur.

Theodorico Italiæ Rege fato functo, Amalasuenta eius filia regnum pro Athalarico filio administrabat; laudatissima femina, & animi dotibus ornatissima; nata ex Audefleda Clodouæi sorore; eo mortuo, Theodaato nupsit, à quo postmodùm in balneo suffocata: data est Iustiniano belli occasio, vt in alieno plectendo crimine, quod iam in Africa faustè successerat, rem suam ageret. Missus itaque idem qui Gilimerem vicerat Belisarius: ac statim Siciliâ, Neapoli, ipsáque Româ potitus, Gothicas palmas infregit: Theodaato à suis occiso, & Vitige in eius locum suffecto. Is suscepto regno, Francos quâ celebritate tunc erant, in societatem adsciscendos putauit: legatósque misit, qui reges ac gentem vniuersam ad bellum excirent in communem hostem, dona ingentia, spémque plurimam afferrent; ac præsertim Theodeberto, audaciâ & iuuentute ad militarem gloriam opportuno, ex victoria Danorum Belgij oras vastantium propè calenti: oblata in stipendium Phocensi Prouincia: ad iungendas vires animos facerent, & stimulum conditione quauis admouerent. Admissa legatio, recepta munera, Theodeberto Prouincia data: & in spem maioris auxilij Burgundionum duodecim millia Gothorum signis adscripta. Iis aliisque militibus ad centum quinquaginta millia Vitiges auctus, Romam obsedit, Belisario propugnante; ac post multa prælia, ignominiosè repulsus in Mediolanum furoris ignauiam vertit. Interea Belisarius victoria fruens, Rauennam quæ vna vrbs Gotho superarat, expugnandam suscepit. In eo rerum articulo Theodebertum Vitiges acerrimè vrget; ne patiatur amicos & socios perire funditus: tam victoriis quàm cladibus exercitus deteri; Belisarium propugnatione Romana Anno 547.

Theodeberti expeditio Italica.

CLODOVÆI FILII.

imminutum esse, facilè vinci ac deleri posse, anteaquàm subsidiarius miles Constantinopoli per opposita maria veniat; nunc exsurgat Francus, & ad commune præmium oppressurus hostem communem aduolet. Et verò eiusmodi momentum Theodebertus opperiebatur, quo Gothi & Græci attritis viribus deleri possent commodiùs, & is esset hostis qui infirmus foret. Igitur centum hominum millibus sub signa conscriptis, Annibal nouus Alpes transcendit, ac in Italiam effusus, tam Gothorum vrbes quàm Græcorum vastat ac diruit. Vitiges perculsus pereuntium strage, veritúsque hostem appellare quem socium vellet, misit qui rogarent Theodebertum, haberet suos in potestate, atque ad iungendas copias acceleraret. Francus Punicam fidem dissimulans, magnis itineribus ad Gothum tendit; cúmque iam crederetur admoturus castra castris, militem militi: subita irruptione in eum inuadit, hostilíque ferro castra diripiens, cladem infert eò maiorem, quò facilius perimuntur incauti; nec inimicus grassatur acerbius quàm amici larua. Hac præda auctus, mox ad Græcos animum applicabat, cùm perfidiæ osor Deus victoriæ præmiis victores perdidit. Refertis enim omni opulentia castris, cùm vino & cibis liberalius indulgeret Francus, statim copia, mox inopia laborans, contractis inedia morbis, vulgatísque, florentissimus exercitus periit; Theodeberto cum paucis admodùm reuertente in Franciam. Et hæc princeps Italicarum expeditionum, cæterarum omen; statim manu vincere, post morbis vinci; veluti suorum vindex Italia, quos non posset armis, cœlo perimeret. Aliquot Franci in ea relicti, tam de Græcis quàm de Barbaris egere prædas; sed hæc potius latrocinia dicenda quàm bellum; in quibus scribendis iactura sit stili & otij.

XXXIII. *Theodeberti mors.*

Apparabat, vt volunt, Theodebertus nouum exercitum, cùm molesta ægritudine correptus, tam multas & longinquas curas in vnam contraxit, vt valeret melius. Morbum contractum volunt ex venatione; cùm in Bubalum irruens, ramo arboris percussus sit, & deiectus equo; eo casu inualidus. Laudatur in paucis ob præclaras virtutes, iustitiam, pietatem, clementiam, fortitudinem, & liberalitatem: quibus præter Deuteriam, & bellum Italicum pauca opponas. At magnæ laudis fuit, in seculo virtutis tam indigo, contraxisse sordes admodùm paucas. Adhibiti medici, nullis studiis, nullis remediis pepercerunt; irritis tamen; causâ morbi ne cognitâ quidem; ideò producto per medicamenta incommodo, tandem dolor

Anno 551.

morte consumptus est. Theodualdus filius ex Deuteria natus tam in morbum patris quàm regnum successit. Verùm Regis mors Parthenio Aulicorum charissimo capitalis fuit. Iam ante imponendis tributis Francorum odia concitauerat, gratia Principis ad vexandam plebem abusus; is igitur ignarus, nihil licentiâ vulgi crudelius, vbi facultas armat sæuitiam, suique conscius quid mereretur, asylo aulico deiectus ad sacrum confugit; duos Antistites apprecatus, vt se tuto Treuiros ducerent, ac quà auctoritate, quà oratione, à furore plebis tuerentur. Præcucurrit tamen iustissimas pœnas conscientia scelerum; cùm enim somno sopitus decumberet, viso per somnium Ausanio cum Papianilla coniuge, quibus innoxiis calumniosè mortem confecerat; exclamauit euigilans; adeste, & afferte opem pereunti,

Parthenius occisus.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL 2.3.24

pereunti; ſimulque narrauit, ſibi eoſdem oblatos eſſe necem exprobrantes, & ad ſummi Iudicis tribunal vocantes. Veræ calamitati prælusit ſomnium; vix Treuiros venerat, cùm efferata plebs aduolat victimam publicam diſcerptura: Antiſtites tumultui impares, eum in templum labore multo abductum, arcæ includunt, ingeſtis ſuprà veſtibus ſacris, vt latentis ſenſum auerterent. In templum plebs irruit, perſcrutatur ſingula; ac tandem arcâ reſeratâ, explicatur è veſtibus miſer, temploque extractus, pugnis calcibúſque contuſus, ad columnam vinctus, ſaxis obruitur. Vtinam iuiſſet exemplum ad poſteros; & eiuſmodi homines futurorum metu vſum præſentium coërcerent. Idem Parthenius tantæ gulæ perhibebatur, vt ad cibos ingerendos crebrius, calorem ſtomachi ſumpto frequenter aloë promoueret; voluptatem intendens per amaritiem medicamenti; adeò in humanis, nihil mellis eſt ſine felle. At Theodualdus ſeptimo poſtquàm imperaret anno, diuturno morbo conſumptus è viuis abiit; inferiora corporis obtinente paralyſi: iam deficiens ab auita generoſitate; nam Italiam gloriam Patris & ignominiam prorſus abiecerat; & parſimoniæ intentus, ad priuatos vſus traducebat regnum. Is tamen pollebat ingenio, quod ab eo dictus prodit Apologus. Vnum è miniſtris pecuniæ regiæ per fraudem auerſæ ſuſpicabatur; huic vt metum faceret, ſimulque aliis documentum, aiebat: ſerpens amphoram vini cum reperiſſet, odore illectus, ſe in eam per apertum os abdidit, ibique ſecurus aduertente nullo, hauſto mero ſe ingurgitauit. At domino interueniente, cùm anguis prodire amphorâ vellet, nec iam tumidum ac oppletum vino anguſtiæ oris admitterent; ſic deprehenſum monuit dominus; Euome prius quod abſorbuiſti, & ab eo carcere quem tibi compegiſti liber euades. Ingenioſè dictum & regiè; nempe vincula ſibi adſtringunt, qui aliena rapiunt; & qui regias opes intercipiunt, ſæpe inſtar hirudinum, per exſuctum ſanguinem ſibi necem creant.

CLODOVÆI FILII.

Theodualdus moritur.

Eius Apologus.

XXXIV.

Clotarij bellum in Saxones.

Clotarius à Theodualdo hæres ſcriptus, & ab inceſto regnum auſpicatus Vultrada pronepotis vidua in vxorem ductâ, quam tamen poſtea dimiſit, increpitus à ſacerdotibus piis, mox in Saxones detrectantes imperium properauit. Erant Saxones, Alemannica gens, inter Albim & Rhenum poſiti, in iiſdem ſedibus, quibus olim Franci immorantes; qui eodem afflati genio libertatis, ferebant iugum impatientius. Ii ſub Theodualdo indulgentius habiti, vbi tranſmiſſum eſt in Clotarium regnum, Childeberti impulſu, cui fraterna bona malo erant, adſcitis ſibi Thuringiis, opportunè vt putabant, dum infirma nutarent initia, rebellarunt. Quocirca Clotarius, ne infirmitate exordia peccarent, celeriter lecto exercitu, in eos venit; ad Viſeram amnem vt vidit, vicit; & maximâ ſtrage propemodùm deletos vltrà perſequutus, totam Thuringiam vaſtando percurrit, pœnâ tam ſocios quàm reos criminis inuoluente. Nec ideò fracta eſt peruicacia gentis: iterum abſente Clotario iugum excutiunt, tributíſque negatis, extinctum crimen altero ſuſcitant. Iterata culpa iteratam pœnam exigebat; adeſt Clotarius exercitu valido ſanciturus vires imperij. Tum demùm rebellibus cæcitate diſcuſsâ lux effulſit; vbi priorem victoriam meminerunt;

Le Veser.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL 2.3.24

CLOTARIVS.

eoſdem eſſe qui modò victores ac victi fuiſſent; imò illos numero & præiudicio fortiores, ſe vtroque infirmiores; legatis miſſis implorant pacem ac veniam: *Se paratos ad tributa & quælibet onera profitentur; priorem culpam deletam pœnâ, huic indulgentiam deprecantur, expertos iuſtitiam Principis, appellare clementiam; futuros in obſequio, ſi parcatur, qui non fuiſſent cùm plecterentur; ex vindictâ rebellionem natam, ex venia oriturum amorem, & ex amore obtemperationem ineluctabilem.* Regi placebat addictis parci; nec tentandam aleam pugnæ, cùm pugnæ præmium repræſentatur. At contrà Proceres ducéſque contendunt, *Iteratam rebellionem condonatione omni maiorem eſſe; perfidæ genti non habendam fidem quam violaſſet; nunc conſternatos metu polliceri multa, quæ ridebunt ſecuritatem adepti; in eiuſmodi animis inſculpendum ferro obſequium; ſuo ſanguine rebellionem mergendam; & qui nolint ſapere, adigendos vt non poſſint deſipere.* Impulſus itaque ſuorum conſilio decernit bellum in Saxones Francus. Sed ij rurſum legatione altera, mediam facultatum partem, vel in pœnam criminis, vel in pignus futuræ fidei offerunt; modò veniam & pacem referant. Et repudiatæ hæ conditiones à Ducibus, inuituſque Clotarius legatos dimiſit. Ecce tertiùm legati redeunt, humíque proſtrati, infimis precibus veniam flagitant; ſe ſuáque omnia Francis addicentes; ſuas omnes opes, ſupellectilem, veſtes & pecora, & agrorum partem dimidiam permittunt victoribus; nihil ſibi præter nuda corpora, vxores, ac liberos, ad inopiæ conſortium, excipientes. Tunc enimuerò Clotarius, fœdus admittendum, exclamare; optari plura ſine crudelitate non poſſe: iram Dei prouocari ſuperbiâ: nec quos omnia præter arma deſtituant, inſuper deſperatione armandos; ruant Duces, ſi velint, quò impellit inſania; ſe in deditítios & abiectos non progreſſurum vlterius. Nihiloſecius reluctanti inſtãt proceres Franci; minas intentant, probra obiiciunt atq; conuicia; & furore reuerentiam excludente, impetu facto in eum irruunt; tabernaculum regium deiiciunt atq; dilacerant, obiectiſque gladiis ni ſequatur, vi ad bellum & pugnam adigunt. Saxones

A quibus vincitur.

interclusâ per contumaciã hoſtium pace, cùm extrema omnia imminerent; ſatius rati inter arma perire, quàm hoſtiarum inſtar ſub cultro cadere; irruentibus obuiam prodeunt; commiſsáque pugnâ obſtinatiſſimâ, ſuperbiam Francorũ elidunt, eóſq; internecione dira cõficiunt; tam forte telum eſt deſperatio; tantíq; momenti eſt ad victoriã ipſa humilitas. Clotarius fugâ cum paucis elapſus, pacẽ quã negauerat victis à victoribus impetrat modeſtiâ ſupra barbaros admirãdâ, vt quos frãgebat aduerſitas non efferret proſperitas.

XXXV.

Chramnus in Clotarium.

At Clotario dum hoſtes in ſuo parcũt, ſui in Francia faceſſunt negotium. Erat illi Chramnus liberorum primus, multiplici vitio leuem boni ſpeciem obruens: quippe qui formam eximiam corporis, ſtirpíſque regiæ decus, vilitate morum ac deformitate mẽtis corrumperet. Nam in eo prompta audacia, animus inquies, ad dolos fictus, & ambitionis immodicæ; mores turpes & libidinoſi, inſaturata cupiditas, indoles ad malum prona, & aſſentatorum peſti obnoxia. Hunc Pater, correpturus an experturus, Aquitaniæ præfecerat. Sed laceſſitus eorum querelis, qui tyrannicam adminiſtrationem incuſabant, cùm ſe accingeret ad bellum Saxonicum, filium vt in fonte intercipe-

ret

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL 2.3.24

ret malum reuocauit. Is cui vel flagitiorum finis pœna esset, ne sapere cogeretur, adeò non obsequutus est Patri, cuius præterea seueritatem pertimescebat, vt cum patruo Childeberto, in fratris perniciem nunquam non parato, communicatis consiliis, arcano fœdere, ad Clotarium depellendum regno coniurarit. Scribitúrque adstrinxisse fidem ad sacra Lipsana, se fore patri hostem perpetuũ; admotâ per nefas religione ad parricidium. Fœdus ictum Pictauij. Quo firmato, Chramnus in Aquitaniam rediens, laruâ abiectâ, qui pro Rege administrabat prouinciã, cum titulo Regis summum ius capessit. Clotarius delato rebellionis nuntio, cùm ad Saxones secundùm pergeret, Charibertum & Guntranũ filios legere militem, & in rebellem promouere iussit. Nec segnior Chramnus, conscriptis copiis, apud Lemouices occurrit fratribus. Ac primo quidem compellatus est, vt si pacem vellet, obsequentem Patri se præstaret, restituendo prouinciã quam nullo iure inuaserat; sin pergeret in retinẽdo alieno, direptoris & prædonis loco habitum iri: cúmq; dolosè crimen excusaret, séque in potestate Patris futurum diceret, modò sibi occupata prouincia permitteretur, quam paterno nomine administraret; detecta fraude, ad pugnam ventũ est. Attamen publicæ infamiæ Deus parcitum voluit; vel Thebana crimina perhorrescens, vel exhibiturus dignum hostiæ victimarium Patrem. Nam in procinctu pugnæ, coorta tempestas, effusúsque tonante cœlo imber largissimus, vtrinque milites ad castra repulit ac statim rumor Chramni arte sparsus, fictóq; nuntio stabilitus, Clotariũ ab hostibus cæsum, illicò fratribus in Burgũdiam reuertẽtibus, omnem belli apparatum ac metum discussit. Qua discessione Chramnus audacior, recedentiũ vestigia terens, in eandem Burgundiam capto itinere, vrbem Cabilonem obsidione cinctam expugnat, ac Diuione quod castrum erat exclusus, ad Childebertum Parisios de re cõmuni acturus properat. Et eodem rumore cæsi Clotarij impulsus Patruus, iam Rhemensem Campaniam prædationibus incendiisque vastauerat, totam mox Franciam ambitiosus senex animo hauriens. At ecce Clotarius à Saxonico bello incolumis reditu suo prona consilia disturbauit. Childebertus excusato facinore expetiuit beneuolentiã fratris, & ad instaurandã familiæ regiæ charitatẽ, Chramno poscẽti rebellionis veniã impetrauit: facili ad condonationem Clotario, siue illa restincturo incendiũ: siue non auso id negare suis, quod obtinuisset à barbaris. Verùm aliquãto post Childeberti mors in statum alium res conuertit. Cùm morbo ad senectutẽ accedente, diutius iacuisset, eo tandem raptus desiit viuere, anno quo regnabat quadragesimo nono; armis, ambitione, audacia, nulli fratrũ impar; sceleribus, vbi vinci præstat, inferior; sepultus in æde quam extruxerat sancto Vincẽtio; Germano Antistite viro sanctissimo in Regem suum charitatis & pietatis conferente officia. Extemplò Clotarius, occupatis Parisiis, ex Tetrarcha Monarcha Franciæ, primo Salicæ legis exemplo, distractum antè in partes Imperium, in se collegit. Childebertus nulla prole mascula, duas tantùm filias verè orbas reliquerat. Eas statim Patruus beneficio legis non modò regno exclusit, sed etiam in exilium cum matre expulit; Chramnóque iterum reconciliato, effecit ne Regnum vnum foris, domi multiplex esset.

CLOTARIVS.

Childebertĩ mors.

Anno 557.

XXXVI.

Chramni secũda rebellio.

Sed enim Chramni indoles in malum propensior, praua licentia vi duntaxat in obtemperationem versa, ipsa demùm conscientia scelerum, in nouum crimen

CLOTARIVS.

crimen adolescẽtem egerunt. Prioribus rebellandi consiliis cùm parricidium adiungeret, re patri prodita, ad Conobum Britanniæ minoris Principem; cum liberis & vxore, ambitiosa femina & alente incendium, subita fuga se proripit. Indignatus Pater vltionem ereptam, instructo exercitu in Britanniam mouet; datúmque tunc temporis in Lemouicibus prodigium, pugnæ imminentis horrorem exscripsit. Siquidem magnus locustarum numerus, secedens vltrò in duas acies, concisus est statim mutuo prælio; visáque sunt animalcula pastu omisso, quasi œstro & furore acta, mucronibus seu hastis concurrere, se inuicem cædere, ac strage corpusculorum latè agros sternere quos deprædabantur; maiore mox portento, cùm in patrẽ parricida filius insurrexit, captúmque filium parricida pater extinxit. Quippe Chramnus non dubitauit cum Britannorum copiis patri occurrere, & ad pugnam proximam instruere omnia: & ipse Clotarius prælij aleæ committendum ius suum statuit; sed ante implorato Dei auxilio. Visus est in tabernaculo plãctu & lacrymis appellare Deum potestatis patriæ vindicem, vim illatã naturæ conqueri, Absalonis pœnã salutémque Dauidis oggerere; interesse mortalium, vt Regum & patrum capita sacrosancta essent. Mox animosior in pugnam irruens, post acerrimam dimicationem; in qua ipse Conobus cæsus est, Britanni in fugam versi, partáq; Regi victoria est; Chramnus pugnæ caput appendíxque victoriæ, dũ vxoris & filiarũ saluti inuigilat, à Francis capitur, & cum iisdem quas seruabat vinctus ad patrem ducitur. Noluit reum in conspectu Pater admittere, raptúsque in pœnam, primi criminis memoriam nouo incendente, ac periculo in quo modò versabatur iram, cuius impotentior erat, inflammante; miserum iussit cum vxore simul & liberis, in tugurio rustico quod forte obuium, includi, immisśoque in mapale igni absumi. Obtemperatum est illicò, Chramnus super scamno alligatus est, & quod miserabilius cum vxore filiæ, hoc vno nocentes quod natæ essent; mox igni accenso, consumptæ sunt paterni furoris victimæ, ne cineribus quidem ad tumulum datis; Deo sinente, vt qui conspirauerat in auctorẽ vitæ, vitâ & liberis, qui sunt vita altera, orbaretur. Deinceps Clotarius fratrum & filiorum, hoc est omnis discriminis securus, ad religionem & pietatẽ multùm se contulit; profectus ad sancti Martini, summâ veneratione donísque plurimis indigetem Franciæ coluit; prodigiosa felicitate, qui criminum pœnitens, obierit secus quàm vixerat. Idque contigit anno vertente quo Chramnus arserat; regni post quinquagesimum primo. Contracta febris ex venatione; cui dum senex supra corporis vires voluptate abreptus nimis indulget, vehemẽti febri correptus, & inde Compendium delatus, igni interno ardens, qui Chramno externum subiecerat, vitâ excessit; inter veræ pœnitentiæ signa, clementiam Dei appellans identidem. Auditúsque æger exclamare; *O potentem Deum! ô prostratam Regum superbiam! ô quantum inter cœli terræque dominos interest!* Dein spem accendens, & timori subiiciens, ex eadem Dei potentia bonitatem summam inferebat; *Si maximus*, aiebat, *Deus, ergo & Optimus, quia potentiæ pars est ignoscere; & infirmitas est ad supplicia sola præpollere: habet igitur in me, quod ignoscat & puniat; in me sit Maximus, dum regnum eripit, at optimus sit, dum in gratiam recipit.* Suessione ad sancti Medardi sepultus est, funus deducentibus filiis; in hoc fortasse vnum consentientibus, vt cadauer Patris inhumarent.

Clotarij obitus.

Compiegne

Anno 561.

HISTO

HISTORIÆ FRANCICÆ LIBER SECVNDVS.

SYNOPSIS.

Filij quatuor succedunt Clotario, Cherebertus, Guntranus, Chilpericus, & Sigebertus. Chereberti mores, & vxores, & Guntrani. Guntrani vxor moriens medicos cædit. Chilperici mores. Fredegundis quæ. Galsuinta à Chilperico ducta & occisa. Brunechildis Sigeberti vxor. Ea Gogonem perimit. Sigebertus Hunnos pellit. Chilperico victo parcit. Chereberti mors. Sigebertus iterum in Hunnos, qui vincunt stratagemate. Sigebertus ab Hunnis captus, eos suauitate morum capit. Tauredunі castri ruina miseranda. Monachorum quorundam auaritia. Longobardi qui? In Franciam irrumpunt, ac vincuntur à Mummolo. Idem Mummolus Saxones vincit. Longobardi iterum strage triplici à Mummolo victi. Mummolus per inuidiam pulsus, Auenionem secedit. Sigebertus Arelatem capit, & ea pellitur. Chilpericus bellum in fratres suscipit. Fratres Guntranus & Sigebertus in eum mouent. Trecis pacem con-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL 2.3.24

trahunt. Theodebertus Chilperici filius in Aquitania cæsus. Seditio in Sigebertum propter pacem contractam. Per eam iterum in Chilpericum impellitur. Sigebertus per Fredegundem interficitur. Brunechildis capitur, sed seruato filio Childeberto. Merouæo Brunechildis nubit. Chilpericus Merouæum abducit, & tondet in clericum. Merouæus fugiens, ad mortem adigitur. Prætextatum Præsulem Fredegundis aggreditur. Chilperici in Prætextatum oratio. Eiusdem defensio. Prætextatus damnatus per calumniam. Chilpericus Godinum vincit. Clodouæus Chilperici filius victus à Mummolo. Guntranus Childebertum adoptat. Guntrani adoptantis oratio. Chilperici auaritia & crudelitas. Chilperici liberi morbo vexati. Fredegundis pœnitentis oratio. Chilperici pœnitentia. Fredegundis ad indolem redit. Clodouæo priuigno machinatur mortem, & conficit. Chilpericus, hæreticus, & grammaticus; bello Guntranum impetit: Pacem cum eo contrahit: pax nutat. Ingundis datur Hermenegildo vxor; eius sors. Childebertus bellum Longobardis minatur. Theodoricus infans moritur; matris Fredegundis luctus crudelis. Riguntis in Hispaniam missa. Chilpericus occiditur. Motus post Chilpericum cæsum. Fredegundis ad Guntranum legatio. Guntranus Fredegundis & Clotarij pupilli tutelam suscipit. A Chereberto abscedit. Gundoaldus se Regem Franciæ dicit. Legatos ad Guntranum mittit. Guntranus cum Childeberto conciliatus. Ambo in Gundoaldum. Gundoaldus Conuenis se includit. Conuenarum obsidio: ad Mummolum oratio. Mummoli ad Gundoaldum oratio. Gundoaldus captus & cæsus. Mummolus occisus. Fredegundis à gubernaculo pulsa. Eius variæ in Brunechildem & alios insidiæ. Prætextatum necat, & Riguntem filiam malè habet. Clodouæi cæsi cadauer incorruptum. Guntrani bellum multiplex in Septimania. Septimania quæ, & vnde dicta. Guntrani ad duces victos oratio. Guntranus

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL 2.3.24

bellum in Hispanos renouat. Recaredus abiurat hæresim. Childebertus suscipit bellum in Longobardos. Coniuratio in Childebertum. Rauchingus in pœnam vocatus; eius vxor. Noua in Childebertum coniuratio. Reorum pœna. Parisiorum incendium. Virginis castæ facinus. Pseudo-Christus ex rustico. Guntrani expeditio in Britannos. Guntrani obitus & mores.

CLOTARII. FILII.

I. Anno Christi 561.

VIx Clotario persolutæ erant exequiæ, cùm Chilpericus è quatuor fratribus natu minimus, viginti admodum annorum; sed marte & ambitione acerrimus, Parisios aduolat, thesaurísque quos ea in vrbe reposuerat Pater, occupatis, gnarus pecuniam consiliorum omnium machinam esse & animum, regnum primus, & si licuerit solus, vsurpat; Francorum pluribus adductis pretio, vt quod inualidum initiis foret, audaciâ & fortitudine stabiliretur. Fratres in communem hostem conspirantes, contractis extemplo copiis, inuasorem deturbant Parisiis, coactúmque conferre quod seposuerat, Franciâ iterùm in tetrarchias diuisâ, in quartam partem admittunt. Sorte res acta est; nec enim aliter conuenissent; Chereberto siue Ariberto Parisij, Guntrano Aurelia, Chilperico Suessio, Sigeberto Austrasia obtigerunt; hæc distincta fratribus; at communia, ambitio, libido, crudelitas; quibus Franciam diuexarunt tam miserè, vt cùm Deo debeat quod seriem Regum habuerit, beneficium eiusdem longè maximum sit, quod habendo simul plures non periit. Et verò quasi horreret Historia illorum temporum calamitates proferre in lucem, tam perturbatè támque obscurè fratrum res gestas inuoluit implicátque, vt ad extricandas ambages illas nouo quodam Ariadnæ filo opus foret. Ego pro mea facultate conabor explicare confusa; lucraturus tamen si qua omiserim, cùm prætermitti parum admodùm possit præter flagitia. A priuata singulorum vita petam initium; nec enim alij sunt in publico Principes quàm sub tecto; virtutésque regiæ ortum & robur à probitate animi hauriunt. Cherebertus iusto matrimonio Ingobergam duxit; sed statim corruptus lasciuiâ, adiectis in duas virgines oculis, quæ sorores ex vili artifice natæ, famulabantur Reginæ, eas tam ardenter deperiit, vt eiectâ Ingobergâ, primam statim Marcouefam nomine in thalamum eius admiserit; ac paulò post alteram Merofledam dictam incestis nuptiis contaminauerit. Quamobrem à Germano S. Antistite redargutus, nec monitis minísve melior, affectus est meritissimâ pœnâ, fato raptis impuris mulierculis, simúlque filio quem ex altera earum alebat. Nec ideò bonæ frugis euasit, imò & quandam Theodogildem Opilionis filiam thoro induxit; ne in vitio quidem generosus, in mancipiis abiectisque feminis Regem fœdans. Guntranus frater in coniugibus nihilo castior, feliciórve in liberis; con-

Cherebertus, Guntranus, Chilpericus, Sigebertus, Franciæ Reges.

Chereberti vxores.

Et Guntrani.

CLOTARII FILII.

cubinis pluribus, nullâ legitimâ vxore vsus. Primam enim Venerandam nomine & ancillam sorte in commercio habuit, filiúmque Gundebaldum ex ea suscepit: quâ pulsâ ad Marcatrudem adhæsit; eáque itidem mater priuignum suum veneno sustulit, ac postmodùm filium cui parabat regnum tumulo intulit. Iis Austrigildis addita, gemino partu Regi gratissima; & ex ea nati Clotarius & Clodomirus in spem regni educati, pòst immaturo fato abrepti sunt; vagos illicitósque concubitus orbitatis pœnâ Deo plectente. Hæc est Austrigildis, quæ morti proxima Guntranum inauditum facinus exorauit; causata se medicorum inscitiâ interire, iusiurandum exegit à coniuge, fore vt eos neci traderet, quorum imperitiâ vitam amitteret; pessima mulier quæ de sepulchro homines cæderet. Stetítque promissis princeps vxorius; duobus Medicis capite truncatis, eò noxiis quod mortalem feminam non donassent immortalitate. Verùm has viri culpas emendauit Guntranus senex; clementiâ & liberalitate in pauperes mutatus in alium, & sacro cultu propemodùm dignus; tanti momenti est vitæ nostræ meta & terminus.

Medici necati.

II.

Chilperici vxores.

Chilperico vxores fuerunt; nec ideò minus in libidinem omnem proiecto. Prima vxor Audouera, ritè conciliata, è qua Principes nati Theodebertus, Merouæus, & Clodouæus, mariti animum conciliasse debuerant, ac amantissimis nodis adstrinxisse. Tamen vt erat corrupta indole fœdísque moribus Chilpericus, Fredegundem ancillam, in coniugis familia ac ministerio enutritam, tam solertem vafrámque ingenio, quàm forma corporis eleganti, visam adamauit, concepítque ignem quo mox arsit. Concepta flamma Fredegundem non latuit, fouensque incendium, quà illecebrosis repulsis, quà simulati pudoris larua, inuigilabat opportunitati, qua gemino scelere, Regem admitteret, Reginámque excluderet. Ea tandem versutissimæ fœminæ oblata. Versabatur in expeditione Saxonica Chilpericus, dum Regina grauida fausto partu puellam enititur. Fredegundem puerpera consulit, quam matronam seligeret, quæ nouum partum in sacro fonte susciperet. Illa matre ipsa digniorem nullam affirmauit, impulítque tandem vafro consilio, vt quæ infantem genuisset ad vitam, Christiano ritu generaret ad gratiam; ea nimirum mente id suadebat, vt accedente iam nouo vinculo, eóque sacro ac religioso, affinitate cum Rege contracta, vsu coniugij interdiceretur. Statímque euentus iuuit consilium. Chilperico reduci prima omnium Fredegundis occurrit, narrat quæ contigerant, iam affinem Regi coniugem esse, excidisse veteri titulo, nec sine incestu admitti posse in thalamum, quæ iam nodo spiritus Principi coaluisset. Nihil faciliùs persuadeas, quàm ea quæ sunt in audientium votis. Obiecta affinitate repudiauit innocentissimam coniugem Chilpericus, & in auctoramentum flagitij Fredegundem sibi consortem adsciuit. Nec ideò per nouam coniugem euasit castior, meretriciis impurísque amoribus semper implicitus; Fredegunde amorem ambitioni donante, nec repellente socias thalami, quæ throni non essent. Ita per impuram patientiam versipelle ingenium regi & regno dominabatur: donec Chilpericum diuturni flagitij tædium cepit, fratrísque Sigeberti æmulatio, cui Brune-

Fredegundis.

childis

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL 2.3.24

childis legitima vxor & laudi erat & opulentiæ. Ideò Galsuintam eiusdem Brunechildis sororem, expetitam à patre impetrat, festáque pompa & celebritate deductam applausu magno omnium excipit. Certum & firmum sperabatur coniugium; quæsita consors è regio stemmate rege digna; amorem conciliatura, tum specie corporis, tum animi dotibus, ac suauitate morum & indolis; maiestatem regiam thesauris & gasa diuite ornatura; postremò pietatem illatura in Aulam; quæ statim eiurata paterna hæresi in orthodoxam fidem transcripta est. Verùm breui Fredegundis spes tantas absumpsit. Primò omni arte sopitum incendium in Chilperici animo suscitare, fouere blanditiis, & suspiriis lacrymísque ceu iniecto oleo inflammare. Dein postquam cicatrix vulnus admisit, inter coniuges discordias serere, auertere Regem ab æmula, eam in contemptum ac pòst in odium sensim inducere; ac demùm pessundato amore abductam à Regis thalamo aulæ probris contumeliísque obiicere. Quod misera vt sensit, contendit à coniuge, vt vel omnium inops patri & patriæ restitueretur; quandoquidem calamitosa mulier in mariti & domini odium incurrisset. At cùm eam nec Chilpericus vellet remittere, ne thesauri simul repeterentur; nec Fredegundis retinere, ne forte miseria misericordiæ foret; media & atrocissima via inita est vt occideretur; eíque fauces in lecto elisæ; vt asyli locus & honestæ voluptatis, impuritatis & crudelitatis libitinarium esset. Ab hoc facinore tuta Fredegundis Chilpericum obtinuit, iam dotata duplici crimine: par reuera dignum constantia, qui conuenissent flagitiis, móxque euaderent pessimi omnium. Sigebertus pudore intacto in delecta coniuge perseuerauit. Ea Brunechildis fuit, Athanagildis Hispaniæ Regis filia, summo studio ambita à Sigeberto, grandi pecunia donata à Patre, ingentique lætitia à Francis excepta. Et verò primum adolescentiæ florem illuminabant dotes eximiæ; pulchritudo in paucis excellens, subtile ingenium rerúmque amplissimarum mox capax, iudicium firmatum prudentia, morum suauitas & sermonis miræ blanditiæ, ac demùm perita artifexque manus. Quæ naturæ dona cùm Ariana hæresi ceu fœda lue contaminarentur; non dubitauit mulier, vel religiosa vel callida, labe hac abstersâ Catholicam fidem suscipere. Cæterum has præclaras dotes statim Regum pestis corrupit ambitio; euasitque mox Brunechildis suorum pernicies, dum furori dominandi posthabet omnia, sternítque crimina scalarum instar, quibus ad fastigium regni conscendat. Porrò is erat Regum & Franciæ status: quæ tametsi distincta temporibus, placuit tamen in vnum congerere, vt coniectu vno oculorum Principum indolem, & orituras inde calamitates lector prospiceret.

Galsuinta.

Sigeberti vxor Brunechildis.

III. *Gogonis cædes à Brunechilde.*

Primam Austrasia ab accersita Brunechilde sensit, in cæde Gogonis Magistri Palatij. Is ab Chrodino viro iustissimo, munus abdicante, quod affinibus suis & iustitiæ simul non satisfaceret, in eam prouinciam substitutus, authoritate & gratia apud Sigebertum Regem præpollebat; ideò ad petendam Brunechildem, eámque ab Hispania deducendam, vt acceptissimus ab Rege selectus. Sed beneficium malè collocatum in sentes & tribulos effloresscit. Vaferrima mulier, quæ firmum imperium in mariti mentem

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL 2.3.24

CLOTARII FILII.

ambiret, vbi animaduertit iam constabilitum in ea Gogonem, tantum obicem amolitura, multis suspicionibus Regis animum implicans, à ministro probatæ fidei alienauit; deinde, vt facilè quem oderunt Principes obruunt, suspicionibus in timorem versis, viri innocentis cædem impetrauit. Verùm antè contigerat expeditio Sigeberti in Hunnos, qui occupatis in Pannonia sedibus, Germaniæ infensi, latè populationibus vastantes omnia, iam vrbibus ad Rhenum positis imminebant. Ergo Sigebertus cuius ditioni obiecta prouincia adscripta fuerat, in barbaros militem ducit intrepidè; iisque victis & fugatis quam peroptabant pacem concessit. Quam indulsit eò libentius, quod Chilpericus frater, leuitate animi & ambitione impulsus, lucrum ex alieno damno quæsiturus, dum ipse cum exercitu abesset, occupatis Rhemis, in prouincias suas ferox inuasisset. Quocirca peregrinum hostem domestico mutans, redditurus par pari, Suessionem Chilperici primariam vrbem obsessam expugnat, ac Theodebertum Chilperici natu maximum in ea capit: nec moram passus, in eundem belli auctorem ducto exercitu, victórque commisso prælio, Rhemis vrbibúsque aliis pòst receptis, fratri tam ignauo ad seruandum quàm feroci ad inuadendum, petenti & culpam deprecanti, liberali animo pacem dedit. Imò & filium Theodebertum, custodiâ liberum, ditatum muneribus, patri restituit; exacto tamen iureiurando, ne quid in Patrui damnum vnquam agitaret; à quo adolescens suo magno malo post defecit, Sacramenti immemor & beneficij. Interim Cherebertus, voluptatibus marcidus, in castro Blauia in Aquitania, desiit viuere; liberis nullis præter deteriorem sexum relictis; quibus lege Francica à regno exclusis, tres fratres demortui sortem partiti sunt. Diuisionis ratio parum constat; nisi quod singulis Parisios iam Regum votum appetentibus, conuentum est vt vrbs omnium esset & nullius, suâ cuique parte assignatâ; sancitúmque ne vnus ipsorum absque aliorum consensu eam ingrederetur; qui secùs faceret, sua parte excideret; tam ampla vrbs erat, quæ tres Reges caperet. Tres Chereberti filiæ diuersam conditionem sortitæ sunt. Minores duæ Bertefleda & Crodieldis virginibus sacris sunt adscriptæ, sed morum lasciuiâ tam piam sortem fœdarunt. Berta ex Ingoberge iusta vxore nata, thalami pudorem hausit, & nupta Etelberto Cantuariæ in Anglia Regi, virtutem & pietatem in dotem attulit. Nam formâ & suauitate morum insignis, ita virum barbarum flexit & mitigauit, vt in Christi cultum induceret; corpus impendens & animum in instrumenta sanctitatis alienæ & suæ. Quod & postea Ingundis perfecit in Hispania; vt quod desiderabatur in maribus, implerent virgines; neve Sancti in stirpe regia deforent. Circa id tempus, Hunni, prædæ cupiditate illecti, abrupto fœdere, rursus effusi, in Sigeberti fines impetum faciunt. Is contracto exercitu validissimo, vt periuram gentem deleret funditus, spe & consilio per incognitam fraudem deiectus est. Siquidem sub ipsum prælium, horrenda quædam phantasmata, portentosis formis instructa, subitò Francis oblata, terrorem tantum equo & militi incusserunt, vt nullo consilio præter fugam relicto, effusè omnes fugere cœperint; ignominia maiore vincentium,

Sigebertus in Hunnos;

Et in fratrem Chilpericum;

Cherebertus moritur.

Sigebertus iterum in Hunnos.

CLOTARII FILII.

centium, qui conscij infirmitatis, per artes magicas, laruas & lemures orco exciuissent. Sigebertus ipse dum fugit, deuenit in manus hostium; sed noua magia capientes cepit; nam suauitate morum, sermonis elegantia, & illecebra quadam ingenij, feritatem barbaram ita temperauit atque emolliuit, adiunctis opportunè muneribus, vt à Cagano Rege honorificè habitus, dimissúsque magnificè, icto fœdere in posterum inuiolato, redierit ad suos, humanitatis & solertiæ triumphus nobilis. Enimuerò ad maiores motus seruabatur, & erat Francia suorum ciuilibus motibus agitanda, ac nisi Deus fauisset propitius euertenda. Nec destitutæ sunt prænuntiis signis tantæ clades; in quibus vnum Taureduni castri præcipuum. Positum erat in monte, alueo fluuij Rhodani incumbente, pluribúsque latè patebat incolis; ex aduersa parte mons ibidem præcipitantem amnem coërcebat, obiectis hinc inde repagulis, ne vorticosæ aquæ ripis effluerent. Ac primùm vbi castrum exurgebat, per dies sexagenos subterraneus mugitus insonuit; post repente mons à colle proximo scissus ac diuulsus, cum ædibus priuatis & publicis, ingentíque multitudine hominum, ruina præceps, in subiectum amnem euolutus, stragem horribilem tectorum, æris, argenti, promiscuæ supellectilis, animantium, virorum, mulierum, atque infantium vno simul casu cumulauit. Et calamitas vltrà porrecta est, subita ruina obstruente viam amni; tunc enim magno impetu & improuisa celeritate retrorsum actus, ripis hinc inde occlusis, inundatis agris, ac demersis pagis quàm plurimis, ad Ianobam vsque ciuitatem (quam Geneuam esse non malè colligunt) cursum remensus est; tanta aquæ copia in eam illata, vt supra ipsos muros euectus, nouam cladem vrbi minatus sit: elementis conspirantibus in pœnam hominum, & naturam vertentibus, vbi naturæ auctor indignatur. Nec omittenda quorumdam cupiditas, pudet dicere, Monachorum; qui tanto prodigio haud quaquam territi, cùm in ruinis montis terram effoderent, iámque quidpiam æris aut ferri eruissent, nouo terræ sonitu erumpente, pars reliqua montis auulsa est, miserósque illos ad triginta, orco propiores quàm cœlo, consepultos casu, immiscuit opibus quibus inhiabant. Sed iam tempus est, ad internos animorum motus aggrediar; si tamen prius externos, vbi minus discriminis, pudorísque minus, narrauero.

Taureduni castri ruina.

IV.

Longobardi qui?

Langobardi, qui postea Longobardi, gens erat iam olim in Germania incola, neutiquam è Dania aut è Noruegia euocanda. Eorum Strabo, Paterculus, & Suetonius meminerunt; quibus sedem assignat Cluuerius, primò ad citeriorem ripam Albis, vbi nunc Marchia Brandeburgica, cognomenta Media, & pars Magdeburgensis Episcopatus; sed mox imperante Tiberio, in vlteriorem ripam depulsi sunt. Iidem postea, vti & reliquæ Germaniæ gentes, versus septentrionem vagati, seu pulsi à Romanis, seu consulentes multitudini gentis numerosæ, versus Tanaim profecti, sæpè mutauerant sedes. Tandem eas in Pannonia fixerant, Cunimundo Gepidarum Rege profligato, ac Gepidarum gente deleta propemodùm. A barbis longioribus quas intactas ferro prolixas alebant, id Langobardorum nomen habuerunt; quorum linguâ *Lang* longum, *Bard* barbam significat. E Pannonia

Hongrie.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL 2.3.24

CLOTARII FILII.

euocati Italicam expeditionem susceperant. Etenim Narses, dux bellicosissimus, à Iustiniano suffectus Belisario, gerebat in Italia bellum; ex qua vt Gothos iam profligatos omninò pelleret, Longobardos fortissimam gentem sibi adsciuerat; qui præclaram nauarant operam, repetitâ post acceptam mercedem Pannoniâ. At posteà Narses à Sophia Iustini Imperatoris vxore contumeliosè habitus vindictâ ardens suprà Semiuirum; (nisi hæc macula tanto viro falsò aspersa sit; quod non pauci asserunt;) nam Eunuchus erat, cùm Gothos iam deletos in Imperatorem excitare non posset; Longobardos, quorum audaciam & fortitudinem antè perspexerat, iam non auxiliares, sed futuros Italiæ dominos, arcanis nuntiis euocauerat. Ii regionis deliciis rerúmque copiâ præterea illecti, morâ omni abruptâ, Pannoniam Hunnis reliquerant, (genti non minus barbaræ, ne Germaniæ calamitatum deforet seges) & triginta Saxonum millibus secum eductis, ducente Rege Alboino, in Ita liamiam pridem Barbarorum coloniam irrumpentes, regnum condiderant in Cisalpina Gallia, quam de suo nomine dixerunt Longobardiam. Mediolanum primò regni caput, mox Ticinum; erátque ditio ab Alpibus Tusciam vsque porrecta; præter Rauennam cum Exarchatu, quem diutius Imperator Constantinopolitanus obtinuit, ad mare superum. Et progrediebantur vlterius, nisi post Alboinum à Cunemunda vxore cæsum, quam homo barbarus adegerat vt in cranio patris pro poculo biberet, infirmo adhuc & nutanti imperio raptum, inhibitæ essent gentis victoriæ. Clepho successori par infortunium contigit: is à suis cæsus est, qui Regum pertæsi, regnum in plures partes partiuntur, & triginta Duces sibi constituunt, (vnde forsan Feudorum origo,) sua cuique parte assignata quam tuerentur; quo instituto, vt pluribus in potentiam euectis consultum est, sic nocitum publicæ rei gentísque gloriæ. Tres ex iis Ducibus cupiditatem conuerterant in eam Galliæ partem, quæ ab Alpibus ad Rhodanum excurrit. Quanquam ea expeditio, prædatio potius & latrocinium fuit, quàm iustum & compositum bellum. Ac primum quod obiiciebatur in Guntrani regnum inuadentes, Burgundionibus sibi oppositis internecione deletis, occisóque Duce Pericio, præda opulenti, quam vnam expetebant, versus Alpes, alio itinere, in Italiam sese recipiunt. Verùm Guntrano ad suorum cædem experrecto, instaurato exercitu, Ennio Mummolo summæ spei duci includendus hostis committitur. Dubium tamen vtrùm id contigerit, expeditione Longobardorum prima, an proxima. Erat Mummolus rei bellicæ apprimè gnarus, per militiæ gradus ad supremum Patriciatus apicem in Pericij locum à Guntrano euectus; Altissiodorensis origine: quanquam proditionis & ingrati animi in Patrem reus; qui municipij sui rector, cùm Mummolum filium instructum muneribus ad præstandam Guntrano fidem misisset, ab eodem administratione sua deiectus est, impetrante à Principe quod patris foret, & iam scelus in primum fortunæ gradum sternente. Is ergo nouum honorem noua & florenti laude signaturus, sub ipsis Alpibus, ad vrbem Ebredunum, quò hostes contendebant, reditum intercepturus, cæsis arboribus, & quà iter patebat transuersà positis, impeditis & obstructis siluarum egressibus; vbi se

[Margin notes: Anno 570. — Lombardie. — Pauie. — *A Mummolo victi.* — Ambrun.]

se in eas barbari immiserunt, impetum facit; turbatósque quà locorum difficultatibus, quà Francorum ferocia, in fugam egit, multis cæsis, captis quàm plurimis, paucis in Italiam referentibus nuntium cladis. Ita sæpe in prædam præda est, & rapina raptores destituit.

V. *Et Saxones ab eodem.*

Hac victoria Mummolus celebris, mox irruptione Saxonum magis inclaruit. Ii à Longorbardis in Italicam expeditionem adsciti, prædæ cupiditate, aut posituri colonias, irruebant in Franciam, ac Rhegium Prouinciæ terrásque proximas deuastantes, ad Stablonem villam castra posuerant. Hinc vetante nullo prædatoribus in diuersa missis, præter diuitem prædam, securitatem atque vt fit contemptum hostis reportarant. Ex contemptu negligentia & pernicies ortæ. Quippe Mummolus occultis itineribus ducto exercitu, primo mane semisopitos aggressus, ingentem stragem ad vesperam edit; quâ tenebris diremptâ, postridie cùm Saxones impetu cæco pugnam capesserent, vltro citróque contendentibus nuntiis, de pace conuenit; ac facultas data Saxonibus remigrandi in Italiam, si captiuos ac prædam redderent: sternente Mummodo hostibus pontem, ac parcente sanguini, cuius parsimonia vel in hoste pia est. Verùm iidem statim vel desiderio patriæ, vel Longobardorum odio; nam raró inter prædones conuenit; abductis liberis atque vxoribus, collectóque omni instrumento, in duas turmas diuisi, repetituri Saxoniam in Franciam penetrant. Altera turma per maritimas Alpes Nycæam Salyorum, altera per Cottias Ebredunum tendit,instar amnis in diuortia effusi; iungendæ iterum ad Auennicum agrum, vbi nunc comitatus Venuxinus ad Rhodanum iacet. Sed cùm neutri abstinerent direptionibus, segetésque iam illatas areis absumpsissent; Mummolus in alteram Rhodani ripam traducto milite, hostibus conuenientibus negauit se facturum viam, nisi prius direpta restituerent si qua extarent, ac pro consumptis aurum rependerent. Saxones imbelli suorum turbâ tam impediti quàm emolliti, pro damno inuecto datâ pecuniâ,ad Sigeberti fines transmissi sunt. Quanquam fraudi in appendenda pecunia fuerint, tegulis æreis miro artificio inauratis, sectísque in laminas,pro auro præbitis; quibus tum Guntrani subditis,tum Sigeberti dolus oblatus est: patuítque via in Saxoniam tuta; Deo non conniuente fraudi vlterius; nam à Sueuis detrectantibus hospites nouos armis excepti, atque tergemina pugna protriti,auitas sedes cadaueribus solis tenuerunt.

Comté de Venaissin.

VI. *Longobardi iterum victi.*

Digressis Saxonibus, nouæ Longobardorum coloniæ apparatu magno Franciam iterum tentant. Diuiserant copias in tres exercitus, suo cuique Duce assignato, siue vt in plures partes distractum hostem haud ægrè vincerent; siue vt Mummolum cuius vnius virtus terrori erat, dubium quò se conferret, perturbarent atque confunderent. Et quidem Amo suis cum copiis Ebreduno transiens, in Auenionense solum effusus, transmisso Rhodano, Arelatensi agro vastato, ac vrbe Aquensi obsidionem auro redimente, Massiliam vsque processerat, omnia direptionibus atque incendiis vastans. Zabanus dux alter, Diam profectus Valentinam vsque progressus est,eámque expugnandam suscepit. Tertius nomine Rhodanus, ad Gratianopolis muros hæsit occupaturus vrbem iam in Allobrogibus celebrem; eo

Die. Valence. Grenoble.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL 2.3.24

CLOTARII FILII.

omnes animo vt Salyos atque Allobroges, feracissimas sub ipsis Alpibus regiones, quasi Longobardiæ suæ suburbia, ipsi annecterent, nouísque coloniis frequentarent. Hæc tam repentina terribilísque inuasio non perculit Mummoli animum: imò vir prudens diuisionem hostium rem suam ratus, aggressurus singulos, primò in ducem Rhodanum qui occurrebat proximus, exercitum mouet, ac Isara rapidissimo amne, dum vadum monstrat bestia incedens, traiecto feliciter, quod opi diuinæ adscriptum est; consertæ statim cum hostibus manus, victíque numerosa clade Longobardi: Rhodano Duce lancea saucio, vix cum paucissimis in prærupta montium euadente. Vna hæc victoria alias peperit. Siquidem Rhodanus cum militibus quingentis, reliquiis tanti exercitus, ad Zabanum Valentiæ obsidioni insudantem accedens, narrata clade, tantum terroris incussit sociis, vt omissa vrbe collectísque vasis, illicò regressi sint Ebredunum, opperturi socios veteres, aut nouos ex Italia euocaturi. At vtrumque consilium celeritas Mummoli discussit. Magnis itineribus Ebredunum tendit, & coniunctos Duces noua internecione fundit ac fugat; Zabano Segusium in Alpibus vrbem confugiente: cuius vrbis Præfectus Sisinnius expulsurus hospitem haud admodùm gratum, fictis à Mummolo litteris, quibus iam se in proximo esse scriberet, iisque in conspectu Zabani datis ac lectis, eo terrore hominem percutit, vt momento relicta Segusio in Italiam alatis pedibus auolauerit, absente Mummolo & ignaro palmas reportante; tantùm est ponderis in vera laude & iusta gloria. Fama earum rerum ad Amum perlata tertiam expeditionem confecit: perterritus sociorum cæde, ne simili ac iam imminente occumberet, regressum comparat: sed cúm expeditam viam qua occurrebat Mummolus fugeret, per abrupta montium capto itinere; in niuium moles voraginésque incurrens, relicta quam habere non posset præda, paucos incolumes patriæ reddidit. Virtute vnius Ducis vniuersam seruante Franciam; ac profligatis Cimbris Marium suum Romanæ gloriæ componente. Nec ablusit Mummolus à fato Marij; nam rebus aliis, in Guntrani gloriam præclarè gestis, cùm inuidiæ par non esset, in arma tectior quàm in fraudes, fuga elapsus, Auenionem secessit, vrbémque vel suam, vel occupatam, situ iam validam opera & præsentia sua communiuit; frustra æmulis & Guntrano ipso insudantibus in viri fortis exitium; tantum roboris virtus sibi præstat. Donec ipse raptus ambitione in perniciem vltro præceps ruit. Nunc ad ciuilia mala transgredior.

L'Isere. *Suse.*

VII.

Sigebertus Arelatem capit. *Prouence.* *Arles.*

Sigebertus ab Hunnica expeditione dimissus, in Phocensem Prouinciam, quæ olim Austrasiæ regno adscripta fuerat, & à Patruo Theodorico possessa, adiecit animum (ea tunc in Guntrani partem artigerat) quam vt inuaderet, à geminis propugnaculis siue Capitibus facturus initium, Arelate & Massilia, quorum sortem membra sequerentur, Arelatem quæ prima & promptior occurrebat, incautam opprimit. Firmino Aruernorum Comiti imperatum, vt cum Aruernorum flore Arelaten versus se conferret; eum Adoarius Dux alter excepit; iunctísque copiis improuisam vrbem adorti, inuitos ciues ad iurandam Sigeberto fidem adegerunt. Guntranus vbi rem comperit, Celsum Patritium ad recipiendam vrbem cum exercitu mittit.

mittit. Résque spectabat ad diuturnam grauemque obsidionem; nisi eam Sabaudi Antistitis, id viri nomen, dolus an prudentia contraxisset. Aggreditur Sigeberti duces, eorum fortitudinem extollit mirificè, dicit palantes hostes & vagos facilè exscindi posse, si paratus miles impetum faciat. Quocirca auctor est, vt expediti cum suis, egressi portas in eos irruant, sequuturam proculdubio victoriam; si quid secus, quod auertat Deus, contigerit, receptu intra vrbem facili, nullum ipsis damnum posse inferri. Præbita dicenti fides, imò fallenti; ac temerè miles vrbe eductus, nullo relicto qui ad receptum portas obtineret. Celsus fortasse præmonitus irruentes excipit fortiter, repellit, vincítque; ac præliantes ignauius spe asyli proximi in fugam agit. Ii versus vrbem quam amicam putant proripiunt se; at noua calamitate portis occlusis, ciues è murorum pinnis turribúsque saxa & iacula in accedentes contorquent, miseros inde milite cominus, hinc ciue eminus feriente. Inter sacrum saxúmque positis vna effugij patuit ratio, proximus Rhodanus; quare effuso cursu ad amnem properant, parmísque subiectis præcipitantis fluuij aquis se committunt. Sed inde grauissimum omnium malum: nam prægrauati armorum pondere, subita metus festinatione, ac rapidissimo amne præpediti, maximam partem vndis submersi sunt; paucis admodùm ad ripam obiectam per hæc discrimina enatantibus. Ita timor oculatus à tergo, à fronte cæcus est, & præsentia cauens, futura non æstimat. Captis Ducibus vita concessa est; ac documentum præbitum, non habendam fidem omnibus passim; & quos nuper viceris, subactis nondum animis, adhuc in hostibus esse numerandos.

Eáque pellitur.

VIII. *Chilpericus in fratres.*

Nec in ciuili tumultu Chilperici partes desideratæ sunt. Cùm enim statim Chereberto mortuo Clodouæum filium, ad occupandos, qui ad Sigebertum attinebant, Turones & Pictones immisisset; ísque à Mummolo selecto ab Guntrano & Sigeberto Duce inde expulsus cum ignominia foret, se in Aquitaniam contulit, & occupatâ Burdegalâ, quæ Sigeberti essent inuasit. At inde similiter à Singulpho Sigeberti Duce eiectus, per Andegauos ægrè ad patrem rediit, cum fugæ infamia, prauíque consilij pœnâ. Qua nec temperantior Chilpericus, cùm fratres Episcoporum operâ concordi fœdere conuenissent, in quod is si vellet admitteretur, iterum Theodebertum filiorum maximum, Sacramento adstrictum Sigeberto de pace non violanda, in eundem Sigebertum contra fas fidei armatum immittit. Aquitania vt prius in aream Martis designatur; post occupatos Turones Pictonésque, via eadem qua Clodouæus nuper incesserat. Et statim Turones direptionibus fœdísque incendiis ad deditionem impulsi, Pictones aliósque vltra Ligerim populos Gundobaldus pro Sigeberto cum lecto milite propugnabat. Pugna conseritur, vincítque pars pejor, Gundobaldo cum suis terga vertente. Exhaustâ hac clade propugnantium robore Aquitaniâ, Lemouices, Cadurcos, aliásque iuxta prouincias Theodebertus victor inuadit; ac periurium crudelitate & impietate cumulans, sacra simul & profana vastans, nullo discrimine conditionis aut sexus, templa incendit, monasteria euertit, cœnobitas interficit, vim infert

Theodebertum filium immittit;

CLOTARII FILII.

virginibus, Sacerdotes mactat; ac quasi bello in Christianum cultum suscepto, nulli parcit crimini, quo sacra vel tecta vel corpora fœdarentur. Sigebertus interea hac Martis tuba è somno excitus, ex Transrhenanis ingenti exercitu scripto in Chilpericum mouet, qui iam Rhemensem Campaniam filij palmis audax percurrebat. At is apparatu tanto perculsus, Guntranum per legatos adit, & impetrato in fratrem fœdere, ductis ad Sequanam copiis, eiúsque ripâ accuratè munitâ, obiectis in prædam vltra amnem agris, præstolabatur interdicturus transitu hostem. Aderat Sigebertus cum numeroso illo exercitu, & ad geminata amnis repagula, anceps consilij, cùm ad redeundum voluntas, ad pergendum facultas deesset; ripámque defenderet vel armatus miles Chilperici, vel Guntrani togata auctoritas; in hanc partem versus, Guntrano interminatur, se vi in ditionem eius irrupturum, nisi viâ per amnem permissâ, meritas pœnas in belli auctorem inferri sineret. Guntranus quem deficeret miles & animus, cuíque indoles ad otium pacis quàm ad martis discrimina propensior foret, præterquam quod Chilperici mores auersabatur, instar lancis hinc illinc libratæ momento perleui, haud ægrè ad nouum fœdus inductus est, quo Sigebertus socius, Chilpericus hostis dicebatur. Ita amne transmisso, ac mutatâ rerum sorte, recedit alter, alter insequitur; & Chilperico ad Analocium Carnotensem vicum castra muniente Sigebertus Parisiensi agro vastato, factáque pugnæ copiâ, munimentis se tuenti fratri imminebat. Verùm ille noua fraude nouum periculum discussurus, Sigeberto suadet vt iunctis copiis vnóque fœdere, in Guntranum incautum & imparatum simul irruentes, ad prædam facilem aduolent, nullâ pugnæ aleâ, magnóque ex spoliis ditissimis fructu. Sigebertus, cui perinde esset in alterutrum fratrum contendere, modo fieret cupiditati satis, imò cui in Guntrano paratior præda, renouato veteri Prouinciæ voto, cum Chilperico pax ad periurium & nefas contracta, exercitu auctus, in Guntranum mouet. Enimuerò oppresso fratri in his angustiis nec animus nec consilium defuit; vndecunque copias euocat, ac pro subditorum beneuolentia confluente vndique milite, exercitum instruit haud spernendum, & necessitate mentem obfirmante, occurrit hostibus, quos modò singulos fratres exceperat. Mirum est in ea voluntatum discordia admissam pacem, bellúmque dimissum; viri auctoritate & prudentia principes, Thebanæ calamitatis horrore, tantùm opera & industria contenderunt, vt tres germani deposito hostili animo, firmam in posterum pacem sanciuerint; ac Trecis in sancti Lupi æde dextras iungentes Sacramento dixerint se futuros inuicem fratres ac socios, atque nulla re ab hoc tam iusto fœderis vinculo distrahendos. Iurata pace Guntranus in regnum, Sigebertus & Chilpericus in sua quique castra, dimissuri statim exercitus redierunt. Theodebertus interea sacrilegiorum pœnas in Aquitania luerat. Sigebertus in eum duces emiserat Godegisilum & Gunterannum, à quibus in acie cæsus, vel vt creditum est, à percussore quem Fredegundis immiserat, dum desertus à pluribus, comitantibus paucis ruit in prælium, qui tam multa templa spoliauerat, nudo & cruento cadauere terram pressit. Spoliatum corpus à milite,

Sigebertus in Chilpericum.

Guntranum sibi adiungit.

In eũdem mouet.

Pres de Chartres.

Pax inter fratres.

Troyes.

Theodebertus occisus.

milite, ac ne leui quidem cespite humatum, Arnulphus quidam miseratus, stirpísque regiæ in casu luctuoso non immemor, elutum funebríque veste tectum, Enculismam detulit, iustísque exequiis prosequutus est, audacem ac generosum iuuenem, sed Patris indole naturæ dona vertentem in scelera.

IX. *Seditio in Sigebertum?*

Videbatur Pax membra diuisa Franciæ collegisse ac restituisse, cùm subitus belli turbo ea rursum distracta abrupit penitus ac diuulsit. Sigebertus in castra reuersus, sancitam concordiam ac faustam reditionem in patriam pronuntiat suis, cùm miles indignatus sibi prædam toties eripi, fremere cœpit ac tumultuari. Origo mali à Transrhenanis, in quibus plerique mercede empti, spe vna pretij vel recipiendi vel eripiendi impellebantur. Ii primùm inter commilitones miscere colloquia; *Se nullo emolumento abductos à patria per totam Franciam quasi captiuos vel exules duci; sibi factam spem ingentis stipendij, eam propter vxores relictas, rem domesticam, culturam agrorum, liberorúmque curam derelictam; eò videlicet vt frigora passi atque inediam, inanes omnium ignominiam præter, paupertatem vnam ad suos referant. At ne factam quidem pugnæ potestatem; modò hinc, modò illinc ceu militum vmbras circumagi, calonum instar & iumentorum, ire post Duces ac ferre sarcinas; nullo armorum vsu, nec ad pompam: si reuertendum sit, at non ingloriis, non militiæ, non pugnæ expertibus; sit mercedis loco reportata ad suos gloria.* Excepta ista cupidis animis, vniuersum statim exercitum seditione ac tumultu implent. Passim omnes clamare, sibi hostem futurum pro patria; non ad inanem & commentitiam pacem se profectos, tædere concordiæ toties irritæ; se fœderis laruâ ludi à Principe, nec placere pacem, nisi quæ palmis stabilita esset atque victoriis; se demùm in hostem habituros, qui in hostem non ducerent. Sigebertus tumultu audito, equum ascendit intrepidè, leuibúsque verbis demulcens militem, iuratam pacem, sancitam concordiam, gentium iura, fidei ac sacramenti leges exaggerat; pollicetur stipendium; affirmátque incruentam pacem peperisse, laudi esse haud paulò maiori, quàm multo sanguine litasse victoriæ. Illi nihilominus in incepto pergunt, pugnam efflagitant, ac certum hostem quem impetant; pacis quidem habendam rationem, sed certæ atque legitimæ, qualis cum Guntrano iurata sit, non spuriæ & fallacissimæ, qua Chilpericus euaserit: hunc verum esse Francorum omnium hostem; hunc ob multa periuria fide indignum; hunc primò susceptum hostem, hunc persequendum, & flagitiosæ vitæ eripiendum. Ista Sigebertum vel nolentem traxerunt, vel ruentem sponte impulerut, vt repente in Chilpericum incautum, & iam dimissa maiori parte exercitus imparatum, vindicta & odio inflammatos milites duceret. Chilpericus inopinato casu perculsus deducentibus paucis equitibus, cum vxore & liberis, ab hoste longius Tornacum, Parisiis & Suessione relictis, confugit. Ex eo, omnium amor & studium in Sigebertum, in Chilpericum odium & detestatio: hunc plebs nobilitásque omnis deserere, ex aulicis ducibúsque præter Ansoaldum vnum nullus comitari; habere cuncti pro perdito & natura rerum expuncto; illum contrà venerari omnes, & adorare propemodùm, euocare

Per quam in Chilpericum impellitur.

Tournay.

CLOTARII FILII.

vrbes, exoptare prouinciæ; & veluti solem depulsis tenebris illucentem passim excipere. Parisij qui Chereberti fuerant, eiurato Rege Chilperico, se ipsi præsenti regendos dederunt; imò ad Victoriacum villam & alij qui adscripti erant Chilperico, nouo Regi Francorum more super clypeo per castra deducto, Sacramentum dixerunt. Vnus Germanus Parisiensis Antistes, multa auctoritate per sanctitatem & senectutem collecta, ausus est eum cui assentabantur omnes & plaudebant, monere seriò, caueret, quóve animo quóve consilio fratrem impeteret; futurum enim vt quæ in eum pararet ipsi euenirent, ipsúmque aliena manu periturum, si de morte inferenda fratri cogitaret. At diuinus vates surdo occinuit, spreuítque Cassandram amore regni Paris insaniens. Nec Brunechildis cum liberis Parisios aduolans, quo ardebat in Fredegundem odio, prædam vt putabat certam pateretur eripi; nouum ambitionis alimentum, & mariti iam ardentis incendium. Igitur ingenti instructus exercitu Sigebertus, Tornacum, quo se Chilpericus incluserat, antè obsessum à copiis, primo impetu expugnaturus vrbem se confert. Et verò Chilpericus animi anxius, abiecta sui cura cui desperauerat, de salute vna liberorum vxorisque sollicitus, in omnem partem sese versabat: cùm Fredegundis, cui nec crimina, nec instrumenta criminum deerant, per summum nefas sese & coniugem indubitata morte expediuit. Duos ex emissariis suis sicarios, quos plures ad omne facinus nequissima mulier comparauerat, adhortatur, vt Sigebertum in castris adeant, eúmque venerationis & adorationis specie incautum perimant, si salui euadant, ingentia præmia; sin minus, honorem sepulchri, & opulentas in religiosa loca largitiones ad subleuandos eorum animos, pollicetur; quasi in eiusmodi parricidio interfectis spes salutis vlla affulgeat. Ii ad rem nefariam se accingunt, cultros in cædem designatos, veneno ceu morte gemina imbuunt; & ad Sigebertum admissi vt delaturi obsequium, hinc inde percutientes, incautum, stipatúmque Aulicorum globo interimunt; præterea Charegisilum cubicularium & Sigylum Regi charissimum grauiter sauciant; quorum ille extemplo demoritur; is seruatus, à Chilperico postea crudelissima carnificina extinctus est; sed tum facto à circunstantibus impetu, parricidæ impij confodiuntur, ac membratim discerpti à milite, subita morte dant pœnas, atrociori suplicio iustius debitas.

Vitry.

Per Fredegundem interficitur.

Inexpectatum & horribile facinus excepit ingens rerum conuersio. Chilpericus à Fredegunde fratris necem audiens, ad vitam ab inferis suscitatus, non modò saluti, sed regno & suo & alieno incumbere; Fredegundis exultare, sibi de solertia plaudere, ac se ducere si Brunechildem cepisset, in fastigio rerum collocatam. Contra in castris turbari omnia & misceri; mox vbi indignatio, luctus, & dolor, futurorum metu consumpti sunt, pars in sua quisque discedere; pars longè maior ad Chilpericum fortunæ mancipia se conferre impetraturi priorum veniam, & in posterum Sacramento dicturi. Parisios delatum nuntium tumultu magno vrbem exciuit; Brunechildis momento prouoluta in imum ab apice, animi quantum ferebat calamitas præsens, seruando Childeberto filio adhuc quinquenni intenta

Brunechildis seruato filio Childeberto,

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL 2.3.24

intenta potissimum, Gundoaldi Ducis ope & fide intentum perficit. Quippe puerum sportæ impositum, ac per fenestram Palatij fune demissum, tradítúmque ministris fidissimis, Gundoaldus ipse morti eripuit, delatúmque Metas paterno throno imposuit; ludente Deo mortalium casus, cùm inde regnum pellat in tumulum, hinc sporta & funis, & miserorum sors, in regnum euehant. Defuncta periculo Brunechildis, cùm in se & filias mentem converteret, subitò à Chilperico oppressa est, mox exulatum missa Rothomagum, ac filiæ Meldis in custodiam traditæ. Chilpericus prosperitati suæ ne deesset, iam Franciam vniuersam cupiditate absorbens, Merouæum filium ad Pictones mittit, post in Aquitaniam transmittendum. Is in Turonibus aliquandiu moratus, mox Cenomanos petens, veluti inuisurus Audœram matrem, eò enim loci exulabat, repente ad Brunechildem Rothomagum aduolat. Incertum quo animo regius iuuenis, posthabito Patris imperio, ac neglecta segete laudis & gloriæ, ad captiuam feminam, familiæ suæ perinfensam, profectus sit, siue studio inspiciendi coram, de qua tam multa fama prædicabat, siue amore per aures grassante, & oculos illiciente ad celebratæ formæ spectaculum. Vt vt sit, illicò fomes admoto igne exarsit. Erat Brunechildis spectatissima corporis specie, tunc annos nata duodetriginta, præstanti ingenio, & ad captãdos animos solertissimo; iis accedebat summa in mulieribus illecebra, dolor & luctus, rerúmque omnium magna inopia; quibus ceu armis instructa femina, sic emolliuit adolescentis animum calamitate, ita subegit ingenio, atque forma accendit, vt concepta flamma sui impos iuuenis, assentiente Prætextato Rothomagensi Antistite, incestum connubium cum captiua sua contraxerit; voluptate modica comparaturus post luctum & lacrymas, mortem ipsam. Chilpericus his auditis celerrimè Rothomagum aduolat, distracturus nuptias, quibus filius in hostium partes transiret. Id compertum coniugibus; & in subita trepidatione cùm effugiendi modus nullus esset, sacer locus patuit; nempe sancti Martini ad muros ædes; cuius tanta reuerentia Chilpericum tenuit quanquam impium & ad flagitium quodvis expeditum, vt religionem loci temerare non ausus, vi repudiata, fraude & periurio inceptum perfecerit, inclusis sanctè pollicitus (si in peierando Sacramenti sit sanctitas) se nunquam eos seiungendos, si perstare iunctos Deus vellet. Hac illi pollicitatione delusi, se tradiderunt fidei perfidæ; conuiuiis quidem excepti biduò; pœnam differente Rege, quam dilatione intenderet; nam statim filium abduxit à coniuge, & Suessionem reductum in custodia habuit, quomodo grauius amorem plecteret deliberaturus. Et postmodùm Fredegundis odium deliberationem omnem intercidit: nefaria mulier vbi patrem ad filij necem inefficacius incitat, molita nouum mortis genus, persuadet vt attonsâ comâ iuuenem ad sacerdotium adigat; spéque omni vxoris & rebellionis præcisa, simul libidinem continentia puniat, apto ad delictum tum præteritum tum futurum supplicio. Nullâ morâ, crine deposito ac mutata veste Merouæus adscribitur Clericis, atque Anisolam cœnobium in Cenomanicis detrusus, nolens volens ad suscipiendum Sacerdotij ordinem eruditur; inungendus in animorum Regem non corporum. Hæc

nuntiata

CLOTARII FILII.

Mets.

Capitur.

Roüen.

Meaux.

Le Mans.

At Merouæũ capit;

At Chilpericus Merouæũ abducit;

Attondet in Clericum.

S. Calais.

CHILPERICVS.

nuntiata Bosoni, qui in asylo S. Martini Turonibus delitebat, (& is credebatur Theodeberto proditoriè necem confecisse) idem pari fraude, clàm fidos mittit qui Principem sollicitarent, vt inhonesto egressus carcere, abiectáque veste indecora, ad se in eandem ædem confugeret, inde postmodùm ad Brunechildem & regnum ipsum auolaturus. Iuuenis ad ambitionis & amoris hamum, cui malè saperet coacta pietas, Monasterio specie ambulationis relicto, ac Gaileno fido ministro in via excepto, ab eodem exutus clericali toga, in Martinianam ædem saluus euadit. Fuga eiusmodi Chilperici aulam tumultu concitat; ipse ac Fredegundis Gregorio Turonensi Antistiti minas intentant, nisi iuuenem incestum, periurum atque apostatam æde eiiciat, se violaturos sanctitatem loci, quam ille tot iam sceleribus polluisset; nec religionem asylo ad tutelam flagitiorum præstandam. Cùm nihilominus constans Antistes in tuenda securitate loci perstaret; ad fraudes conuersa mulier, quarum peritissima artifex erat, Bosonem aggressa, spe ac promissis implet, si Merouæo persuadeat exitum. Fraus successit; egressus cum Bosone ipso Merouæus, & quingentis suorum fidissimis, cùm ad Brunechildem reposcente Childeberto filio iam Austrasiis redditam, properaret, pluribus iactatus casibus, & ab ipsis Austrasiis repulsus, incestas nuptias detestantibus, ad Terüanenses dilabentibus suis confugisset; ab iisdem patri renuntiatur apud se latere. Ideò miser adolescens veritus, ne in eius ac Fredegundis manus incideret, impetrauit à Gaileno fidissimo teterrimum facinus, vt ab eo gladio transfoderetur; quod obsequentior minister præstitit, ipse postea immanissimis cruciatibus à Fredegunde interfectus, non vindicante peremptorem iuuenis, sed amicum & fidum socium perimente. Sic calamitosissimus Merouæus, hostem in patre, in nouerca furiam, ciuilem mortem in nuptiis, in cucullo licentiam, in amico carnificem reperit; feminarum dolis optima quæque in opposita mala vertentium.

Et ad mortem cogit.

XI.

Prætextatus à Fredegunde expulsus.

Furor Fredegundis in vno Merouæo non substitit; vbi is mancipatus est monasterio, mulier parcendi nescia, Prætextatum Rothomagensem aggressa est. Vnum viri facinus, quod Merouæo quem ex sacro fonte susceperat charior, in ipsius cum Brunechilde coniugium consensisse, eiusdémque commodis studere admodùm insimulabatur. Sed vt causam aliqua vmbra prætexeret, læsam maiestatem Chilperico insinuat, quod in Merouæum propensior, muneribus populos sollicitaret in Regem, ac consiliis cum Brunechilde participatis, missis receptisque nuntiis, arcana regni hosti retegeret. Chilpericus qui vxori nunquam ad malum defuit; euocatum ad se Prætextatum, comperto Brunechildem abeuntem sarcinas quasdam dum repeterentur commisisse Præsuli, quasi conuictum criminis, exilio damnat, donec Episcoporum solemni conuentu res disceptaretur. Igitur conuocata Parisiis Synodo, in consessu Antistitum, Chilpericus ingenio & eloquentia fretus (erat enim apprimè imbutus litteris) accusatoris obiens partes, in hanc sententiam dixit. *Nisi iustitiæ amor quàm libido vindictæ maior in me foret, Patres Reuerendi, studiúmque religionis maiestati regiæ præpolleret, nec ego accusatoris agerem partes, neque vos Iudicum; sed*

Chilperici oratio in Prætextatum

iure

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL 2.3.24

iure summo ego idem cuius dignitas læsa est, eam ipsam iusto supplicio vindicarem. Quia tamen Reges esse homines censeo, ne mearum rerum Iudex, fortasse & homo sim; & quia religioni dignitatem meam posthabeo; Satius duxi Prætextati crimina suffragiis vestris ad normam Canonum disceptari, quàm iure Regum ac gentium conuictum reum pœna afficere. Nec oratione longa vos morabor; tria sunt Prætextati crimina, quibus diuina humanáque iura violauit. Primùm coniugij nepotis cum amita, hoc est cum vxore patrui, nefarius auctor, naturæ ius, placita gentium, sancita canonum, legúmque omnium sanctitatem, susdéque vertit; libidinosi adolescentis impuræque muliercula turpis Proxeneta, ac Fescennini carminis cantor. Næ vos Patres in Prætextato egregium censorem morum ac seuerum vindicem habetis; cui incestæ pro castimonia nuptiæ, turpes illecebra pro Pontificia grauitate; ac pro fronte & supercilio Patris, risus venerius & procax lingua. Id enimuerò abiecti pudoris sit; quid, quod eundem filium stupro nefario inquinatum, datis muneribus, ad eripiendum Patri non sceptrum modò, sed animum ipsum parricida impius concitasti? Annon satis erat quod filium patri hac contumaciâ ereptum ires, nisi & patrem filio per ipsius scelus eriperes? Annon suppetebant in tanta facinorosorum turba quam plurimi, quos in meam necem impelleres? Quid opus parricidali flagitio? Quid filij manus immergenda paterno sanguine? Quid vno crimine tam multa patranda? Iam minus est, quod mihi subditos donis corrupisti, quod eos à me auersos traduxisti in alium; Quod coronam mihi detraxisti voto & cupiditate; Quod cum Brunechilde, familiæ meæ pernicie, fouisti occulta consilia; hæc leuia sunt, cùm de ipso capite agitur. Quocirca, Patres, flagitiosum hunc hominem vestro consessu eiicite; deturbate tam sacro ordine, cui nihil sacrum aut religiosum; qui gentium iura in subditis, naturæ in filio, diuina in vinculo sacrosancto, contra Regem, Patrem, & Deum Maximum, violauit atque pessundedit. Vbi Rex perorauit, ingenti fremitu qui adstabant aulici ad conclaue fores pulsare, reum ad pœnam expetere, ac vociferari obruendum lapidibus, plebísque manibus discerpendum, nebulonem nequissimum, & nefarium Regis proditorem. Verùm illos Rege moderatione fictâ continente, ac profitente rem totam ex præscriptis Canonum agitandam; testes in reum producti sunt, qui affirmabant se tentatos donis à Præsule, vt Merouæo fidem addicerent. Quos statim Prætextatus leuitatis & falsitatis redarguit; ac efficaci oratione repellens calumniam, dixit; *Se Merouæi nuptiis iam contractis præbuisse consensum, quem & ipse Pater præbuerat; antè, cupidi adolescentis & amore indomiti frenare impetum, in potestate sua non fuisse; se nec filium in patrem, nec in Regem subditos vnquam concitasse; hæc ab inimicis tam per calumniam dici, quàm per inuidiam fingi; data quidem plerisque munera, sed rependendi gratia iis qui dedissent, nullo consilio quàm grati animi exhibendi; sibi à Brunechilde commissas sarcinas, sed easdem licentia Regis acceptas & redditas, ipsiúsque iussu rem totam perfectam.* Hæc tametsi vera dicerentur, tamen Episcopi Fredegundis furori aut blandimentis obnoxij, cùm silerent, reum nec absoluere ausi nec damnare; Gregorius Turonensis Antistes nutantes animos confirmauit, docuítque Pastorum esse & Præsulum à Lupi faucibus innoxiam ouem eripere, ipsamque calumniam in calumniantium probrum retundere. Ideò Gregorius

CHILPERICVS.

CHILPERICVS.

rius iam vnus innocentiæ propugnaculum, à Chilperico & Fredegunde, quà blanditiis, quà minis, quà auro tentatus, cùm inuictus perstaret; & noua furti accusatio, quam in Prætextatum intenderat Rex, discussa esset; is postremam machinam & validissimam ad euertendum reum adhibuit. Submisit aulicos, qui Prætextatum adirent, ac iudicij metu quantùm posset exaggerato, dicerent; Chilpericum non eum esse, qui palam mendacij & calumniæ argueretur; perpessurum omnia potius quàm vt cum ignominia ab accusatione discederet; viam mediam ineundam, qua sit Regi honor incolumis, & Prætextato salus & dignitas; eam expeditam esse, si in Præsulum consessu reus obiecta crimina fateatur, veniam à Rege supplex efflagitet; malefacta condonaturum Regem extemplo, & instauratâ beneuolentiâ, Iudicum magno applausu, quos ex Labyrintho isto reuocaret, ipsum Merouæum in amicitiam Patris posse restitui. Prætextatus tædio præsentium ac futurorum metu in hanc sententiam persuasus, postridie in Episcoporum conuentu, solo prostratus, se reum fassus homicidij & rebellionis, à Rege supplex veniam petiit, appellatâ misericordiâ, quam sperabat haud dubiè. At Chilpericus, vbi prædam inuoluit cassibus, & ipse ad Episcoporum pedes prouolutus, suffusus lacrymis, gemitibúsque verba interiungens, appellare Dei ac iudicum fidem; haberi reum vltro fatentem, nec absque crimine dimitti posse qui hæc agnosceret. Inde miser in carcerem rapitur, in quo nocte cùm tentaret effugere, grauiter cæsus in insulam Constantinæ vrbi adiacentem deportatus est; eò reus quod se reum diceret, luensque pœnâ mendacium quam redimebat mendacio: adeò cæca est prouidentia nostra, quæ innocentiam per culpam tuetur. Sed iam bella post Sigeberti necem retexenda.

XII. *Godinum Chilpericus vincit:*

Chilperico agente Rothomagi, ad distrahendas Brunechildis nuptias; Godinus vnus Procerum qui è Sigeberti partibus ad Chilpericum transierat, auctus plurimis ab eo præmiis, seu pœnitentiâ seu cupiditate, collecto è Campania milite, repentinus Suessioni minatur. Erat in vrbe Fredegundis cum Clodouæo priuigno, qui fugæ securitatem munitionum claustris anteponentes, inde dilapsi, ad Chilpericum instructo exercitu iam imminentem se conferunt. Nec martis aleæ committendam victoriam Rex censebat, prius missis qui de pace cum hoste agerent; donec Godinus, vel superbiâ elatus, quod haberet Regem tantùm non supplicem; vel metu deterritus, ne prætextu pacis perderetur, fœderi dubio bellum certum antetulit, commissóque prælio victus à Regiis, fuga tunc seruatus quidem, sed paulò post obiens; hac victoria seu Aquilone disiiciente rebellium nubes, serena & pacata omnia clade effecit. Verùm vt solet serenitatem breuem interturbauit tempestas. Chilpericum vrebat Aquitania, toties rapta, toties erepta; nec illius erat opportunitas maior inuadendæ, quàm si populis à Sigeberti fato perculsis, & nutante Childeberti imperio, potenti exercitu vim inferret. Eò igitur Clodouæum destinat, quo ante Merouæum, atque emendaturo fratris inertiam Desiderium adiungit, peritissimum Ducem rei militaris; vt penes vnum auspicia & honor, penes alterum potestas & administratio foret. Clodouæus per Andegauos atque

Clodouæum in Aquitaniam mittit.

Turones

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL 2.3.24

CHILPERICVS.

Turones ad Santones penetrans, inuasurus, vt habebat in mandatis, Petrocorienses & Aginnenses, Mummolum clarum illum Ducem obuium habet. Quippe Guntranus incendium amoliturus à proximo, pro tutore Childeberti impuberis, re susceptâ, & sua interesse ratus fratrem compescere audacia successúque tumidum; euocatum militem Mummolo tradit, cuius hactenus pugnæ numerabantur victoriis. Nec diu deliberatum, vtroque exercitu rem decernere ferro ambiente. Atrox prælium fuit; donec Desiderius desperata palmâ fugam capessiit, cæsis suorum viginti quatuor millibus; nec Mummolus sine clade; quinque millibus desideratis; (malè Aimoinus scribit quinquaginta millia periisse; quis enim victoriam emat hoc pretio?) victórque poterat in Chilperici terras irrumpere; sed quæ Guntrani moderatio fuit, repulso bello, per Aruernos in Burgundiam rediit; repressurus hac sanguinis missione Chilperici ferocem impetum. Noua exinde beneficentiæ lux Childeberto puero affulsit: cùm enim Guntrano duo ex Austrigilde suscepti liberi subito & inopinato fato rapti essent, posteaquàm Pater dolore multo acerba funera prosequutus est, ad orbitatis solatium, & quandam sortis emendationem, eligere liberos voluit, quando genuisset tam infeliciter. Quocirca in Childebertum conuersus, quem affinitas proxima ætatísque infirmitas præstabant beneficio tanto opportunum; ad Austrasiæ proceres scripsit, vt ad se Regem ad celebrandam adoptionem firmandúmque amicissimum fœdus adducerent. Summo animo deductus à Proceribus Childebertus, ad Petreum pontem Guntrano occurrit; ac post mutuas salutationes charissimósque amplexus, quibus amantissimus, non amplius Patruus, sed pater in nepotem incubuit; in sella regia puero considente, ista Guntranus in consessu Procerum dixit. *Quando in pœnam malefactorum, quibus diuinam bonitatem læsi, orbatus sum liberis à me genitis & in regni spem educatis; vna mihi superest gignendi ratio, vt voluntate seligam qui naturâ nec alieni sunt, & in locum arescentis rami adoptitium inseram. Nec longè arcessendus quem sanguini meo immisceam, cùm ipsius mei sanguinis riuus in te deriuetur, Childeberte charissime; nec à me reputandus alienus sit, qui ab vno mecum fonte ab Clotario patre originem petit: Quamobrem volo & iubeo, vt ad primum vinculum sanguinis accedat & maximum charitatis, quale inter patrem & filium, sisque in posterum mihi pro filio, patrem amantissimum in me habiturus, nos ambos vnus protegat clypeus, vna in hostes hasta tueatur; nihil nos seiungat, nihil semoueat; ne liberi quidem, si Deus velit, à me pòst geniti; in eorum sortem si nati sint, adscriberis; sin minus, vniuersum regnum hæreditario iure suscipies.* His dictis, Austrasiæ Proceres pro Rege suo spondentes obsequium & debitam Patri venerationem, post solemnes epulas, atque indictam Chilperico adoptionem, vt restitueret quæ in Regem puerum occupasset; reuersi sunt in sua singuli, magnâ vtrinque lætitiâ; hinc ob inuentum patrem inde ob filium.

Qui à Mummolo vincitur.

Guntranus Childebertũ adoptat:

Guntrani oratio.

XIII.

Chilperici auara crudelitas.

Ea Regum noua concordia Chilperici cupiditatem infregit; sed Tigridum instar, quas venatorum nece interdictas, sæuitiam in se produnt exercerita Rex corruptissimus, Fredegunde maximè instigante, in subditos auaritiam

CHILPERICVS.

ritiam & crudelitatem exprompsit. Eos siquidem tributis grauibus per nouas descriptiones impositis, ita vexauit atque diripuit, vt plerique relicta patria & facultatibus, tutum exilium securamque inopiam præoptarint; desertis agris, ex quibus iam nullos fructus nisi calamitatis & vexationis perciperent. In Lemouicibus duntaxat, exigente tributa Marco quodam referendario, quem & auctorem descriptionum eiusmodi ferunt, orta seditio repulit auaritiam Principis; repente populus furoris aculeo inflammatus in exactores impetum facit, & Marcum præcipuè ad mortem deposcit; quo ægrè ope Ferreoli Episcopi liberato, cùm & alij vectigalium ministri fuga euasissent, populus ad libros descriptionum conuersus, conceptam iram in papyrum effundens, eos in foro magna frequentia concremauit; iactura facili, nisi cum chartis auctoritas Regis & veneratio periisset. Quam reparaturus missa valida manu, quæ de seditiosis pœnas exigeret, damno ingenti, suppliciis variis, inflicta etiam morte, aliorum culpam suâ expungit Chilpericus; plerisque etiam è sacro ordine alligatis ad stipitem, & necatis inter cruciatus, quod dicerentur populum ad librorum incendium instigasse; præterea tributis in posterum suprà modum auctis. His malorum acerbitatibus accessit pestilens lues, per vniuersam Franciam grassata, multis cumulatis funeribus: ea ab infantibus facto initio, ætatis teneritudine malo obnoxiis; deinde in viros prouecta, nullo propemodùm remedio, stragem immodicam conditionum omnium edidit. Nec Chilpericus ipse malo immunis ægritudine graui corripitur, si forte animus periculo corporis conualesceret; at cùm animam pertinacem morbus non frangeret, nouâ machinâ Deus obstinatam mentem aggressus, liberos ex Fredegunde susceptos lecto affligit. Ii duo erant, Clodobertus, altérque iunior nondum sacro baptismate expiatus; (nam multò ante Sanson fato raptus, quem natum in Tornacensi obsidione, ac præ desperatione eiectum, mater è medio tollebat, nisi Chilpericus intercessisset;) Infans igitur morbo tentatus, primùm matris animum teneritudine afficit; pòst iam grandis natu Clodobertus, vbi pestilentia tetra afflatus est, mortíque propior quàm saluti, spem conceptam matris debilitauit: illa enimuerò seriò quantumuis serò ad Deum conuersa anteactorum pœnitens, ac maxime populi tributis vexati; his verbis Regem, suasura bonam mentem semel, aggreditur. *Diu est, Domine mi vir, quod lacessimus Dei iustitiam, & impunè; pudet instituti cum Deo certaminis, vtrùm ille in nos plura conferat bona, quàm malefacta illi rependimus; conscientia testis est, quanta deliquimus, vita cursus testis quanta recepimus; imò peccauimus indulgentiâ, an futuri boni, si miseri? Sanè indulgentior Deus, postquam bona corrupimus, mala infligit, vt bonam mentem in bonis perditam, recipiamus in malis. Obstinati simus, & rupis instar frangendi, nisi ad aspera monita emolliamur. Ad miserorum voces, ad gementium luctus, ad rapinas pauperum obsurduimus; nunc aures ferit intestinum malum, & lues in viscera grassata mollitudinem infert. Quid enim aliud sunt liberi nostri, quàm viscerum pars, & tenerrima? Qui afflicti morbo iam lethali, Dei partes referunt vel sæuientis vel parcentis. Quin ergo pœnitentiâ delicta expungimus? Quin si non licet reuocare præterita, emendamus præsentia?*

Chilpericus & liberi morbo vexati.

Fredegundis pœnitentis oratio.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL 2.3.24

præsentia? ac tributa illa tot malorum fontem remittimus? futuri ſat diuites, ſi placamus Deum. Quid nobis tantæ opes congeſtæ proderunt? Quid argenti aurique cumulus; quid ſumma omnium opulentia? Si hæredes quibus hæc paramus mors rapiat? Annon ditiores quos ſpoliauimus, quibus ſuperſunt liberi, vel in ſpem hæredes? Liberorum ſalutem emamus à Domino tam vili pretio; deſeramus aliena, teneamus vt noſtra. Hæc fletu madens, gemitus inter atque ſingultus, tundenſque vbera crebro planctu, vbi mulier ſuis accincta armis perorauit; mutatus in melius Chilpericus tributa reuocat, edicta quibus hæc iubebantur, libroſque rationum, præeunte vxore, in ignem coniicit (nec vllus populis illuxit pulchrior) malefacta vt putat ſimul combuſturus, ſeráque abſtinentiâ redempturus liberis vitam. At ſecus viſum moderatori omnium Deo; ſiue pœnitentiam ſeram aſpernanti, ſiue fictam & ſpuriam vindicanti; nam filius iunior morbo extinguitur, ſenior in quo vno ſpes & timor matris, lectica Sueſſionem delatus, ad tumulum ſancti Medardi, votiſque ingentibus commendatus, ipſa nocte ſpiritum emiſit; inhumatus magno ciuitatis luctu, viris feminiſque in veſte lugubri deducentibus funus, ſuperſtitum leui ſolatio, pompam & plauſum è dolore captantium.

CHILPERICVS.

Quâ Chilpericus mutatur.

XIV.

Fredegundis ad indolem redit;

Fredegundis iam orba liberis, poſt hanc calamitatem exhauſtam, tam metus quàm ſpei libera, ſe recepit ſtatim ad primam indolem. Vrebat miſeram Clodouæi priuigni felicitas, qui vnus in vulgari illa lue incolumis, ereptam mortuis fratribus regni ſpem ſine controuerſia capiens, nouercæ dolorem efferabat in rabiem. Ergo innoxij iuuenis conſtituta morte; primùm à Chilperico facinoroſa mulier impetrat, vt Clodouæus Brennacum mittatur, vbi peſtilens lues ſæuiebat atrociter; è vulgato morbo corruptóque cœlo ſpe conceptâ ſceleris, quod ſine ſtrepitu & ignominia perficeret. Sed cùm & ibi valeret optimè iuuenis, & inde poſt aliquot dies euocatus à Patre in Cala propè Pariſios villâ cum eo ageret, cœco ardens dolore mulier, verſabat animum in omnem partem, vt conceptum nefas eniteretur. Imprudentia iuuenis ſupra modum auxit incendium. Si quidem dicebatur iam admiſſus in beneuolentiam Patris, iactare ſe immoderantius, iam animo regnum præripere, inſultare fratribus mortuis, inimicis minari, ac nouercæ ipſi non parcere. Quæ omnia ad eam delata, & fortaſſe cum incremento vt aſſolet, iam inflammante odium metu, ea ne periret, occupare priuignum ſtatuit. Inueſtiganti prætextum, quidam aucupaturus Reginæ gratiam, commodum obtulit. Defert liberos regios malis Clodouæi artibus periiſſe, eum ex Reginæ puellis vnam adamaſſe, cum puellæ matre clam egiſſe, conueniſſe vt ſortilegio perimeret fratres, paratura ipſi ad thronum aditum, mox euecturo filiam ad torum & ſceptrum; nec deſiturum hoc facinore parricidium, conſilio inito de morte fraude conſimili Fredegundi ipſi inferenda. Tum Regina ouans gaudio mulierculas quibus factura erat fidem rapi in vincula iubet, filiam laceratam verberibus attonderi, comamque abſciſſam ante hoſpitium Principis apponi ad amoris aculeum; ac matrem cruciari tormentis, donec obiectum crimen agnoſceret. Poſtquam eam fatentem habuit, ſeu vi ſeu ſpe victam, inſtructam accuſationem ad Regem defert, multíſque lacrymis

Clodouæo priuigno machinatur mortē.

Chilpericus.

mis atque eiulatu culpam fratricidij ingerens, Clodouæum ad pœnam deposcit. Chilpericus suprà modum vxori addictus, filium nihil eiusmodi reputantem cùm ad conclaue secretius euocasset, statim apprehensum à Desiderio & Bobone ducibus, spoliari iubet armis & vestibus, & iniecto centone sordido, vinctisque ferro regiis manibus, inauditum & naturæ iura reclamantem adduci ad Fredegundem. Quæ luctuoso triumphans spectaculo, ceu quæsitura criminis modum & conscios, trahi in custodiam iuuenem imperat; ac post triduum scelus inficiantem, ac duntaxat amicitias quibus se innoxiè illigauerat fatentem vltra amnem Matronam ad Nocetum villam amoueri. Nec vincula illi vsquam detracta, nisi post *Et conficit.* animum emissum corporis vinculis, sicario à Fredegunde immisso, qui perfodit miserum Principem, eò nocentem quod innoxia matre natus esset. Regi confestim nuntiatur sibi manu propria necem confecisse, cultrúmque adhuc hærere vulneri, ita Pater nec seruauit viuum, nec mortuum luxit, nouerca cum vita innocentiam eripiente; quasi parum esset priuignum necare, nisi & crimen ea quæ faceret in patientem conferret. Inde furor mulieris in amicos Principis exarsit; tandemque Audoëra Clodouæi mater, quæ hactenus in exilio egerat, vt tori æmula, crudeli morte interempta est; anus quæ magicas artes confessa fuerat, viua flammis comburitur, quanquam retractatis prioribus, ac innocentiam Principis contestata; Chilperico interea seu stipite aut saxo ad suorum stragem indurato. Post id facinus vxoris, & suum maritus tentauit atrociùs, quò propagaretur in plures, parcensque corporibus animos perderet. *Chilpericus hæreticus;* Vt erat eruditus litteris, daturus illarum specimen, non ad humana modò, sed ad diuina studia animum applicans, Sabellianam hæresim hausit, eiusque spargendæ cupidus (malum enim, vt maiorem boni speciem præferat, amat diffundi) ad Episcopos scripsit, vt repudiata distinctione personarum, Deum duntaxat vnum nominarent, itaque in posterum & sentirent & docerent. *Et Grammaticus.* Sed iis reclamantibus, & maxime Gregorio Turonensi, & Saluio Albigensi, à proposito abstinuit, statim è Pontifice factus Grammaticus. Siquidem quatuor litteras è Græcis petitas in vulgare Francorum idioma transcribi voluit, nempe ω φ χ θ; primam quidem; quoniam ὀ magnum nullo discrimine seiungeretur à paruo; & alias, quod alioqui scriberentur duplici charactere: Scripsitque ad ciuitates, imperans vt eæ litteræ pueros docerentur, & in libris descriptis, prioribus elementis expunctis pumice, ista quasi recepta in gratiam & iure Francico donata substituerentur. Sed vanum id studium & irritum fuit; nec enim facilè vsus dediscitur; & statim maiora conturbarunt curas Grammaticas.

XV. *Chilpericus Guntranum bello appetit;*

Quippe Chilpericus cùm aduerteret inter fratrem Guntranum & Childebertum nepotem pro Massilia ciuitate discordiam ortam, & primum amorem defecisse in odium, vt è malo communi commodum peteret, statuit in Guntranum iam expulso Mummolo indefensum bello prorumpere. Et proximas clades multa prodigia nuntiarunt. Nam mense Ianuario, ceu æstate mediâ, effusi imbres, tonitruúmque mugitus; micantes floribus arborum rami; Cometa ingens tanquam è fumo magnum longè spargens incendium;

incendium; cœlum ardens; sanguis depluens, ac vestes fœdo colore maculans, & sudantes cruore parietes; horrore iniecto, portenderunt mala iam imminentia. Horum igitur à Chilperico initium, qui Childeberto sibi spe adoptionis adiuncto, quandoquidem liberis orbatus esset, Desiderium ducem in Aquitaniam mittit, à quo Regnoaldus pro Guntrano imperator in fugam actus, vrbesque Petrocorium & Aginnum captæ, cæteræque negotio facili sub iugum missæ. Deinde excepta legatio Childeberti, ab Ægidio Rhemensi Antistite cæterísque Austrasiis obita; quâ contractum fœdus in Guntranum; quem Sigeberti necis artificem Chilpericus affirmans, séque eius professus vindicem, nepoti summa pollicitus, in fratris ruinam se accinxit. Erat in proximo cum numeroso exercitu Childebertus, quem tamen continens, præstolabatur quæ sors fratrum foret. Interea Chilpericus ducto Parisiis milite in Guntrani terras peruadit, copiásque partitus vt diuisum hostem facilius premeret; partem Desiderio & Bladasti tradit, vt ad Bituricenses profecti, Auaricum primariam vrbem occuparent, dum ipse cum parte altera in Burgundiam irrueret. Guntranus tamen ad Melodunum occurrit, Deo maximè & innocentia fretus; nec spei falsus, sub ipsum aduentum, iam dubia luce & in noctem prona, deprehensas cohortes hostium, quos licentia ac libido prædæ seduxerat, ad vnam cecidit. Nec Bituricꝫ se obsidioni ignauos præbuerant, egressi vrbe, & Desiderium acri certamine excipientes, in quo cæsa vtrinque septem millia; numero tamen oppressi se in munimenta receperant. Igitur dum res in ancipiti starent, ex vtrisque castris fæciales missi, instaurata fratrum concordia, vtroque fortasse Childebertum metuente, in has leges coaluit pax; vt rapta cuique restituerentur, plebe misera rapinis & vexationibus direpta, qui fructus vnus bellorum ciuilium: inde reuocatus à Bituricibus Desiderius, coactúsque Chilpericus ad inhibendas suorum rapinas, Rothomagensem Comitem ferire gladio; adeò Francis vetus est, nisi contineantur à ducibus non regi disciplina castrensi, & hostium loco habere hospites. Dum hæc agerentur, ne vnus Childebertus ciuilis turbinis immunis foret, repente in castris seditio oritur; nocte concubia miles fremit, Rhemensem Episcopum, cæterosque ad Chilpericum legatos, proditores esse Regis & patriæ; qui à Guntrano piissimo Principe deficientes, ad Chilpericum infamem flagitiis atque periuriis se contulissent; rapiendos vi proditores, & in exemplum affectos, verberibus puniendos. Itaque prima luce conueniunt ad tabernaculum Regis, legatos reposcunt, præsertim Ægidium, vt dedantur sponte, vim minantur. Eamque intentabant, cùm Ægidius aliíque ascensis equis citatissima fuga sese proripiunt; hos quidem cõuiciis saxorúmque imbre miles insequitur, sed equorum penuria, quorum tunc magna per morbum strages, cùm non posset assequi, parta est fugientibus salus. Ab eo Chilpericus hostis, fœderatus Guntranus, præsertim Massiliâ prioribus dominis restitutâ. Si quidem Mũmolus præclarissimus ille bello imperator, suâ Auenione in quam confugerat prodiens, Massiliam armis occupauit, eámque pacis scopulum Guntranum inter & Childebertum, vtrique restituit, eodem

vinculo

CHILPERICVS.

Perigueux. Agen.

Bourges.

Pace cum eo conuenit;

Sed intutâ.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL 2.3.24

CHILPERICVS.

vinculo colligans fœdus quo solutum erat; sanè eximius, qui paci vinceret, non sibi, & alienam concordiam suum commodum duceret. Quæ comperta Chilperico, terrore magno compleuerunt animum conscium sui; quocirca frangendum hostem munimentis vrbium ratus, iussit desertis agris optima quæque in castra ferri & oppida, & ipse delatis secum regiis opibus Cameracum secessit.

XVI. *Ingundis & Hermenegildus.*

Verùm Childebertum peregrina bella à domesticis auertebant; Adolescens gloriæ cupidus Hispanicum inter & Longobardicum ambigebat. Hispanici suscipiendi hæ causæ. Ingundis Sigeberti filia, eadémque Childeberti soror, Leuigildo Hispaniæ Rege cupidissimè ambiente, Hermenigildo eiusdem Leuigildi filio, ad mutuam affinitatem adstringendam arctius, nupserat; magno vtriusque gentis plausu & apparatu. Erat Leuigildo coniux Gosuinta, Hermenigildi nouerca, quæ seu zelo religionis, seu prætextu, vt molestiam priuigno facesseret, seu in nurum inuidia, Ingundem voluit ab Catholico cultu traducere in Arianam impietatem, qua tota fermè Hispania polluebatur. Primùm itaque blanditiis ac pollicitationibus aggressa Ingundem, nihil non mouit, eam vt à religione vera demoueret: aiebat, *vxorem in mariti leges transire penitus; non esse diuersa ambobus altaria nec diuersos toros; quæ admissa sit in communionem omnium, sibi malè religionem seponere: iam Brunechildem ipsius matrem præiuisse exemplo; tanti esse Monarcham Hispaniæ, quanti tunc fuerit Tetrarcha Franciæ, nec passurum vt in Aulæ conspectu nouo cultu & impio religio sua traduceretur.* Cùm ad hæc nurus immota persisteret, diceretque fidem cum lacte simul à cunis bibitam, sic coaluisse in animum, vt ne morte quidem auelli posset; anus blanditiis in furorem versis, dignitatis aut sexus ratione nulla; Itáne, inquit, te ad meos nutus non flectes? simul disjectis crinibus apprehensam solo illidit, diúque pugnis & calcibus verberatam, suóque sanguine sordidam spoliari iussit, ac nudam mergi in balneum, donec baptismo nouo, Ariano more conficiendo, assensum præberet. Quibus Ingundis inuicta semper & imperterrita, tormentis maior Christiana patientia, & Orthodoxa fide illibata, tandem dimissa est, ac marito reddita, monito vt contumaciam vxoris ad meliorem mentem inflecteret. At illa, adspirante diuina gratia, adeò impietati coniugis non adhæsit, vt eum pio amore sanctísque blanditiis ad sinceram fidem traductum ab hæresi, non modò terris Sanctissimum Principem, sed etiam præclarissimum Martyrem cœlo genuerit. Quomodo Hermenigildus illustrem hanc lauream consequutus sit, mortemque in Patre vitæ fonte adeptus sit, tradunt quorum interest Hispani scriptores; dum Ingundis eiecta; & ad Mauricium Græcum Imperatorem confugiens, cuius Ducibus iam à viro erat contradita; vi tempestatis vnà cum lactante filio in Siciliam delata, Dei & hominum opem implorabat. Igitur ad vindictam huius facinoris, nepotémque ex sorore in Hispaniæ solio reponendum, ad occasum Childeberti arma reposcebantur. Contrà in ortum & hæ partim causæ, & nouæ aliæ auocabant. Siquidem Mauricius Imperator, vt Longobardos inhærentes Italiæ pelleret, nec id ab sua infirmitate impetrare posset, so-

Childebertus in Longobardos.

lemni

lemni legatione compellauerat Francorum Reges, Childebertum præcipuè, vt in prædones publicos communemque hostem insurgerent; eamque in rem Childeberto, cuius ætas & vires tantæ expeditioni percommodæ forent, quinquaginta aureorum millia annumerauerat magnum belli stimulum & instrumentum. Quid, quod dum facit Mauricio satis, sororis & nepotis rem promouet; quibus postea eiusdem Imperatoris auxilio recipi posset Hispania: & eos putabat iam delatos Constantinopolim, necdum resciuerat Ingundem fugæ tædio & miseria pressam, in Africa in quam traiecerat mortuam, vitæ exilium cum æterna patria commutasse. Quocirca in Italiam expeditionem pronuntiat. Verùm susceptum tanto apparatu bellum, nullo fructu minimáque gloria euanuit. Quippe Longobardi, cùm iam ferrum hebescere, séque impares hac procella repellenda aduerterent, ad Mauricij artes conuersi, auro exarmarunt bellum quod aurum armauerat; fidémque Childeberto polliciti, præter appensas pecunias, procellæ turbinem excusserunt. Ita rediit Childebertus in Franciam, tam opum diues quàm inops gloriæ; accusante publicam fidem Mauricio, & aurum frustra, reposcente, tam ferax vt ab hostibus vsuras gigneret. Supererat expeditio in Hispaniam; quæ an sit obita, mihi incertum est; nam quæ statim contigerunt in Francia, satis tutam Hispaniam præstiterunt.

CHILPERICVS.

Et verò ad auertendam à Childeberto vindictam Leuigildus dudum contendebat; iam enim pluribus legationibus addictísque precibus Riguntem Chilperici & Fredegundis filiam Recaredo alteri filio, in quem regni spes abdicato Hermenigildo vnum incumbebat, expetitam in coniugem obtinuerat; eratque dictus legatis dies ad obeunda sponsalia; cùm subita calamitas hilaritatem mœrore turbauit. Theodoricus infantulus vnus è tot Chilperici liberis superstes, correptus morbo ac mox raptus, genialem apparatum mutauit in lugubrem; omnis Aula cum Fredegunde atrata; legatis dilata spes; imò oblata in nuptias alia Chilperici filia, quam ex Aũdoëra susceperat, erátque iam ante Monasterio clausa, sub Radegundis Sanctissimæ illius disciplina; (quam tamen pia mulier negabat Deo cui dicata esset rapiendam) Remque longius distulit obitus luctus, & quæstiones de morte pueri à matre habitæ; quibus multæ Parisienses mulieres diris tormentis excruciatæ vitam posuerunt, accusatæ quod magicis artibus innoxio infanti mortem attulissent; imo & cohortium præfectus eadem suspicione implicitus, post multos cruciatus, frustra salute à Fredegunde donatus, dolorum acerbitate emisit animam. Sed & ipsa mater in res sensu destitutas sæuiens, quæcumque in pueri vsum designata essent, ex tela, lana aut serico, igni absumpsit, argentea vasa & auri quod esset conflauit in massam; ne quid sibi memoriam filij reuocaret; insano luctu, qui memoriam illibatam morti extinguat. Hic dolor postmodùm nouo gaudio euanuit, nato Regi infante, statimque de Rigundis nuptiis cogitatum. Ingenti Legatorum pompa Parisiis res celebrata est; Fredegundis immensam auri argentíque vim in dotem contulit, addidítque supellectilem tam multam ex omni opulentia; vt Rex iis in conspectum positis,

XVII.

Riguntis Hispano sponsa.

Theodorici infãtis mors.

CHILPERICVS.

obstupefactus crederet suas omnes opes mitti in Hispaniam, sibi relicta vna inopia. Sed & quamplurimis dolori fuit tanta lætitia, quos in familiam nuptæ destinatos, timor & vis à charitate patriæ parentúmque sinu auellebant. Multi vi rapti, & in plaustra nolentes compositi; haud pauci vt abirent missi in carcerem; qui iam grandes natu ad comitatum profecturi erant, testamenta condebant; iubentes ea vt rata essent, quo primùm die pedem in Hispania figerent; quasi eo die vitam amitterent: imò & aliquot sibi gulam fregerunt laqueo, certam mortem calamitosæ, qualem hanc reputabant, vitæ anteponentes. Itáque tanto dolore & propemodùm horrore omnium sponsa profecta est, vt sub ipsum currus ingressum, inter oscula & lacrymas cùm puella vltimum vale parentibus diceret, effracto axis curru, effusisque sessoribus, omnes dirum omen malúmque auspicium imprecati sint abeunti. Nec iter à profectione diuersum; exhaustis vrbibus ad præbendas impensas, prædaque militum quos ad ducendam filiam designauerat Pater; quasi non pacis & hilaritatis prodroma, sed noua Helena & lues publica deduceretur. Sanè vulgi odium sanciuit Deus, nuptiis nullis, infelicissima morte, & repentina inopia. Siquidem Riguntis cùm Tolosam peruenisset, morámque necessariam necterent sui, vt ex via reficerentur, & paulò decentius in peregrinas terras subirent; audita subitò Chilperici morte, Desiderius dux qui virginem regiam comitabatur, in eius thesauros inuolat, miserámque dote & opibus spoliatam eò calamitatis repentè adigit, vt ab omnibus non deserta modò sed impetita, in basilicam Mariæ Deiparæ Tolosæ aufugerit, tenuem victum emendicans propemodùm, quæ nuper vrbes & prouincias exhauriebat.

Chilpericus occisus.

Porrò Chilperico mortem is casus attulit. Venatum profecturus, salutata Fredegunde, in equile descenderat; cùm equis nondum comparatis, reuertit in cubiculum, vidétque coniugem solutis capillis obuerso tergo prompsisse vnguenta quibus comam ablueret. Delectatus hac specie, virga quam manu gestabat, Fredegundis humeros licentia maritali molliter percutit; illa rata Chilpericum iam profectum, vnumque Landricum, quo cum stupri habebat consuetudinem, id familiaritatis posse vsurpare, sic vt erat comæ intenta, quid, inquit, Landrice, ista in me audes? simul dicto, manu dimotis crinibus se conuertit. Hæsere vterque attoniti mutua specie; ille quidem zelo & furore, illa pudore & metu; Chilpericus tamen in potestate furorem habuit, & in recessu nemorum sine testibus, vel deploraturus miseriam, vel paraturus vindictam, tacitus ad equos, hinc ad siluam se contulit. Fredegundis contrà, metu in desperationem verso, & pudore in rabiem, extemplo Landricum aduocat, narratóque casu, & expenso iamiam imminente periculo, perditura ne pereat, statuit Chilpericum è medio tollere; superesse infantem, cuius auctoritate & nomine mater tuta esset; Landricum ipsum Magistrum palatij domúsque regiæ, tum amplitudine dignitatis, tum rerum peritia, in procella regni sessurum in clauo. Eo consilio duos sicarios legit (vnum Gregorius scribit) qui regem vt solebat primis tenebris è venatione reducem, comitibus sua hinc illinc curantibus inopinatum confoderent. Itaque vt conuenerat factum.

Regem equo desilientem aggressi, hinc inde feriunt; statímque exclamant, quasi percussores patrato facinore in proximam siluam sese abdidissent. Insequuntur aliquot, tumultu alij aulam miscent, passim discurritur, dum miser Chilpericus simul cum sanguine animum mittit; diúque in cœno cruore fœdum cadauer iacuit, donec Mallulphus Siluanectensis Episcopus, iam triduum aditu Regis exclusus, miseratus in Rege hominem, spretum relictúmque ab omnibus curauit ablui, solutísque precibus deferri Parisios & in basilica sancti Vincentij condi. Ita Nero & Herodes sui seculi, vt Gregorius vocat, vicesimo quarto regni anno tot scelerum adeptus apicem, ab femina periit, per quam in tanta flagitia ruerat; vt eadem esset pœna quæ noxa; & à libidine caderet, per quem libido stetisset.

XVIII.

Ab hac cæde, Francia omnis spe aut metu agi. Fredegundis cum regio puero quadrimestri, delata Parisios, gasa palatij raptim lecta, se in templum Deiparæ Virginis condit, securis asylo loci flagitiis: Childebertus Chilperico infensus, patrimonium pueri cupiditate iam vorat; Brunechildis viperino odio ardens in æmulam, reuocata Sigeberti morte quæ sibi olim impendisset calamitas, eam Fredegundi omni ope destitutæ intentat: Desiderius Dux magni nominis, clam initis cum Mummolo & Gundebaldo consiliis, ceu regno in prædam obiecto, sibi non mediocrem partem designat: Guntranus tametsi iam senior vsu & indole cupiditati moderabatur, tamen & cæde fratris suum fatum æstimans, & Childeberto occursurus ne alienum inuaderet, eripere se bello non poterat. Quis igitur in his iactationibus procellísque sæuissimis, censuisset tunc raptam in partes Franciam, mox vno in capite coalituram, & vagientem illum è cunis puerum, subductis bellicosis viris atque Principibus, collecturum Monarchiam; adeò Dei est naufragis portum, & nauigantibus scopulum, & gloriam abiectis humilibúsque præstare. Primam salutis anchoram Fredegundis iecit. Ea imperterrita calamitate, nihilo segnius in regni bonum quàm ante in regis malum incumbens: ad Guntranum, cuius exploratam habebat indolem, in miserorum solatium pronam, legatos mittit; qui deplorata Chilperici morte; *Dicant percussores à Brunechilde & Childeberto instructos, conquerantur de fratricidio, doceant nihil securum esse in vita, si Regibus ea fata impendeant, ab iis maximè quos cauere nec possint nec debeant; non esse Guntranum propinquiorem Childeberto quàm Chilpericus fuisset; nihil tutum à Brunechildis insidiis; nec illam fraude contentam, iam vim adiungere; imminere cum exercitu Childebertum, qui pupillo regnum & vitam rapiat, nihil spei humanæ præter Guntranum superesse; per memoriam fratris, per solitudinem viduæ, per infantis infirmitatem & innocentiam, adsit ipse, Parisios aduolet, in potestate regnum & Regem habeat, futurus Pater & Dominus; nec patiatur innoxios in potentis feminæ victimas cadere.* His motus Guntranus celeriter Parisios exercitum ducit, & opportunè vrbem ingreditur, excluso Childeberto iam iam aduentante. Et hic vbi Parisios non admittitur, ad legationem conuersus, Guntrani pietatem & paternam beneuolentiam appellat; *Meminerit quanto affectu ipsum liberorum loco susceperit, quid tunc pollicitus, quid iureiurando sanciuerit:*

Motus post Chilpericum casum.

Guntranus infantis tutor.

CLOTARIVS II.

se inde veneratione omni colendissimum Patrem summis officiis prosequutum; nunc componat Chilperici fraudes, corruptam mentem, bella perpetua, flagitiosa facinora, quibus in fratres singulos, præcipuè in Guntranum ipsum grassatus est; nec nepoti quem pro liberis habeat, infensissimum hostem anteponat. Ad summum orat, vt Chereberti regnum indiuisum, cuius partem maximam contra ius inuasisset Chilpericus, æquali sorte secum diuideret, nec rem communem sineret priuato vsu intercipi. Ad hæc Guntranus ita commotior, legatis perfidiam & inconstantiam exprobrat; se quidem paterno animo in Childebertum incubuisse, impuberem & destitutum ope humana, non tueri contentum, adoptione in filij nomen & charitatem inseruisse, nihilque omisisse in posterum quo Nepotis demereretur obsequium. At is nuperrimè cum Chilperico infidum fœdus & periurum iniit, quo me regno meo depellerent, meásque vrbes spoliorum instar diuiderent. Tunc prioris fœderis, adoptionis initæ, paterni nominis, & præbendi obsequij debuerat meminisse, & quod piorum est liberorum, hereditatem paternam à fato & obitu Patris opperiri; non ipsi viuo & videnti præripere. Addebat ad Chereberti regnum quod spectaret, tum Sigebertum Childeberti patrem, tum Chilpericum excidisse partibus suis; quod vterque contra iusiurandum Parisios absque consensu & arbitratu alterius, ingressus esset; proinde abscederent, nec in alienam messem falcem immitterent; satis ipsi animi & virium esse ad regnum suum Nepotísque impuberis defendendum. Legati his verbis dimissi iterum redeunt, ac suo Regi Fredegundem dedi efflagitant; eam domus regiæ luem & pestem; diu per grauissima quæque malefacta grassari impunè; sileri libidines, rapinas, & atrocissimam immanitatem, quibus omne hominum genus diuexasset; at Childeberti esse vlcisci necem Gosuintæ materteræ, Sigeberti patris, ac Chilperici patrui; quorum sanguinem impurissima mulier effudisset; nec Guntranum posse sine suspicionis labe tot flagitiorum compertam protegere. Et querelæ eiusmodi frustra iactatæ; respondet Guntranus, ideò se venisse vt rem disceptaret; sibi non esse opus Childeberti consilio, expertem se cupiditatis & odij, deprehensurum flagitium, & vocaturum in pœnam: recedat interim Nepos, nec vltionis specie pupillum innoxium perditum velit. Ita securus à Childeberto Guntranus, ingenti specimine moderationis, tutelam nepotis suscepit; & admisit in gratiam Fredegundem; siue blandimentis & obsequio feminæ in formam omnem se vertentis; siue quod eam innocentem crederet, vt probi minimè omnium suspicaces; siue quod referret infantuli, matrem opibus clientibusque constabilitam ipsi adiungere; Ansoaldo præterea cæterisque Proceribus nouo Regi fidem addicentibus, quem de Aui nomine appellarunt Clotarium. Temperantiâ Patrui Francorum Monarchiam fulciente, & togata virtute præpollente armatis & laureatis.

A Childeberto abscedit.

XIX. His domi concordia magna stabilitis, ad opprimendum domesticum hostem curæ conuersæ sunt. Erat is Gundoaldus, eò periculosior, quod ab ipsa Regis prosapia ad Regem profligandum compararet arma & machinas, se filium Clotarij primi profitendo. Nec repente ex occasionis commodo fraus conficta; sed iam inde ab ipso Clotario, vulgata fabula, vel historia,

Gundoaldus se Regem dicit.

& hactenus nullo cursu temporis interrupta. Etenim mater Gundoaldum natum educauit illicò regio cultu,& quod præcipuum erat Regum insigne, comam intonsam studiosè aluit, deinde ephebis egressum ad Clotarium deduxit. Ac tametsi Clotarius tunc eiurauerit filium, ac postea sibi à Childeberto transmissum, attonsis crinibus cum ignominia remiserit; tamen tum is tum mater in incepto perstantes, nunquam deiecti sunt possessione publicæ fraudis vel fidei. Clotario mortuo, Cherebertus impostorem pro fratre habuit aluítque; donec idem à Sigeberto euocatus, iterumque coma multatus, missus est Coloniam, trusúsque in carcerem, vt spem regni decoqueret. Sed ab eo elapsus, ad Narsetem in Italiam confugit, mox Constantinopolim ad Iustinum, à quo & successore Mauricio honorificè exceptus, & studiosè seruatus, veluti obses fidei Francicæ, & instrumentum belli aut pacis. Is deinde ab Guntrano Bosone Hierosolymis reduce deductus in Franciam, Childeberti ducibus, & fortasse ipso euocantibus, ad res nouas vbi se occasio daret moliendas, Massilia Auenionem profectus, à Mummolo Duce securitate obtenta, ibidem egit ad Chilperici mortem: post quam illicò vsurpatis Regis insignibus, deducentibus Mummolo & Desiderio, ad Aruernos aduolans, paratóque milite, clypeo impositus, ac castra circumductus, Rex appellatus est; malo tamen omine, quod ipse cum clypeo gestantium incuria, in humum proruens, casu afflictus, ægrè consurrexit. Inde percursa Aruernia, & ad suas partes traducta; ea ratione, vt quæ vrbes Sigeberti fuissent, ab iis Childeberti nomine fidem exigeret; quæ autem Guntrani aut Chilperici, eas suo nomine ad sacramentum adigeret; Enculismensibus & Petrocoriis occupatis, Tolosam contendit; quam valido iam exercitu statim obtinuit; Magnulfo Episcopo frustra obnitente; Bladaste & Vvaddone Ducibus ad eum transeuntibus, aliisque quamplurimis. Eodem incendio flamma Burdegalam vsque propagata, ad Duranium amnem Aquitaniam tenuit; & iam protendebatur ad Pictones, cùm Guntrani exercitus currenti claustra & metas obiecit. Stabilitus tam prospero euentu Gundoaldus, legatos ad Guntranum misit, qui legitimam regni partem reposcerent; si negaret, affuturum ipsum, & armis quod dedisset natura vindicaturum. Porrò cautè monuit, virgas Francorum more consecratas ferrent, nec vllos consilij sui participes facerent, donec ad conspectum Regis admitterentur, habitóque responso reuerterent; quippe norat inuiolatos huiusmodi feciales; alioqui malè habendos, & pro speculatoribus puniendos. Nempe quod contigit. Siquidem effutientes incautè, quam ob rem venissent, & quid deferrent Guntranus præmonitus, apprehendi & vinciri iussit, nondum virgis propalam ostensis; vt saluo gentium iure, quasi priuatos & ab hoste submissos plecteret. Statímque minacibus verbis, ac tormentis continuò admotis, didicit, præter legationem superuacaneam; Riguntem Chilperici filiam, & Magnulfum Tolosanum Episcopum relegatos; Gundoaldum arcana cum Childeberti Proceribus agitare consilia, à quibus iam inde Constantinopoli euocatus foret, & in præsentia ratione omni foueretur. Stupefactus hac delatione Guntranus, ob conspirantium molem & numerum, existimauit

Multis consilii sociis.

Dordone.

Legatos mittit ad Guntranum.

Gũtranus cũ Childeberto conciliatus.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL 2.3.24

arcessendum esse Childebertum, vt de communi re, communi consilio disceptarent. Aduocatum itaque palam in concionem producit, ac instaurata priore quam instituerat adoptione, ipsi hastam tradit, quâ iret in possessionem regni tradendi; & eadem concione emancipatum, iamque sui per ætatem iuris donauit ciuitatibus quæ ante fuerant Sigeberti patris; contestatus vniuersum exercitum, vt Regi suo iam administrationis capaci & ad clauum sedenti obsequerentur, rixarumque semina & contentionum vnâ parendi ambitione obruerent. Posteà epulæ solemnes triduò præbitæ, dimissusque ingenti gaudio Childebertus; à Guntrano tamen admonitus, quibus suorum habenda fides aut neganda esset; tacitè appellatis qui à Gundoaldo stetissent; quorum plures conscientia sceleris domi quamquam euocati hæserant; obtestatusque maximè Patruus, vt nepos caueret à matris artibus, & cum ea pacem, si cum aliis vellet, nullam haberet. Isque fuit legationis euentus, legatorum leuitate atque stultitia; tanti refert habere delectum hominum, præsertim vbi iudicio potiori hominis parte res agitur.

XX.

Bellum in Gũdoaldum.

Qui se Conuenis includit.

S. Bertrand.

Guntranus hac plaga persanata, totus in Gundoaldum conuersus, Leudegisilo Conestabili potentem exercitum tradit, quo grassantem luem tandem exscinderet. Nectebat moras cis Garumnam miles, cùm vulgato rumore hostem vltra Garumnam propius agere, & opulentam Riguntis gazam deferre; cæco impetu, cupiditate seu prædæ seu pugnæ, omnes in obuium amnem præcipitantius ruunt, ac vorticoso fluuio nonullis mersis, vlteriorem ripam assequuti, iumenta aliquot onusta auro inuadunt, Gundoaldo Conuenas vrbem se recipiente. Conuenæ vrbs erat non longè à Pyrenæorum radicibus in ardui collis cacumine posita, proximo agro in planitiem latam excurrente; in decliui montis fons scatebat salubribus aquis atque vberrimis, turri ampla & valida tectus, ad quem incolæ tuto & occulto cuniculo veniebant aquatum. Hanc arcem ad infringendas hostium copias Gundoaldus legerat, ciuibusque persuasis, vt quidquid in agris alimentorum esset in vrbem conueherent, eadem opera commodum sibi, hosti incommodum curans, flore militum ducto, cum Ducibus Mummolo, Bladaste, & Vvadone (nam Desiderius ad Guntranum secesserat) & Sagittario Vapingensi illo Episcopo flagitiis celebri, in spem venerat longa propugnatione fatigandi hostis & vincendi. Ac confestim ne penuria victus laboraret, in addictos incolas fraudem instituit. Nam comparente hostili exercitu, ficta eruptione cùm armatos ciues emisisset, eos extemplo recedente milite, & occupatas portas occludente, sua vrbe eiecit; ea copia vini & annonæ, quæ in multos annos sufficeret, si tantum animi commeatum quantum alimentorum fecisset. Nec

Agen.

Lendegisilimiles temperantior, qui ad Aginnum basilica sancti Vincentij spoliata, in quam Aginnenses loci asylo freti sua contulerant, mox diuinam vltionem sensit; plures enim correpti à dæmone; manus aliis sacro incendio combustæ; aliquot sibi propriis hastis necem confecerunt; reuocata auri Tolosani pœna, coactisque supplicio sapere, quos non continuisset religio. Mox omnibus ad obsidionem paratis scriptas

Brunechildis

Brunechildis nomine litteras ad Gundoaldum mittit Guntranus, quibus admonebatur vt relicta vrbe parum tuta, Burdegalam peteret, munimentis & loci distantia tutiorem. Sed siue dolum cautus persenserit, seu certum asylum mutare incerto respuerit, se in arce continuit. Ergo Lendegisilus ab obsidione lenta initium facit; iamque nullo fructu dies decimus quartus effluxerat, cùm vim & oppugnationem parat. Expediri arietes iubet ad murum perfodiendum; plaustra ingentia obducta vimine, tecta asseribus pellibusque, rotis acta & trocleis, tegebant milites, qui arietum pulsu muros subruerent; plures hæ machinæ admouentur; iam miles arietem vibrat, murumque percutit; cùm propugnator è superioribus pinnis ingentes saxorum moles deuoluens, plaustra effringit, arietem euertit, milites obruit, promiscuâ strage trabium atque mortalium; moxque telo alio ad mortem sæuiens, picem, adipem, oleum, cæco incendio fumantia in apertum effundit militem; grassante igne ferri vicario, & quos attriuissent saxa absumente. Institutam cædem potius quàm pugnam tandem nox diremit; at statim incendit propinqua lux. Lendegisilus nouam aggressurus viam, immodicæ magnitudinis fascem ex virgultis ramisque arborum colligari iubet, quo in fossam ad orientem proiecto, vbi haud dubiè altitudo minor, vt æquata fossa miles facilius in murum scalis aut testudine euaderet; prouolutus fascis ingenti militum nisu & clamore, nec fossam impleuit, nec gradum impugnantibus strauit; nam iterum è superiore loco grandinantibus saxis & depluente incendio, post grauem iacturam receperunt sese regij milites; Sagittario maximè complurium cæde conspicuo, & supra muros ad perniciem hostium volitante.

Vrbis obsidio.

XXI.

Gundoaldus capitur proditione.

Exclusâ igitur tum vi tum mora, Dux mentis incertus, vbi arx & corpora inexpugnabilia forent, animos quæ vna superesset via aggreditur. Poscit arcanum à Mummolo colloquium, quem totius belli caput & manum agnosceret; aperítque quantis calamitatibus se vltrò inuolueret; *Nihil iam Gundoaldo in vniuersa Francia præter arcem hanc, hoc est nidulum vnum superare; quæ tametsi munitissima sit, tamen aliquando tandem in potestatem Regis peruentura, alimentis, vel amplissimis defecturis. Scire ipsum, Guntranum inter Regem & spurium nebulonem quantùm intersit: hominem terræ filium, è vili gurgustio prodeuntem, non posse in regnum euehi, absque vehentium & asseclarum magna infamia: quantùm honoris & gloriæ consequetur Mummolus, ille tot gentium triumphator, si abiecto mancipio se ipse mancipet; quique amplissimis Regibus detrectauerit obsequi, vilem artificem in Regem habeat? Addebat ad augendum metum, iam vxorem eius & liberos in Guntrani manus peruenisse, iam iis in Patris pœnam necem destinari; nec relictam ipsis spem salutis, præter pœnitentiam patris. Inde hortabatur, vt appellaret iam perspectam Regis clementiam, humanitati notæ confideret, & in amplexus paratos sese immitteret; promittitque præteritorum veniam, & securitatem in posterum.* Hac oratione validiùs quàm vlla machina pulsatus Mũmolus, se dicit nihil posse sociis inconsultis certi statuere, communicaturum rem, ac statim quid placuerit

CLOTARIVS II.

cuerit relaturum. Nec mora, Vvaddonem, Sagittarium, & Cariulfum, ciuem indidem opulentum, in arcanum colloquium vocat, (pridie Bladastes iniecto in Basilicam igni, in omnium trepidatione aufugerat) docetque quanto in periculo versantur; ni se sponte dedant, de salute omnium actum; iam se satis pro Rege dubio contendisse, semel oblatam spem rapiendam; dumque adhuc licet, agenda retrò vestigia, ne in præceps ruant ac pereant. Socij si cautum sit de securitate consentiunt. Eam spondet Lendegisilus, sacramento adiuncto; additque si Guntranus renuat, paratum asylum Ecclesiæ, in quam confugiant. His confirmatus Mummolus, cum Sagittario & Vvadone Gundoaldum adit; *Quanta fide quantòque studio, rem eius promouerint mirè amplificat; se non pœnitere tot ærumnarum, paratos esse quod in rem eius sit nihil omittere: sed pro amore & iurato obsequio se impelli vt discrimen præsens aperiant, affirmentque spem vnam salutis in Guntrani fratris clementia positam, iam commeatum deficere, infringi militum animos, tædere obsidionis & carceris; quod non impetrent statim confecturos. Colloquutum se cum Lendegisilo, habere perspectam charitatem Guntrani; nihil in votis esse quàm vt fratrem amplecti possit & colere: in tanta penuria Principum, seruandum esse quem per tanta pericula sors seruasset; vltrò accederet, & in charissimos amplexus rueret.* Non fefellit miserum proditoris dolus; ac sui iam securus exitij, perfusus lacrymis; *Ita* inquit, *quandoquidem sic visum Mummolo, in paratam necem vltrò ruamus. At Deum testor, qui vnus in mortalium cogitationes peruadit, me vestris consiliis vestrisque commodis eò progressum, vnde regredi iam non licet; vos me in Franciam per proditorem ac mearum opum prædonem euocastis inuitum; vos Auenione quod reliquum facultatum fuit retinetis; vos me in hanc regni spem vel ruinam potius extulistis; modò inde per dolum & proditionem deiicitis; vestra vtrobique culpa sit, seu Regem indignum euehitis, seu dignum perditis.* Ad hæc Mummolus, iureiurando fidem obtestatus, aureum balteum quem Gundoaldo dederat, repetit, ne fortè inuidiam calamitati faceret auri splendor; deductumque non renitentem ad vrbis portam, tradit Bolloni Biturigum Comiti ac Bosoni, stipatis caterua militum, & in vrbem regressus, portam occludit. Tum Gundoaldus aduertens se ad necem hostibus proditum, oculis manibusque in cœlum sublatis; *Deus*, inquit, *æterne, omnium iudex, auctor iustitiæ, & malefactorum vltor, à quo dolus omnis & mendacium abest; causæ meæ iudex esto & vindex, & in eos qui me per dolum & mendacium prodiderunt, fraudis periuræ retorque supplicium.* Simul se crucis signo muniens, ductores sequitur. Nec multùm processerat, cùm à Bollone in subiectam vallem præceps impellitur, exclamante, en vestrum Balomerem (sic enim vero nomine appellabatur) qui se Regum dicit fratrem & filium; simulque lanceam transfixurus iacentem immittit. Sed cùm lorica ictum retunderet, iamque exurgens ad fossæ aditum eniteretur, Boso lapide in caput vibrato, erepentem obtruncat. Mox omnis exercitus in cadauer sæuiit; id perfossum lanceis, siccisque deformatum vulneribus, pedibus fune adstrictis, per castra ignominiosè protractum; auulsisque crinibus, infausto regni symbolo, insepultum in eandem vallem proiectum est. Nocte vrbis opes à Mummolo & sociis clam subductæ; nec templorum

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL 2.3.24

rum supellectili parcitũ : lux vrbem funditus perdidit; reclusis portis admissus miles, direptione, cædibus, postremò flammis, deletis tum incolis, tum ædibus profanis ac sacris; nullum monumentum vel victoriæ vel furoris; præter fumantem humum incendiis, & vacuum vrbis nomen reliquit. De proditoribus quid censeret Guntranus consultus, hos morte damnauit. Iamque Vvaddo & Cariulfus, liberis datis obsidibus, opportunè effugerant; ita qui supererant Mummolus & Sagittarius perimendi. Quorum ille, pro militari gloria rebusque gestis fortiter cecidit; multis eorum qui necem inferebant sua manu interfectis; pugnáque in prætorij foribus diu prolata, donec numero victa virtus occubuit: Sagittarius cucullo tectus dum fugit, retrò apprehensus truncatur capite. Huncque exitum tam administri fraudis, quàm auctor sortiti; laruis eiusmodi plerumque tragicis; nec impune mortalibus Dei effigiem occupantibus.

Mummolus cæsus.

XXII.

Dum hæc aguntur, Fredegundis à gubernaculo rerum amota est. Quippe Guntranus dum Parisiis agit, querelis omnium lacessitus, Chilperici & Fredegundis iniurias postulantium: leges irritando, rapta quæ extarent restituendo, exules reuocando, publicæ rei vulnera pro auctoritate & prudentia persanauit. Ac quandoquidem in Fredegundem, vt in malorum caput, recidebant pleraque omnia, eam honesta relegatione ad villam Rotoialensem, Rothomago haud procul, iussam abscedere, seductamque à filio, voluit interdictam publicis rebus priuatis incumbere; expulso cum illa Melanio antè Rothomagensi Episcopo, iam Prætextato in priorem sedem restituto. Verùm solitudine malè mulieres emendantur, quæ si nocendi facultatem eripiat, voluntatem intendit: nec deesse facultas potest, vbi abundat voluntas. Ita Fredegundis mœstissima, quod gubernaculo regni deiecta, deiiceretur & vsu criminum, ne amota penitus videretur, ad crimina se accinxit; primumque ab inuidia muliebri ortum. Vrebat feminam Brunechildis potentia; & ipsa contentio suæ sortis priuatæ propemodum, cum æmulæ & infensissimæ auctoritate, inflammabat animum facibus. Ergo Clericum sibi familiarem subornat, (nam ex omni conditione conflabat sicarios) qui confictis secum inimicitiis, ad Brunechildem confugiat; imploratóque in persequentem asylo, se in eius beneuolentiam insinuet, ac tandem occasione data interimat. Bellè fraus processit; admissus percussor in familiam Brunechildis, morum obsequio, & Fredegundis accusatione; sed haud multò post vocatus in suspicionem, abductusque in vincula & tormenta, rem vt erat fassus, liber ad patronam remissus est, vt clementia vnius furorem alterius adaugeret; statimque à Fredegunde, indignante apertum scelus & irritum, manibus pedibusque truncatus est; quasi peccassent manus dum parcunt crimini, pedes dum redeunt. Ab hoc flagitio mulier in aliud & geminatum prouoluitur. Guntranus de fratris nece inquirebat gnauiter; ea vt suspicionem à se amoueret, & honestum facinus, quod sibi flagitium foret, vocaret in pœnam; Eberulfum Chilperici cubicularium, quem à mariti morte de stupro appellatum ab officio nequibat abducere, amore in odium verso, cædis Regiæ accusat; tamque verisimilibus argumentis premit, vt misero & innoxio nulla defen-

Fredegundis expulsa.

Brunechildi necem intentat;

Et Eberulfo.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL 2.3.24

CLOTARIVS. II.

dendi se, præter Basilicam sancti Martini, ratio fuerit. Sed neque sanctitate loci protectus est; quippe inflammante Guntrani animum femina, vis asylo illata, cæsusque per proditionem Eberulfus, ideò flagitiosus, quod pudicus esset. Postea inuidia in Brunechildem auctâ in immensum; quia filij potentia stabat matris auctoritas, in Childebertum conspirat, duósque Clericos venenatis cultris armatos in eum immittit: Cúmque nutantes in suscepto crimine animaduerteret, potionem dedit, vel medicatam, vel magicam, qua obfirmata mens in scelus prorumperet, similémque addidit, quam sub ipsum scelus ebiberent. Sed deprehensi, apertóque in tormentis consilio, tum ij, tum speculator, quem Suessionem vt obseruatum facinus renuntiaret miserat Fredegundis; diris cruciatibus perempti sunt; ipsa quod mirum impunè agente, & ad grauiora, si tamen vlla sint, comparatâ. Nam & in Guntranum, cuius patrocinio erat incolumis, sicarios emisit; & Prætextatum Rothomagensem illum Episcopum, orto dissidio, curauit interfici; ac cædes patrata ipso die Resurrectionis Dominicæ, dum palàm in templo melior sacerdos quàm cautior, orationes sacras præcineret, quasi parum esset nefariæ feminæ perimere Præsulem, nisi pius sanguis sub ipsis altaribus funderetur. Nec modò alieno cruore, sed & suo propemodùm se intinxit; Rigunti filiæ, quam Tolosâ euocauerat, oppressis faucibus, ac nisi latæ suppetiæ forent, operimento cistæ strangulatis. Et quidem soboles matre digna, tum libidinis & impuritatis infamia, tum in matrem contumacia & contemptu; vt sæpe inter se non linguâ modò sed manibus contenderint, pugnis & alapis inuicem cæsæ; adeò etiam similitudo morum odium gignit. Hæc aliquantò post; anteà pietatis magnum specimen Guntranus ediderat. Lugebat sæpius nepotum Merouæi & Clodouæi calamitatem acerbam, & quod vnum supererat, optabat maximè vt eorum corpora regio cultu & tumulo conderentur. Deo aspirante votis, piscator narrat, Clodouæi cadauer, statim post necem sub stillicidio cuiusdam sacelli sepultum, mox Fredegundis iussu in Matronam amnem proiectum, & ab ipso se explicante retia aquis eductum, agnitúmque ex capillitio regio, in littore leui cespite tumulatum. Lætus hoc nuntio Guntranus, specie venationis ad eum locum profectus, egestâ humo, corpus reperit illæsum adhuc & integrum, crinibus etiam è sincipite; in pectus & brachia latè fluentibus: Deo iuuenis innocentiæ integritate corporis consulente, ne crederetur intulisse corpori manus, quod post tot funera incorruptum esset & vegetum. Sepultum est in sancti Vincentij; adiunctúsque postea Merouæus, vtroque nouercalis odij monumento.

Et Childeberto;

Et Prætextato infert;

Riguntem malè habet.

Clodouæi iuuenis cadauer repertum.

XXIII. *Guntrani in Septimania bellum.*

Exinde Guntranus vindicaturus iniurias neptis, Leuigildo Hispaniæ Regi bellum indicit. Iam Ingundis socrus & soceri crudelitate ab Hispania depulsa, toto mari calamitatem circumferens, mœrorem in Africa cum vita posuerat; iam Hermenigildum patris Ariani furor, data fide, (si qua est Hæretico) veniæ & beneuolentiæ Martyrem fecerat; vrebátque Francos inultæ adhuc contumeliæ vibex. Præterea Guntrannum vtilitatis ratio impellebat. Proxima, & circumclusa prouinciis suis Septimania, vna cis Pyrenæos quæ Hispanica foret; veluti næuus in ore Franciæ, oculique

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL 2.3.24

albugo, ſolicitabat potentiam Regis & cupiditatem. Namque ab ortu Rhodano & Arelate, ab occaſu Garumnâ, Aruernis & Rutenis ad Boream, qui fines iam Guntrani erant, dirimebatur feraciſſima regio. Erat autem Septimania Volcarum Arecomicorum ager ampliſſimus, (nam Volcæ Tectoſages ad occaſum poſiti, Arecomici ad ortum) pars olim Galliæ Narbonenſis notiſſima; præter fines quos dixi, Pyrenæis ipſique Hiſpaniæ ab Auſtro coniuncta. Septimania dicta eſt incerta origine, ſiue ex ſeptem prouinciis quarum conuentus annuos Honorius & Theodoſius Imperatores Arelate indixere; eæ porrò erant, vtraque Narbonenſis, vtraque Aquitania, Nouempopulania, Maritimæ Alpes, & Viennenſis: quarum potiſſima pars vtraque Narbonenſis Septimaniæ nomen ſibi adſciuit: ſiue quod eam prouinciam ſeptima Romanorum legio tueretur: Sanè Bliterræ, Septimanorum nobilis Colonia. Poſt eadem Gothia, ab vſurpatoribus Gothis appellata eſt, atque Lantgothia, quod idem ſonat ac terra Gothica; vnde mox Francis Languedoccia noua vox fluxit, quæ in ætatem noſtram perſeuerat, & ab recentioribus Occitania dicitur, quanquam nulla veterum auctoritate. Hanc igitur ſoli vbertate & incolarum frequentia nobilem, Hiſpani Reges, tametſi à Clodouæo expulſi, tamen dum eius liberi deprœliarentur bellis ciuilibus, Pyrenæorum confinio valde obnoxiam, quaſi receptam poſtliminio poſſidebant; & eandem Guntranus ſeu appendicem Gallicæ terræ atque auitæ victoriæ monumentum armis repoſcebat. Eam in rem magnum exercitum conſcribit, ac bifariam conſcriptum diuidit: vt ex pluribus partibus auocatum hoſtem & diuiſum facilius premeret. Pars Arelatem, pars Toloſam conuenire iuſſa; nam Toloſa vrbs Francici erat dominij. Illam conflabant gentes ad Rhodanum, Ararim & Sequanam poſitæ; hanc Bituriges, Santones, Enculiſmenſes, Aruerni, & Petrocorij; vt æmulationis aculeus incitaret ſingulos, & locorum varietate diuiſi, facinorum laude coniungerentur. Ergo pars cui inferior Septimania obtigerat, Nemauſum obſeſſuri, Arelatem contendunt, tanta licentia ac furore propemodùm, in ſuo veluti in hoſtico graſſantes, vt præter rapinas, direptiones, ac cædes, ſacrilegia fœda adiunxerint, ſpoliatis templis, ac ſacerdotibus inter ipſa altaria trucidatis. Ita comparati Nemauſum validam & munitam vrbem ſe conferunt, quam milite & neceſſario commeatu Hiſpanus ſeu Septimaniæ arcem inſtruxerat, agris furori hoſtium traditis. Sed aſſueti prædationibus, ſtatim relicta obſidione, eâdem ignauiâ aliquot vrbes aggreſſi, bello in agros conuerſo, incenſis pagis, oleis vitibuſque ſuccisis, domum inglorij reuerterunt, imminuti tamen magna parte, fame, morbo, Gothorúmque inſidiis, faciliori hoſtium aditu quàm regreſſu. Alios qui Toloſâ prodierant caſus idem oppreſſit: Quippe Carcaſſonem vſque progreſſi, nullo alio quàm prædarum cædiumque facinore, ſe illicò receperunt, hoſtium & amicorum ferro deſideratis quamplurimis. Euaneſcente tanto apparatu, Guntranus magno animi ſenſu & dolore, præcipuos exercitus Duces, qui Auguſtoduni in ſancti Symphoriani templum cõfugerant, ad ſe euocauit, & adiunctis ſecum Epiſcopis regníq; Proceribus, his penè verbis affatus eſt. *Commiſeram vobis (an meos dicam, an hoſtes hæreo)*

CLOTARIVS II.

Septimania quæ, & inde.

Languedoc.

Infauſto euentu;

Niſmes.

Autun.

CLOTARIUS II.

Guntrani ad Duces victos oratio.

hæreo) selectum militem atque numerosum, quem in gloriam gentis vestrique Regis incrementum, in timidum hostem duceretis. Porrò vestræ gloriæ ac vtilitatum mearum transfugæ, comparata in Hispanum arma in patriam vestram conuertistis: & foris cerui, domi vrsi ac tygres, quæ in hostico barbariem saperent ac furorem, ea in vestro & natali solo immanissimi hominum perpetrastis. Vniuersa Burgundia quàm latè patet, Aquitania tota, tempestatem vestri itineris lugent; nec à victis Franci victores discrepant, quàm calamitatum mole & numero. Sed rapi mea vtcunque paterer, nisi sacra & diuina vestrâ impietate violata essent & direpta. Vos templa & Basilicas inuasistis, vos supellectilem sacram diripuistis, vos sacrosanctos parietes incendistis, euertistis altaria, piosque sacerdotes vt victimas infulatas sub ruina ipsa altarium trucidastis. Nescitis Patrum victorias vnâ Dei maximi ope reportatas? Francorum dextras cœli auxilio laureatas; palmasque nostras manu cœlitum meti? Ignoratis quis ego sim, quis animus meus? vt religionem antetulerim omnibus? Vt veneratione sacrorum solium meum constabiliuerim? Quid mirum igitur, si Patrum gloria deflorescit? si infirmæ manus, mucro hebes, retusæ hastæ, perfossus clypeus, frigidusque sanguis, iam nos produnt? Peccatur in fonte, & vbi Deus robur martium negat, iam Francæ ex viris feminæque euadimus. Hæc si mea culpa sit, Deum vltorem precor, vt in meum caput pœna refundatur; sin vestra ignauia tanta mala nos obruunt, æquum est vt paucorum pœnâ multorum flagitia deleantur. Ad hæc Duces, collaudatâ Guntrani pietate atque clementia, dignumque professi qui afflueret bonorum copiâ; amotâ in licentiam militum culpâ, quibus nec boni amor nec mali pudor frænum esset; imò quos disciplinæ vmbra ac pœnæ nuda vox ad tumultum & seditionem ageret, optimum Regem ac pronum ad indulgentiam ab instituta pœna demouerunt. At confestim noua fax Guntranum incendit. Quippe Recaredus Leuigildi filius, assequutus quod intenderat, vt Francus licentia & prædæ studio solueretur; eo digresso, ditionem Guntrani integro milite inuadens, caput arietis (ita castro nomen) expugnauerat; Tolosa metu constricta seu vinculis, diripuerat agros latè fusos, & terrore Arelatem vsque porrecto, Vgernum castrum sub vrbis portas munitum vi irruperat; prædáque tardus & captiuis se Nemausum receperat. Id porrò nuntiatum Guntrano, vindictæ ardorem non facultatem intendit. Satis in præsentia ad tuendos fines Duces deligere, quorum disciplina miles & temperantior & fortior foret; ita Lendegisilo Gundoaldi victoria inclyto, commissa Septimania inferior, superior Nicetio Aruernorum Duci. Hæc vt certa sunt ex Gregorio; ita cætera inuoluta admodùm & obscura; quasi veritas, iam inde æmulis populis, alterutrius pudori vel iactantiæ parcat, relinquátque ambos in opinione victoriæ. Ego delibabo per capita, quæ idem Gregorius distinctè affirmat.

XXIV.

Res gesta à Guntrano in Hispanos gesta.

Ac primùm constat, pluribus legationibus expetitam pacem à Leuigildo, negatam à Guntrano; obdurato semper in bellum animo; à quo interea neutiquam desitum; varia quidem sorte, sed præcipuè Desiderij morte memorabili. Is cùm Tolosa mouens exercitum in Gothos duceret, Carcassonem ab iis obtentam expugnaturus, eò versus iter pronuntiat, Au-

ſtroaldo comite ſibi adiuncto. Porrò ciuis miléſque præſidiarius, aduenientem vt generosè exciperent, vrbe procul instructo agmine occurrentes, ruerunt in prælium; quo tamen à Deſiderio victi, ſeu verâ fugâ ſeu fictâ, terga dant Francis; ij incenſo animo inſequuntur, Deſiderius maximè equi pernicitate ſocios occupans, cum paucis admodùm fugientes cædens, ad muros vrbis accedit; ſtatimque erumpente porta ciuium globo, circumcluſus, obrutuſque numero periit. Ita cæſo Duce fruſtra fuit victoria, diſiecto mox milite, & Auſtroaldo ad Guntranum recedente, à quo in Deſiderij locum ſuffectus eſt. Haud multò poſt Leuigildus, deteſtatus hæreſim prioráque malefacta, vt quidam affirmant, emiſit animam, Recaredo filio in thronum euecto. Et hic iuxta paterna veſtigia ſolemni legatione pacem à Francis Regibus petiit; admiſſique à Childeberto legati, ſumma humanitate ac benignitate, datis acceptiſque muneribus, à Guntrano contrà iuſſi Matiſcone ſubſiſtere, nec in conſpectum vocati, pòſt infecta re increſcentibus odiis redierunt, interdictâ Guntrani ſubditis Septimaniâ. Inde vtrinque bellum geſtum, ſed prædationibus duntaxat, nullo momenti emolumento: niſi quod grauior clades Guntranum preſſit, à Vaſconibus, per ipſa Pyrenæorum iuga torrentium inſtar in planos agros præcipitantibus, ferro & flamma latè graſſantibus; Auſtroaldo fruſtra obnitente, & infirma repagula obiiciente. Mox Recaredus illuminante diuinâ gratiâ, depulſis Arianiſmi tenebris, orthodoxam fidem amplexus eſt; ac veluti pacis amoto obice, legatos iterum in Franciam mittit, colligaturos fœderis vinculo, qui iam fide eſſent vnanimes. Nec à Guntrano præter repulſam quid obtinent, negante ſe habiturum pacem cum peremptoribus neptis; reuerà cum Septimaniæ poſſeſſoribus. Cum Childeberto actum commodius; Regem ſuum ab Ingundis facinore immunem affirmant; paratum ipſum ſacramento, vel quauis ratione conteſtari innocentiam ſuam, nihil ſibi optabilius, quàm vt amico fœdere coaleſcentibus animis, iidem vtrique Regum ſocij & hoſtes ſint; in eam gratiam decem millia ſolidorum offerri; imò in arctius amicitiæ vinculum, Recaredum in coniugem expetere Cloſindam Childeberti ſororem alteram, vt nexu ſanguinis colligentur animi, emendetque iam orthodoxa Hiſpania, quod Ariana peccauerat. Hæc partim accepta, partim dilata ſunt. Childebertus gratiſſimam ſibi amicitiam, & exoptatum fœdus profitetur, & placere affinitatis nodum, ſanguiniſque conſortium; ſed ſororem abſque conſenſu Patrui tradi non poſſe, cuius conſilio grauiora negotia ſua gererentur; conaturum autem vt aſſentiret. Ita legationis pro diuerſis vtilitatibus Regum diuerſus exitus. Quippe Guntranus in vnam Septimaniam intentus, anteponebat bellum, quo hanc aſſereret; Childebertus nihil admodùm Hiſpanico bello conſequuturus, prærer inanem laudem vltionis, ac ſpe concepta profligandæ Italiæ, vltrò largiebatur pacem Hiſpanis, Longobardis arma illaturus; ac tametſi Cloſinda Autari Longobardo Regi deſponſa eſſet, tamen abrumpendo vel inde fœdere, Recaredo libens eam nuptum dabat. Porrò Gothi intererat fœderatum eſſe ambobus; tum vt Septimaniam ab Hiſpania Pyrenæorum iugis diuulſam pace facilius quam armis tegeret; tum vt à

Recaredus Rex Hiſpaniæ.

Maſcon.

Bellat cùm Guntrano.

Abiurat hæreſim.

Pacem habet cum Childeberto.

CLOTARIVS II.

Græcis Imperatoribus in ipsam Hispaniam aspirantibus nullo circùm hoste se tueretur: ambibatque Closindam, prætermissa Rigunte, cùm hæc impuris innexa amoribus, orba patre, infirma, thesauris raptis inops, cum matre propudiosi nominis ageret; illa probè educata & castè, potentissimi Principis soror, dotem marito allatura esset opulentam. Ita nihil mirum, si pacem Gothus, bellúmque Guntranus adurgebant omnibus studiis. Verùm vterque suo voto excidit; nec alteri pax cessit nec bellum alteri. Nam Guntranus magno conflato exercitu, semel rem conficere, ac Septimaniam occupare constituit. Austroaldo Duci imperatum, vt primus in hostem irrueret, dum Boso cui suprema in omnes potestas, cum militum flore accederet. Et ille non impigrè mandatam prouinciam exequutus, Carcassonem ad deditionem adegerat, præbito fidei à ciuibus iureiurando, cùm arrogantia Bosonis omnia perdidit. Siquidem cinctus valido exercitu, spe victoriæ tumidus, ac dolens eam iam decerptam, grauiter in Austroaldum succensuit, quod se inconsulto, penes quem imperium foret, in hostes mouisset, & leuis emolumenti specie regni gloriam in discrimen summum adduxisset, ac eum simul despectui habitum, damnatúmque, militia amouet, prauis ducibus in bellum ingrediens inuidia atque superbia. Itaque, vt erat fastidio & vanitate elatus, ad riui præterfluentis aquas, Carcassone haud procul, solutus omni solicitudine, castra ponit; hostémque proximum flocci non faciens, ferri parcus, linguam expromit, gentem Hispanam conuiciis & maledictis proscindens. Miles Imperatori similis, insolentius se iactans, positis ad fluenta riui mensis opiparis, seu parta victoria, vino & gulæ indulgebat liberaliter. Gothus interea gnarus supinæ hostium securitatis, se ad certam victoriam parat. Tacitè haud procul castris selectum militem in insidiis collocat; tum cætero agmine in Francos inopinatos versantesque strenuè pocula impetum facit; illi pro gentis ferocia, & accedente ad inanem arrogantiam vino, semiermes in Gothum irruunt; qui simulato metu recedens, insequentes insolentius Francos, nec ambiguos palmæ, ad locum insidiarum abducit; eum mox prætergressus, ora subitò vertens, simulque exsurgens qui latebat miles, à fronte & tergo deprehensos Francos in medio, & insperata pugna perculsos, fortiter vtrinque cædens, omnes internecione deleuit; ac recente victoria ad castra progressus, ea labore nullo inuadit, dat in vincula militem, obiectámque rerum omnium copiam diripit. Captiui bis mille; cæsi quinque millia; temeritatis bellicæ monumentum. Ita securitatem metus, perniciem haud rarò securitas præstat. Nec aliud in Hispanos Guntranus tentauit; siue hac clade absterritus, siue morte à Septimania tandem auulsus.

Guntranus iterùm Septimaniam tentat.

Et iterùm vincitur.

XXV.

Childebertus in Longobardos.

Antea Childebertus eodem propè euentu in Italia cupiditatem promouerat. Nam admissa Recaredi legatione, & Closinda sorore eidem desponsa, quam prius Autari Longobardorum Regi spoponderat, primam iniuriam sponsæ præreptæ grauiore altera cumulauit. Scribit ad Imperatorem Mauricium; appellat de vetere ad Longobardos Italia pellendos fœdere; excusat grauia negotia quibus hactenus ab ea expeditione demotus sit; nunc

nunc promptam & paratam operam pollicetur. Nec responsi moram passus, potentem exercitum in Longobardiam mittit; qui mox conserto prælio, à Longobardis fusus fugatúsque, ingenti Francorum strage, pœnam tulit ambitionis & cupiditatis. Clades non dispar Legatos ad Imperatorem missos inuoluit. Carthaginem Africæ vi maris delati, vnius è famulis scelere, qui mercatorem in foro palàm occiderat, commota plebe per seditionem interfecti, Grippone vno ægrè incolumi, in ipsum Imperatorem ius gentium appellabant. Verùm Mauricius cùm se hac cæde profiteretur innoxium, paratúmque noxios tradere; Childebertus accepta satisfactione iterum in Longobardos transmisit exercitum. Viginti Duces ad ducendum militem designauit; quorum præcipui Audoaldus & Chedinus; iterque per Alpes Rhætias pronuntiatum. Superatis Alpibus, Mediolano iam proximi, copias diuidunt, Audoaldo ad dextram, Chedino ad læuam conuersis; vtriusque operæpretio admodùm leui. Longobardi enim in munitas vrbes, & loca paludibus stagnisque inuia receperant se, bellum negatione belli confecturi, verósque Francorum hostes otium & inediam armaturi. Ita Audoaldus circa Mediolanum vagus, intra paludum recessus ac lacuum, diu quæsiuit hostem quem vinceret, expectato Imperatoris exercitu; cúmque non compareret hostis nec socius, tandem regressus est, Chedinus similiter, castris aliquot expugnatis, iam perimente dysenteria militem, vulgatisque morbis ex cœli intemperie, receptui cecinit; paucis admodùm per tot incommoda patriam reuisentibus. Attamen gloriæ vtcumque hac expeditione consultum est; siquidem Autaris procellæ imminentis metu, legatos ad Guntranum misit, instauraturos amicitiam, ac sacramentum fidei præstituros: quos benignè exceptos remisit ad Childebertum Guntranus; fuitque pompa inanis tot impensarum, & spei præmium. Hæc aliquanto post, cùm ante domi periculum longè grauius, quàm tot inter bella subiisset Childebertus.

XXVI. Erat Rauchingus inter Clotarij proceres, prosapia, potestate, opibus, & clientelis facilè princeps; mores, vt ea erant tempora, corruptissimi vitiis; incensa & inflammata cupiditas alieni, superbia ex diuitiis insolens, in consiliis temeraria leuitas; per quæ priuatæ sortis iam impotens aspirauit ad regiam. Huic Vrsio, totius conspirationis mens & animus, Bertefredus, aliique ex Childeberti aula proceres, adiuncti; vt excussa, vt aiebant, Brunechildis tyrannide, gubernarentur iustius Franci atque commodius. Erat autem consilium vt Reges Guntranus & Childebertus interficerentur, amoueretur à clauo rerum Brunechildis; tum vt Rauchingus assumpto Theodeberto Childeberti maiore filio, eius nomine Campaniæ regnum obtineret; Vrsio verò & Bertefredus, Theodorici pariter nomine, qui nuper erat Childeberto genitus, cæso Guntrano, Burgundiam reliquasque gentes possiderent. His constitutis, Rauchingus, qui se filium senioris Clotarij iam profitebatur, incepturus nefas à Childeberti cæde, magna Turonum Pictonúmque caterua, quasi acturus de finibus vtriusque regni Clotarium inter & Childebertum ad eum properat, tumidus fastu, iamque sceptrum arripiens, proximisque vestigiis ascensurus in solium

Coniuratio in Childebertum;

CLOTARIVS II.

lium. Sed Dei prouidentia, cui Principum salus curæ est maximè, conspiratio detecta Guntrano primùm, tum ab eo Childeberto enuntiata, mox recidit in ipsum conspirantium caput. Etenim Childebertus Rauchingum aula cum pompa exceptum, arcessit in conclaue interius, & collocutus cum eo pluribus, mox dimittit. At egredientem cubiculo, solum & imparatum occupantes ostiarij duo, prehensum pedibus, pauimento allidunt; statimque alij in eam rem destinati iniacentem ruentes, ensibus feriunt, trucidantque, cerebro per apertum caput diffluente. Cadauer illicò denudatum, & per fenestram eiectum, docuit quantùm spatij priuatum inter & Regem intersit. Plures missi equis publicis, qui Regis nomine facultates cæsi obsignarent, ingentesque repertæ sunt opes. Sub eam cædem, vnus è Rauchingi famulis ad eius vxorem pernicissimo equo Suessionem euolauit: ea consilij particeps, & muliebri insolens fastu, studiosè compta, gemmis & vnionibus radians, in veste aurea, equo vecta, hinc inde stipantibus famulis, festo & solemni sancti Crispini die, quasi pompam ferens, ad sacrum ibat; cùm eadem via occurrens famulus, remque gestam narrans, mutauit apparatum, & è Comico Tragicum induxit. Repente mulier, proiectis raptim ornamentis, conuerso equo, in sancti Medardi basilicam fugit, loci asylo intercessura fato imminenti; tam depressa calamitate & metu, quàm antea spe & arrogantiâ intumescebat. Interea Vrsio & Bertefredus eodem nuntio perculsi, selecto milite, (iam enim contraxerant exercitum, vt Rauchingo adessent) cuius fides explorata esset & pespecta, in castrum Vabrense recipiunt se, id munimentis & commeatibus instruunt, vt Childebertum affuturum haud dubiè tuti & armati repellerent. Nec fefellit timor; Lendegisilus Lupi Ducis gener, cum Tradulfo palatij regij comite expugnaturi castrum adueniunt. Erat in apice ardui montis basilica sancto Martino erecta, situ admodùm tuta, in quam inclusi relicto inferiore castro confugerant. In eam Childeberti miles dum conatu irrito tentat irrumpere, nihilque promouet fortitudine propugnantium, ignem portis admouere parat, vt è latibulo feræ extrahantur. Quod Vrsio animaduertens certúsque exitij, vt pro veteri fortitudine occumberet, portâ egressus, in obuium hostium globum se immittit; ac Duce Tradulpho occiso, tantam stragem militum edidit, vt latè solo cadaueribus oppleto, tandem femore ictus, & vulnere debilitatus, vix oppressus numero, inter cædendum cæsus sit; potuitque adipisci victoriam, si commilitones exemplo armasset. At Bertefredus ascenso equo Verodunum fugit, séque pro illorum temporum more, in locum religiosum condit; in quo tamen Childeberti iussu, cùm occluderentur fores, aperto tecto, ipsisque tegulis in latentis caput illisis, nouo supplicio periit.

Detecta & vindicata.

Verdun.

XXVII. Is prauæ conspirationis exitus non deterruit alios ab eiusmodi scelere. Agebat Argentorati quam Strasburgum vocant, Childebertus, filiumque Theodebertum petentibus Francis coronandum Suessione Regem concesserat, apparata ad splendorem Regium domo & familiâ. Simul Failemba Childeberti coniux recreabatur ex graui morbo, cum illi noua coniuratio aperitur. Caput flagitij Septimina dicebatur, nutrix infantium Regis, ideóque

Noua in eundem coniuratio.

ideóque multæ in Aula potentiæ; eratque conspiratio vt Regi suaderet, matrem vxorémque eiicere; ducere coniugem nouam quam ipsa suggereret; sicque confirmatâ potentiâ, amotisque impedimentis, iam Regis compos, quidquid libuisset ad nutum faceret. Sin Rex assentiri nollet, matrémque & coniugem contumaciter retineret, is veneficiis perimeretur, liberísque in thronum euectis, depulsa tamen matre & auia, Septimina ipsa cum sceleris consciis, per ætatem infirmam Principum, regnum administraret. Dicebantur autem socij criminis, Droctulfus morum magister & gubernator regiis liberis à Childeberto selectus, Sunegisillus stabuli Comes, & Gallomagnus Referendarius. Hæc statim Failemba Regi enuntiauit. Ac continuò Septimina & Droctulfus in carcerem rapti & in tormenta; quorum vi fatetur illa, se Droctulfi amore Iouium coniugē incantamentis peremisse, vt liberius amasio frueretur; & inde cum eo habuisse consuetudinem; cætera vt à Regina explicata erant, non inficiatur; virósque nominatos huius consilij fuisse participes. Iam Sunegisillus & Gallomagnus ad Ecclesiam confugerant, & quodammodo prodebant conscientiam metu; vnde promissa impunitate euocati à Rege, non negant sibi communicatum esse consilium; sed planè affirmant se tam atrox crimen detestatos, à consensu abhorruisse. Cùm nihilominus Rex vrgeret, reósque assereret; propterea quod nemo tantum scelus nisi particeps occulit, adscriberetque silentium culpæ, quæ silentio maximè vim haberet; amotos à conspectu, rursúmque in Ecclesiam secedentes, vita donatos damnat exilio; Septiminam verò verberibus laniatam, totáque facie inustam stigmatibus, gynæcæo addicit, vt molam pro vilissimo iumento versaret; pœna verè muliebri, quæ corpus afficeret, pudorémque vel impudicæ incuteret. Droctulfus similiter, abrasis capillis, auribúsque truncatis, ad culturam vineæ, opúsque in ea quotidie faciendum amandatus est; vt ignominia loco mortis foret. Attamen non eo stitit quæstionis acerbitas. Nam aliquātò post, detectâ nouâ coniuratione in Childebertum, quam adornasse credita Fredegundis; cùm multi eam ob rem raperentur in tormenta; Sunegisilus ab exilio Guntrani precibus reuocatus, ceu malorum omnium conscius foret, similiter tormentis addicitur; quibus acerbis atque adeò per plurimos dies repetitis, conscientiâ vrgente, multa & grauia fatetur scelera; & in detegendis haud paucis consciis, Rhemensem Antistitem Ægidium nominat, iampridem suspectum Regi ac odiosum; dicítque primæ conspirationis à Rauchingo initæ fuisse consortem. Extemplo Rhemis deducitur Metas Ægidius, moxque liberatur, Synodo Episcoporum ad disceptandum majestatis crimen indicta. Metis conueniunt, quamuis incommodo admodùm hyemis tempore; ac de præsente Ægidio cognituri; comperiunt primò falsi crimine innexum, confictis chartis publicis, quas ab Othone Referendario subsignatas diceret: tum deinde prolatæ sunt ipsius & Chilperici mutuæ epistolæ, non modò testes arctissimæ amicitiæ, sed quibus multa in Childebertum & Brunechildem matrem iactabantur, præcipuè de inferenda nece Childeberto; posteà exhibitæ pactiones, quibus affirmabat conuenisse Chilpericum inter & Childebertū, vt expulso Guntrano regnum eius diuiderent; quod pernegabat Childebertus sibi vnquam fuisse in animo; postremò arguebatur, à Chilperico aureos bis mille, pluráque alia accepisse, vt ipsius commodis studeret impen-

Quâ multi implicìti & puniti.

CLOTARIVS II.

sius: quorum conuictum, séque reum ipse non inficiatum, Episcopi, vitâ condonatâ à Principe, dignitate & sacerdotio deminutum, sacris expunxerunt, & illicò Argentoratum relegatus est; Rodulpho Lupi Ducis filio in cathedram Rhemensem euecto: Brunechilde admodùm læta, quod sibi infensissimum caput aliquando deprimeret.

XXVIII. Inter domesticas Principum turbas, priuata quædam non indigna memoriâ contigerunt. In iis celebre Parisiorũ incẽdium; quo per incuriam vnius mercatoris, ab eius ædibus in reliquam vrbem ignis propagatus, tam repente inuasit omnia ac vastauit, vt hinc Sequana duntaxat amne, inde beati Martini sacello, repagulis tam humanis quàm sacris, coërcitus & repressus, media omnia fœdè absorpserit. Porrò in ea diuinæ Iustitiæ scena, Episodia vt ita dicam misericordiæ visa sunt. Sanè mulier prænuntiauit funestum incendium; sæpissimè exclamans, vt ciues fugerent ab vrbe peritura mox flammis; dicebatque sibi in somnis oblatam esse speciem viri, qui à basilica sancti Vincentij prodiens, ardente cereo mercatorum domos obiret, easque deinceps succenderet; tertiáque post die vrbs conflagrauit. Tum sæuiẽtibus maximè flammis, delatus ignis in carcerem, quo publicè vincti tenebãtur, nullâ salutis aut effugij spe, iam miseros hauriebat; cum sanctus Germanus luce candida circumfusus, videndum se præbuit, trabémque atque catenas comminuens, in libertatem vinctos asseruit, reclusisque vltro carceris foribus emisit incolumes; qui statim ad sancti sepulchrum geminæ libertatis acturi gratias cõuolarunt. Nec in tanta calamitate sancti Martini beneficium defuit, cuius sacellum ad portam vrbis positum flammam oppressit. In id ciuium vnus cum vxore rebus suis importatis confugerat, certus auxilij à Præsule sancto obtinendi; iamque latè fusum incendium corripiebat proximas ædes, nec à vicinis admoniti vt fugerent, se mouebant loco; cùm repente vndantes flammarum globi sacellum inuadunt, iamque per fenestras horrorem inferunt. At illicò reiectæ diuinitus, integro & illibato sacello, non modò consistunt, sed retrorsum actæ, moxque seu iniectis aquis extinctæ, collabuntur & desinũt; ignium fomite, quæ sancti potentia, ignes absumente. A quibusdam superstitioni prauæ adscriptum est incendium; quod nuper in expurgando pontis cuniculo, reperti essent in cœno glis & serpens ænei, quibus arcerentur ab ædibus flammæ, nec vlla eiusmodi animantia in vrbe viderentur; iis verò amotis, & animalia visa, & grassatum ignem; sed ista vel falsa, vel dæmonũ ope patrata, quorum beneficia maleficia sunt. Occurrit aliud restinctum incendium, non aqua quidẽ sed sanguine. Amalo Dux, absente coniuge in amorem cuiusdam puellæ ingenuæ libidinosè exarserat. Nocte vini iam madidus mittit prauæ cupiditatis ministros, qui vi raptam ad torum abducant: & illa amore pudicitiæ, omni conatu frustra adhibito, deformata sanguine quem ministrorum verbera elicuerant, admouetur toro, futuro mox castimoniæ busto; sed cùm & ibidem obsisteret fortiter, Dux blanditiis in iracundiam versis, miseram pugnis cæsam & colaphis, conatus amplecti, mero vel lassitudine obrutus consopitur. Puella tum fœdis amplexibus vtcumque libera, cùm aduerteret nullum pudori superesse spatium, præter breuem somnum; productura moras tam commodas, ensem arripiens qui ex iacentis lecto pendebat, in viri caput animosè impingit. Dux vulnere expergefactus, exclamat; aduolãt famuli, & efferati spectaculo, inferebãt puellæ manus; cùm Dux melior & temperãtior, ca-

Parisiorum incendium.

Virginis casta facinus.

uere, inquit, ne quid incōmodi innoxiæ Virgini faciatis; ego enim peccaui, qui vim afferre pudicitię volui; illa innocēs, quæ meo sanguine illibatā se pręstitit, quo dicto animā emisit. Interea dum familia tumultuans discurrit; puella, Deo ducēte haud dubiè, illæsa domo egreditur, eadémque nocte Cabilonem peruenit, distabat autem triginta quinque millibus; & in sancti Marcelli Regis Guntrani aduoluta pedibus, rem vt erat fassa; impunitate cædis quæ laudi esset, & securitate in demortui affines obtenta, pudorem qui tanti constaret, amauit impensius. Nomen nescitur; vt Historiam pudeat memoriæ in Fredegūde, socordiæ in ista. Aliquātò post noua calamitas inuasit animos. Quidam rusticus Bituricensis, dum ligna in sylua cæderet, repente muscarum examine diuexatus, in amentiam adigitur; quâ post triennium desinente in speciē; in aliam impellitur, se Christū professus & Messiam. Sed vt primò venerationem colligeret, mutato solo, in Arelatensem agrum se cōfert; ibiq; solitariæ vitæ austeritate, sanctitatis famâ auctus, præter diuinandi munus acceptum à Dæmone; iam cōfirmatā audaciā, ad Gabalitanos profectus, assumpta secum muliere quam Mariā dicebat, palàm ac sine ambagibus, se Dei filium oggerebat. Fraudem hominis adiuuabāt præstigiæ Dæmonis, quibus futura præsagiebat; sed mala & calamitates dūtaxat, paucis admodùm bona & prospera; postmodùm ea per Dæmonem præstans, quæ per eundem prædixerat. Ægrotos etiam aliquoties reuocabat ad valetudinē, ne solis malis fraus innotesceret: quin & benignitate beneuolentiā plebis consequuturus, quæ conferebantur, argentū, aurū, vestisq; plurima, ea turbę inopi largiebatur continuò. Quibus artibus ingentē ex omni conditione multitudinem collegit, ad trium hominū millia, sequentium Christumque profitentium, qui bipedum pessimus & insanissimus foret. Iamque larua posita, grassabatur in eos qui detrectarent obsequiū; Episcopis maximè necem intentans; cùm Aniciū properans; suosq; cōparans ad expugnandam vrbem & diripiendam, merito tādem malo percellitur. Aurelius Aniciensis Episcopus præmiserat viros prudentes & strenuos, qui specularētur quid rei foret, quique agnoscerent ex ipso homine quid admodùm vellet. Admissi in conspectum, iussi erant à teterrimo nebulone, prostrati solo adorare se; & procumbebant, cùm illorum vnus veluti osculaturus genua, accedens propius, educto gladio, incautum obtruncat; sagaciorem enuntiādis calamitatibus alienis quàm suis. Facilè ab sociis plebs cætera in timorem acta disiicitur; sola illa muliercula capitur, quæ data in tormēta, viri præstigias & fraudes retexit. Nec ideò mutati comites, qui vel dispersi in amentia peruicaces, nunquā in bonam mentē redierunt; adeò difficilius animi sanātur quàm corpora. Sed repetenda nunc bella, quorum illo tempore seges non modica.

CLOTARIVS II.

Chalon.

Pseudo-Christus ex rustico.

Le Puy.

XXIX. Britanni Aremorici, iamdiu Varoco Duce, Redones & Nānetes, illius gētis populos, prædis & excursionibus infestabant. Ii Franciæ vectigales apud Gūtranum conquesti, militem ad repellēdum Varocum impetrant. Præficiuntur Duces Beppolenus & Ebracarius; fortes quidē, & digni singuli qui legerētur, sed quos iunctos corrupit inuidia, pessimaq; æmulatio crescēdi malo alieno, non virtute sua. Igitur confestim iunctis copiis animisque disiunctis, se mutuis conuiciis & maledictis proscindere; suo quisque militi omnia dare, sibi amorem, alteri odium facere; Ebracarius præsertim, si Beppolenus perderetur, ducatū mortui adepturus & spolia, eius perniciē machinari. Britanniā simul

Guntrani expeditio in Britannos.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL 2.3.24

CLOTARIUS II. ingressi, Vindiana ac Vlda amnibus trãsmissis, vel in hostili solo nondũ conuenerát; cùm malè hærentes noua occasio procul abiunxit. Quidam sacerdos ab hoste, vt euentu patuit, missus, Beppolenũ adit, pollicitus se Varocũ in potestatẽ eius traditurũ, si cum exercitu quò ipse duceret sequi vellet. Beppolenus acer & strenuus, secedente Ebracario suo cũ milite, ducẽ secutus, eò ardentius, quo maior victoriæ spes affulgebat & soli, ad locũ ducitur vbi dicebatur Varocus agere. Et is quidẽ iam auctus Baiocassinis, quos submiserat Fredegundis infensissima Beppoleno, in morem Britannorum tonsos ne dignoscerẽtur; artem & dolũ fortitudini adiungens, primo alteróq; die marte vario cũ hoste conflixit; ita tamen vt recedens, inani fugæ simulacro Beppolenum falleret, & in loca paludosa tandẽ abduceret. Quod vbi tertio die cõtigit, ac luto Francus quasi visco auis innexus est, nullo negotio à Britãnis irruentibus viarũ peritis ac saltuum, statim deletus est; & ipse Beppolenus fortiter dimicans, perfossus lancea, suos inter corruit; proditori fidem habẽs, quam negasset socio; & repudiato victoriæ comite, vt periret facilius. Inter hæc Ebracarius, Dariorigũ quę Venetorum vrbs est, conuerso milite, ab Episcopo ciuibúsque vltrò admissus, de consortis cæde gaudebat in sinu: aderátq; Varocus ficto metu qui pacẽ posceret, quauis lege ac cõditione. Ita statim cõuentũ, iurata pacta, datiq; obsides à Varoco. Redibat euentũ gratulans Ebracarius, mox & ipse luiturus pœnas discordiæ. Siquidẽ in Vindiana transmittendo, militibus amne hinc inde diuisis, fide in perfidiam versa, à Canaone Varoci filio incautus oppressus est, copiarum parte quam maximâ cæsâ; sociis vltra amnẽ spectantibus, & incassum fremẽtibus. Ipse postea iure à Guntrano increpitus, & sola, quæ Principis clementia erat, obiurgatione dãnatus; in ius vocatus à Beppoleni affinibus mulctã pecuniariam soluit; quâ ad inopiam redactus est, mercedẽ discordiæ & cupiditatis. Et hęc postrema Gũtrani expeditio; obiitq; Rex optimus Cabilone, anno regni tricesimo tertio, in sancti Marcelli sepultus; quã basilicã extruxerat, multisque donis locupletauerat. Fuit pacis artibus quàm belli clarior, pugnare solitus per Legatos, excepto Mũmolo, infelici plerumq; exitu. Humanitatis in subditos mirificæ erat, priuatis mensis familiariter accũbens, & maiestatem cõuictu tẽperans. In tanta morũ corruptela, & inter fratrum cupiditates ambitionem coërcuit, vixitq; diutissimè omnium, regnauitq; latissimè; adeò moderata durant, pereũt immodica. Singularis in eo religio, & aduersus sacra veneratio; loca & personas reuerebatur impẽsè; inopi turbæ largiebatur quamplurima, ieiunio crebrisq; orationibus corpus atterebat, vnde & sancti nomen in posteris meruit, & miraculis etiã insignitus est. Narrat Gregorius viuus testis; ipsum vt auerteret luem inguinariã quâ premebatur Massilia, per triduũ indicto ieiunio in tẽplo hæsisse; nullóq; cibo præter hordeaceũ panem & frigidam sumpto, cum populo orantẽ perstitisse; ibiq; detractas à Regis veste fimbrias, aquâ maceratas, depulisse febrim ab ægroto: sæpiusq; energumenos sanctitatem viri contestatos, vel delictorum confessione vel petitione auxilij. Irã tamẽ in potestate nõ habuit, aliquoties hoc impetu raptus. Sanè pœnituit, quod Chundonem cubiculariũ, suspectũ venationis in regia silua exercitæ, statim confecerit; antè permisso singulari certamine, inter siluæ custodẽ & nepotẽ cubicularij, quo mutuis vulneribus vterq; cecidit; tribus pereuntibus ex delicto leui, ob iram vnius, semper impotentẽ cùm armatur potentiâ. Childebertus in Burgundiæ regnum successit Patruo.

Infausta.

Vannes.

La Vilaine.

Gũtrani obitus, & mores.

Anno 593.

HISTO

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL 2.3.24

HISTORIÆ FRANCICÆ LIBER TERTIVS.

SYNOPSIS.

Childebertus in Fredegundem. Fredegundis de Childeberto victoria. Brunechildis in Austrasia imperat. Clotarius victus. Brunechildis tyrannis. Protadium amat. Clotarius iterum victus. Protadij cædes. Theodorici vxor. Theodoricus in fratrem. Theodebertus victus, & occisus. Theodorici mors. Brunechildis iterum imperat. Varuerio necem intentat. Vnde ipsi pernicies. Brunechildis Clotario traditur. Et pœna afficitur. Clotarius Monarcha Franciæ. Aletheus regnum turbat. Tributum Longobardis remissum. Dagobertus Sandragesilum male afficit. S. Dionysij Reliquiæ inuentæ. Dagobertus Rex Austrasiæ. Pugnat in Saxones. Clotarij generositas & mors. Dagobertus Rex. Aribertus Rex Aquitaniæ. Dagoberti mores varij. Aribertus egregius. Bellum in Sclauos. Bulgari per nefas cæsi. Nouum bellum in Sclauos. Expeditio in Vascones. Eligius apud Britannos. Sanctus Audoënus. Dagoberti pij mores. Eiusdem testamentum, & mors. Clotarius II. Rex.

Nantildis Clotarij mater. Turbæ in Austrasia. Bellum in Thuringos. Grimoaldus in Austrasia. Sigeberti pietas. Dagobertus Sigeberti filius. Clotarij sacrilegia. Batildis sancta. Clotarius III. Rex. Childericus Rex occisus. Theodoricus Rex. Ebroïnus reuocatus. S. Leodegarius. Ebroïnus occiditur. Magistri palatij. Pipinus maior Franciam regit. Clodouæus & Childebertus Reges. Pipini victoria, & mors. Dagobertus II. Rex. Plectrudis regimen capit. Caroli Martelli primordia. Childebertus Daniel Rex. Carolus victus vincit. Eudo Aquitanus quis fuerit. Vincitur à Martello. Theodoricus Cala Rex. Martelli plures palmæ. Saraceni in Francia. Abderamanus in Franciam venit. Martelli apparatus. Saraceni à Martello victi. Gregorij ad Martellum legatio. Aquitania domita. Aquitani Francos inuadunt. A Martello pelluntur. Saraceni rursus Franciam inuadunt. Auenionem occupant; quam Martellus recipit. Martellus Narbonem obsidet, & capit. Saracenorum tertia irruptio.

CLOTARIVS II. I.

Childebertus in Fredegundem.

AVCTVS amplissimo Burgundiæ regno Childebertus, iamque amoto cupiditatis repagulo, ad implendam spem prorupit illicò, Monarcha Franciæ si Clotarium perderet mox futurus. Erántque omnia secunda admodùm: iustus belli titulus; Patris necem vlcisci & Patrui, pœnas repetere ab nequissima muliere, quæ se omnibus vitiis atque sceleribus contaminasset; præterea eiusdem belli facilitas, cùm illinc puer vix erepens cunis, femina passim odiosa flagitiis, Duces nulli, infrequens miles & pauidus; hinc plurimæ gentes spe flagrantes victoriæ, Ducum copia, subditorum amor, & ipse Rex peritissimus rerum præclarâ sobole propè tergeminus. Quocirca ingenti ex Austrasiis contracto exercitu adiunctis ex Burgundia auxiliaribus, Vintrioni ac Gundoaldo selectis Ducibus imperat, vt in Clotarij regnum irrumpentes, ad terrorem latè spargendum, ferro & igne agros populentur. Contrà Fredegundis, magnitudine periculi spem intendens, tam virili ad bonum animo quàm muliebri ad flagitia, Suessionem aduolat, nutantes animos confirmat, regni Proceres euocat, militem legit, Landricum sibi adiungit, tutorem Regi à Guntrano datum; atque omni sollicitudine infirmitatem armat & roborat. Postquàm fructus operæ constitit, animisque firmatis, frequens miles ad signa conuenit; gnara mulier nihil acceptius Francis Regum præsentia, vocata

Ducum & militum concione, Clotarium manu ducens, qui tenera ætate, (nondum annos decem impleuerat) miserationem faceret; in hunc sensum loquuta est. *Habeo gratias immortali Deo Franci fortissimi, quod in ætatem vestram potissimùm, Regis calamitas & solitudo mea inciderint. Quæ Chilpericum prævalidum cædes, eadem filium oppressisset in cunis, nisi vestra fides atque constantia, supra vim donorũ atque armorum, in salute Regis vagientis salutem omnium constituisset. Quod ergo in viuis est, quod sceptro se comparat, quod haurit animos dignos Rege, quod annorum metas virtutibus transilit; vestri muneris est; iamque magnus in prætexta Clotarius beneficio vestro succrescit. Vnde in spem venit, quam expertus est fidem in vitæ limine, perstituram eandem ad salutis datæ stabilimentum; eò magis, quòd qui nuper hostis, idem & hodie; nec repellendus nunc alius quàm Childebertus iam antè depulsus. Is nempe, qui post patruum interemptum, Patruelis cædem vix benè nati, magno omnium malo conficiebat; is idem hodie propè regno parem perimere, ferro & ignibus miscere omnia, cædibus vestris exsaturare se, crudelitate amens intendit. Quocirca vestrum est, priores animos in eundem expromere, & modò vincere sub aspectum Regis, qui sub ipsius spem victi non fuistis. Respicite Duces, respicite milites, cui pugnatis; respiciendi inuicem, & à spectante Rege munerandi. Erit enim spectator iste virtutis omnium; qui per ætatem nondum manu potest, pugnabit oculis; aderit singulis testis; præsentem nullius ignania, nullius animus fugiet, sibi in præmiis fidem habiturus, & muneraturus largè quæ viderit.* Hac oratione incensos milites, donisque pluribus cumulatos, ipsa cum Landrico Duce in hostem ducit. E campania prædabundus Austrasius Suessionensem agrum vastabat, agebátque securus in Trueco pago, à suspicione pugnæ longè alienus. Eum vt incautum Fredegundis opprimeret, eiusmodi commentum excogitat. Nocte intempesta siluam ingressa, iubet singulos equites decisum arboris ramum dextra præferre; mox tintinnabula equorum collis appendere, & ita instructos prima luce ad hostium castra incedere. Vbi ventum est in conspectum hostis; Austrasij vigiles, alij mirari, vnde vna nocte hæc silua enata; alij ridere socios, atque affirmare hæc pascua inuenta pridem, in quæ suos equos iam ante misissent. Fidem fecerunt crepitantia tintinnabula, quod solis Austrasiis moris esset, iumentis pascentibus ea appendere, vt si forte aberrassent sonitu æris dignoscerentur. Interim tralatitiâ siluâ propinquante, expedito iam teli iactu, Fredegundis quæ Regem ferebat in primis ordinibus, suos adhortata victoriam docens in manu positam, excussis ramis iubet impetum facere; & momento scenâ illâ theatrali in splendorem horrificum versâ, fulgore armorum, equorum procursu, inclamantium vocibus, hastarúmque iactu perculsus Austrasius; cùm exceptis vigilibus semisopitus miles iaceret in stratis, negotio facili fusus fugatusque, ingentem victoriam Fredegundi peperit: magno Childeberti dolore, ab infante & muliercula copias cæsas, quibus vniuersam Franciam credebat imparem. Sed Dei est, pupillorum Regum tutorem agere, & à minimo præstare maxima; cui superbia odio, amori demissio. Ab hac pugna Clotario quies à Patruo, nouis bellis in Britones & in Varnos implicito; quibus sorte varia confectis, acerba morte raptus

Margin notes: CLOTARIVS II. — *Fredegundis oratio militaris.* — *Et victoriæ de Childeberto.* — Anno 596.

CLOTARIVS II.

raptus eſt, anno ætatis viceſimo quinto; hoc eſt in vitæ flore ſpeíque maximæ. Suſpicionem veneni fecit, quod ſimul Faileuba amantiſſima vxor obierit; vt amota conſorte Brunechildis ſola nepotum regna adminiſtraret; fidem faciunt tot ſequentia crimina, quibus Fredegundem æmulam ſi non vicit, æquauit. Et ipſa Fredegundis anno abhinc altero, tranquilla morte vita exceſſit, cùm filium Clotarium noua in Patrueles victoria clarum, triumphi in ſpeciem Pariſios, perque vrbes alias circumduxiſſet; admirabili Dei iudicio, vel condonantis priora ſcelera; vel per hæc proſpera vocantis ad pœnas.

Et Fredegundis.

II.

Brunechildis in Auſtraſia imperat.

Childeberto mortuo, hæredes filij impuberes adhuc regnum partiti ſunt; Theodeberto Auſtraſia obuenit, Theodorico natu minori Burgundia; vtriuſque tutelam Brunechilde Auia capeſſente. Ea tamen Theodeberto adhæſit, vt regnum Auſtraſiæ, in quo à prima adoleſcentia verſabatur, adminiſtraret ad nutum, aſſeclis & familiaribus promouendis; auctoritate interfutura Burgundiæ rebus. Eam in rem, ne conſortem vllam pateretur, Theodeberto nepoti in matrimonium dedit puellam quandam ignobilem, à mercatore peregrino emptam, formâ quidẽ eximiam, ſed imparem nimis regio thalamo, vt magnitudine beneficij, & abiectione natalium, & deuinctam ſibi & obſequentem haberet. Ita tres annos ad gubernaculum ſedit, imperiũ pro arbitrio exercens, nec ſine ſanguine, Vitrione Duce interfecto: donec Auſtraſij proceres, peroſi muliebrem faſtum, & fortaſſe venturi in dominationis partem, eam expellunt. Quippe Theodeberto inſinuant cupiditatem & ambitionem mulieris, verſipelle pingunt ingenium, promptum ad omne facinus regni cauſâ; audacem indolem nullo legis aut naturæ nexu adſtringi; nuptias contra fas ab Sigeberti interitu cum nepote initas exprobrant, crudelitatem exaggerant; poſtremò ſeceſſionem minantur, niſi publica lues & odium eiiciatur. Rege annuente, Brunechildis expellitur; tantáque vel ignominia, vel inopiâ, vt è tot opibus támque inſigni potentia, ſola & præter ſtolam nuda inſtar viliſſimi mancipij, ex nepotis aula eiecta ſit: magno in contemptum rerum argumento, proſperrimæ ſortis in calamitoſam conuerſione tam ſubitâ. Obſeruantque Hiſtorici, ab Auſtraſia in Burgundiam proficiſcentem, vt Theodoricum adiret, ſolam, vagam, viæque inſciam, ab ignoto homine & mendico forte occurrente deductam eſſe ad Theodoricum, eumque poſtea factum Epiſcopum Antiſſiodorenſem, in beneficij, quod humanitatis officium erat, opulentum præmium. Brunechildis à Theodorico excepta perhonorificè, admota mox regimini, ad auctoritatem ſummam euecta eſt. Quâ nixa, vetus, in Clotarium odium ſuſcitans, iam deſtitutum ope Fredegundis, Theodoricum ac Theodebertum in patruelem incendit; iique armant potentem exercitum, quem in Clotarium promouent. Iam laureatus duplici palma Clotarius, fratribus ad Oeſiam amnem occurrit; irruunt acies, præliumque conſeritur, tam atrox tantáque ſtrage vtriuſque exercitus, vt amnis alueus cadaueribus obſtructus propè aruerit; viſo etiam minaci Angelo, qui ſtrictum enſem in ſubiectas acies vibraret. Clades demùm in Clotarium incubuit; & ipſe poſtmodùm deſperata victoria quod vnum ſupererat, capeſſiuit

Inde ab eiecta.

Auſerre.

Clotarius victus.

Oiſe.

pessiuit fugam, Melodunum, & inde Parisios cellerrimè aduolans: fratres victum persequuti, multis captis oppidis pro arbitratu pacem confecerunt, magna regni parte multatus Clotarius; conuentúmque vt ab Sequana populi Aremoricam vsque Theodorici essent; & Theodeberti tum ducatus Dentelini, tum quæ ab Oesia ad Oceanum protenderentur; Clotario quamuis inuito iactura tanta redimente naufragium. Victores eodem belli impetu Vascones effusos in Aquitaniam aggrediuntur; eadémque fortunâ victos ac sub iugum missos, vectigales efficiunt, Geniali Duce cui obsequerentur imposito, ac mitigata prædatricis gentis ferociâ. Postea pax cum Longobardis sancita, ac eorum Regi Adoaldo Theodeberti filia desponsa; vt modò reuecta in Franciam proximásque prouincias felicitas videretur.

CLOTARIVS II.

Bretagne.

Le païs entre la Somme & l'Oise.

III.

Brunechildis tyrannis.

Attamen illam mulieris vnius flagitia breui conturbarunt. Brunechildis rerum potens in aula Theodorici, quando vitiis malísque artibus se tuebatur, virtutem odisse, virósque honestos ab administratione procul amandare, corruptos ac flagitiosos promouere cœpit. Ideò Egilam Patricium, à culpâ integrum, præclarísque instructum dotibus, eo vno peccantem quod diues foret, implicitum delationibus falsis, ad mortem impulit; facultatibus eius fisco addictis. Nec impuræ feminæ fuit satis, principem virum è medio sustulisse, nisi in sacrosancta capita furorem verteret. Tres erant homines, sanctitate viri conspicui, qui Theodoricum adolescentem, meretriciis amoribus & libidinibus irretitum, admonerent piè & seriò, vt iusto matrimonio licentiam adstringeret, quæsiturus liberos, qui regnanti succederent; nam quos susceperat per flagitium, (ídque verum vaticinium fuit) nusquam propagaturos regiam stirpem. Ii viri erant, Desiderius Viennensis Episcopus, Columbanus Abbas Luxouiensis, & Gallus, à quo cœnobium nobile, móxque oppidum, habuerunt nomen. At Brunechildis, ne piæ admonitiones nepotem flecterent, Columbanum Regi acceptissimum, tam acerbè vexauit, vt adegerit virum sanctissimum è Monasterio fugere, & in Italiam profectum, abstinere à monitis. Gallum Aulâ expellit. Desiderium suæ sedi affixum, cum in fugam haud ageret, primò curat per Episcopos suæ ministros perfidiæ, è sede eijci; dein restitutum, ac curam ouium repetentem, in Dombensi agro, per satellites mactat, obrutum saxis; nulli sanguini parcens, vt amoliretur obices omnes potentiæ. Mox Bertoaldum omni ope conatur euertere; virum bello ac pace clarissimum; acceptissimum Regi & populo, quique vnus virtutibus summis auctoritati suæ æmulus foret. Pòst nouus ad eum perdendum accessit stimulus, impurus amor atque illicitus; qui se vbi ambitioni adiungit, quas non edit strages; Protadius quidam origine Romanus, id est Gallus; nam sic plerunque Galli distinguuntur à Francis, planè factus ad Brunechildis ingenium, ipsi iam vetulæ ad libidinem placuit; & ad stuprum vocatus, pro marito dilectus est, passimque beneficiis cumulatus, à femina ardentissimo amore pullum complectente. Vna Bertoaldi dignitas, Magister erat Palatij, Protadio deerat; eam vt eriperet, simul & periret vir dudum ob virtutes inuisus; machinari fraudem Bertoaldo instituit, eiusmodi artium peritissima mulier.

Sancti viri pulsi.

Brunechildis amor in Protadium.

CLOTARIVS II.

Odium in Bertoaldum.

Sensim Principis gratiam in eum minuit; iamque nutantem ac labantem propemodùm prætextu officij amandat in Neustriam, vt tributa exigeret, finésque in Clotarium defenderet; trecentis militibus ipsi assignatis, quibus Clotarium non adeò coërceret, quàm facilitate victoriæ concitaret. Resque iuxta votum euenit. Clotarius comperto Bertoaldum agere in proximo, paucísque comitatum venationi operam dare, Theodorici partes strenuo viro vt imminueret, Merouæum filium ac Landricum mittit, cum valido militum globo, qui incautum & imparatum opprimerent. At is ab occulto nuntio monitus, fuga periculum anteuertens, maturè Aureliam secessit, & adiuuante Austreno vrbis Episcopo munimentis se conclusit. Aduolauit ad portas Landricus, & præpostera fortitudine Bertoaldum insimulans, quasi metu se tegeret, euocabat ad prælium. Nec alter singularem pugnam detrectabat, si abscederet miles, & copiam martis vtrique permitteret; ac postremò cùm Landricus abnueret, prælio proximo quo Theodoricus vindicaret iniuriam, singularem illam pugnam Bertoaldus indixit; & admittente Landrico, conuentum est, vt conchyliatis sagis prodirent in aciem, quò facilius inter se dignoscerent; ibique nullo proditionis metu aut insidiarum, iusto duello congrederentur, mutuò si quis refugeret, imprecati mala quàm plurima. Pugnæ occasio non longè dilata. Theodoricus acerrimus iuuenis, audita patruelis vsurpatione, perincommoda anni tempestate, sub ipsam brumam exercitum ducit, fitque obuius ad Icaunam amnem Clotarius. Bertoaldus prima acie intrepidè vltra amnem acta, in hostium confertissimum globum penetrans, Landricum appellabat, vt ad condictam pugnam se sisteret. At is retrò cedens, tegebatur suorum numero; cùm Bertoaldus indignatione fugæ turpissimæ, simul & incenso mortis voto; (videbat à Brunechilde perniciem) desperata vita, in hostium cuneum sese abdens, peremptis pluribus tandem occubuit. Interea reliquæ Theodorici copiæ, transito amne, tanto impetu ruerunt in prælium, vt mox disiectus Clotarij miles Regem in fugam cum Landrico rapuerit, capto dum fortiter pugnat Merouæo; violata pace per ipsum bellum se vindicante. Theodoricus ostentaturus victoriam, Parisios venit, perrecturus vlterius, nisi deprecante Theodeberto, & iam exercitum admouente, placuisset primis conditionibus pacem instaurare. Is belli motus vni Brunechildi optatus contigit; quo Protadius summam dignitatem in Bertoaldi locum adeptus est.

Yonne.

Clotarius victus iterùm.

IV.

Brunechildis nepotes bello committit.

Nec ideò conquieuit à scelere facinorosissima mulier; libidine & ambitione expletis, vindicta supererat, quâ infirmior sexus eò vehementius flagrat, quò impotentius. Angebat superbissimam feminam eiectionis infamia, eiusque auctor Theodebertus in vltionis & furoris scopum obtenditur. Protadium iam Regis potentem in consilium adsciscit, moxque Theodoricum ipsum aggreditur. Dicit immensos Childeberti patris thesauros à Theodeberto præreptos, repetendos illos à raptore, nec ferendum vt communia bona in alterius rem seponantur. Docet postea quàm infenso sit animo Theodebertus in fratrem, studere Clotarij rebus impensiùs, inuidere fortitudini præclarisque dotibus fratris; sibi notam esse pessimam

pessimam indolem; nihil omissurum vt fratrem perderet. Quanquam, adiungebat, id minimè miror, si vilissimi hortulani filius, nec vsquam à Childeberto progenitus, te in fratrem nequaquam diligit; cui vni non thesauros modò, sed duo regna, si liceat, cupit eripere. Erecta his verbis Theodorici cupiditas; fidemque mendacio conficta fabula Brunechildis fecit; inde Protadio admouente ignem incendio, in Theodebertum bellum decernitur. Iamque erant fratrum castra opposita apud Carisiacum, postridie ventura in aciem; cùm Burgundi proceres fraterna odia detestantes, Theodoricum adeunt, & pro fratrum concordia disserentes multa, sollicitè hortantur, vt re adhuc integra pacem certam bello incerto præoptet, néve cupiditatis impulsu, naturæ vinculum, ac diuersa regna Principum sanguine coalescentia, diuellat inuicem & confundat. Contra vnus Protadius bellum occinere, oggerere illatas à Theodeberto iniurias, à Theodorico vim duntaxat repelli; semel in ordinem & in officium fratrem reuocandum; vbi sapere didicerit, facilius instauratum iri naturæ vinculum. Ita ex eius sententia pax discussa. Inter hæc Proceres hominis auctoritatem pertæsi, cui dudum ob auaritiam morúmque superbiam perinfensi erant, eum è medio tollere statuunt; miserati, vt aiebant, tot mortalium & innocentium cædem, quos vnius furor perditum ibat. Non potuit tam arcanum inter plures esse consilium, quin ad Regis aures pertingeret; ideò progressurus è tabernaculo, vt coniurationem discuteret; vi à suis prohibitus, mittit Vncelenum vnum ex Aulicis, qui suo nomine coniuratis interdiceret nefas. Sed iste præuaricator imperij, accedens ad proceres, qui iam frementes tentorium Regis obsederant, in quo Protadius securus periculi cum Medico ludebat tabulis; iubet eos ex mandato Theodorici victimam publicam & obicem pacis perimere. Dictum, factum; vno omnes impetu in tabernaculum irruunt, discindunt illud viam vt faciant, ac Protadium incogitantem suâ singuli morte obtruncant; ludo fortunæ pingentis tabulas humano sanguine, & lucrum tam insigni vitâ facientis. Amoto obice, Theodoricus volens nolens ad pacem actus est, & vnius cæde quamvis ausu nefario, prauóque exemplo, tot mortalium saluti litatum est. Dissimulauit iniuriam Brunechildis, dúm vlcisceretur; & maximè in Vvolfum patricium & Vncelenum prompta est vltio; isto post truncatum pedem in egestatem vltimam adacto; illo structis insidiis Theodorici iussu interfecto; Theodeberto in opportunius tempus dilato. Quod dum operitur, consultura famæ astutissima mulier, & populorum votis obsequutura in speciem, statuit iustam vxorem nepoti quærere. Impuris concubinæ amoribus Theodoricus implicitus, quatuor liberis ab ea susceptis, vitam agebat Christianis moribus alienam; sacris Præsulibus & pio quoque grauiter conquerentibus. Hanc vt labem Brunechildis abstergeret, suadet filio ad legitimam sponsam accedere, simulque Hemmebergam Bertrici Regis Hispaniæ filiam, dignam tanto fastigio, commendat eximiè; Rege quem pigeret iam satiatæ libidinis annuente. Legati mittuntur in Hispaniam qui puellam petant, iurent Regis nomine perpetuum tori thronique consortium, atque traditam abducant.

Clotarius II.

Protadij cædes.

Theodoricus vxorem ducit;

CLOTARIUS. II.

Euenere singula ex voto; excepti peramicè legati, iuratæ nuptiæ, & deducta Virgo in Franciam, tum dantium tum excipientium plausu. Rex ipse, pro summis castitatis illecebris, sponsæ illibatæ captus pulchritudine, primæ consuetudinis oblitus, ad amorem nouum applicabat se penitus, & spes erat adhæsurum, nisi Auiæ cæca ambitio pulchrè institutum cursum inuertisset. Ad speciem duntaxat & fucum ea optauerat nuptias Regi, nec putabat è re sua fore, si virgo regia, formâ corporis animíque laudibus prædita, coniugalis affectus illiciis, in eam cresceret auctoritatem, quâ mariti potens Auiam excluderet, iamque non regeretur sed regeret. Ideò primùm veneficiis impedit ne contingere vir vxorem posset; dein amore iam tepescente perficit vt ableget, ceu inutilem, & obnoxiam malis præstigiis; itaque summo dedecore, spoliata dote, immerens virgo patri reddita est. Bertricus Dei hominumque fidem obtestatus, legatos misit ad Europæ Principes, qui contumeliam quererentur, & ad consortium vltionis eosdem impellerent, aditi Clotarius, Theodebertus, Ago Longobardus, & facta à singulis spes societatis: nullo successu: raris alienam iniuriam, vbi sua non interest, vindicantibus.

Et pellit.

V.

Theodoricus in fratrem.

Brunechildis hoc metu libera, rursum incumbebat in Theodeberti perniciem, quam is ipse vltrò sibi arcessiit. Etenim siue prioris sensu iniuriæ, siue nouæ cupiditatis instinctu, arma parauit in Theodoricum, iniquam postulans, quam primam regni diuisionem fecissent. Cùm eandem æquam Theodoricus contenderet, ne rursus fratres in bellum ruerent, vtrinque Proceres re ad amicam & tranquillam litem reuocatâ, indictis loco & tempore, impetrarunt à Regibus, vt abdicata vi simul conuenirent. Affuit Theodoricus cum decem virorum millibus, simplici animo, & ab omni fraude alieno, at Theodebertus toto exercitu circunducto, quasi fratrem implicasset reti, metu perterritum ad ea compulit quæ optabat. Ita specie conciliationis prouinciis pluribus Theodoricus mulctatus, quæ bello seruasset, pace deperdidit. Igitur vbi primùm emersit è periculo, statim fœdus eiurans, quod vi & metu extortum esset, comparauit se ad vim repellendam & vindicandam iniuriam; Brunechilde imprimis admouente fomitem prompto incendio. Et Theodebertus patrauit facinus, quod Dei hominúmque odia concitaret; Bilechilde vxore illâ quam à Brunechilde acceperat interemptâ per nefas, quanquam plurium liberorum matre, vt aliam in torum induceret. Inter fratres obstrepentibus lituis, medius Clotarius videbatur magna futurus accessio, vtrò propenderet, ideò per internuntios conquestus iniuriam Theodoricus ab eo impetrat, vt conquiesceret dum patratur bellum, pollicitus Ducatum Denteleni, quem Theodebertus eripuerat, eumque in quietis petitæ præmium. Mox vniuerso propemodum regno excito, imperator ipse exercitus, Lingonibus Austrasiam petens, ad Tullum oppidum Theodebertum obuium habuit. Ibi flagrantibus irâ & ambitione animis, extemplò obiectæ acies ruunt in prælium, quo post acerrimam dimicationem victus Theodebertus, fuga sibi consulens, per Metensem agrum, Coloniam ad Rhenum instauraturus militem euolat. Theodoricus palmâ elatus, præter ardorem indolis & vindictæ ignem

Theodebertus primò victus:

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL 2.3.24

ignem, vtendum victoriâ ratus dum faueret, summâ celeritate victum persequitur, & Arduenna siluâ pertransitâ, ad Tolbiacum simili exitu pugnat & vincit. Siquidem Theodebertus forti animo in calamitatem, integris adhuc Vltrarhenanis prouinciis, inde Saxones aliosque Germaniæ populos in aleam Martis nouam contraxerat, fratrique occurrebat, ni vinceret, certus occumbere. Paribus igitur animis, paríque fortitudine pugna conseritur; inde Francis primæ laureæ gloriam, hinc Germanis prioris fugæ infamiam, cumulare vel emendare nitentibus. Incredibili ardore vtrinque pugnatum, traduntque Annales, quos equites prima congressione ferrum mactauerat, eos diutius etiam orbos animâ hæsisse in equis, & viuentium speciem prætulisse, turbâ sequentium adeò densa & stipatâ, vt prioribus non modò flectendi habenas dum viuerent, sed ne mortuis quidem prolabendi ab equis, facultas esset; furore pugnæ obcæcante milites, & pro Andabatis induente in ferrum. Hæc pertinacia vel desperatio diu victoriam incertam habuit, donec vis cladis in Theodebertum incubuit. Ciebat ille prælium fortiter, suísque animos vel in perniciem faciens, longè pluribus mortis causa erat, quos iam hostile ferrum pecorum instar mactabat; quibúsque esset acceptius sub aspectum Principis cadere, mererique victoriam, vel non obtinendam, quàm ignominiâ fugæ sibi consulere. Perstabátque obstinatio; donec Theodebertus animaduertens iam frustra obsisti, suosque pugnare duntaxat vt perimerentur; se stragísque reliquias nouæ spei redditurus, fugam capessiuit; simulque alij quos eius præsentia continebat, terga verterunt cædenda victoribus: Tuncque maximè disiecta illa cadauerum phalanx, solutis equis atque palantibus; viis latè stratis quà demortuorum inutili pondere, quà cruentis corporibus morientium. Theodoricus in plausu victoriæ, fratris nimium memor, postquàm accepit celeri fuga euasisse, quasi tot cædibus nihil actum foret, moram nullam passus, ad Rhenum aduolat, obsessurus Coloniam, quâ se Theodebertus concluserat. Statimque Ripuarios ad Rhenum accolas fœdis vastationibus diripit, palámque affirmat, nullum his finem fore, nisi Theodebertus viuus an mortuus in potestatem suam deueniat. Iis mota perfida natio, deliberato Regis exitio, Coloniam mittit quibus perficiendum scelus incumberet; iámque admissi in Theodeberti conspectum; conqueruntur se suáque omnia diripi; nullam salutis spem præter ipsum Regem superesse; fratrem affirmare, si gazæ pars quæ Patris fuisset ipsi traderetur, recessurum se, & parciturum belli miseriis; orant igitur, & sub rogantium specie, imperant, vt thesauri parte cladem suorum tótque innocentium animas redimat. Theodebertus fide dictis præbitâ, comitante proditorum turbâ in gazophylacium subit, dúmque ex multa opulentia quæ fratri mitteret indagat accuratius seponitque, ab vno comitum gladio in caput acto perimitur; effuso inter opes quas excoluerat sanguine, vitáque in asylo vt putabat salutis abiectâ. Illicò abscissum caput à proditoribus, & per muros vrbis delatum, deterritis ciuibus, victoriæ symbolum hostibus fuit, nullo vetante admissus in vrbem Thedoricus, thesauros fratris cepit, liberosque: Ii præter virginem duo mares erant, & adacta in fidem vrbe, regno

CLOTARIVS II.

Et secundò:

Pòst occisus.

Postoribus.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL 2.3.24

CLOTARIVS II.

altero auctior, sublatóque ęmulo tumidus, Metas ad Auiam rediit, trophæum circumferens, felicitatis in speciem, reuera crudelitatis & humanitatis depositæ. Quanquam & in ipsa laureæ pompâ mortalitatis monumentum est præbitum. Quippe dum in basilica sancti Gerionis iusiurandum à Coloniensibus exigit, sibi visum est latus graui ictu percuti, exclamauítque continuò, iubens occlusis foribus percussorem capi; at nemo inuentus est, nec veste à cubiculariis amotâ, vllum apparuit vulnus in latere, præter notam purpuream summæ cuti impressam; habitúmque est imminentis mortis indicium. Metas aduentanti Brunechildis occurrit, amplexáque victorem summa lætitiâ, ne quid ex Theodeberto superesset, geminos eius filios neci tradidit, alterum minorem natu, Merouæum nomine, lactentem adhuc, manu propriâ solo illisum, crudeli & nefaria morte conficiens, idem haud dubiè tentatura in nepte, nisi amor & forma corporis prohiberent. Nam Theodoricus pulchritudine virginis captus, eo amore flagrabat támque honesto, vt puellam sibi destinaret in coniugem. Intercedebat vehementer Brunechildis, cúmque dehortando parum proficeret, tandem extremam admouens machinam, futuras dixit incestas & abominandas nuptias, si Patruus neptem ex fratre duceret. Quo Theodoricus excandescens vehementius; Quid tu, inquit, pessima, tuique generis lues? Annon mihi dixeras, Theodebertum hortulani esse filium? Tu me impiissima fratricidio illigasti. Simul nudato ferro in eam irruit; & proculdubio feriebat, nisi ab Aulicis erepta periculo, ac aliquandiu abdita, in flagitium nouum effugisset. Sanè haud multò post Theodoricus extinctus est alui profluuio; seu veneno per Brunechildem propinato dum exit è balneo seu morbo contracto: imò alij volunt cœli flamma ictum, animum amore, cupiditate & crudelitate flagrantem inter ignes misisse. Comparabat in Clotarium bellum, propterea quod ducatum Denteleni occupasset ex pactis, iamque vniuersam Franciam ambibat animo reuera fortitudine clarus, sed truculentâ, quam vix vlla virtus cicuraret.

Theodorici mors. *Theodeberti liberi.* Anno 614.

VI. At Clotarius periculo defunctus tam graui, repente à summis angustiis ad felicitatem summam euadit. Theodorico quatuor liberi superstites erant, Sigebertus, Corbus, Childebertus, & Merouæus, verùm ex illegitimo nati concubitu, ideò gerendo sceptro plurimum impares. Nihilominus Brunechildis, iam tertium summo regimine vsurpato, Sigebertum maximum natu inaugurare regno intendit; cuius ætate, vt in patre & auo, abuteretur, ac tutelæ nomine prouincias tot tamque amplas pessundaret. Verùm Austrasiæ Proceres, quorum Arnulphus & Pipinus principes, pertæsi dominatum muliebrem, eò grauiorem futurum quod olim excussus, arcana conspiratione Clotarium appellant; ad regnum veniret, quod hæreditate; populorum ac procerum votis suum foret. Clotarius sine mora Captonacum vsque accessit Brunechildis quæ tum Vormatiæ agebat, ad superiores prouincias moderandas, audito Clotarij aduentu, vt hospitem inopportunum excluderet, legatos mittit, qui expostulent violatam consanguinitatem Regúmque concordiam; mirari se quid Clotario rerum esset in Sigeberti Regis ditione; proinde orare, vt secederet, nec ambitione præpostera

Brunechildis pronepotes ad regnũ euehit. Andernac. Vormes.

præpostera sancitam cum Theodorico pacem bello mutaret. Respondet Clotarius, se à belli animo longè abesse, non eo venisse vt abrumperet pacem; imò veram & solidam, vt constitueret; eam in rem petere conuentum Francorum, vt conuocatis vtriusque regni Proceribus, quid in rem communem vsui foret, omnium calculis stabiliretur; spondebat se staturum illorum placitis, nec latum vnguem ab eorum nutu abscessurum. Brunechildē Clotarij mens non latuit; ideò nihilo segnior obtinēdo regno quàm occupando, quoniam in Germaniæ gentibus spei plurimùm erat, ad eas mittit Sigebertum ipsum cum Varnerio Magistro palatij, & Alboino inter Austrasios præpollente; vt quà auctoritate, quà Regis iuuenis majestate & reuerentia; Martias gentes in societatem belli allicerent. Attamen vnius suspicionis temeritas benè prouisa consilia pessumdedit. Venit in mentem feminæ (per infirmitatem suspicaci admodùm eo sexu) Varnerium fide ancipiti, in Clotarium propendere; statímque pro innata crudelitate, ad Alboinum cuius fides spectatior scribit, vt quovis modo Varnerium tollat. Litteræ in via redditæ, quas lectas Alboinus in minutas partes abrumpens, humi vt iam inutiles abiecit incautius. Id fortè inspiciens vnus è Varnerij familiaribus, seu curiositate, siue existimato rei momento, clam disiecta chartæ frusta colligit, iisque membris suo corpori redditis, sensu percepto, & in cereis tabulis scripto, rem totam enuntiauit Varnerio. Vir magnæ prudentiæ, animaduerso periculo, nihilque dimidium, minimè crimina, Brunechildi esse, cœpit quod suspicioni erat agitare serio, ac versare secum quomodo regnum ab crudelissima femina puerísque spuriis, in hæredem legitimum probúmque Regem transmitteret. Eam in rem primò custodire se arctius, & ab insidiis præcauere; tum vrbes & populos quos adiungere Sigeberto debuerat, dissimulanter & tectè ab eodem abiungere; Brunechildis exaggerare flagitia, Principum pudendam originem detestari; euehere cœlo Clotarium, affirmare dignum qui regeret, vnámque exoptatæ pacis rationem esse, si vnus administraret tot populos. Ita Transrhenanis gentibus obitis; ad Brunechildem reuertitur; & cum eadem, palàm nondum ausa tanti viri cædem conficere, profectus in Burgundiam, deducto ad auspicandum regnum Sigeberto; iisdem artibus Burgundiæ Proceres gentisque Antistites in sententiam suam pertraxit; vt abiecta flagitiosissima femina, ac spuria sobole repudiata, enimuero natalibus & institutione dignissimus regno legeretur. Quibus constitutis, ad Clotarium misit, qui suo Procerúmque nomine regnum offerrent; adesset ipse cum exercitu, nullo negotio nullóque periculo, amplissimas Austrasiæ ac Burgundiæ gentes accepturus in potestatem: mirúmque est, tam multos inter, tantæ rei conscios, nihil Brunechildem sagacissimam feminam, aulicarúmq; magistrā artium subodoratam; frustra videlicet obnitente in Deum prudentiâ nostrâ, nec vnquam metas criminum transiliente. Clotarius data acceptáque fide, exercitum mouet in Sigebertum; is cum fratribus ingentes copias ducebat, imperatore Varnerio. In campis Catalaunicis ad Axonam amnem dimicaturi occurrunt exercitus: iamque stabant in procinctu pugnæ, cùm Varnerius comitantibus consciis, traducta militum parte quàm maximâ,

Clotarius II.

Varnerio necem intētat.

Vnde ipsi pernicies.

Nam Clotario traditur.

CLOTARIVS II.

maximâ, secessionem ad Clotarium facit. Inde in exercitu fratrum pauor & consternatio; mox recessus ad fugam accedens; & nisi Clotarius suos inhibuisset, certus incruentæ victoriæ, strages facilis & internecio. Hærebat itaque recedentium tergo innoxius, donec ventum ad Ararim; vbi amne fugam intercipiente, reliqui Proceres apprehensos regios iuuenes Clotario tradunt, vnóque omnes ore Regem dicunt vniuersæ Franciæ. Deerat vna Brunechildis, tot malorum causa capútque criminum, quæ postmodùm Varnerij diligentia, cum Theudelina Theodorici sorore, ex pago Vltraiurano in quem confugerat retracta, Clotario denique sistitur, in quem toties perniciale consilium extremámque horam instruxerat. Tum Rex pœnas solemnes à teterrima femina repetiturus, primùm iubet Theodorici liberos in conspectum adduci, quorum duos Sigebertum & Corbum sub oculos ipsius Auiæ trucidari imperat; Merouæo quem de sacro fonte susceperat, donata venia; (Childebertum fuga eripuerat, latuítque pòst tam feliciter, vt viuens & moriens vel famam ipsam fefellerit.) Deinde instituta accusatio, Proceribus tam Austrasiis quàm Burgundis longam retexentibus seriem criminum, palámque nullo amplius metu obiectantibus: postmodùm misera variis per triduum cruciatur suppliciis, vt quæ tam multis necem intulerat, eandem pluries, quantùm fert humanitas, pateretur. Exacto triduo, adiicitur tormentis infamia; vetuláque imposita camelo strigoso, quæ veneficarum pœna, per tota castra deducitur; passimque contumeliis onerata & probris, iterum ad Clotarium sistitur. Ibi Ducibus Tribunisque spectantibus, ipse Rex accusatoris obito munere, palmariis delictis fœminæ recensitis, maximè decem Regum parricidiis, quos illa (vt vrgebat Clotarius, nec memor eorum quatuor peremptos à Fredegunde) interemisset ferro vel veneno; rogauit Duces quas in pœnas vocarent tam atrocia scelera; iis acclamantibus, nullum fore supplicium, quin magnitudine criminum vinceretur; equum indomitum educi iubet, solutósque Brunechildis crines ac nuda brachia animantis caudæ alligari; tum ipsum admotis stimulis in cursum propelli. Vita dolore momento desiit; pœna diutius propagata & in plura loca. Primo impetu dispersum equi calcibus miseræ cerebrum; membra reliqua rupibus sentibúsque lacera & diuulsa, vel cadaueris formam abstulerunt. Recepta tamen eadem postea, truncóque reddita, sepulchrum nacta sunt, quod Augustoduni etiamnum visitur. Ea magnis vitiis virtutes magnas opposuit: in Deum sacrasque res religiosa ac pia, plures basilicas exædificauit; & quod obseruat Historia, innumera propemodùm monumenta religionis & cultus in sanctos, Martinum præcipuè, munifica manu erexit. Nec vitæ exitus tam calamitosus in aduersis fortasse fuerit; Deo ignoscente cùm ad pœnas vocat; nec implacabiliùs sæuiente, quàm cùm sceleratis sub morte conniuet.

Et pœna afficitur.

VII. *Clotarius Franciæ monarcha.*

Mox Clotarius omnium votis Monarchiam adeptus, dignum se tanto fastigio præbiturus; quæ priori tempore belli miseriis labefactata erant & conuulsa, summo studio persanauit atque restituit. Eam in rem nouos Præfectos tam meritis quàm fide inclytos prouinciis nouis imposuit; Burgundiæ quidem Varnerium, cuius ductu atque prudentia tantum bellum

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL 2.3.24

tam exiguo sumptu confecerat, dato iureiurando, toto vitæ tempore perstiturum eo in munere; Austrasiæ Radonem, virum expertæ probatæque virtutis; Vltraiuranis Erponem; qui postmodùm iustitiæ vindex acerrimus, Aletheo Patricio & Lendemundo Sedunensi Episcopo instigantibus, ab iisdem quorum elaborabat commodis interemptus est. Nec ea cæde virorum improbitas sese continuit, ausa familiam regiam conturbare. Aderat Clotarius Erponis necem vlturus, iámque multos pœna affecerat, cùm Aletheus veritus ne ad fontem sceleris inquisitione perueniretur, nouo scelere, quod malorum est, primum conatur eluere; impellitque Leudemundum conscium, vt Bertrudem Reginam adeat, & in fraudem quam orditur ipse inducat. Vnà cum Rege Bertrudis venerat, mariti suprà modum amans, morúmque pudicitia celebris. Eam ex condicto Leudemundus (vt cui dignitas sacra maiorem fidem conciliaret) in secretum vocatam colloquium, monet, intra vertentem annum obiturum Clotarium; id sibi certa perspectum notitia; prouideret ipsa rebus suis interim, nec se improuiso casu opprimi sineret; nihil eam in rem esse consultius, quàm si virum locúmque quæreret, quorum ope & asylo ab incursu omnium tuta esset; iam vtrumque comparatum; locum quidem, Sedunum vrbem suam, in quam regias opes hortabatur deferri; virum, Patricium Aletheum, è regia Burgundionum prosapia, qui sanctè sponderet, repudiata vxore reginam se admissurum in thalamum, & in regni quod occuparet consortium. Bertrudis ad has voces, metu simul & indignatione, se illicò in conclaue proripuit, tam atrox facinus enuntiatura Clotario. Igitur rei sceleris, elusa machina, citatissimâ fugâ consulunt sibi; ignarúsque pòst consiliorum Clotarius, Episcopo quidem indulsit, deprecante Luxouiensi Abbate, Aletheum verò captum, in conuentu Procerum causam iussum dicere, reumque compertum, morte damnauit. Hæc iustè; istud paulò imprudentius, quod Longobardo Regi tributum dimiserit. Solemni legatione Longobardi Guntranum & Childebertum conuenerant, erátque percussum fœdus iis conditionibus, vt Longobardum in amicitiam & patrocinium Franci susciperent; vice versa Francis Longobardi penderent in tributum quotannis duodecim millia solidorum; idque tributum ad Agilulphum vsque solutum est. Is ab tanto onere se immunem vt faceret, quod armis nequibat, pace exequitur: Legatos peritissimos aulicarum rerum ad Clotarium mittit; qui tributi onus, deprecentur; amicitiæ vinculum fide nectendum & beneuolentia, non vi aut seruitute; multò vtiliores Francis Longobardos futuros, si immunes sint, quàm si vectigales; soluto stipendio, se putare functos omni officio; si benignè remittitur, perstituram in æuum gratiam, officiis omnibus cumulandam. Iis addita triginta sex aureorum millia, vt pecunia in tres annos repræsentata, præsenti lucro iacturam sarciret: validissimúmque omnium telum statim adiunctum est; argentum videlicet iis appensum, qui consilio apud Regem pollebant; quorum impulsu Clotarius tributum remisit; leuique pecunia abiecit, quod suo suorúmque sanguine, si negaretur, vindicandum erat; tantùm detrimenti à priuatis vtilitatibus publicæ capiunt.

CLOTARIVS II.

Ab Aletheo turbatur.

Sion.

Tributum Longobardis remittit.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL 2.3.24

CLOTARIUS II.

VIII.

Dagobertus,

Sadragesilum malè afficit.

Inter hæc Clotarius Dagobertum filium spem regni vnicam, quàm maximâ curâ & studio, ad pietatem & regias artes instituebat; commisso puero Arnulpho Metensi Episcopo, sanctitate morum illustri, & Pipino Austrasio Magistro Palatij; vt pietatem & litteras hauriret ab altero, ciuilem ab altero aulicámque consuetudinem. Nec malè opera collocabatur, cùm iuuenilis ardor prorupit in audaciam, audacia in pium magnæque laudis facinus vertit. Erat inter regni proceres Sadragesilus, ab Rege Aquitaniæ præfectus, multisque negotiis industriè gestis ipsi charus; sed asperitate morum quæ superbiam saperet, Dagoberto infensior. Affirmabat adolescentiam Principis, frangendam imperio, non indurandam obsequio; adulationem ætati eiusmodi luem esse; agendum seuerius, & licentiam quam indoles, ætas, splendórque regius confirmarent, veluti arborum luxuriam, comprimendam atque resecandam. Itaque prorsus se gerebat cum Principe, temere facta acerbius carpens, laudisque parcissimus vix quidquam approbans. Ea denique ad vindictam impotentem iuuenem impulerunt. Clotario ad venationem profecto, longiusque digresso, Sadragesilum ad prandium vocat, datáque de industria ab domesticis occasione, cùm arrogantia solita admoneret Dux Principem; tunc enimuerò absumpta patientia Dagobertus, Ducis audaciam iniuriásque increpitans; iussit eum denudari confestim, flagrisque cædi à ministris; pœnámque probro & ignominia cumulans, barbam quam luculentam alebat, ad cutem radi; vt imperiosus vir iuuenesceret, & abdicato auctoritatis & experientiæ symbolo, quodammodo redigeretur in ordinem. Patrato facinore; pœnitentia primùm, dein à Patre timor successit. Igitur latebras indaganti vt Patri se eriperet; venit in mentem ædicula illa, quæ nuper ceruum à furore canum defenderat, illæsumque seruauerat; qui mira alacritate venantium, cursuque canum indefesso ad extrema actus, intercisa omni effugij via, in ædiculam arctam immiserat se, canibus adlatrantibus foris, nec vllo intus auso penetrare. In eam aduolat Diuina spe fretus, fusisque loci Geniis precibus, arctè somno pressus, venerandum ore multáque canitie senem videt, duobus cinctum comitibus; qui serena fronte blandisq; oculis excitata fiducia, se Dionysium esse dixit, celebrem illum ab Areopago iudicem, solaris defectionis oculatum testem, à Paulo traductum in veri Dei notitiam; eundemque se in Gallias missum, vt Christi Dei legem promulgaret; quo in opere truncato capite diem obiisset, cum Rustico & Eleutherio suis illis comitibus; triumque corpora in hac ædicula consepulta: quæ si is vellet iusto honore & reuerentia prosequi, spondere se salutem in præsentia Patrisque amorem, & in posterum Franciæ sceptrum; quodque maius foret, cœlestis regni adeptionem. Promissa mox euentus sanxit. Clotarius Sadragesili questu ipsoque spectaculo mirè commotus, iuratâ tam audacis facinoris pœnâ, mittit qui Dagobertum ab ædicula vi retractum ad se adducerent. Verùm iis ne ad locum quidem accedendi facultas permissa; milliario distantes hic horror stuporque inuasit, vt Diuina quadam vi arcente vltra progredi vetiti, ad Regem excusatum se venerint. Is redarguta eorum inertia, iubet alios aduolare ad locum, & strenuè

S. Dionysij inuenta Reliquia.

CLOTARIVS II.

nuè mandata exequi, interminatus pœnam, ni faciant. Et illi eodem quo ſocij loco, metu ſancto abſterriti, re infecta redeunt. Tum demùm Clotarius ſuorum fidem incuſans ſeriò, qui Regem & patrem adoleſcenti filio poſthaberent, ira vehementi ſuccenſus, iuſſo ſequi milite, eò approperat, iam iam miraculi appendix futurus. Nam delatus ad fatalem illum limitem, ſtupore inſolito repente correptus, adhibito fruſtra conatu, ſubſiſtere cogitur; moxque radius illuxit animo, quo ſanctitatem loci perſpexit, & planè mutatus in alium, furore in clementiam verſo, vltra progreſſus in ædiculam ſubit, amplectitur filium, & ab loci Indigetibus petita venia, magno omnium plauſu redintegrat pacem. Inde Francis orta in Dionyſium pietas; cui poſteà Dagobertus beneficij memor luculentam baſilicam exſtruxit, ornauitque regiis opibus: ſtatque hodie magnificum religionis monumentum; in quo poſteris Regibus ſepulchra poſita, tuto videlicet aſylo ſe committentibus, ſuoſque cineres patrocinio ſancti tegentibus.

IX. Poſtmodùm Rege & regno tranquilla pace gaudentibus; Bertrudis Reginæ mors mœrore Regem regnumque impleuit. Siquidem femina coniugi chariſſima, religione & probitate morum ſancta, vt omnibus amori erat, ſic dolori fuit. Aliquantò poſt diſcuſſus dolor nouo coniugio, quo Sichildis Clotario iuncta; moxque actum prudenter vt à nouerca priuignus abſcederet. Ita Dagoberto iam maturo regimini conceſſum à Patre regnum Auſtraſiæ; iis exceptis quæ ad ſiluam Arduennam, & Voſagum montem adiacebant, quæ ſibi Pater ab Auſtraſiæ regno ſepoſuit. Prouiſumque ad arctiorem concordiam, vt Gomatrudis Sichildis Reginæ ſoror, Dagoberto nuberet: ac celebratæ Clipiaci propè Pariſios pompa regia nuptiæ; in quibus tamen Diſcordiæ malum proiectum eſt. Tertio ab iis die, Dagobertus queritur ſe regno præpoſitum imminuto & dimidiato, multa & potiſſima teneri à Patre, quæ ad Auſtraſiæ regnum attinerent; ſe hactenus Regem titulo tenus, modò capacem eſſe qui verè ſuiſque auſpiciis regeret, proinde Pater vel reciperet totum, vel totum redderet. Contrà Clotarius; nihil viuo patre deberi filio; ſi Auſtraſiam Dagoberto ceſſerit, liberalitatis eſſe non debiti; neminem ex benignitate ſua damnum colligere, dantis eſſe quos velit limites præſignare muneribus; recipientis metiri quod datur, non ex ſua cupiditate ſed donantis arbitrio; expectet Dagobertus, & à Patre plura mereatur obſequio, non extorqueat præpoſtero deſiderio. Iam contentio ad diſſidium vergebat, imminebàtque exitiale & funeſtum bellum; cùm Franci Proceres conciliatores pacis, ab vtroque impetrant, vt res à duodecim viris quos ipſi Reges ſeligerent diſceptaretur: qui ſelecti tantùm ſtudio, cura & diligentia perfecerunt, vt Pater recepto in gratiam filio, quæ regni Auſtraſij forent reſtituerit, excepta Phocenſi Prouincia, iiſque oppidis quæ iacebant ad Ligerim. Qua in pace Arnulphi ſanctiſſimi illius Metenſium Præſulis præpolluit religioſa auctoritas; magna Regum laude, vtilitates ſuas ſummúmque faſtigium viri boni arbitrio ſubiicientium. Exinde culta pax, nullúmque bellum niſi in exteros. In Saxones detrectantes obſequium arma commouerat Dagobertus, Rhenúmque tranſgreſſus, cum Bertoaldo hoſtium duce conſerto prælio, dum primo in

Dagobertus Rex Auſtraſia. Anno 622.

Clichy.

Contendit cū Patre.

In Saxones bellat.

CLOTARIVS II.

ordine ingenti animo pugnam ciet, ſaucio capite, cum parte galeæ cutis prima multúſque crinis ferro exſcinditur, ſuiſque ægrè impetum repellentibus recedit in caſtra. Inde periculi conſcius, Patris opem imploraturus, pro epiſtola deciſam à capite cutem ad eum mittit; quâ viſâ Clotarius (tum fortè belli vmbram inſectandis feris obibat) natique ſanguine efferueſcens, vt erat, citato curſu, longo quamvis itinere, dies noctéſque accelerans, ad filium aduolat. Excipitur ſummâ Francorum lætitiâ ingentíque plauſu; cuius cauſam percontante Saxone (Viſerâ amne caſtra dirimebantur) adueniſſe Clotarium Franci vigiles docent, ſperantque victoriam ſimul acceſſiſſe. Id Bertoaldus audiens, falſum aſſeruit, fictumque ab hoſtibus ad inanem metum; compertam ſibi mortem Clotarij; palámque mendacij mendaciſſimus ipſe Francos redarguit. Renuntiata Clotario res, ſummo periculo ſummæque gloriæ cauſam dedit. Siquidem aſcenſo equo ripæ obambulans, detractâ galeâ, venerandum caneſcenti cæſarie caput exhibuit, ne verbum quidem proferre dignatus, vt vno ſui ſpectaculo mendacem refelleret. Bertoaldus vt deprehenſam fraudem elueret, impudentiam addens; Tunè, inquit, aderas hic, muta bellua? Enimuerò tanto conuitio Rex incenſus, capite properanter armato, in torrentes vndas equum egit, præponenſque periculum contumeliæ, in obiectam ripam inter hoſtium tela euaſit. Franci certatim in obuias aquas irruentes, quà Rex præiuerat inſequuntur. At Saxones pauore ſubito perterrefacti, ſiue Regis præſentiâ & imperterrito animo, ſiue Francorum audaciâ & fortitudine, terga vertunt, Bertoaldo Duce fugam maximè præcipitante. Nec ideò inſtanti Clotario ſeſe eripuit; qui tametſi lentior humore in ſagum & ocreas penetrante, tamen equum calcaribus ſéque animi flamma adurgens, trepidum aſſequutus, ferro vlturus conuitium, precantem multa tacitus conficit; alter Francorum qui opima ſpolia retuliſſet. Facilis inde victoria, cæſiqne paſſim quos terror vicerat. Vltra in Saxoniam ductus exercitus, multáque præda ex hoſtico capta; imò tanto furore vindicta exercita, vt omnibus fortioris ſexus mors allata, qui Clotarij enſem longitudine excederent; nempe vt parceretur infantibus; ætate capace criminis corporis modo exploratâ. Nec ab hoc facinore prolata diu Clotarij vita; è qua exceſſit, eiuſdem & regni ſimul anno quadrageſimo quarto; mali corui, quod rariſſimum eſt, bonum ouum; educationis probæ operæ pretium, qua Guntrani opera eiurauit parentes; nec à Fredegunde præter felicitatem quidpiam hauſit; virtutes regias, pietate, eruditione, & in egenos benignitate ornabat; imò patientia, cuius rara cum ſumma poteſtate concordia: arguitur tamen ſtudij in venationem, & obſequij in mulieres nimij; emolliente Martiam indolem Venere. Duos ex totidem vxoribus liberos reliquit, Dagobertum & Aribertum.

Clotarij facinus,

Et mors.

X.

DAGOBERTVS REX FRANCIÆ;

Dagobertus confeſtim audito Patris obitu, ad Neuſtrios Burgundóſque mittit, qui Pontifices Duceſque obirent, regnúmque ipſi prætermiſſo fratre conficerent. Nam Brunulfus Ariberti auunculus eoſdem ambiens, omni ope enitebatur Nepotem euehere, relicto Auſtraſiæ ſuæ Dagoberto. Attamen fruſtra ambitio fuit. Vno omnes animo Dagoberto deferre imperium

perium, quem & prima naſcendi ſors eò deſtinabat, & iam vſus delibato regno dignum effecerat; Aribertum contrà abdicare, quem ætas tenera, indoléſque vti rebantur ignauior, alienæ dominationi obnoxium, clauo amouerent, dum Brunulfus interea, ſororis & nepotis potens, res ad nutum gereret, & in pares regnum vſurparet. Vocatus itaque & exceptus ſummis omnium votis Dagobertus, Rhemis primùm, tum deinde Pariſiis, ad eumque delata Monarchia Franciæ; cuius pars & ipſum fratris obſequium foret. Extemplo ad regimen ſe accinxit, regni primordia temperantia & moderatione animi auſpicans. Ariberto fratri, cuius amplecteretur modeſtiam, & miſeraretur inopiam, terras conceſſit, quæ à ripis Ligeris ad Pyrenæos protenſæ, regni ſpeciem implerent amplitudine & opulentia; quod deinde regnum Aquitaniæ dictum eſt; pactus vt ſummum ius præter titulum Regis Ariberto foret; nec ipſe in poſterum heredeſve reliqua in Francia quidquam repoſcerent; maiore parta laurea, ſegregando abs ſe prouincias, quàm ſi viciſſet. Tum deinde profectus in Burgundiam, magna iuſtitiæ exempla edidit; potentium nobiliúmque delicta in diſquiſitionem vocans & in pœnam, nullo perſonarum opúmve delectu, vt magna bonorum ſpe, ſic improborum terrore: Ergo vt in ciuitatem quamque peruenerat, erecto palam tribunali, ſui poteſtate viduis & egenis facta, malè patrata per ſe diſceptabat, gladióque & lance Iuſtitiæ, quantùm humana ſinebat infirmitas, rapinas, iniurias cædéſque plectebat. Ita ab Lingonibus orſus, Diuionem, Cabilonem, Auguſtodunum, Altiſſiodorum, Senonéſque inuiſit; vindicatis vbique legibus, armatóque iure regiis manibus; quamvis Cabilone facto ambiguo eandem iuſtitiam ſanxit aut læſit; dum manè in balneum ſubit, Brunulfi cæde imperata, ſuſpecti perfidiæ ac nouorum conſiliorum. Et hactenus Rex dignum ſe geſſerat tanto faſtigio, virtutum famâ latius ſparsâ, raptíſque in admirationem proximis gentibus; cùm ſancta primordia proſperitas tuta in malum conuertit; placuítque potentia à virtutum ductu in licentiam criminum mancipata. Ab libidine impura factum initium; Gomatrudis coniux ſterilitatis ſpecie repudiata, ac aulicorum adulantium conſenſu, contra omne fas ac religionem Nantildis rapta è ſacrarum Virginum Parthenone, Regis toro ſolemni ritu adiuncta eſt; Arnulpho incaſſum intercedente, ſtatímque Metas regreſſo, poſtquam pia monita iam audax impietas excludebat. Vbi ſemel carceres refregit impuritas; vagatur effrenis, nulliſque terminis circumſcribitur; Dagobertus tertiam vxorem prætextu ſobolis admouit thalamo, puellam ignobilem Ragnetrudem dictam; ac tametſi anno vertente ſuſcepit ex ea filium, quem magnâ pompâ ſacris vndis ablutum, Sigebertum dixit; tamen nihilo caſtior, impuros ſcortorum greges in aulam induxit; incenſa, vt fit, prauo vſu libidine, non reſtincta. Fœditati mox auaritiam adiunxit & prædationes, diuitum facultates in vitiorum alimenta rapiens, nec ſacris Eccleſiarum anathematis parcens; corruptus omninò, ac proiecta per omne flagitium cupiditate. Inflammabat Regem aulicorum nequitia, quorum animus in malum & licentiam pronior, quando eiuſmodi Principem nactus eſt, gnauiter in ſcelera & malefacta incumbit. Nec Pipino Duci Auſtra-

Q 3 ſiorum

DAGOBERTVS.

Aribertus Aquitaniæ.

Dagoberti proba initia.

In malum conuerſa.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL 2.3.24

DAGOBERTVS.

siorum tutum admodùm fuit, vitia Regis vel carpsisse opportunis monitis, vel improbasse virtute tacita; vix secura in globo scelerum integritate: Diuina tamen prouidentia, tum Pipinus, tum Ega Neustrius, probitate morum consimilis, euasere tot inter scopulos; relicto semine frugis melioris, quo resipisceret Dagobertus. Aribertus interea, socors ille & ignauus, reiectus à Francis, sede imperij Tolosæ posita, contra omnium spem præclarè & fortiter se gerebat. Mira temperantia dotibusque regiis præditus, virtute bellica triumphique gloria suis illuxit. Vasconibus ferocissimæ genti conterminus, qui Pyrenæorum iugis effusi in Aquitaniam, aliquoties victi, vicerant sæpiús, eosdem triennali bello sic attriuit, vt missi sub iugum, in Francicum corpus adscripti sint, propagato latè regni pomœrio. Qua in gloria generosus Princeps acerba morte corripitur, Chilperico filio infante admodùm relicto, qui nec diu superfuit, seu fato suo, siue vt creditum, Dagoberti scelere, qui confestim Duce Barento in Aquitaniam misso, fratris imperium & thesauros cepit; primæ liberalitatis, vel postremi flagitij præmium.

Aribertus egregius,

XI.

Postea domi pax, bellum in exteros fuit; & in Sclauos primùm. Sclauonia prouincia est ad Hungariam pertinens, inter Drauum & Sauum amnes, vbi olim Pannonia Valeria siue Interamnia: in eam pessundato Romano imperio, Gothi primùm, dein Sclaui gens à Mæoti palude profecta, ferox & barbara, inuaserunt; Sclauus autem Gloriosum significat, cùm Sclaua idiomate populi Gloriam denotet. Iidem Vindi & Vinduli appellati, vnde forte vox hodierna defluxerit, Vindischland, quasi Vindorum ac Sclauorum regio. At ij dudum à proximis Hunnis attriti, seruiebant duram & miseram seruitutem, primùm quidem auxiliares, dein vectigales & stipendiarij, postremò serui viliáque mancipia, vt æstate Dominos sequuti in bella, eosdem hyeme non modò in sua tecta admitterent, rapturos quæ laboribus multis parta essent, sed summo dedecore summáque iniuria, suos in thalamos, vxorum stupris & adulteriis inquinandos. Porrò, vt fit, ex flagitio natum supplicium. Siquidem ex nefario concubitu genita soboles, prouecta in firmiorem ætatem, contumeliæ impatiens, iugum excussit, & diuturnum bellum excitauit. Id dum ardore magno geretur, fortè contigit vt Samo quidam Senonensis, è Francia mercaturæ causâ cum sociis pluribus in eas terras accederet. Rogatus à Sclauis, vt mercium curâ paulisper relictâ, & incommodo maximè tempore, ad bellum secum vnâ proficisceretur, petitis annuit; móxque pugna conserta, ea prudentia & fortitudine præliatus est, vt Sclaui victores, ex admiratione virtutis, sibi eum Regem delegerint; rati imperium deberi fortissimo, quod tenere iuxta ac parare posset. Ita repente mutatis regno mercibus Samo, domi gratus, forísque terribilis, potestatem administrauit pluribus annis, felicitatem fortitudine promouens, multísque victoriis in Hunnos illustris. At aliquantò pòst cùm in Sclauorum mores transisset, & oblitus religionis, vxores ad duodecim sibi adiunxerat; & immemor patriæ, mercatores Francos spoliari mercibus, atque interfici qui vim repellerent, passus, appellantes ius gentium abs se abiecerat. Qua iniuria Dagobertus offensus,

Bellum in Sclauos.

Sclaui qui?

Samo Rex Sclauorum,

Anno 624.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 2.3.24

offensus, ad eum misit legatum Sicharium, qui raptas merces reposceret, atque pœnas ob mortem illatam. Samo, quia pigeret ablata restituere, puderétque coram inficiari iustitiam, statuit legatum conspectu excludere, varióque prætextu inauditum dimittere. Sicharius post frustrationes haud paucas id vbi sensit, consilium init percallidum efficáxque, nisi linguæ intemperantia corrupisset vafritiem. In morem Sclaui indutus, admissúsque palatio nullo vetante, se Regi sistit; statímque se Francum & legatum à Dagoberto professus, iniuriam expostulat, résque vi raptas cædésque illatas; Francicam originem, debitúmque patriæ arguit, ac vltra quàm in mandatis foret progressus, Regem ipsum obiurgans, tum eum tum subditos Dagoberto obnoxios, nec stipendiarios modò, sed seruos affirmat. Bilem Samoni is contemptus mouit; tamen egregriè in potestate se habuit; dixit, se libenter obsequuturum Franco in omnibus, non quidem stipendij iure aut seruitutis, sed æqui fœderis & amicitiæ. Enimuerò legatus contumelioso responso spem pacis afflixit; nullam affirmans Christianis cum canibus intercedere amicitiam posse, nexúmue fœderis. Ita est, retulit Samo, vos Christi famuli, nos canes simus, sed memineris canem esse vlcisci morsibus, ea quæ famuli prauè & nequiter in herum egerint: iussitque confestim è conspectu totóque regno legatum eiici. Nuper Dagobertus ab Heraclio Constantinopolitano imperatore perhonorificam legationem exceperat; quocirca indignans, quem ab vltimis terris vir tantus de fœdere compellauerat, eundem se à vilissimo mercatore, suóque olim subdito, parui haberi, ingentem exercitum parat, simúlque Longobardos & Alemannos legatis missis in Sclauorum perniciem excitat. Ergo triplici exercitu Samo appetitur, resque tum à Longobardis, tum ab Alemannis, Clodoberto seu Roberto duce, strenuè geritur, vtrobique Sclauis prælio cæsis, abductisque captiuis pluribus. Verùm hæc iactura calamitate Francorum repensa est: Ii maximam partem Austrasij Vogastrum castrum, quò se receperant fortissimi hostium, oppugnabant, sed magnâ incuriâ & negligentiâ, rati videlicet reti iam inclusos, à captiuitate abesse propius. Id compertum Sclauis, victoriam ipsis, perniciem Francis & ignominiam attulit; nam è castro erumpentes tribus continuò diebus, tantam ediderunt stragem tam impunè, vt Francorum audacissimis cæsis, reliqui tentoriis cæteróque impedimento relictis, turpem fugam morti præoptarint. Victores minimùm hac laude contenti, in Thuringiam Francicámque Germaniam penetrantes, circumtulerunt victoriam, aliquot suæ gentis vrbibus, in quas anteà Franco imperium erat, in potestatem suam transcriptis. Nec Dagoberto emollito deliciis abstergendæ infamiæ animus fuit.

Imò & socordiam cumulauit immanitas. Bulgari gens à Volgæ ripis in Mœsiam inferiorem traducta, Hunnis contermina & fœderata, lite motâ, ex vtra gente Rex eligeretur, prorupit in bellum; quo victi Bulgari, & ex sociis in seruitutem rapti; mox eorum plures relicta patria exulatum vltrò abierunt. Ex iis ad nouem millia vxoribus liberísque impliciti à Dagoberto sedes petunt nouámque patriam. Iussi per hyemem hærere in Baioatia

DAGOBERTVS.

Legati Franci error.

XII.

Bulgari per nefas cæsi;

DAGOBERTVS.

Baioaria siue Bauaria, dum amplius Rex deliberaret, in plures vrbes domósque sparsi sunt; tum nouo barbaróque facinore vna nocte cæsi omnes simul. Quippe Dagobertus immani consilio Baioarios iubet, singulos suis hospitibus necem inferre, ratione nulla ætatis aut sexus, & qua truculentia imperatum, obtemperatum eadem. Condicta nocte, miseri homines in asylo somni obtruncantur, imbelles fœminæ, insontésque pueri, tótque funera hilaritati fuerunt non luctui; septingentis duntaxat cladi ereptis, quos Alticeus ad Sclauos perduxit. Mox Dagobertus Hispanicis rebus inuoluitur. Sisebudo præclarissimo Regi Hispaniæ Sentila successerat, crudelitate pluribúsque vitiis statim infamis. Quocirca priuatam rem ex publico odio promoturus, Sisenandus quidam Hispanus nobilis Dagobertum conuenit, patriæ sortem calamitosam deplorat, votáque ostendit omnium, cumulanda haud ægrè, si ipsi ad expulsionem tyrannidis miles præbeatur. Petitionem fulcit pollicitis; vas spondens aureum, pondo quingentorum, lapillis & margaritis ornatum, quod Torismundus Rex ab Ætio dono accepisset, immensi supra gazam cæteram pretij. Ita datæ auxilio Burgundicæ copiæ, Abundantio & Venerabundo Ducibus; terrore vel amore tanto Francici nominis, vt confestim Hispanus deiecto Sentila Sisenando regnum detulerit; deducente Franco exercitu nouum Regem Tolosa Cæsaraugustam, securo & incruento itinere. Postea ex pactis reposcenti vas Dagoberto, missum id quidem ab Rege, sed ab Hispanis in via raptum, frementibus hoc gloriæ monumento gentem orbari: in occulto fuit, dum Sisenandus ducenta argenti millia pro eo persoluit, quæ Dagobertus in Basilicam Dionysianam attribuit.

Hispano data auxilia.

XIII.

Nouum bellum in Sclauos,

Inde in Sclauos instauratum bellum, qui ex priori successu feroces Thuringiam deprædabantur impunè, voluítque ipse Rex copias ducere, quas ex Austrasia atque Burgundia multas contraxerat, gnarus eò quantùm animi Francis accederet. Metis itaque per Arduennam siluam Moguntiam venit; iámque ad Rheni transitum apparabantur omnia sedulò; cum Saxones, quamvis fœderati, tanti exercitus metu, Dagobertum adeunt; spondent obiecturos se obicem Sclauis, repulsuros impetus, tuiturósque limites regni; nihil opus vt magnis sumptibus maiorique periculo tam ingens exercitus amnem transmittat; rem totam à se facili operâ conficiendam: vnum se poscere, vt in huiusce belli stipendium remittatur tributum quod ipsi pendebant, quingentæ vaccæ videlicet; se pro imbellibus animantibus, fortissimos milites longè maiori emolumento & numero reddituros. Quare in consilium adducta, Ducibus placuit, certum hostem socio dubio & incerto contundere, magno Franciæ commodo, si committerentur quorum fides vel suspecta foret, vel nulla: Ita admissa conditio Saxonum, remissúmque vectigal; dato gentis more super arma iureiurando. Malè tamen perfidis creditur, cum metu Saxonum fides euanuit, regressóque exercitu, nec solutum vectigal est, nec repressus Sclauus. Vnde excidendo malo efficacius ferrum admotum est. Flagitantibus impensè Austrasiis Sigebertus Dagoberti filius in Regem datus, designatis qui adolescentem pro tutoribus regerent, Cuniberto Rhemorum Antistite, & Adalgiso Magi-

Sigebertus Austrasiæ Rex.

stro

ſtro palatij ; repulſis inde Sclauis fortiſſimè, quaſi Francos armet maieſtas Principis. Sed & Dagoberto natus heres nouus ex Nantilde amantiſſima coniuge ; cui Clodouæi ſeu Ludouici inditum nomen : ſtatimque regnum aſſertum Neuſtria & Burgundia ; Patre memore, quid ipſe olim in Aribertum fratrem tentaſſet. Mox in Vaſcones exercitus miſſus. Ii profligati ab Ariberto, poſtea Sadrageſilo Aquitaniam adminiſtrante quieti egerant; donec is idem ab æmulis interfectus, clauſtrum amouit, quo arcebatur hoſtilis furor. Et nouus ab liberorum ignauia ſtimulus, qui Patris necem nuſquam adeò vlti ſunt, vt ſicariis ne in ius quidem vocatis, paterni obliti ſanguinis, hæreditatem ceu præmium mortis adierint, conflato inde immenſo odio, quo in publico Francorum conuentu, ingrati animi in memoriam Patris poſtulati, facultatibus ſuis eiecti ſunt ; quippe indignum, quos paterna mors non affecerit, opulentet hæreditas. Igitur Vaſcones pro innata ferocia datâ opportunitate deficiunt ; Dagoberto confeſtim ad mali ortum, ne morâ increſceret, exſurgente. Copias ex Burgundia contractas, magno Ducum numero (duodecim erant) in rebelles mittit ; conſertúmque mox prælium, quo profligati cæſique Vaſcones, agris & oppidis vincentium furori permiſſis, in abruptos montes ſiluarumque latibula cladi ſuperſtites ſeſe abdiderunt. Eo in bello duorum maximè Ducum ſors proſpera & aduerſa eminuit. Altera Audoëni, qui duodecim inter poteſtate pares virtute princeps, iam multarum ſub Theodorico palmarum, ſuo vnius ductu & fortitudine rem confecit. Altera Aremberti temerè imperio ſuam in perniciem abutentis, ſiquidem hoſtes incautius perſequens, inter arctas Pyrenæorum anguſtias interceptus ab hoſtibus, cum agmine ſuo deletus eſt, aſſerto temeritatis & fortitudinis magno diſcrimine. Nihilominus Vaſcones clade attriti, appellatâ Regis clementia, petitáque venia per Audoënum recepti in gratiam atque fidem, leui multâ affecti, paci redditi ſunt. Hæc armis expedita prouincia, altera lingua ciuilíque induſtria. Memor Dagobertus iniuriæ, quam crebris irruptionibus Iudicahil Aremoricorum Britonum Princeps ſibi intulerat, eò exercitum è Vaſconia deſtinat. Verùm antea vt belli aleam lucraretur, amica legatione contumeliam queſtus eſt. Eligium ſanctitate morum ciuilíque prudentia clarum ad Iudicahilem mittit, qui iniuriæ emendationem repoſceret, & imminentem exercitum, niſi ſatisfaceret, minaretur, fuítque admonitio viri perefficax; quà Martis pericula, quà pacis commoda exaggerando ; Britonem non modò ad correctionem optatam impulit, ſed ipſum ad Dagobertum adduxit; qui erratorum veniam peteret, ſtipendiarium ſe iuraret, ſtabilémque in poſterum pacem. In Clipiaca villa hæc geſta ſunt ; ſummâ Eligij laude, qui vnus togatus impleuiſſet exercitum. Nec Dadonis Referendarij prætermittenda virtus eximia, cuius fama Iudicahil, priuatum epulum antepoſuit regio, & diuertit ad hominem pietatis & religionis titulo celebrem. Is Dado, qui & Audoënus, Antiſtes poſtea Rothomagenſis, longâ virtutum & miraculorum ſerie nobilis ; vt & Eligius Nouiodunenſis Epiſcopus ; non modico Dagoberti encomio, cuius Aulicos iam ambirent infulæ.

DAGOBERTVS.

Expeditio in Vaſcones.

Eligius apud Britones.

Et verò ſerio pœnitebat criminum Regem : proſperitate quæ indurat alios XIV.

DAGOBERTVS.

alios emollitus, ad beneficiorum fontem ſe conuertit, multáque dona elargitus Templis, emendabat ſcelera liberalitate. Imò vt eadem pœnitentiæ ratio conſtaret quæ ſcelerum, celebrem conuentum Bigargij indixit; vbi adſtantibus Proceribus Franciæ, & familiarium chariſſimis, ſedentibus, hinc inde liberis iiſdémque Regibus, ipſe aureo ſublimis ſolio, in hæc verba mentem aperuit. *Niſi me pigeret anteactæ vitæ, chariſsimi, non vos euocaſſem, futuros vniuerſos nequitiæ teſtes, qui fuiſtis ſinguli. At quandoquidem aſpirante diuina gratia, pudet pœnitétque tot ſcelerum, quibus contaminaui purpuram regiam, mea intereſſe credidi, vt qui palam ſpectantibus vobis deliquerim, idem palam & mutem factum, & comprobantibus vobis luitionem criminum ſanciam. In quam decreui facultates meas religioſis locis erogare; vt quoniam quod factum eſt iam infectum eſſe non poteſt: ſaltem malefacta benè factis obruere, & admittente Dei clementiâ, gazis & opibus mercari liceat, quod auaritiâ rapiniſque perdideram. Nec eam in rem præſtolatus ſum exitum vitæ, gnarus quàm incertus ſit infirmique iudicij, dum vel improuiſus ac repentinus vitam extinguit; vel terrore iudicij lumen obtundit & cæcat. Ideò Teſtamentum viuus vidénſque condidi; firma & integra valetudine occupaui horam extremam; iámque ex tot commodis præter vitam ſi liceret vnam nihil exciperem, vt quæ vitio adiumento fuerunt, & virtuti forent. Ecce inſtrumentum quo præterita ſanciuntur dona, & futura ſignantur; ea cupio veſtris ſuffragiis calculiſque firmari? tum vt validiùs ſortiantur effectum, tum vt qui mea flagitia patientia veſtra aluiſtis, iidem & pœnitentiam aſſenſione veſtra roboretis.* Poſt hæc pius Rex precatus locorum Antiſtites, in quæ largè dona effundebat, vt tribus continuis poſt obitum annis, ſui memoriam, tribus itidem per hebdomadas ſingulas diebus, ſacroſancto Miſſæ ſacrificio facerent, victimámque puriſſimam in animæ ſuæ ſolatium immolarent, Teſtamentum exhibuit, veræ pietatis ac religionis ſinceræ ideam. Cuius exordio præfatus, in hac vita caduca nullum lucrum iniri certius, quàm quod in pauperes & in baſilicas ſacras erogatur, nec expectandam vltimam lineam qua vita clauditur; imò ea dum viget ac in curſu eſt, inſtituendam æterni boni mercaturam caduci iacturâ; poſtea ad maiorem voluntatis ſuæ ſtabilitatem, id ipſum inſtrumentum quatuor exemplaribus conſcribi iubet; quorum vnum Lugduni, Pariſiis alterum, tertium Metis, poſtremum in theſauro Regio, aſſeruarentur. Deinde firmatis nouo conſenſu quæ olim dediſſet; appellat præter cæteras plurimas, Baſilicas ſancti Vincentij & ſancti Petri quæ Pariſiis ſunt, tum Diui Dionyſij ſibi chariſſimam, poſtea ſanctæ Columbæ & ſancti Lupi Senonibus, in quas confert villas opulentas; poſtremo ad Filios oratione conuerſa, commendat fraterni amoris vinculum, quod natura ipſa adſtrinxerat; in Patrem cultum & reuerentiam, præſertim in iis quæ optabat tantoperè exequendis: futurum admonens, vt quod Patri præſtitiſſent obſequium, præſtarent liberi, auitæ venerationis pœna vel præmium. His magno conſenſu omnium abſolutis, dimiſſo cœtu, Regi felicitatem apprecantibus ſingulis, propagata eſt in totam Franciam facti memoria. Anno pòſt altero, alui profluuio obiit, Clodouæo filio ac Nantilde vxore, Egæ palatij Magiſtro commiſſis; ſepultus in baſilica Dionyſiana, quam immenſo ſumptu

Dagoberti mutati in melius, pia Oratio;

Teſtamentum eiuſdem,

Et Mors.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL 2.3.24

tu excitauerat, atque instruxerat; imò indiderat animam dignam hoc corpore, sanctissimos Monachos, quorum sacro cantu personarent ædes ornatissimæ. Sed de hac æde sanctique cultu, religiosissimo in posteris, volumina sunt, quæ lector consulat. Multo luctu celebratæ sunt Regis exequiæ, prima expungentibus vltimis, acerbiore dolore, qui in fruitionis apice nasceretur. Nec Dagoberto liberalitas pia frustra fuit; siquidem sancti quos in viuis multùm coluerat, Dionysius, Mauricius, ac Martinus, oblati sunt Ioanni Monacho vigilanti, Regis animam eripientes è potestate dæmonum sæuisque tormentis, eámque secum in cæli regiam deducentes. Rem fusè Audoënus scripsit, dignus cui fides & vitæ merito & lima iudicij habeatur.

DAGOBERTVS. Anno 644.

XV.

Hactenus Reges moderati sunt Franciam; nam deinceps ad nouam stirpem cæteri vmbræ Regum & simulachra, turpi otio mollique ignauia desides, quasi sub ferula, Magistros palatij rectores passi sunt; verè indigni qui fortissimam gentem regerent, cum se ipsi non regerent. Ex Dagoberti destinatione filiis regna cesserunt, Sigeberto Austrasiæ, Clodouæo secundo hoc nomine Neustriæ atque Burgundiæ: statimque Pipinus Dagoberto charissimus cum Cuniberto Pontifice ad Sigebertum se contulit; Egâ prudenti ac forti viro ex mandato patris vnâ cum Nantilde Clodouæi res admoderante. Ac primum dignum admiratione, quod nec inter fratres, nec fratrum ministros quantumvis æmulos orta discordia; eò maximè quod maiori natu Sigeberto minor regni pars, Pipinusque iam ante totius administer regni obtigerat, Gazæ tantùm quæ Dagoberti fuisset petita pars; eáque bona fide diuisa trifariam, duobus regibus & Nantilde admissis in partes. Felicem hunc rerum cursum mors Egæ, ac deinde Pipini, abrupit. Egæ febri rapto in regno Neustriæ Echinoaldus sufficitur, vir humanitate & beneficiis, omnibus charus; prætermisso Ermēfredo Egę genero, qui cæso per vim Arnulpho Comite, vitæ tuendæ, non promouendo honori intenderat. Nec hactenus turbata pax, donec noua dignitas tumultui nouum fomitem præbuit. Nantildis suspectâ fortasse Equinoaldi potentiâ, eam vt imminueret, nouumque æmulum beneficio sibi adiungeret; Rege Aureliam deducto consilio procerum dignitatem Magistri palatij in regno Burgundiæ penè intermortuam suscitat; eámque confert Flaucato, oriundo è Francia, sibi admodum charo, simúlque ad arctius vinculum ei neptem suam Regnobertam in matrimonium collocat; ac sedulò curat, vt duo Magistri Palatij, contracta beneuolentia mutua tuendæ communi concordiæ inuigilent; nihilominus sua cuique parte attributa. Ergo Burgundiæ Flaucatus incumbens, pace in media, dignitatis fulgore inuidum vt fit hostemque excitat. Is Villebaldus Vltraiuranus Patricius, nobilitate prosapiæ, splendore opum, ac clientum numero, suæ gentis princeps; qui præfecturam Palatij quam adeptus non esset, deferri ad alium passus ægerrimè, maximè ad Flaucatum, peregrinum hominem, sibíque natalibus ac diuitiis admodùm imparem; habere virum contemptui cœpit; ac palam, quæ is edixerat, dictis & factis nauci non pendere. Flaucatum tametsi acerbitas contemptus vrebat, tamen in tempus opportunius

CLODOVÆVS II. REX.

Flaucatus & Nantildis motuum causa.

CLODOVÆVS II.

re dissimulata, non vltio statim im præceps rapuit. Quam vt potentius tutiúsque exereret, Clodouæum Cabilonem ducit, euocatis ad conuentum publicum regni Proceribus. Inimici dolus Villebaldum non latuit, cùm tam absenti peruicacia, quàm præsenti insidiæ, magno vtrinque periculo forent. Idcircò mediam viam initurus, adest stipatus nobilium agmine, & propemodùm ad bellum instructo; palámque professus vereri se inimicitias Flaucati, ne in Regis quidem palatium venit, in inuidiam æmuli potentiam vocans. Nec Flaucatus differebat cædem vlterius, paratus in æmulum vt in hostem publicum ruere; nisi ab fratre Amalberto, mitioris indolis, & in priuatam vindictam ciuile prælium detestante, inhibitus; sartâ vtcunque discordiâ, pacem verbis, vltionem animo, promisisset. Impleuítque confestim. Quippe curato Nantildis funere, quæ Parisiis à Burgundica via obierat, séque in tumulo dilectissimi coniugis condi optauerat; Regem iterum in Burgundiam agit, & Augustodunum profectus mandato Regis Villebaldum euocat; simulque vt metum & suspicionem doli amoueret, Ermenricum mittit cum selecta nobilium manu, qui promissa incolumitate aduenientem ad palatium rectà deducerent. Villebaldus promissorum anceps, Ermenrico honorificè excepto, suorum in globo nihilo secius ad repellendam vim comparans sese, Agilulfum ac Visconem præ se mittit, qui aduersarij mentem explorarent & renuntiarent. At Flaucatus maturo consilio, iis in custodiam datis, instructas militum copias, in quibus Echinoaldus ipse cum aulicorum flore & robore, in æmulum ducit. Nec in occursu dubitatum, quin infestis armis irruerent. Forti animo Villebaldus irrumpit in regios, sed fortuna spem destituente, primo statim congressu cæditur, mox alij fugam corripiunt; passimque strages atque direptio. Flaucatus postmodùm febri vexatus, breuissimo voluptatis ex vindicta sensu, diem obiit mortis victima tam prompta quàm hostis.

XVI.

In Austrasia turba.

Pipini fatum Austrasiam iuxtà conturbauit; non extemplò quidem, sed quò lentius, eò acerbiùs. De præfectura Palatii prima contentio, Ottonem inter & Grimoaldum Pipini filium. Ille aulicis artibus potens, quippe Sigeberto Regi familiaris ac propè conuictor, gratia florens Vronis patris, Regis in pueritia bajuli, magna iis temporibus auctoritate, iam Aulæ prærogatiua obtinebat Palatium, magna superbia æmulíque comtemptu. Hic contra paternis meritis & populi voluntate fretus, præter Cuniberti Pontificis beneuolentiam, robúrque animi summa appetentis, inanem aduersarij pompam spe virtutum multâ disiiciebat. Vicítque tandem Pipini gloria; Otto ignominiosè ex Aula eiectus, admissus in præfecturam Patris Grimoaldus; ac anno pòst altero Otto miser & vagus, persequente Grimoaldo, in Alemania cæsus: tantum est æmulationis incendium, quæ ab honoris scintilla in perniciem vitæ inflammatur. Mox in Thuringos bellum commotum est. Rodulphus Thuringiæ Princeps, iam olim Austrasiæ Regum stipendiatius, spreto Sigeberto, & contracto cum Sclauis fœdere, detrectabat obsequium. Assenturus illud Sigebertus, collecto nume-

Bellum in Thuringos.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL 2.3.24

Clodovævs II.

roſo validoque exercitu Rhenum tranſit, ac felici auſpicio primas Thuringi copias à Faro Duce actas in prælium, fundit ac cædit. Qua victoria elati Auſtraſij collatis dextris in Rodulphi perniciem iurant. Is ſuorum clade minisque hoſtium terrefactus, ſpe pugnæ abſciſſa, in munitum caſtrum vertici montis impoſitum (quæ illorum temporum munimenta erant) cum delecto milite, vxore liberiſque ſe recipit, à belli caſibus quid fortuna ferret opperiens. Adeſt Sigebertus obſeſſurus caſtrum toto exercitu; ipſoque die corrupta fuit victoria, quia tentata eſt immatura. Vix accedebat miles, cùm Duces plerique eum in hoſtem agendum exclamant; opprimendum illum dum metuit; hinc audaciam & fortitudinem, conſternationem illinc & terrorem, victoriam confectura haud dubiè. Alij contra, in quibus Grimoaldus & Adelgiſilus, feſſum de via militem in hoc diſcrimen ducendum pernegant; nihil periculoſius cæco & temerario prælio; naturam loci inquirendam prius, retegendas inſidias, non cæco impetu proruendum in muros; nec lentam adeò fore victoriam, quæ in vnam noctem differretur. Rege inter hæc dubio, parumque gnaro vtris adhæreret, dum aſſertores quique ſententiæ, hi in caſtra pergunt, illi in prælium. Bodo Aruernorum Dux & Enobalus cum flore militum in Arcem properant; Grimoaldus & Adelgiſilus Sigebertum in ſententiam ſuam pertractum cuſtodiunt, atque caſtra in vim hoſtilem communiunt. Rodulphus comperta re per proditores Auſtraſios, porta prorumpit, magnóque impetu in hoſtem irruens, atroci pugna conſerta, vincit tandem, pulſoſque decliui montis Auſtraſios ferro delet. Bodo & Enobalus dimicantes fortiter in primis cæſi, nobilium audaciſſimus quiſque obtruncatus; Rege haud procul equo inſidente, ſuorumque exitium proſequente lacrymis & inani queſtu. Poſtridie vtrinque actum de fœdere; idque à Franco admiſſum pudendis conditionibus; vt ſe in Auſtraſiam ſaluus reciperet, Rodulphus eodem iure eſſet quo anteà; hoc eſt vmbraticè & nomine tenus vectigalis, reuera dominus, & obſequio ſolutus ageret: hoc diſcordiæ fructu, vt pars illinc cum temeritate perierit, hinc ſalua redierit cum pudore & ignominia. Hæc foris Grimoaldus, at peiora quæ domi auſus eſt. Cùm Sigeberto nulla proles ad regni ſpem foret, pio iuueni condendiſque templis duntaxat intento perſuadet, vt quæſito per adoptionem herede, offenſionem naturæ corrigat, ſuumque filium Ildebertum tradit in eam rem; Rege quà metu, quà ſuarum rerum incuria, Grimoaldi nutibus mirè obnoxio. Facta adoptione qua Ildebertus tranſibat in familiam regiam, naſcitur filius Sigeberto, quem Dagobertum de Patris nomine appellauit; moriturque poſtmodùm Pater, breui abſque herede, quia relinqueret plures, futurus. Nam Grimoaldus ſoluto poſt Regis fatum pudore, regnum Auſtraſiæ Ildeberto aſſeruit, Dagobertum vixdum puerum totondit in monachum; vt ſi minus paterno regno, pietati ſaltem ſuccederet; cúmque mox, amoliturus opprobrium procul, Didoni Pictauienſi Epiſcopo peregrinanti in Scotiam tradit; nequid ſui Regis quod oculis tentaret animos ſupereſſet. Atrocitas ſceleris Clodouæum exciuit; ex vindicta bellum, ex bello prælium, iuſtuſque vindex Francus è prælio; in quo cæſus prædo regni Ildebertus, Grimoaldus captus, & in carcere tormentis necatus, regnumque Auſtraſiæ Childerico traditum

Grimoaldus ſibi Auſtraſiā vindicat.

CLODOVÆVS II.

Clodouæi ſecundo genito. Memoranda in paucis Sigeberti religio, in Monaſteriis pluribus quæ piè condidit adhuc exſtans; meruitque in Sanctorum faſtis adſcribi; ſumma laus quidem, ſed eò minor, quod inter Regem pium & priuatum aliquid intereſt. Cæterùm hic non poſſum omittere, Dagoberti iſtius exulis nouam & felicem ſortem, quam exciuit ex obliuionis, ſecundæ mortis, tenebris, & in lucem edidit nuper, Godefridus Henſchenius, è noſtra Societate; vir admodùm eruditus, atque Hiſtoriæ veteris accuratiſſimus iuxta & feliciſſimus inueſtigator. Is igitur in Diatriba in eam rem ſcripta, ex probatiſſimis antiquitatis monumentis eruit & conficit, quod hactenus ſcriptores multos latuerat; Dagobertum illum ſecundum, Sigeberti filium & Imnechildis, neutiquam diem in Hibernia obiiſſe extremum, vt vulgò creditur; ſed illinc reuocatum, regni paterni dimidiata parte potitum. Docet nimirum per matris induſtriam impetratum à Childerico Rege Auſtraſiæ, vt patruelis eius Dagobertus, reduceretur in patriam, ac Francis tam ad Rhenum poſitis, quàm vltrà incolentibus Rex daretur. Siue id factum ſit, vt coniicit Mezeræus, poſt obitum Childerici, in interregno aliquot menſium. Tenuítque Dagobertus regnum per annos haud paucos, multis cœnobiis partim conditis, partim locupletatis, præſertim in Alſatia, in qua ſedem regni poſuerat. Magnam quippe pietatem hauſerat, tum ab aduerſis rebus, tum ab inſtitutione Vilfridi, Epiſcopi Eboracenſis, apud quem diuerterat, & à regno detruſus in exilium, & ab exilio reuocatus in ſolium. Præterea Bonifacium Colonienſem Epiſcopum ad Friſiorum conuerſionem, & monitis inflammauerat, & omni ope adiuuerat: & in Irmina filia, ſancta admodùm virgine, immenſa liberalitate promouente paternam beneficentiam, reuixiſſe viſus, etiam poſt obitum, cumulabat Eccleſiam donis. Hæc Irmina Vilibrordo ſancto chariſſima; & Adelæ ſoror, piè contendentis, vtra Patrem exſcriberet luculentius, amore liberali, in pauperes, Templa, atque Cœnobia. Obiit Dagobertus circa annum Chriſti 678. Quo mortis genere non conſtat; violentum fuiſſe Henſchenius putat, quod apud hoſtes ſepultus ſit, ſcilicet Rothomagi: quódque ad ipſius necem vindicandam, Pipinus maior in Ebroinum ſub Theodorico Palatij Magiſtrum, bellum concitarit. Et ea pluribus de Dagoberto ſcriptor laudatus. Vnus filius Patri non diu ſuperfuit: filiæ Irmina & Adela religionis ſtudiis ſe addixerunt impenſius. Nunc me in primum ſtadium reuoco.

Sigeberti pietas.

Dagobertus redux & Rex.

XVII. Clodouæus interea ſorte varia regno vtebatur. Vnum ipſius alterúmve facinus memoriæ traditum. Primum in ſpeciem pium, reuera ſacrilegum à ſcriptoribus ſacris habitum eſt. Fame grauiſſimâ vniuerſa Francia vexabatur, egeníque plures abſumebantur inedia; iis Rex opitulaturus, apſidem argenteam qua ſancti Dionyſij ac Sociorum lipſana condebantur, à Dagoberto patre multo ſumptu elaboratam, auferri iuſſit, & in alimenta pauperum vendi: ratus vitam mortalium immortalium reliquiis potiorem: ipſoſque ſanctos, ſi conſulerentur, ſuas illas opes in beneficium pauperum largituros, qui vitam ipſam in viuis dum agerent profudiſſent. Malè tamen

Clodouæus ſacra vaſa aufert;

men quod rem Deo sacram profanus inuasit, & erogare sua non aliena debuit, multò minus religiosa & pio cultu veneranda. Id porrò facinus emendare altero studuit; aduocato Præsulum cœtu, ac de consensu Landerici Parisiensis Episcopi, cœnobio sancti Dionysij è potestate omnium Præsulum vindicato, suique iuris ac dominationis effecto, hac libertate in apsidem data, & rapinam sarciẽte imperio. Posteà vt cultum in eundem sanctum ostentaret, in eum rursus deliquit grauiter. Capsam qua sacræ reliquiæ condebantur aperiri iussit, corpúsque sanctissimum veneratus, spectante populo, partem inde brachij abscissam, ad priuatam pietatem abstulit. Sed confestim Deus temeritatem Regis auersatus, portentis ostendit grauitatem noxæ. Siquidem ipse Rex, quasi sui impos, humi afflictus est, obscura caligo templum inuasit, tantúsque timor spectantium animos, vt inde certatim cuncti aufugerent. Clodouæus mente vtcumque recepta, culpæque conscius, illicò brachium trunco restituit, auro & gemmis adiunctis ad veniam; multáque in eam basilicam dona largitus est. At triennio tantùm superfuit, nec inde firmi iudicij; imò sensim delirare mens, & ad insaniam vergere, in qua mox obiit; gulæ, auaritiæ, & libidinis insimulatus: nisi hæc vitia excuset amentia, in quæ iam animi læsus proruperit. Sanè felicitati fuit, quod Batildem virginem regiam è Saxonum gente coniugem nactus sit; forma eximiam, ac virtutum laude illustrem; è qua tres liberos suscepit, deinceps Reges, Clotarium, Childericum, & Theodoricum; & ipsa Corbiense cœnobium extruxit; & Cellense Monasterium ædificauit latius, dotauítque impensius; quanquam pretio omni maius sit, quod se ipsi tradiderit.

[Margin: CLODOVÆVS II. — Et S. Dionysij brachium. — Anno 660. — Batildis sancta. — Chelles.]

XVIII.

CLOTARIVS III. REX.

Ab Clodouæi obitu, ad Clotarium nomine tertium, maximum natu deuoluitur Francia, propemodùm infantem; Bathilde matre cum Magistro Palatij Erchenualdo regnum administrante; Childericus traditur sceptro Austrasiæ, Theodorico in nullam partem admisso, seu ob infantiam; seu Erchenualdi consilio, ne diuiso regno potentiæ suæ detraheretur. Sed breui tempore obit Erchenualdus magno regni damno, auctoritate quidem iam regia, sed intra modum vsus, nec ad tyrannidem. Tantæ dignitatis, cui Rex ipse seruiret, cùm plurimi candidati essent, malo Franciæ fato, Ebroinus eligitur; siue vt fit, pessimo quoque ambiente quàm strenuè, seu viro simulatione virtutum obtegente vitia, seu Deo pœnas delictis hominum comparante. Is conflatus ex omni scelere, non illicò se qualis foret aperuit; vel nondum confirmata audacia, vel Reginæ auctoritate deterritus; ac Leodegarij viri piissimi, ad infulas Augustodunenses promoti, prudentiâ & vigilantiâ, velut firmis claustris circumclusus. At mox Clotarius quarto regni anno è viuis exiens, se cum pacem abstulit & tranquillitatem. Siquidem Ebroinus diù consortis impatiens, cùm Franci magna pars Childericum ad sceptrum, vt Clotario proximum, accerserent ab Austrasia, ille Theodoricum minorem natu ad regnum euehit, certus imperij in Regem ipsum quem promouisset; & Vbfoalbum amouet Austrasiani Palatij Ducem, qui si Childericus regnaret in Francia, haud dubiè moderaturus esset regnum vtrumque. Verùm Francis proceribus pro legitimo

[Margin: Ebroinus Mag. Palatij. — S. Leger. — Anno 664. — Childericus Rex.]

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL 2.3.24

CHILDERICVS.

legitimo Rege certantibus, Leodegarij maximè opera, tam Theodoricus quàm Ebroinus capitur; & ad restinguendum fomitem belli, ille vi attonsus Monachumque indutus, throno eliminatur; hic ficta pœnitentia vitæ casus lugens, traditur Luxouiensi Monasterio; dato in cucullum pessimo capite, vt tectius tutiusque machinaretur futura scelera. Hinc legatio ad Childericum missa, excitusque magno plausu, vniuersæ Franciæ, Vlfoaldo Magistro palatij, habenas suscipit. Attamen plausus in querelas, indignationem & odium illicò versus est. Adolescens rerum imprudens, & assentatorum fraude corruptus, licentiâ regnum metiri cepit non temperantiâ, oscitanter omnia agere, plura negligere, spernere nobiles, nullámque boni aut virtutis curam præ se ferre. Leodegarius vnus auctoritate sanctitatis Regem inter & Francos medius, tum illum à vitiis, tum eos ab iniuriarum sensu abstinebat vtcunque: verùm posteaquam ille vel aulæ tædio, vel inuidorum fraude, commeatu petito à Rege discessit, sibique & Deo daturus operam, recepit se Augustodunum; tunc enimuerò ruere in omne flagitium Childericus, ac præsertim in crudelitatem Persicamque superbiam; donec vno facinore cumulauit priora, & posteriora abrupit. *Occisus à Bodilone.* Erat Bodilo nobilitate generis clarus, proceribus Francis pridem notus; hunc leui de causa, nec enim scribitur, Childericus iubet alligari ad stipitem, ac denudatum vilis instar mancipij cædi verberibus, pòst donatum vitâ stipite detrahi. Commouit Francos ignominia pœnæ; fremere nobiles, nihil apud se claritate sanguinis pretiosius; effundendum hunc pro Rege & patria, inter hastas & tela hostium, non sub tortoris flagris & scuticis, sibi Regem pro plebeio esse, cui ipsi pro plebeio forent; si Childericus sæuiret in nobiles, non pro Rege, ne pro Franco quidem habendum, cui sanguinis splendor intemeratus hactenus fuerat. Ita præcipui in Regem conspirant, incertúmque, odij victimam destinauerint ferro an cucullo. Sanè Bodilo ad quem maximè attinebat iniuria, furore actus, in extrema ruit; positisque insidiis Childericum paruo comitatu voluptatis causa in Lanconia silua versantem, scelere horrendo perimit; & calenti adhuc ferro Bilihildem Reginam aggressus, prægnantem licet atque innoxiam, vtero ferit interficitque: quasi Regem cædi leuius esset, nisi cum spe prolis è natura rerum expungeretur. Idque anno regni tertio contigit. *Anno 667.*

XIX.

THEODORICVS REX.

Ab atroci facinore, & quod miserabilius, impunito, Franci Theodoricum detracto cucullo, qui vnus è Regia stirpe supererat, solio euehunt; simulque, quando Vlfoaldus Childerico cæso equis citatis in Austrasiam fugerat, Leudesium Erchenualdi filium, memoriâ patris gratissimum, Magistrum Palatij dici curant; Leodegarij maximè ac Gerini fratris consilio, sancto Præsule euocato ad Aulam. Idque actum confestim, ne fortè Rex nouus Ebroinum beneficij memor fortunæ prosperæ comitem faceret, admoueretque gubernaculo sceleratissimum hominem, cuique probo abominandum. *Ebroinus Mag. palatij.* Verùm nec Ebroino adfuit Theodorici stupiditas, nec defuit Ebroini ambitio; communicato cum affinibus consortibusque consilio, abiecto per contemptum cucullo, & eiurato Monacho, præfecturam Palatij,

vi

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL 2.3.24

vi ablatam olim, vi reposcit. Et postulata ipse confecturus, magna celeritate imparatos animos occupans, improuisus ad Regem aduolat, cæsisque in via si qui obstiterant, derelictam à fugiente Rege gazam inuadit; ipsumque ad Cressiatum assequutus, suos inter opis inopem atque consilij, honorificè recipit, receptaque ipse Præfecturâ, permissâ Regi potentiæ vmbrâ, rem in se deriuat, ambitionis & immanitatis nullo iam obice. Prima viri victima Leudesius fuit, quem data salutis fide ad se excitum, periurio necauit, deinceps in aduersarios vetante nullo, quorum pars excisi, pars in Vascones ac remotas terras longè exularunt. Tyranni furor in Leodegarium mox exarsit. Viri sanctitas honorisque contentio, olim pessimum hominem in sanctissimum exacerbauerant; vrebat Francorum amor in pium Præsulem, timebatque ne prudentia viri atque auctoritas, sibi aliquando detrimento foret atque exitio. Itaque vi Augustoduno detractum, statimque orbatum oculis, cum Gerino fratre in aulam adduci, spectaculum vltionis gratissimum iubet; & Gerinum quidem tam pietatis fraternæ quàm consiliorum participem palo alligatum lapidibus obruit; Leodegarium lento supplicio paremturus, quo parentaret vltioni diutius, per acuta saxa clauorum instar coactum ingredi, abscissis pòst labris, euulsáque linguâ, sic deformatum in cœnobium quoddam ablegat; vnde mox extractum fulgentem luce miraculorum, per sicarios è vita & tormentis eripuit. Austrasia inter hæc primùm ab Vlfoaldo post Childerici necem obtinebatur; dein ipso mortuo, à Martino & Pipino, patruelibus, sancti Arnulphi nepotibus; quorum Pipinus iunior Ansigili siue Anchisis nobilis filius, ad res magnas nouumque Monarchiæ termitem adolescebat. Ii vel à Francis exciti Ebroini sæuitiam detestantibus; vel sua ipsi spontè quà metu, quà ambitione, propulsi, contra Ebroinum qui regis nomine in omne nefas abuteretur exercitum armant. Ille ex aduerso nullatenus segnis, Theodorici specie, quem in castris instar imaginis fictæ deducebat, vocatos ad signa Francos forti animo hosti opponit. Pugna conseritur, multáque strage patrata hinc inde, vincuntur tandem Austrasij, Ducibus fugâ in diuersa raptis; Martino Laudunum, Pipino maiore periculo, sed tutiore receptu in ipsam Austrasiam. Ebroinus persequutus victos, audit in recessu, Martinum agere Lauduni, omnique ope muniendæ vrbi intendere; hunc vt caperet, obsidione dimissa, in qua mora & periculum maius, virum ipsum aggressus, machinam solitam hoc est periurium admouet; legatis missis, in quibus Regulus Episcopus Rhemensis, qui salutem & in Austrasiam reditum pollicerentur, fidemque facerent iureiurando supra capsas Sanctorum præstito, atque periurio fraudem adiunxit, datis capsis inanibus religione ridicula, quam adhiberet tot inter scelera. Martinus actus in retia, cum sociis statim peremptus est, fidem & superos frustra implorans. Ab hac cæde, grassante in plures Ebroini sæuitia, & Rege quasi stipite suorum questibus obsurdescente, demùm exsurrexit calamitatis publicæ & priuatæ vindex. Is Ermenfredus nobilis Francus, qui minacibus verbis ab Ebroino increpitus, gnarus improbo homini velle & perficere vnum fore, habito cum amicis consilio, intercipiendum consiliũ ratus, nocte

Theodoricvs.

Eius crudelitas,

In Sanctum Leodegariũ.

Austrasios vincit.

Occiditur.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL 2.3.24

THEODORICVS.

intempesta in eius ædes prorumpens, incautum interfecit, moxque ad Pipinum sese proripuit; eo sceleratorum fato, vt siccâ morte vix pereant. Franci hac peste liberi, Varadonem ætate & rebus gestis illustrem præfectura Palatij donant, hoc est regno propemodùm. Nam ad Magistratum eiusmodi, præsertim ab Ebroini tempore, regni administratio, belli indicendi & gerendi, sanciendæ pacis, promulgandarum legum, condonationis criminum, ærarij publici, potestas, ac denique omnia quæ Regij muneris forent, pertinebant; vt inanis titulus penes Regem, neruus & robur totius auctoritatis Magistrorum esset. Varado confestim cum Pipino iam potente Austrasiæ iniit pacem, quâ auctoritatem nutantem initiis confirmaret. Sed foris tutus, domesticâ lue laborauit. Erat ei filius, dictus Gislemarus, ingentis animi, otij quietisque impatiens, ambitionis immodicæ, quam incendebat paterna dignitas. Ille itaque in Patre æmulum contuens, fraude & sagacitate, ereptum Patri clauum, veluti per ætatem infirmo, audax corripuit, tenuitque ferociâ quâ occupauerat; bello statim in Pipinum illato daturus fortitudinis specimen, & Austrasiam, vt aiebat, Principi suo vt restitueret. Fuerúntque hinc inde strages haud paucæ; ad Namurcum castrum præcipua, quâ Austrasios nobiles illectos periurio, fide nulla, è viuis sustulit. Sed mox à Deo occulto morbo percussus, impietatis aliorúmque criminum pœnas dedit; teterrimo spiritu in cruciatibus morbi exhalato. Varado pater iterum vocatus in regimen; quod nec diu tenuit, fato mox raptus: peruenitque ad generum Bertarium nomine, tutela regni, quem Aufledis socrus, matrona nobilis, & virili animo strenua, indignum licet, quippe staturâ pusillum vitiisque multis obnoxium, eò promouerat; tum ne à familia splendor abscederet; tum vt ipsa ex ineptia alterius, sui specimen faceret. Verùm is prauitate indolis & dominandi libidine, suo plerumque vsus consilio, illicò perditâ nobilium gratiâ, eorundem odia concitauit; quorum plerique contracto fœdere cum Pipino, conueniunt, vt à clauo vanum ineptumque hominem amolitus, regimen vtriusque regni capesseret; iam Deo scalas admouente, quibus noui Principes ad fastigium summum conscenderent. Itaque Pipinus lecto exercitu, irrumpit in Franciam, & apud Veromanduos acri prælio confligens, Theodoricum atque Bertarium in fugam agit. Tum Bertarius adiecto contemptu ad odium, profugus & quærens latebras, ab comitibus suis, iussu Aufledis socordiam hominis indignantis, peremptus est. Hoc perempto, Rex nullo negotio cum gaza regia venit in potestatem Pipini, iactura felicior, quod aliquando in seruitutem iusto & forti domino traderetur.

Magistri Palatij qui.

Magistri pal. post Ebroinum.

Namur.

XX.

Pipinus maior Franciam regit.

Ergo Pipinus iam votorum compos, ac Magister Palatij dictus, tam Franciæ quàm Austrasiæ rector, futuri Imperij fundamenta ponit. Erant ei ex Plectrude, nobili ac prudentissima femina, liberi duo, Drochus & Grimoaldus, quos educabat in spem potentiæ, Francis alterum, Austrasiis alterum designatum. Sed quia per ætatem nondum firmi oneri erant, Nordebertum ex suis fidum quasi vicarium potestatis relinquit in Francia; ipse in Austrasiam quam regebat vnus remigrat, Drocho maiori filio in Ducatum

catum Campaniæ euecto. Ita tranquille administrata Francia ad Theodorici obitum, nimirum vicesimo tertio regni anno; quamvis alij ad spatia longè minora id contrahant. Porrò obiit inter Regem & Monachum paruo discrimine; præterquàm quod duos ex Clodoilde coniuge suscepit liberos, nempe Clodouæum & Childebertum. Clodouæus itaque hoc nomine tertius curante Pipino inauguratur etiamnum puer; quo post quadriennium defuncto, Childebertus frater suffectus est, magnæ quidem spei, pronæque ad bonum & iustum indolis, occlusæ tamen atque absconditæ, gladij instar esi rubigine; Pipini artibus, animi robur emolientis ignauia, & virtutibus Regiis detrahentis materiam; præter pietatem, largitiones pias, & mansuetudinem. Postea Nordeberto mortuo, Grimoaldus alter Pipini filius, moribus commodis & parente dignis, adeptus est summum magistratum; dum Pipinus ipse iam securus imperij, pacis bellique dominus, latè in barbaros terrorem armorum circumferebat. Ac primùm Frisios antiquam Germanorum gentem, vltrà Rhenum ad Oceanum positam, idolorum cultu adhuc fœdatam, bello inuadit. Erat Ratbodus Frisiorum Princeps, præter ferociam animi, ardore gloriæ in Francos incensus. Vtrinque animis paribus armisque concurritur; at successu impari; Ratbodo magna suorum clade in fugam acto, Pipino spolia & famam referente in Franciam. Inde Sueui, aliæque gentes sub iugum missæ; quarum ne nomen quidem Scriptorum incuria ad nos peruenit; tam muta hoc tempore Francorum Historia, vt veteres Gallos credas, qui satagerent præclara facere magis quam scribere. At publicam felicitatem priuato luctu Pipinus imminuit: nam Drochus natu maior febri correptus, desiit viuere, & quidem absque liberis, ne spes vlla dolorem leniret. Et quanquam Drocho duos filios alij assignant, Hugonem & Arnoldum; quia tamen Carolus illorum gloriam & nomen fulgore suo intercepit, pro nullis habiti sunt. Eum ex Alpaide concubina Pipinus susceperat, atque consenserat in necem sancti Lamberti Leodiensis Episcopi, libidinem illicitam arguentis. Impiam cædem Dodo confecerat Alpaidis frater, neque impunè; post dies haud paucos, corrosus à vermibus, & tam diris cruciatus doloribus; vt suus ipse carnifex, se præcipitem in Mosam dederit: Deo prouidente humano generi, dum publica flagitia pœnâ publicâ plectit. Postea Grimoaldus vna cupiditatis paternæ anchora, ducta in vxorem Ratbodi filia, post pacem conciliatam cum Frisio; cùm Patrem Leodij ægrotantem inuiseret, ac funderet preces in sancti Lamberti, à Rantgario sceleratissimo percussore interfectus est; relicto ex concubina filio propè impubere Theodualdo, dolore omnium & desiderio ingenti. Et hæc Dagoberto Childeberti filio iam Rege; quippe Childebertus anno regni decimo tertio decesserat, (quanquam & id incertum, vt alia pleraque illorum temporum.) Nec ideò Pipinus despondit animo, præfectura Palatij Theodualdo nepoti attributa, & spe conuersa in Carolum filium, quem indolis ad eximia quæque mirificæ diligebat impensius, promouebátque ad summa, nisi mors intercepisset consilia. Obiit vicesimo octauo Principatus anno, pluribúsque Regibus imperauit; transcriptis in se Regum virtutibus, ipsóque regno

THEODORICVS. Anno 690.

CLODOVÆVS III. CHILDEBERTVS III. REGES.

Pipinus in Frisios, & alios.

Liberis orbatur.

DAGOBERTVS II. REX.

Pipini mors.

DAGOBERTVS II.

quod confecit posteris; adeò Imperantium est pietate & fortitudine, non inani titulo eminere. Nec sine præuaricatione hic sileam, præter Carolum, Pipino fuisse & filium Childebrandum, ex qua matre nescitur: qui se fratre postmodùm non indignum gessit; fuítque termes, vnde stirps tertia Francorum Regum propagata est, Roberto Forti, ab ea recta serie progenito, quem Hugonis Capetij abauum omnes agnoscunt: vt diuersi rami ab vno trunco prodierint; Regúmque familiæ, tam diuersæ in speciem, eædem in radice, simul coalescant.

XXI.

Plectrudis regimen capit,

Confestim Plectrudis suscitauit animum mortui coniugis, vtque auctoritate pollebat & opibus, Theodualdi nepotis nomine, admouet sese gubernaculo regni intrepidè. Tuta vt rebatur foris, domesticum obicem oppressura, Carolum adulterio natum, quà odio nouercali, quà muliebri ambitione, ne acer iuuenis disturbaret consilia sua, statim à morte Pipini in arctam custodiam condit; & nullo prohibente, quod mirum est, Regem regnúmque mulier iam grandis natu administrat. Verùm haud multò post Francos pertæsum est dominationis muliebris: quos Pipini potentia grauius vsserat, quosque vrgebat ambitio sua, ij iam exsurgunt; frementes, indignum nobilissimam gentem seruire fœminæ; quanto spatio grauissimum iugum à Pipino passos? Quid mancipentur infanti & vetulæ? Iam ignominiæ nihil superesse, si qui vicinas gentes terrore impleant, ij terreantur tam ridiculâ inaníque potentiâ. Quocirca ingenti tumultu Francia omnis in partes scinditur; hinc plerique quibus administratio noua spei esset; illinc Pipini amici veteres & clientes, quorum intererat stare in gradu, & dignitatum vsu ac commodis. Pugna mox commissa in Cocia silua, in qua magna strage Pipiniani victi, Theodualdo ægrè fuga lapso. Euentu prospero illecti victores, vt spem omnem Theodualdo abscinderent, simúlque ex Austrasia sua si liceret depellerent; Raganfredum virum nobilem in Magistrum palatij eligunt, atque icto cum Ratbodo Frisio fœdere, vt in Austrasiam eodem tempore copias duceret, magno exercitu & vastatione horribili ad Mosam properant, Plectrude Coloniæ se communiente. Interea Carolus è Plectrudis custodia elapsus paterna imagine quam ore admodùm referebat, ac multò magis similitudine animi, amicos veteres clientésque fidos excitauit. Hic est Carolus cui post aduenit Martelli cognomen, siue malleum tuditémue hostium dixeris, quos cæcidit prostrauitque pugnis assiduis, siue à Marte appellaueris Francicum Martem, qui bellica re palmisque pluribus veram falsi numinis gloriam meruit. Et postea contigit Dagoberti mors vno filio admodùm puero relicto, qui in Cellensi cœnobio alebatur. Eo præterito, credo ob ætatem, Franci Danielem quendam attonsum Clericum (quis hic fuerit, vetus Historia prorsus silet) in thronum euehunt, & nouo nomine Chilpericum dicunt, quasi ad regni vmbram tam futilem, vir aut puer, Clericus Monachusue magni referret. Raganfredus illicò ad delendas Pipinianas reliquias se accingit, in quibus Carolus mira celeritate conscripto milite, iam aliquid supra fœminam minabatur. In hunc igitur arma expedita, & instauratum cum Ratbodo fœdus, vt obtritus vtrinque tiro adolescens, certa

Hinc bellum oritur,

Anno 714.

Caroli Martelli primordia.

CHILPERICVS DANIEL REX.

clade

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL 2.3.24

CHILPERICVS DANIEL.

clade rudimenta militiæ poneret. Gnarus periculi Carolus, ne obrueretur hinc inde, dum longius distat Raganfredus, militem promptum in Ratbodum conuertit, commissáque pugnâ acerrimâ, graui damno vincitur fugatúrque; magnorum Imperatorum tyrocinio, quibus prima quæque difficillima sunt; nempe in posterum vt ab aduersis metum & securitatem edoceantur, animísque crescant in infortuniis. Fugato Carolo, ceu iam penitus debellatum foret, Franci & Frisij coniuncto exercitu, fœdis direptionibus Coloniam obsessuri veniunt; quam vrbem Plectrudis cum Pipini gaza obtinebat. Verùm ipsa Caroli inimicitias prætendens, cuius exitium acceptissimum sibi omnium foret, multa pecunia suæ vrbi libertatem emit. Inde victores ad sua regressi. Cùm repente Carolus, quem clade atque ignominia fractum arbitrabantur, vt Antæus nouus è casu fortior, positis clàm insidiis, in loco quem Amblana dicunt, redeuntes Francos, & quidem soluto pro victoribus agmine aggressus intrepidè, magnam stragem edidit, docuítque viro forti & sedulo, seri prospera ex aduersis, vt contrà ignauo & præfidenti. Postea iusto exercitu vtrinque pugnatum. Scilicet Raganfredus obruturus penitus æmulum, quantas potest copias contrahit, & Chilperico abducto in appendicem militiæ, in agro Cameracensi Carolum selecto instructum milite obuium habet: Ibi posteaquàm pacem petens Carolus auditus non est, acerrimo & decretorio prælio, quos regni certa spes hinc inde accenderet, inter se confligunt, donec virtus Caroli prostratos hostes, in fugam egit. Victor fugientes ad Parisios insequutus; nequis à tergo obex superesset, Coloniam reuolat victore exercitu, quam tenebat nouerca Plectrudis. Vrbem æquè opulentam ac firmatam munitionibus, cùm & expugnare arduum admodùm, & vi capere delendam ferro, in iacturam victoris cederet; iuuenis in ipso armorum vsu fructuque victoriæ, sibi adeò temperauit, vt omisso Marte, pacis artes ad deditionem vrbis insumpserit; perfecítque industria ac vi sermonis, elusa Plectrudis contentione & operâ, vt ciuibus portas vltrò pandentibus, in vrbem incruenta victoria admitteretur; quam & coronauit mira clementia, nullo hostium cæso; Plectrude duntaxat nouercalis odij increpitâ; receptisque Pipini opibus, quas mulier ambitiosa & potens magnum in modum amplificauerat. Ea postmodùm cum Sonichilde nepte vel filia in intimam Germaniam noui tumultus fomes se recepit. Interim Carolus, qui se prætextu belli & specie Raganfredo imparem cerneret, penes quem Rex Chilpericus esset; laruam laruæ oppositurus, Clotarium quendam Regio sanè ex sanguine, sed qua affinitate cuíue Regum proximum, planè ignotum, Regno inaugurat, magnásque iterum copias comparat. Raganfredus contrà, reputans seriò quo cum viro sibi negotium foret, Eudonem Aquitaniæ Ducem contracto fœdere in societatem belli arcessit. Porrò quis hic Eudo fuerit, magnarum pòst rerum cardo & momentum, in scriptorum tanta caligine, operæ pretium est inuestigare.

Carolus victus vincit;

Et Coloniam admittitur.

XXII.

Eudo Aquitanus quis fuerit.

Dagoberto primo diem obeunte, Aquitania vniuersa, tum quæ ad Pyrenæos iacet obtenta à Vasconibus; tum quæ citra Garumnam Petrocorios, Lemouices aliásque gentes complexa, iam à Clodouæo imperio

CHILPERICVS DANIEL.

Francico obtemperabat. Post Dagobertum ignauia Regum, ciuilibúsque Magistrorum palatij contentionibus, Vascones redditi in potestatem suam propemodùm, sensim iugo Francorum excusso à suis Ducibus regebantur. Ad Eudonem Cantabrum virum fortem & strenuum cætera Aquitania peruenit; siue inter Vascones nato à parentibus hæreditaria, siue vt alij volunt, dotalis atque ab coniuge; siue quod verosimilius, occupata. Idem porrò ad Occitaniam conterminam Aquitaniæ fertilissimámque prouinciam, non oculos modò, sed manus adiunxerat. Nam Volcas superiores quorum caput Tolosa Francis detraxerat; & inferiores in quibus Narbo, Nemausus aliæque vrbes; quas ipse pro Roderico Hispaniæ Rege Præfectus administrabat, tempore cladis Hispanicæ & vindicauerat sibi, & irruentibus in eas Saracenis vtcunque seruauerat; Munizio illarum partium à Miramamolino Præfecto, viro militia claro & auctoritate, filia in matrimonium data; contra fas quidem, sed præpollente religioni vtilitate. Hunc igitur fortissimis gentibus imperantem Raganfredus in subsidium vocat, haud inuitum; vt tum beneficio, tum ciuili bello, Francorum voluntatem & potestatem ab Aquitania auocaret. Igitur adiuncto Neustriis Vascone, spe & fiducia plenus, Raganfredus in Carolum mouet, aderátque Eudo ipse, latâ nominis famâ, quam animi dotibus adimplebat. Parisiis viâ in Austrasiam capessitâ, occurrit Carolus tanta belli mole haud quaquam territus, factáque illicò pugnæ potestate, tanto apparatu tantáque gloriâ dimicantes hostes fundit fugátque, quam celerrimè fusos persequutus. Et quidem Parisios se recipiebant, vbi metu ac consternatione aduertentes misceri omnia, iámque victorem imminere portis, protractâ per vniuersam Franciam fugâ, Eudo Childerico gazáque regiâ veluti ad tutelam secum deportatis, dein transito Ligeri, citato cursu in Aquitaniam suam penetrauit; erecto quacunque fugeret trophæo Caroli, & ignominiâ suâ latè dissipatâ. Raganfredus & fuga abreptus, Andegaui substitit, seu aggerem obiecturus victori; seu fide Eudonis suspecta, cui se tradere clade efferato haud tutum rebatur. Instabat interim fugientibus Carolus; sed metus cupiditatem in præsentia vicit, & in Aquitaniam peruenit Eudo incolumis. Præterea Clotarij improuisa mors remorata est Carolum; cùm Chilperico substituendus esset æmulus nouus, & priora consilia inopino casu turbarentur. Ergo de pace cum Eudone agit, virum fortem, bellicosarum gentium dominum nondum ausus ad extrema impellere. Ne miles interim langueret otio, Andegauum oppugnat, quam vrbem in asylum Raganfredus delegerat, admotísque machinis in deditionem accipit; summa clementiæ laude, Raganfredo non modò salute donato, sed & ipsâ Andegauo ciuitate; quem omnium infensissimum expertus tum dignitati suæ tum saluti, ex corrupto Politicorum dogmate oportuit perdidisse; sed Heroum virorúmque sublimium non idem est qui vulgi sensus, quibus pugnæ finis est pepercisse. Postea facilè cum Eudone conuênit, icto fœdere; quo Chilpericum Regem seruatis magnam partem thesauris Eudo restituit: Læto Carolo, quòd in potestatem suam tradito Rege, æmulóque amoto, iam honestè & tutò Regis auspiciis Franciam administraret. Noua tamen

A Martello vincitur.

Angers.

mox

mox ineunda consilia, Chilperico excedente viuis, sexto anno quo ad regni vmbram admotus fuerat. Theodoricus illicò euectus in solium, Dagoberti secundi siue tertij filius, & iam patre viuo in Calense seu Cellense Monasterium abditus, vnde eidem mox Theodorico Calæ nomen aduenit. Sub quo segnitie & ignorantia rerum laborante, rerum vt prius potitus Carolus, domi Proceribus eius gratiam ambientibus, foris ad sanciendam Francorum gloriam se conuertit. Primique Saxones appetiti, qui cùm agitarent rebellionis consilia, magnâ Caroli celeritate occupati sunt, victique prælio. Ac tædet Scriptorum illius æui vel stupiditatis vel oscitantiæ, qui præclarissimi si quis vllus alius Imperatoris gestas fortiter res, adeò ieiunè & siccè non exscripserunt sed delibarunt, vt illustrissima quæque breui epitome & quasi tantæ laudis inuidi, per summa capita designarint. Ego quando comminisci aut diuinare non licet, proponam legentium oculis, veluti Geographicas tabulas, arcto puncto vrbes amplissimas, latissimásque perangustis finibus terras, non tam aspectui subiiciens quàm intellectui. Igitur anno à victoria Saxonum vix elapso, Carolum in Germaniam expeditio noua exciuit. Plectrudis nouerca cum nepte Sinichilde, vt scripsi, Coloniâ à priuigno victore emissa, in intimam Alemanniam odium vetus consiliáque noua detulerat. Vt erat acri ingenio; aulæque artium peritissimo, simplices gentes in odium & contemptum Caroli sensim induxit: *Indignam rem, Pipini fortissimi Principis Viduam, exulem & eiectam, stipem propemodùm mendicare, dum spurius damnatisque natalibus, se vi in aliena bona intruderet, naturâ pessundatâ, legúmque placitis violatis; superesse filiam legitimè natam, ad quam hæreditas paterna spectaret, (simúlque ingerebat Sinichildem, ætatis flore formæque decore commendatam) obsecrabátque per superos omnes, ne miserabiles fœminas, ipsorum fidei ac fortitudini traditas, venire sinerent in potestatem Tyranni, sanguinem effusuri innoxium.* Ita ardens mulier, lacrymis, precibus, multisque largitionibus, Sueuos, magnámque Bauariæ partem à Rheno ad Danubium, tumultu magno excitauit in Carolum. Nec is, quâ fuit celeritate mirabili, cunctandum ratus, bellúmque opperiendum in laribus suis, magno statim exercitu Rhenum transmittit, Sueuósque adhuc imparatos, & alias ad Danubium gentes, armorum terrore profligat & domat; imò copiis vltrà Danubium actis, latè Bauariam quæ cis vltráque amnem protenditur, renitente nullo, Francis adiungit. Inde regressus, Plectrude belli face & Sinichilde in potestatem suam traditis, tam doli muliebris quàm Alemannici roboris victor, ad aliud difficiliúsque bellum se comparat: audita tamen inter arma clementia, qua parcitum feminis; & est verosimile cœnobio inclusas, cùm earum vetus Historia iam non meminerit. Nouo porrò bello Eudo Aquitanicus petebatur; quod quandoquidem tanti momenti tantíque periculi fuit, non Franciæ modò, sed vniuersæ Europæ, rem totam fusius & enucleatius disseram.

Margin: THEODORICVS CALA REX. De Chelles.

Margin: *Martelli plures palma.*

XXIII. *Saraceni qui? cur in Franciã venerint.*

Reuersus è Germania Carolus, comperto Eudonem violato fœdere prædabundum irrupisse in Franciam, eodem victore exercitu transito Ligeri, in Aquitaniam penetrauit. Verùm Eudo, vel metu vel militari prudentiâ, in intima

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL 2.3.24

THEODORICVS CALA.

tima prouinciæ suæ recipiens se, auersus à prælio, passus est populationem agrorum: postquam ceu factum vltioni satis, Carolus diues præda, & declinatione hostis superior, recessit in Franciam. Eiusmodi excursio potius quàm bellum, magnarum difficiliumque rerum causa, vt volunt, & materia fuit. Nam ideò scribunt è nostris plerique, ex Hispania Saracenos ab Eudone in vindictam iniuriæ euocatos, & numero illo portentoso quasi non homines, sed vesparũ examina venisse in Franciam sedes posituros. Quæ res, haudquaquam mihi verosimilis, vt à legentibus disceptetur liquidius, tria potissimùm obseruanda censeo; qui fuerint illi Saraceni, in Hispaniam quomodo exciti, postremò quid rei illis cum Eudone fuerit. Saraceni Arabica gens, addicta sectæ à Mahumete impuro conditæ, tenuibus admodùm paruisque natalibus, in immensum Crocodili instar excreuerat, quà animo suo & fortitudine, quà Romanorum Imperatorum ignauiâ, & Christianorum corruptissimis moribus. Ii se professi filios Abrahæ, ex Sara legitima coniuge, vnde Saraceni vox orta, lento primùm progressu, Arabiæ suæ conclusi finibus, vix finitima carpere ausi, deinde instar flammæ in obstantia diu eluctatæ, Palæstinam totam, proximam Syriam, Ægyptum, & Persidem, terras amplissimas inuaserunt, totiúsque propemodùm Asiæ domini, sæpe ad extrema admotâ Constantinopoli; posteà versi in Africam, quà Romano parebat imperio subiugarunt, donec vtriusque maris conscripti fluctibus, ceu obiectis fossa & aggere, ab Europa, quæ domanda vna supererat, tot victores gentium arcerentur. Tandem ab Africa in Hispaniam proximam transitus patuit. Res passim ab Historicis pluribus scripta; quomodo Roderici Hispaniæ Regis libidine, Cauæ Iuliani Comitis filiæ stupro illato, angusto freto transmissi in Hispaniam Saraceni, Duce Tarisfo fortissimo & clarissimo Imperatore, Christianum vberrimúmque

Anno 713. regnum, Roderico cæso, Mahumetis sorti adscripserint; summo Religionis luctu, & ingenti Europæ discrimine, quæ admisisset incendium grassaturum vlterius. Subacta Hispania Miramamolini, ita Monarcham suum vocant, auspiciis, postea à Præfectis pluribus administrata, breui tempore in Abderamani regimen venit; à quo forti quidem, & disciplinam veterem instaurante, sed immitis ingenij acerbique imperij, Munizius rebellauit, occupauitque Galliam Gothicam, cuius caput Narbo, pluribus Mauris ad se traductis. Et huic Munizio Eudo collocauerat filiam, Saracenis aliis pro castro & aggere generum oppositurus. Atque inde forsan manauit opinio euocatorum ab ipso Maurorum, (nam promiscuo nomine Saraceni & Mauri dicti sunt, à Mauritania prouincia Africæ) ob contractam cum Munizio affinitatem, quæ statim magno vtriusque damno distracta est. Etenim Abdaromanus socij consortísque impatiens, in Munizium mouit, & obsessum in Ceretania vrbe, eò impulit, vt ne viuus in inimici manus veniret, se præcipitem è saxo dederit; mortui truncatum caput, & cum vxore Eudonis filia eximiæ pulchritudinis, in Africam missum; Maurorum Imperatori dona gratissima, quà viuum, quà mortuum. Igitur Abderamanus superbus victoria, illectúsque terræ vbertate, statuit in Europam penetrare vlterius, primúmque Franciam vniuersam inuadere, ac deinceps in Italiam,

aliaſque terras, diſiecta latè flamma, irruere. Eam in rem ingentem copiam militum, tum ex Hiſpania, tum ex Africa contrahit, nouæ coloniæ eiuſdémque vberrimæ iam proxima ſpe, fœminarum gregibus ſimul euocatis, quò victas terras occuparet miles & coleret. Ea origo Saracenicæ expeditionis, ac belli, quo Chriſtianus Orbis, niſi Deus iuuaret propitius concuteretur; non Eudonis proditio fœdúſue initum, quanquam & eo capite tanti mali cauſa dici poſſit, quod ſuo ſanguine in Saraceni thalamum miſſo, tum iram Diuinam flagitio, tum Abderamanum ſocietate noua proritarit.

THEODORICVS CALA.

XXIV. *Abderamanus in Franciam venit;*

Ergo effunditur Oceani inſtar Abderamanus cum quadringentis hominum millibus, (centum millia, & veroſimilius quidem, plures adducta affirmant) præter mulieres & impedimenta, per Pyrenæi clauſtra, quà Mediterraneo adiacent, in Franciam; primùm quæ Eudonis forent occupaturus; nempe qui multiplici nomine hoſtis; néue vltra promotus auocaretur à tergo turbaretúrue, deinde terrore ex victoria maiore, propagaturus in reliquam Franciam fines: Eudo quo erat animo inundatione tanta haud territus, militum ſelectiſſimum florem incedenti per Arecomicos barbaro ad Arelaten vrbem opponit. Obſidebat eam Saracenus in prærogatiuam belli, támque ardebat expugnandæ cupiditate, quàm ſeruandæ Eudo. Ideò itum in prælium, pugnarúntque acri ac forti animo Vaſcones, victi tamen ac profligati, nouúmque trophæum à victoribus erectum, magnus oſſium cumulus in campo Arelatenſi congeſtus, omni marmore ſaxóque firmius; diúque perſtitit ad calamitatis humanæ luctum atque ludibrium. Tanto euentu illectus Barbarus, vt ſpem omnem Eudoni abſcinderet, per Arecomicos ſuperiores in Aquitaniam verſus, igne & ferro vaſtatis vrbibus, templíſque dirutis, Garumna tranſito, Burdegalam Aquitaniæ caput, quemadmodum ante Arelaten, toto exercitu expugnat. Quam ſimiliter vt cladi eriperet, inſtauratis viribus animiſque Eudo accelerans, ad præliandum aciem dirigit; nec Maurus abnuit tot palmis elatus, eodémque ſucceſſu Chriſtianos magna cæde vincit, iam ſeriò perterrefactâ Europâ, & Franciâ fatum Hiſpaniæ pertimeſcente. Hinc capta diréptaque Burdegala, vaſtatæ circà prouinciæ, Petrocorij, Lemouicenſes, Santones; iámque per Santones in Franciæ intima iter captum. Carolus eo tempore, primùm Eudonis periculo, dein vna alteráque clade, diſcrimen ſuum admonitus, ſolita celeritate, qua virtute præſtabat in paucis, ex Germania, Neuſtria, Auſtraſia atque Burgundia, gentium robur florémque colligit; pugnandum nunc pro aris & focis; nec priuatæ contentionis aut ambitionis referre ſi vincerent, ſed vitæ omnium & religionis: Simul Eudone in amicitiam & fœdus recepto, conuênit vt is reparato exercitu veſtigia hoſtium premeret, dum ipſe ad Ligerim accedentibus ſeſe opponeret. Selectiq; ab eo campi ad Turones, in quibus tanti momenti res diſceptaretur; ſiue vt ab amnis trāſitu hoſtē arceret, ſiue vt Martini Tutelaris & Præſidiarij Franciæ tum auxilio iuuaretur miles, tum ſpe & fiducia incenderetur. Traiecturus Ligerim tātus exercitus, Turonum vrbe à tergo poſita, in agris proximis caſtra figit. Vaſtatis Pictonibus aduentabant Saracenorum examina, incenſa

Martelli apparatus.

THEODORICVS CALA.

censa ad Pictauos basilica sancti Hilarij, quæ summæ in Fräcis venerationis, furori maximè barbaris fuerat. Hinc ventum ad Turones, magna vtriusque gentis expectatione. Quippe inde Maurum, multitudo quæ hostem obrueret, Hispania victa & profligata, gemina pugna prostrati Vascones, per tot gentes inustum ferro imperium, inflammabant spe propemodùm certâ: Hinc Christianum causæ bonitas, Deíque iuuantis auxilium, animi quædam Diuina firmitas atque constantia; Caroli Imperatoris fortitudo atque felicitas, quibus ducibus profitebantur inuictos sese, erigebant plurimùm atque incitabant. Quocirca vbi pugnandi facta est copia, eáque facta est post septimum diem, tentata haud paucis prolusionibus; ambo Imperatores in victoriæ spem aciem instruunt. Carolus peditem oblongis scutis in barbarorum tela protectum, dorso amni obuerso, suis quemque ordinibus locat; equitem, floremque nobilitatis, in quibus pugnæ vis spésque vincendi, alarum instar vtrinque porrigit, cautum admonitúmque, vt quacunque hostis irrueret, conuerteret frontem, tegerétque à lateribus peditem, ne immenso numero obrueretur. Postea ipse adequitans ordines, præter os armis fulgentibus tectus, porrecta facie, præsagisque victoriæ oculis, hortabatur suos: *In detestabilem gentem, cui fas nihil foret ac religiosum, expedirent arma & animos, si dimicare pro patria honestissimum sit, hoc est pro laribus, pro liberis, charissimisque nominibus; quid pro aris, pro religione, pro vindicando summi Dei cultu, pro exscindenda exitiabili lue. Affirmabat præterea eò loci ductos, vt nisi vincerent, ex necessitate occumbendum foret; mediis inter Ligeris vortices & obiectos hostes, vel in vestigio pereundum, vel petendam salutem à victoria; nam à fuga nullum subsidium, quam amnis interciperet, negarétque vrbs victori vni sese commissura. Quanquam nec à morte expetendum præmium fortitudinis, quos iam ipsa victoria complecteretur. Quid enim ab incondita turba metuendum tantoperè? ipsos sibi hostes damno futuros præ numero, in prælium magno tumultu nullo ordine ruere, primi si repellantur, misceri cæteros turbarique, ac loco motos atque disiectos, vnius fugæ meminisse. Videant Mauri sibi rem cum Hispanis non esse, quos voluptatibus marcidos & Marti inuisos, magno tamen negotio profligassent: at Francos tantis bellis, tantis victoriis de fortissimis gentibus celebres, ab vilissima Saracenorum fæce vinci non posse. Irent modò, non parcerent ferro, raperent tot gentium opulentissimam prædam, meminerintque se vallum & aggerem pro Christiano orbe obiectos. Nihil metuerent, quos Dei causa & patrocinium, quos Martinus è basilica proxima tueretur, adesse cœlites qui satellites orci profligarent, satis sibi fore, si vnus vnum, æmulus æmulum aggrederetur atque deiiceret, prouisum ne hostes iuuaret numerus: sibi singulos totique Europæ imperatores fore, si vincerent.*

Anno 726.

Martelli militaris oratio.

XXV.

Abderamani oratio.

Contra Abderamanus clarissimos quosque compellabat; *Meminissent hanc diem felicitatis suæ coronidem fore: hanc vnam superesse pugnam, quam si profligarent, terras vberrimas, tranquillum otium, intemeratam salutem, pro periculis, bellis, & Sabuletis Africæ vsurpanda, iam extremum spiritum agere Franciam, frustra in Mauricam vim vt in morbum luctari, quæ deplorata sit atque deposita. Nam quid Hispaniam tot tantisque præliis domuissent; quid Vascones Franciæ florem geminata acie cecidissent; quid tanta multitudine prorupissent*

sent è sedibus, si ab exercitu tumultuario tam impari numero vincerentur? Pudere quod pugnaturi sint decem in vnum, nec honestissimam fore victoriam, quam debere numero victor posset; sed sperare se vt nequaquam cuncti dimicarent, primique spectantibus aliis palmam conficerent. Irent igitur, leui hoc prælio, opes immensas, voluptates magnas, immortalem gloriam comparatum. His stimulis vtrinque accensi exercitus, magno impetu maioribúsque animis proruunt. Quis pugnæ ordo, quæ series, non prodit Scriptorum incuria: liquet ad victoriam magno momento Eudonem fuisse; quippe dum feruebat pugnæ atrocitas, ancipiti etiamnum victoria; Eudo cum copiis in Saracenorum castra irrupit, vti pactum erat cum Carolo, miseráque turba mulierum atque infantium disiecta, eiulatu maiori quàm clade, nuntio ad Saracenos pugnantes delato, tum primùm tumultus; dein accessu mulierum tanto in luctu trepidatio ordinúmque confusio; postremò Eudone à tergo cædente, & Carolo vehementiùs pugnam instaurante, in præcipitem fugam Mauri effusi sunt; tanto terrore, vt maxima pars turbâ præfocati, mutuóque elisi, à fuga mortem plurimùm hauserint, cui salutem plurimum commendabant. Ipse Abderamanus hoc teli genere incruentus cecidit, reperto in stipata fugientium turba cadauere, tam absque vulnere quàm absque spiritu. Cæsa Barbarorum trecenta septuaginta quinque millia; (trecenta expungas, si duntaxat cum centum millibus venerint) quasi dixeris non ad pugnam itum, sed ad cædem: etsi pugnatum est, & quidem acriter, desideratis Carolianis mille quingentis, in quibus nobilitatis flos & audacissimus quisque, adeò palmæ fructus sanguine carpitur, ærumnisque gloria emitur. Haud dubiè Francorum multi præclara facinora ediderunt, quæ negligentia temporum silentio texit; sanè de Carolo colligere est quanta in ea pugna præstiterit, quantúmque barbari cruoris fuderit, ex vno Martelli agnomine, quod tunc illi assensus militum tribuit, ob admirationem virtutis; magno Imperatore cæde multiplici hostem tundente. Et verò magni momenti, quanti vix vlla, victoria fuit, non modò cæsorum numero, sed etiam fama & gloria; iis victis, quos hactenus nulla fregerat clades, quósque erat opinio post Hispanos Vasconésque domitos, vinci non posse; præterquàm quod si vicissent, in præcipiti foret respublica Christiana, nullo tunc Rege aut populo, qui ruentem impetum sisteret, & inundanti Oceano claustra opponeret; vt Europæ Francia propugnaculum fuerit, suóque sanguine stabiliuerit religionem, Luitprandi ambitione concussam, & Leonis Iconoclasti furore diuexatam & dilaniatam. Tanta laus tamen suo næuo non caruit; Carolum arguentibus multis, quod in belli tum apparatu tum præmio, bona Ecclesiæ in profanos vsus insumpserit. Nam & Eucherium Aurelianensem Episcopum, virum sanctum, cùm armatus Turones peteret, eiectum vrbe, multauit exilio; quia sibi Sacerdotum bona vsurpanti obstitisset validius: idémque iam victor, multis nobilibus qui præclarè in prælio se gessissent, Decimas aliquot, quæ in facultatibus Ecclesiæ censentur, large concessit, eásque feudis inseri voluit, in monumentum, imò & mercedem factorum sumptuum, fusique sanguinis. Quanquam & huic plagæ adhibetur curatio; Decimis, vt volunt,

THEODORICVS CALA.

Pugna qua Saraceni victi.

THEODORICVS CALA.

lunt, eam in rem attributis, ex consensu eorum ad quos maximè attinebat; (& id totum de Decimis valdè dubium est) & impensis magnam partem Ecclesiasticorum bonis in bellum, quod sacrum & religiosum foret, atque in hostes qui sacra maximè Deíque cultum perditum irent, ni quocunque modo perderentur.

XXVI.

Gregorij ad Martellum legatio.

Ab hac victoria celeberrimus Carolus, Theodorico Rege ex memoria hominum propemodùm expuncto, nondum ausus Regis titulum cuius potestatem in se transtulerat vsurpare, Princeps Franciæ seu Francorum appellari voluit; proximo ad regnum gradu, in quod mox ipse liberíve eius conscenderent. Fauit & nouo titulo vsurpando Gregorij II. summi Pontificis solemnis ad Carolum circa id tempus lagatio; qua vir sanctissimus impiissimi Principis Leonis Isauri Constantinopolitani Imperatoris minas & furorem amoliturus ab Italia, ad Martellum vt ad sacram anchoram confugiebat; quem vnum ab Saracenica laurea, famâ & virtute, tantâ mole dignum arbitrabatur. Fuitque legatio perhonorifica, mittente Pontifice, præter eximia munera, claues sepulchri sancti Petri, eiusdemque vincula religioso cultu veneranda (quæ nulli Principum hactenus missa) quasi tutelam Apostoli Principis sanctissimæque Ecclesiæ pietati ac fortitudini Caroli hoc signo traderet. Rogatum insuper, vt si Leo pro nefaria lue bellum inferret Italiæ, Carolus in ipsam Italiam se conferret, propugnaturus Ecclesiam Dei; & in præmium Consul Romanus atque Patricius, iuxta Clodouæum, non ab Imperatore, sed à Pontifice diceretur. Admissa legatio honore summo & celebritate mirifica; missique Legati Romam à Carolo, Grimo Corbeiensis Abbas, & Sigebertus sancti Dionysij reclusus, qui Pontifici gratias agerent, & ad nutum eius de Leone ab Italia repellendo fœdus sancirent. Nec irrita fuit Gregorij cura; nempe vbi innotuit commissam Carolo pacem Italiæ, Leo tanti viri metu arma continuit; Gregorio liberè tetrum virus luemque hæreticam oppugnante: vt bis seruata Ecclesia, ab Iconomachis & Saracenis, in Martelli beneficiis sit. Hac perfunctus gloria Carolus, ne pacis otium, quod fuit perbreue, elaberetur inane, regnum lustrauit, Burgundiam præsertim; cuius fines Leudibus suis; (hoc est clientibus, qui ab ipso tenerent prædia, sub lege fidei, præstandique in re militari obsequij) tuendos attribuit; Lugdunum præcipuè vrbem situ validam, geminóque amne clarissimam, seu ostium regni iis commisit, quorum fidei maximè crederet. Tum deinde Eudone Aquitaniæ Duce demortuo, ad res magnas turbasque belli nouas se accinxit. Nimirum viro Franciæ gloriæ cupidissimo, diu Aquitania ab Eudone rapta concitabat bilem & dolorem; tot tantasque prouincias quasi membra auulsa à capite, suum in corpus restitui, mirificum in modum ardebat, quodque Eudo dum viueret, tum virtute sua, tum Saracenorum expeditione arcuerat; id eo mortuo victisque Saracenis posse iam perfici arbitrabatur. Quare vocatis in consultationem Proceribus; ostensóque, bellum & honestum fore, quo repeterentur sua per vim rapta; & facile, quod repellerent Eudonis liberi, adolescentes & plures; ideò inexperti & discordes; consensu omnium bellum indicitur. Nec segnius quàm consultum erat progressus, ductis vltra Ligerim copiis, in Aquitaniam properat. Supererant Eudoni

Aquitania domita.

Eudonis filij.

tres filij, Aznar, Hunnoldus, & Gaiferus, imperij facilius quàm virtutis heredes, ij ſeu confirmata nondum potentia, ſiue hoſtis nomine famáque territi, nullo negotio à paternis ſedibus pulſi, in proximas terras confugerunt; Aznar quidem vltra Pyrenæos, in Hiſpaniæ partem quæ Vaſconiæ contermina foret; in qua pari felicitate ac fortitudine, dimicans in Saracenos, pluribus oppidis captis, Aragoniæ regnum, quod multis ſeculis in poſteris ſtetit, Regum caput, condidit: fratres ſorte impari in Septimaniam ſe recipiunt, ſpe Aquitaniæ recuperandæ, ingentium quidem cauſæ malorum, ſed nullo præterquam calamitatum, vitæque priuatæ quam horrebant tantoperè lucro: adeò fratrum fata diuerſa ſunt, inſtauranturque ſæpius Remus & Romulus. Eiectis æmulis, Burdegalam gentium caput, Blauiúmque munitiſſimum caſtrum occupat Carolus; cæteris vrbibus vltrò in poteſtatem victoris concedentibus, & vnius imperium trium tyrannidi anteferentibus. Inde pace parta, finibuſque regni propagatis, ad domandos Friſios adiicit animum. Ii, Ratbodo pertinaciter in idolorum cultu demortuo, nouo Duce eodémque inſtigante Popone, tum qui ex ſuis Chriſtiana ſacra ſuſcepiſſent, diuexabant atrociter, tum in Carolum Francicúmq; nomen rebellabant. Quocirca vindicaturus Diuinas humanáſque iniurias Carolus, quod maritimo ſitu præfidentes, permunitis terreſtribus viis, aditus intercluſiſſent propemodùm; ſtatuit, quod Germanicus olim tentauerat, expedita claſſe in hoſtes medios bellum inferre. Ergo nauibus quàm celeriter apparatis, impoſitóque exercitu, Amiſtrachiam & Auſtrachiam Friſiorum inſulas penetrat, armíſque inuadit; ſtupentibus Friſiis in ipſa gentis penetralia & propugnacula hoſtem inuectum. Burdone fluuio (is haud dubiè Amiſia eſt) in intimam Friſiam progreſſus, Popone duce occurrentibus Friſiis, dimicat prælio, terreſtri an nauali incertum, quo Popo cæditur, & magna ſtrage funduntur Barbari: hinc facta excenſione iugum victis impoſitum, direpta & euerſa idolorum fana, & Bonifacio ſanctiſſimo viro propagandæ fidei apertus aditus.

Theodoricus Cala. *Friſia ſubacta.* *Ems.*

XXVII. *Aquitani Franciam inuadunt.*

Sed dum procul inex peditione verſatur Carolus, ecce improuiſum grauiſſimúmque malum Franciam obruit. In Burgundiam maximè effuſa calamitas, cuius origo iſta & progreſſus. Eudonis duo quos dixi filij, Hunnoldus & Gaiferus, in Narbonenſi Gallia hæſerant, in ſpem nouarum rerum ſi qua affulgeret; eam igitur affulſiſſe rati; dum abeſſet longiùs Carolus, difficili bello implicitus, amicorum ſuiſque opibus numeroſum exercitum legunt, ex Vaſconibus, Mauris, Hiſpanis; iis maximè qui ex Bætica, pellentibus Saracenis, in eas terras profugerant (vnde ab Aimoino conflatus ex Vandalis hic miles ſcribitur) rumorémque omnem & metum celeritate occupantes & malo, vt viſi potius quàm auditi, in Franciæ partem quæ Rhodano adiacet, & ea Burgundia erat, impetum faciunt. Non ætati, non ſexui, non religioni parcitur; promiſcuus furor ferro & ignibus graſſatur impunè; tempeſtatem dicas quæ pro ſemente & frugibus, mortales omnes ipſaque vrbium ſaxa perdat & conterat. Ad ripam Rhodani amne aduerſo lues hæc progreſſa, vaſtati agri, vrbſque Lugdunum capta: illibatâ Viennâ ſeu fortitudine, ſeu felicitate: tum ad ripas Araris deductus furor; oppidíſque

THEODORICVS CALA.

Sens.

haud paucis ad mitissimum amnem direptis, flexâ ad dextram viâ petiti Senones; & ipsi futuri tanti incendij præda & pabulum; nisi ipsorum Episcopus, Ebbo nomine (digno sanè cuius fasti meminerint) suscepto munere Ducis fortissimi non Pastoris modo, suas oues defendisset à Lupis. Quippe ciues ad propugnationem vrbis dictis factísque erigens; primùm cæco fulmini molem opposuit; dein hoste telorum omni ac machinarum genere muros appetente, maiori animo vi repulsa quàm intendebatur, suam vrbem à furore texit; postremò in defessos & saucios eruptione opportuna; nempe Diuina ope tum incitante tum adiuuante, tantam stragem eorum edidit, vt castris amissis, & profligata spe potiundæ vrbis, abscesserint; insequente Ebbone ad limitem agri Senonensis, abeuntes properantiùs quàm venissent. Eiusmodi Præsulis suorúmque ciuium facinus, tum Franciam reliquam à grassatoribus liberam fecit, tum spatium Carolo ad eos delendos sarciendámque iniuriam dedit. Nam extemplò è Frisiis traducto per Austrasiam exercitu, iam attritos Senonensi clade hostes aggressus, eos Arelatum vsque Burgundiâ expulit; recepitque Lugdunum in quam prædam captiuósque congesserant; tum Præfectis atque Iudicibus, qui cicatricem obducerent vulneri, constitutis, reuertit in Franciam. Nec in Septimaniam penetrauit vlterius, tanti mali fontem & caput; seu studio expeditionis Saxonicæ, seu Hydram veritus populosissimæ gentis; quæ repellenda foret non irritanda; seu errore, ac peccato politico, quo nemo mortalium prorsus expers. Ita miles ab vltima Francia ad Saxones ductus, qui pridem Carolo impietate atque audacia odiosi erant & perinfensi: transmissus Rhenus ad ostium Lippiæ, (& digna admiratione celeritas, quâ Carolus visus antequàm præuisus terras tam dissitas, diligentiâ mirâ coniungebat) & quâ terrore quâ armis, ferocissima gens æquè ac Frisij, tum humanum iugum persoluto tributo passa est, tum Diuino se præbuit, coacta Christi præcones admittere, qui vel inuitam seruarent.

Æ Martello pelluntur.

XXVIII.

Saraceni rursus Franciam inuadunt.

Inde ampla belli moles surrexit in Carolum. Architecti Eudonis liberi cum Mauricio siue Maurontio Comite Massiliensi; illi veteri indignatione, & dolore Aquitaniæ raptæ; hic inuidiâ, & vicini præpotentis metu. Communibus ergo studiis Ancupam nouum Hispaniæ Præfectum, promouendæ superstitionis impiæ iuxta ac gloriæ cupidissimum, per legatos clam adeunt: primùm inustam celeberrimæ genti clade Turonica ignominiam abs se amouent & amicè lugent, dein vltionis cupiditatem incendunt, se in eam rem suámque operam pollicentur, nihil opus esse tanto militum numero, fortissimos admodùm deligendos, iis committendas vrbes quæ occuparentur; ita fractum iri Francorum impetum, paruóque discrimine promotum iri rem Saracenicam. Inuadendam primùm Auenionem vrbem ad Rhodanum, quæ Narbonem aliásque Septimaniæ vrbes propugnaret & tegeret; tenendam eam firmo præsidio; tum vlterius Viennam & Lugdunum à victoribus posse obtineri. Hæc Maurum iam vltrò ruentem in noua consilia impulerunt; delectu clàm habito, ex pacto & proditione Mauricij Comitis, Auenionem insidiis capit (ea tunc accensebatur Burgundiæ regno) statimque flore militum munimentisque firmissimis instruit, & in

propugnaculum validissimum erigit. Est Auenio antiqua vrbs admodùm, à Strabone, Auenio Cauarum, à Ptolomæo Auenionum Colonia dicta, ad læuam Rhodani nobilissimi amnis posita, inter agros feracissimos, miti cœlo & serenitate mirabili, ditata vbertate lætissimâ frugum; eadem æqua soli planitie nullo circà colle intumescens (præter rupem ipso murorũ pomœrio iunctam) Sulgæque fluuioli influxu facili, vt ad erigendas turres & munimenta, & excipiendis in fossas, aquis, situ est commodo, ita ad retundendos impugnantium impetus firmo & valido. Carolus in re tam subita, nequaquam animum abiiciens; tametsi doleret tum captam vrbem, tum occultam sibi hostium mentem, intercepturus incendium, Childebrandum, fratrem, vt iam præmonui, cum Ducum flore confestim præmittit, qui obsiderent Auenionem, & iam proximæ expugnationi præluderent. Mox ipse cum vniuersis copiis ad vrbem aduolat. Eius obtinendæ duæ viæ erant; lenta obsidio, vel inferenda vis; inde periculi minus, plus temporis; hinc breue tempus, periculum ingens. Ideò Carolus, cui iactura temporis grauissima omnium, impensa gloriæ periculi magnitudine, omissa obsidione, apertæ expugnationi intendit. Scalas, machinas, omniáque telorum genera apparari curat, moxque admoueri, quibus propugnantium animum & pertinaciam frangeret. Nec illi segnius, Maurorum flos, & iusto pro amplitudine murorum numero, repellendi hostis munera obeunt. Nullum spatium, ne nocturni temporis quidem, ab tentamentis Ducum inane. Hinc admotæ ad muros scalæ, iniectæ fossis crates & plutei, vibratus ad propugnacula aries; erectæ è superiore loco machinæ, saxorum imber è balistis effusus, ipsisque arrepentium manibus pinnæ detractæ: Inde hastis & contis fortissimus quisque præceps actus, iniectæ ardentes faces in machinas, contritæ ipsæ lapidum grandine; fractum os arietis, aut molli lanâ elusus impetus; deiecti plutei cratésque obrutæ; prouolutæ cum pernicie scandentium scalæ; quique erat foris ardor vt vincerent, idem erat intus ne vincerent. Tandem Carolus moræ impatiens, indictâ copiis omnibus oppugnatione, concessa militi vrbis præda, omni ex parte admotis machinis, inter ignes teláque hostium, vrbem capit. Imperterriti Franci muros scandunt, Saracenos proturbant, instãt recedentibus, ac tametsi Mauri pertinaciter dimicabant, & in viarum capitibus obuertebant ora gladiosque; is tamen impetus vincentium fuit, vt vbique victi & prostrati, vicis inundantibus sanguine, cladem pertinaciâ auxerint, suisque cadaueribus trophæa erexerint. Hinc prædabundus miles omnia rapere, sæuire ignis in ædificia; nihilque omitti quo polluta vrbs impurissimæ gentis contagio, cruore tota & purgata igne, lustraretur.

THEODORICVS CALA.
Auignon
Auenionem occupant.
Sorgue.
Quam Martellus recipit.

XXIX.
Martellus Narbonem obsidet.

Carolus Auenione receptâ, ne Victoria hæreret in limine, statuit in ipsas Saracenorum terras inuadere, gentémque perfidam, è tota Francia eliminatam, suis Pyrenæorum claustris includere. Quocirca dato ad instaurandam vrbem & curandum militem spatio, subsidiisque euocatis è Francia, transito Rhodano, in ipsa ferarum latibula exercitum agit. Occitania inferior, Gothici dudum appendix imperij, obtinebatur à Mauris; eorum vrbs primaria, magnique vel Roma orbis Domina nominis, Narbo, situ & munimentis validissima, & propè inexpugnabilis censebatur. Saraceni

Narbonne.

subita

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL 2.3.24

THEODORICVS CALA.

subita irruptione Francorum oppressi & territi, & ab exercitu imparati, in munitas vrbes, Narbonem præcipuè, indefensis agris, sese coniiciunt, summáque cura ad propugnationem facilem instruunt. Nec segnius Carolus Narbonem, quando in ea versabatur cardo, vnáque erat momentum victoriæ, oppugnandam suscipit; Auenionis euentu, certus suarum virium atque hostilium. Verùm longè difficilior expugnatio cessit. Nam & vrbs paludoso in solo, stagnantibus circum vndique aquis, murísque tecta firmissimis, amoliebatur obsidentium opera soli mollitie, eadémque munitionum nexu repellebat; & præsidiarius miles ex optimo quoque delibatus, ciuísque omnis Mahumetica lue imbutus, iam non captam vrbem & alienam, sed patriam, liberos, opes, & fana, spe nullâ clementiæ propugnabant: seque vrbe incluserat Præfectus Regius Athimus, militarium rerum apprimè gnarus, cum delecto ex Hispania milite, mirificè erectis ad repellendos hostes omnium animis. Inde ad opera conuersus Carolus, metari castra circum vrbem instituit, eam vallo quasi indagine lentâ præcingere, obseptísque aditibus, fame & longæua tabe opprimere. Nec modo sociis ad ferendam opem viæ interclusæ, sed & obsessis eruptiones exitúsque omnes prohibiti, lata fossa firmissimóque vallo circumductis; ne ad mortem nisi per noua mortis genera properarent. Præcipuè super amnē Atacem siue Adicem, qui ciuitatem interfluit, laboratum in cancellis claustrísque ponendis; palis in ipso alueo altè defixis, & in modum arietis prominentibus, ad nauigiorum spem audaciámque natantium abrumpendam. Dum hæc agebantur, munimentísque perfectis miles inclusus sibi iam oneri esset; Præfecti Hispaniæ, ne cum vrbe fortissimóque præsidio periret gentis suæ prouincia; contractis summo studio copiis, haud paruo vt res poscebat numero, liberare vrbem constituunt. Duci Amorro commissum id munus; qui confestim integrum militem minarum plenus, in hostem educit; iam laboribus fractum, vt affirmabat, meticulosum, qui munimentis se tegeret; nec quid pugnæ præter fugam præcipitem decerpturum. Carolus explorato exercitus tanti accessu, obfirmato in periculum animo, solita celeritate Mauris occurrit. Probabile est, quod Aimoinus non scribit, eductam castris maximam partem militum & selectissimam; impositum obsessis, relictis aliquot qui obirent vigilias, ignes excitarent, totúmque exercitum in castris implerent; dum Imperator egressus silentio nocte concubia, furtim quidem, sed ad magnam gloriæ segetem, hostem quærens, hosti se proripit. Ad fluuiolum Birsam seu Biram, quà in mare proximum influit, inuentus hostis, numerosis cohortibus latè explicatis; nec mora, vtrinque ardenti animo procursum ad pugnam. Gaudere Amorrus, quòd ad se properaret victoria, viáque dimidiata sibi occurreret, deploratis rebus ad necem certam Francos irruere, ne vnum quidem fore superstitem, si dum Athimus à tergo cæderet, ipsi à fronte instarent pauidis; hunc vnum militem Christianis esse, qui si vincatur, prolaturos se Lutetiam vsque, prædam, palmas, regníque limites. Hæc dum suis iactabat; intrepidè Carolus, ordines explicans; non alios dicebat ire in prælium, quàm qui ad Turones & Auenionem iuissent; eosdem nempe tum qui victores fuerint,

[margin: Aude.]

[margin: M. Saracenos vincit.]

[margin: Bere.]

tum

tum qui victi; meminissent se per innumeras phalanges hostium, per imbres sagittarum, hastarum, gladiorúmque texta horrentia, decurrisse ad victoriam; modò eosdem se duci in Mauros, quos adhuc inuictos cecidissent tamen & vicissent; quos muris, propugnaculis, fossis, aggeribus tutos & munitos, expugnassent tamen, & in munitionibus ipsis obtruncassent, iam non ariete, non scalis, non machinis opus, vt ad hostem accedant, patere ipsum, sub ictu esse, sub gladio; posse vno eodemque gradu accedi & vinci. Simul primus ipse in hostem irruit. Atrox haud dubiè pugna, dubiusque euentus; donec Amorrus Saracenorum Dux, fortiter dimicans interfectus (nec quomodo scribitur) suorum animos debilitauit ac fregit; tanti Imperator in alterutram lancem momenti est; hac commotos cæde iámque titubantes vrgere Franci audacius, mouere gradu, impellere, deiicere, & mox in fugam dare præcipites; deproperante Victoria, postquam semel ad gressum se mouit. Fuga Saracenis perniciosior pugnâ; nam dum salutis spe in stagna proxima strata nauigiis, quibus aduecti erant, promiscua turba congerunt sese; pars in aquas præceps, pondere armorum, vndarúmque vorticibus, mersa est; pars à victoribus nauigia occupantibus aut à littore iaculantibus cæsa; terrâ & mari latissimè stratis cæsorum spoliis & cadaueribus; gemino Elemento ad gloriam Caroli contendente. Qui statim militem opulentum præda reduxit Narbonem; non minori laude quàm Nero ille Romanus decursa Italia victum Asdrubalem repræsentans Annibali: sanè Athimus auditâ clade, mari effugit; moxque Carolus expugnata vrbe, ferro & flammis captam diripuit; Romanorum Gothorumque delicias, nec enim verosimile, eam vrbem omni ope & spe destitutam, victori ereptam; quod quidam asserunt. Ac mox alias eodem victoriæ gressu occupatas vrbes, Agatam, Biterras, & Nemausum, Gothici antè imperij, tunc Saracenici, similiter vastatas, murisque vt vestibus spoliatas, iniectis ignibus ardere iussit; seu veneficas, colluuie scelerum inquinatas. Postea victor, ingenti præda, maioríque famâ, in Franciam intimam reduxit militem.

Theodoricus Cala.

Anno 733.

Narbonem capit.

Agde, Beziers, Nismes.

XXX.

Saracenorum tertia irruptio.

Nec tot tantisque cladibus numerosissimæ gentis peruicacia fracta est: mox tertium irrumpit in Franciam. Sua primùm petita Gallia, hoc est Narbonensis, peruio ab Hispania transitu; dein Arelas capta & vastata; vnde accitu Mauricij Massiliẽsis effusa in Prouinciam Phocensem procella, & icto cum Mauricio fœdere, ad Varum ab extremis Gadibus Mediterraneum mare inuasum. Excrescentem Hydram resecaret vt semel Carolus, præter militem magnis delectibus euocatum, Luitprandum Longobardorum Regem honorifica legatioue ad societatem belli inuitat; quem vt maximè demereretur, Pipinum filium sub initia plenæ pubertatis ad Regem mittit, vt Christiano more iis temporibus vsurpato, primus adolescentis crimen attonderet (quod vel pueritiæ depositio erat, vel quædam ad Diuinum cultum inauguratio) eumque nouo quodam modo ad religionem spiritu gigneret. Idque celebritate magna perfectum, tam grato animo Luitprandi, vt is ipse cum exercitu (quod à Paulo Diacono tunc scribente traditur) ab Italia in Franciam socia arma iuncturus venerit. Iam Childebrandum

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL 2.3.24

THEODORICVS CALA.

brandum Auenionem præmiserat Carolus, qui Maurorum impetus coërceret; ipse postea cum Longobardo insequitur, excisurus tandem Saracenicam luem è Francia. Fuítque expeditio nominis & famæ, haud vllius periculi vel laboris; quippe vel exercitus vel Imperatoris terrore, nullâ editâ pugnâ dilapsi sunt; atque Mauricius tantæ perfidiæ reus & conscius, relictâ Massiliâ, se abdidit in maritimum locum, excelsis rupibus auiáque solitudine ignotum potius quàm securum: Maurus iterum Narbonensi expulsus, & Pyrenæis suis inclusus. Ita victor Carolus Parisios rediit, post domitam impietatis excetram, totámque Europam à grauissimo iugo vindicatam.

HISTORIÆ

HISTORIÆ FRANCICÆ LIBER QVARTVS.

SYNOPSIS.

Gregorius Martellum implorat. Martelli mors. Martelli quatuor filij. Bellum in Hunoldum. Alemanni domiti. Carolomannus Monachus. Grifo iterum turbat. Pipinus regno se comparat. Pipinus Rex inauguratur. Stephanus Pontifex in Franciam venit. Pipinus in Italiam primò transit. Carolomanni mors. Pipinus iterum appellatur à Stephano. Legati Constantini ad Pipinum. Aistulphus victus. Procerum conuentus. Parlamentum an institutum. Dux Bauariæ hominium præstat. Pipinus in Aquitanos. Pipini mors. Carolus & Carolomannus Reges. Carolus in Aquitanos. Bertam ducit vxorem, & repudiat. Carolus Magnus solus Rex Franciæ. Carolus in Saxones. Desiderius in Adrianum. Carolus in Desiderium, Ticinum obsidet. Et Romam primò venit. Longobardiæ Regni finis. Carolus in Saxones. Templum à flammis seruatum. Carolus secundò in Italia. Carolus in Hispania. Roncæuallis clades. Ludouici ortus. Bella Saxonica.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL 2.3.24

Vitichindi conuersio. Carolus Romam repetit. Coniuratio prima in Carolum: Carolus in Ducem Beneuentanum: Et in Bauarum. Carolus in Sclauos & Hunnos. Hungari qui. Secunda in Carolum coniuratio. Rheni & Danubij iunctio. Carolus Imperator. Danicum bellum. Ludouicus Vascones subigit: Et Catalauniam. Barcinonem capit: Et Dertosam tentat, & expugnat. Saraceni repulsi.

THEODORICVS CALA. I.

Gregorius Martellum implorat.

Anno 739.

ERAT in gloriæ ac potestatis apice Carolus, cùm nouæ in Italia turbæ potestati sin minus, gloriæ saltem quidpiam detraxerunt. Trasimundus Spoletanus Dux Luitprando Longobardorum Regi vectigalis, ab eo defecerat, ac Romam in Gregorij III. Pontificis tutelam vt in asylum confugerat. Hinc Pontificem inter & Longobardum, primùm offensio, mox bellum graue: Longobardo Spoletum inuadente, ac minante Romæ ni dederetur sibi Trasimundus; Trasimundo contrà ope Pontificis populique Romani, vim illatam strenuè repellente. Ex hac flamma natum incendium, quod Romanis Pontificibus ærumnas plurimas, Longobardis tandem regni perniciem extremúmque exitium peperit. Igitur Luitprandus viribus pollens & auctoritate, instigante Leone Imperatore, qui cupidissimè Romanam Ecclesiam perditam vellet, in ipsum Pontificem Romanámque sedem arma commouit; ac statim post occupata Pontificiæ ditionis quatuor oppida, & direptam sancti Petri Basilicam cui vel Ariani pepercerant, vrbem obsedit, agebátque ad extrema, nisi Trasimundus cum exercitu Spoletum conuersus, auocasset Regem. Scio plerosque magni meriti Auctores scribere, & in ea primùm fui sententia, Martelli auctoritate obsidionem solutam. Sed præterquàm quod eius rei veteres nulli meminerunt, sanè ex iis malis quæ Luitprandus liberatâ Româ Pontifici intulit, colligi potest, nequaquam à Martello collatum id beneficium, quod statim in malefactum desciuit; & fuisse opus infirmitatis non clementiæ, alienæ vel suæ. Sanè ad Carolum instituta est legatio, eodem modo quo à Gregorio II. obita fuerat; imò additæ Pontificiæ literæ, magni doloris & miseriæ indices. *Iis Dominum excellentissimum filium Carolum Subregulum (ita enim compellat) ad ferendam Ecclesiæ opem impensè precatur; eiusdem Ecclesiæ angustias & calamitates ingenti animi sensu deplorat. Queritur, quod filij quorum interest maximè saluam esse matrem, laboranti nullum auxilium, nullas suppetias ferant; monet ne Regiis Longobardi falsis prætextibus moueatur, ideo Duces Beneuentanum & Spoletanum bello peti tam atroci, quod nolint Romanam Ecclesiam armis lacessere: Potentem quidem Apostolorum Principem ad propulsanda hostium tela, suásque ædes ab calamitate omni vindicandas; sed experiri Deum, quæ fidelium mens, quive animus sit, & in benefactis mortalium amare & quærere quod rependat. Postremo eundem*

Gregorij literæ.

Carolum

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL 2.3.24

Carolum bis Christianissimum appellatum, incensis verbis adiurat, per Deum viuum, & ipsas sacratissimas claues, iam auxilij opisque indigas, ne Longobardi amicitiam Ecclesiæ bono anteponat, sed celeriter aduolet ad præstandam opem; aperiatque iactatæ diutius Petri naui tutum portum atque perfugium. Hæc apud Carolum, cuius fuerint ponderis haud satis liquet: Sane vt coniicere est, eum pro Pontifice apud Longobardum deprecatum amicè, ita certò constat nihil armis tentasse, siue grauissimo ac diuturno bello perfunctus, potius duxerit, suos pace & otio recreare, quàm implicare nouo Marte atque ancipiti, siue fœdere, amicitiâ, summisque beneficiis Luitprando obnoxius, ingrati animi notam effugerit, seu demùm lenta ac decocta nondum consilia mors occupauerit. Nam & Gregorius Pontifex proximo anno suo fato raptus est, Zacharia successore mansuetudine morum atque ingenij impetrante pacem à Luitprando, Caroli fortasse quà timore, quà monitis. Et ipse Carolus ætatis anno quinquagesimo quinto, regni in Reges vsurpati vicesimo quinto, tabe ex febri contracta, vitam clausit, multis aduersis felicem & inclytam; pace tot inter bella & tumultus partâ; dignus quo Francia Græciæ atque Italiæ se componat, ita summa ex paruis, & in patriæ salutem non perniciem gesta plurima sunt. Vnum tamen Martello defuit, quæ Alexandri Cæsarisque felicitas, nempe Scriptor qui præclarè gesta posteris traderet, nisi & ipsi posteri, liberi & nepos, Martello pro scriptore sint, & panegyricus suprà omnem laudem. Sepultus est in basilica Dionysiana, Regum Mausolæo, vt iaceret inter Reges, qui sedere noluerat. Post obitum fama tanti viri & existimatio læsa est, quibusdam somniis de æterno eius exitio increbescentibus, quæ per se futilia, & à Baronio falsi comperta, vt mera somnia, & vigilantium mendacia, reiicienda sunt. Fortasse hæc opinio & in pœnam fuit Martelli gloriæ; qui res sacras paruo delectu in profanos vsus impendisset, & Ecclesiasticas immunitates violasset audacius: Quanquam & aliunde hanc iacturam sarciuerit, Christianæ fidei apud Germanos zelo & studio, adeò vt illi Gregorius III. gratias egerit, quod sua cura, auctoritate & opera, sanctus Bonifacius centum hominum millia ab idolorum cultu auerterit: prærogatiuâ nobili Principum, vt in aliena tum bona tum mala influant, nec tantùm ex suis quantùm ex subditorum moribus censeantur. Paulò ante Rex Theodoricus obierat, euecto in solium Childerico III. Theodorici filio aut agnato, quippe hæc incerta admodùm; nec Childerici præter exautorationem vlla memoria, indignantibus fastis ea nomina adscribere, quæ vmbratica & inania nihil veræ & solidæ laudis retegerent.

THEODORICVS CALA.

Martelli mors.

CHILPERICVS III. REX.

Carolus tanta facinora præclarâ sobole cumulabat. Quatuor illi superstites filij, Carolomannus, Pipinus, Gripho, & Ægidius, & Chiltrudis, ex Sunichilde suscepta. Ii siue natalibus impares, siue indole, aut paterno affectu, hæreditatem ipsius haud æquè sortiti sunt. Quippe Carolus postremis tabulis, maximo natu Carolomanno regnum Austrasiæ gentésque vltra Rhenum commiserat; siue honoris causâ, quasi auitum à Pipino regnum primùm genito traderet; siue ex prudentia delectúque iusto, ob Carolomanni ferociorem indolem, quæ feroces itidem gentes

II. *Martelli quatuor filij.*

Anno 741.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL 2.3.24

CHILDERICVS III.

pronasque ad rebellandum, duriusculè regeret, fortitérque subiiceret. Idem Pipino mitiori natura Neustrios & reliquam Franciam faciliores populos regendos attribuit, minorem licet in maiorem partem admittens, quâ teneritudine affectus, erat enim Pipinus patri charissimus; quâ vaticinante quodammodo futuram magnitudinem animo, & amplitudinem regiam in adolescentis dotibus præsagiente. Duo supererant liberi, ex alia coniuge suscepti, Sunichilde quam dixi, Odilonis Bauariæ Ducis ex fratre nepte, Grifo & Ægidius: quorum Ægidius iam viuo patre, vt erat indolis ad solitudinem natæ & à tumultu rerum alienæ, sacris curis addictus Rothomagensibus infulis fuerat annexus, & ideò à scriptoribus pluribus inter Caroli liberos nusquam numeratus: Grifo propter morum asperitatem, & immodicam ambitionem, in nullam partem hæreditatis admissus, iubebatur eam sortem accipere, quam constitueret beneuolentia fratrum, patre detrahente ambitioni materiam, ac iuueni dominandi cupido obsequium imperante, ex fraterna beneficentia tutius atque suauius. Verùm vt rarò humana prudentia vltra hominis vitam prorogatur, vniúsque Dei est in ætates multas prouidere, statim Grifo paternam præteritionem ratus iniuriam, erumpente carceribus positis indole, statuit præripere fratribus quod iubebatur accipere, & partium, si eas tandem regnum admitteret, diribitor esse, non particeps. Accessit noua incendio flamma, Sunichildis, quæ amans vt mater, & ambitiosa vt fœmina, filij contumeliam atque inopiam suas ducens, eum ad moliendas nouas res impulit. Quærebat à filio; *Num ab matre impari ortus foret? An vilis adeò Bauariæ sanguis, è quo nata soboles pro spuria sit? Nam quid aliud paternas tabulas dicere, è quibus per ignominiam esset expunctus, nisi nothum esse & spurium, qui liberos inter prætermitteretur? At nequaquam id iudicium Caroli esse, cuius ipsa mentem & pietatem dudum explorasset; eam à priuignis textam esse fraudem in tabulis, qui tum ipsum, tum Ægidium fratrem, quos ab natalibus non possent, à natalium fructu amouissent. Quocirca ipse, si vir esset, si vera fortissimi Caroli soboles; iam paternæ virtutis æmulus, in fratres tabulásque falsas exsurgeret, hæreditatem cuius parte vetaretur inuaderet vniuersam; eam adhuc occupantis fore, proceres Francos ducem sequuturos, cuius miserarentur inopiam, & mirarentur audaciam; patruum ipsum Bauarum cum tota Germania promoturum tam iusta studia. Iret igitur, fortunæ duci sese committeret; quodque raptum iniuriâ foret, id armis quod Principum ius est, vindicaret.* Confestim iuuenis spe & indignatione tumidus, adscitis consilij sociis, Laudunum iis temporibus vrbem munitissimam in Picardia inuadit, indicto fratribus bello, maiore audacia quàm potentia. Ii verè germani in communem hostem conspirantes, hæreditaria celeritate lecto exercitu, oppressuri virus in capite, Laudunum obsident; adeóque interclusam omni ope vrgent, vt se conditionibus nullis tradiderit, ipso Grifone permisso fratribus, breuissimo tempore absumente spes tantas. Hoc periculo perfuncti fratres, ad sanandas nouas plagas conuertunt animum. Siquidem populi, ac ij maximè qui procul dissiti ad Austrum & Boream, nuper adiuncti erant regni limitibus, post fata Caroli iugum excusserant, abscedente reuerentiâ cum metu, & resurgente spe libertatis recens excisæ.

Grifo in fratres mouet.

Laon.

Chilpericus. III.

excisæ. Sed ne quid turbarum Grifo moliretur, curâ Carolomanni, in Castellum nouum, quod ad siluam Arduennam validissimum erat, deducitur; honesto carcere animi impetum nimiámque ferociam refringente. Mox Aquitania rudimentis Principum designata. Eam Hunoldus, iam sæpe dictus, Eudonis filius inuaserat, & Carolo etiamnum viuo perduellis, Lanfredum Abbatem sancti Germani, legationis causa ad se missum, quasi exploratorem, captum, & in carcerem trusum, contra ius gentium, magnâ Francorum ignominiâ, pluribus mensibus detinebat. In eam igitur cum exercitu penetratum; sed breui bellum pace mutatum est, quam Hunoldus suppliciter poposcit, illi cum Ducis titulo, Aquitania permissa, at Franco vectigalis, & vicissim Lanfredus redditus, malè actorum petitâ veniâ. Ibidem ad veteres Pictauos, fratres egregiè concordes, ne charitas periclitaretur in posterum, regnum quod indiuisum hactenus gesserant, iuxta patris tabulas partiuntur, obtinente Carolomanno Austrasiam, Pipino Neustriam, quippe facilius sectorem admittit imperium quàm consortem. Inde regressi vterque ad sua. Statimque daturus specimen qui futurus esset Carolomannus, primò in Alemanniam vltrà Rhenum excusso iugo rebellantem, facta irruptione, ferro & flammis coactam sapere, ad obsequium reuocauit. Deinde gnarus pietate & iustitia contineri regna quæ ferrum parasset; admonente Bonifacio sancto illo Germanorum Apostolo, quantùm licentiæ & impietatis, homines non profanos modo, sed sacros etiam arísque addictos, tot inter bella quæ gesserat Pater, inuasisset, nec remedium efficacius quàm ab euocata Præsulum Synodo, autoritate Zachariæ summi Pontificis ea contracta est; multísque Canonibus quæ penitus collabebatur instaurata Ecclesiastica disciplina, Dei cultui prouisum in posterum. Perfectâ Synodo, rursum obstrepentibus lituis, Mars tentatus. Bauari & Saxones ab Caroli obitu, qui primi temeritate rebelles fuerant, iidem postremi omnium temeritatem peruicaciâ tuebantur. Ac Bauari quidem Odilonis freti audaciâ; qui Ducis abdicato titulo vsurpauerat regium, iam Dominis suis se componens, nouáque iniuria cumulauerat primam, Hiltrude Francorum Principum sorore, Sunichildis suasu, clàm in Bauariam fugiente, admissa in thalamum, & inuitis fratribus in vxorem captâ. Ergo Carolomannus & Pipinus, communi exercitu vindicaturi contumeliam communem, iunctis viribus Odilonem inuadunt, ac post acerrimam dimicationem ad Leccam amnem profligant: inde conciliata pax, victo permissa vxor, Regis titulus in stipendiarium mutatus. Pòst in Saxones Carolomannus solus se conuertit, quos Theodoricus auctoritate facilè apud eos princeps ad defectionem impulerat; eosdémque mox obsequio reddidit, captus ipse à Carolomanno in valido castro Hoscoburgo, & data fide in libertatem restitutus. Liber tamen rebellat iterum, geminísque fratribus in eum mouentibus, iterum vincitur, captúsque veniam impetrat, victoribus arma in pœnam expedita, venia & indulgentia coërcentibus: Vt hic mirari lubeat, tum concordiam fratrum, tam facilè mutuam opem præbentium, simúlque imperantium quasi vnus foret; tum clementiam, ita parcentium quasi non vincerent nisi vt parcerent.

Bellum in Hunoldum,

Alemanni domiti.

Lec.

CHILDERICVS III.

III.

Carolomannus Monachus.

In hoc prosperitatis cursu Carolomannus patrauit facinus seculis omnibus memorandum, quod quia sapientiæ est & fortitudinis supra mortalem, placet id fusius atque enucleatius enarrare. Etenim, si laudi fuit quàm maximæ, & ad cumulum famæ amplissimum, Carolo V. Imperatori, iam seni, debilitato morbis, & inconstantiam rerum pertæso, in filium hoc est alterum se, magnam regni molem transmittere, quantæ erit gloriæ Carolomanno, in flore ætatis, valenti & vegeto, omni fortuna prosperè functo amplissimas spes fratri, hoc est alieno propemodùm, copiámque tantam relinquere, vt pauperculus. & ad nutum alterius, vitam multa inter incommoda ignotus ageret? Hic igitur profligatis vndique hostibus, iam pace partâ, ne difflueret otio, cœpit de futuræ vitæ statu cogitare. In cœnobia benignus admodùm, piâ liberalitate plurima fouerat, præcipuè Fuldensi, quod Bonifacius ærumnis magnis condiderat, iura & fundos elargitus erat luculentos. Inde frequenti cum eodem Bonifacio sermone, pietatis rerúmque sacrarum illecebris captus, primò terrena vt caduca agnoscere, parui facere, aspernari; dein cœlestia habere in pretio, amare, ac cupiditate magna expetere, ac tandem animum Diuino incendio depascente, fastigium, opes deliciásque odisse; & quæ Christum sapientibus saperent, ignominiam, latebras, indigentiam rerum, labores, summo amoris æstu inquirere. Cùm itaque diuinus spiritus victor vrgeret, statuit piissimus Princeps, abdicatis honoribus omnique seculi pompa eiurata, Deo se tradere, ac monasticam vitam suscipere. Capti consilij Pipinum statim participem facit; ac tametsi pro mutuo amore atque concordia, orbari fratre molestum haud dubiè Pipino fuerit, tamen iacturam fratris tanto imperio rependente, Carolomanni votis alter assensit. Ille igitur Pipino facultatum omnium hærede dicto, imò iam possessore, comitatu honesto Romam ad implenda vota profectus est. In ipso itinere Soractem in Tuscia montem inuisit, (consecratum olim Siluestri latebris, cùm sanctissimus Pontifex Constantini nondum Christiani metu deliteret) & adamatâ loci solitudine, iussit in eâ ædificari cœnobium, in quod ipse cum aliquot sociis, veluti in portum è mundo, vt aiebat, naufragus, posset emergere. Romam hinc pergens, in orbis Domina triumphaturus verè de orbe terrarum, deposita purpura, abiectísque militaris pompæ insignibus, ab Pontifice ipso Zacharia monasticum suscepit habitum; demirantibus cunctis, tantam demissionem in Principe, fortitudinem in iuuene, atque in Aulico viro pietatem. Inde impertita benedictione Pontificis, in Soractis eremum gaudio ingenti secessit, regnum adeptus, sua sententia atque verissima, longè amplissimum. Verùm nec in eo Principis tanti laus constitit; quíque videbatur virtutis partæ iam cumulus, properanti vlterius gradus fuit, adeò viris quos insedit Deus nihil est summum, nulláque meta semper currentibus. Admiratio virtutis ad Carolomanni spectaculum euocabat plerosque, qui in Monacho Principem siue inquirerent siue inuenirent, aliquid maius Principe suspiciebant, Francorum maximè Romam ibat nullus, quin digrederetur Soractem, irétque visum in illo sanctitatis theatro, atque veræ gloriæ nundinis, quanti terra esset, quanti cœlum.

Anno 746.

Vnde

Vnde adeuntium turbâ, & veneratione exhibita, cùm aduerteret Carolomannus in frequentiam latebras, & in honorem demissionem deficere, rursus mundum vel ab Monacho fugiens, audito montem Cassinum magni nominis cœnobium esse in Samnio, ad illud vno viæ comite ignotus se contulit, summisque precibus impetrato à Petronace præside aditu; vilissimo culinæ muneri, aliísque eiusmodi officiis, diu quasi tyro & pro abiecto mancipio addictus atque exercitus, ea edidit patientiæ, humilitatis, & obseruantiæ in præsides specimina, vni præter socium Deo superísque notus, vt in summam sanctitatem euectus, inter Monachos tam virtute princeps extiterit, quàm inter Aulicos ortu & fortitudine. Nec ambigo quin ipsi laudi maiori fuerit, oues pascere, ferre humeris si quæ aberrarent, vapulare à coquo, & velut induruisset in saxum verbera & contumelias perpeti, nullo questu ac nullo propemodùm sensu; quàm dimicare, vincere, triumphare, ac præstare ea quæ Regum ornamenta & vota sunt. Sanè par fratrum in dispari studio gloria, & fortasse maior alterius: Comparauit regnum Pipinus, Carolomannus contempsit, ille tradidit posteris, hic castitate interdixit se posteris; ille in fama & omnium ore versatus est, hic silentio suáque infamia immortalitati se tradidit. Sed ista, fortasse plura & extra chorum, sanctissimi adolescentis virtuti donata sint.

IV. *Noua à Griphone turba.*

Vt Carolomannum ab secessu pax & tranquillitas, ita Pipinum ab incremento honoris bellum sequutum est ac ærumnæ. Fratrum consensu, Gripho qui hactenus in Castro nouo custodiebatur, assertus est libertati, & Pipini gratiæ redditus, spes primas illicò & vota suscitauit turbidus iuuenis. Cùm ei omnia abundè suppeterent præter imperium, fratrique duntaxat vni subesset, tam perosus obsequium quàm optans imperium, maluit per fugam atque pericula istud inquirere, quàm illi acquiescere in vsu opum atque in otio. Quocirca lecta nobilium manu, quos similis vel spes vel indoles conciliauerat, ad Saxones fugit, nouas ad res nunquam non paratos, statimque ad rebellandum impulsos, contracto milite, ad amnem Onacram (quem Neccarum esse crediderim) positisque ad ripam castris, fratrem cum exercitu properantem, amne & munimentis tectus expectat. Nec lenta expectatio morantem frustratur, Pipinus per Thuringiam celeriter aduolans, in Saxoniam penetrat, iámque res vergebat ad prælium, cùm amicè conuênit, seu metu Saxonum, seu Pipini clementiâ; rebellibúsque impunitas data. Gripho relictus suæ fidei atque pollicitis, abscissa spe turbarum in Saxonia, fratre vix dum digresso, in Bauariam ad sororem Hiltrudem se confert. Ea Odilone coniuge morte prærepto, Tassilone filio puero admodùm, vt erat fraudi obuia per cognationem, ita & vi per infirmitatem. Quæ igitur vt soror fratrem amicè excepit vagum & profugum, quod agricolæ contigit admittenti viperam laribus, eum breui experta est proditorem & perfidiosum. Siquidem clam inito cum amicis consilio, quos è Francia honoris & salutationis specie conuocabat, sumptis armis inuadit Bauariam, ac sorore cum filio in custodiam traditis, ipse tandem imperium, quod à fratre nequiuerat, à crimine obtinet. Verùm Pipinus detestatus perfidiam fratris, & miseratus sororis lacrymas, cum exercitu valido

do in Bauariam venit, ac nouum Ducem, promptiorem patrãdo ſceleri quàm tuendo cum iis omnibus quos afflabat conſortium criminis, vel imparatum à milite, vel abiectum ab animo, ne permiſſa quidem fuga cœpit, magno ſtatim temperantiæ clementiæque ſpecimine. Nam Taſſilonem nepotem in Ducatum reſtituit, vno victoriæ præmio quòd benè faceret, & Grifoni tam ſæpe rebellanti, noua ſui victoria, pepercit. Imò vt beneficiis perturbatorem iuuenem immutaret, ſecum abductum non mancipauit carceri, nec ſupplicio affecit, ſed aſſignatis duodecim comitatibus, Ducem appellauit: Prudenter tamen, quod intra Sequanam & Oeſiam amnes comitatus conſcripti, poſitis propiùs ambitionis cancellis; Dúxque ſub oculos fratris collocatus, vt à nouandi ſtudio amoueretur. At impenſum fruſtra beneficium. Euoluto nondum anno Grifo pacis & quietis impatiens, præcluſis iam Borealibus terris, ad Auſtrum diffugit; excipiente Gaifero Aquitaniæ Duce, qui Hunoldo fratri vel demortuo vel cedenti ſponte ſucceſſerat. Demùm tot inter leuitatis & inconſtantiæ fluctus impegit in ſcopulum temerarius iuuenis: quippe, vt tradunt, cùm vxorem Gaiferi, quæ formoſiſſima erat, amore captus, appellaſſet de ſtupro, monente virum coniuge, nouus Paris à Menelao nondum raptor peremptus eſt, & vindicante priuatam iniuriam, & auertente, quæ à Pipino repoſcente fratrem imminebat, calamitatem publicam. Quanquam ſcribant alij, Griphonem ab Aquitania extorrem, in Alpium tranſitu cæſum, dum in Italiam tenderet, fortè à Longobardis quæſiturus perfugium. Ita alieno ſcelere an ſupplicio, Pipinus hac moleſtia liber, ſolus regnum Francicum obturbante nullo adminiſtrabat.

V. *Pipinus ad occupandum regnum ſe comparat.*

Tum demùm cura de occupando regno virum inceſſit. Iam Martelli gloria atque auctoritas poteſtatem transferendi regni pepererat, réſque in facili erat, niſi vir militaris, profligandis hoſtibus magis quàm demerendis ciuibus ſtuduiſſet, aut fortè cenſeret, publicam rem tot morbis vexatam atque diſtractam, nondum duro atque nouo ſymptomati parem eſſe; legauit tamen eandem liberis facultatem, appendice hæreditatis opimâ, vt voluntas vbi accederet, prompta eſſet poteſtas. Nec eâ vſi ſunt Carolomannus & Pipinus, quantumvis concordes, at fortaſſe gnari quanta fax diſcordiæ regni pars foret. Mox Carolomanni abdicatione, Grifoniſque morte, traductis in Pipinum vnum Martelli opibus; enimverò tunc ſic inflammata eſt viri ambitio, vt iam non voluntatem, ſed flagrantiſſimam cupiditatem præuertendam omnibus duceret. Eam in rem cœpit circunſpicere ſe, Childericum Regem, Proceres Francos ac modos quibus in id faſtigium euolaret. Inſpectabat ſe florentem ætate, felicem prole atque ſubnixum, in ore omnium eſſe atque amore; vectigalia regni, dignitates, arces, & milites, ſeu corporis neruos, vel automati cuiuſdam machinas, ſuos ad nutus verti & agi, ſe tandem regni præter vnum nomen compotem eſſe. Contrà Childericum, non modo omni ope, ſed ſuo ipſius animo deſtitutum, adeò regio indignum titulo, vt ne ad hominem quidem accederet, vmbram & laruam inanem aſpiciebat, ſi pelleretur vel digito, ruiturum in præceps. Iam Proceres, tum qui ſacra regerent, tum qui

CHILDERICVS III.

qui profana, ab Auo & Patre dignitatibus & beneficiis auctos, & ab ipso se cumulatos, vnum id cupere, vt nomen regium & potestas penes eum esset, qui augeret beneficia, non euerteret, nec clientibus nouis se traderet: Eò maximè, quod Martelli industria, nemo è tot Proceribus eminebat, qui Pipino contenderet regnum vel inuideret. Iis perspectis, cùm ad modos perficiendæ rei se vertebat, nihil non promptum deprehendebat & facile; euocandum nobilium cœtum, seligendos qui sibi plurimùm addicerentur, proponendam rem, effectum haud dubie sequuturum. Quæ videbantur duæ res fore impedimento, amoueri easdem posse; nempe Francorum in Reges venerationem, & in Clodouæi posteros studium, iam ignauiâ Regum in contemptum vertisse; religionem præterea & sancitæ fidei iusiurandum, auctoritate Pontificis solui posse vel scindi. Ideò ad rem aggreditur, multos benefactis, plures pollicitis, comitate omnes deuincit, amicos veteres spe nouâ excitat, nouos veterum æmulatione incendit; nec pecuniæ parcit nec studio, vt in aula & in prouinciis habeat addictos qui auctoritate pollerent. Iam passim à familiaribus cœpto sermone, primùm in Aulicos, mox in vulgus emanauerat; propudiosam Francorum gloriæ iam tot Regum socordiam esse; abiiciendos qui nec sibi nec aliis boni essent, eum cooptandum, cuius virtutes tam amplo nomini adæquarentur; virum non longè arcessendum, in promptu esse Pipinum Principem. Et verò Pipinus paruo in corpore magnas animi dotes obtinebat: Nam staturâ quidem pusillus, quaternos supra dimidium pedes vix implebat, vnde illi Breuis aut Parui cognomen, at animus in arcta cista amplissimus, vni imperio conditus, adeò non capiebatur corpusculi modo, vt nec Franciæ terminis quà patebat latè conscriberetur. Accedebant mira comitas morum atque facilitas, ingenij atque consilij incredibilis quædam magnitudo, probitas mentis præter ambitionem remotæ à vitiis, magna liberalitatis & benefaciendi cupiditas, rei militaris cum felicitate peritia, virium etiam supra corporis modum robur eximium, religionis sacrarúmque rerum amor & studium; vt iam videretur tot concessis dotibus Deus regno prælusisse. Ille igitur vbi sermones eiusmodi gratos in vulgus, & excipi amicis auribus animaduertit, maturum negotium ratus, publicum regni conuentum indicit, euocatis Præsulibus & è nobilitate præcipuis, quos sibi studere maximè comperisset, curátque in cœtu tentatis iam animis rem proponi. *Turpe esse Francico nomini, iamdiu tantum imperium ab indignissimis omnium regi; infamiam & ignominiam Regum, genti adscribi, iam malè audire apud exteros Francum, cui ignauissimus imperet. Sanè Francorum quem non pudeat, si nouos Reges, imò Regum sordes atque quisquilias, cum Clodouæis Clotariisque componat? Si cum ignauia militarem audaciam, cum stoliditate ingenium, cum infortuniis felicitatem, amplitudinem animi cum abiectione, gloriam cum ignominia, triumphos contendat cum seruitute & latebris? Deberi quidem reuerentiam Regibus, quam cum lacte Francus exsugeret, sed veris paribúsque tanto fastigio, non spuriis & à stirpe auita deficientibus. An crederent in vna corpora venerationem tantam adhiberi? Num animos potius & animorum dotes eximias, reuerentiam in Patribus summam peperisse? Quasi Clo-*

douæum culta cæsaries, aut conformatio frontis aut narium, non quadam animi vis admirabilis, non fortitudo, non pietas, venerabilem posteris Regem effecissent. Sanè si is, si Clotarius filius, si Guntranus, iis fuissent moribus, quibus tunc agebat vitam Childericus, quid aliud præter contemptum & odium assequuti essent? Enimuerò dignum Francorum Rege negotium, tota die crines & barbam pectere, nocte stertere veterno pinguem & otio, toto anno glirium instar delitere rure, & mortalium conspectum fugere, non tractare arma, non interesse rebus ciuilibus, Francorum victorias ne auditu quidem accipere, & in regno suo extorrem agere; Annon præstaret eum Regem dici, qui reuera foret, laruámque inanem tandem amoueri? Nam Pipino quid noui conferent Proceres, cùm Regem dixerint? non potestatem regiam, quam impetrauit dudum à meritis; non venerationem, quam exhibuerunt Franci iam Auo; non ab hostibus exterísque gentibus metum ac terrorem, quem ipse suis victoriis latè circumtulit: Quid darent igitur, præter nomen & titulum, quem abdicabat à Chilperico mendacium, & asserebat Pipino veritas? Nec si haberetur ratio sanguinis, destituto prole Childerico, propinquiorem alium esse; nam vt Pipini paternum stemma à Clodione Rege petebatur, ita maternum à Clodouæo, cuius proneptem Blitildem, Clotarij secundi filiam duxisset Ansbertus, à quo Pipinus ortum habebat. Nec ducendum religioni, quod iurassent fidem Childerico, quippe is primus exautorabat se vitæ ignauiâ; quippe quod iurauerat ipse non impleret, tueri populos, regere, & promouere; nec exigere mutuam fidem poterat, quæ remissa nouo vitæ genere videretur. Ad summum appellari posse Pontificem, religionis sacrarúmque legum Antistitem, à quo veniâ iurisiurandi concessa, solutóque fidei vinculo, liberum Francis esset quem cuperent regno cooptare. In hanc sententiam assensu omnium itum est; missique ad Zachariam Pontificem legati, Richardus Bituricensis vel Herbipolitanus Episcopus, & Fulradus Pipini vt vocant Capellanus, hoc est sacrario Præfectus; qui Francorum nomine, solui sacramento, ac iusiurandum remitti peterent.

IV. *Pipinus Rex renuntiatur & inauguratur;*

Ii Romam vt venerunt, Pontifici eadem quæ in conuentu Francorum ingerunt; virtutem & merita Martelli exaggerant: Per eum stare Christianam Rempublicam; repulsam ab Europa Mauricam luem, positósque terminos grassanti flammæ, iam ad ipsam Italiam aspiranti. Et Pipino præter paternam gloriã suas etiam laudes summas esse, penes eum esse regni neruos & sanguinem, quodque maius est, Francorum amorem, optari ab omnibus, iámque in singulorum animis Regem esse. Nam Childerico, si redigeretur in ordinem, non iniuriam fieri, qui nec auctoritate, nec opibus, nec Francorum sensu, nec suo Rex foret, qui sine liberis iam truncus sterilis exaresceret, abdicante Deo propudiosam illam socordiam. Addebant, quod per efficacis momenti, Romanis Pontificibus tutelam & asylum parari oportere, eos hinc inde ab Constantinopolitano Imperatore & Longobardo Rege tam furiosè quàm cupidè peti, non ignorare ipsum Zachariam, quo furore quáque insaniâ in sacra sacrósque homines Constantinus sæuiret, callere quâ ambitione, qua cupiditate inflammaretur Astolphus, ij duo si vires coniunctas in Romanum Pontificem vertant, quis salutis portus, quæ statio? Sanè non aliam illucere spem quàm Pipinum, qui beneficium à Romanâ sede collatum rependat cum fœnore, impendátque dignitatem regiam atque potentiam, ad Ecclesiæ non salutem modò, sed libertatem,

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL 2.3.24

tatem, amplitudinem, atque incrementum. Iis Zacharias persuasus, in legatorum votum assensit; ac post liberatos Francos sacramento, Bonifacio viro sanctissimo Moguntinensi Antistiti munus demandauit inungendi Pipini in Regem, quem ipsi Franci iam suis suffragiis delegissent. Perfectáque vnctio Suessione, magnâ omnium Ordinum celebritate à Bonifacio; móxque Pipinus Rex Francorum dictus, & more gentis circumlatus clypeo, solióque impositus. Supererat vltimus ad claudendam scenam tam nobilem actus, exauctoratio Childerici, qui ab rustica villa in qua degebat in Cœnobium ductus, scissa cæsarie, depositísque vestibus Monachum induit; nulla grauiore iactura quàm crinium; nam regno quod non obtinuerat, haud spoliabatur, & vxorem perdere fortè in lucro sit; Ea similiter in Monasterio Virginum clausa est; móxque ambo quasi consepulti, à memoria omnium expuncti sunt; Tragico planè casu, nisi miserationem restinxisset contemptus. Quippe dum hæc agerentur, neque Romæ neque in Francia repertus vnus est, qui Regis miseri causam susciperet, aut vel leuem moram rei iniiceret, adeò nullum est supra calamitates fastigium: imò tantam regni conuersionem nullus tumultus, nulla turbatio excepit; plaudentibus omnibus nouo Regi, nemine in tot nobilibus, vel volente vel auso sibi regni partem asserere, in patientiæ præmium. Scilicet Dei vnius regnum æternum est, caduca cætera, quæ largitur ipse eripítq; cùm lubet. Neque omiserim præclarum fortitudinis specimen à Pipino editum, sub ipsum regni primordium; quod facinus alio tempore temeritatis argui posset. Vidit se ob paruitatem staturæ, non tanti æstimari à Proceribus, quantùm dignitas noua Postularet. Eam vt audaci facto sanciret; cùm in spectaculo publico Leo in Taurum pugnans, collo apprehensum dentibus stringeret, sedentes in pegmate Proceres interrogat Rex; an soluendi tauri modus foret? silentibus cunctis præ stupore ipse exiliens, educto ense in pugnantes tendit, vnóque ictu Leonis caput amputat, ferro altè in tauri collum immisso; tum ad Principes redux: Num, inquit, dignus videor, qui vobis imperem? Sanè tunc miseranda posteriorum Regum conditio, quibus luculentissimo regno interdictis, prædium rusticum dabatur in sumptus, cum aliquot famulis, potius inopiæ testibus, quàm regiarum opum administris: Semel in anno in vrbem vecti plaustro iunctis bobus, vt Regis laruam induerent, promissámque ostentarent cæsariem (nam is vnus character supererat tantæ potentiæ) mox iisdem quadrigis redibant in villam; toto deinceps anno pompam dieculæ absumente. Interim dum Magistri Palatij, ius belli & pacis, vitæ & necis, potestate summa, exercerent, ac pararent gradus quos Pipinus scandit. Ita defecit Merouingiorum prosapia, anno postquàm inceperat, si à Pharamundo numeres, trecentesimo trigesimo secundo, virtute militari admodùm inclyta, regni & nominis Francici propagatrix, sed quæ ferociam à stirpe saperet; nondum Christianis decocta virtutibus, ambitioni propior quàm religioni; regendi partem docta, dum imperat aliis, partis ignara, dum sibi non imperat. Confestim Pipinus in Saxones mouit, vt nouo bello sermones vulgi obrueret, aut dignum se nouo fastigio exhiberet, cessitque expeditio ex voto;

PIPINVS.

Anno 752.

Regum posteriorum status.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 2.3.24

PIPINVS.

cæsis pulsisque ad Veseram amnem Saxonibus, quanquam acerrimè & contumaciter dimicantibus. Narratúrque in reditu contigisse res mira, quam Ludgerus de hoc bello scribit. Nempe Pipino dum rediret victor, ad Coloniam occurrisse Vvestphalorum ingentes copias, qui insessis viarum compendiis, interclusis Francis, iam pugnâ imminutis, fessisque itinere, minabantur exitium: Quo in rerum articulo Pipinum humanæ opis indigum, inuocasse Diuinam, flexísque ante exercitum genibus, Suniberti Episcopi non ita pridem defuncti memorem, eius maximè implorasse auxilium. Qua vix fusa prece, super Francos splendidissima lux effulsit, cuius fulgore Barbari (& ij omnes idololatræ) ita sunt non exterriti modò, sed perstricti oculis & excæcati propemodùm, vt legatos de pace ad Pipinum miserint, se pro victis habentes, & prompti iurare in leges victoris. Ita tanto periculo expeditus Rex, victoria celebris & pietate, venerationem apud suos auxit, cuius gloriam laudémque bellicam sua virtus conderet, Deúsque sanciret.

Pipinus miraculo seruatus.

VII.

Pipinus à Stephano Pontifice imploratur.

At statim ipsi è Saxonia reduci, magna ad gloriam seges, & ad regni stabilimentum columna obtigit. Zacharia Pontifice è viuis rapto, ac successore Stephano II. intra quartum diem itidem mortuo, Stephanus III. in Pontificem maximum lectus est. Hic gnarus Longobardum Romanæ Ecclesiæ imminere, continuò Legatos ad Aistulphum Regem mittit, qui fœdus ab eo cum Zacharia contractum in commune bonum instaurarent: nec dubitauit instaurare Rex perfidus in annos vndecim; gratiâ Cyclopis impertitâ Pontifici, vt postremus periret. Siquidem manu & ambitione promptissimus, totius Italiæ hausta cupidine, quia duo admodùm votis moræ erant, Rauennæ Exarchatus, & Romana sedes; statuit primùm Græcos Exarchatu depellere, dein auctâ potentiâ Pontificem vel incautum vel mox frustrà cautum opprimere. Iámque obtinebat dimidium, Rauennâ captâ, occupatâ Pentapoli, & Eutychio Exarcho in Græciam acto; Copronymo Imperatore ad impugnãdas imagines quàm repellendos hostes promptiore: cùm ex præterito futurum colligens, audaciæ plenus, Narniam occupat, & ad Romam ipsam copias admouet. Stephanus appellato fœdere, missis Constantinopolim legatis, Aistulpho ipso precibus immensisque donis tentato; medicinâ iam irritâ, versus ad Deum piaque supplicatione opem efflagitans, diuino sanè instinctu, Francorum & Pipini memor; ad eum confestim peregrini veste fidum hominem legat; rogans vt coràm acturus, quæ Ecclesiæ bono conducerent, venire in Franciam posset; eamque in rem legatos mitteret ipse Rex, quorum auctoritate per Aistulphi regnum inuiolatus Pontifex Alpes attingeret. Pipinus beneficij præstiti memor, & pietatis vt euentu patuit maguo sensu, continuò Bodigandum Abbatem, & mox Ducem Antcarium misit ad Stephanum, qui spe & promissis virum sanctum erigerent, atque in Franciam tutò deducerent. Ii adueniunt,, cùm arcta obsidione Roma premeretur, suáque auctoritate, & Legatorum præterea quos eam in rem Constantinus miserat, abducente copias Rege, vrbe prodit Pontifex, Legatísque comitantibus, Ticinum ad Aistulphum ipsum proficiscitur. Quem precibus, lachrymis,

Stephanus in Franciam venit.

chrymis, atque muneribus obtestatus, vt quæ ablata essent, tum ipsi tum Constantino restitueret; irritis omnibus, tandem facultatem eundi in Franciam ab inuito extorquet, & magna celeritate, ereptus Longobardi insidiis, incolumis ad Alpes euadit. Inde progressus ad Cœnobium sancti Mauricij, ab obuiis Fulrado Abbate & Rotaldo Duce, summo honore Regis nomine exceptus, per Burgundiam Ponticonem in villam regiam ducitur; moxque occurrit ad plura milliaria cum optimatibus Carolus Regis filius; atque milliari tertio ipse Rex, qui equo exscendens, prostratúsque humi, veneratione ac religione eximiâ salutat Pontificem; impleto etiam Stratoris munere; hoc est equo insidentis per aliquod spatium ducto à pedite (quod scriptum ab Anastasio, alij scriptores negant;) clero & populo lætis interim canticis festiuísque plausibus personante; donec Ponticonem ventum est. Pontigon. Vbi sanctissimus Pontifex Regem effusis an dolore an gaudio lachrymis, apprecatus est, vt Apostolorum Principis causam susciperet, Romanæque vrbi opem ferret. Nec cunctanter promisit Rex, & iureiurando adhibito, se abundè quæ Pontifex cuperet præstiturum; rogatus ipse perstare in Francia, dum vere proximo (quippe tunc Ianuarij frigora sæuiebant) apparatur quod conficiendæ rei opus foret. Hinc simul Parisios veniunt, moxque Pontifex ad sancti Dionysij Cœnobium hospitaturus abscedit. Anno 7 Ibi ex viæ laboribus contracto graui morbo desperata salute decubuit; quo persanatus, ope vt ipse professus est Apostolorum Petri & Pauli & Dionysij, ex voto iisdem Apostolis in Dionysiana Basilica aram erexit; quam consecraturus Regem Pipinum frequentissimo in Basilica populo, duos filios Carolum & Carolomannum, atque Bertradam Pipini vxorem, solemni pompâ in Reges vngit atque inaugurat; palam contestatus eum iustum & legitimum Francorum Regem, filios regni heredes, nec fas esse Francis in posterum aliunde quàm ex Pipini sobole Reges arcessere. Id Pipinus, tametsi à Bonifacio vnctus, expetierat, tamen summoperè; quà pietate, ob viri sanctitatem & dignitatis summæ reuerentiam; quà ciuili prudentia, eo freno populis ab religione imposito, & ab summa in Romanam sedem obseruantia.

VIII. *Pipinus in Italiam primò transit.*

Continuò actum in Francorum conuentu, de suscipienda in Longobardum expeditione, ac quanquam causæ meritum, Ecclesiæ Romanæ iniusta oppressio, calamitosa Stephani probitas, Regísque id peroptâtis arbitrium, omnem moram viderentur incidere; tamen arte Aistulphi difficultates magnæ obiectæ sunt. Nam primùm rei caput hoc est Pipinum ipsum aggressus, legatum ad eum acceptissimum misit, fratrem Carolomannum; quippe certus cupiditatis implendæ, si Pipinus absisteret, excitum Cassinensem Abbatem minis perterret, se funditus excisurum Cœnobium, si in Italiam Franci peruadant; videret ipse quid consulto opus, ac quandoquidem sub eius manu & potestate frater Regis esset, eum pro imperio iuberet proficisci in Franciam; & Pipinum aliósque Proceres, si Cassinum omninò seruatum cuperet, ab Italico bello amouere. Impletus minis Cœnobiarcha, iisdem Carolomannum permouit, primùm vt solitudinem tantoperè amatam desereret, tum vt patriam iamdiu immemor aulicósque

cœtus

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL 2.3.24

PIPINVS.

cœtus repeteret, postremò vt pro hoste Romanæ Ecclesiæ precaretur. Venit itaque Parisios regius Monachus, & per totam Franciam traductâ mundi pompâ, cucullo tectus, ad fratrem accessit; orator perefficax; rogans per pietatem, per solitudinem suam, per primam illam concordiam; ne prætextu Stephani Cassino venerabili loco bellum inferret; néve tot illustrium virorum hospitia, ac sanctitatis quodammodo lares, exscindi vellet per vltimum nefas. Imò & eadem in concione Procerum perorauit; nullo prætermisso, quo se obsequentem Monachum exhiberet. Et alteram admouerat machinam Aistulphus, corruptelam vt coniicere est quorundam Procerum, qui publico in cœtu dum deliberatur, Caroli patris exemplo laudato, qui vir tantus cum Luitprando in iisdem difficultatibus, non armis, sed consilio & amicis legationibus intercessisset, abstinendum bello censebant, eâ pertinaciâ, vt quod Eginartus obseruat, palam professi sint, si in Italiam Pipinus pergeret, abscessuros se, & domum suam quemque petiturum. Accedebat non leuis suis votis obex Pontifex ipse, qui paternâ mansuetudine & patientiâ, ne Christianus sanguis funderetur, curâ & studio haud Marte & armis cupiebat rem perfici. Moras tamen omnes Pipinus abrupit: quippe fratrem summo amore exceptum haud passus Cassinum reuerti, persuasum vt Viennæ ageret, quando abscedere ab Aula optaret, in frequenti Cœnobio, docuit quàm indebita peteret: nec multò post obiit religiosissimus Princeps in illo Cœnobio; eiúsque ossa Cassinensi eremo Regis operâ opulentis cum donis restituta sunt; id Carolomanno vt verosimile est exposcente; fugâ sepulchri regij, humilísque inter fratres tumuli desiderio. Tum Pipinus in Procerum cœtu affirmauit, se nusquam Ecclesiæ rebus defuturum, suscepturúmque expeditionem hanc strenuè vel vno comite; si qui secus censeant, ij absistant, nec bellorum periculis, perosi vel Ecclesiam vel Francorum gloriam, se committant. Dein fidem sacramento adstrinxit, se priuati commodi nullius causa id bellum aggredi, sed vno Ecclesiæ bono; eidem pollicitus traditurum Exarchatum atque Pentapolim, posteaquàm armis recepisset; curauítque instrumentum publicum confici, suo liberorúmque sigillo munitum, quo id sanctè iurabat. Verùm vt faceret gratum Pontifici, legatos ad Aistulphum misit, qui vi rapta amicè poscerent, offerréntque pacem, si quod iniuriâ rapuisset sponte restitueret; delectu interea impigrè habito, vt iustum & honestum suffulcirent vis & necessitas. Nec fefellit Pipini mentem Aistulphi ambitio, vnâ legatione & alterâ spretâ, iam valido exercitu comparato, obfirmato tam in minas quàm preces animo, perstabat in sententia: iamque incedebat per Viennensem agrum Pipini miles, cùm tertiùm rogante Pontifice, & infimis precibus multísque muneribus obsecrante Aistulphum, mittuntur legati; iisque postmodùm minas duntaxat & contemptum referentibus, tunc seriò actus in Italiam Francus, lectíque armati, qui claustra Alpium occuparent. Is Aistulphi primus maximúsque error, quod inania propemodùm loca non antè inuaserit, præcluserítque aditum hosti paruo negotio. Vbi agnouit errorem, emendaturus si posset, magnam militum manum in Francos immisit, pugnatúmque

Carolomanni mors.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL 2.3.24

gnatúmque acriter in montis faucibus : verùm quà locorum situ, quà animi fortitudine, Franci supernè eóque audaciùs dimicantes, Longobardos telis obnoxios & impressioni, cæsis quibusque fortissimis, in fugam egerunt, tam effusam, vt ipse Aistulphus, sub cuius oculos confligebatur, équo non pepercerit, donec Ticinum primariam regni vrbem delatus sit. Franci porrò potiti victoriâ, Longobardorum castra diripuerunt. Hæc Anastasius. Aimoinus tamen claustra ipsa Alpium ab Longobardis occupata scribit, pugnámque commissam difficillimo & iniquissimo Francis loco; deiectos nihilominus montium faucibus Longobardos, profligatos magnâ Francorum gloriâ, direptísque castris in fugam pulsos; geminam lauream reportante victore, de loco & hoste. Pipinus sequutus victoriam, Ticinum obsidione cinxit, arctiore in dies, capiendæ vrbis Regísque spe certâ. At Pontifex qui simul cum Franco versabatur in castris, cùm se Pastorem tam hostium diceret quàm amicorum; dolerétque tantum cruoris Christiani fundi, pacis iterum mentione facta, à Pipino impetrat, vt de ea cum Aistulpho agatur; qui iam propè depositus, noua spe illucescente, contumaciam calamitate frangente, in eam ex Pipini arbitrio iurauit; nempe vt Exarchatum atque Pentapolim Ecclesiæ Romanísque Pontificibus traderet, pacémque perpetuam cum iis coleret; confectúmque instrumentum fœderis, in quod ipse sanctè adiurauit. Tum Pipino quadraginta obsides ex nobilissimis Longobardis dati, ceu præstandæ fidei pignora. Quibus abductis, iam sæua hyeme reuertit in Franciam; vna gloriæ laude opulentus; dimisso Romam Pontifice, Fulrado Abbate honoris causa, cum validâ Francorum manu ad tutelam corporis deducentibus. Ac pòst memor Franciæ Stephanus, eius patrono Dionysio, ob præbitum hospitium, receptámque salutem ex morbo, Basilicam condidit, cui Monachi Græci ministrarent; quod ex communi probatóque sensu, oriundus è Græcia Dionysius foret, & celeberrimus Areopagita : dicta Basilica ad sanctos Martyres, in scholâ Græcorum. Sed hanc breuem felicitatem statim abrupit Aistulphi scelus atque perfidia.

PIPINVS.

Anno 754.

IX.

Siquidem amoto periculo, præter ambitionem irâ simul & vindictâ furens, ob Ecclesiam suâ operâ quam spoliatum ibat locupletatam; vrbes adeò non restituit, vt omnibus viribus in Romæ perniciem ipsiusque Pontificis, intercapedine nullâ contenderit. Nam vbi in Galliam se Francus recepit; Longobardus ratus primâ expeditione defessum, non tam libenter nouam incepturum, præsertim absente Pontifice, nec spectatâ miseriâ rem vt prius vrgente; occlusis præterea viis, ne Romanis paterent in Franciam; contracto repente exercitu, ferro & igni vastatis omnibus, in Romanam ditionem irrumpit minaciter. Ad subitam belli facem imparatus Pontifex post fusas intentissimas ad Deum preces, spem vnicam appellat Pipinum, scribítque litteras, tum ad eum, *Quem excellentissimum Filium, & spiritualem Compatrem vocat*; tum ad eius filios Carolum & Carolomannum, quos itidem Reges dicit, & Romanorum Patricios. Iis litteris à Villario Episcopo latis : *Primò bonum nomen & comparatam bonis artibus famam vbi commendauit; ea in laude Francos insignes prædicat, maximè ab defensa Ecclesia,* *cuius*

Pipinus iterū appellatur à Stephano.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL 2.3.24

PIPINVS.

cuius vtilitates & commoda in vniuersum orbem deriuantur. Ærumnas enumerat grauesque labores, quos perpessus foret vt veniret in Franciam, & iucundissimo Regis frueretur aspectu. Nec laborum vel itineris pœniteret; quæ pietas Regis zelúsque fuerit in sancti Petri tutelam & defensionem: ideò susceptum bellum gestúmque feliciter, ipsius Petri sine dubio ope atque auxilio; cùm Franci paucissimi magnum hostium numerum in fugam egerint. Et quidem eatenus ex votis omnia atque felicia; ortum malum, quod tum ipse Pontifex tum Pipinus, Aistulpho perfido viro atque fœdifrago fidem habuissent, credidissentque illum sacramento posse adstringi, cui fas nihil aut sanctum, ac præter cupiditatem nullus foret Deus. Tum docet quantâ perfidiâ, non modò seruet quæ restituenda erant ex fœdere, sed quo furore atque amentia in ipsam Ecclesiæ ditionem irruperit. Quamobrem à Pipino petit summéque contendit, vt promissi memor solemnísque voti quo se antè Petro Deique Ecclesiæ obligarat, sponsionem suam exequatur, reductóque exercitu, Longobardum ad implendum fœdus vi adigat, Romámque Petri sedem charissimam ab clade imminenti soluat & vindicet. Acceptis litteris commotus grauiter in Aistulphum Pipinus, hæsit tamen in Francia; seu spe Longobardi minis & querelis ab iniusto proposito deterrendi; seu eiusdem promissis malísque artibus, quibus Regi spem faceret, aliquótque Aulicis corruptelam. Ille interea, dum absunt longiùs Francorum copiæ, quas fraude vel spatio distineret diutius, ipsam Romam furoris ac vindictæ scopum aggreditur, forísque strage miserrima vastatis omnibus, vrbem omni ex parte exercitu cingit, nullíque contentioni aut labori parcit, vt destitutam ope atque auxilio quàm citissimè capiat. Stephanus Pontifex in tantas coniectus angustias, cùm præter Francos nihil humanæ spei affulgeret, propugnatione fortiter obitâ, rursus legatos ad Pipinum mittit, mari quæ via breuior & expeditior; Varnerio comite addito, religioso viro, & ab ipso Rege anteà misso, omnium quæ scribebat Pontifex teste oculato. Erántque litteræ lugubres admodùm, & ad miserationem appositæ: per quas, amaris verbis calamitate defletâ, *Copiisque Aistulphi sigillatim recensitis; narrat impia Longobardorum facinora sæuientium in profana tecta & sacra; imagines, vestes, supellectilem, & alia sacrosanctis vsibus veneranda, impunè violantium; imò Christi augustissimum corpus profanis cibis miscentium; exaggerat immanem in Romana corpora crudelitatem, derisamque Francorum opem vt imbecillam; enixis precibus tum suo nomine, tum Cleri, Senatus Populique Romani, ab Rege liberis, Præsulibus Francis atque Nobilibus, præsens auxilium impensè flagitat, per vnam spem & fiduciam suam, per antiquam & nouam Francorum gloriam, per sancti Petri amorem & merita, per sanctissimam Triadem, orat, adiurat, vt abruptâ morâ confestim accederet; & laboranti Romæ, iamque diem quinquagesimum quintum omnibus machinis oppugnatæ, adiumentum ferat atque præsidium.* Nec iis contentus sanctissimus Pontifex, adiunxit alias sancti Petri Apostolorum Principis nomine, ad eundem Pipinum Francósque proceres; quos honestissimis verbis vbi compellauit; *Adoptiuos filios, succedaneos milites, selectos ad vindicandas Dei iniurias, asylum propugnaculúmque Ecclesiæ, gentem supra omnes quæ sub cœlo sunt, primam, charissimam, & acceptissimam sibi; adhortatur, monet, amicéque*

que imperat ; vt illicò in Ecclesiæ teterrimos hostes insurgant vindices ; Mariam cœli Dominam inducit hortantem & iubentem ; spem humanæ gloriæ atque cœlestis quam maximam facit ; addit demùm faces obsecrationis , quibus piissima pectora incendantur. Tum pudore & vindicta exarsit Pipinus , dolebatque cunctatione sua venerandum Præsulem in extrema actum: ideò celeriter cum armatis ad Alpes progressus , pari vt ante successu, Longobardos deturbat ex montium claustris , & in plana victoriam defert. Aistulphus ad victoriæ nuntium , iam imparibus prælio viribus ; quippe trimestri vrbis oppugnatione obtritus erat exercitûs flos ; soluit obsidionem , furore percitus , quod iterum prædam iam apprehensam faucibus perderet ; & Ticinum se recepit , sua defensurus qui aliena inuaderet. PIPINVS.

X. *Pipinus audit Constantini Legatos.*

At Pipino magnis itineribus properanti , nouus obex ad probandam fidem & temperantiam obiectus est. Constantinus Græcus Imperator , ille Copronymus , tam cibis turpis quàm moribus , audito fœdere de tradendo Exarchatu Pontifici , legationem perhonorificam ad Pipinum instruxerat ; cuius caput Gregorius , Protosecreta , vt Anastasius vocat , hoc est primarius arcanorum scriba ; qui cum sociis Româ transiens , vt petitis assentiret Pontifex , inde in Franciam cum legato Pontificis venit , appulítque Massiliam. Ibi comperto Pipinum cum exercitu versus Italiam festinare , cùm suspectum haberet legatum Pontificis , eum cum sociis sequuturum lentius anteuertens , capto properanter itinere , Pipinum haud Ticino procul assequitur. Exceptus pro dignitate Imperatoris ; data concione ; *Profitetur se missum vt ab Rege Exarchatum impetret , aliásque vrbes ab Aistulpho captas. Docet eas ab annis plus ducentis Græcorum Imperatorum fuisse, Longino Exarcho Iustini Imperatoris Legato Rauennæ sedem imperij constituente ; ab sequutis Imperatoribus nullâ interruptione possessas ; nuper duntaxat , dum hostes religionis propulsaret bello Constantinus , Aistulphum cæcâ ambitione inuasisse in eas , & summâ iniuriâ tenuisse. Eas non alij quàm iusto Domino restituendas ; Pipinum iustissimum sanctissimúmque Principem aliena largiri nolle haud dubiè ; nec rapinam munificentiam esse , & donari malè quod reddendum sit. Nam quod in Romanum Pontificem liberalitas tanta conferatur ; videat Rex sapientissimus , an conducat eum , cuius seprema est & intemerata in sacris rebus auctoritas , ita imperiis regnísque augeri , vt in vtrumque hominem summus sit. Iam eum ambitione plura inuasisse ; detractam Imperatoribus Romam , Latium , & Sabinos ; Romanos Pontifices alienis semper malis increscere; nec posse pacis conciliatores esse & prodromos , qui soli præmia bellorum raperent. In belli sumptus offerre pecuniæ quantum par foret ex viri probi sententia Constantinum. Ad summum rogabat partirentur ipsi captas vrbes ; Imperatoris Exarchatus esset , Pipinique Regis Pentapolis.* Addebat speciocissima munera, materia & arte insignia , spondebátque honores & titulos ab Imperatore quos cuperet. Ad hæc Pipinus prudenter reposuit; *Se alienum nec inuadere nec largiri , belli iure occupatas vrbes à Longobardo , quæ pro derelictis haberentur à Græco; ad eum Legatos à Pontifice missos , adiunctas sæpius preces, vt Exarchatum defenderet ; neglectas eas vel contemptu vel odio ; quandiu ab Longobardo obtentæ sunt vrbes, Constantinum reticuisse ; nunc cùm Ecclesiæ Romanæ donantur , eum*

insurgere, & ius repetere vnde exciderat. Non latere Regem quanto odio Imperator flagrat in Romanum Pontificem; in quem sibi par esset amor & charitas; malè consultum iri Christi Vicario, si propemodum nudus Græcum inter & Longobardum infensissimos hostes exponatur. Ad summum profitetur, Deúmque testem adiurat, se nullo priuato commodo, aut cuiusquam Principis gratiâ, tantum bellum suscepisse tantásque ærumnas; in sancti Petri atque Romanæ Ecclesiæ gratiam id se aggressum; eam in rem emissum votum. Ideò nemini iustos esse questus; non Aistulpho, qui causa belli & fomes fuerit; nec Constantino, cui volenti vrbes perierint. Nam Pontificem opibus atque imperio pollere, necessarium esse, maximè inter hæreticos & fœdifragos; quibus auctoritas sacrosancta leue frænum esset, nisi corporea illa & terrena accederet. Ita Legatus re infectâ dimissus. Mox Pipinus Ticinum obsidet, támque arctè premit, vt Aistulphus consumptis dolis atque periuriis, ne quid peius obstinatio pareret, paratum se ad exequendum fœdus ostenderit. Nec aliud Pipinus intenderat, quamuis præclara

Aistulphus victus.

occasione regni occupandi; denuò itaque in fœdus iuratum, noui obsides dati, & in pœnam Comaclum castrum præter alias vrbes Pontifici datum. Res confestim peracta; Legati ab Aistulpho cum Fulrado Abbate Pipini nomine, Rauennam aliásque vrbes adeunt, ciuitatum principes in Pontificis verba iurantes admittunt; singularum claues obsidésq; deducunt; Pipino euentum in Alpium faucibus præstolante. Ita magno Pontificis Romanæque vrbis applausu, tot vrbium claues cum instrumento, quo illæ vrbes, Ecclesiæ, sancto Petro, eiusque successoribus Romanis Pontificibus inauditâ liberalitate donabantur à Rege Franciæ, in æuum possidendæ, triumphi instar circumlatæ per vrbem, non Capitolino Ioui, sed Deo Optimo Maximo, supra Petri tumulum, pro laureâ omnibus seculis lemniscatâ repositæ sunt. Erant autem vrbes in Flaminia, hodie *Romandiola* dictâ, Rauenna, Fanum, Cesena, aliæque supra viginti, (Ferrariâ & Fauentia sexto mense reddendis, quas & postea Desiderius Paulo Pontifici restituit) iis annumeratâ Pentapoli; nempe Arimino, Pisauro, Ancona, Auximo, & Vrbino; redditáque Narnia, quæ in Sabinis est: tunc verè Deo contundente superbiam, & paupertinam humilitatem ad legitimas opes euehente. Pipinus voti compos recessit in Franciam; Aistulphus aliquantò post inter venandum equo effusus interiit, nusquam felicior persequendis feris quàm vrbibus.

XI.

Pipinus conuentum indicit.

Pipinus vt pacem iustitiâ constitueret, Compendij ex more conuentum solemnem indicit. Ad hunc ex Præsulum Nobiliúmque Ordinibus quique clarissimi conueniebant, de publicis rebus deliberaturi, quas in consilium Rex ipse adduceret. Fuit autem hæc Pipino ratio conciliandi suorum animos, frequentioribus eiusmodi cœtibus; qui vocabantur in administrationis vmbram admissis, vt nouum imperium moliretur, Régique assuescerent, spectato propiùs crebriúsque. Hinc plerique Parlamenti

Parlamentū an instituerit.

Parisiensis arcessunt originem. Ego vt non inficior decursu temporis, nepotibus ad inuenta patrum semper addentibus, factum; primò, vt in iis cœtibus de priuatis rebus magni momenti euocati disceptatores essent & iudices; deinde increscentibus litibus, vt stata anni tempora ad eos diiudicandos assignarentur à Principe; postremò vt mole negotiorum spinísque

litium obrutus Princeps atque implicitus, seiungendas censuerit tum res tum personas, sibi suisque Proceribus regni negotia, designatis Iudicibus lites priuatorum constituendo: quod à Philippo Pulchro, aliquot pòst sæculis factum constat; vnde Parlamenti ortus & cunæ. Hæc vt fatear, ita negauerim Pipinum vnquam de potestate illa iudiciaria cogitasse, aut etiam tres Regni Ordines quos Status vocant instituisse: sanè Parlamenti vox Francica est, nouæque ætatis, nec vnquam vsurpata ab antiquis scriptoribus; cùm Pipini æuo Franci Germanica lingua vterentur; vt constat ex nominibus quæ Carolus Magnus apud Eginartum mensibus indidit. Verùm iis salebris prætermissis, ad institutum redeo. In conuentu Compendij acto, auditi sunt à Constantino Imperatore legati; ij ni fallor qui cum legato Pontificio Massiliæ substiterant; data munera, in quibus organa Musica, miraculum artis in Francia nouum: nec adscribam donis Ioannis Baptistæ caput, vt quidam asserunt; quippe Copronymus Sanctorum Lipsanis infensissimus, quæ mari & igni absumeret, quomodo ea pretiosis regiisque donis annumeraret? Deinde celebrata res momenti haud paulò maioris, Tassilo Bauariæ Dux ex sorore nepos cum suæ gentis Proceribus in *hominium* à Rege admissus. Quæ ratio clientelæ atque obsequij, quando primùm disertè in Annalibus nostris occurrit, quantùm ego legendo comperi, Græcis Romanisque antè incognita, ea diligentiùs obseruanda est. Constat autem, ni fallor, à Germanis & Francis morem hunc fluxisse, vt à Regibus vrbes vel Arces subditis traderentur quàm optimo iure possidendæ, onere fidei atque seruitij: Sícque Regij *Leudes* siue *Leodes* appellati, hoc est Fideles, qui à Rege prædia tenebant, sub ea lege fidei atque seruitij. Iidem Leudes proxima ætate *Vassi* dicti sunt & *Vassalli*, quæ vox merè Francorum est; vt qui rem, & ij nomen rei inuenerint. Erat autem *Leudium* seu Vassorum onus, vt profiterentur Patronis suis clientelam, fidem atque obsequium arctiori vinculo, séque militiæ nauandæ adscriberent, quoties patronus bellum susciperet; dictúmque est *Seruitium* necessaria ista militia, vt *Hominium* siuè *Homagium* clientelaris illa professio. Porrò quod onus à priuatis subditisque inceperat, idem postea ad Duces & Principes iure victoriæ propagatum est, vt qui iusto bello victi essent, ij in pœnam victori sacramento dicentes, clientelare munus profiterentur, hoc est Hominium vt Franci dicimus facerent. Eam autem fidem solemni pompa Tassilo præstitit, *more Francico*, quæ Aimoini verba sunt, *In manus Regis in Vassaticum, manibus suis semetipsum commendauit, fidelitatémque tam ipsi Regi Pipino, quàm filiis eius iureiurando supra corpus sancti Dionysij promisit.* Et cùm manuum meminit, innuit formam præstandi obsequij; qua cliens aperto capite, genibus flexis, manibus iunctis intra patroni palmas insertis, palam iurabat in Hominij leges. Additúmque ad maiorem cautelam fidei, vt tunc supra lipsana sancti Dionysij imò & sancti Martini, atque Germani Parisiensis Antistitis, quæ nomina Francis religiosa sunt & venerationi præcipuæ, sacramento dixerit Tassilo, vt fidem atque officium religionis vinculum necteret. Pipinus hoc honore auctus in Saxones mouit; quibus nulla religio, quippe idololatris, spiritusque illi Germanici libertatis

PIPINVS.

Homage.

Pipino hominium à Duce Bauariæ.

Vassaux.

Pipinus in Saxones.

PIPINVS.

retinentiſſimi, rebellionem inſpirabant in dies. Et illi caſtris poſitis ſe continebant, quæ omni cura atque arte muniuerant, vt qui libertatis cauſa propulſarent bellum non inferrent. At Franci ductore Rege poſt atrocem dimicationem cæſis ad vallum propugnatoribus, penetrantes in caſtra, cæde, terrore & fuga victoriam referunt, quam inſequutus vltrà Pipinus, commiſſiſque paſſim plurimis præliis, ita ferocem gentem perdomuit, vt pace petita ſuppliciter, ad victoris arbitrium ſe compoſuerint, polliciti in tributum equos trecentos, Regi donandos in publicis regni comitiis; tum ad infringendam ſuperbiam gentis, tum ad inſtrumentum belli eripiendum.

XII.

Pipinus in Gaiferum Aquitanum.

Breui poſt ſpatio in Gaiferum Aquitaniæ Ducem nouum bellum ortum eſt, quod ſeptem annos, & ad exitum vitæ Pipinum tenuit. Pia vt in Italico bello occaſio. Gaiferus plures Eccleſiæ poſſeſſiones inuaſerat; quod turbulentis temporibus, dum iura inter arma ſilent, maximè euenit, de iis reſtituendis ſæpe interpellatus à rectoribus, quorum curis traditæ res ſacræ eſſent, in irritum tamen (nemo enim rapit redditurus) Pipinum, cuius & ipſi implorauerant opem, in ſe exciuit. Nam ſiue à Pontifice Eccleſiaſticarum rerum tutela ſuſcepta, ſiue Rex in Vaſſalli crimen inquirens, Pipinus legatis miſſis Gaiferum monuerat, vt ea bona iuſtis dominis abſque fraude & dolo redderet. Quæ legatio cùm fruſtra fuiſſet, Pipinus magno exercitu in Aquitaniam peruadit; quo Gaiferus perterritus, à fraude & periurio, quod nequibat ab animo impetrauit. Siquidem pollicitus ſe perfecturum Pipini iuſſa, iurata fide, datíſque obſidibus, amouit à ſe periculum, abſcedente Rege, & eandem fidem præſtante Aquitanico quàm Longobardo, magna haud dubiè Iuſtitiæ laude, cuius cauſa quæ arma ſumeret, ea deponeret. At Gaiferus certus violandæ fidei, prompto delectibus occultis milite, rebellionem periurio cumulans, dum ſecurus comitia regni Pipinus ageret, in Burgundiam irrumpens, Cabilonem vſque agros vaſtat, ſéque mox in ſua recipit. Rex nouo aculeo inſtigatus, exercitum ſtatim in Aquitaniam ducit, pluribúſque caſtris & oppidis captis, in Aruernis maximè, ferro & igne agros populatus, Lemouicum venit; (Limoges.) Carolo filio in expeditionem ducto, rudimenta tam inſignium rerum poſituro: Vnde mox hyeme iam proxima, in villam Cariſiacam rediit. Anniſque pluribus in bello perſtitum ea ratione, vt variis partibus Francus irrumperet, agriſque direptis, hyeme abſcederet; longiore ſine dubio bello, nullis munimentis relictis in hoſtico, dato interim ad quietem ſpatio, & armis nullum ſatis prementibus locum dum plura premerent. Ita Bituricum vrbs capta, Toarcúmque caſtrum, poſtea per Lemouices Cadurcum vſque oppidum penetratum. (Bourges. Touars. Cahors.) At bello intercapedinem vnius anni obiecit Taſſilonis Bauariæ Ducis perfidia, qui in expeditione Aquitanica, ex lege Hominij præſtiti militiam nauans, ægritudine ſimulata, ab exercitu domum ſeceſſerat, firmatoque ad defectionem animo, detrectauit Regi obſequium. Rex dimiſſo in hyberna exercitu, & explorata Ducis perfidia, dum ambigit in vtram partem arma conuerteret, an noxam veterem vindicaret, an nouam, præter hyemem diuturnam atque ſæuiſſimam,

mam, annum elabi incruentum patitur, atque mox Bauaro in commodius tempus relicto, qui adhuc integer, in Aquitanicum penè iam oppressum traductus est miles, visque belli incubuit. Parum tamen hoc anno promotum, nisi quod Argentomagum castrum instauratum est, relictique Franci ad Bituricum vrbem obtinendam. Interea Synodus Episcoporum Gentiliaci quæ villa est regia celebratur, decretisque de sanctissima Trinitate & cultu Imaginum confectis, ne impia Copronymi hæresis Francos pollueret, Pipinus rursum bellum instaurat. Narbone ad superiores Volcas contendens, Tolosam, Albigum, Gabalósque expugnat, nec ideò bellum confectum, dum per hyemem quiescerent arma, essétque expugnanda in singulis castris pertinacia, quibus etiam deficientibus, oporteret hostes quasi feras ex rupium antris & speluncis erui. Tandem Pipinus belli moram pertæsus, iámque Gaifero propemodùm intercluso, Bertrada vxore totáque familia Mediolanium ductâ, quæ Santonum primaria vrbs, cum toto exercitu in Petrocorios tendens, in iis Gaiferum an captum an dimicantem interfecit, molestumque confecit bellum, frustra membris antè truncatis, incolumi capite. Hæc pij Principis expeditio vltima. Mediolanium ad gratulationes reducem hydrops morbus inuasit, quo lentè depastus, Turones primùm ad sancti Martini, postea ad sancti Dionysij religionis causa, poscente ipso delatus, diem tandem obiit; pietate & felicitate insignis, imperij cupidus simul & abstinens, vt credas alium in Italia esse, qui in Francia fuerit. Eius tumulo in æde Dionysiana epigraphe annis insequentibus inscripta est; *Pipinus Rex, pater Caroli Magni*; hoc est, Pipinus, qui parauit posteris regnum, qui Carolum genuit, instituitque, Magni amnis fons, Magni riuus, nec ipse paruus, si Pater aut filius minor foret. Vita quinquaginta quatuor annis conscripta est; vt omnia breuia præter facta essent.

PIPINVS.

Albi.
Giuaudan.

Saintes.

Pipini mors.

XIII.

CAROLVS & CAROLOMANNVS REGES.

Noyon.
Soissons.

Paterno suffragio Francorúmque assensu Carolus & Carolomannus filij, iam à Stephano Papa inuncti, regnum susceperunt, Carolus natu maior Neustriam, Carolomannus Austrasiam, ille Nouioduni, hic Suessione, iterúmque diuiso amplissimo regno diuisi & animi. Et hi quidem fratres æquâ sorte ad regnum admissi, sed animo & felicitate quàm impari! Nam Carolomannus nullâ re gesta quæ virum saperet, anno post altero desinet viuere: Porro Carolus rebus gestis amplissimus, totam per Europam infitis palmis, nominisque gloriâ per vniuersum orbem diffusa, comparabit Magni agnomen, Traiano melior, & Augusto felicior; regnúmque eò prouehet, quò pertingere potest humana virtus, nulla ambitione, nulla sæuitia, nullo dolo, vt Alexander & Cæsar Magni fuerint, sed humanis artibus, hoc est vitiis; Carolus verò è cœlo quodammodo Imperator, ductu virtutum Magnus extiterit. At voluptas sit, quibus gradibus eò conscenderit, diligenter attendere. Pipini obitus Aquitaniam turbulentam prouinciam odiis adhuc recentibus conturbauit. Eudonis liberis per multas ærumnas ab Martello Pipinóque extinctis, quidam Hunoldus, incertum qua gente quave familia, prioris Hunoldi forte ad vulgi amorem quæsito nomine, Aquitania facilè in partes traducta, vsurpauit imperium

mobilibus

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL 2.3.24

CAROLVS M.

mobilibus ad noua animis, sibíque Ducem ambitione optantibus. Attamen Hunoldum hunc rediuiuum, Gaiferi patrem haud pauci affirmant; qui cucullo quem induerat abiecto, in filij dignitatem & sortem erupit. Carolus cuius regno Aquitani adscribebantur, motum adhuc recentem oportere opprimi reputans, exercitum parat; simúlque fratrem, ad concordiæ vinculum, rogat vt copias auxiliares summitteret; communis expeditionis communem gloriam fore, & rariorem hostem in posterum, si altero fratrum prouocato, vterque certaret. Et promisit quidem Carolomannus; verùm prauo Aulicorum consilio in diuersa raptus, iam per fraternum dissidium in prosperitatem Franciæ grassante inuidia; sæpe de mittendo milite appellatus, promissa spe vana frustratus identidem, nullum mittebat. Nec Carolum fugit inuidiæ fraus; certus itaque suis vnius auspiciis peragendæ rei; antea colloqui cum fratre voluit, vt quà posset, discordiæ semina orta reuelleret, præcaverétque futuris. Colloquio Carolomannum admonuit; *Ne temerè adulatoribus crederet, nullam capitaliorem discordiam esse quàm sanguinis; duo corporis capita si dissentiant monstrum esse, neutrum stare posse, nisi alterum iuuet; nec Pipinum diuisisse animos cum regno; meminerit vno ortos patre, vno vtero natos, vni regno vnctos, vnius mentis esse oportere; nec tot vincula quæ natura adstrinxerit, Aulicorum ambitu rescindenda.* Soluto colloquio, ducens exercitum Enculismam petit, Hunoldúmque iam timidum celeritate magna insequitur. Hic nondum satis instructus milite, quippe rebellio non semper vires armat vt animum, primùm fugere, latere, hostémque fallere aut delassare, postea vbi retecta latibula, ac propemodùm venit in hostium manus, iam spe abiectâ longius fugiendi, apud Lupum Vasconum Ducem asylum quærere statuit. Hunoldi absentia Aquitania statim Regi subiecta est. Cui nec ideò factum satis, nisi in capite bellum exscinderet. Quare ad Lupum Feciales mittit, renuntiatum vt perfugum reddat; ni faciat, se infenso milite petiturum Vasconiam, noxámque Hunoldi pœna Lupi vlturum. Ipse interea, ne otium militem solueret, simul vt turbidæ genti frænum imponeret, in situ commodo ad Duranium amnem, castrum exstruxit, cui Frontiacum seu Franciacum nomen. Mox reuersi Feciales nuntiant, Lupum in potestate Regis futurum, promptum ad omnia quæ iuberet, traditurum se qui petebatur Hunoldus: Itáque factum est, Hunoldus cum coniuge Carolo traditus, donatus venia, abductúsque in Franciam, vnde & postea in Longobardiam fugit, perpetuum asylum rebellium; interea multis annis pax iis in gentibus tuta; illustri adolescentis Principis rudimento. Reuersum in Franciam domesticæ curæ exceperunt, à charissimis nominibus, matre nimirum, fratre, & coniuge. Frater quorundam calumniis procerum ab eo auersus, præter indolem morosam ac difficilem, & ingenium varium atque mutabile, exitialis discordiæ sementem fouebat, Bertrada mater in quærenda vxore filio, hinc molestiam primùm, dein pudorem & dissidium peperit. Erat matri in animo, vt fratres arctiori amicitia necteret, sorores itidem duas matrimonio cum iis iungere, simúlque vt iis geniti stemma vtrinque regium sortirentur, è prosapia Regum virgines petere: Nec vlli tunc temporis præter Longobardum Reges erant,

Carolus in Aquitaniam.

Fronsac.

erant, quibuscum eiusmodi affinitas contrahi posset: Nam Longobardiæ regnum tunc fama & potentia inclytum, erántque Desiderio Regi filiæ plures. Quare adducto in sententiam suam Carolo, Bertrada ad Carolomannum se confert, vbi renascentes discordiæ sentes nixa euellere, & habito Carolomanni in matrimonium consensu, impigra femina transcensis Alpibus ad Desiderium properat, impetrátque geminas nuptias à cupidissimo, tum vt filiabus consuleretur quàm optimè, tum vt Francos Reges sibi adiunctos, ab Romano Pontifice abalienaret. Scio hîc hærere Annales nostros, & Scriptorum multos affirmare Bertam Desiderij Regis filiam nupsisse Carolo; alios autem alteram Desiderij filiam adscribere Carolomanno vxorem; vnde mihi cum Baronio visum est, duas sorores duobus Regibus nuptas; nec aliter Historicos conuenire posse. Bertrada perfecta re Romam venit, religionis gratia, inuisitque Stephanum IV. Pontificem, omni ope à quæsitis nuptiis dehortantem, & inde in Franciam propositi tenax reuersa est. Pontifex gnarus quantum detrimentum eiusmodi nuptiis pateretur Ecclesia, vbi mulier pertinax vinci non potuit; ad Reges Carolum & Carolomannum, legatis missis, instantius scribit: *Ab infaustis & abominandis nuptiis caueant; ne Francorum nobilissimum sanguinem fœtenti & sordido polluant, patri & auo vxores à Francis petitas, quia toto in orbe nulla gens illustrior, nulla nobilior; quid ipsi paternam gloriam dehonestarent, ac nobilitati gentis officerent? Longobardos ex perfidia fraudibus & periurio coaluisse, eorum Regibus nihil sacrum esse, nihil dignum fide aut religione, eos capitales atque perpetuos Ecclesiæ hostes, deuotos diris, auulsos à capite, quibus ob cupiditatem nulli termini sint, carceres nulli. Quare pro patre, hortari, monere, & iubere quantùm ipse posset, ne tanta infamia se commacularent, néue Martelli & Pipini heredes, sanctæ Ecclesiæ tam impensè studentium, cum infensissimis Ecclesiæ hostibus eo vinculo ac necessitudine necterentur, quod nullâ humana vi, sed vno interitu solueretur. Postremò cœlestes diras interminabatur, si se fœdassent teterrimis nuptiis.* Hæc quidem Stephanus, sed procul mutisque litteris, dum mater voce, imperio, lacrymisque instaret, tandemque perficeret, quod votorum erat laborúmque scopus: adeò voluntatem feminæ nihil vincit, vbi in pertinaciam molle pectus indurvit.

Carolus Magnus Bertam vxorem ducit.

XVI. Duxit ergo Bertam in coniugem Carolus, sed inuitus, vt coniicere est, & reuerentia matris; nam illicò anno vertente eam repudiatam abdicauit toro, & ad patrem cum ignominia remisit; néue prioris vel vmbra vinculi superesset, nouo se adstrinxit, Hildegarda ex nobili Sueuorum familia in vxorem ducta, quam deinceps magno amore prosequutus est, numerosa sobole ex ea suscepta. Attamen id Caroli factum, anceps admodùm atque ambiguum, reprehensioni multis & scandalo fuit; cùm palam ductam vxorem constaret, & laterent causæ repudij: Résque adeò offensioni publicæ fuit, vt Adelradus consobrinus Caroli, iuuenis magnæ ad virtutem spei, ab aulica vita ad monasticam sese contulerit, huius facinoris vt ipse fassus est impatientia. Quamuis ex Regis pietate colligi liceat causam aliquam intercessisse, qua vinculum tantum solueretur, quam maximè

Carolus Bertam repudiat.

Anno 771.

CAROLVS M.

mè si ad nuptam spectabat, occultam voluerit, ne augeretur infamia. Sanè Romanus Pontifex nihil ea de re questus, nouo coniugio vt iusto adscripsit, nec credendum sit Stephanum virum sanctissimum nuptias facinorosas, quod sibi vtiles forent Longobardo offenso, contra Ecclesiæ Canones comprobasse. Aliquantò pòst nouus euentus resCaroli auxit, existimationem imminuit. Carolomannus morbo correptus, eodem interiit pietate & religione insignis, à fratre Aulicorum dolo alienior: aspirauitque ad regnum continuò Carolus, siue ob priuatam vtilitatem, siue ob publicam, cùm tam ipsi priuatim quàm vniuersæ Franciæ vnum esse Regem conduceret. Erant, vt scribit Aimoinus, liberi Carolomanno (quamvis tam recenti coniugio vnus duntaxat nasci potuerat, vxore fortasse prægnante cùm pater obiit) ad quos spectabat paterna hæreditas si subditi, quorum intererat, in id consensissent. Verùm Austrasiorum pars maior & potior, Episcopi plures & Proceres quorum præcipui Villarius Sedunensis Episcopus, Fulradus Abbas Pipino charissimus, Varinus, & Adhalardus, magni apud suos nominis, rati infirmum tantæ regni moli infantulum, & magni interesse Franciæ si administratio vnius foret, Carolum iam properantem ad regnum vocarunt, & aduentantem exceperunt perhonorificè. Vidua Carolomanni imminenti Regi nimium impar, vt è naufragio spem aliquam regni eriperet, cum liberis & Proceribus studiosis partium, ad Desiderium patrem in Longobardiam fugit, frustra complorantem infaustas nuptias, quà repudio, quà morte multatas. Interim Carolus, amoto iam omni obice, veluti Procerum Austrasiorum electione exhauriretur facti iniquitas, regnum fraternum occupauit, postea vsu iustissimo titulum emendante, rebusque maximis facinoris dubij inuidiam obruentibus.

Rex totius Franciæ.

Carolus in Saxones.

At Carolus, vt bellica gloria ciuiles turbas auerteret, Vormatiæ conuentu habito, Saxones, fomitem belli perpetuum, armis aggreditur, ingressúsque Saxoniam, incusso vastis populationibus metu, castrum Eresburgum capit obsidione, dein comperto, idolum esse haud procul, dictum Irminsul, quod Saxones impietate maxima colerent, eo propè cultu, quo Romani Martem, bellorum ducem & præsidem; vnde forsan Merspurgo, vrbi proximæ nomen; zelo religionis accensus, ad occupandum locum, idolúmque tollendum se comparat. Erat, vt ex Aimoino colligitur, excelso in monte fanum idoli, situ loci & munimentis vallatum; Francique in proxima valle castra posuerant. Porrò complurium dierum siccitas cùm feruorem cœli intenderet, arceretque imbres à nubibus, exarescentibus riuis, omnique humore in arenoso solo deficiente, tanta siti laborauit exercitus, iumẽtis & viris aquarum penuria iam tertium diem fatigatis, vt exsucca & inania corpora non arma modò, sed seipsa ægrè circumferrent. Cùm repente medio die, sub ipsum æstum caloris, magna vis imbrium cœlo effusa est, & è monte in subiectam vallem præcipitata, penè deficientibus sitique enectis potum & leuamen abundè præbuit. Res miraculo adscripta, actæque Deo bonorum omnium fonti à Rege gratiæ: inde mons expugnatus, idolúmque sublatum, magna totius belli prærogatiuâ, vt qui Dij se non tuerentur, nec addictos sibi propugnarent

Imber ex miraculo.

pugnarent

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL 2.3.24

pugnarent in posterum. Carolus profligato in arce Dæmone, ad Visurgim amnem penetrauit, hostibúsque poscentibus pacem largitus, acceptis duodecim obsidibus in fidei nexum, paraturus maiora se recepit in Franciam. CAROLVS M.

XV. *Desiderius in Adrianũ.*

Quippe Desiderius Longobardiæ Rex, gemina filiarum contumeliâ incensus in Carolum, armis palam non ausus vindictam exsequi, arte & consilio grassari cœpit. Apud Adrianum nuper electum Pontificem precibus instat, vt nepotes suos Carolomanni filios inungat in Reges Francorum; *Iis deberi paternam hereditatem, quæ vi atque iniuriâ inuasa esset à Patruo; esse Pontificis, qui communis Regum pater foret, misereri inopum & pupillorum, arcere iniurias ab eorum capite, æquum ab iniquo secernere, non armare tyrannidem patientiâ iniustâ.* Ita Longobardus, quidquid ageret Pontifex, finem obtinebat. Nam si infantes inungeret, mox ciuile bellum excitaretur in Francia; dum Proceres qui studebant pueris, armati Pontificia auctoritate, Carolomanni regnum repeterent; simúlque, quod ardentius Desiderius cuperet, alienatus ab offenso Carolo Pontifex, indefensus suis insidiis atque armis pateret, facili negotio propugnante nullo, opprimendus. Sin petita negaret Pontifex, causam videri inferendi belli iustissimam; & fortasse Carolum, vt de nepotibus sileatur, ab rebus Italicis temperaturum. Nec Adrianum discrimen latuit, virum fortem & generosum, virtutibúsque magnis illustrem: at re perpensa, certus Longobardicæ fidei, quæ perinde amica atque inimica fraudi esset, gnarúsque Caroli quæ pietas & generositas foret, ad eum planè conuersus, negauit se vncturum in Reges, qui se nondum per ætatem regerent, quíque totius regni consensu abdicati essent & deiecti: simúlque Paulum Desiderio gratissimum, seditiosum virum & turbulentum, qui grassatus criminibus, Romæ Longobardorum partes fouebat, multat exilio. Quo responso, quasi tuba Longobardo occineret, is repente ducto exercitu in Ecclesiæ vrbes inuadit, & Vmbriâ populationibus incensa, captísque vrbibus plurimis, Romæ imminebat. Quo perterritus Adrianus, post irritas ad Desiderium legationes, more maiorum ad Carolum Franciæ Regem mittit, laboranti Ecclesiæ qui opem peterent. At Desiderius contrà fraude nisus, suis etiam ad eundem Carolum legatis imperat, vt renuntient satisfactum Pontifici, restitutas vrbes, pacémque contractam. Qui dolus Franco dum moras iniicit, ipse comperto munitam vrbem propugnatoribus, nouâ fraude grassatus, secum ductis Carolomanni liberis, totiúsque exercitus flore, profitetur se Romam amico animo proficisci, vt consalutet Pontificem, precibúsque vnctionem Nepotum impetret; tentaturus an factione quam in vrbe foueret, in eam admissus, vi & metu Pontificem in sententiam suam pertraheret. Enimverò Pontifex sub momentum periculi, præterquàm quod vrbis custodiæ vigilantissimè intendebat, Præsules ad Desiderium misit, qui postremas Ecclesiæ diras minarentur, si iniussu Pontificis ad vrbem accederet. Quibus minis absterritus Rex, siue hostem qui ita minaretur haud infirmum ratus, abscessit, ad opportunius tempus. Carolus interim in Theodonis villâ, auditis tum Pontificis tum Desiderij legatis, contraria

Carolus in Italiam. Thionville.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL 2.3.24

CAROLUS M.

traria planè affirmantibus, legatos Romam cum Pontificiis mittit; à quibus exploratâ re, factúsque certior captarum vrbium nullam restitutam à Desiderio, imò ipsum coràm disertè appellatum abnuere se restituturum; dum exercitum contrahit, ad eundem Desiderium pacis causa mittit, oratum ciuitates amico animo redderet, neve se grauissimo bello implicaret, ipsi offerens doni loco & honorarij, si vrbes redderet, quatuordecim aureorum millia. Quâ conditione repudiata, exercitum Carolus versus Alpes ducit; quo accedente, ipse Geneuæ, quæ vrbs Burgundiæ ad Rhodanum est, paulisper moratus, pacis studio rursus ad Desiderium legat, qui precarentur instantius vt oblatas conditiones admitteret; satis fore Regi, si tres obsides in fidei pignus traderentur; abscessurum se illicò, armatósque reducturum in Franciam. At cæcâ pertinaciâ Longobardus ōbduruit, omni mentione pacis reiectâ. Faciebant animos, præter cupiditatem & dolorem iacturæ munimenta firmissima quæ ad Alpium claustra erexerat. Nam gnarus belli momentum in iis positum, quæ si clauderentur, Francos irrito impetu contrà molituros, ea situ loci iam inaccessa, omni opere abruperat & communiuerat; præterea ipse cum toto exercitu, suis in Thermopylis portísve Caspiis, prohibiturus Italiæ aditum eminebat. Nec ideò Carolus segnior, Deo maximè fretus, bellum instituit, pacem quam Legatis non conciliauerat Marte confecturus; tam difficilis incipiendo bello, quàm fortis implendo: nam partitus in duas partes exercitum; alteram tradit Bernardo patruo, per Iouis montem (quem Genebram dicunt, Cottiarum Alpium iugum) agendam ad claustra; alteram ipse per Cinisium earundem iugum versus hostem ducit. Ast vbi in conspectum loci ventum est, & Desiderius è claustrorum castris quasi de cœlo fulminaturus apparuit; tunc Francis obeundæ pugnæ desperatio dolorem incussit, atque ignauiam. Spectabant inanibus oculis hostium castra, frustrata vota, pedum & manuum nisum interdictum; iamque de recessu, nisi occurreret aliud, cogitabant; cùm Panico terrore Longobardi acti, quanquam à periculo tuti & semoti, nullo impellente aut persequente; ipso Rege Desiderio & Aldegiso filio ducibus, desertis claustris, per ima vallium in præcipitem fugam rapiuntur; mirantibus Francis, vinctorum instar qui se compedibus liberos somniant, vnde tam repentina trepidatio & fuga, tam promptus per claustra transitus, & in desperatis rebus spes tanta. Enimuerò miraculo adscripta res; cùm locorum situs, operum munimenta, validus exercitus, Rex ipse cùm filio, hostis stupefactus, non essent accommodata ad metum, nisi inferendum; isque fugeret, quem hostis nec potuerat insequi; adeò Dei est, nulla acie nullóque telo profligare armatos, Reges & regna tenui aura disiiere, leuíque impulsu seculorum moles euertere. Interea Francus admiratione discusâ, per abrupta montis emergens, penetrauit ad claustra, & haud paucis hostium interfectis, in apertos campos effusus, securo itinere Ticinum perrexit. Hîc aliqui grauissimam pugnam interserunt; quasi suppudeat vel victoris vel victi, si alter Regni lucrum, iacturam alter sine dimicatione faciat; sed præterquam quod ex Anastasio & Aimoino constat non pugnatum; nihil inde detrahitur nec victori

Anno 773.

victori nec victo; cùm iste diuina vi percussus ceciderit, ille Dei opem sub signis habuerit; nec minoris est gloriæ, commilitone Deo vincere, quam spectatore.

CAROLVS M.

XVI.

Carolus Ticinum obsidet:

Nec à metu respirauit Desiderius, donec Ticinum peruenit, quam vrbem anteà diligenti cura munimentis multis instruxerat, túncque eiecta turba inutili, paratis quæ ferendæ obsidioni conducerent, incluso secum milite, ad retundendum hostium impetum legit; ratus, quod vulgo creditur Francos vbi primam iram exhauserint, mox deficere, & fluctuum instar ad scopulum frangi. Simul ne vnam in cymbam vniuersas opes congereret, Aldegisum filium, magnæ spei iuuenem imbutúmque militia, cum liberis Carolomanni & vidua Veronam mittit, qui munitissima vrbe se teneret, Caroli vires diuideret, & patri si quid secus contingeret, Longobardis esset in naufragio tabula. At Carolus ducto exercitu Ticinum obsidet; & deliberatâ in omnem modum expugnatione constantior, Hildegardam vxorem charissimósque filios in castra adduci tam longo itinere iussit è Francia, intercepturus spem hostium & inconstantiam suorum. Dein constitutâ obsidione, partitísque muneribus, ipse copiarum partem abductam Veronæ admouet, vrbémque adeò premit, vt Aldegiso clàm fugiente, Carolomanni viduâ vltrò se liberósque dedente, & ipsa ciuitas victorem admiserit; clementiâ victoriam coronante; nam Veronenses benignè & humaniter habiti, fratria & nepotes missi in Galliam, largísque stipendiis honorati; Aldegiso præter fugam nihil condonatum, deferenti Constantinopolim ad doloris solatium, libertatem incolumem, regni spem, & Longobardis scopum quem spectarent. Iámque regnum vergebat in casum; quippe Rege Ticini incluso, Veronáque captâ, reliquæ vrbes Francorum armis obnoxiæ, partim ipsis deditionem fecerunt, partim Romano Pontifici, præsertim Spoletini Ducatus oppida; & iam Longobardorum nobilium plures, attonsis barbâ & crinibus, quos prolixos alebant, Romanum morem induerant; quando Carolus Ticinum reuersus, obsidionem vrgebat arctius. Et agebatur sextus mensis vrbis hyberno tempore magna inter incommoda obsessæ; cùm proximo Paschatis festo, Carolum petendæ Romæ, ad sacra loca opportuno ad pietatem die inuisenda, cupido subiit: & confestim curatis quæ ad obsidium pertinerent, Episcopis Ducibúsque haud paucis selectis in comites, versus Romam properat, quò peruigilio Paschatis peruenit. Adrianus prænuntiato aduentu, magno elatus gaudio, nihil prætermisit quò amicum animum gratúmque in seruatorem suum testaretur. Nam & primò vrbis Iudices ad triginta milliaria obuiam misit; tum accedenti propius vniuersa militia cum Tribunis & Centurionibus ad deducendum occurrit; dein ipsi pueri, quorum ætas & innocentia gratior, ingenti numero, præferentes oliuarum ramos, in pacis & mansuetudinis symbolum occursantes, pias precationum votorúmque voces vsurpabant; sequebantur Cruces vexillis insignes; quas vbi conspexit piissimus Princeps, ab equo desiliens, pedibus ad sancti Petri ingreditur. Sedebat in limine Pontifex erecto pegmate, Clero Romano adstante, aduentū Regis opperiens. Quem admiratus est, Christianâ demissione ad pegmatis

Romam primò venit.

CAROLVS M.

gradus accedere, piáque singulis figere oscula, donec ad summum peruenit; vbi amplexus charissimum filium Pontifex, eius dexteræ innixus, basilicam intrat, Clero & populo acclamantibus, plausu lætissimo, verbísque sanctissimis. Ibi post fusas preces, Carolus Pontificem obnixè precatus est, vt per eum sibi inuisendæ Romæ ex religionis voto facultas esset, quâ benignè impertitâ, & mutuâ incolumitate iureiurando sancitâ, vrbem ingressi sunt. Inde festis diebus tam piè quàm amicè consumptis, ita arcto amicitiæ vinculo Adriano inhæsit Carolus, vt deinceps (quod Principes inter rarissimum est) non tantùm Pontificem reuerenter coluerit, sed Adrianum cupidissimè amauerit. In digressu cumulauit amplissimè Pontificis votum, optantis vt Exarchatum aliásque vrbes quas Beato Petro Pipinus pater donauerat, easdem & suo suffragio donatas sanciret: nam & scripto per Etherinum Notarium suum instrumento, confirmatis prioribus noua insuper addidit, ciuitates multas è Longobardiæ regno, cum Corsica Insula, condonans Ecclesiæ; quas fusiùs Anastasius recenset. Postea Ticinum reuersus in castra, haud multò post difficillimum bellum negotio facili expediuit; Deo haud dubiè quæ ipse affecerat conficiente. Etenim vrbs munitissima cùm obsidionem in multum tempus pertraheret, pestilens morbus in ciues grassans & milites, repente defensionem omnem absumpsit. Iam fortissimi quique vi morbi perierant, sæuiebátque lues in cæteros, plebeiorum nobiliúmque funeribus; imò superstitum animi, quasi & sua peste afflati, tædio & languore abiecti, militaribus muniis prætermissis, de salute corporum si quam nancisci possent solliciti, ad deditionem vnam aspirabant. Quam tandem Desiderius, omni ope Diuinâ & humanâ deficiente, ad Victoris arbitrium fecit, vrbe, regno, se & vxore in potestatem Caroli traditis; exceptíque sunt humaniter, opprobrio nullo aut contumeliâ; duntaxat Leodium in Galliam Belgicam amandati, vbi regni iacturam vitâ priuatâ an solati sunt an luxerunt. Forsan solatium Desiderio fuit, quod Monachum induens, rerum mortalium inconstantiam, recogitare & docere potuerit; anno vertente, ad immortalem sortem transcriptus. Ita aliquot annos post ducentesimum defecit in Italia Longobardicum regnum, quod ferro positum & propagatum, postque iactatum turbis ciuilibus, tamen infirmitate oppugnantium steterat; donec ambitio, regnorum scopulus vt remi & vela, id quod promouerat afflixit, & voranda Roma hamus fuit voranti. Carolus constitutis quæ ad noui regni tutelam facerent quod & regnum Italiæ deinceps dictum est, multísque Longobardorum regimine vrbium permisso, vt coalescerent faciliùs in recens corpus membra vetera; Cisalpinâ Galliâ prioribus dominis restitutâ emendatâ gentis in Romanos ferociâ, atque vrbis quam euerteret illa liberator; in Franciam suos repetiturus Saxones rediit, dum Græci Calabria ab amne Anfido, & tota Sicilia potirentur: prius tamen voluit in nouum regnum inaugurari & coronari. Quod factum à Mediolanensi Archiepiscopo, imponente coronam ferream, auri lamina redimitam, solemnem Regibus Longobardis, ac deinceps initialem Imperatoribus, & ad dignitatem excelsam aditum.

Anno 774.

Finis regni Longobardici.

Liege.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL 2.3.24

Nam ij Rege per Italicam expeditionem absente, ne pessime agendi opportunitati deforent, facto agmine in proximos fines, securos fœdere, armatísque inanes irrumpunt; vastatísque agris, ad castrum Bariuburgum, quod tenebant Franci appropinquant. Haud procul castro Basilica erat, à Bonifacio Præsule exstructa, (prædixerátque vir sanctus eam à flammis illæsam fore) in quam Barbari furore cæci atque vindicta, ob idolum euersum à Carolo, tædas & flammas vndecunque coniiciunt; in fores, in parietes, in tectum, fomitem ignium fasces, paleas, ligna arida, ipsumque incendium, stipant & congerunt: at frustra omnia, reluctantibus flammis, & à loco sacro in barbaros ipsos auersis; perseuerauítque inanis furor, dum metu subito perterrefacti, in fugam sponte impulsi sunt; intactâ Basilicâ, & flammarum vortices restinguente. Visique sunt in ipso furentium Saxonum æstu, duo iuuenes stolis albis induti, qui flammas arcerent; spectati tum à Francis, tum ab aliquot hostium; propugnantibus religiosum locum cœlitibus: iámque Caroli votis elemento altero famulante. Vnde Carolus gratiis Deo ob tutelam actis, confestim in Saxoniam exercitum misit, qui trifariam diuisus pluribus locis vastationem inferret, consilio inito, debellandi tandem cum perfida gente; quam in rem magno cum exercitu profecturus esset post actam hyemem; nec à bello cessaturus, donec barbari vel Christum amplecterentur, vel tollerentur penitus. Incepitque propositum, non confecit; nam tollere numerosissimam gentem, id arduum; at Christo addicere, id supra humanas vires, vniúsque Dei. Attamen Rheno traiecto, & castro Sigiburgo quod hostes muniuerant expugnato, ad Visurgim amnem profligato magno Saxonum numero, transmissoque per cadauera cæsorum alueo, vltrà pergenti Hessus occurrit, Dux magni inter barbaros nominis, qui Vvestphalorum Saxonúmque Legatus, pacem peteret, iuraret, darétque obsides; cui habita fide, atque Carolo propositi immemore, fœdus iuratum est. Sed id continuò abruptum nouâ gentis perfidiâ, quâ qui Franci ad Visurgim substiterant haud pauci cæsi sunt. Dum enim ignauius castra custodiunt, plures Saxonum immisti pabulatoribus, & statiua cum iis per incuriam vigilum ingressi, sub primam noctem; mox semisopitos & incautos aggressi, cædem plurimam ediderunt; donec sopore per tumultum discusso, & ipsi suâ non modica strage depulsi sunt. Id Saxones, non gentis consilio, sed priuato tentatum latrocinio excusarunt; & fugientibus inhærens Carolus, vltionem magnam partem confecit: At vix respirantem à Saxonia longiùs nouus tumultus exciuit. Renuntiatur Rotgandum Longobardorum Ducem, quem victo Desiderio Foroiuliensibus præfecerat Rex, noua moliri, iamque de vendicando regno cogitare, ciuitatibus pluribus ad se traductis: quocirca strenuissimo quoque secum ducto, confectóque raptim itinere, in Italiam aduolat; eademque celeritate Rotgando victo ac cæso captis vrbibus Foroiulio atque Taruisio, Ducibusque Francis constitutis, profligato bello, spectatus duntaxat ad victoriam, confestim Franciam repetit, suspectâ meritò Saxonum fide. Quippe vix transgressus Alpes, audit à nuntiis; eos rupto fœdere, quâ fraude, quâ vi esse grassatos: dolo quidem & amicâ perfidiâ receptos Eresburgo castro, id occupasse;

CAROLVS M.

XVII.

Carolus in Saxones.

Templum à flammis seruatum.

Carolus secundò in Italiam. Frioul.

Et in Saxones.

CAROLVS M.

occupasse; at vi Sigisburgum aggressos; cúmque repellerentur, ad oppugnandum tela & machinas admouisse, furore pertinaci, donec præsenti Dei ope magnâ suâ clade submoti sunt. Siquidem eo die quo collatis copiis ad oppugnationem arcis erumpebant, visos esse supra templum arci subiectum clypeos duos, igne fulmineo coruscantes, obuersos in hostem, crebrísque motibus agitatos: quo spectaculo vt erecti sunt Francorum animi, ita barbaros abiectos esse atque perculsos, adeò vt in fugam effusi, vulneribus mutuis corruentes, castris in prædam abiectis, cædente terga præsidiario milite, pauci admodùm suis redditi sint. Hoc nuntio Carolus recreatus, pergit in Franciam, habitóque conuentu Vormatiæ, mirabili celeritate in Saxoniam recenti adhuc clade attonitam ingentibus copiis penetrat. Extititque diligentiæ fructus. Saxones viso quem in Italia distineri putabant Carolo, omissa spe armorum, ad miserationem mouendam versi, inermes cum liberis & coniugibus, supplicum more, ad Lippiæ amnis fontem Regi occurrunt, & pœnitentiâ simulatâ, ab optimo Principe, cui gratum esset ante victoriam parcere, tot noxarum veniam impetrant. Imò vt fraudem occultius tegerent, magnam partem, quod expetebat Rex maximoperè, eiuratis idolis in speciem, lauacro sacro abluti sunt. Ita receptis obsidibus, Eresburgo instaurato atque erecta super Lippiam nouâ arce, stabilitâ pace discessum est. Quam vt firmissimis columnis fulciret, ineunte vere Carolus ducto exercitu Paderbornam Vvestphalorum vrbem se contulit; ibíque conuocato vniuersæ Saxoniæ Senatu ac populo, sancitóque iterum ad obseruantiam fœderis sacramento; vno omnes animo addixerunt se Regi, eâ lege, vt si in posterum fidem violarent, libertate & patria in rebellionis pœnam exciderent. Aderántque Proceres gentis, præter Vuidichindum, inclytum quà perfidiâ, quà fortitudine, Vvestphalorum ducem, qui multorum scelerum in Regem conscius, nec satis simulatione suâ confisus, ad Sigefredum Danorum Regem confugerat; noui mali fermentum, sopitíque incendij fomes. Interim plurimis ex infida gente baptismus concessus; lætiori Rege propagari limites Christi quàm suos.

XVIII. *Carolus in Hispaniam.*

Hæc dum instituit, noua legatione in expeditionem nouam auocatur. Res momenti magni magnæque gloriæ, incomperta tamen, & vestigiis duntaxat tenuibus exploranda, seu nostrorum incuriâ, seu externorum inuidentiâ fortasse aut malignitate. Ego quæ certa sunt proferam, cætera coniiciendo eliciam. Itaque Paderbornæ agente Carolo, Ibinalabar Regulus Saracenus, ex intimâ Hispaniâ longo terrarum tractu, comitatu regio, eius imploraturus opem aduênit, in alium haud dubiè Saracenum, (nec enim in Christianos Principes bellasset Christianissimus) se suásque ciuitates potestati Regis subiiciens. Admissa postulantis conditio: quippe tunc pax, vt opinio erat, cum Saxonibus fida; quiescebat postremo bello Italia; latè in Francia pacata omnia & tranquilla; non aspernandam nouæ gloriæ segetem; triumphósque Gallicos, iam per Ortiuas & Boreales plagas deductos, ad occasum solis celebritate magna conuertendos. Quocirca decernitur expeditio; ad quam festinandam Rex festum Paschatis in Aquitania celebrat. Pyrenæi montes quà Vasconiæ contermini sunt, quando

Anno 778.

ea gens Francis obnoxia, ad proximum iter designati. Nullo periculo magnáque gloriâ iter captum; in transitu Pompelo Nauarræ oppidum occupatum, quo ad regressum pateret aditus: sed in ea occupanda, vis tota belli incubuit, ac Francicum robur expeditum est totum. Munitissimam vrbem propugnabat flos Saracenorum; castra Caroli nondum communita validè ab irruente hoste impugnantur; sic vtrinque dimicatum diutius, donec Saracenorum impetu fracto per munimenta, in vnam vrbem conuersæ sunt vires: qua per vim capta, Francis in muros scandentibus direpta, & incensa est, ad terrorem aliis incutiendum. Quo peruincente, Cæsaraugusta victori patuit, & Ibinalabar solio redditus. Cætera non satis certa; Aimoino scribente, Carolum posteaquam obsides à Saracenis recepit, nempe in perpetrati belli indicium, relegisse vestigia, & Pompelonem rebellantem muris nudasse. Enimuerò quidpiam maius ab Eginarto colligitur, teste indubitato, & scribente quorum pars fuit: Is cùm Franciæ limites adscribit, & quantùm sub Carolo propagatum esset imperium; ad Austrum, præter Aquitaniam, Vasconiam, & Pyrenæos quà latissimè patent, disertè Iberum amnem assignat; siue quà oritur, siue quà præcipiti alueo ad Dertosam in Mediterraneum influit; vt intra limites Nauarra, Arragoniæ pars, ac Catalonia feracissima Hispanici soli prouincia conscribantur. Sanè idem Eginartus planè affirmat, ciuitates omnes, ad quas Pyrenæis transitis accessit Carolus, deditionem fecisse, iisque subactis incolumem exercitum reductum. Nec inficiantur Hispanici, Ibnabalam Regem à Carolo datum Cæsaraugustæ; in eiusdem potestatem Mauris dedentibus Gerundam & Barcinonem venisse; vnde Barcinonenses Comites, & Catalaunicæ gentis primordia; ex quibus operam expeditionis huius non irritam constat. Sed de Barcinonensibus & Catalaunis suo loco pluribus. At exiles Historici in Caroli prosperis, in eiusdem aduersa pugna, quàm luculenti sunt, & ne mendaces dicam, poëtici! Ea porrò vt fides veritati constet, sic euenit. Confectâ victoriâ Carolus relegebat viam per Pyrenæos, iámque in pacato vt rebatur agens tum etiam propter montis abrupta rupiúmque salebras, partitis agminibus incedebat: ipse cum primo exscendebat per Roscidam vallem, famosum in posteris ista clade colliculum, sequebantur longiùs postremæ turmæ, impedimentis aciem totam claudentibus. Cùm sub vesperam, Vascones prædandi animo, an vlturi Pompelonis calamitatem, tecti siluis, quarum magna iis in iugis copia, positis hinc inde quà pateret angustissimum iter insidiis, in calones repente impetum faciunt, vim parantes cædunt, impedimenta diripiunt, ac tumultu cæco permiscent omnia. Interea qui in vallis lubrico pedites equitésve vnius viæ solliciti progrediebantur; tumultu exaudito, dum incompositi ac propè singuli ora conuertunt, negotio facili cæsi ab hostibus, cladem augent atque infamiam. Ita factum, vt plerique Procerum, in quibus Rolandus ille fabulosis commentis celebris, Britannicæ oræ præfectus & custos, Anselmus Palatij Comes, Egiartus regiæ mensæ præpositus, aliiq; ceciderint, toto agmine calonum & militum ad vnum deleto. Perfertur ad primos ordines nuntium cladis, iámque se intendentibus

CAROLVS M.

Ronceuallis clades.

CAROLVS M.

tenebris noctis, dilata vltio in proximum solem: at hostes prædonum more, onusti spoliis, ipsa nocte per siluas & salebrosas cautes dilapsi sunt, nulla loci quò perfugissent vel suspicione; Francis pro vindicta dolor, pro hostibus securitas fuit. Et hæc est clades, quæ tantoperè pluribus placuit, vt eam scriptis, incremento magno geminarint. Nam Carolum iam grandæuum plenúmque senij, cum Alphonso Legionis Rege committentes, deleto exercitu ignominiosè agunt in fugam; imò Rolandum, Anselmum, aliósque prima dimicatione necatos, hac posteriori perimunt, quasi è mortuis ad nouam fabulam suscitati sint; aut Carolus cui arcta cum Alphonso beneuolentia, iam Imperator tótque gentium dominus, ad Alphonsi regnum obtinendum (hanc enim causam comminiscuntur) bellum intulerit in Hispaniam, magnam adhuc partem à Mauris possessam, in quos honestius commodiúsque arma vertisset. Sed istud puto à Turpini petitum fabulis, traductum in Historiam, ab iis fortasse quibus Francorum gloria videretur officere, suæque esse detrimento alienæ augmentum: vt Æmilium sileam, quem forsitan iactandæ eloquentiæ tanta in clade studium, in errorem hunc rapuit. Expeditus montibus Carolus, aspectu filij recreatus est, quem nuper Hildegarda coniux pepererat, geminos quidem enixa, sed altero à partu mortuo iste supererat, quem Carolus Ludouicum dixit, & Aquitaniæ regno donauit, nouum in Francia Porphyrogenitum; simúlque regni vrbibus viros præfecit, quorum fide atque industria, prouincia motuum ferax in officio staret. Mox profectus ad compescendam Saxoniam, quæ dum ipse abesset, direptionibus, cædibus atque incendiis, totam Germaniam ad Rhenum vastasset. Verum enim, quia bellum illud Saxonicum in multos annos diffusum, vna propemodùm ratione gestum est; dum perduelles opportunitate data iugum excutiunt, iterúmque à victore sub illud mittuntur; placet vna serie atque continuâ bellum idem perscribere, & lectoris tædio parcere; quæ consimilia sint perstringendo, atque infrequentia & obseruatu digna explicando,

Ludouici ortus.

XIX.

Bella Saxonica.

Ergo Carolus Altissiodori auditâ Saxonum irruptione, confestim selectis Francorum Alemannorúmque cohortibus in mandatis dat, vt fœdos populatores quàm celeriter assequantur, grauésque prædâ ad pugnam adigant. Et impleta iussa feliciter; recedentes hostes in fugæ speciem ad fluuium Aternam apud Hessios deprehensi, in ipso transitu eâ strage multantur, vt perpauci tanto ex numero, non prædam modò ad suos tulerint, sed ne nuntium quidem stragis, proximæque vindictæ: Ita sacrilegis, templorum direptio, Tolosanum est aurum & calamitosum. Carolus postea quà armis, quà conuentibus habitis rebellem populum in ordinem cogit. Tenuítque pax vnum annum aut alterum, donec Vitichindus, priorum motuum fax & tuba, ab suo illo Normannico recessu, in quem Francis vrgentibus, confugiebat ad suos egressus, disturbatâ pace Martem inspirat. Ad hunc compescendum Theodoricus Comes in Saxoniam mittitur; adsuntque paulò post in supplementum virium Geilo stabuli Comes, Vvoradus Comes palatij, Adalgisus cubiculo Regis præfectus; ab ipso Rege cum copiis ad comprimendos Sclauos præmissi. Ii viâ per Saxoniam captâ,

defectione

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL 2.3.24

defectione audita Saxonum, & imminere Theodoricum vt dimicaret, Francorum more spe pugnæ allecti, omissâ prouinciâ cui delecti erant, Theodorico cum suis copiis pugnæ & victoriæ certi se adiungunt. Nec mora, communi suffragio, quærendos hostes, profligandos, pœnamque scelerum repetendam. Ita ad hostem accedunt. Ad montem Suntalium statitiua collocant, quà in Austrum obuertitur, cùm Borealem partem Saxonum castra occuparent; ad montis ortum interfluebat Visurgis. Geilo & socij specie explorandi, Visurgi clam traiecto, quâ erant auiditate puggnandi, statim vbi in conspectum hostium ventum, ruunt in prælium. Scilicet inter eos antè conuenerat, absente Theodorico pugnam conserendam; rapturo scilicet gloriam; nullâ ipsis parte obtingente, præter periculum. Quare præfestinanter nullóque ordine, de fallendo socio quàm hoste vincendo magis solliciti, acti in pugnam vt quisque equum inscenderat, pro temeritate excepti sunt. Nam Saxones pro castrorum vallo stantes in acie, cæco raptos impetu & incompositos interficiunt, Proceres quidem omnes, alióſque è nobilitate præcipuâ; quibus fuit satius pugnâ occumbere, quàm seruari fugâ; militum paucis ad Theodoricum effugientibus: ita arrogantia vergit ad casum, & infortunij prodromus confidentia est. At Carolus vlturus infamiam cladis, cum exercitu in Saxoniam penetrans, demissos omnes & noxam excusantes comperit, cuius inuidiam in Vitichindum vnum reiiciunt; cúmque is dedi nequiret, Normannorum tectus perfugio, selecti è facinorosis rei supra quatuor millia quingenti, quos ad aliorum terrorem victa iam clementia, Rex eodem quo traditi sunt die ad amnem Alarum truncari capitibus iussit; ne fortè venia scelerum plurium materia foret. Imò postea gnarus perfidam gentem noua agitare, gemina expeditione geminauit & stragem: duobus præliis quibus ipse intererat præerátque, tanto numero hostium cæso, vt nemo Saxonum toto reliquo bello stare in acie præsente Rege ausus sit; tantùm terroris fortitudo visa intulerat. Et aliquando venenatam stirpem euulsurus, diuiso exercitu, cuius partem Carolo maiori tradidit, ad honesta militiæ rudimenta, altera ipse ducta, populationibus vastis atque continuis, ne dato quidem per sæuitiam hyemis otio, à Visurgi ad Albim obstinatam gentem attriuit penitus, adegítque miseriis sapere. Quippe calamitosissimi Saxones, detestari bellum, apprecari pacem quibusvis conditionibus, execrari rebellionis auctores, Vitichindum præcipuè; in quem hactenus mala omnia tum quæ patrauerant, tum quæ passi erant, vt in causam atque artificem conferebant. Et ipse Vitichindus, siue tædio scelerum, siue sponte & boni cupidine, emolliri inceperat; erátq; certum temperaturum in posterum, priorum venia. Nec dubitauit Carolus virum arcessere, impunitate promissa, datísque obsidibus. At is prudentiæ supra barbarum magnæ, vt quæ de Carolo eximia acceperat spectaret oculis, in mendici modum pannosus, Paderbornam se confert, eo tempore quo Christiani luctuosissimam Domini mortem mœrore animi corporísque pœnis concelebrant; attentè & consideratè omnia perspicit; videtque sub proximam Resurrectionis faustissimæ diem, in summam hilaritatem verti luctum atque tristitiã: qua die cùm ad Carolum accedens propius,

Vitichindi conuersio.

pius,

CAROLVS M.

pius, & mendicorum turbæ immiſtus, quibus Rex optimus ſua ſtipem manu largiebatur, fortè ab Aulico ob incuruum dextræ digitum agnitus, Carolo ſiſtitur, faſſúſque ſe Vitichindum, perbenignè excipitur; inde abominatus idola, baptiſmo inauguratur; gratulante Carolo cœlo & ſibi, quod in vtrumque perduellis obſtinatiſſimus, diuinæ & humanæ clementiæ apex foret; moxque ipſi Ducatum Angrianum dedit, futura merita beneficiis occupans. Sanè dignum venia ſe præſtitit Vitichindus, religioſa fide in Carolum, in Deum pietate tam ſedula, vt inter ſanctos adſcribatur à pluribus, à quo & plerique originem Capetiorum Regum arceſſunt: adeò à virtute deſperandum nemini; & homini prodeſt, quod varius & mutabilis ſit. Ab hoc facto Saxoniam aliquot annos pax tenuit; tritici ac lolij feraci exemplo. Attamen quaſi perfidam gentem fidei & obſeruantiæ pæniteret, arma ſumpta, & rebellio inſtaurata, & ab Carolo direptiones atque incendia inſtaurata ſimiliter, morbo vetere remedium vetus arceſſente. Nec debellare penitúſque peruicaciam gentis infringere, multis, grauiſſimíſque implicatus bellis potuit; donec tandem anno poſt cœptum bellum triceſimo tertio, confecit induſtria, quod vis & arma nequiuerant. Citra Albim qui incolunt Saxones, aſſiduis incurſionibus attriti primùm atque perdomiti, pòſt Francorum conſuetudine cicurati, ac Chriſtiana religione ſuſcepta traducti in melius, aliquando cum armis rebellandi animum depoſuerant: at Tranſalbiani, tam lata foſſa quantus amnis eſt, ab Francis diuiſi, ideò prædæ minus obnoxij, atrociore ferocia in impietate & libertate perſtantes, tam fallendæ fidei quàm dandæ faciles, ad minimam rebellionis auram mouebantur. Verùm Albi tranſito Carolus, metu percitos vbi euocauit, & ſolita facilitate ad iurandam fidem adegit, rem commentus eximiam, perſuaſit iuratis, vt terras incultas & opportunas furori hoſtium mutarent melioribus & tutioribus; & confeſtim ſelectas eorum familias qui auctoritate pollerent, cum liberis atque coniugibus, ad decem millia, quà donis quà metu, abduxit à laribus, procúlque à patria Francis immiſtos, veluti ſurculos commodiori ſolo explantatos, in nouas terras nouóſque mores induxit, ſublata mali opportunitate, boníque neceſſitate illata. Præterea ne inculti agri obſoleſcerent, neve Saxonum qui ſupererant animi ſuæ ferociæ redderentur, Abroditas proximam gentem, ſibique fidiſſimam, in abeuntium locum ſubſtituit, coloniarum more. Ita pax aſſerta, compreſſi motus, offocata rebellio, & abiecta idola: tanti eſt, hominem humano more agere, & cùm Palladem armatam immiſerit, doctam eandem & prudentem inſerere. His decurſis, ſuperiora nunc retexam, reuocato ſtylo vnde digreſſus eſt.

XX. Anno 781. *Carolus Romam petit.*

Carolus ab Hiſpanica expeditione, domitíſque Saxonibus, Romam profectus eſt, religionis & amicitiæ gratiâ; vxorem in viæ comitem duxit & liberos, quos Adriano ſiſteret, vt fidei erga Eccleſiam pignus, arctiúſque charitatis mutuæ vinculum: tres autem præter ſexum muliebrem ex Hildegarde ſuſceperat, Carolum, Pipinum, & Ludouicum; quos amantiſſimè complexus Pontifex, Pipinum abluit ſacris vndis, eúmque ex paternâ deſtinatione Regem Italiæ vngit, & Aquitaniæ Ludouicum. Et fortaſſe

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL 2.3.24

fortasse Romæ excepti ab Irene legati; quæ Leone coniuge vita functo, pro Constantino Porphyrogenito impubere filio administrabat Imperium, & ab Imperatoribus qui antecesserant illata Ecclesiæ vulnera persanabat; eadem Caroli famâ eximiâ summisque meritis capta, ad iungendam affinitatem, miserat viros primæ nobilitatis, qui eius filiam maximam natu Rotrudem nomine Constantino Imperatori nuptui peterent: ita contracta mutuo consensu sponsalia; adhæsitque virgini Græcus Eunuchus, qui doceret eam litteras Græcas, & in mores gentis conformaret. Attamen frustra hic impensus labor, ipsa Irene pacta rescindente, & quærente ex Armenia coniugem inuito filio; ortis postea matrem inter & filium iis dissidiis, ob quæ præstaret ab perturbatissima familia alienum esse. Regressum Regem in Franciam, domesticæ res præter curam Saxonici belli conturbarunt. Nam Hildegardem amantissimam coniugem rapuit morbus; idémque casus Bertradam matrem viuis exemit, quam obsequio & veneratione summâ coluerat, quippe tenerrimæ & humanissimæ indolis Carolus, suos diligebat affectu intimo, maximúsque princeps in publico, optimus erat paterfamilias in priuato. Nouam inde adsciuit consortem thalamo Fastradam Rodulphi Comitis filiam, è Francorum Orientalium gente; quam amore magno prosequutus est, & in suam propè perniciem. Erat mulieri superbus animus, dominandi cupidus, in vim pronior & crudelitatem; quæ tamen vitia vel prætexebat virtutum specie, vel pulcritudinis flore excusabat, potente apud Regem suprà quàm deceret illecebrâ. Ideò coniugi haud arduum fuit, in Regem ipsum regnum vsurpare, multa ad nutum prauè conficere, multa crudeliter; & ipsum Carolum à primis moribus deflectentem, ad violenta, aspera & perpessu dura contorquere. Vt extrema omnia periculo sunt, ita maximè quæ à beneficiis ad malefacta, ab humanitate in superbiam desinunt, ab amore in odium; politico corpore iuxta ac morali, ad repentinas conuersiones periclitante. Inde factum, scribit Eginartus, vt in Orientali Francia (quæ Franconia est) plerique Proceres contra Regem coniurauerint, auctore Hardrado Comite: Frustrato tamen feliciter euentu. Etenim Carolus rei indicio ad se perlato, celeritate & prudentia incendium in fomite restinxit; actis in vincula qui cogitati sceleris comperti forent, & pœnâ infra delictum illatâ: Auctoribus quidem effossi oculi, aliis indictum exilium, quibusdam parcitum; nemini irrogata mors, præterquàm tribus; qui ne caperentur, dum lictores vi repellunt, aliquot eorum peremptis, ab iisdem necati sunt, & in fugâ mortis morte oppressi. Rex domesticis expeditus insidiis foras conuersus rebellionem Aremoricorum extinxit in cunis. Ea gens Regibus Francis diu vectigalis, in intimas Oceani oras propè recondita, velut alio in orbe, detrectabat obsequium; impellentibus Britannis, qui ab Anglis expulsi, breui traiectu ea in loca confugerant: Ac primùm inuiti ac renitentes tributum soluere, dein specie inopiæ differre, ac postremò pernegare audacius; ab Venetis & Curiosolitis facto initio, qui Oceano admoti propius, ideóque longius semoti à Francis, ferociores euaserant, & videbatur lues in vniuersam gentem propaganda. Extemplò cum exercitu missus Andulphus regiæ men-

Coniuratio prima in Carolum.

Britanni domiti.

Vannes.

Cornouaille.

sæ præpositus, armorum terrore bellum confecit, iurantibus populis in leges Caroli, nouóque obsequio veterem noxam redimentibus.

Carolus in Beneuentanũ Ducem.

Interea Vitichindo ad Christianam fidem traducto, & pace cum Saxone constitutâ, Italia & Bauaria Caroli animum distrahebant. Ab euerso Longobardico regno, supererant duo euulsæ arboris surculi, Duces Spoletinus & Beneuentanus, qui nutu Caroli & consensu, ab gentis clade eximij naufragas tabulas iis in terris collegerant. Eorum alter Hildebrandus Spoletinus, Regem in Franciam conuenerat, multis muneribus contestatus obsequium: Aragisus Beneuentanus, sæpe de officio appellatus, varia prætexens, nondum Regi subiecerat se, vel à Francorum armis remotior, vel potentiâ ad resistendum instructior, & videbatur spem ad reparandum regnum erigere. In hunc primum Caroli arma directa. Ac statim vt incautum opprimeret, sæua hyeme iter aggreditur, traductisque per niuosa iuga copiis, sacro natalis die Florentiæ acto, Romam venit, & communicato cum Adriano consilio, expeditionem in Beneuentanum pronuntiat. Beneuentum vrbs est in Hirpini Samnij populis, vbi regio quæ nunc Principatus vlterior in regno Neapolitano; erátque tunc Ducatus caput, cui Campania, Salernitani, ac tota Calabria attribuerentur. Aragisus comperto Regis consilio, quoniam impar armis erat, ad artem conuersus, Runoldum maiorem filium legat, qui Carolum demulceret muneribus, impleret pollicitis, spéque alliceret; ac qui scopus erat, re nulla certa constituta, ab expeditione auerteret. Verùm Carolus quàm infida Longobardorum fides haud inscius, eam pro habenis adducentium & remittentium vt luberet, retento Runoldo exercitum in Campaniam ducit, Capuámque obsidet vrbem primariam. Dux arte frustratâ, relictâ Beneuento, Salernum in munitiorem vrbem marique adiectam secessit; nec ideò se tutum ratus, ni per omnem modum bellum restingueret, iterum legatos mittit cum Grimoaldo altero filio, qui renuntiarent, promptum paratúmque ad omne obsequium Ducem, belli mala atque incommoda deprecari. Carolus, tametsi victoriæ nihil moræ erat, tamen pro clementiâ, arma tam facilè amouens quàm difficulter expediens, precibus se vinci patitur; retentóque in obsidem cum aliis principibus viris Grimoaldo, Runoldum ad patrem misit, cum delectis Francis, qui Aragisi fidem exciperent, perque vrbes populum in regia iura admitterent. Amoto hoc obice, curæ in Tassilonem Bauarum versæ. Proximâ Romam peregrinatione cum Pontifice egerat Carolus, de Tassilone in ordinem redigendo; qui iuratam Pipino fidem eiusque filiis solemni ritu, & multò antè fefellerat, & perstans in crimne Regi abiudicabat obsequium: Placuerátque communi nomine legatos mitti, qui Bauarum de sacramento monerent, hortarentúrque ad appellendam Regis clementiam. Et effectum in speciem sortita legatio, præferente pœnitudinem Duce, tantoperè efficacem, vt ad Regem Vormatiam adiret, ac clientelare obsequium iuraret, datis in fidei pignus obsidibus. At postmodùm ingenitâ, vel superbiâ, vel inconstantiâ, vxoris etiam impulsu, à iuramento defecerat. Nam vxor Luitgarda, filia Desiderij postremi Regis Longobardorum, tam incenso odio flagrabat in Carolum, paterni imperij

Et Bauariam inuadit.

rij euersorem, vt maritum, per repetitas tum blanditias, tum querelas, ad rebellandum sæpe impulerit, ac tandem in perniciem extremam adduxerit; adeò virorum est, maximè Principum, plurimum discrimen facere eorum, in quibus sint vxorij. Is rursum pacatâ vtcumque Saxoniâ, ac debellato celeriter Longobardo, imminere fulmen præsentiens, animo subdolo legatos ad Pontificem misit, oratum vt præsentem Carolum sibi mitigaret, atque ad commodam pacem inflecteret. Nec abnuebat Rex, quin ad nutum Pontificis pax conficeretur: Sed illicò patuit malè tectus dolus, cùm Rege à legatis reposcente, quam haberent auctoritatem à Principe ad firmanda pacta, responderunt ij se nullam habere, nisi vt quod visum esset Pontifici & Regi, renuntiarent. Enimverò tunc indignatus Pontifex, se illudi, suámque operam in fraudis textum impendi, legatos, interminatus execrabiles diras ni se Bauarus subderet, cum ignominia dimisit. Rex verò vbi religioni suæ satisfecit, ægrè ab amantissimi patris diuulsus amplexu; Vormatiæ conuentu habito, in Tassilonem vt perduellem bellum indicit: & quoniam habebatur pro certo, eum cum Hunnis feroci ac barbara gente fœdus sanxisse, ingentem apparatum ad absterrendos Barbaros, vel vincendos si iuuarent socium, confici placuit. Flore & numero magnum exercitum tripertitò diuisit Carolus; eius partem vnam Pipino filio assignauit, qui cum Italico milite à Meridie per Alpes Rhætias Bauarum clauderet; alteram partem ex Francis Orientalibus atque Saxonibus ad Boream quà Danubius fluit imminere iussit; ipse cum parte tertiâ quà Leccus Bauaros ab Alemannis ad Occasum disterminat, in Augustæ suburbiis constitit; simul omni ex parte aggressurus hostem, nullo effugio, nisi ad Ortum, quà Hunni adiacent; vt vel interclusum ceu reti caperet, vel si is fugeret, Rex inanem possessionem inuaderet. Contrà magnas copias Tassilo instruxerat, illaturus arma in Franciam; quà vxoris impulsu, quà Hunnorum spe, quibuscum initâ societate, pro ferocia nationis, prona ad victoriam sperabat omnia. Verùm sub ipsam dimicationis aleam, interpellatus à Carolo etiamnum arma inhibente, tunc seriò reputata audacia, pacem supplex petiit; datisque obsidibus, quorum princeps Theodo filius, atque eiurato Hunnorum fœdere, nihil grauius tulit, quàm quod ante bellum petebatur: Postea euocatus ad profitendam clientelam, cùm se Regi stitisset, à Bauaris accusatus est, assiduâ flagitatione vxoris praua consilia agitare, Hunnos sollicitare, & ad bellum quod ipse iam instruebat animo concitare. Alia plura obiiciebantur dicta & facta, quæ infensum hostem, & ab irâ vindictáque incautum retegerent; tam aperta & certa, vt ad ea reus conscientiâ teste obmutesceret. Nec mora, assensu Procerum, maiestatis violatæ subiturus pœnas damnatus est capite; mortem tamen Carolus ciuili multauit, truncandum caput cucullo induens; Tassiloni in Monasterium abdito filius additus comes; quid vxore factum non traditur; Bauari consortes sceleris in exilium acti: Nec vllus in vniuersam Bauariam constitutus Dux, sed plures Comites vrbibus singulis præfecti, vt numero partita auctoritas imminueretur. Vero proximum est, Luitgardam ad Hunnos socios confugisse, à qua fortè incensi, gemino exercitu in Foroiulienses

Anno 788.

ses

CAROLVS M.

ses & Bauaros proruperunt: Vtrobique victi & prostrati; præsertim à Bauaris cum ingenti strage, Danubio ferri reliquias hauriente.

XXII.

Carolus in Sclauos;

Perfunctus Carolus bello incruento, ad aliud ferocius & difficilius se accingit. Gens erat ad Oceanum Balthicum, quà Germaniam terminat, vbi nunc Pomerania, Mecleburgum, atque Holsatia, atrox, barbara, & Francorum hostis, Abroditis præsertim infensa, quorum fides eximia in Francicum nomen. Ea gens Sclaui siue Vvelatabi dicebatur, maris vicinia, & immenso à Francis spatio tutior atque audacior. Carolus in eos sociorum causâ profectus, Rheno ad Coloniam transito, per Saxones copias ad Albim ducit, geminisque pontibus iunxit amnem, quorum capita hinc inde castris præsidiisque firmauit. Inde in Sclauorum terras ingressus, quà populando, qua dimicando, dubium tamen an pugna commissa sit, sic hostes attriuit, vt ferocia domita, Reguli gentis omnésque proceres se tradiderint potestati victoris; mirâ fidei constantiâ, à qua in posterum ne minima quidem in re abcesserunt. Ab iis ærumnis vno anno arma doposita, mox induta, Hunnis prouocantibus, & obstrepentibus Martio strepitu. Erántque Hunni iis ex gentibus, quæ ex Scythiâ iam ab Honorio Imperatore in Europam effusæ, ingentes clades in humanum genus inuexerant: Porrò Hunni fixerant sedes in vtraque Pannonia; tum in Superiori Occasum versus, vbi nunc prouinciæ Carniola, Carinthia, maiorque pars Austriæ; tum in Inferiori,quà ad Austrum vergit, complexâ Bosniam, Sclauoniam, eámque Hungariæ partem quam Ister alluit. Iidem præterea dicti & Auares, Constantinopoli terribiles, quam iustis exercitibus sæpe oppugnarant; vnde factum postea vt ex duplici Hunnorum & Auarum appellatione, Hungari dicti sint; tam in posteris celebres, Christiano orbe propugnando in Turcas, quàm famosi in patribus, Christianis terris deprædandis. Steterátque cum iis pax, quandiu Bauaro medio abiungebantur à Francia; mox cùm de finibus vnà cum Carolo conuenire haud possent; coortum est leui origine bellum graue; quod vnum ab Saxonico diutius Carolum tenuit; quippe octo annos gestum est; tandémque desiit vniuersæ propemodùm gentis internecione; magnâ Francorum gloriâ, summisque opibus. Ergo Carolus delectis accuratè copiis bellum infert; quodque ipsi in more erat hostem distracturus, partem exercitus ex Saxonibus Frisiísque conflatam Theodorico Comiti & Megnisrido cubiculi præfecto committit, qui ad Borealem Danubij ripam incederent, dum ad Australem militum alteram partem per Bauariam ipse deduceret: Designatíque ex Bauaria viri, qui nauigiis secundo amne fluentibus commeatus vtrique exercitui facilè & copiosè deueherent. His constitutis, prima castra ad Oeni ripam Bauaros à Pannoniis dirimentis figit, & auspicato bellum incepturus, triduum impendit fundendis precibus, & obeundis Christianis supplicationibus; tum demùm ingressus in hosticum, vastationem latè agris infert. Hostes non ausi æquo certamine dimicare, intra munimenta labore multo erecta se continebant; quorum duo præ cæteris eximia erant, quà locorum situ, quà magnitudine operum. Nam alterum ad ripam Cambi fluuij positum, inexhaustâ præterlabentis aquæ

Et in Hunnos.

Hungari.

fossa tegebatur; alterum in sublimi monte, propugnaculum vrbis firmissimæ vix accedentium oculos ne vestigia quidem admittebat. Vtrunque tamen expugnat Carolus, perrumpente per obstantia munimenta milite, nec excluso vel aquarum vorticibus, vel abrupto montis; inde cæsi promiscue Hunni, & direpta castra. Postea circumlata per Pannoniam totam incendia, peruadénsque prouinciam intimam Carolus, Rabum traiicit, sequutúsque amnem quà Danubio infunditur, se tuentibus Hunnis fugâ & latebris, deficiente quem vinceret, in Bauariam rediit: Vno affectus incommodo, ob luem iumenta inter & equos vulgatam, vix decimo quoque incolumi; milite reuera prædâ onusto, quam cogeretur suis ipse humeris vehere. Theodoricus successu eodem prædantes copias Pannoniæ intulit, reduxitque incolumes. Postquam hæc acta sunt, nouam expeditionem meditanti Carolo, iámque ponte è nauigiis strato, quo Danubij ripæ iungerentur; nuntiatur Saxones consensu vnanimi defecisse, & Saracenos Septimaniam ingressos, multis Francorum cæsis, impunè grassatos, & rediisse prædâ opulentos. Quibus nouis curis commodaturus se prudentissimus Rex, Hunnis dilatis, ad compescendos Saxones adiicit animum, traditâ Pipino filio face, Hunnicíque belli prouinciâ. Quam ille strenuè exequutus, Francis Italisque militiæ adscriptis, variis expeditionibus multisque præliis Hunnos sic attriuit, vt quod Eginartus obseruat, Pannoniâ in solitudinem versa, inanes vrbes, agri inculti, cæsi proceres, plebsque extincta, necessarium bello finem posuerint. Nec omittenda Cagani regia (quippe Hunnorum Reges omnes Cagani appellati, vt Ægyptij Ptolemæi, vnde forsitan Cani, principis Tartarorum, nomen inualuit) omnibus opibus, gazis locupletissimis, argento, auro, lapillisque referta, congestis in eam longâ annorum serie spoliis, ex Asia raptis atque Europa; quam post victos fugatósque ad Tizam fluuium Hunnos Pipinus cepit atque diripuit; immodica prædantium opulentiâ; siquidem scribit idem Eginartus, Francos eatenus inopes, nihilque in censu præter arma & agrorum fructus numerantes, ex ea direptione opulentos, totam Franciam auro mirificisque rebus cumulasse. Pipinus spoliorum maximam partem ouans triumphanti de Saxonibus patri Aquisgranum detulit; instar Olympionicæ patrem aut patriam coronantis, & Henricus Dux Foroiuliensis armorum socius tantùm hinc decerpsit, vt dignum munus visum sit Carolo, quod pro manubiis sancto Petro Romæ offerretur. Porrò Rege in Bauaria ad Hunnici belli procurationem hærente, duo contigerunt haud prætermittenda. Primum altera in Regem coniuratio Procerum, cuius auctor & caput Pipinus alter Caroli spurius. Is pulchra oris conformatione & specie, sed insigni gibbo deformatus, animo etiam quàm corpore turpior, cùm per natalium ignominiam, spem omnem hæreditatis paternæ abscissam videret, eam vt scelere adipisceretur, regni occupandi, necandique Regis cum aliquot Proceribus consilium init; quibus nimirum Fastradæ mores odio forent, cuperéntque omni periculo odiosam feminam amoliri. Eam in rem Pipinus, patre in Hunnicum bellum proficiscente, simu-

CAROLVS M.

Aix la Chapelle.

Secunda in Carolum cõiuratio.

CAROLVS M.

lauerat morbum, maturaturus consilium, & parricidio viam paraturus. Sed Deo Regi optimo inuigilante, Fardulphi Longobardi operâ, coniuratio impia patuit: Rei acti in vincula, & crimine agnito, statim in pœnas; pars truncati capite, pars è ligno suspensi; malíque causa vel prætextus Pipinus, in supplicium cœnobio Prumiensi inclusus. Deinde memorabilem rem suscepit Carolus, si fas esset mortalibus naturam quam Deus condidit immutare. Nouerat Rhenum atque Danubium Germaniæ maximos ferri amnes ac propè Europæ, aquarum copia longóque cursu; quorum alter ad Boream Oceano, alter procul ad Ortum Euxino Ponto influeret: ij si ducta fossa eadémque nauigabili iungi possent, magnos fructus & egregia cõmoda in Germaniam & Europam totam inuectum iri. Fecerántque spem indubitatam perspecto loci situ quamplurimi posse rem perfici; cùm inter duos fluuios, quorum alter in Danubium, in Mœnum alter Rheno pòst exceptum effunderetur, interuallum esset permodicum, solum molle aptúmque fossoribus, nullâ montium intercapedine rupiúmve. Ita sub autumnum totum exercitum immensámque fossorum vim ad conficiendum opus adducit, & designata fossa, trecentos pedes lata, factúmque initium ab vno amnium. At labor tantus irritus fuit, quæque res adiumento esse sperabatur, ea impedimento fuit quam maximo; solum siquidem molle, at idem palustre & vliginosum, quàm facilè proscindebatur ligonibus, tam facilè vnde egestum fuerat relabebatur; aquæ instar illata à remis vulnera statim reparantis; humore etiam per humi viscera penetrante, & ærumnosum opus corrumpente; magna præterea imbrium copia, cœlo Germanico sub Autumnum maximè pluuio, conturbabat operam vetabátque; vt quantum plures homines toto die magnis laboribus contendissent, tantum vna nocte suo terra pondere intercurrentibus aquis euerteret. Quocirca inceptum opus omissum est, relictusque orbis limitibus suis.

Tentata Rheni & Danubij iunctio.

XXIII.

Carolus à Leone dictus Impeaator.

Ab hoc opere Carolus ad Saxones volat, quibus perdomandis dum incumbit, infando scelere Romam auocatur, moxque ad honorum apicem tandem prouehitur. Ab Pontificis Adriani obitu, Leo III. sanctissimus vir, in Petri cathedram euectus, per vltimum nefas, dum rebus sacris impendit operam, ab Adriani affinibus inductis armatis comprehensus, djre multatus, effossis oculis, abscissáque lingua, (sicuti existimabant, qui eum tam immaniter exceperunt) cruentusque verberibus, in carcerem mox efflaturus animam truditur. Verùm Deo execrabile facinus emendante, sanctum Præsulem restitutis linguâ & oculis sanatum mirificè Auctores scribunt, & Vinigisum Spoletinum Ducem immissum diuinitus, à quo vindicatus in libertatem Pontifex, Spoletúmque ductus, nihil prius habuit quàm vt Carolum Regem coueniret. Rex detestatus immane facinus, exceptóque Pontifice quanto potuit cultu ac reuerentiâ; eundem per Legatos reduci Romam curauit, & in sedem Petri restitui, Cleri Populíque Romani summa lætitia. Ipse vt primùm per Saxones licuit, tametsi mœrens ob Luitgardæ tertiæ coniugis obitum, postquàm adiisset religionis

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL 2.3.24

religionis causa Diui Martini tumulum, in Italiam iter pronuntiat; venitque Rauennam, inde Anconam, cum Pipino filio atque exercitu. Inde milite in Beneuentanos dimisso, ne Romanæ vrbi suspicioni esset vel oneri, Romam cum comitatu aulico petit. Regi Pontifex Nomenti occurrit; ibi post mutuas gratulationes vnà ad mensam accumbunt; redítque Pontifex ad Romanæ pompæ apparatum. Præbiti Regi iidem honores eademque celebritas, quam instituerat olim Adrianus post Desiderium victum: Effusis omnium gaudiis ad Basilicam sancti Petri Rex accessit, pro foribus à Leone admissus, & festis acclamantium vocibus ad intimam aram perductus. Tum vbi septimo die Rex in concione causas explicasset itineris sui, in Antistitum Synodo accusatio Leonis proposita est; quippe sacrilegi perfidíque sicarij qui virum sanctum violauerant, in eum multa impegerant excusandi criminis gratiâ: Verùm accusatorum nullo comparente, nec enim probassent quæ ipsi per nouum scelus excogitauerant, totáque Synodo contestante, neminem summi Pontificis præter ipsum se arbitrum fore; enimverò Leo ambone conscenso, iureiurando adhibito, immunem se ab iis flagitiis quorum falsò postulabatur professus est. His perfectis Leo, in Sedem & existimationem restitutus, nouum aliquid planè & inexpectatum exequutus est. *Obuersabatur illius animo Christiana Respublica, longè latéque in vniuersum orbem diffusa, quæ tametsi stabili & inconcusso nixa fundamento; tamen præterea & fulcimine aliquo & tutore egeret, cuius operâ & auctoritate vim hostilem fraudésque propelleret. Diu defecisse Constantinos & Theodosios, quorum religio summáque pietas Ecclesiæ tam adiumento foret quàm ornamento. Occidenti & Imperatores suos fuisse, imò ab iis partibus in Orientales plagas transiuisse: Reddendum esse suum gentibus decus, & sequendum Deum quò vocaret necessitas. Quid enim spei in Orientis Imperatoribus? Quorum plerique impietate & nequitia principes, probi paucissimi; multi tolerabiles, quòd priuatim tantum mali essent. Iam ab Leone turpissimo propagari cum sanguine impietatem in posteros; adeóque non sustentari ab iis Ecclesiam, à quibus contentione omni, si Deus sineret, euerteretur. Quin ergo peteretur à Christianis Principibus, is qui Christianam rem tueretur? Eò maximè quòd qui excidissent Italiæ regno, excidissent & titulo. Adesse Carolum, cuius beneficia maximáque merita in vniuersam Ecclesiam, in Romanam, ipsiúsque caput Pontificem, maiora essent quoruncunque honorum apice. Annon is Carolus, cuius Maiores studuissent Ecclesiæ, cuius arma in Romanorum hostes, in idololatras, in Saracenos conuersa eatenus, vni Christo pugnassent? Vnóque gradu Francorum gloriam diuinosque cultus promouissent? Annon is Carolus, qui pietate, auctoritate, fortitudine, prudentiâ rerum gestarum laude, inter omnes Principes longè emineret; vt si hæc merita ab Ecclesiæ commodis seiungi possent vel cogitando, is iure Imperator foret, quem in id fastigium natura & virtutum dotes euexissent. Et verò tot gentium domino, Franciæ, Italiæ, atque Germaniæ, quid Corona illa Imperatoria præter titulum conferet? Et quidem erit Diadema istud Corona*

CAROLVS M.

ciuica, pro seruato non Romano Ciue, sed Româ ipsâ, sed Republicâ ipsâ Christianâ. Atenim repugnat modestia Caroli, Princepsque optimus mereri honorem studet, adipisci fugit, tantò moderatior, quantò melior; vnum conscientiæ suæ calculum ambiens. Imò vincatur in Reipublicæ bonum Modestia, ad fastigium euehatur inuita. Ita confirmatus in sententiam suam Pontifex, Coronam pretiosissimam confici curat, habitóque clam consilio suo, sanctissimo die Natalis Domini, in Vaticana sancti Petri Basilica, vniuerso populo quod intenderet enarrauit; simúlque Carolum Regem præsentem vt sacris interesset mysteriis, totius rei inscium, corona imposita, Augustum dicit & Imperatorem; acclamante præ immensa lætitia vniuerso populo, Carolo Piissimo, Augusto, à Deo coronato Magno, Pacifico, Imperatori, vita & victoria. Et reuera tantus honos moderatissimo Regi repertus est non quæsitus: Nec tanta laus Principum optimo detrahenda; nisi ipsi culpam mendacij adstruamus à quo sincerissimus animus longè abhorruit; vel adimamus Eginarto fidem, disertè scribenti, affirmasse Carolum, se eo die quantumuis maxima celebritate solemni, absuturum fuisse à templo; si Pontificis mentem præsciuisset; malè autem explorasse colligitur, quod præclarissima dona, & munificentiæ verè Imperatoriæ Ecclesiæ obtulerit; quasi non aliàs opulenta donauerit; Principíque piissimo inefficax stimulus religio sit. Actum postea de reis illati in Leonem parricidij, damnatíque sunt capitis pœna; quam tamen deprecante summoperè Leone, & talione Christiano iis qui letalia inflixerant vitam optante, commutauit exilio Carolus; quodam iustitiæ temperamento & veniæ. Mox constituendis Italiæ rebus Imperator nouus intendit, tota hyeme in Italia traducta, ciuilémque se Principem præstat; tam togata prudentia, quam armata fortitudine Augustus.

Anno 800.

XXIV. Et verò vtrique par statim in Germaniam redux loricam induit, & in Saxones eo euentu quem retuli suprà bellauit. Sed ab vno bello vt plerunque fit transcursum in aliud; Marte vicina quæque instar incendij depascente; Danicum istud, serie quadam locorum & rerum cum Saxonico continuatum. Quippe Dania Saxoniæ ad Austrum obuersa, iam diu Cimbrorum colonia ferocissimæ gentis, tunc nihilo ignauior pigriorve, & Saxones ad rebellandum omni studio fouerat, opibúsque adiuuerat; & iis profligatis Carolum iam admotum finibus suis statuerat contentione omni amoliri. Eam regebat Godefridus, animi ferociâ nemini impar, & laudum cupidine quantùm barbarus caperet prægnans. At nondum ausus pleno gradu bellum inferre, id velitatione quadam & proludendo tentauerat; instructis identidem classibus quas ad vexandos & diripiendos Gallicos portus immittebat. At posteaquàm Saxones penitus victi sunt, nouísque coloniis in meliorem frugem acta est rebellio; tum omnibus populis quà continenti Dania adiacet in Francorum vel ditionem vel fœdus adiunctis, tenui admodùm

Danicum bellum.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL 2.3.24

dùm limite bellicosissimas gentes dirimente; enimuerò vel sancienda pax, vel in atrox bellum prorumpendum: eius tamen furor adhuc inhibitus, seu Dani metu victorem nondum ausi prouocare; an fraude, absentiam æmuli tempúsque commodius præstolantis; an solitâ temperantiâ Caroli, feraces triumphorum laureas magno pacis studio resecantis. Satis ambolus fuit ostentasse pacem & bellum. Nam Danus cum vniuersa classe & toto regni equitatu ad Saxoniæ fines properauit, petiítque Imperatoris colloquium, de concordia acturus; & Imperator ad Albim consederat, nec abnuebat colloquium; cuius spes statim euanuit, Dano haud quaquam egresso limites, & Imperatore Aquisgranum eunte. Interim hybernum tempus transigitur, & primo vere Godefridus in Abroditos Franco fœderatos bellum atrox mouet. Et primo quidem impetu improuisos occupans, multis castellis in potestatem redactis, eorum Duces malè multauit: nam Drasconem pugnæ dubium ob suorum incertam fidem, ad interiora fugienti similem depulit, quem & postea incautius Rerici agentem per sicarios interfecit; & Godelabum alterum Ducem dolo captum necauit suspendio: præterea regionis maximam partem vastatam subiecit, effecítque vectigalem, vniuersam breui sub iugum missurus. Verùm Imperator audita sociorum strage, Carolum filium cum exercitu versus Albim mittit, prohibiturum nouam iniuriam, primámque vlturum. Ad famam exercitus Godefridus nouo consilio, & ipse in vrbibus castellísque expugnandis, suorum pluribus cæsis, iisdémque promptissimis, imminutus; in quibus Reginaldus è fratre nepos, prædâ contentus, non expectato Carolo redit in Daniam. Simul vt sequuturo hosti viam occluderet, emporium Danorum celebre Rericum, ad Oceanum commodo portu magnísque vectigalibus regno fructuosum, quia admouebatur propius Saxoni, à fundamentis euertit, incolis & mercatoribus ad interiorem portum traductis: hærensque regni in limine, magnam rem suscipit, operísque non ardui minus quàm vtilis. Scilicet continentem illam quæ Isthmum efficit, cùm Daniæ cætera concludantur Oceano, statuit vallo ob Ortu in Occasum ducto, longo sanè spatio, validóque erecto munimento, prætexere atque defendere, vna tantùm porta ad exitum permissa, cuius custodia quasi Termopylæ faucesve Caspiæ Daniam tegerent; regium sanè opus & memorabile, Franco tamen quàm Dano gloriosius; nec enim cauetur nisi qui timetur, vt cautio omnis à metu est. Curam operis inter Duces exercitus Rex partitus, quod perfectum an sit haud constat, domum regressus est. At Carolus Princeps, Albi ponte iuncto, iam liberis Danorum recessu Abroditis, vt par pari referret, in Liuones & Smeldingos Danorum socios exercitum ducit, agrísque latè populatis, si forte Danum posset elicere, impunè grassatus, & ipse diues præda viam remensus est. Et hæc atrocioris belli præludia. Quippe Imperator sociorum cladem ægerrimè passus, indicto delectu, quantocyus expeditionem meditabatur

CAROLVS M.

CAROLVS M.

ditabatur in Danum, cùm Aquiſgrani agens, nuntium accipit, ducentarum nauium claſſe appulſum in Friſiam Godefridum, Friſios tribus prœliis profligaſſe. Et quidem Danus ingenti animo prudentíque conſilio, tam occultè quàm gnauiter claſſem inſtruxerat, faciliſque tranſitu & inopinato Friſios opprimens; primùm inſulas nullo negotio inuaſerat, deinde exercitu in continentem educto, Friſios generosè pugnantes tribus prœliis fregerat, adegerátque in tributum, argenti centum libris iam perſolutis. Quo facinore audaciâ præter modum auctâ, profectus in Daniam, nouo cum exercitu expectabatur in dies: inſolenſque ſucceſſu, Saxoniam totámque Germaniam hauriebat animo, prædicabátque oſtentatione vaniſſimâ, ſe Aquiſgranum Imperatoris ſedem venturum, & ab ipſo gloriæ domicilio Carolum victum ad vincula & ignominiam detracturum. Excitus hoc nuntio Carolus, ſtrenuitate primâ aduocatâ, miſſis celeriter qui copias ſparſas contraherent, continuò tranſmiſſo Rheno, ad Lippiam amnem euocatum militem opperitur; ſuorum moras incuſans, per quos ad hoſtem pugnæ impatiens auolare non poſſet. Quibus conuenientibus, feſtinanter ad Viſurgim mouit, quà Alaræ fluenta excipit; dúmque illic ambigit vtram in partem conuerteret ſe, Friſiam, Daniámne; audit liberos eſſe Friſios, claſſe in Daniam reuocatâ; ſimúlque Godefridum Regem necatum ab ſatellitum vno, ſeu priuata iniuria, ſeu impulſu regij iuuenis, cui Godefridus pater nouercam induxerat. Ita minæ vento diſiectæ, & oſtentata ſuperbia, foris terribilis, domi occubuit: ſanè credebatur Danus futurus obici gloriæ Caroli, ſiue ob magnitudinem animi; ſeu fato quodam, vt ſeneſcentium pertæſa felicitas iuuenes ambiat. Cum Rege bellum occubuit; Hemingo fratris filio eius ſucceſſore pacem præoptante, quæ ſancita vtrinque & magnâ celebritate iurata. Et ij Dani ſunt, qui ſtatim Normannorum appellatione in Europam totam effundentur, præſertim in Franciam calamitoſiſſimam furoris ſui materiam: iidémque poſtmodùm cicurati regna condent itura longè ad poſteros. Carolus exercitum tripartitò diuiſum, in Liuones, Hunnos, & Britones miſit; locis diuerſas gentes, ſed æquatas victoriis: ipſe inuiſurus claſſem, quam inſtructiſſimam ad tutelam oræ apparabat, Bononiam venit, collapſámque Pharum reſtaurauit; deinde Gandauum ad Scaldim, nauium armamentarium; vir id ætatis nullis ærumnis parcens quæ prodeſſent.

XXV. *Ludouicus Vaſcones ſubigit.*

Dum hæc geruntur à Patre, ab liberis in prouinciis haud quaquam ceſſatum. Etenim Ludouicum Aquitaniæ Regem, tum Vaſconum turbæ, tum Saracenicæ expeditiones procinctum habuerunt. Et quidem Vaſcones ob Luitardum nouum Ducem in locum Burgundionis demortui illis impoſitum, tumultuati ſunt; eâ audaciâ & furore, vt ex cohorte regia alios ferro contrucidarint, alios immanius igne combuſſerint. Quod ob ſcelus conuentu ab Rege Toloſæ habito, citati ad iudicium rei, cum primùm Vadimonium non obirent, deinde confidentia

tia an illecti frande se sistentes, debita pœna affecti, ferro percussi sunt, aliquot etiam flammis arserunt. Recruduit aliquantò post maiori acerbitate defectio, quæ medicamentis iam insanabilis, Chirurgi ferrum ignémque poscebat. Quare Ludouicus in eos ductis armatis, cùm tradere auctores criminis recusarent, regionem totam populatus, coëgit sapere calamitate; spoliatis culpámque deprecantibus concessa venia. Sed expeditio Hispanica, vt ærumnarum feracior fuit, ita & gloriæ. Tota Catalaunia quæ Tarraconensis Hispaniæ magnam partem implet, tunc Mauricæ ditionis, antè à Carolo auxiliante Mauris subacta, Franco beneficiaria erat, vt vocant, & vectigalis. Carolo postea grauissimis bellis, Saxonico præsertim, longè à Pyrenæis auulso, Mauri Principes tam vectigal quàm hominium detrectabant. Tandem Ludouicus attributam in Aquitaniæ regnum prouinciam redditurus in iugum debitum, prompto exercitu in Catalauniam penetrat; eò maximè quòd immissi in Septimaniam armati, cæsis liminum custodibus, latè prædas egerant, & piratica classe Mediterraneum mare infestantes, diuexabant Franciam atque Italiam. Erat Addo Maurus Barcinonis Comes, quæ totius regionis primaria vrbs, emporiúmque ditissimum, ad mare positum. Is comperto Ludouici aduentu, vt commodius vrbem commeatu instrueret, ipsi occurrit, verbísque subdolis, spe vrbis dedendæ, eò tempus protraxit, dum in vrbem importatis quæ nessaria forent, ipse prætextu disponendi Franco introitus se in eam recipiens, portas occlusit, minásque in fidei sponsionem iactauit. Ludouicus hac spe deiectus, ad obsidionem amplissimæ vrbis imparatus, & Autumno iam affecto, reconditâ in opportunius tempus vindictâ, Tolosam recessit. Conuerso tamen ad dextram itinere, Ilerdæ improuisus aduenieus, vrbem cepit, vastauit, & diruit; pòst Oscam accedens, quæ Celtiberorum est in Aragonia, ciuibus metu intra munimenta se continentibus, agros latè vastauit, direptis villis, suburbiísque incensis, in fraudis Punicæ iustum stipendium. Quin & auctorem fraudis par fraus inuoluit; nam anno proximo, cùm ad res Saxonum euocatus esset Ludouicus, Addo à quodam vt rebatur fido Narbonem adductus, fortasse ad consilia occupandæ vrbis agitanda, eodem indicante captus, & primò ad Regem, tum ad Imperatorem, doli tunc materia qui artifex antè, perductus est. Sed mox debellatâ Saxoniâ, decernitur oppugnatio Barcinonensis, cùm iam Barcinonenses Hamurem Addoni affinem in Captiui locum suffecissent. Ad perficiendam oppugnationem Ludouicus ingentes copias in tres partes diuidit; cum primâ ipse substitit in Ruscinonensi Comitatu; quæ prouinciola sub Pyrenæorum radicibus, Hispaniam inter & Septimaniam media; ad auxilia & commeatus, tum ad recessum vbi opus foret, obtinenda necessariò erat; parti alteri cui præerat Rostagnus Comes, obsidio vrbis commissa est; tertiam quasi excubitoriam, ex equitibus & velitum expeditissimis, vt latè incursaret, commeatus iuuaret, proculque auxilia

xilia

CAROLVS M.

Et Catalauniam.

Lerida.

Huesca.

Barcinonem capit.

Roussillon.

CAROLVS M.

xilia ab obseſſis amoueret, ceu curſoriam aciem peruagari iuſſit. Barcinonenſes oſidione peſpectâ, confeſtim Cordubam Maurorum Regum flagitatum opem miſerunt; nec ceſſauit ab mittendis auxiliis Arennus Princeps; legítque exercitum, cui liberandæ vrbis munus impoſitum. Iámque acceſſerant Cæſarauguſtam copiæ, cùm famâ audientes Francorum promptiſſimos viarum intercepiſſe compendia, paratos ad prælium, quod alterius præludium foret; dimiſſis hoste & ciue, in Aſtures conuerſi ad agendas prædas, ſecum abſtulerunt ſpem & metum obſidionis ſoluendæ. Quocirca vterque exercitus ad vrbem admotus, intentiſſimâ curâ ad obſidionem verſus, intercluſo aditu exitúque, extremam famem importarunt in vrbem. Iámque obſeſſi, abſumptis omnibus eſculentis, detractis pellibus inania corpora ſuſtentabant; pleríſque ſe è murorum pinnis deiicientibus, ſubitúmque fatum lætali vitæ anteferentibus; alebátque ſpes vnica pertinaciam, fore vt hyeme modò ineunte, ſæuitiâ frigoris hoſtes abſcederent. Verùm & hanc ſpem Francorum conſtantia ſtatim abſcidit. Nam deuectâ affatim è proximis ſiluis materiâ, caſas exſtruere, foſſas purgare, vallum inſtaurare, in imbrium vim communire ſeſe, tam gnauiter cœperunt, vt Mauri ſpe etiam ad extremum conſumptâ, Hamure Principe tradito, vrbem dediderint. Et tradita eſt in Ludouici Regis poteſtatem, quem eam in rem euocauerant Præfecti in caſtra, vt venantium inſtar à ferâ captâ canúmque permiſsâ morſibus voluptatem perciperet. Porrò diſtulit pius Rex in vrbem ingredi, donec fanum Mahumeticâ impietate purgatum diuinos cultus admitteret; quaſi Deo victori primos honores haberi cuperet; tum præuiis ſacerdotibus ipſe cum exercitu ſubſequens, inter hymnos pſalmóſque canentium, in templum ſanctæ Crucis perrexit, acturus gratias auctori omnium. Poſtea Berâ vrbis Comite conſtituto, & relicto ad præſidium milite, ad hyberna Aquitaniam petiit. Iámque Carolus frater Lugdunum peruenerat, à patre Imperatore ad ſuppetias ferendas miſſus, optimo Principe colligante liberos præter naturam charitatis vinculo; ſed accepto nuntio vrbis expugnatæ, ad Patrem rediit.

XXVI.

Dertoſa tentata;

Affecto vere Ludouicus Franciæ limites ad Iberi oſtium propagaturus, procúlque Mauricam gentem quantùm daretur armis amoturus, reuocato exercitu in Hiſpaniam penetrat; & capto Barcinone itinere, Tarraconem profectus, antiquam vrbem, olímque Hiſpaniæ Tarraconenſis primariam, vi capit; aliáque in Catalaunia tum caſtella tum municipia ferro ac flammis vaſtat & delet. In lata illa prouincia expugnanda vrbs admodùm vna ſupererat, Tortoſa, veteribus Dertoſa, ad amnem Iberum, haud procul oſtio quo mari influit. Ad hanc ſitu validam, Mauricæque potentiæ propugnaculum, occupandam, Ludouicus incumbens, copias bifariàm partitur; ſelectiſſimos milites Ducéſque fortiſſimos Hiſembardo tradit, quos latè ad vaſtandos Maurorum agros improuiſo agmine duceret, dum ipſe tenderet rectà Tortoſam.

tosam. Et vltra spem Regis Franci promoti, ardentibus animis obiectas metas transilientibus; nam aduerso Ibero sex diebus continuis progressi, occulti tamen & fallentes, vel noctis tenebris, vel siluarum lustris atque anfractibus; die septimo Cingâ & Ibero natatu transmissis, inopinati & quasi è cœlo prolapsi, terrore omnia complentes, direptione, cæde, incendio, impunè grassati sunt. Porrò tam pronus aditus reditum habuit, vt fit plerumque, impeditiorem. Saraceni primo metu vtcunque abiecto, vbi se collegerunt, reputantes quantùm Franci nec ij magno numero progressi forent; grauium spoliis & incautorum victoriâ intercepturi reditum, magnâ multitudine Ibanæ vallis ostia insident. Erat hæc inter altos montes, & succinctos præruptis rupibus, non depressa modò, sed propemodùm infossa; adeò arcto limite, & obnoxio eminentibus rupibus, vt qui in eam se immisissent armati, è superiore loco, euolutis duntaxat saxis, nullo negotio obteri atque obrui possent; erátque redeuntibus Francis via proxima & compendiosa, longiore alterâ, quæ per aperta camporum spatia vagabatur. Et Franci haud dubiè ruebant in certum exitium, nisi mens melior non prouidentia sua ab occupata valle auertisset; nam insidiarum ignari, ad patentem illam viam Deo agente conuersi; iter persequuntur, non ideò liberi omni discrimine: quippe Mauri disiecti spe proximâ, & in nouam effusi, rati Francos metu abstinuisse à valle, iámque perterritos in apertis campis vinci posse, relictis faucibus magno impetu vestigia euntium terunt, eósque assequuti aggrediuntur intrepidè: at Franci repentè conuersi, circumacto in hostem agmine, relictísque à tergo spoliis, irruentem primò haud fugientium instar exceperunt, dein loco mouerunt, postremò in fugam egerunt magna internecione. Perpetratâ victoriâ, ad prædam reuersi, post vicesimum diem incolumes ad Ludouicum perueniunt; & is depopulatus agrum hostilem, vrbe intactâ domum se recepit. Mox anno proximo, cùm obire eandem Tortosæ oppugnationem haud posset, nauibus fabricandis inuigilans, quas ex mandato Imperatoris ad defendenda in Normannicas classes littora, in Garumnæ Rhodaníque ostiis obiici oportebat; tradit exercitum Vigoberto Legato, quem eam in rem miserat Pater. Is porrò Aquitanorum flore stipatus, Barcinone re deliberata, statuit iuxta quod prius Ludouicus tentauerat, copiarum partem vltra amnem transmittere; qui improuisum hostem aggressi haud ægrè disiicerent, alteríque parti expedirent transitum fluuij. Inde occurritur vni incommodo, quod amnis eliquatis niuibus tumens natatum haud facilem præbiturus foret; fabrefactis cymbis, quarum compages in quatuor partes solueretur, vt earum singulæ binis equis mulísve vehi commodè possent, atque ipsæ vbi vsus foret, in commissuras ligneis clauis peraptè inseri, stupâ & pice ad obturamentum paratis. Bademaro & Beræ prouincia tradita. Ii magna cautione, absque tecto & foco, siluarum latebris, auiísque semitis incedentes, quarto die ad fluenta amnis, vbi iam pacatior aquas

CAROLVS M.

Senga. Ebre.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL 2.3.24

CAROLVS M.

deuoluebat, instrumento nauigiorum exposito, iisque facilè compactis & picatis, indeprehensi ad vlteriorem ripam transmittuntur, ad cymbarum latera equis adnatantibus, nullo periculo, quippe onere leuatis, frenóque ductis, ne torrente amne raperentur. Hactenus belle stratagema processerat, nisi prudentiam & sagacitatem casus fortuitus obturbasset. Lauabat Maurus in flumine, longè infrà locum quem Franci traiecerant; ac fortè aduertit fimum equinum fluente amne identidem vehi; vt est callida gens, & mirè suspicax, ex fimo apprehenso, naribúsque admoto, qui nec onagri esset, nec iumenti alterius herba pasti, qualia Maurorum essent, sed hordeum saperet, vafer Maurus colligit, peregrinos equos amne transmissos, simúlque ad ripam vectos equites; vnde asseueranter affirmat imminere hostes; commilitones ad arma excitat, Ducíque Abaiso ad excludendos hostes ripam insidenti disertè asserit iam transitum amnem. Missi ab Duce qui rem explorarent, traiectum renuntiant, & vt fit in subitis, suo terrore alienum augentes, in trepidationem metu mox verso, obnitente quanquam Abaiso, confestim Mauri tentoriis & impedimentis relictis in vlteriora & tutiora loca confugiunt. Interim aduentantibus Francis, diúque penuria laborantibus, paratum hospitium ac commeatus refertum percommodum fuit. Verùm Abaisus ignominiæ impatiens, seque castris eiectum nec vno teli iactu indignatus, Mauros iuxtà metu atque periculo liberatos verbis aggressus; pudore fugæ lacessito, & excitato gloriæ fomite, docet incompositos hostes, effusósque in prædam, paruo numero, vt ipse explorauerat, diuisos amne ab sociis, nullo labore profligari posse; se si viri essent sequerentur, priorisque metus infamiam nouo & expedito facinore deletum irent. Ita postridie ingenti multitudine Mauri in Francos impetum faciunt, ac dimicatur summa vtrinque contentione; hinc Mauros ignominiâ, inde Francos præter gloriam impellente necessitate victoriæ: ideò instauratis animis, quamvis longè impares numero, in fugam Mauros Franci coniiciunt, cædúntque passim, donec offusa nox quietem victis victoribúsque indulsit. Ab hoc prælio Vigobertus obnitente nullo se suis adiunxit, admouítque ad vrbem copias, obsidionem lentam paraturus; quæ tamen frustra fuit, oppido rerum omnium copia instructo. Quocirca ineunte iam hyeme fuit in Septimaniam redeundum; rebus quidem multis præclarè gestis; sed ingloriè, quia nullo fructu: adeo finis summa dignitas est, quem nisi consequeris, nihil præstas.

XXVII. *Dertosam expugnat Ludouicus.*

At Ludouicus dedecori vertens, quòd is gloriæ suæ cumulus deforet, magnis delectibus per hyemem habitis, & accersito ex Francia supplemento, statuit ipse Dertosam aggredi, vrbísque pertinaciam non amplius lenta obsidione, sed vi & machinis expugnare & frangere. Nec secus quàm decreuerat præstitit. Quare nec dolo nec stratagemate grassaturus, traiecto per hostium tela Ibero, Dertosam positis castris circumcingit; partitúsque in Heribertum, Lituardum, Isembardum, alióssque fortissimos Duces oppugnandi munera, acerrimum præliandi genus

nus instituit; quo immensæ murorum moles pro clypeis, ac ingentes phalaricæ molarésque lapides pro iaculis sunt, pilis & gladiis. Tenuit oppugnatio dies quadraginta; per quos seu vineis & testudinibus murum subruendo, seu turres arietibus quatiendo, seu bellicas machinas in propugnatores vrbis effundendo, ita Mauri vexati sunt atque attriti, vt tam animis fracti quàm viribus, se cum vrbis clauibus potestati Regis permiserint (quas ipse Patri acceptissimum munus posteà detulit) ingenti Saracenicæ gentis terrore, ac Franciæ gloriâ. Repetita rursus Hispania, & ab ipso Rege, & ab Heriberto legato. Nec Legatus præter vastationem momenti quidquam confecit; coactus obsidionem Oscæ deserere, quam susceptam fortiter, at negligenter promotam, reliquit turpiter; adeò in rebus quidpiam est præter initia. Ludouicus oppresso quem antè retuli tumultu Vasconum, cum exercitu Pyrenæis quà Nauarram iungunt superatis, Pompilone moratus aliquandiu, præclara multa in publicum bonum constituit; tum in reditu, prudenter odoratus proditores Vascones eam sibi apparare fraudem, quam olim Patri in iisdem locis texuissent; eorum ducem apprehensum necauit suspendio, dein reliquorum omnium vxores & liberos, quà sponte quà vi ad se adductos, loco obsidum per abrupta montium primum inter extremumque agmen secum habuit; ita perdifficilem viam emensus incolumis, præsidio quod mirum est, mulierum atque infantium, hoc est infirmitatis ipsius. Et ij post transitum affinibus redditi, ea incolumitate quam præstiterant. Porrò de iis apud Hispanos scriptores mirum silentium, ne inuidiam dicam; cùm sanctissimo in perfidam gentem prætermisso bello, Carolum Imperatorem in Alphonsum Regem componant, magnâ illâ quam suprà recensui clade. Sanè tam disertè id Aimoinus exscribit, vt loci dubio nihil sit; & adstruit ratio, id iussu Caroli motum bellum, tum ad obtinendas quas pepererat ipse victorias, tum ad arcendas Maurorum incursiones, quibus littora Franciæ atque Italiæ, ac maximè Corsicam insulam immissis classibus fœdè infestabant. Nec pigebit eas hic delibare, vt virtus Caroli, atque in Rempublicam Christianam merita, præsertim in Hispaniam, cuius sanabat vlcera pernicie hostium, in luce sint atque memoria. Nam primùm à Pipino missa est ab Italia classis in Corsicam, ad depellendos Mauros, qui nec expectato classis appulsu, in Hispaniam vnde soluerant præcipites redierunt. At cùm fermè quotannis in eandem Corsicam prædones iidem exscenderent, misit in eam Carolus defensionis causa Burchardum Comitem stabuli: nec defuerunt cupiditati solitæ Saraceni; primò in Sardiniam appulsi, eaque exclusi infausto prælio; tum in Corsicam versi, prædam obuiam rati; exceptíque à Burchardo, nauali pugnâ victi ac fugati sunt, duodecim nauibus amissis. Nihilominus aliquantò post, obstinata gens in Corsicam redit, & ipso Paschatis die ciuitatem pietati addictam funditus diruit. Ea etiam audacia pertinacibus ad prædandum fuit, vt Niceam Narbonensis prouinciæ, & Centumcellas Tus-

Ludouicus per Pyrenæos transit.

Saraceni repressi.

ciæ maritimum oppidum, repentino impetu populando exhauserint, demùm à Sardis dimicatione victi & repulsi. E quibus colligam, numerosos & perinfensos Christiano nomini populos, non intra pyraticam quieturos, si in alium Principem incidissent quàm Carolum; tantíque viri maiestatem & curam fixisse metas effusis gentibus; quà Mauris, quà Danis, quà mari, quà terrâ, passim irrumpentibus; Franciâ tunc honestissimè depugnante, cui iidem hostes forent qui Ecclesiæ.

HISTORIÆ

HISTORIÆ FRANCICÆ LIBER QVINTVS.

SYNOPSIS.

Bellum contra Venetos. Caroli & Pipini mors. Ludouici modestia. Caroli Magni obitus, & dotes. Ludouicus Pius Imperator. Danicum bellum. Ludouicus Hispanis opitulatur. Romam pacat per Bernardum. Antistitum moribus consulit. Stephanus V. in Franciam venit. Ludouicus filios coronat. Abroditi bellum mouent, & Saxones. Bernardi defectio. Bellum Britanniæ. Iuditæ nuptiæ. Bellum in Hungaros. In Danos quid actum. Bellum contra Mauros. Lotharius Imperator; Romam venit. Causæ coniurationis in Ludouicum. Pipinus in patrem rebellat. Ludouicus rebellantes disiicit. Coniurati pœna affecti. Noua seditio à Pipino. Pipinus fratres sibi adiungit. Instauratur rebellio. Ludouicus à suis deseritur: In custodiam traditur. Ludouicus damnatus ab Episcopis: Imperio restituitur. Lotharij pugna prospera. Cabilo direpta. Ludouici pietas. Lotharius Romam vexat. Ludouici sensus de Cometa. Pipini mors. Ludouicus

regnum diuidit. Ludouicus filius rebellat. Ludouici Pij obitus. Bellum à Lothario. Pugna Fontiniaca. Lotharius admiſſus in Galliæ partem. Saraceni inuadunt Italiam. Ludouicus Iunior Imperator. Lotharij pius finis. Ludouicus Saracenos vincit. Ludouici cum Baſilio contentio. Ludouicus proditus ab Adelgiſo. Lotharius Iunior, & Valdrada pellex. Lotharij Iunioris mors.

CAROLVS M. I.

Bellum contra Venetos.

DVM hæc in Hiſpania Ludouicus patrat, & in Germania Carolus patris Imperatoris legatus Danos contundit, Pipinus Hunnis iam profligatis, in Italia vincit. Nam Grimoaldo Beneuenti Duce ad tributum & præſtandam fidem adacto, orta eſt ſubinde maioris motus maioríſque laudis occaſio. Siquidem cùm anteà Dalmatiam Carolus armis ſubegiſſet, Nicephorus virorum peſſimus, qui Irene Imperatrice deturbatâ ſolio in illud per nefas conſcenderat, eandem Dalmatiam armis recepturus, ſupero mari claſſem immiſerat; quæ nullo ſucceſſu cùm Venetiis ſe continuiſſet (& Græci Imperij Venetiæ erant) in Epirum ſoluit. Biennio pòſt eadem inſtructior Paulo duce rurſus in Dalmatiam miſſa, ad prioris expeditionis purgandam ignauiam, Comaclium in Veneto mari haud amplam inſulam, milite expoſito occupare tentat. Verùm Græcus hinc à præſidiariis cum clade pulſus, Venetias petiit, & bello deſperato ad conſtituendam quovis fœdere pacem ſe conuertit. Nec eam abnuebat Pipinus, niſi Villarenus, Obelerium Sabellicus vocat, & Beatus, Venetorum Duces, vel in Paulum inuidiâ, vel in Francos odio, pacem occultis artibus conturbaſſent, poſitis etiam Paulo inſidiis; quarum ipſe gnarus, Pipino detectis Venetorum dolis, rediit Conſtantinopolim, amicis quàm hoſtibus longè infenſior. Pipinus verò ne inulta Venetis perfidia foret, contractis nauibus aggreſſus Venetias, expugnauit, Ducéſque perfidos mali originem captiuos habuit. Et hæc Ammoinus Gallicus ſcriptor, cui cùm repugnet Sabellicus, & Pipini cladem illatam à Venetis narret; neque nobis veritas tam procul ſpectantibus ſat patere poſſit; ſua cuique genti ſit gloria liberúmque arbitrium. Tamen haud abſimile vero crediderim, Pipini claſſem inter inſularum Syrtes adductam, (necdum enim Venetiæ in vrbem coaluerant) locorum ignorantiâ, hoſtium inſidiis patuiſſe, & cum ſtrage eciniſſe receptui. Sed id perleue detrimentum, gentis gloriam nuſquam obſcurauit. Nam erant res tum domi, tum foris, admodùm proſperæ, gloriâ Caroli repubeſcente in liberis; iámque eorum concordiæ cauerat Pater, deſignatâ cuique parte Imperij; nempe Carolo natu maximo Franciâ quæ inter Albim & Ligerim foret; Pipino Italiâ; & Ludouico Aquitaniâ ab Ligeri ad Iberum; Principum quovis iiſdemmet prouinciis aſſueſcente à teneris. Verùm hæc plaga optimo Imperatori prima inuſta eſt, Pipini fatum; generoſo

generoso iuuene & Patris Martiam indolem referente, post Venetum bellum febri correpto, quâ in flore ætatis & victoriæ plausu extinctus est. Haud multò pòst, modò Saxonibus Danisque domitis, ceu laureatas victimas lethum expeteret, propius ad exemplar Patris conformatus, Carolus, è morbo simili diem obiit; Imperatore orbo propemodùm, & in Ludouico spem caducam fratrum collocante. Is è paternis virtutibus pietatem maximè & religionem hauserat, támque altè imbuerat, vt si per Carolum patrem licuisset, Carolomanni propatrui æmulatus exemplum, regno amplissimo spéque amplioris ab se abdicatis, ad monasticam vitam secessisset. At quod paterna veneratio vetuit, vt pietatem promoueret exemplo, id curâ & studio perfecit in aliis; Cœnobiis pluribus per Aquitaniam instauratis, cultúque religionis propè demortuo, exstruendis dotandísque Basilicis suscitato. Nec pietas ciuili prudentiæ in exequutione munerum oberat; scribitúrque Patrem aliquando accepta ratione officij quod Ludouico iniunxerat, coram effusis præ gaudio lacrymis exclamasse; O socij, gratulemur nos victos ab iuuenis huius sagacitate senili. Et verò vt Patri nihil iucundius quàm vinci à filio; ita acceptissima Seni æmulatio virtutis, qua vna & propria gloriatur.

Carolvs M.

Ludouicus superstes.

II.

Ludouici modestia.

Porrò administrabat Aquitaniam Ludouicus, cùm fratrum obitus Patrisque orbitas nuntiata, videbantur iuuenem euocare ad Patrem, specie consolandi, reuera ad consortium regni, & delibandam hæreditatem iam proximam. Eámque in rem & à paternis arcessebatur Aulicis, ad nouum solem se conuertentibus, & ab suis incitabatur summoperè, ad summam rerum mox aspirantibus; cùm ipse fræno inhibitus quod vt calcar alij subiiciebant, veritus intimo pietatis sensu, ne festinando, ad fraterna spolia euolare, partiendámque paternam purpuram videretur; hæsit in Aquitania; donec à Carolo modestiam filij demirante Aquisgranum euocatus est. Pater per æstatem secum filium habuit, doloris solatio ex charitate quæsito, imbutúmque penitus arte regnandi, præceptis quæ longo vsu perdidicerat traditis, ad consortium regni Imperiíque admouit, coronâ illi in publico conuentu impositâ, quem designabat tot gentium Dominum. Attamen ab Imperio distraxit Italiam, cui suum Regem præfecit; itáque appellari iussit Bernardum Pipini filium, quantumvis spurium, adolescentem magnæ spei, Avóq; gratum paternâ memoriâ. His constitutis filium abs se dimisit in Aquitaniam, ne fortè sol oriens occidẽti officeret, nêve ante mortem nõdum depositus senex moreretur. Et quidem ad eam se Christiano animo comparans, iam ad senium accedentibus morbis, ab illicitis amoribus, si qui fortè fuerant, se totum vindicans, corpus ciliciis, & pio dolore mentem affligebat: Donec Mors decoctis vitiis cœlo dignum inuasit, præmissa febri admodùm graui; qua cum decubuisset, abstinerétque à cibis, solo potu eóque infrequenti corpusculum fouens, quo vno remedio ægritudinibus medebatur; pleuritide accedente, septimo die, pastus Christi corpore, desiit viuere; annum agens vitæ septuagesimum secundum, regni quadragesimum septimum, ac decimum quartum Imperij. Conditúmque est corpus Aquisgrani, ea in Basilica quam tanto sumptu tantáq; curâ exstruxerat.

Caroli Magni obitus.

Anno 814.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL 2.3.24

CAROLVS M.

præſagia iacturam grauem Orbi nuntiarunt. Siquidem tribus extremis quibus vixit annis, ſæpius Luna & ſiderum Princeps defeciſſe viſi, & in ipſo ſole nigricans macula palàm ſpectata eſt: Ingens porticus qua Palatium Ædi ſacræ adiunxerat, ruina ſubita corruit; Imperatorem, vltimâ in Godefridum expeditione, cùm manè lucis crepuſculo prodiret è caſtris, radianti lumine fax coruſcans, è ſublimi, ſereno cœlo, infernè allapſa, circumplexa eſt; mox equo cui inſidebat ceruice prona procumbente, ille excuſſus eſt; at tanto impetu, vt fibula quâ connectebatur ſagum diſrupta, balteus in plura fruſta diſcerptus ſit, quodque dextra ferebat haſtile longo ſpatio excuſſum procurrerit. Aliáque eiuſmodi obſeruata ſunt plurima, cœlo plerunque calamitates terræ prægustante, & Deo præmonſtrante ſcopum quem feriat. Condebat tabulas amantiſſimus ſuorum Princeps, quibus liberos tum deterioris ſexus, tum ſpurios impertiebat facultatum parte, ſed morte præuentus imperfectas dimiſit. Verùm tertio ante anno, gazam opulentiſſimam & numeratam pecuniam in ſacras Baſilicas atque Domeſticos ſcripto diuiſerat: Parte multò maximâ in Metropolitanas ædes aſſignatâ, quas & ipſe recenſuit; reliquis in mendicos & Domeſticos attributis. Quæ omnia Ludouicus ex arbitratu Patris impleuit. At Francis luctus immenſus hæreditas fuit, Maximum Principem optimúmque Patrem deflentibus: Quanquam & propagatio regni ampliſſima magnum poſteris patrimonium fuit. Nam ab Rheno & Ligeri, qui Franciæ termini ſub Pipino erant; hinc ad Iberum; ad Viſtulam illinc, tam immenſo ſpatio fines prorogauit, vltra Alpes limite ad extremam Italiam moto, vt quod de Romano Imperio Pompeius quondam, de ſuo Carolus affirmare poſſet; ſe quod finis foret meditullium feciſſe; pluribus gentibus peragratis vincendo, quàm quæ peregrinando exploratæ Maioribus forent: pace etiam per tot bella partâ; metu primùm populis, pòſt amore conquieſcentibus.

III. *Caroli Magni dotes præcipuæ.*

Fortunâ proſpera vſus eſt plurimùm, Deo curſum admoderante, & meruit ob virtutes publicas priuatáſve, habere ſortem in poteſtate. Nunquam ad bellum niſi deſperatâ pace incubuit; nunquam bellum geſſit niſi pacis memor & cupidus, armis hoſtem appetens, vt ſeruaret. Religionis obſeruantiſſimus erat; maximè in Eccleſiam ſedémque Romanam, cuius Antiſtitem venerabatur vt Patrem, opulentiſſimis donis in Baſilicam Diui Petri collatis. Opes immenſas in Aquiſgranenſi Æde impendit, omni ſtudio & pretio ad nobilitandum opus indulgens. Turbis egenorum liberaliter erogabat ſtipem; erantque mendici comitatûs regij aſſeclæ: Nec Europæ finibus largitiones conſcripſerat, peruagabatur Aſiam donis ipſámque Africam; miſſis Hieroſolymam, Alexandriam, atque Carthaginem, qui Chriſtianos vel captiuos vel inopes iuuarent pecuniis; ideò ſtudioſè Saracenorum Principum amicitiam coluit, vt Chriſtianos mollius regerent, affligerentque temperantius miſeros. Ædificia præter ſacras ædes multa excitauit: Palatium Aquiſgrani dignum quod incoleret amarétque; alterum ad Moguntiam, tertium ad Vahalim, quà Batauiam alluit; quin & bono publico Rhenum ponte iunxit ad Moguntiam vrbem quingentis paſſibus amplexo

CAROLVS M.

alueum; decemque annis surrexit structura, tam peritè tamque solidè exædificata, vt coæua orbi crederetur; fortuito tamen consumpta incendio, tribus admodùm horis tot annorum opus vastantibus: Annóque proximo Carolus obiit, præmonente scilicet Numine, excitanda in cœlis opera, quæ naufragiis supersint atque incendiis. Erat & magnificentiæ in aduenas miræ, excipiebátque omnes regiis ædibus, cultu & opulentia regia, imò animo amplissimo, cui benefacere lucrum esset, & verè lucrum, nullo abscedente, quin se hospiti tanto addiceret. Summa in eo sciendi cupiditas, impleuerátque illam eximiè. Mirum est in barbaro seculo, & doctrinæ omnis experte, quantùm eruditus quantùm imbutus scientiis fuerit. Callebat apprimè Musicam, quam sacris hymnis semper adhibuit; habebat arctum cum Musis commercium, versúsque fundebat quàm qui eâ ætate optimè; tam singulari erat eloquentia, támque expeditè nitidè & ornatè, tum in colloquiis tum in concionibus disserebat, vt eum non modò potestate, sed sermone Principem crederes; præter Francicum idioma quod nunc Germanicum est, Latinè elegantia summa loquebatur; Græcè minùs commodè, voces tamen scitè percipiebat: Studuit plurimùm in amplificando Francico sermone & ornando; scripserat vocum omnium indicem; indidítque ventis & mensibus appellationes nouas, expunctis veteribus Latinis aut barbaris; suæ gentis gloriâ non armis modò sed ingenio propagatâ: perceptam habebat Dialecticam penitus, & Astronomiæ studuit plurimùm, mirifica siderum mente complexus, cogitatione quantùm fas erat suprà terrestria & caduca vehens. Prisca Francorum carmina, quibus de more gentis illustria Regum Principúmque facinora concinebantur, ne interirent, accuratè collecta, scripto consignauit, vitam quà poterat claris Heroibus largiendo. Viros doctos admirabili quadam prosequebatur beneuolentia, quibuscum frequentius quàm cum militibus versabatur; Albinum maximè, siue Alcuinum sibi legationis causa ab Anglia missum, & ob singularem doctrinam statim acceptum, cùm donis & amicitiâ retinuisset in Francia, dilexit impensius; eóque vsus est ad communicandas scientias Francis, conditâ Parisiis Academiâ studiorum, quæ per tot bella & calamitosissima tempora hactenus stetit; arcessiuitque immenso sumptu Magistros, qui profiterentur literas, rudesque militiâ Francorum animos cicurarent. Hæc fortasse paulò fusius scripsi, quæ vt in vulgari homine laudi sunt modicæ, imò ferè nulli in Principe, qui neglecta republica Sophistam ageret; ita in Imperatore ciuili prudentia & militari vsu clarissimo, sunt magnæ gloriæ; semper inter arma versari aut studia, bella erudito otio interscindere, & disciplinis animum aut periculis corpus exercere. Erat staturâ prolixâ admodum, septem pedes implente, sed membris validis, & ad staturæ modum conformatis; nisi quod aluus pinguior paulùm extaret. Mitis animus, facilis, apertus, & in regia potestate nusquam superbus; tam à suis amatus, quàm eorum amans: totus beneficus; nam amoris prodigus, donis neutiquam parcit. Vulgò habitus est, deterioris sexus amantior; credo solitâ in Principes inuidentiâ, si quid eiusmodi fuit, exaggerante; cùm peccatis obnoxij neminem velimus ab

CAROLVS M. IV.

iis immunem. Sanè Carolus inter sanctos adscriptus, verè Magni nomen impleuit, cùm amplissimus magnitudinis modus à sanctitate petendus sit.

Audito interitu Patris Ludouicus celeriter Aquisgranum occupaturus turbas se contulit: erat enim suspicioni Vala Imperatori charissimus, & festinantem ad Imperium breuis moræ piget. Verùm nouo Principi omnia prona & ad obsequium inclinata. Vala primus omnium venienti occurrit, professus obtemperationem arctissimam, fuitque exemplo cunctis Proceribus. Inde Ludouicus persolutis Patri honoribus, & quæ per codicillum imperauerat exequutioni mandatis, ad curas Imperij se accingens, primò penates regios repurgauit. Fœminas quotquot nominis mali aulam terebant eliminauit; sorores, quas semper in comitatu Pater habuerat, ex aula itidem missas, suo quamque loco ablegauit; earum amatores, partim pœna affecit, partim donatos venia longiùs depulit, noxámque præteritam quà liceret emendaturus, nullam in Aulam admisit fœminam, præter paucas admodùm, quas decori necessitas Hermingardæ coniugi deposcebat. Tum legationibus adiecit animum quas ad Patrem missas, præsertim à Leone Armeno Græco Imperatore, suo excepit nomine, dimisitque perhonorificè. Mox securus Franciæ, Bernardum nepotem ex fratre exciuit, promptúmque obsequio, iuxta Patris arbitrium, dictum Regem Italiæ missum fecit. Pactum cum Grimoaldo Beneuenti Duce instaurauit, vt se beneficiarium professus Imperij, septem auri millia quotannis in tributum daret: Saxonibus Transalbianis remigrandi in patriam facultatem fecit, soluitque onera quæ iniunxerat Pater; ratus vi & timore coërcitos hactenus, amore & beneficiis prouocandos in melius; nec spe lusus est, fida in posterum gente, Regisque indulgentiam iusto obsequio commendante. Ex tribus filiis maiores duos, quorum reuerentiâ continerentur populi, in regendas prouincias misit, Lotharium in Bauariam, Pipinum in Aquitaniam; tertium Ludouicum nomine, etiamnum puerum, sub oculos suos crescere voluit. Postea studium corrigendi luxus, quo laborabant multùm Antistites, oriens belli motus paulisper auertit. Ab Godefrido bellicoso illo Danorum Rege, & Hemmingi successoris obitu, ciuile bellum inter eiusdem Godefridi liberos, & Harioldum atque Regnifridum Hemmingi vel affines vel liberos, regnum distraxerat: ac post prælia iterata cùm se inuicem solio pellerent, postremo conflictu Regnifridus, & vnus è Godefridi liberis maior natu, pari vtrinque clade ceciderant. Verùm Harioldus, siue fratris interitu, siue maiori suorum strage, sibi ipsi diffidens, implorata ope Ludouico se tradit. Ludouicus gloriæ fore & commodo ratus, si æmulæ genti Regem imponeret, exceptum beneuolè Harioldum, iussúmque sperare omnia, in Saxoniam misit, dum paratur exercitus. Data reducendi Regis prouincia Balderico legato, milésque assignatus Abroditi & Saxones, qui contigui Daniæ non arcessendi longius forent, & maiori animo in proximos æmulos decertarent. Haud cunctanter miles lectus, ipsaque hyeme admotæ ad Albim copiæ, minabantur transitum & conficiebant; nisi molliori cœlo & pluuio, amnis vel soluta glacie vel fallente, arcuisset vestigia; molestiore dum parcit hyeme, quàm cum sæuit.

Anno 814.

LVDOVICVS PIVS IMPERATOR.

Danicum bellum.

Quocirca opperiendus fuit vernus tepor, quo liquatis aquis, traiectúque facili, in Daniam Baldericus exercitum mouit. Progressus in interiora, transmisso etiam Egidorâ amne, cùm instar incendij cuncta corriperet, armatum hostem (in quo caput) quærendum statuit & prouocandum. Erat is magno exercitu, nauiúmque ducentarum classe, in insula tribus millibus à continenti diuulsa, propugnatoris specie, mari, exercitu, operibúsque protectus. Septimis castris ad Oceani littus Baldericus venit, statiuisque positis, ostentabat pugnam, eliciendi hostis cupidior. At cùm ille quasi relegatus in insulam, se suasque naues statione pertinax contineret; triduóque frustra consumpto, nec progredi Baldericus penuria classis, nec vincere posset hostis absentia, regione Harioldo subiecta, captísque obsidibus, vno metu victor, in Saxoniam rediit. Interim Ludouicus Christianæ pietatis in subleuandis miseris haud paulò diuersum edebat specimen. Plerique Hispaniæ populi, grauissimo Saracenorum iugo afflictati, & in seruitutem durissimam rapti, vnanimes, auitis sedibus ac facultatibus, si quæ miseriis superessent, relictis, in Franciam penetrauerant; petita à Ludouico veniâ, parati quibus iuberet conditionibus, non obsequi modò, sed seruire; longè meliori vt profitebantur statu, si Christianis ac fratribus, quàm si barbaris & crudelissimis dominis manciparentur. Imperator qua bonitate erat & pietate, seruitutis atque mancipij voces detestatus, eos in Septimaniam, Prouinciam, & Aquitaniam admisit, ac pari cum Francis donatos libertate, agris assignatis, quorum cultura sustentarent vitam, dato eam in rem diplomate, perbenignè amplexus est. Nec in eo beneficium stetit. Quippe cum iis receptis Comites sua ex gente ad maius solatium Imperator dedisset, à quibus regerentur & facilius & suauius; ab iis noua calamitas nouáque seruitus repente orta est: Siquidem Comites noua potentia impotenter vsi, statimque iugi quo soluti erant immemores, ereptos agros miseris, traducebant in proprios vsus, quin & heros deturbatos bonis rapiebant in seruitutem; vt iam benignitas Regis detrimento foret, acerbiori naufragio quòd in portu obrueret. Quibus iniuriis ad Imperatorem delatis, diplomate altero plagam persanauit, amotis Comitibus, & dominis in agros suos restitutis; cauitque in posterum, ne priuati eiusmodi tyranni in exitium plebis insurgerent. Ista procurantem repentinus casus ab Hispania in Italiam auertit.

Ludouicus Hispanos iuuat.

V.

Romam per Bernardum pacat.

Posteaquàm vita functus est Carolus Magnus, cuius auctoritate Leo Pontifex sedésque Romana securè agerent; confestim quasi euerso propugnaculo, Leonis inimici retectis odiis à diuturna dissimulatione implacabilius, in ipsius caput conspirarunt. Quâ re ad Pontificem perlatâ, siue audaciâ sicariorum, haud valdè occultantium quod inultum sperabant; siue Leonis cautione, ex veteri facinore nouum æstimantis; continuò in eos lege agi præcepit, protrahíque in lucem scelus iusta pœna plectendum. At cùm noxæ auctores affinesve inter Principes vrbis censerentur, & proculcatis mandatis Pontificiis Iudicum ministris arma opponerent; breui Roma in factione scissa est, pluresque cædes, direptiones, atque incendia perpetrata. Dissipato mox tumultus rumore, & vt fit cum incremento;

LVDOVICVS PIVS.

nuntiatur Imperatori deprehensas à Leone insidias, nulláque præuia disquisitione, cunctos qui venerant in suspicionem criminis, viros licet principes, ipsius iussu contrucidatos. Imperator grauitate rei commotus, Bernardum Italiæ Regem sine cunctatione delegat, qui causam criménque accuratè exploret, sibi renuntiet perspectum, flammasque incendij restinguat. Bernardus celeriter dicto obtemperans, vbi Romam venit, morbo decubuit; quod tamen compererat, nimirum innocentiam Pontificis, & inimicorum atrox flagitium, per Geroldum Comitem, adiunctis à Leone legatis, Imperatori significat. Et legati Leonis probata innocentia, honorificè ab Ludouico dimissi sunt. Nihilominus iidem inimici qui Bernardi metu Româ aufugerant, nouis veteris odij flammis, confirmata audaciâ Bernardi morbo atque absentia, collecta nefariorum manu, in ædes pluribus in ciuitatibus à Leone exstructas, impetum faciunt, asseruata diripiunt, nudisque tectis ignem subiiciunt; vrbíque imminentes, minantur se vi irrupturos, & quæ sibi ablata fuissent, repetituros cum fœnore. Et minas implessent haud dubiè, nisi Bernardus Vinegiso excito Duce Spoletino; tumultum pacasset, & gladiatoribus facultatem criminis eripuisset. Paulò post Leo è vita excessit, quà senio, quà molestiarum patientia; vt Patri Carolo Pontificatus carceres, ita metas filio acceptas referens. Ludouicus interea conuentibus sæpius habitis, emendationi morum, ac refrænando luxui maximè Præsulum nauabat operam. Ii quippe frequentius ob rerùm consultationem euocati in Aulam ab Carolo, vitæ aulicæ illecti deliciis, tum in ea plurimum tempus traducebant, tum ad eius luxum atque mollitiem conformabant sese; pretiosissimis induti vestibus, imo militaribus ornamentis ad pompam; baltheis aureis, ensibus gemmeis, argenteis calcaribus refulgentes; magno vt luxus incremento, cui opulenti reditus impendebantur, ita morum haud mediocri detrimento, exemplo à sacris viris in profanos facilè deriuato. Ergo Ludouicus tum sua indole ad modestiam & frugalitatem procliuior; tum amore religionis, cui damnum maximum inferebatur; decreta sanciuit, quibus eiusmodi vana & perniciosa interdicerentur Præsulibus, reuocatis iis ad pristinum cultum, qui Christianam modestiam saperet: pluribus aliis circa victum Sacerdotum & Monachorum statutis, per quæ pius Princeps exigebat ab aliis quæ ipse præstaret. His dum intendit, Stephanus V. in Leonis locum suffectus Pontifex, nihil prius habuit quàm vt ipsum in Franciam conueniret, & coronandi Imperatoris specie, asylum certum portumque tutissimum, iuxta Maiores, iactatæ Ecclesiæ compararet, sibique ipsi turrim & clipeum. Ergo magnis itineribus contendens in Franciam, præmissis legatis qui Imperatorem consilij sui certiorem facerent, Rhemos venit, vbi eius aduentum præstolabatur Imperator. Nec ab eo quidquam, vt erat religiosissimus, ad venerationem Præsulis summi omissum est: Nam præterquam quod iam ab Italia Bernardum Regem honoris causa comitem illi adiunxerat, & infulatos Præsules excepturos aduentantem præmiserat; is milliari extra vrbem progressus, equo desiliens, humíque prostratus, consalutauit Pontificem; ac post amplexus mutuos & charissimas

Antistitum moribus consulit.

Anno 816.

Stephani V. in Franciam aduentus.

rissimas gratulationes, viam emensi, innixo Pontifice dextræ Ludouici, templum subierunt; solemne canticum ad agendas gratias obituri. Postea Pontifex inter augusta sacrificia Imperatorem vnxit, & coronam auream gemmis pretiosissimis refulgentem, quam Româ detulerat, capiti imposuit, lætitiæ voces faustíque ominis vniuerso populo acclamante; Hermingardam similiter in Augustam vnxit & coronauit; traductisque diebus plusculis, summâ beneuolentiâ Principis & effuso omnium gaudio, vltrò citróque muneribus datis, sed maxima Imperatoris liberalitate, cui præter indolem ad largiendum erat stimulus pietas, Romam versus discessit, & Imperator auditurus legatos Compendium. Nec fermè aliud memoria dignum Stephanus præstitit, mox ab reditu morte extinctus; cui Paschalis virtutum summus est subrogatus; idémque legatos ad Imperatorem mittit, qui se renitentem & inuitum electum significarent, ac peterent ea stabiliri, quæ cum Stephano antè conuenerant; ratus Pontifex sanctus cymbam Petri immotam fore in fluctibus, quandiu Francia pro anchoris esset. Et quidem Imperator instrumento nouo confirmauit quæ ab Auo & Patre Ecclesiæ donata è regno Longobardico fuerant; suámque opem vbicunque opus foret, in tutelam & augmentum Romanæ sedis pollicitus est.

Lvdovicvs Pivs.

VI.

Ludouici periculum.

Hactenus Ludouici primordia satis fausta; cætera vel infelicia, & ad ruinam regni inclinata; vel duntaxat ex malo prospera, nullóque lucro quàm maioris damni quod immineret. Primò contractum casu fortuito periculum ingens, Imperatore ruinâ porticus oppresso; ea quippe lignea, tignis quà vitiatis putredine, quà fatiscentibus pondere, improuiso collabens, Imperatorem dum ab sacra Æde in palatium redit, in imam aream præcipitem traxit, tigna inter, saxa & cæmenta humi afflictum casu horribili; inde mox eductus est, præter leues plagas grauiori nullo detrimento; Deo admoderante periculum, & Principem verè Pium exercente calamitatibus, non obruente. Hoc liber discrimine, fortasse mortalitatis admonitus, Aquis publico in conuentu, Lotharium natorum maximum, ad consortium Imperij adscitum, coronatúmque Augustum dixit; Pipino Aquitaniam in regnum concessit, Ludouico Bauariam; fuitque hic mitissimi Principis princeps error, quod viuus liberos in hereditatem vocauerit, & ambitionem excitauerit, vsu potestatis, coërcendam obsequio, & paternâ reuerentiâ. Verùm hæc agenti Abroditorum defectio nuntiatur, gentis vltra Albim, explorata olim in Carolum fide: Mali causâ à Ducibus, quorum cupiditates vel delicta plebs luit, ortâ & propagatâ in gentem. Trasco Abroditos Regis nomine administrabat, fidémque expeditionibus multis probauerat Carolo: eo posteà ab Godefrido Daniæ Rege capto & necato, cùm Ceadragum filium impuberem adhuc reliquisset, Sclaomirus vnus è gentis Principibus permissu Caroli se Regno immiscuit, vel pro tutore Ceadragi, vel popularium gratia. Lapsu annorum Ceadragus ex Ephœbis egressus Regnum captans seu paternam hæreditatem, Sclaomirum penes quem administratio erat de eo restituendo compellat. Is quia regnum non redditur ea facilitate quâ capitur, excusare, cunctari, fari ambigua, ac negare demum & inficiari restituendum, quod Caroli beneficio

Idem filios coronat.

Motus apud Abroditos.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL 2.3.24

LVDOVICVS PIVS.

ficio & amore gentis datum esset. Ceadragus adolescens viro impar, stabilito regni possessione, re ab armis ad ciuilem litem vocatâ, Ludouicum arbitrum ac disceptatorem causæ dicit; Sclaomiro non auso recusare arbitrum cuius stipendiarius foret; an sperante se vel ab arbitro superiorem futurum; attamen lite disceptatâ; cum alterum ius æquitasque fulcirent, alterum audacia, vis, bellicaque virtus commendarent, Ludouicus arbitri non iudicis sententia litem partitus & regnum partitur, vtroque disceptantium in partem admisso; at neutri factum satis cum ambitionem nulla pars impleat; Sclaomiro præsertim offenso cui ex possessione restitutio grauior; nec minacibus verbis abstinuit, affirmans se nec Albim traiecturum amplius, nec se ad Regem obsequij causa venturum. Nec minas vltra distulit, imo plus quam affirmauerat præstitit. Nam illico appellatis Gotefredi filiis, quos nouerat perinfensos Imperatori cum iis contracto fœdere, bellum in Transalbianos Saxones mouet, gnarus longè meliùs inferri bellum quam repelli. Primus Martis impetus in Esolfeldum castrum ad ripam vlteriorem Albis positum ruit; vt eo capto indefensi essent Transalbiani, facili in citeriores Saxones transitu. Ita Danicæ classis præfectus aduerso amne subiens, orâ vastatâ, sub ipsum castrum anchoras fixit, simulque Gluomus Danici limitis custos ductum terrâ militem Sclaomiri copiis iunxit, terrestri naualique exercitu ad oppugnationem castri conuerso. Ludouicus audita defectione, iusserat suos intenta cura tueri limites, ideoque castrum obiectum maximè hostibus limitanei Comites milite & apparatu omni instruxerant, ideo viribus vtrinque paribus oppugnata arx & propugnata constanter; hinc hostibus arma & machinas ardore magno intendentibus, illinc obsessis ad munimenta castri, vigilias, curam, operam, animumque iungentibus. Tandem oppugnatio cum vltra spem produceretur displiceretque lentum obsidium, primùm Danos & externos tædium cœpit, deinde Abroditos, vnoque consensu repetentibus patriam singulis, soluta obsidio est; magnusque impetus vnius castri morâ euanuit; tanti momenti sunt belli principia, quorum prærogatiua longè efficacior quam in Comitiis. Attamen reo impune adhuc flagitium erat, Ludouico statim in Italicum motum auerso; quo mox pacato, iustus exercitus in Abroditos missus rem paucis confecit, gente victa, & Sclaomiro ipso captiuo; qui ad Ludouicum ductus, præter rebellionem & Danos hostes in limitem actos, multorum criminum à popularibus suis accusatus, post regni mulctam, damnatur exilio; leui admodum pœna, nisi clementiæ principis grauis visa esset. Ceadrago Trasconis filio Regnum commissum; iam æquitate ab sublato æmulo conualescente.

Et apud Saxones.

VII.

Bernardus deficit à Ludouico.

At dum hæc geruntur, res haud paulo maior Imperium turbat, Bernardi totiusque Italiæ à Ludouico defectio; causa ambitio iuuenilisque temeritas; scintilla & fax magni incendij, aliquot Episcoporum in Regem odium & vindictæ ardor, inter quos maximè Anselmus Mediolanensis, VVolfeldus Cremonensis, & Theodulphus Aurelianensis; qui Imperatori ob plura decreta luxum Præsulum adstringentia periniqui, regiam familiam regnumque turbando vindictam expromunt. Postquam Lotharium consortem

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL 2.3.24

Imperij Ludouicus dixit, Bernardum haud modicè ea res pupugit, reputantem seruiendum non modo Patruo, ætate & voluntate Caroli, eò prouecto, sed etiam Patrueli, tantum non puero, sibi vsu rerum aliisque meritis plurimum impari. Anselmus iamdiu in cogitationes Bernardi admissus deprehensâ scintillâ, mouit incendium. *Rem indignam; Regem innoxium, virtutúmque dotibus nobilem, tot iniuriis affici: æque ac Ludouicum è Caroli sanguine ipsum ortum; imò è Pipino maiori natu procreatum, naturæ beneficio Ludouico anteponi oportuisse; Carolo impositum, & voluntatem ab charissimo nepote auersam; nunc in iniuriâ Ludouicum perstare, qui regno Franciæ distributo in filios, ipsi Bernardo abiectionem & humilitatem solam reliquerit. Quid enim Italiæ regnum; nisi vmbratilis quædam potentia, Vicaria administratio, præfectura supra Duces aut Comites, vno titulo eminens; honesta seruitus, & ruinæ occasio? An quid æqui bonique speraret à Lothario tam feroce quam ambitioso; cui Italia videretur Imperium, Patruelis externus, stipendiarius cliens, opulentus reus; Italia prætextu criminis & authoramento? quare iugum excuteret, nutante adhuc potentia æmuli; Ludouicum suis odio esse, tam domi quam foris, meditari secessum prouincias, & sibi quamque velle consulere; regios iuuenes inexpertos rerum, contemptui esse; ipsum vero amori omnibus: id passim votum Italiæ, vt iure supremo rempublicam moderetur. Arces omnes & ciuitates, imò quod maius est, animos omnium, suo in nutu & arbitratu futuros: rem nullam mouendam, præbeat se tantùm Italiæ, eosque sinat hunc tueri regem quem optarint.* His stimulis incitatus Bernardus, vltra ius omne officiúmque prorumpens, defectionem parat, magno tamen consilio, quantum sceleri fas est, Italiæ vrbibus in sententiam suam adductis: pluribusque ex Ludouici familiaribus, tantâ suorum fide atque silentio, vt coniuratio instructa, collecti exercitus, insessa Alpium claustra, summumque Imperium occupatum, vno famæ rumore Ludouicum perculerint: crimine simul orto & magnitudinem adepto. Ludouicus vbi rebellio demùm innotuit, ignauiam diligentiâ plectens, magnis delectibus in Germaniâ & vniuersâ Franciâ habitis, ingentem exercitum in Italiam destinat, omnésque in eam cogitationes intendens, viam carpit Burgundiam versus; hæretque Cabilone tantisper, dum exercitus ad Alpes progreditur. Interea Bernardum periculi species ad noua egit, iam ab montis vertice spectabat abrupta & præcipitia; se magnũ quidẽ si staret, at si vel lubrico pede cespitaret, casum, cautes, saxa, immensas voragines, ac funestam mortem, imminere. Ergo iuuenis nondum in scelere confirmatus, ignarus in delictis eiusmodi, tam initia plecti quam finem; se se abiiciens, præterquam quod, iam ex suis plures perpensa re serio, abs se defecerant, siue criminis desperatione, siue frugis melioris voto, arma deponit & appellatâ Imperatoris clementiâ, Cabilonem ad eum supplex venit, humi prostratus confitensque flagitium, ad augendam miserationem & clementiam. Pari modo rebellionis participes vnâ spe veniæ in potestatem regis se tradunt, statim custodiæ mancipati; produnt consilij autores, præter Episcopos, Ægidium florentissimum gratiâ apud Ludouicum, Reginerium quondam palatij Comitem, Reginaldum cubiculo Imperatoris præpositum, pluresque alios; de quibus in vincula datis

LVDOVICVS PIVS.

Mox illi se dedit.

Anno 817.

datis, aliisque sociis, in conuentu publico Aquisgrani habitâ deliberatione, veteri Francorum lege, rei majestatis læsæ iudicati, damnati sunt capite, regnumque Italiæ restitutum Imperio. At cum Ludouicus impetrare à clementiâ non posset, vt quæ pœna perpetrato fuisset sceleri, & tentato esset, velletque carcerem pro supplicio esse; frementibus contra Primoribus remque exempli in Regentibus pessimi, si reo atque innoxio perinde sit affirmantibus; passus est, nolens optimus princeps Bernardum & conspirationis capita orbari oculis, donatâ mortis pœnâ, ne fortè impunitas nouo aliquando crimini materia foret. Episcopi decreto Synodi ab dignitate deiecti, attonsi sunt, & mancipati Cœnobiis; cæteri vt minus magisve attingebant noxam vel damnati exilio, vel multati honesto cuculli carcere: vnus Bernardus & Reginerius, pœnæ impatientia, & dolore animi, tertio ab orbitate die, interierunt; rati vitâ quæ superesset oculis, nihil molestius. Erátque Bernardus generosus, fortísque iuuenis, ad Patris Auique indolem factus, Icari fato præcipitatus dum summa appetit; nisu adolescentium, vehementi cùm oritur, languenti cùm durat. Porrò eiusdem suspicio criminis spurios Caroli filios inuoluit, Drogonem, Theodoricum, & Hugonem; quorum primus, studiorum litterarumque gratiâ spectatissimus erat; iique sunt in Cœnobium trusi, & Adelardus consobrinus Caroli, sanctitate notâ percelebris (forte calumniante inuidiâ) deportatus est exul; magna infirmitate mortalium, quibus noxæ pœna in noxam est; dumque pœnam prorogant vltra reos, in se ipsi reatum prorogant. Mox audito Bernardi fato, Ludouicum sententiæ piguit; effusisque lachrymis calamitatem iuuenis persequutus, culpam publicè agnouit; quod hanc crudelitatem vt ipse vocabat ex doloris sensu, permisisset iudicibus; multáque eam ob rem erogauit in pauperes: sed & anno pòst quarto Imperator piissimus, conscientiæ purissimæ morsus, doloremque ex Bernardi nece non perferens, publicam obire pœnitentiam voluit, euocato amplissimo conuentu, in quo Princeps summus, sceleris alieni pœnam vltro suscepit, palámque noxam fassus, quod Bernardum passus esset puniri acerbius, pœnas Canonicas pœnitentium subiit, Theodosio magno pœnitentiâ major, quia minor crimine. Et antea Bernardi socios in integrum & facultates restituerat, & Adelardum eiectum Corbiensi Monasterio, magno piorum plausu reuocauerat; tuncque Drogonem, cui & postea, Metenses commisit infulas, fratrésque geminos eductos Cœnobio, reddidit luci primísque honoribus; nullo omisso quo pœnitentiam virtutem perdifficilem Regibus, non obiret modo, sed proferret palamque vulgaret.

Et excæcatur.

Ludouici pœnitentia.

VIII.

Bellum Britannia.

Expeditionem Italicam consequutus est Britannicus motus, alíique deinceps plurium gentium: iam deflectente Franciæ gloriâ, cuius arma continendis partis, non parandis nouis depromerentur; iacturâ primùm famæ, dein potestatis; spernentibus exteris quem non timent sui; & obnoxio exteris, qui non tenet sua. Normannus quidam, erat id viro nomen apud Britannos Aremoricos, titulum Regis, & potestatem inuaserat; propensâ Gentis voluntate veteri ambitione sibi proprios reges cooptantis.

Imperator

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL 2.3.24

Imperator rei momento excitus, ne exemplum in plures serperet, duxit ipse in rebelles exercitum, vnoque prælio in ipsa Britannia rem confecit; quippe cæsus Normannus in acie spem Britannorum simul cum regno excidit; cæteris trunci instar auulso capite, in victoris leges iurantibus. Stetitque tranquillitas, donec agente nobilitate & audaciâ princeps Vvihomarcus, gnarus quibus illecebris caperentur Britanni, se professus Regem, superiores Britannos ab Imperatore abducit. Et primò imperatum iis qui limites tuebantur, vt Vvihomarci possessiones igni & ferro depopularentur, si forte malo suo resipisceret, infirmitatis admonitus. Verùm, cùm nec eo perduellis desineret, imo iam vniuersam Britanniam ad nutum ageret; Ludouicus exercitu magno iterum comparato, cum duobus filiis, Pipino & Ludouico (Lotharium in Italiam miserat,) patris imitatione, qui hostem antea quàm vinceret, obruebat, in rebellem ducit. Primò Condatem, quæ superioris Britanniæ Rhedonum vrbs est, ad Vindianam amnem milite occupat, dein quia hostis in auia loca maritimáque secesserat, desperatione victoriæ; ipse copias in tres partes diuidit, quarum singulas filij, is tertiam vastatione agris inferendâ, & inquirendo hoste deducerent. Et illud quidem perquàm strenuè obitum. At hostis latuit, vrbes tamen nouo sacramento, datisque obsidibus nouam fidem Imperatori iurarunt. Hærebat adhuc fidei scrupulus, an scopulus, Vvihomarcus, qui rebellionis pertinax & ambitionis, tum priores turbas commouerat, tum nouas etiam instruebat. Ideò Ludouicus conuentu Britonum Aquisgrani indicto, quo gentis principes conuenirent, & Vvihomarcum, factâ spe veniæ per fidos compellat, impetraturum plura benignitate Imperatoris, quam armis & rebellione elumbi iam & enerui. Persuasus hac spe Vvihomarcus, Aquisgranum cum cæteris venit, & exceptus humaniter multisque cum donis domum remissus. At cum ibidem seu prauâ indole, seu præmiis viro ambitioso citra spem, & cupiditatem leuioribus, relapsus in perfidiam, dissentientes iam Britones, direptionibus incendiisque vexaret; à Lamberto Comite incautus domi suæ & incustoditus immisso milite interfectus est; haud raro perduellium exitu; quos defunctos magnis periculis, parua tollunt; Deo ludente superbam confidentiam: mox ab hac cæde conquieuit Britannia. At prima Ludouicus expeditione cùm è Britannia venisset Andegauos grauem dolorem concepit animo, Hermingardâ charissimâ coniuge morbo raptâ, ab diuturnâ ægrotatione. Is autem fuit doloris sensus vt à coniugio planè alienus, meditaretur abdicationem Imperij, & voto vitæ melioris, quod olim intenderat, secessum in Cœnobium: quod posteaquam suis non fallacibus coniecturis innotuit, ij machinâ omni in eiusmodi mentem admotâ, maximè officij munerisque in rempublicam debiti, expugnarunt consilium principis, & ad stabiliendam victoriam, ad nouum coniugium impulerunt; haud repugnantem potius quàm assentientem, seque eripientem sibi vt regno se daret. Igitur cum vrgere non cessarent Franci pulcherrimasque Procerum filias certatim in conspectum adducerent; eorum tandem optatis annuens Ludouicus, Iuditham Helponis nobilissimi Comitis filiam,

Rennes.

Anno 819.

Iuditha nubit Ludouico.

LVDOVICVS PIVS.

liam, nobiliorem ætatis flore & formæ, Imperatorio thalamo consortem adiunxit. Qui ex euentibus consilia metiuntur, humanamque prudentiam re incerta conscribunt, ij quoniam ab eo coniugio multæ calamitates Regem & regnum vexarunt, ideo Ludouicum inconstantiæ, ne intemperantiam dicam, accusant; quasi principes deterrimæ omnium sint conditionis, quibus vxor altera interdicatur; aut exemplo domestico patris non iuuaretur, qui quatuor coniuges nullo regni malo incommodóve, si Fastradam excipias, deinceps sumpserat. Et vt fatear, nouercas inter & priuignos offensiones oriri mutuas, non tamen ideo, vbi priuignus est, nouercam excluseris; patri liberum sit coniugem legere, nec auaritiæ liberorum periculum incontinentiæ donet.

IX. *Bellum in Hunnos.*

Defectionem Britannicam, Hunnica statim siue Hungarica excepit. Gentem subactam à Carolo Lindenitus Præfecti nomine administrabat, is nouarum rerum cupidus diu Hunnorum Imperium meditabatur, eámque in rem Cadolacum Comitem præfecturæ Forojuliensis, Imperatori fidum, sibíque è vicinia admotum vigilem, amoturus procul, eundem apud Imperatorem magno studio, superbiæ & crudelitatis accusauerat. Sed cum innocentia mendacij artes refellisset, Lindenitus in Hunniam redux, abiectâ laruâ detrectauit obsequium. Prima belli sors spem viri & superbiam auxit, cum missus ab Italia exercitus, re improsperè gesta magna militum & famæ iactura, Cadolacho Duce morbo ad dolorem animi accedente rapto è viuis, coactus est regredi; deinde legatis ad Imperatorem missis, qui pro flagitanda pace, conditiones quasi victo imponerent, aliásque Imperator exigeret, ceu à cliente atque obnoxio, rursum soluta pax bellumque susceptum. Ad quod gerendum, Lindenitus incumbens, legationibus vicinas gentes ad defectionem sollicitans, ab Imperatore Tunocianos auertit, quippe ij abdicata Bulgarorum societate cum Francos ambirent, celeberrimos Europæ populos triumphis Caroli; Lindeniti artibus intercepti affirmantis imminutam admodum gloriam, ac breui interituram; Ludouico omisso ad eum se in consortium belli adiunxerunt. Interea Baldericus Cadolacho in comitatu Forojuliensi suffectus, iussus rebellantis Hunni superbiam tundere in Carinthiam ingressus, nondum instructo exercitu, ad Drauum amnem hostem obuium habet, ac tametsi viribus admodum impar, tamen eum aggressus acie fudit fugauitque, gratiori victoria, quod insperata. Lindenitus ab Carinthia pulsus, nequaquam fractus animo, in Dalmatiam arma fœlicius vertit. Dux Borna pro Imperatore administrabat Dalmatiam, Lindenito, primo vt æmulus odiosus, mox vt principi fidus accedebat, quod Dragamosum Lindeniti socerum à genero profugum tecto exceperat, quippe socer postquam generum ab rebellione dimouere non potuit, repudiata affinitate, ab eo discesserat, seque Bornæ adiunxerat. Vtrinque acerbis animis itur ad prælium ad amnem Colapium; & apprehendebat victoriam Borna, nisi eam repentina proditio excussisset. Guduscani, qui Borniani exercitus, magnam partem implebant, ante à Lindenito expugnati pretio, vt par est credere, sub ipsum congressum signis conuersis, à Borna deficiunt, atque intacti abscedunt,

cedunt, toto pugnæ pondere in Bornam & Dragamosum incumbente. Et quidem vterque dimicabat fortiter; quamquam diuerso fato, nam Dragamosus ingenti animo pugnans occubuit, Bornam prætoriana cohors eripuit. Lindenitus secundo prælio intumescens, ne fortunæ deforet, in Dalmatiam penetrat, sparsurus latè vastationis miserias; rapiebantque omnia ferrum & flamma; cùm Borna haud ausus coram frontem obuertere, munitis arcibus, promptissimum quemque è copiis legit, hostemque agentem incautius, nunc à tergo, nunc à lateribus, modo noctu, interdiu modo, vel aggrediens vel excipiens, ita exagitauit, vt tribus millibus ab exercitu decerptis, & impedimentis magnam partem direptis, vasa colligere, Hungarus, & festinare gradum adactus sit; varia martis sorte, cui vrgere victos, sæpe ingratum est. Gudusianis mox à Borna subactis, haud diu impunè proditio fuit; verùm Imperator persistente in contumacia Hungaro, habito in cœtu publico, in quem Bornam exciuerat, ea de re consilio, statuit ex eiusdem sententia, magno exercitu in Pannoniam irrumpere, dimicare prælio, si se hostis obiiceret, sin lateret, aut fugeret, vastare agros, vrbes diripere, & facta solitudine bello in posterum interdicere. Vere appetente, vbi pabuli copia primum fuit, tres exercitus è diuersis prouinciis, simul in Lindenitum mittuntur, vnus ab Italia per Alpes Noricas, in Pannoniam inferiorem; alter è Ducatu Forojuliensi breuiori via in Carniolam & Carinthiam; tertius à Bauaria in Austriam eámque Pannoniæ partem, quæ Istrum Drauumque amnes interiacet. Lindenitus, tanti apparatus haud inscius, viribusque admodum impar, quod vnum valuit firmo præsidio Alpium fauces muniuit, & in arcem prærupti montis supercilio impositam, inuecto quidquid pretiosum foret, in eandem ipse cum militum flore, ac spe derelictis agris superstite, se recepit. Francici exercitus aditus varios, pro locorum varietate experti; quippe Italicus emolitus tardius Alpium obicẽ, ægrè deiecto præsidio in ima subiit: Bauaricus longo circuitu, Drauóque transmittendo, haud modicam moram contraxerat; vnus Forojuliensis recta in Carniolam via, quamquam ter hoste prohibente claustris profligato, & Drauo traiecto, in hosticum tempore stato irrupit; vincíque poterat, si omnibus copiis Hunnus irruisset. Tandem gemino adueniente exercitu, iunctis simul viribus vniuersam Pannoniam depopulati sunt, Lindenito continente se intra munimenta, sublimique cacumine patriæ incendia latè prospectante. Redierunt, vastatis omnibus; nullo periculo damnóve, præterquam quod agmen Bauaricum, longo fessum itinere, contracta in Draui transitu ex aquarum insalubrium haustu dysenteria, magna parte absumptum est. Inde Carnioli qui ad Sauum incolunt, & Carinthiorum quamplurimi ad Francos deficiunt. Rursus in Pannoniam sequenti anno tergemini exercitus immittuntur, à quibus regio ita vastata est, vt Lindenitus, iam nouo exercitu ab Italia imminente, deposita spe cum paucis admodum fidis confugerit ad Sorabos, (ij multam occupant Dalmatiæ partem) & ab vno gentis duce in vrbem exceptus, summa perfidia peremerit hospitem, præmiumque sceleris vrbem inuaserit. Postea maiores paraturus vires, ad Lindeuislum

LVDOVICVS PIVS.

LVDOVICVS PIVS.

Bornæ auunculum eum tracturus in rebellionem se contulit; & viro fortasse ponebat insidias, quibus vel perspectis, vel suspectis, ab hospite sublatus est, qui hospitem ante sustulerat. Ita bellum Hungaricum cum fonte & origine periit.

X.

Anno 826.

In Danos quid actum.

In Danos nihil belli susceptum, diuisa gente principum studiis, Harioldus Ludouici autoritate missus in Daniam, pacto cum Godefredi filiis inito regni partem beneficio Franci obtinebat. At consortibus pacti conditionibus nequaquam stantibus, variæ inter eos ortæ sunt turbæ; & eò maiores, posteaquam Arioldus, cum vxore & liberis Christi fide suscepta, magnáque Imperatoris gratulatione, Moguntiæ baptizatus sacra vt videbatur impiis, impia in patriam intulit. Nam ideo insurgentes æmuli Reges, gentis inuidia in eum conflata, quod auitam religionem pessumdaret, nouamque per nefas induceret, regno tandem expulerunt; in quod tamen postea, restitutus est à Ludouico, præter donatum in Frisia Comitatum, in amissi regni solatium. Et ea ad inferendam Borealibus gentibus, Christi lucem ianua primum patefacta, studio & cura Ludouici piissimi, qui Ebbonem Rhemorum Antistitem, fausta primordia pessimo fine mox corrupturum, eò misit; deinde sanctum Ansgarium è Corbeiensi eductum Cœnobio, qui in Dania & Suecia, labores plurimos grauissimasque ærumnas perpessus, sementum Euangelij magno fructu sparsit. Porrò Normanni vna tantum classe vexarunt Franciam, primum quidem ab ora Belgica & ab Sequanæ ostio repulsi cum clade; mox feliciori successu in Aquitanico littore prædis actis direptisque pagis reuersi sunt. Et ab eadem postmodum Dania inustus pudor Francorum nomini. Herioldus Imperatoris fretus auxilio, admissus iam in Daniam paulo acrius administrabat respublicas, aliquot pagis incensis ac direptis, qui minùs præsto dicta audierant. Perculit gentem importuna seueritas, & instigantibus æmulis Godefredi filiis, cùm Herioldi audaciam Francorum potentia niti & ali existimarent, subito in eorum exercitum castris ad ripam Egidoræ amnis ad fines Daniæ positis otiantem impetum faciunt; adortique palantes & incautos facilè cædunt, in fugam agunt, castrisque spoliant; dein recedunt patrato prælio. Tam audax facinus excusarunt quidem Imperatori, sed nulla irrogata est pœna, nimiâ principis, ne socordiam dicam, tolerantia. Et antea eiusmodi crimen Vasconibus impunè fuerat. Æbulus & Asinarius Comites in Nauarram vltra Pyrenæos missi cum copiis in Vasconia ipsa conscriptis tumultum ortum Pompilone compresserant, iussisque perfectis deportabant in Franciam militem, & soluto vt inter pacatos agmine Pyrenæi iugum exscendebant.

Et cum Vasconibus.

Montis incolæ ex prædandi more, saltum insederant, positisque insidiis imminebant prædæ; iidem qui viæ duces & fraudis conscij de industria exercitum in saltum inducunt; tunc seu admoto ad ignem pabulo, incautos, inermes, ac trepidantes, aggressi, parati, armis tecti, certique victoriæ, omnes paucis exceptis, vel in mortem vel in vincula rapiunt; Comites capti; quorum Ebulus Cordubæ Saracenis pro mancipio venditus, Asinario meliori sorte, agnoscentibus gentilem suum qui ceperant, data libertas est. Nec irrumpentibus Bulgaris satis firmum

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL 2.3.24

obiectum est vallum, qui per varias legationes appellatam Franci amicitiam, pòst aspernati sunt majore iniuria; & in Sclauos Franco vectigales, misso per Drauum nauali exercitu irruentes, regionem subactam, eiuratâ Franciâ per Præfectos suos administrabant: breui morbo penetraturo in viscera, qui neglectus membra depasceret. Vltio tamen in Forojuliensem Ducem Baldericum exprompta, cui earum gentium assignata propugnatio erat, & eius ignauiæ cum adscriberetur successus hostium, imperio & præfectura dejectus est; diuisa administratione prouinciæ in quatuor Comites; hoste interim ignauiæ præmium obtinente. Et in Septimania & Catalaunia non satis commode agebatur.

LVDOVICVS PIVS.

Cum Bulgaris.

XI.

Bellum in Catalaunia contra Mauros.

Bera Barcinonis Comes, militaris vir, nec vulgaris famæ, in diuersa raptus, in perfidiæ malique doli suspicionem incurrerat; eiusque criminis in conuentu Procerum coram accusatus, accusatori equestre certamen indicit; qui mos erat illorum temporum, vt duello, qui agebatur reus purgaret se, isque reus vel illati criminis vel calumniæ haberetur quem perculisset Victoria; quasi innocentia viribus corporis præstaretur, semperque causa ea esset melior, quæ fortunatior. Beram victum ab aduersario, ceu probato ac comperto crimine sententia Procerum, quasi offensæ Majestatis reum damnauit capite; eratque pœna in proximo ni clementiæ singularis princeps mortem exilio commutasset; Rhotomagum deportato reo. Inde cum Abulamo Mauro in Hispania Rege, sancita pax, iterumque rupta, duntaxat vastationibus mutuis laborauit. In quibus, Mauris præpollentibus, Pipinus Aquitaniæ Rex designatus à patre, in eas oras missus, hostilem impetum frenauit aliquandiu; quo mox digresso, nouæ eæque graues ob perfidiam vnius hominis Catalauniam turbæ agitarunt. Azo siue Aizo è comitatu Imperatoris (causa non scribitur) clam se proripiens in Ausonam Pyrenæorum vt volunt oppidum, dolo inductis ciuibus receperat se, vrbemque postea ad id quod parabat flagitium minus promptam, ferro sublatis incolis, diruit; nec rebellionem vltra dissimulans, castra regionis natura loci tuta communiuit, missoque ad Abdiramam Saracenorum Regem fratre in legatum, pacto fœdere, barbari amicitiam, fidem, opemque, perduellione ceu stipendio meruit. Modum præbuit confirmando sceleri Imperator, qui solita cunctatione, ne quid inconsultius gereret dum conuentum proximum operitur, autumnali venatione pro Francorum Regum vsurpato more se oblectans, moram fecit crimini, aluitque monstrum præfocandum in cunis. Nam Azo interim Saracenorum præpollens copiis, custodes limitum sæpius vicerat, adeoque vexauerat assiduis incursionibus nullo permisso ad quietem otio, vt eorum plerisque fuga dilapsis, limites vacui hostem in Septimaniam & Catalauniam mitterent. Accesserat potestati tantæ nouum incrementum, Villenundus Beræ exulantis filius, qui seu patris ignominiâ, seu repulsâ propriâ, quia Bernardum ex Hispanis ortum, comitatui Barcinonensi Imperator præfecerat, & ipse rebellionis antesignanus, Azoni iunctus, Ceritaniam & Vallensem susdeque miscebat. Tam pestilens cancer, cum resecari ferro oporteret, mollitie Imperatoris inualuit. Nam in Hispaniam pro exercitu valido Helisacarem Abbatem

LVDOVICVS PIVS.

cum Hildebrando & Donato Comitibus misit, qui togatis officiis sedarent animos, ac præclaris hortationibus ad meliorem frugem reuocarent. Et ij quidem præsertim Helisacaris industriâ, haud paucos à prauo consilio absterruerunt, multis quæ nutabant constabilitis prudenter; Bernardus præterea, strenuitate summâ & vigilantiâ, Azonis qua vim repellendo, qua refellendo insidias, Barcinonem aliasque vrbes seruauit. Enimverò flamma restinguenda erat, non repellenda; quippe Abdiramanus, magnum conflabat exercitum, quem Duce Abumarna affine suo ad promouenda Azonis consilia in Catalauniam misit; cuius famâ tandem Imperator excitus, & ipse magnos delectus habuit, filiumque Pipinum operiri in Aquitania iussit, dum suas quique copias Legati Tribunique militum ducerent. Ita miles feruidè conscribebatur, sed Ducum ignauiâ, an malignitate, lentè & pigrè viam emetiens, Pipino frustra per nuntios iussa vrgente, & pugnandi occasionem corrupit, & magnam ignominiam in Francicum nomen inuexit. Nam interea, Saracenus, Cæsaraugusta in Catalauniam mouens, adiunctis Azonis copiis totam prouinciam fœdâ direptione stragéque hominum miserandâ, vastauit, incendit, atque pessumdedit; ægrè Bernardo Barcinonem tuente. Vbi ad votum nullo metu Saracenus grassatus est, iam ad limites Franco accedente Cæsaraugustam spoliis plenus recessit. Franci nouo flagitio, postquam compertum est hostem abscessisse & ipsi dilapsi, re vllâ ne tentatâ quidem, inglorij atque infames domum regressi sunt. Pupugit Imperatorem ignominia, eamque ob rem in Conuentu proximo grauiter questus, Ducum noxam ignominiâ plexuit, eos gradu honoris & dignitatis eiiciens, quos nec dignitatis priuatæ, nec publici honoris ratio ad exhibendum munus acuerat. Postea famâ increbescente, nouum exercitum ab Saracenis parari, nouos Imperator delectus indicit, duobusque filiis Lothario & Pipino gerendi belli curam imponit: iamque Lotharius Lugdunum venerat, misso nuntio qui de Saracenorum aduentu referret, cum ij se finibus suis non mouerent, Pipinus ad fratrem Lugdunum aduolat, & causatus timorem hostium, ipsum progredi vltra non passus, forsan diffidentiâ soluit exercitum; iam magnâ imminutione gloriæ, nec enim abest à fugâ longius, qui non quærit hostem. Quid Azone factum sit, nescitur, nisi in rebellione perstiterit, Bernardus ab Imperatore in cubiculi Præfectum euocatus est, ob probatam fidem, tacitâ sed graui Aulicorum offensione. Attamen Francorum infirmitas nouum peperit in Hispania regnum; quod & in Mauros propugnaculum fuit, & Francis bellorum campus, atque materia. Nempe cùm populi in Pyrenæis positi, se Francorum ope destitutos vident, suo animo freti, Regem sibi constituunt, Enecum, vel Innigum Bigorriensem Comitem; cui à forti audacia inditum nomen Ariscat, corruptè Arista. Is dignum se gessit regio titulo, primus Regum Nauarræ, ac posteros nactus, qui auitam laudem continuarent. Haud multò post, violatam Franciæ gloriam Bonifacius Comes vtcunque restituit; is Corsicæ insulæ modico præsidio tuendæ Præfectus, paruâ classe Corsicam & Sardiniam circumuectus, ad exigendos piratas, animo instigante, vltra promotus, in ora Africæ, Vticam

Nauarra Regnum. Anno 828.

Bonifacius in Corsica.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL 2.3.24

cam inter & Carthaginem exſcendit. Erat frequens iis in locis ad ſua negotia Maurorum conuentus, in eos inſtructa acie Bonifacius irruit, nec imparati tuentem excipiunt, pugnatur acriter, victique Barbari non ſine ſanguine, inſtaurato quinquies prælio, internecione magnâ profligantur. Poſtea claſſem victores repetunt, prædâ opulenti, ſparsâ in proximas vrbes famâ victoriæ.

XII. *Lotharius Imperatpr.* Anno 823.

Felicior auguſtiorque ad pompam Lotharij in Italiam aduentus, qui ab patre Imperatore ad ſuſcipiendam Imperij coronam miſſus, adiunctis conſilij gratia prudentibus viris, Valacho Monacho & Gerundo Oſtiariorum magiſtro, Romam magno comitatu venit. Suſceptus eſt à Paſchale Pontifice ſummo honore, & die Paſchatis Chriſtianis læto in ſancti Petri, Auguſti auctus appellatione, coronam regni Imperiíque accepit. Mox vrbe digreſſus, in Franciam redit, ſed cum fauſtum iter patri enarraret, inopinato nuntio res turbantur. Digreſſo Lothario à pleriſque optimatibus Romanis, in Theodorum Eccleſiæ Primicerium Leonemque Nomenclatorem ipſius generum, repentinus fit impetus; ac ſtatim abducti in Lateranenſe patriarchium, ibique plurium criminum accuſati, primùm orbantur oculis, mox vita, auulſo à ceruicibus capite; ad hæc Pontifice, ſin aſſentiret minus, non diſſentiente. Inde affines cæſorum, & inimici Pontificis, odij vindictæque gratiâ, ad Ludouicum feſtinant; queruntur innoxios iuſſu Pontificis iniuriâ cæſos, eam vnam ob cauſam quod Lotharij ſtudioſi, Francorum partes ſtrenuè tuerentur. Pontificem accuſationis dolus non latuit; Legatos mittit ad Imperatorem, qui refutarent calumniam, ſe inſcio captos homines ſceleratos, criminumque haud paucorum reos & compertos, dediſſe pœnas, quibus merito ſe illigauerant, nec amicitiam regiam teterrimis viris odio aut inuidiæ vnquam fuiſſe. Imperator, ne quid inconſulto in alterutram partem affirmaret, Legatos ſuos Romam cum Pontificiis mittit, qui rem explorarent, referrentque compertam. Et quidem Paſchalis ſe ab calumnia iureiurando purgauit, verum magno animo, cum ab Francis cæſorum interfectores flagitarentur, negauit ſe traditurum eos, qui de ſancti Petri familia forent, nec ad prophanum forum abducendi; imò cauſa cognita, reos iure cæſos pronuntiauit, liberoſque culpâ, qui in iudicium & pœnam vocaſſent. Et poſtmodum facti per ſuos Legatos, Imperatorem certiorem fecit. Inter hæc annus elabitur, cum Legati reuerſi è Francia, Paſchalem proximum fato reperiunt; quo diebus paucis morte rapto, vrbs factionibus confeſtim ſcinditur. Nam in duas partes Optimatum & popularium abeuntibus ciuibus, in eligendo ſummo Pontifice, quaque factione ſuum ingerente, tandem præpollente nobilium parte, Eugenius, frementibus licet aduerſariis, eligitur, & coronatur. Enimvero cum nec ideo conquieſcerent turbæ, nec populares electioni aſſentirentur. Quirinius, idem qui antea Legatus, ad Imperatorem conuolat, reique geſtæ ſeriem aperit. Is cum eſſet in procinctu expeditionis Britannicæ, Lotharium Imperij ſocium Romam mittit, qui ſtabilito Pontifice, tumultuque oppreſſo, inter oppoſitos concordiam, pacemque ſanciret. Atque egregie; quod à Patre Imperatum erat filius præſtitit;

Lotharius ſecundo Romã venit.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL 2.3.24

LVDOVICVS PIVS.

præstitit; electionem Eugenij vt piam & iustam decreto atque exemplo firmauit, auersa populi studia reconciliauit Pontifici, & ipsius voluntate & assensu præclara constituit, circa eligendos Pontifices, ad discordiam ambitumque pellendum; multis præterea in priuatorum vtilitates sancitis, quibus præterita vulnera sanarentur, & direptæ per vim & iniuriam facultates restituerentur. Hæc præclara Lothatij imperantis exordia, quæ mox cumulatis criminibus, magna Franciæ ignominia & iactura expunget. Iuuat antequam ea aggrediar, prodigia perscribere, quibus calamitatum seriem prænuntiare terris videbatur Deus. Pestis, cœlo per immodicos imbres corrupto, dirè grassata est, Francorum vix parte tertia ab lue intacta: quam confestim fames excepit, cùm ob pluuias agri nec semen excepissent, nec exceptum benignè redderent. Tot incommodis accessit hiems asperrima, & præter locorum temperiem frigidissima, qua amplissimi per Germaniam & Franciam amnes, gelu adstricti sunt, tam contumaci & solido, vt qua iter nauigiis, onusta plaustra mense continuo veherentur. Nec æstati suæ miseriæ defuerunt, præter frequentes terræ motus domosque plures cœlo tactas, grandinatæ sunt fruges plerisque in locis, promiscuo lapidum grandinisque pulsu; imo & in agro Augustodunensi media æstate concretum glacie fragmentum inter grandinem ruit, longum quindecim pedes, septem latum, duosque crassitudine implens. Exinde pestilentia iterum sæuiit, priorisque reliquias prope absumpsit; sed quod frumento in Aginnensi solo copiose pluerit, an prodigium sit, beneficiumne, liberum esto arbitrium. Sanè hactenus amplitudo, maiestasque Francica stetit in apice, mox rerum mortalium fato in ima proruet, intus & foris omne calamitatum genus perpessa. Porrò initium à domesticis turbis, & nefario Principum scelere, ne per gradus deuolueretur dignitas regni, sed ruina subita obrueretur propemodum: facinus explicabo fusius, quando impium exemplum ad fugam iuxta documento est, ac iustum ad normam & canonem.

Prodigia varia.

XIII.

Causæ coniurationis in Ludouicum.

Animaduertebat dudum Imperator, aliquot Procerum, tum qui in aula versabantur domestici, tum qui foris administrationi rerum incumbebant sibi esse infensos, & interna odia coquere; nec Episcopos, quod vrgebat molestius à simultate abesse longius. Causæ in incerto sunt, nisi morum dissimilitudo in pluribus, quos effusa in libidinem luxumque licentia, Principis legibus, ac multo magis per temperantissimam vitam coërcita in eundem vt censorem inuisum inflammabat acerrime: eò maximè quod viuo Carolo in illo flore & lumine Imperij, magna cuique libertas agendi; non eiusmodi (vt aiebant) scrupulis, cancellísve læsa aut constricta. Et hic stimulus Præsulum animos pungebat acutius, quibus militarem ornatum, vestium pompam, istiusque generis alia plura interdixerat Ludouicus. Ista animis clam abstrusa, donec orto prætextu erumpere possent in odia. Et ab ipso Imperatore nata occasio, qui suorum malignitate comperta, tacitis occursurus insidiis, Bernardum illum Comitem Barcinonensem, tutum & exploratum Maurico bello ad se excitum, cubiculo suo præfecit, magna vt viri gloria, sic Francorum infamia, qui se amandari à Regis sui custo-

dia,

dia, postponique extero cernerent. Ex hac molestia nata inuidia, ex inuidia odium, ex odio furor & libido perdendi hominis, Regisque ipsius. Ideo primum apud Proceres, tum Regem tum Aulicum, in inuidiam vocant, indignum, Hispani hominis Regnum esse, & dominari non Imperio modo, sed Imperatori; deinde ocultis sermonibus spargunt propudiosam infamiam, violari Principis thalamum, & Bernardo cum Imperatrice intercedete turpissimum stuprum. Vbi animos his excitatos rumoribus, (nam vulgo nihil acceptius quam maledicta in Principes) ad noua consilia erexerunt, Imperatore Christiani Ieiunij tempore, maritima loca obeunte, coniurati maturato vt rebantur facinori, extremam manum adhibuerunt. Eorum capita Iessius Ambianorum Episcopus, Hilduinns Sacrario Imperatorio Præfectus, Hugo & Manfredus Comites, aliique haud pauci, non modo è Proceribus, sed ex plebeiis, magna multitudine, ad vim si opus foret inferendam. Ii igitur Pipinum ex Imperatoris filiis natu minimum, nouisque studiis temeritate indolis pronum (fratres alij aberant) adeunt, & conqueruntur: *Se Francosque omnes, magnâ iniuriâ, nullam ob culpam, ab Imperatoris animo & propemodum oculis longè amotos; hominem exterum & Hispanæ gentis, vnum instar omnium esse; eius nutu præfecturas vrbium & prouinciarum committi; huic vectigalia tributa gentium, regiúmque ærarium tradi; eius arbitrio pacem & bellum, imo Imperatoris amicitiam & odium administrari. Reclamare iamdiu populos, auersari tyrannidem, tyrannúmque votis exsecrari; Aquitaniæ maximè, in quam regnum suum auaritia & crudelitate exeruit, grauem & intolerabilem esse; quæ tamen vtcunque perferri possent, nisi flagitio inaudito commacularet thalamum Regium, impuro cum Reginâ commercio. Ad hæc si obstupesceret Ludouicus pater, si excæcatus præstigiis non aduerteret turpitudini suæ, si cubile stupratori per socordiam summam committeret; ipsius esse paternam contumeliam prosequi, abstergere infamiam, & adulteri sanguine, obscœnissimas labes eluere.* His Pipinus præter ambitionem accensus, siue obiecta crederet, siue fidem quam faceret aliis fingeret, ducem se coniuratis professus, vulgato consilio, ingentem multitudinem armat, Aureliam occupat, amotoque Odone Bernardi affine, vrbi Præfecto, Marfridum sibi fidum substituit. Inde rectà Verimbriam tendit. Imperator coniuratione audita, imparatus à milite, cedendum tempori ratus, fuga Bernardo permissa, Iuditham coniugem Lauduni in Cœnobio Virginum agere iussit; ipse relicta Verimbria Compendium petiit; si fortè hoc in speciem diuortio & capitum quæ odio erant, abiectione & fuga, emolliri animi possent, & procella detumescere. Coniurati Verimbriam admissi, comperto quid Iuditha factum esset, dimidiato vt operi finem imponerent, Varinum Lambertum & alios, Laudunum mittunt; qui Iuditham Cœnobio vi extractam ad se perducant. Nullo obstante perducitur, verbis minacibus, intentata per tormenta morte, perterrita, pollicetur se omni studio enixuram, vt Imperator abrogato Imperio sponte, attonderetur in Monachum, seque illico, quod suæ sit facultatis, suscepto velo, in id vitæ genus abituram; & habita pollicenti fides, desiderio magno persuasionis illicio. Hac spe Compendium ad Imperatorem deducitur, spe-

Coniurantiũ ad Pipinum sermo.

Anno 830.

Pipinus in Patrem rebellat.

LVDOVICVS PIVS.

ctatorem Tragœdiæ, moxque actorem; & obtenta colloquendi cum eo amotis arbitris facultate, cohortatur ad simulationem & patientiam. Soluto colloquio, Imperator ad rem tanti momenti efflagitauit temporis moram; Iuditha Coniuratis reddita, ad implenda promissa Pictauium ducta est, retrusa in regium sanctæ Radegundis Cœnobium, vsque adacta velum admittere; magno conspirantium plausu, quibus deiecta bina propugnacula ad ipsam arcem patefacere aditum videbantur. Dum hæc geruntur, ex Italia Lotharius venit, cui subito vt se probaret Coniurantium factio, eadem quæ Pipino aulæ flagitia oggerit, instatque vt Ludouico abrogetur Imperium, ipseque Lotharius gubernaculo rerum se se admoueat. Ad hæc Lotharius mediam inire viam, patri nihil nouæ inferre iniuriæ, maiestatis speciem atque vmbram permittere, nec sinere vt apicem pertingeret scelus; at contra quæ facta erant comprobando, adiungendo se Coniuratis, Heribertum Bernardi fratrem, & Odonem consobrinum pœnis multando, quasi stupri regij administros & conscios; hunc quidem ignominia atque exilio, illum qui ad Bernardum spectaret propius, erutis oculis, quamquam repugnante multum Ludouico. His inquam proferebat iam quo se inclinaret, & placere scelus cui laruam quæreret.

XIV.

Ludouicus rebellantes disiicit.

Inter hæc ver æstasque transigitur, Imperatore titulo tenus res admoderante, Lothario circa flagitium quod iam admiserat ambigente, & enitentibus ad festinandum crimen Coniuratis. Eam in rem conuentus autumno proximo celebrandus, magni momenti futurus, vtrique parti vt decretorius tam erat spei quam timori. Locus maxime videbatur, rem inclinaturus; quippe in Germania si haberetur consilium, non dubitabat Imperator, quæ Germanorum Procerum fides erat amorque in principem, quin vindicaretur autoritas sua: contra Coniurati, si conuenirent in Francia, magna Francorum parte in factionem abducta, se votorum reos compotesque omnium arbitrabantur. Tenuit tamen vel industria Principis, vel fortuna, vt Neomagum quæ Germanica vrbs est, indictus sit conuentus, Coniuratis non adeo renitentibus, quando vrbs Franciæ propior, facile viris atque Armis pateret. Attamen huic malo Imperator occurrit, edicens ne quis eorum qui ad conuentum accederent, armatos vllos, aliósve duceret præter Comitatum; simulque Lamberto Comiti custodi finium imperat, caueret ne quid in edictum peccetur, si quid peccatum sit, se ipsum iudicem dicit, cum Heisacare Abbate, viro probitatis & fidei notæ. Tectus hoc clypeo, Neomagum venit cum Lothario filio, admonitis Germanis, vt frequentissimi ad libertatem Principis conuenirent. Et Germania propemodum tota excita est, iam timentibus Francis, & ambiguis quorsum res vergeret. Vbi se conuentus compotem Ludouicus vidit; Germanorum fide & multitudine fretus, statuit autoritate receptâ, Coniuratis vim nocendi eripere. Ergo palam in consilio Hilduinum & Valachum Abbates interrogat, quamobrem prohibiti edicto, ne quem præter familiam secum adducerent, viros armatos in comitatu haberent, exemplo tam in alios prauo, quam contumaci in Principem; cuius obsequio omnium primi, vel diuinâ lege manciparentur. Cùm ad ea tum conscientiâ, tum infirmitate

Nimegue.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL 2.3.24

LVDOVICVS PIVS.

obmutescerent rei, iussi sunt abesse conuentu, altero Corbeiam in Cœnobium suum remisso, altero extra vrbem comitantibus paucis depulso. Ea pœna cæteri Coniurati quando se deprehensos vident, in desperationem aguntur; nocte proximâ in Lotharij ædes conueniunt. *De se actum affirmant, captum iri singulos, & à leuibus pœnis gradum ad grauissimas sterni; ipsum Lotharium non immunem periculo, aliorum capita, suo præludere; nec quieturum exilio Abbatum Principem, nullam esse spem, ni prorsus desperent; abiiciendam salutem vt obtineatur, potiusque fore perire cunctis quam singulis; imo difficilius si viri essent; metum quem conciperent cum victoribus partirentur; itaque ducem se præberet Lotharius vt aperto bello confligerent; sin minus iuncti ab conuentu secederent, seque in Asylum cuiuscumque vrbis reciperent.* Deliberatio obfirmatis non satis animis ad diem tenuit; primoque mane Imperator consilij haud ignarus, ad Lotharium mittit; qui blandis verbis admonitum ne perfidis crederet, ad se vt beneuolum patrem adducerent. Obsequutus est filius quamquam dehortantibus cæteris, ac deprecantibus ne se implicitos malis desereret, is cuius gratiâ ea incurrerent. Excepit filium parens humaniter, & amicis verbis non tam increpitum quam edoctum, nullam iis fidem habendam, qui Principi fefellissent suam; nec vllum plura cupere filio quam qui genuisset, in intima ædium abducit, fururum consiliorum participem. Coniurati interim ad extremum telam perducturi, seditionem in vulgus concitant; captum ab irato patre Lotharium, actum in vincula, mox agendum in pœnas, ni subueniatur; quare festinarent, eriperentque iuuenem innoxium maleuolorum insidiis. Mox ad ædes regias properatur, fit in eas impetus, obsistunt custodes, aliique haud pauci, quibus Imperatoris salus curæ erat; iamque furor vergebat ad cædes, cum Imperator de periculo monitus, ducto secum Lothario, spectandum se tumultuantibus dedit. Postquam Maiestate Principis coërcita arma sunt, clamorque oppressus, Ludouicus ad pacandos animos, ita infit. *Quid est, viri Franci, quod turbulenti & seditiosi propemodum ad regias ædes procurritis? Vbi prima in Reges reuerentia? Vbi cultus in Principem? Vbi maiestas Imperatoria, & Caroli Magni Augusta soboles? An vos Francorum indolem eiurastis; an ego amorem in vos & charitatem abieci? quid igitur inconditus clamor? quid contraria studia? quid arma fulgentia? quid in mutuas cædes ferrum expeditum? Sane non ad arma, non ad hostes, non belli gratiâ euocati estis, sed ad pacem, ad tranquillitatem, ad concordiam, tum vestram, tum nostram, si quid turbæ fuerit, instaurandam. Quid enim melius optatiusve familiæ regiæ vobisque vniuersis, quam animorum, consensio mutua? quæ non armis strictisve gladiis; non prauis studiis, sed dissensionum fugâ comparatur. Quin igitur ij vos inter agitis, quales nos Principes agere spectatis? Attendite quâ concordiâ ego pater & Lotharius sumus; qua charitate charissimum natum complexus sum; vt Imperij consortem dixerim, vt potestatis participem, vt me amoris & beneficij haud quaquam pœnitet, vt quæ feci iuuant, pluraque cupiam; nec si quid secus maleuolorum fraude contigit nuper, ideo naturæ & pietatis iura expunximus; idem sumus qui antea; eadem conspiratio animorum, consiliorum societas, amor idem & odium; nec sanguine colligamur arctius quam voluntate; nempe id vnum studium, vt quam concor-*

Ludouici oratio ad seditiosos.

LVDOVICVS PIVS.

diam inter nos præstamus, eandem & vos præstetis inuicem, iisdemque omnes animis in publicæ rei bonum incumbamus. Quocirca ferrum abiicite; deponite odia, conspirate animis, si quid molestiæ est, donate inuicem, & frequentes in consilio adeste, de bono publico, Regnique gloria deliberaturi.

XV.

Cōiurati pœna affecti.

Hac oratione pacati animi, vulgusque vt mutabile est, aspectu Lotharij in diuersa raptum, tam cito quam inceperat desiit. Imperator tum demum constabilitâ autoritate, coniurationis principes capi iussit, ac priuata custodia ad minuendam infamiam asseruari. Deinde vocatos in iudicium palamque conuictos, sententiâ Procerum & assentientibus Augusti liberis, morte damnauit. Exequendæ sententiæ Ludouicus, pro suâ clementiâ intercessit, ciuili abdicatione contentus, vt sacris addicti in Monasteria abderentur, profani attonderentur, sacrique fierent; etsi conuentu plurimum reclamante, crudeli clementiâ, quæ parcendo criminibus tum aleret vetera, tum noua gigneret. Et clementiæ fuit, quod Pipinum in gratiam receperit, priorum oblitus; quamquam facilius pater cum filio redit in gratiam, quam cum patre filius. Postmodum Pictauium misit, qui Iuditham reducerent, nec reductam in thorum admisit, donec se præscripto legibus modo ab obiecto flagitio purgasset; quibus peractis summâ Procerum gratulatione conuentum soluit, dimisitque liberos; Lotharium in Italiam, Ludouicum in Bauariam, ac Pipinum in Aquitaniam; magno haud dubiè functus periculo, sed incautius futura prouidens, dum præterita curat. Tanto igitur vulnere, in cicatricem obducto, parcendi nimius Imperator, vt criminis memoriam omnem extingueret, post lætissimam Paschatis diem, reis omnibus quibus Cœnobia in pœnam indixerat, iisdem euocatis permisit exitum, & facultates addictas fisco restituit; datâ optione iis qui attonsi fuerant perseuerandi si vellent, vel ad pristinum statum redeundi; inscius beneficia pro toxico esse corruptis animis, & huiusmodi scelera semel suscepta, haud vnquam deponi. At nondum annus euolutus erat, cum ad conuentum in Theodonis Villam indictum, venit Bernardus ille in Hispaniam priori tumultu profugus, seu Augusto clam euocante, seu improuisum non expellente; & se integrum ab flagitio professus, militarem purgandi se modum ab Augusto impetrat; nempe vt qui crimen intenderet, singulari prælio dimicaret cum reo. Igitur cum accusator diu perquisitus delitesceret, Sacramento se Bernardus purgat, pristinæque tum dignitati, tum fidei restituitur. Porro Imperator magnopere optauerat Pipinum huic conuentui & purgationi interesse; itaque verbis conceptis iusserat, & inde fons nouorum motuum, Pipino moras sponte nectente, & soluto cœtu adueniente. Vnde subiratus pater eum in custodia libera habuit, nec abs se abesse permisit. Is tamen deceptâ custodiâ, fugâ in Aquitaniam mox se proripuit. Nec ideò Ludouicus in vltionem exarsit, iussit duntaxat rebellem filium proximo Aureliæ conuentu sibi occurrere. Et quidem occurrit quamquam inuitus, maturis nondum quæ parabat consiliis: quibus dum gnauiter seduloque intendit, consortes veteres reuocando, & nouos adiungendo, certior omnium factus Imperator, maximè perculsus quod Bernardus sibi antea probatissimus, nouis

Mox liberati Ludouici Clementia.

Noua seditio à Pipino.

consiliis

consiliis agitatis, non modo à se defecisset, verùm etiam Pipino adiunctus, coniurantium princeps, omnium quæ consulerent architectus esset & moderator; statim in Aquitaniam in qua res nouas moliebatur se contulit. Ibi apud Lemouices, accusatus perduellionis Bernardus, cum forti animo accusatorem prouocasset duello, nec is auderet probationem tam ancipitem aggredi, nihilominus dignitate & militari gradu deiicitur; pœna quæ criminis voluntatem intenderet, facultatem non tolleret. Pari modo Pipinum toties tumultuantem datum in custodiam, vt amoueret ab Aquitania procul, abduci Treuiros à custodibus iussit; tum demum tranquillitatem Prouinciæ curaturus, oppressis ventis procellarum auctoribus. Verùm custodum incuriâ, liberatus à suis Pipinus, dum Treuiros ducitur, rursum omnia turbauit & miscuit; & Bernardus in Aquitaniâ, Imperatori fidos infestabat & diripiebat. Imperator posteaquam pollicitationibus & blandimentis Pipinum ad clementiæ vsum reuocare non valuit, ad seueritatem conuersus, profugum Aquitaniæ regno spoliauit, & spe omni hereditatis paternæ deiecit; simul id ipsum regnum inter Lotharium & Carolum ab Iudithâ susceptum æquâ parte diuisit, non habitâ ratione liberorum Pipini; hoc pretio, redempturus Lotharium, & Carolo in quem ardentior amor consulturus. Supererat Aquitania subigenda, ne indicta pœna vmbratilis duntaxat & inanis foret, & ideo Ludouicus euocauerat militem; sed tum asperrima hyems, tum imbres immodici gelu & humore alternantibus, solo mox indurato, mox tepore cœli emollito, obtriuerant equorum pedes, & militaria munia obturbabant; Aquitani præterea per calles & viarum compendia, ad soli incommoda nati & facti, in Imperatorios excurrentes detrimenti multum inferebant; quas ob causas magno dedecore, & autoritatis suæ infamiâ, Ludouicus vltra Ligerim transmisso exercitu, hyematum in Franciam venit.

LVDOVICVS PIVS.

XVI. *Pipinus adiūxit sibi fratres.*

Pipinus interea Regni iacturâ & ignominiâ multo acerbior, tentabat omnia, vt fratribus à patre abductis, nouam inuidiam & cupiditatem primam excitaret. In Carolum Aquitanici regni traducta pars, tumultûs fomes atque alimentum: *Ergo Lothario insinuabat Pipinus, id nouercæ votum vt priuignos Regnis deturbaret; hanc Imperatorem expugnasse blanditiis, imo præstigiis egisse ad dementiam; rapturam spolia quibus præclarum illum Carolum locupletet, nec parcituram ipsorum saluti, vt facultates eripiat. Iam in se vno experimentum tentatum; si successerit, progressuram vltra, & ab ipso Lothario coronam imperij repetituram; artis esse fraudisque subdolæ, quod parte Aquitaniæ aspersus esset; quasi hamo in perniciem oblato, postea & ipse rapiendus in spolia, cùm auxilio fratrum destitutus foret. Deinde quid sui peccassent liberi; quæ innoxiæ ætatis & ad omnia infirmæ noxa tam grauis; vt ij paternis auitisque bonis orbarentur, & ad regiam amplitudinem nati, ad miserrimam inopiam adigerentur? quin arma simul corriperent, & amoto patre, iam per ignauiam & nouercæ ambitum diu inepto, se ad regimen ipsi accingerent; & penè mortuam Francorum gloriam excitarent.* Pipinus eadem

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL 2.3.24

Ludouico fratri ingerebat, mollioris indolis iuueni, propterea ad induendas formas prono & facili; addebatque stimulum, quod prætermissus in Aquitaniâ diuidendâ, contemptui nouercæ fuisset, nihili habitus, nullo amoris odiive pretio. Ita abreptis in suam sententiam fratribus; magnum conflat incendium, vndequaque bellicum insonat, & contractis magno numero copiis, filij in patrem ferociter insurgunt; obducto armis prætextu quod vir vxorius prauo affectu regnum ac filios perditum iret, & iniquâ administratione multorum scelerum autor existeret. Nobiles & promiscuum vulgus, magnam partem adiuncti filiis, auersantur patrem, ipsique Antistites buccinatores belli præ cæteris, voce, scripto, ope, & multo maxime exemplo factionem promouent. Nihilo secius Imperator ad repellendam vim, comparat sese, & in rebelles cum vxore & impubere filio armatos ducit. Hæc dum instruuntur, Gregorius eo nomine IV. Pontifex summus, tantæ infamiæ ac detrimento, tum rei Christianæ, tum Francicæ intercessurus, abiecta cunctatione in Franciam venit, iamque frontes exercitus gemini obuertebant, in campo qui *mendacij* dictus est, ob delusum mendacio optimum Principem, Argentoratum inter & Basileam (alij volunt Imperatorem Vormatiæ consedisse) cum Pontifex liberos qui primi occurrerant de viâ conuenit, cum is de pace & concordiâ colloquutus, primo atroces & efferatos animos reperit, dein quasi adhortamentis & precibus suis mollirentur, non adeo ad pacis vocem exacerbari, postremo permittere vt ad patrem transiret de conditionibus acturus. Ea de industria ficta atque composita, tum vt diuturnior iniiceretur mora Pontifici, ipsique interim rumores malos disseminarent, tum vt breui hoc tempore, qui proditores in Ludouici exercitu essent, alios quamplurimos minis & promissis secum abducerent, crebrisque transfugiis imminuerent copias. Vtrumque ad votum obtigit, nam sparsi rumores sunt, Pontificem à Lotharij partibus stare; fore vt Imperatorem, diris deuoueret, quique ei officio armisve adesset; iamque ea in hæresi erat Ludouicus, morâ Pontificis in prauum sensum detortâ; suosque ad dimicandum in aperto campo instruebat. At filij certiorem victoriam ex transfugiis, si breuis intercederet mora, sperantes; id vt obtinerent, Pontificem acturum de conditionibus pacis rogant: ad patrem adeat. Ille fide fallentibus habitâ, inter geminas acies iamiam oppositas, ad imperatorem se confert, quem Armis tectum offendit, inter primos Ordines equitantem. Primo hoc congressu excusans se Pontifici Imperator, quod summæ dignitatis virum haud decenter inter arma exciperet, datis vtrimque induciis, in castrense tabernaculum ducit. Ac causa moræ audita & probata, per aliquot dies ventilata pace, cum se ad omnia æqua perfacilem daret, lætus Pontifex ad filiorum castra regreditur. Interea militum corruptores ita clanculum grassabantur, donis, pollicitationibus, & minis vbi opus foret, vt non modo singuli castra desererent, sed incredibili audacia, cohortes ipsæ & legiones signis prælatis ad Lotharium luce palam transirent. Pauci qui supererant, meliori fide Imperatorem conueniunt, fortunam illius quæcumque ea foret subituri. Verùm optimus princeps, aduertens spem exiguam ex pugna, certamque

Anno 833. *Instauratur rebellio.*

Pontifex deceptus.

Ludouicus à suis deseritur.

que

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL 2.3.24

que perniciem, suum vnius caput in salutem omnium immolans. *Amici*, inquit, *satis est fidei, satis datum officio, vltra pergere, vobis temeritatis sit, crudelitatis mihi, caput meum vnum exposcitur, vnum diuina vltio in victimam petit, merita vestra seiungenda sunt à noxis meis, ite & vos ad liberos, ne hostes dicam, meos; monstrum est, coli ab exteris, quem oderunt sui; extremam hanc à me inite gratiam, vt quos seruare sulute meâ non possum, seruem exitio.* Ita inuitos, fletus inter ac crebros gemitus, siccus ac libens ab se dimisit, solusque cum vxore & filio, paucisque domesticis, ad filios legat, qui dicerent se in illorum potestate futurum, cauerent duntaxat ne plebs efferata in se familiamque irrueret; nam gregarius miles procaciter impetum minabatur, instrumentum regium direpturus. Liberi amoto milite, iubent patrem castris relictis ad se vt veniat, pacta vitæ & dignitatis incolumitate. Nec moram vltra terens, equo ascenso, versus rebellium castra progreditur; prodeunt obuiam liberi, fictaque reuerentia equis desilientes, admoniti à patre vt promissis starent, dataque in id fide, in ipsius osculum proditores nefarij admittuntur, victimámque spontaneam sua in castra tacito gaudij sensu deducunt.

Se liberis tradit.

XVII.

Ludouicus in custodiã datus.

Iam Gregorius Pontifex, desperata pace, & principum abominatus flagitium ab iis abscesserat, Romam versus, à Deo impetraturus quod denegabat Ambitio mortalium; nam vbi spe plenus ad Lotharij castra redierat, factisque transfugiis, principes larua amota, mentionem pacis excluderent, ne eorum scelere contaminaretur indignatus abierat; Sanè vt à proditione Imperatoris immunis, ita forsan culpæ non integer, quod mollius parricidas habuerit, & æquum inter atque iniquum medius steterit. At Imperator vbi ad castra filiorum peruenit, confestim in priuatum tabernaculum cum Carolo filio ac paucis familiarium ducitur; iam à Iuditha abiunctus, quam in Ludouici filij potestatem datam ille ipse statim Dertonam in vrbem insubrium deportauit, clausámque Monasterio ad susceptionem veli adegit. Mox Principes captiui patris diuisis spoliis, præeunte vniuersi exercitus Sacramento, regna partiuntur; vt Lothario, cum Imperio Francia, Ludouico Bauaria cum Transrhenanis prouinciis, Pipino Aquitania esset. Ac illico recepta mercede sceleris, solutóque exercitu, Pipinus in Aquitaniam, Ludouicus in Germaniam abeunt, cura Lothario relicta vt inceptam tragœdiam ad vltimum actum perduceret. Et is egregiè prouinciam impleuit, cùm Iulius mensis ageretur, in Autumnum proximum conuentum publicum Compendium indicit, inde in Franciam iter carpit, patrem seorsum equitantem, at priuatum iam & captiuum cohorte prætoria deducente, per vrbes obuias triumphans de patre filius, iam potestatis Imperatoriæ compos, ad nutum res moderabatur, donec Suessionem ventum est, vbi patrem in sancti Medardi Cœnobio arcta custodia inclusit, fratremque Carolum, itidem in Prumense Monasterium abdidit, eo tamen moderatus, quod cucullo non inuoluerit. Inde præstolans conuentum proximum, ceu tranquilla post atrox facinus conscientia, venando se oblectat. Verùm nec id temporis inane sceleris fuit, quippe vt meditatum flagitium cum pompa & efficacia prodiret, præsules

Prom.

Ab Episcopis damnatus.

LVDOVICVS PIVS.

ſules inter ſe conueniunt, Ebbone Rhemenſi auctore & Architecto, ſtatuuntque Imperatorem innoxium ceu plurimorum criminum reum ad Imperij abdicationem adigere, ipſi in pœnam pro Eccleſiaſtica poteſtate, Monachi veſtem imponere, & ciuili morte, è viuis quà licebat eradere. Et primum impudentia nondum confirmata priuatim exautorationem inſtituebant, ſuadentes Imperatori, imo pro contractis noxis imperantes, vt Monaſticum inſtitutum ad vitam reliquam amplecteretur; quod cum ille generoſius detrectaret, iidem Epiſcopi, abiecto pudore, extremum facinus tandem aggreſſi ſunt. Canonica in ſpeciem accuſatione inſtituta, inauditum Regem per ſummum nefas, & ſupra quam liceret dicta ſententia, vt plurimorum & atrocium criminum reum, imperio priuant, & in pœnam vitæ Monaſticæ perpetuo exilio damnant. Sententia publico in conuentu pronunciata eſt, pluribus qui Lothario ſtudebant aſſentientibus, paucis iuſtitiæ gratia repugnantibus, cæteris, ne Lotharium offenderent, nequaquam diſſentire auſis. Ita propudioſa res ad effectum deducitur. Compendij ſpectante multitudine populi & ingemiſcente, in Baſilica Mariæ Deiparæ, ante aram ſancti Medardi, vt flagitium auguſtius eſſet & ſceleratius, Imperator ſiſtitur; mox humi proſtratus ſuper cilicium, fatetur innocentiſſimus Principum ſe multa & grauia in adminiſtratione Regni peccaſſe, (quippe mitiſſimus vir conſtituerat animo Dei gratia, ignominiam tantam abſorbere); tum admonitus ab Epiſcopis adſtantibus, ne pigeret in diuino conſpectu flagitia ſua ad pœnam & ad miſericordiam vltro agnoſcere, legit elata voce ſcriptum indicem ſcelerum, ob quæ damnabatur; erant autem omnia ad mendacium & fraudem conficta, præter vnam Bernardi nepotis necem, quod pœnitentia publica ante expunxerat; lecto indice, ſe illorum omnium reum fatetur, pœnitentiam ab Epiſcopis demiſsè flagitat; tum eundem indicem Epiſcopis tradit; à quibus ſupra Aram in memoriam rei ponitur. Dein iuxta ſententiam ipſe Imperator cingulum cui appendebatur enſis reſoluit, collocátque ſupra ipſam aram, mox aulico ornatu ſeipſum exuens, Epiſcopis miniſtrantibus cilicium induit, ſuperimpoſita Monachali veſte; ac oblato Miſſæ Sacrificio, dimittitur populus, dolorem lachrymis gemitíbuſque conteſtans. Imperator arctè cuſtoditus in Monaſterium truditur; quem deinde Lotharius, Aquiſgranum veſte & cuſtodia eadem duxit. Et id propudioſum toti Franciæ nefas, quo iuſtiſſimus Imperator, vnius clementiæ reus, ab liberis, Epiſcopis, populo, vel proditus vel deſertus, tum quanti ſit mortalium pompa exemplo eſt, tum animi moderatione & patientia, omnes aui patriſque victorias longè vincit. Porro hæc acta ſub oculis legatorum, quos Conſtantinopoli ad Ludouicum Imperatorem Theophilus miſerat; iique ſuam in Græciam, nouum Oedipum in argumentum ſcenæ reportarunt.

Ab dicat ſe Imperio.

Anno 833.

XVIII. Hæc Octobri geſta ſequenti hyeme Franci tandem atrocitate rei commouentur. Primùm in Francia Eggebardus Comes, & Guillelmus ſtabuli Comes conqueſti palam facinus, pro reſtituendo Imperatore optimo militem legunt; Bernardus & Varinus idem ipſum in Burgundia præſtant; in Aquitania Drogo Metenſis Epiſcopus, & Hugo Abbas, Pipino inſinuant,

præmia

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL 2.3.24

præmia ſummi flagitij occupaſſe Lotharium; cur ipſe tantam infamiam emolumento nullo contraheret? Quin poſterioribus priora corrigeret, & quanto ante dedecore, tanta nunc laude, patri libertatem Imperiumque aſſereret. Ita repente tres conflantur exercitus, quorum fama excitus Lotharius, & ſuum ex Germania ducens, patremque pullatum trahens, Pariſios venit; vergebátque res ad ciuilem pugnam, Eggebardo cum copiis obuio, niſi piiſſimus Imperator, (nec majeſtatem cucullus extinxerat) ſuorum ſanguini vel ignominiâ ſuâ parcens, precibus, obteſtatione atque imperio in Eggebardum ipſum vſurpato, prælium inhibuiſſet; nec placebat pullum indumentum immutare purpura, quam tinxiſſet cruor. Sic incolumis ad Monaſterium ſancti Dionyſij Lotharius venit. Sub id tempus Pipinus Aquitanos ad Sequanam, Bernardus Burgundos ad Matronam numero magno admouerant; & cùm ille ruptis pontibus, raptiſque nauigiis, hic vi procellarum à tranſmittendis amnibus arcerentur, interim legatos ad Lotharium mittunt, poſtulatum vt Imperatori libertas priorque dignitas reſtituantur; ſin minus, vi impetraturos, quod æquitate haud poſſent. Ad hæc Lotharius; *Se nemini de Imperatoris bono concedere, ſibi omnium maximè eius aduerſa dolori eſſe, & lætitiæ proſpera; de cætero ipſum eundem decreto Antiſtitum exautoratum eſſe, nec reſtitui poſſe abſque ipſorum auctoritate; id ſe percupere quantum vllus alius, & noxam ſi qua ante fuerat, omnibus communem eſſe, cùm æquè omnes decreto Antiſtitum obtemperauerint.* Poſtea deſignabat quoſdam è Proceribus, quibuſcum ſi ad ſe venirent, ea de re commodè ageret. Etenim nouo in ſpeciem conſilio, cum ſe tot copiis imparem cerneret, nec ab ſe impetraret, reſtitutioni patris aſſentiri, vaſis collectis, relictoque Imperatore in Dionyſiano Cœnobio, itineribus magnis Burgundiam petit; eaque decurſa Viennæ ſubſtitit, exploraturus quo ſe res verteret, & futura ex præſentium ſtatu moderaturus. Eo profecto plerique Proceres qui cum Imperatore remanſerant, aliique Eggebardi, & Guillelmi ſocij, ingenti gaudio Imperatorem adire, conſalutare vt Principem, & petere quando vis illata deſineret, Auguſti purpuram & autoritatem reſumeret. Verùm is quâ modeſtiâ & temperantiâ fuit, negauit ſe niſi Epiſcoporum operâ, inſignia & poteſtatem Imperij poſſe vſurpare, vt quod peccaſſent improbi præſules, emendarent probi. Itaque in Baſilicâ S. Dionyſij effuſiſſimo populi gaudio, abrogatâ priori ſententiâ, manu Antiſtitum pullata veſte exutus eſt, redditáque purpura; ab iiſdem baltheo ferróque eſt accinctus, regni lucrum eâdem animi moderatione faciens, quâ iacturam. Et obſeruatum eſt elementa in lætitiæ partem admiſſa; nam hyems hactenus procellis fœda, magniſque imbribus ventorumque turbinibus ſæua, ita repente miteſcente cœlo, ventis ponentibus, & ſerenitate inductâ, viſa eſt in teporem vernum abiiſſe, vt ſancire publicum gaudium ſuo ſuffragio credita ſit. Reſtitutus Imperator, & clementiæ ſuæ redditus, auerſatus eorum conſilia quibus placebat Lotharium perſequi, Nantolium, inde Cariſiacum venit; excepitque Pipinum & Ludouicum, immemor præteritorum, paterno affectu, gratulationibus omnium ſe ſe accommodans. At poſteà excepto Carolo, ac Iuditha coniuge, quam Rotaldus Epiſcopus

LVDOVICVS PIVS.

Proceres pro Ludouico Imperatore laborant.

Reſtituitur Imperio Ludouicus. Anno 834.

Lotharij pugna prospera.

ſummâ diligentiâ ab Italia reduxerat, inter feſtos ſubditorum plauſus, Aquiſgranum venit; Ludouico & Pipino in Aquitaniam, Germaniamque dimiſſis. Attamen vnicus ſupererat obex Lotharius, qui perſiſtebat in rebellione, in ea firmatus blandimento nouo fortunæ. Proficiſcens Viennam, Lambertum Comitem, Marfridum, alioſque cum parte copiarum in Neuſtria hærere iuſſerat, qui factionem alerent, pacemque è proximo interturbarent. Id cùm ſtrenuè agerent, Odo Comes ab Imperatoriis vindiciis labem amoturus, euocatâ vi militum, eos pellere armis aggreditur; at dum agit confidentius eoque incautius, ab hoſte circumuentus & imparato milite oppreſſus, fortiter pugnans cum Guillelmo fratre occiſus eſt, reliquis ferro in fugam diſiectis. Id facinus noua ſpe Lotharium exciuit, ſimulque metu ne Lambertus periret, infirmior quam vt Imperatorem ferret, ſi totus in eum impetus rueret. Itaque iuncturus cum eo copias Viennâ quantocyus mouet, itinere per Burgundiam facto. Varinus Comes adſcitis è nobilitate pluribus, Cabilonem in via poſitam, milite operibuſque communit, ſiue vrbi conſulturus præſidio, ſiue moram properanti hoſti iniecturus; Ideò Lotharius amoliturus obicem, magnâ vi vrbem expugnat, & dimicatum eſt diebus quinque continuis, ingenti vtrinque niſu & animo, tandem ſexto, impar operibus ciuitas deditionem facit, moxque atroci crudelitate Vincentium diripitur atque incenditur, nullo ſacri profanive diſcrimine; præter Baſilicam vnam D. Georgio ſacram, quæ ignibus circum omnia corripientibus inflammari haud vſquam potuit. In nobilia plebeiaque capita ſæuitum promiſcuè; Goſſelinus & Samila Comites, rebellium inſtar, quia fidi Imperatori capite plexi ſunt; Gerberga, vel Guillelmi filia, vel Bernardi ſoror è Cœnobio extracta, vinacio incluſa dolio in Ararim proiecta eſt, ſuæ ſuorumque ſæuitiæ indulgente Lothario, ſed audito patrem cum exercitu & Ludouico filio, iam perueniſſe ad Lingones, deflexo itinere Auguſtodunum, deinde Aureliam, mox Cenomanos venit, Lambertum Comitem recepturus. Imperator haud modico dolore, ob Cabilonem concepto, pariter retrogreſſus Lotharium ſequitur, iamque auctum Lamberti copiis aſſequutus caſtra obuerſa ponit, internuntiis hinc inde fruſtra commeantibus. At Pipinus ex Aquitania cum exercitu feſtinabat, quem Lotharius Ligeri prohibiturus, agmen confeſtim verſus amnem ducit; nec filij mens, Imperatorem latuit, ideo celeriter & occulto calle præoccupato amne Bleſas venit; Pipinumque obturbante nullo ſibi adiungit. Tum demum Lotharij fracta pertinacia & appellata ceu naufragij tabula, clementia patris, verbis duntaxat ob noxas increpitus à patre in amplexum & animum receptus eſt, in quo ſcelera filij ſenſum diu extinxerant. Iuſſus eſt ſtatim petere Italiam, nec ab ea iniuſſu patris prodire, collocato in Alpium faucibus milite, ne cui inexplorato pateret tranſitus inde in Franciam, clauſtris ac repagulis, cum ab natura tum ab induſtria poſitis, quæ coërcerent furorem iuuenis.

Cabilonis calamitas.

Lothario parcitur.

XIX. Vindicato in dignitatem primam Ludouico, nihil potius fuit, quam collapſa tempore, aut diſiecta belli turbine reuocare in priſtinum ſtatum. Adiectæ illico in res ſacras curæ, & quando Pipinus è bonis Eccleſiaſticis,

clesiasticis, tum sibi tum suis multa rapuerat, iussus est ea restituere, cumque id cunctantius impleret, vrgente nouo imperio mox exequutus est: missi postea per ciuitates, & Monasteria legati, qui leges Ecclesiæ ad disciplinam veterem sanctissimumque vsum instaurarent; & prædonibus impune per totam Franciam grassantibus, frænum iniectum discussaque audacia; reliqua in proximum conuentum in Theodonis villâ habendum, reiecta; in quo actum maximè de flagitio Episcoporum patrato Compendij, in abdicatione Imperatoris: cumque accusatio vnum Ebonem Rhemensem Antistitem plurimùm peteret, fontem nimirum totius fraudis atque artificem, cæteris fugâ in Italiam dilapsis; isque ideo defensionem obtenderet, quod causam sociis absentibus dicere minùs posset, tandem agente conscientia crimen fassus est, & in pœnam dignitate depositâ, eam in reliquam vitam abdicauit. Idem Episcoporum præsentium calculis, in absentes sancitum, præcipuè in Agobertum Lugdunensem Episcopum, vt spoliati infulis sacro honore expungerentur. Tum Imperator ad omnem extinguendam abdicationis religionem, voluit spectante populo à septem Episcopis, sacris precibus pronuntiatis cum Ecclesia reconciliari, rerum sacrarũ impenso cultu. Sed & Deus insurrexit in vltionem optimi Principis, iis qui coniurauerant pestilenti lue intra annum raptis; in quibus enumerantur Iesseus Ambianensis, Helias Trecassinus Episcopi, Vvalo Abbas Corbiensis, Marfridus, Hugo & Lambertus, Comites, Agumbertus Comes Pertensis, Ricardus, Borgaretus regiæ venationi Præfectus; singuli qua ciuili prudentia, qua fortitudine militari insignes, virtutibus in vitia prauo vsu degenerantibus; quorum fato Imperator adeo nullum lætitiæ sensum percepit, vt effusus in lachrymas, dextra pectus tundens Deum illis facilem & indulgentem precatus sit; tantæ mansuetudinis fuit, quæ intercederet pœnis, vel diuinis. Et Lotharij beneuolentiam ambiuit pius pater, cui liberorum amor omni victoria potior foret; præterea Iuditha coniuge impellente summopere, quippe sibi filioque inuigilans, Imperatore præter ætatem curis laboribusque confecto. Ideò ne mox dederetur priuignorum furori, vnum eorum alliciendum putauit: cumque Lotharius tantæ spei esset, si faueret, quanto timori, si aduersaretur, in hunc potissimum intentæ machinæ. Ergo missis vtrinque legatis, de concordiâ regiæ domus ineundâ, conuenerat vt Lotharius, ad firmanda pacta veniret in Franciam, sed sub profectionis articulum, graui morbo correptus, periculosè decubuit; pòst recepta valetudine, mutato consilio, seu praua indole & bonum perosâ, seu conscientiâ scelerum, seu metu nouercæ dona offerentis, ire in Franciam noluit; imò flagitio nouo se annectens, in Romanam Ecclesiam arma conuertit. Circumsepta Italiæ claustris ambitio, ne rursum in Franciam sese effunderet, in ipsâ Italiâ grassabatur, nec placebat Lothario Regnum Italiæ, imminutum admodum & à Romanis Pontificibus, vt aiebat decerptum; sed palam non ausus Gregorio Papæ bellum indicere, quod proximum erat, Ecclesiæ vrbes, maximè Longobardicas, omni ratione vexare, infestare atque diripere cœpit; quod per Pontificem renuntiatum Imperatori, tanto eum dolore perculit, vt qui in omnibus patientissimus, suique compos admodum visus sit, hîc commorabile

LVDOVICVS PIVS.

Ebo & Episcopi dãnati.

Lotharius Romam vexat.

LVDOVICVS PIVS.

bile piáque iracundiâ efferuescente, summâ celeritate legatos ad Lothariu m miserit, seuerè increpans quod ista patraret; *An non satis esse flagitiorum & criminum quibus in patrem modo deliquisset, nisi & in matrem, Christi omnium patris charissimam sponsam, impia & parricidialia arma converteret, tam cito Sacramenti immemorem quo se adstrinxerat, ad tutandam & defensandam Ecclesiam; nec Imperium alio pacto traditum atque susceptum, quàm vt Pontificem & sacrosanctam Ecclesiam omni ope in quoscumque hostes tueretur. Quâ nunc ergo dementiâ, quo furore abreptus, in eam sæuiret, quam tectam & saluam suâ salute oportuit? postremo ni abstineret minabatur Princeps sanctissimus, se confestim in Italiam auolaturum, & leonem fore in vindicandis Dei iniuriis, ipsum quem filius, in condonandis suis agnum sensisset.* Ad ea nuntia Lotharius, inter obsequium & pertinaciam medius arma quidem inhibuit; & rapta haud pauca restituit, verum haud omnia; & Legatos ab Pontifice ad patrem missos magno lætitiæ & gratulationis sensu, ipse contra ius gentium Bononiæ retentos vltra progredi vetuit; ægrè Pontificiis litteris, Adrebaldi astu seruatis, quas furtim raptas homini mendici cultu, Alpes transmissuro ferendas dedit. Interea Imperator citato itinere conuolauerat in Frisiam; in quam Normanni exscensionem fecerant; at pauor iustus statim euanuit, hoste vltro in fugam auerso, nec scriptores tradunt quo id pacto contigerit; moxque similiter Britonum tumultus, excitatus repente, & breuissima mora oppressus est, sed vt Imperatori mala externa leuia; ita domestica grauia quæ mox recruduerunt.

XX.
Anno 837.

Ludouicus de Cometa.

Porrò in calamitatum præsagium cometa effulsit; nunquam impunè regnis Regibusve ostensus, (vt vulgò creditur, & forsan haud temerè) globo igneo iubisque prolixis toto cœlo spectabilis; in quem intuens Imperator, ea de re sermonibus, cum Astronomiæ perito habitis: *Noui*, inquit, *quid minetur ostentum eiusmodi; scio Augustorum & regum fata hoc signo monstrari; nec quidpiam noui mihi renunciat, cum fatum nunciat; imò clementiam Dei & bonitatem demirari satis haud possum, qui ignauiam nostram atque socordiam iis discutit signis atque inflammat, vt si forte simus mortis immemores, hoc spectato vel noctis Vespero, vel diei Lucifero, ad mortem proximam futuramque vitam, nos diligentius & accuratius comparemus.* Iis dictis vt mœrorem quem contraxerant sui disiiceret, recreauit se potu, totamque quæ sequuta est noctem fundendis ad Deum precibus insomnis traduxit; multa deinceps in egenos sacrosque Clericorum & Monachorum cœtus effusè largiens; adeo pietas lucrum ex omnibus facit, & ex aliorum metu spem magnam colligit. Deinde cum Iuditha de Carolo anxia, rogaret vrgeretque impensius, vt ipsum Imperator in aliquam regni partem admitteret, tandem in conuentu Carisiaci habito, filium iam puberem palam ense cinxit, & coronâ imposita Neustriæ regem dixit; fide Procerum eidem adiunctâ.

Pipini mors.

Lætitiæ pompam excepit paulò pòst funebris mœror, Pipino Aquitaniæ Rege obeunte, relictis duobus filiis, adhuc impuberibus, in spem paterni regni; nisi fata Franciæ & nouercæ cupiditas obstitissent. Ergo Aquitania Iudithæ visa opulentissima præda, qua Lotharij ambitioni suæque satisfieret affatim; quo consilio, de ineundo cum Lothario fœdere

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL 2.3.24

dere telam retexit; mittit qui in Franciam amicis pollicitationibus vocet, spem certam facit partiendæ totius Franciæ ipsum inter & Carolum, Ludouicum fratrem Bauariâ sua contineri, Pipini filios in Monasterium retrudendos; sanè aduolaret, & prœmium redditæ gratiæ acceptum veniret. Nec cunctatus Lotharius, admissâ conditione Vormatiam venit, perbenignè à patre excipitur, tum naturâ ad indulgentiam propensâ, tum parato à coniuge aditu, quæ iam in virum officiis & blandimentis pollebat plurimum; & confestim de partitione Imperij disceptatur. Imperator Lothario optionem fecit diuidendi regni, aut eligendi, ea ratione vt vnius diuisio, alterius electio foret. Lotharius causatus se ignarum finium, & quanta quæque prouincia esset, partitionem patri, sibi electionem optauit: Hinc diuiso in partes geminas, amplissimo Franciæ regno, præter Bauariam Ludouico permissam; malo sanè omine, nunquam in posterum partes coituras; Lotharius Australem elegit, scilicet partem veteris Austrasiæ ab Mosa amne, Burgundiam & Phocæorum prouinciam; relictâ fratri Carolo Neustriâ, cum Aquitania & Septimania; sancitâ in conuentu procerum, verbo & scripto hac diuisione. Lætissimus arcto vt rebatur concordiæ vinculo Imperator, quo bello eliminato pacem inter liberos tutam perpetuamque sanciret, Lotharium dimisit reducem in Italiam; amicè monitum vt minimo fratrum loco patris foret, nam & eum è fonte sacro susceperat; amarétque concordiam, fami[illegible]rum Regnorumque fulcrum & stabilimentum; quæ haberent singuli, instar totius fore si se diligerent, at vero æmulis & dissentientibus, nec totum pugnantium votis satis fore. Hæc ad humanam prudentiam, & Iudithæ mentem haud intuta; sed quæ mortalium infirmitas est, non modo nutantia & caduca, sed præter discordiam, mortis quæ Augustum rapuit, origo proxima. Siquidem quemadmodum ea diuisione consultum erat Lothario & Carolo; ita Ludouico prouisum malè & Pipini filiis pessime. Primus itaq; Ludouicus inofficiosam partitionem accusans, arma mouit ea mente vt quæcumque Francorum vltra Rhenum essent occuparet. Imperator liberorum defectionibus assuetus, acta religiosè celebritate Paschali, Rheno ad Moguntiam transito, copias contrahit, quibus conuenientibus Ludouicus admodum impar, supplex patrem adit culpáque agnitâ, veniam impetrat. Vix tumultu sedato iterum amnem traiecerat, cum in Aquitaniam noui motus causa auocatur. In ea Procerum plebísque studia diuidebantur, partim admittentibus Carolum, partim excludentibus, & Pipinum Pipini filium quem penes se habebant, in Regem optantibus; eorum caput quidam Enienus aliique haud pauci, quibus tumultus, & rapiendi spes tranquillitate & temperantia potior; illorum Ebroinus Pictauiensis Episcopus, cui accesserant Reginardus, Gerardus & Rotharius Comites; & ij duo quidem Pipini generi, qui Imperatoris arbitrio standum affirmabant. Et vero Imperator aliquo modo culpam contraxerat, eratque verosimile, impulsum nouercæ bláditiis, nepotes ex filio nulla ipsorum noxa exhæredasse, paterno Regno ad patruum traducto. Quamquam & is culpam excusabat, quod gnarus quam turbulenti essent Aquitani, turbarum fomitem voluisset subtrahere, abdicando Regem pene

LVDOVICVS PIVS.

Regni diuisio.

Vnde noua discordia.

LVDOVICVS PIVS.

infantem, cuius regimen dum ambirent singuli cuncti turbarent. Igitur Ebroino, cui Abbatiam sancti Germani in præmium fidei contulit, abs se dimisso, post habitum Cabilone conuentum, Iuditha & Carolo comitantibus cum exercitu transmisso Ligeri, ab Aruernis capto itinere & Procerum qui fidi essent sacramento accepto, vltra ad Pictauos tendit, venitque Pictauium, iam adulta hyeme, sub Natalis Dominici diem; rebellibus identidem copias eius carpentibus, infestisque per latrocinia potius quam iusto bello.

XXI.

Ludouicus in Germania rebellat.

Verum agenti inter festos dies Pictauij iterata Ludouici defectio nunciatur, qui Saxonibus Thuringísque aliquot sibi adiunctis, Alemanniam quæ Francica esset inuaserat. Enimvero hoc nuntio, pius Imperator ita commotus est, tandem mansuetudinem iracundia iusta profligante, vt morbum contraxerit, quo postmodum raptus est, pituita quæ tum in pulmonem pectusque exundabat, mox indurescente; & orto apostemate corrodente pulmonem. At quantumvis ætate & inualetudine grauior, posteaquam statum ab Ecclesia solemne ieiunium piè delibauit, Iuditha & Carolo in Aquitania relictis, per sæuitiam hyemis Aquisgranum venit, inde in Thuringiam penetrans in quam inuaserat Ludouicus, plana omnia reperit, diffiso rebus suis Ludouico, & per Slauos in Bauariam reduce. Indictus Vormatiam conuentus Imperatorem eò reuocauit, morbóque ingrauescente, mortalitatis admonitus pius senex, præter defectionem Solis, qua eo tempore totum sideris lumen caligo offudit, ad exitum vitæ more Christiano se comparat. In morbi angustiis inter vitæ mortísque confinia, spectabili patientiâ quadraginta dies egit, diebus singulis apud Drogonem Metensem Episcopum peccatis depositis, nullo propemodum cibo præter sacrosanctam Eucharistiam admissò, qua & quotidie pascebatur; abstinentia eiusmodi vt affirmabat, compensans quod Quadragesima proximâ viæ & morbi causa omissum erat ieiunij. Domesticis suis rem familiarem diuisit, egítque gratias supremo regnorum Domino, quod in tam multis opibus, quas abunde in eum effuderat, iam nullius rei dominus foret; imitaturus paupertatem Christi, termino vitæ, quam decursu non potuit. Postea impertitus Ludouico absenti veniam defectionis, quæ transibat in parricidium, inter continua Christianæ pietatis & patientiæ signa efflauit animam; ætatis anno sexagesimo quarto, Imperij trigesimo septimo, merito Pius dictus à posteris; siue aduersus Deum quem religiosissimè coluit, summæ in Romanos Pontifices obseruantiæ; siue in liberos, quibus ad nimietatem indulsit. Et prodigio est, obsequentissimo in parentes filio tam inofficiosos fuisse liberos; Imperatorem studiosissimum pacis, assiduis bellis diuexatum; cultorem obseruantissimum Præsulum, à Præsulibus pessimè habitum; addictissimum administrationi Imperij tam infeliciter administrasse; Franciam viuam & vegetam latè Europâ sparsam suscepisse; ac diuisam in plura membra, languentem posteris dimisisse; adeò quiddam est, præter ciuilem prudentiam, quod regna pariat, alat, & foueat; Regumque studia, nisi annuat Deus, ludibria sunt.

Anno 840.

Ludouici Pij obitus.

XXII.

Bellum ciuile à Lothario.

Acerbam adhuc & immaturam concordiam liberos inter Imperatoris

mors, vt turbo discussit; mox Lotharij ambitio, vt procella sæuissima protriuit, penitus atque extinxit. Lotharius agebat in Italiâ, in Germania Ludouicus, in Aquitaniâ Carolus, dissitis admodum spatiis, & securâ pace, nisi ad discordiam propius conuenissent. Primus omnium Lotharius prementibus cupiditatis calcaribus, & prorogata spe in totam Franciam, ad inuadendos fratres se accingit; spectabili specie arma prætexit. *Se à prima ætate Regni Imperiique non heredem modo, sed consortem; non designatum, sed constitutum fuisse; Francorum Monarchiam vno tantum capite stare posse, id iam ab Atauo diuina prouidentia stabilitum: vt Martellum Pipinus vnus exciperet, Pipinum Carolus, Ludouicus Carolum, Deo fratres consortes vel æmulos eripiente, ne Regnum amplissimum dispertitum in partes, vel conflictu partium, vel distractione corrueret. Penes se præiudicium fore, & à natura quæ primum edidisset in lucem; & ab optione, designatione paterna, & ab ipso merito laudis, & gloriæ militaris; quid enim Ludouicus bello vnquam gessisset, qui Bauariæ suæ finibus vix vnquam excessit? Quid Carolus Ephebus propemodum, procacisque feminæ pendens vberibus? Quare adessent Franci communibus votis, nec secessione in partes immerentem patriam lacerarent.* Ita quam plurimos in societatem suam abduxit, qua spe, qua metu; verosimili opinione, perfecturum eum quæ optabat. Nec est quod fidem Sigonio habeam, Lotharium vt optimum principem ingerenti, & affirmanti adductum cupiditate fratrum arma mouisse; cum scriptores omnes contrarium asserant, & vnus omnium instar Nitardus, Caroli magni ex sorore aut filiâ nepos, qui huic bello interfuit, dignissimus fide, tum dignitate originis, tum testimonio rerum quas scripserit oculato. Præterquam quod idem Sigonius peccat, adiungendo Ludouico & Carolo, Pipinum nepotem, qui stabat ex Lotharij partibus, & Carolum perinfensum semper expertus est. Ergo Lotharius vt sementem in Francorum mentibus fixam in aristam educeret; primùm in Ludouicum exercitum ducit, ne forte geminos si aggrederetur & concordes faceret, & ad expugnandum difficiles; amicitiâ interim ostentatâ Carolo; eum se fratris & filij loco habiturum, non abscessurum à pactis initis, Ludouicum tantum armis peti, in vltionem paternam, ne qui optimo principi mortem confecisset, ei impune tantum flagitium foret. Statim occupatâ Vormatiâ, suóque præsidio firmatâ, Rhenum traiicit, & versus Bauariam celeriter tendit. Nec cunctatus Ludouicus instructo exercitu ad Francofurtum occurrit, certus dimicandi, nisi Lotharius militi parcens suasque res aleæ martis committendas non ratus, spe iniectâ pacis, factis induciis abscessisset; deliberato quantum liceret, arma ostentare, quorum fulgore dolus grassaretur, abstinentem interim pugna, nisi coactum vi, aut spe certâ victoriæ. Omisso itaque Ludouico, venit in Carolum, agentem adhuc in Aquitania, paruisque itineribus incedit, vt vrbes & prouincias mansuetudine fictâ illiceret, Carolumque suæ mentis ambiguum, imparatum tandem obrueret. Et verò Carolus admodum anceps, quo Lotharius tenderet, ad eum legatos, quorum Dux Nitardus, mittit; memoratum quæ patri iurasset, quæ modo adhibita fide spopondisset; iturum in obsequium Carolum & in patrem habiturum, sed mirari se,

CAROLVS CALVVS.

CAROLVS CALVVS.

ſe, quod armatus in Franciam penetret, vrbeſque ſuo milite quaſi hoſtis obtineat. Ad hæc Lotharius, mentem reſponſo dubio tegere, quam tamen factis aperiret haud dubiè, Nitardum ſollicitando, ab Carolo vti deficeret, & cum exercitu, qua vim qua dolum per vrbes ſingulas promouendo. Quibus Carolus, explorato ſatis fratris conſilio, expedito in perniciem ſuam, copias quamquam exiguas in Franciam ducit, ſed confeſtim audito, matrem quam in Aquitania reliquerat, à Pipino premi & depelli, verſis veſtigiis in Aquitaniam redit, moxque cœlo pietati in matrem propitio, Pipinum opportune deprehenſum, fundit fugatque, cæſiſque ipſius copiis, relicta Proceribus adminiſtratione Prouinciæ, à tergo tutus in Lotharium properat. Ad Aureliam interiectâ vrbe, caſtra oppoſita ponunt fratres; & Carolus quamquam exercitu longè impar, ad pugnam forti magnóque animo ſe accingebat, prompto milite, & morte deliberata ferocior; quando Lotharius haud immemor conſilij, priori fraude vſurpatâ, auctus in dies defectione Procerum vrbiumque, pacis mentionem iniicit, & quibuſdam pactis conditionibus, re integrâ ad proximum conuentum Atiniaci habendum remiſsâ, iam à Moſa ad Sequanam omnium Dominus, incolumi exercitu, vegetiſque fraudibus conquieſcit. Carolus in Aquitaniam verſus, ad incrementa militi ſublegenda, felici omine Bernardum Septimaniæ ducem forte obuium detrectantem imperium vincit, victumque ad præſtandam fidem opemque præbendam adigit.

XXIII

Pugna Fonteniaca.

Videbatur inter fratres poſſe conuenire, ſi bona fide egiſſet Lotharius: verum is contra quam erat pactus, rurſum in Ludouicum machinas omnes conuertit, non dubius quin eo expugnato, Carolum crebris defectionibus imminutum, ſub poteſtatem redigeret: verumtamen ne armorum ſtrepitu exciretur in auxilium Carolus, dolos clanculum texens, fœderatos omnes ab Ludouico auertit, coacto eodem, ne interciperetur, in Bauariam fugere; idque fraude Orgarij Moguntini antiſtitis, quem ad eiuſmodi artes adhibebat Lotharius, ſicuti Ebbonem Rhemenſibus Infulis ſpoliatum, ad Francorum Proceres expugnandos. Nec erat inſidiarum inſcius Carolus, ſed vt pactis ſtaret, multis quamquam ærumnis, Atiniacum, vti condictum erat, venit; fruſtraque expectato Lothario, cuius exercitus incrementis magnis augebatur, non dubitauit quin armis decertandum foret. Animum fecerunt legati à Ludouico, ſe ſuamque operam in communem hoſtem pollicente, quibus confeſtim dimiſſis cum precibus, vt quam ocyſſime ſe fratri copiaſque adiungeret, ipſe magno periculo retrocedit, matremque cum Aquitanico milite aduentantem Catalauni excipit, magnâ vt matris laude, quæ virilibus curis armaret exercitum duceretque, filioque nunc pro patre eſſet; ita & filij qui viceſimo anno nondum expleto, prudentiâ & fortitudine iam virum ageret; breui tamen laude, nam qui adoleſcens ſupra virum fuit, vir modo infra puerum erit. Recreatus eſt proſpero nuntio à Ludouico, qui profligato Alberto, Lotharij legato, ſibi obiecto ne penetraret in Franciam, victor & ouans laureatum militem perducebat ad fratrem; quapropter ad eum magnis itineribus

Atigny.

Chaalõs ſur Marne.

Carolus

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL 2.3.24

Carolus properans, copias tandem adiunxit; vnoque consensu in Lotharium mouent. Et is re iam ad dimicationem spectante, etiamnum moras nectens, vt Pipini ab Aquitania copias operiretur, internuntios de concordiâ mittit; nec fratres abnuebant, certi magno dispendio, Franco sanguini parcere, emebantque pacem, auro, veste, omnibusque tum suis, tum militum impedimentis, præter arma & equos; opulentis ante prælium spoliis, si staret pactis Lotharius, addebatque Carolus ditionem ab amne Sequana ad saltum Carbonarium, vt Ludouicus Cisrhenanas Prouincias. Sed Lotharius adiuncto Pipino, vel eius copiis, cui voto obtendebat spem pacis, eâ statim abruptâ, se testatus vnum Franciæ Dominum, nec sine suâ suorumque iniuriâ rem tot partam titulis, trasmitti posse in alium, disceptationem pugnæ committit, delibatâ iam spe victoriâ, fido milite & numeroso, contra ambiguum vt rebatur, numero imparem, & in diuersa gente infidum. Ad Fontiniacum Villam iuxta amnem Icaunam, Antissiodoro haud procul, septimo Kalendas Iulias pugna conserta est atrocissima, obstinatissimis partium animis. Nihil eius singulare describitur, nisi obiectum in cornu dextro Ludouicum Lothario, ac post cruentam dimicationem, Lotharium victum salutem equo commisisse; contra in cornu læuo profligatum Carolum, sed à fratre tam opportunè latas suppetias, vt & ipse hostibus pulsis victor euaserit, stratis latè agris cadauerum strage. Sex horis quibus depugnatum est, centum hominum millia ciciderunt, Franci omnes nominis, & è nobilitate præcipuâ; vt ex parte vtraque generosissimus quisque fortissimusque ceciderit; eaque clades ruentem iam Franciam præcipitauit, quam maximè decusso nobilium militumque flore, eneruì posthac & exsangui regno, ad Normannos aliosque hostes repellendos. Fratres victoriâ moderatissimè vsi sunt; nam & pepercerunt fugientibus, reuocatis qui persequebantur, & nullo discrimine victi aut victoris, tùm cæsos sepulturæ mandarunt, tùm saucios omni curâ fouerunt; rati in ciuili victoria victori detrahi, quidquid victo perit. Bernardus etiam Septimaniæ Dux humaniter exceptus à Carolo, qui pugnæ testis, certusque ad victorem, vter is foret, accedere, tandem patrato prælio, Laureatos fratres conuenerat; pollicitus operam ad Pipinum ex Aquitania eliminandum. At Lotharius moderationem fratrum ignauiam reputans; adeò nulla virtus est, quin aliquo vitij confinio decerpatur; receptis quos fuga sparserat, aliisque euocatis, instaurat exercitum; eò maximè quod fratres, quasi debellatum vno prælio foret, diuisis copiis abscesserant, in Bauariam Ludouicus, in Aquitaniam Carolus; ignari hosti vel victo cui animus suppetit, vires non defore, nisi obruatur. Igitur præter Francos, auctus Saxonibus & Normannis, quos exciuerat in bellum Lotharius, alterutri fratrum terribilis, ducit in Carolum, quem in Aquitaniam fugisse rumore falso, vulgauerat. Et opprimebat haud dubie, nisi cæcâ imprudentiâ opportunitatem maximam corrupisset. Quippe magna celeritate redux ab Aquitania Carolus, Ludouico in opem frustra conuocato, impar Lothario, vnâ Sequanæ interiecti morâ sustentabat se, cladem que inhibebat; at fossâ facile superandâ, nauigiis aliquot Lothario traditis & vado amnis multis in locis

CAROLVS CALVVS.

Anno 841. Fontenay pres d'Auxerre.

CAROLVS CALVVS.

aquarum penuria peruio. Verum Lotharius, siue incuriâ, siue victoriæ securitate, traiectione neglectâ, spatium Carolo fecit ad occupandas vrbes Lutetiam & Melodunum, præsidio ad vada amnis obiecto; vnde primus fractus est impetus, moxque transmittendi omnis spes adempta intumescente amne per dies plusculos, sponte, nullisque imbribus; quod diuinæ opis fidem fecit. Ita Lotharius socordiam incusans, ne diutius moram irritam tereret, dum amnis detumescit, ad excipiendum ex Aquitania Pipinum versus Senones profectionem indicit; lubricam occasionem frustra quæsiturus.

XXIV. *Lotharius admissus in Gallia partẽ.*

Scilicet Ludouicus ex periculo Caroli æstimans suum, rursum transito Rheno ipsi adiungitur, & post fœdus ictum & iuratum, exceptumque filium Carolomannum, è Bauaria vim magnam militum deducentem, iam hosti terribilis cum fratre incedit. Lotharius tanti exercitus fama à Pipino desertus, nec militem collectitium ausus dare in prælium, soluto exercitu comitantibus paucis transmittit Rhodanum, Galliâ cedens, quam tanta clade in arma exciuerat; centum hominum millibus, vnius hominis cupiditati litatis. Fratres concordi animo, conuentu Aquisgrani edicto, Lotharij causam Episcopis disceptandam committunt; à quibus is indignus regno iudicatus, vniuersa Francia deturbatur, in Ludouicum & Carolum per æquos arbitros diuidenda; Deo sinente, vt qui Episcoporum operam conuertisset in patrem, eadem expugnaretur à fratribus. Ergo Lotharius vi & dolo frustra consumptis, in preces versus, legat ad fratres qui suo nomine dicerent; *Se in Deum & fratres commisisse noxam; pigere belli quod vniuersam Galliam concussisset, fratrumque concordiam diremisset; cupere maximopere vt in posterum sancta esset, & stabilis, idque vt perficeret omissurum se nihil; vnam rem duntaxat postulare se, & rogare suppliciter, vt si iis visum esset, partem aliquam Regni ad tuendam Imperatoris dignitatem sponte largirentur; partem Italiæ cuius vnius iam possessor foret, eam in rem arctioribus conscribi terminis; totius interesse Franciæ, vt è sua gente Imperator id fastigium nominis in sublime eueheret, nec pro Duce aut Comite haberetur. Proinde dispicerent, vtrum ad arctius concordiæ vinculum nominisque Francici gloriam præstabilius foret, ipsi paterni auitique Regni partem condonare.* Fratres legatis haudquaquam repulsis, modestè conquesti, *magnis calamitatibus parci potuisse, si eo Lotharius ante bellum gestum fuisset animo, quo & ipsi tunc erant; se ad petita promptos affirmant, nec transuersum actos à geminatâ victoriâ, memores concordiæ quam natura paterque iusserant, gnarosque nullam pacem firmiorem esse, quam vbi victor victo se adæquat. Sed ne vllâ cupiditate dimoueantur à iusto, se rem totam Episcoporum permittere calculis, vt ij religiosius, eoque stabilius, quod Regno conduceret Regibusque, nullo affectu prauo decernerent.* Ita Regni partitio tres inter fratres conficitur, malo concordiæ omine, cùm in partes totum dirimitur; Ludouico Germania tota vltra Rhenum cessit, Bauari, Francones, Thuringi, Saxones, aliæque gentes fœderatæ; Carolo Occidentalis Francia, ab Mosa Amne ad Oceanum Aquitanicum; Lothario mediæ, Rhenum inter & Mosam prouinciæ; quæ deinceps Lotharij Regnum ac Lotharingia dictæ sunt, siue *Lothier regne*, & per nominis corruptelam

Anno 843.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL 2.3.24

ruptelam *Lorraine*; quæ appellatio hæsit vni admodùm tam commodi regni prouinciæ; iisque adiuncta Phocæorum prouincia ad Mediterraneum, quasi Italiæ amplum suburbium. Auspicata equidem diuisio, si iisdem terminis Regnantium animi, quibus regna conscriberentur; sed malè regnis diuidendo consulitur, absuntque à ruina propiùs quæ in partes eunt. Sanè ab iis pactis Francia, in præceps miserabiliter ruit; siue exhausta per Fontiniacam pugnam & debilitata, siue Barbarorum irrumpentium furore, siue Regum ignauiâ in exteros, in suos proximosque ferocia; siue infirma & trunca distractione partium & membrorum; siue Dei nutu, res humanas vicissitudini permittentis. Nec lento gradu ad ima decursum, sed præcipiti casu & subito, vt quo seculo fastigium gloriæ adepta est Francia, eo miseriæ ignominiæque cœno infixa sit; ludibrium sibi & hostibus; breuisque limes ab Carolo auo, ad nepotem Carolum fælicitatem ab calamitate seiunxerit. Nec historiæ status in tam turbido æuo felicior, quæ macilenta, trunca, & caliginosa, pauca admodum posteris tradidit; quasi puderet à Pipinis & Carolis, describere Regulos vnâ infirmitate conspicuos; aut addicta patientiæ remis, calami vsum inter miserias dedidicerit. Ego ambagibus nouis implicitus, summa capita, quantum patebit veritas, explanabo; rerumque molem, quod fecerunt fratres, in partes diducam. Ab Italiâ sede Imperij initium petam.

XXV. Anno 843. *Saraceni inuadunt Italiam.*

In eam ab domesticâ seditione Saracenorum lues propagata per triginta annos dire bacchata est. Sicardo Beneuenti duce, nefariè à suis occiso, Radelchis priuatus dominatum inuaserat, cùm is sæuè crudeliterque se gereret, Capuani ipsius odio ad Sigenulphum Sicardi fratrem exulantem Tarenti confugiunt, armatumque Radelchi opponunt, principatus auiti repetentem vindicias, & Tyranni sæui vltionem. Radelchis infirmior Saracenos ex Africa summo scelere euocat; statimque potentior premebat æmulum, nisi & ipse ex Hispania Saracenos in subsidium excitos Afris obiecisset, magna Italiæ & Christianæ rei pernicie, & ipsorum qui vocabant exitio; Afris atque Hispanis conuenientibus, & æquo iure fidos hostesque diripientibus. Tanta labes Romano Imperio inusta, quæ & Lotharium nomenque Francicum maculabat (quippe Dux Beneuentanus, stipendiarius Lotharij erat) adeò neminem è principibus Francis affecit, vt Lotharius, cuius intererat maximè, Ludouicum natu maximum filium consortem Imperij dictum, Romam cum exercitu miserit à Sergio nouo Pontifice coronandum. Et quidem iuuenis, prauo suorum & vt scribitur, Episcoporum impulsus consilio, ea mente in Italiam armatus venit vt subigeret Romam; Beneuentanis, & Saracenis, seu spectarent ad alium, suo bello permissis. Quocirca vbi Bononiam ventum est, remissis militi ad prædandum habenis, tot strages, cædes, prædæ, incendia, per agros vrbesque, repente conspecta sunt, vt solitudo vbique fieret; à militari licentia fugientibus populis. Sergius Pontifex perniciem quam repellere armis non poterat prudentiâ elusit; Nam Ludouicum quasi amico & beneuolo animo ad vrbem accederet, pompa solemni venientem exce-

Ludouicus iunior Imperator.

pit, obuiam missis qui honoris causa deducerent, vt vsurpatum in patre & auo antea fuerat; & ipse in Basilicam Sancti Petri affirmantem se nullo prauo consilio venisse admisit. Imò cum exercitus, suburbia proximosque agros fœdè diriperet, vixque ab vrbe murorum portarumque claustris amoueretur, prudentissimus Pontifex dissimulato dolore, cæterisque traditis, vt vitæ & capiti consuleretur; nihil conquestus de iniuria, Ludouicum in Longobardiæ Regem coronauit, seu in Imperatorem vt contendunt alij. Nec modo in paratam vim dimicandum solertiâ fuit, sed & in fraudem atque astutiam, à Drogone cæterisque Episcopis comparatam. Etenim antistites magno numero ab Longobardia insubribusque contracti, Drogone antesignano adiunctis Palatinis Comitibus, aggressi Apostolicam sedem, auctoritatem summam detrahere, ac caput causæ conficere verbis & rationibus conabantur. Quo armorum genere Sergius longè potentior, ita verborum eloquentiâ momentisque rationum coniecta tela repulit atque infregit, vt iidem quos impellebat audacia, pudore obruti & reuerentiâ victos se fassi, ferociam verterint in amorem atque obsequium. Ita Ludouicus posteaquam Sigenulpho ad se venienti, Beneuentanum Principatum concessit, reducto exercitu, Ticinum in Longobardia petiit, salua & intacta vrbe, prudentia Sergij; & incolumi auctoritate Pontificis, eiusdem constantia; vtrobique vincentis, seu dum verbis pugnat, seu dum armis cedit. Ludouici discessione & patientia postmodum, apertus Saracenis campus ad grassandum, qui ab Italiæ Angolo pestem promouentes, Vrbem sæpius in discrimen summum adduxerunt; donec Leo Pontifex eo nomine I V. veterem Vrbem communiuit, nouamque adiunxit, è Transtiberianis suburbiis, quam Leoninam dixit; sacrosanctam Petri Majestatem saxorum mole & munitionum claustris prætexens. At Beneuentani maximè omnium premebantur hac lue, distractis in factiones Principum animis, dirósque hospites vltro vocantibus: quam calamitatem miserabilius dolens Bassacius Cœnobio Cassinensi præpositus, ad Ludouicum Ticini agentem se confert, precibúsque supplicibus impensè flagitat, vt Christianum populum & beneficiarium Imperatoris, durissimâ seruitute liberatum velit, ac Mahumetis impiissimâ gente vindicatum; rem suam agi, sibi pereuntibus, quos immanitas sæua diriperet & quos efferret summa impunitas, ad Longobardiam ipsam peruasuris. Quibus persuasus Ludouicus, generosi quidem magnique animi iuuenis, quoties sibi permitteretur, armatum militem Beneuentum ducit, Saracenosque omnes sibi contraditos, cum Massare ipsorum Duce, sacro Pentecostes peruigilio extra vrbem ductos, iugulari iussit, Tartaro iustas inferias, pacemque sanciturus in capite, Sigenulphum inter & Racheldim de principatu contendentes Imperium æqua parte diuisit, & concordiâ ad tempus præstita mox recessit. Ideo tamen pax Italiæ restituta non est, ducibus Beneuentanis parte haud contentis, nec expulsis principatu toto Saracenis, imo in dies nouo supplemento ad maiora mala repullulantibus, futuris mox Ludouici gloriæ in nouã segetem.

Anno 844.

Anno 851.

Conce

Carolvs Calvvs. XXVI.

Concessum postea totum Imperium Lotharij obitu, Ludouico, & ille quidem per partes obiit; Primo sponte, dein naturâ, & necessitate. Firmato Lotharingiæ Regno, & Ludouico in consortium adscito, iam pertæsus mortalium rerum prioráque flagitia meditans, animo post satietatem pacato, & Diuinâ haud dubie aurâ inspirante, statuit abdicatâ pompâ & coronâ, quod vitæ supererat Deo abdicere, & in pœnitentiam scelerum, abdere se in Monasterium; Dei iudicio vel benignitate mirabili, vt qui de patre induendo in Monachum tantâ contentione sategerat, idque per nefas, is egregiâ virtute, in hoc institutum, se se abiiceret. Quocirca liberis euocatis, aperto consilio, iisdemque in diuisionem Regni admissis; cuius cupiditati Orbis propemodum angustior foret, idem pullâ veste opulentus & plenus, Prumiensi Cœnobio se inclusit; moxque attonsâ comâ, induit Monachum, anno quo Imperium tenebat decimo quinto; hoc facinore priores labes vtcumque emaculans, & famam redimens honestam in posteris, iuuitque, quod eodem anno Monachum induit exuitque, morbo è viuis raptus, statim ad pœnitentiæ metas è carceribus vectus, quem & aliqui scribunt, sex duntaxat dies in cœnobio vixisse. Eius arbitratu tres inter filios diuisæ prouinciæ; Ludouico Imperium cum Italia datum est, Lothario Regnum Austrasiæ, seu Lotharingia; Carolo Phocensis prouincia cum Burgundiæ parte. Ac Carolo postea absque prole mortuo, quæ sors eius erat, Prouincia Ludouico, ac Burgundia Lothario fratribus obtigit; iam in plures partes sectâ Monarchiâ. Ludouicus ergo, quem ad Aui & Patrui discrimen, iuniorem dicemus, Imperij compos in Italiam redit, nec quidquam aliquot annis dignum admodum memoria gessit, Romanorum Pontificum comitiis intentus; ac præcipuè quæ in Benedicto peccauerat, luculenter in Nicolao emendans, cuius electioni mirifice assensus, cum Romam maiorum more venerabundus conuenit, & post mutua veræ charitatis officia, in posterum coluit; Romanæ sedi si quis vllus addictissimus, & Auitæ pietatis dignus æmulator. Isque est Nicolaus, qui hoc nomine I. magni cognomen ob fortitudinem Christianam obtinuit; inter Francos Episcopos, Græcósque Patriarchas inconcussus procellis scopulus, Regumque vitia, manu medica tractans, ferro & igne ad curationem admotis; adeò est quædam pietas fortis, aspera & intractabilis, vbi mollities damno est & palpum exitio. Saraceni interea ab vrbe Bario quam primo in Italiam ingressu occupauerant, in Campanos & Samnites crebris direptionibus grassabantur; nec erat repellendæ pestis spes modúsve, præterquam in Ludouico. Is igitur, adhortatore Pontifice, & conclamantibus miseris populis, valido magnóque exercitu lecto, ad honestissimum in Saracenos bellum Francos ducit, iam veterno quodam pigrescentes; simulque fratrem Lotharium rogat, vt indicto delectu, quàm maximas copias in Italiam agat. Serdanus Saracenorum Princeps, Adelgisi Ducis Beneuentani accitu, Capuano & Neapolitano agro vastatis, plures vrbes ipsamque Capuam ceperat, copiásque sibi obiectas à Duce Spoletano & Marsorum

Lotharij pius finis.

Anno 855.

Filij succedunt.

Anno 858.

Ludouicus Saracenos vincit.

Anno 866.

CAROLVS CALVVS.

Comite prælio vicerat. Præter alia ſcelera, ſacrilegio & impietate in ſignis, qui ſupra ſacroſanctas Aras ſtupraret virgines, in vaſis ſacris per contumeliam biberet, ſibique Thuribulis quaſi Deo ſuffitum fieri imperaret. In eum ergo Ludouicus mouens, non expectato Lothario, per Soranum agrum Beneuenti fines ingreditur, & in Caſſinenſi Monaſterio Cœleſti ope implorata, Capuam contendit; quam à Sarracenis propugnatam tertio menſe obſeſſam recipit, & iam antea perinfenſam, nudatam muris magnam partem delet. Inde per inferi maris præcipuas vrbes; Salernum, Amalphin, Puteolos, atque Neapolim, traducto exercitu, totam regionem Mahumeticâ gente expurgat; tum demum Beneuentum, ad Adelgiſum ducem diuertit, fide iam pridem dubiâ, atque ſuſpectâ. Ibi poſt breue otium copiis auctus, quas è Francia Lotharius frater adduxerat, vrbem Luceriam quam in Apulia Saraceni tenebant, oppugnaturus, exercitum promouet. Hoſtes numero haud quaquam impares, ad ſeruandam vrbem magni momenti, ſeſe in prælium expediunt, conſeruntque ingenti animo; quo primum Franci victi, acieque pulſi, mox indignatione & pudore, redintegratis animis viribúſque, tanto ardore pugnam inſtaurarunt, vt à victoribus extortâ victoriâ, fugatis Mauris deletiſque priorem culpam preſenti laude reſtinxerint. Eodem prope impetu capta Luceria, proximaque caſtra expugnata, & inde Barium tota belli moles incubuit. Eum malorum omnium fontem & Sarracenicæ luis propaginem, niſi expugnaret vrbem Ludouicus, nihil actum propemodum, hærente in viſceribus peſte. Admotæ copiæ, & adhibita omnis corporum animorumque contentio; ſed difficilior expugnatio multis incommodis in quartum annum producta eſt; nam primo Saraceni iam pro aris & foris, acerrimè ſpem vltimam ſuam propugnabant; deinde Lotharij exercitus, morbis ob feruentiſſimos æſtus contractis, fœdiſque araneorum morſibus, quos Tarantulas vocant, conſumptus, nihil operæ nauabat. Soluenda itaque obſidio fuit, reductæque Beneuentum copiæ, non ſine damno atque dedecore, hoſte poſtremum agmen cum cæde carpente, & Garganum montem diripiente.

XXVII. *Bellum in Saracenos.*

Vota de Bario repetenda interpellauit aliquantum Nicolai mors; cui ſuffecto Adriano II. magnâ Ludouici moderatione, minimum conqueſti, quod ad Comitia Pontificia ſui Legati haud vocati eſſent, imo gratulantis, quod virum ſanctum Romani legiſſent; ſtatim curæ Saraceni belli renouatæ, Lothario fratre dudum in Franciam reduce. Attamen iniecta eſt ſanctiſſimo bello, ab impiiſſimo homine remora, ab Lamberto Vnitonis filio duce Spoletano; qui ſub Pontificis conſecrationem, ſpecie præbendi obſequij, vrbem ingreſſus, eam diripuit militibuſque in ſatellitium ductis, ad omne flagitium licentiam fecit; nullique eſt parcitum, rapinis, ſacrilegiis, & libidinibus, deformata miſera ciuitate. Accuſatus tantis criminibus, apud Imperatorem Lambertus, Ducatu ſpoliatus eſt; conſortes partim pœnituit, partim Beneuentum,

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL 2.3.24

uentum, reorum perfugium auolarunt. Patratis Adriani vindiciis, statim in Barium intenta vis belli; sed cum fortiter repelleretur, in alia oppida paulisper traducta; Ita Matera, Venusia, Canisium Saracenis ereptæ; Matera igne succensa est, aliæ seruatæ, præsidiisque munitæ. At postmodum Ludouicus, receptâ Basilij Constantinopolitani Imperatoris classe, ad eliminandos Italiâ Saracenos, opem adiungentis, terrestribus maritimisque copiis adortus est Barium, feliciori quam ante successu, & magna laude constantiæ, quæ si conatus primi attingerent metas, nulla esset. Quippe Saraceni prioris belli mole iam obtriti, & ademptâ subsidij spe, arcto terra, marique obsidio, deditionem Ludouico fecerunt, nullis conditionibus præter victoris arbitrium; Duce Serdano atque vrbe sine fraude traditis; nec mora Serdano mors illata, quem alij tamen seruatum volunt; arx ne reciperet perfidos, solo æquata. Inde Tarentum arma conuersa, quæ vrbs vna Italiæ obtinebatur à Mauris; à qua tamen conspiratione duorum Comitum abreptus est Imperator, posteaquam detecto parricidio fugientes insequitur. Beneuentum apud Adelgisum eiusmodi hominum receptorem confugerant; aderatque Ludouicus pœnas non dubie repetiturus, nisi Adelgisus fictâ pœnitentiâ, humi prostratus sibi ac sociis verbis supplicibus, rogasset veniam impetrassetque, Imperatore nusquam duro ad veniam, magna Christiani laude, fortasse haud Principis. In eo rerum cursu Imperatorem fratris Lotharij mors distinuit, patruorumque cupiditas. Ii confestim in hereditatem mortui deuolantes, Imperatoris nulla ratione, eam inter se partiuntur, vt prædam; ad Ludouicum Germaniæ Regem spectantibus vrbibus quæ ad Rhenum & Mosellam forent, ad Carolum præter Tungros & Tullenses, Lugdunum, Vienna, aliæque Burgundiæ vrbes. Imperator ius gentium appellans, naturæque placita; apud Adrianum patruorum furorem incessit grauiter; *Spoliatum se fraterno Regno summa iniuria, difficillimi belli tolerantem ærumnas, pro Christiana republica suscepti & prope confecti; & ab iis qui otiosi spectarent aliena incommoda, nec periculi laborisve partem vllam attingerent. Quid à Saracenis tentari aliud, vel optari posse, quam vt eorum acerbissimus hostis molestissimam iacturam faciat, & volens nolens ab eorum pernicie rapiatur? Quid optatius commodiusve exequerentur ipsi si liceret, quam vt Austrasiam longius dissitam occuparent, & vitæ fontem dum pelluntur extremis inuaderent? Sanè tam æquum ius iis fore ac patruis, qui nepoti superstite fratre alieni, nullo iure quam vis tyrannicæ in regnum eius inuaserant.* His iustè commotus Pontifex, ad Reges scripsit, extatque exemplar litterarum ad Ludouicum Germaniæ Regem, quibus mirifice Imperatorem commendat, & acerbè conqueritur, eum dum labores tantos perpetitur, pro debellandis Christiani nominis hostibus, impeti opprimique ab iis qui belli & ærumnarum consortes esse debuerant; postremo ni obsistant, intentat Ecclesiæ fulmina, cœlestibus pœnis sancienda. Verum in iniuria perstitit fratrum ambitio; imo Carolus ab Hincmaro Rhemensi Antistite, Lotharingiæ

CAROLVS CALVVS.

Anno 870.

Ludouici Basilio littera.

CAROLVS CALVVS. ringiæ coronam celebritate magna suscepit, eamque ob rem, Adrianus Pontifex itidem in Lateranensi, pompa solemni Ludouicum Imperatorem Lotharingiæ Regem inaugurauit, ab inferendis in reges pœnis adhuc se abstinens, donec Saracenicum bellum quod erat in manibus conficeretur. Et Ludouico moderationi fuit non obuiæ, inhibere vindictam flagrante iniuriâ, damnumque priuatum fidei hostibus posthabere. Mox laborauit pissimus Princeps in ipso Imperatoris titulo retinendo; nam Basilius Macedo Imperator Græcus, nuper ex equilone Michaëlis nece euectus in solium, quamquam nobilissimam Arsacidarum originem vindicaret sibi, ingentes animos pro fortuna alens, se vnum Imperatoris titulo dignum ratus, post Barium captam, scripserat ad Ludouicum, vt Imperatoris nomine abstineret. Sugillabat Francorum gentem, obscuram adhuc & propemodum barbaram, indignam esse tanto fastigio; nuper id dignitatis inuectum in Carolum, adulatione Pontificum, & Romani Imperatoris iniuria, nec hæreditarium id fuisse nomen, maximè posteris ab auita laude deficientibus; Sanè si in Reges Franciæ transmittendum imperium sit, Ludouicum, ab re tituloque abesse, cuius in Francia nullum imperium foret, quique à Patruis vt exheres bonis deturbatus esset; in ipsa Italia, infirmam esse authoritatem atque precariam; Barium vrbem vnam annis quatuor ægrè expugnatam, & Græcorum duntaxat opera, classè immissâ, quæ vrbem cœperit; infrequentibus Francis, reique tantæ numero impare. Ad quæ rescripsit multâ modestiâ, contumeliâ nullâ Ludouicus; *Nullam gentem esse quæ splendidis illustribusque cunis enata sit; Francos originis tenebras pòst factorum luce colluminasse; singulas Europæ prouincias eius gentis trophæis inscribi. Nec supra meritum, id dignitatis tributum Carolo, à quo Saraceni victi, excisi Longobardi, domiti Saxones, Ecclesiæ magno & emolumento, & stabilimento; nec blandimentis Pontificum, nec Græcorum iniuriâ impertitum id, quod æquissimè debitum, relictum ab alio, ab communi Patre concessum est. Nec degeneres posteros à primâ gloriâ, quorum victoriæ nondum ab hostium animis obliteratæ sunt; ipsum se, quisquis tandem sit, Maurorum spoliis decoratum, nec Imperatoris indignum nomine, qui Dei ope toties vicerit. Quod Franciam non possideat, falli Basilium; etenim suum esse, quod teneretur à Patruis, nexusque mentium tam arctos esse quam sanguinis; nec disceptatorem fore Basilium, si quid inter eos priuatæ discordiæ, natum esset; postremo, quæ obiiciebat de Bario, meminissent Græci quos efferret tantopere, se primo impetu à Saracenis dejectos, ad murum deinceps admoueri nunquam potuisse, futuramque vrbem si per eos staret, integram adhuc atque præualidam. Ergo non inuideret alienæ gloriæ, néve vnum se in orbe terrarum dignum putaret, cui Imperatoris nomen deberetur.*

XXVIII. His litteris Basilius offensus, auctáque ex æmulatione inuidia, ad dolos, quod imbecillorum est, conuersus, occultis nunciis, Adelgisum Beneuentanum Ducem, ad defectionem sollicitat, sponte propensum, &

Anno 872. Ludouico quia plura debebat infensum. Hic igitur statim expugnatus, arcanis

nis artibus, Campaniæ vrbes ab Ludouico Imperatore ad Græcum traducit, tecta fraude & dissimulatâ, palam fidem in Ludouicum simulans, & maiori damno opportunitatem ex incompertâ perfidiâ captans. Quocirca Imperatorem cum exercitu, ad recuperandam Capuam auolantem, Beneuenti honorificè excepit, & omnia quæ fidum & beneficiarium saperent præstitit. Statim Capua obsidentium vallo circumcincta, & vastatis agris imminebat extrema pernicies; cum ciues destituti ope humana, cœlestem implorant. Lipsana sancti Germani vrbis quondam Episcopi succollantes, ac supplicantium more in castra deferunt, & prouoluti ad victoris pedes, oratore muto & efficacissimo veniam rogant. Nec pius Imperator rogata distulit, legatoque sanctissimo postulata ciuium condonauit; expulsi Græci, & in fidem recepta vrbs, cui redditus sanctus, coronâ ciuicâ decorandus: Quamquam alij velint à Ludouico asportatum in Franciam, victoriæ vel clementiæ monumentum. Inde Beneuentum reductus exercitus, tot laboribus admodum fessus, patriæque atque otij, quàm præstaret cupidior. Id subodoratus facilè Adelgisus, Ludouico auctor est, vt profligato bello, militem ærumnarum plenum & tædij, graui onere prementem hospites, nullâ spe fructûs, sacramento soluat, remittatque in patriam: ac tandem ipse ex turbida tempestate in portum se tradat. Ludouicus proditionis incautus exercitum soluit, paucis admodum ad comitatum seruatis. Parata præda inuolueretur vt cassibus, Seodanum Saracenorum ducem, cui parcitum erat, antea monitum, cum Saracenis Adelgisus accersit; vnoque consilio Imperatorem in palatio agentem quam ferociter aggrediuntur. Is tametsi oppressus, ingenti tamen confidentiâ vim repellit, occlusisque foribus se tuetur; Atenim Adelgisus admoueri ignem foribus iubet, ferasque cum latibulo inflammari simul, quibus Imperator ad deditionem adactus est, fortitudine iam in exitium desciscente; detrususque in carcerem à proditore, sacramento tandem solutus est, quo iurauit se Beneuenti fines nunquam ingressurum, nec ob id factum in vltionem vllam iturum. Liberatum periculo ignominiæ dolor vrebat acrius, tamen vindictam intercludebat periurium, Princepsque optimus contumeliæ suæ sensum conscientiæ morsu retundebat. Quod vnum in hac pugna perfugium, Ioannem Pontificem eo nomine octauum, Adriani successorem, adit, & perfidam Adelgisi rebellionem accusans, quid opus facto sit, ad solatium doloris consulit. Statim à Romanis tyrannus Adelgisus proscribitur vt hostis reipublicæ, & à Pontifice Imperator iurisiurandi religione exsoluitur, affirmante fidei nullum esse vinculum, quod vi & necessitate adstrictum sit; nec lucrum ex scelere sceleratissimo homini concedendum. Idcirco reuocato exercitu, magno apparatu bellum expeditur; verum Ludouicus, ne vel leuem periurij notam subiret, ab expeditione abstinuit, Engilbergam coniugem Augustam copiis præficiens, assuetam militiæ, solitamque Agrippinæ instar Germanicum suum inter signa sequi & statiua. Adelgisus famâ tanti apparatûs, relicta Italia in Corsicam fugit; & Beneuentum Augustæ traditum, idem

CAROLVS CALVVS.

Ludouicus proditus ab Adelgiso.

CAROLVS CALVVS.

tamen postea tum in gratiam Imperatoris, tum in ducatum restitutus est; colente beneficia sua principe, & proditorem precibus Pontificis largiente. Engilberga hac expeditione defuncta, ad Ludouicum Germaniæ Regem, cum Pontificis legatis, Tridentum se confert, admittitque abdicationem regni Lotharij quod Ludouicus inuaserat; idem mox à legatis Caroli impetratura. Nec cessauit Imperator à Saracenis ad extrema vitæ profligandis, Salerno liberata; eam quippe Saraceni ex Africa, proximáve quam obtinebant Sicilia soluentes, Abdila duce, magno numero terra maríque obsederant, premebantque arctius; cum immisso à Ludouico exercitu profligati sunt; soluta obsidio, & repurgata dira hac lue Calabria. Id facinus Imperatoris postremum, nam morbo obiit anno Imperij vicesimo, & Mediolani conditus, nullis liberis præter Hermengardam filiam relictis; auo virtutibus, quam vitiis patri similior; in degenerante prosapia primum succum alens; trunco postmodum in agrestes baccas siluescente. Engilberga coniux Monasterio quod ad Placentiam magnis impensis extruxerat sponte se abdidit, negotiosa & occupatissima femina; otium sanctum verum negotium rata. Nunc expedita Italia, reuertamur in Franciam & ad Lotharium Imperatoris fratrem diuertamus.

Anno 875.

XXIX.

Lotharius Iunior & Valdrada pellex.

Is fratri longe absimilis vno propemodum libidinis cursu an scopulo traduxit vitam atque consumpsit; magnâ Regni iactatione, labore Pontificum, ærumnis suis atque periculis; quando impuritas, nulli molestior, quam hospiti suo. Ille à teneris propemodum annis, Valdradam quandam puellam nobilem, affectu primum puerili, dein annorum incremento iuuenili æstu amauerat, atque corruptæ aulæ licentiâ in consuetudinem turpem induxerat. Postmodum ab illicitis amoribus à Patre abductus, cum Theutbergâ nobili virgine Huberti Comitis, Acephalæ dicti, sorore connubium init; Valdradâ, ne recrudesceret vulnus, ab Aula abstractâ. At patris obitu libertatem nactus Lotharius, & pacis otio emollitus, vxoris tædio consopitas flammas exsuscitat, reductamque Valdradam in antiquum commercium vocat; nec satis fuit induxisse pellicem thalamo, nisi & in legitimæ coniugis locum & gradum eueheret; siue offensionis pudore, mulieris consuetudine publica, siue pellicis precibus, atque blanditiis, vsu coniugij honorem & dignitatem mercantis. Id quoniam perfici absque legitimæ repudio nequaquam poterat, quod Christiana lege vetaretur, fucum Ecclesiæ facere, satisque cupiditati suæ constituit; eamque in mentem Gontharium Archiepiscopum Coloniensem, suique regni, vt vocabant, Archicapellanum, facta spe si solueretur coniugium, neptis ipsius ducendæ, traducit in sententiam suam. Porro Gontharius, Theutgandum Treuirensem Archiepiscopum sibi adiungit, iique cæteros, vt Episcoporum suffragiis, solemni ritu dirimeretur coniugium; vtque fraus tectior, atque tutior foret, cuidam Aduentio Episcopo strophæ compingendæ prouincia traditur, qui Valdradam dicat primis annis à Lothario ductam, Theutbergam vi à patre intrusam, pollutam

iam

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL 2.3.24

iam à fratre Huberto horribili incestu, regio thalamo plane indignam; tum atroci flagitio, tum priori matrimonij nexu. Dolo composito, Episcopi in synodum Aquisgranum conueniunt, & fraudis partim consortes, partim ignari, sed fama & sociorum præiudicio rapti, compertam incestûs, Theutbergam pronunciant, inauditam prorsus; solutum matrimonij nexu Lotharium, nouíque liberum, vbi libitum esset, ineundi. Confestim Lotharius, eiecta Theutberga, Valdradam substituit. Ea res Nicolaum Pontificem commouit, quod se inscio Episcopi, tanti litem momenti disceptassent; eratque ante suboffensus Lothario, quod Ingeltrudem contra Pontificia iussa & decreta, agentem in Lotharingia, plures iam annos tueretur, atque defenderet. Ingeltrudis Mallefridi Comitis filia, eximiæ pulchritudinis flore, Bosoni nobili in Francia Comiti nupserat; eratque formæ & nobilitati par dignitas, cùm posthabitis libidini omnibus impura mulier adulterum sequuta, Vaugerum clientem suum, per multas vrbes vagata, deinceps à pluribus prostibuli instar circumducta, tandem in regno Lotharij infami palam vsa commercio domicilium fixerat; nec precibus Bosonis repetentis vxorem, nec Caroli Regis minis, nec intentato à Pontifice fulmine, Rex impelli potuit, vt scortum impudicissimum à ditione suâ eiiceret. Iis de causis ad reges Carolum & Ludouicum Nicolaus scripsit, vt Lotharium monerent; ac si in contumacia persisteret, vi ad æquum adigerent. Et quidem Ludouici Germaniæ Regis operâ, Lotharius reconciliatus est Carolo; sed de Valdrada interpellatus, appellauit Pontificem, & ab eo postmodum petiit, vt Synodum indiceret in Francia, legatosque mitteret, se eorum Præsulumque sententiâ staturum. Hac arte, mora producta temporis, quod negantium est; & spe certâ Synodi, per Episcopos suos traducendæ. Æqua Nicolao postulatio visa, indicta Episcoporum Synodus Metas; Legatique missi, Rodoaldus Portuensis Episcopus, & Ioannes Ficodensis: nec Rex instituto iam dolo defuit, nam Legatis per summum nefas, auro corruptis, & Episcopis è Regno suo, Metas, euocatis, partim arte Guntharij, & per blandimenta illectis, partim oblatâ vi territis, partim pretio emptis; in Regis votum suffragiis cunctorum itum est. Ad inuolucrum fraudis quædam iustitiæ tela obiecta est; statuitur in medio Theutberga misera, interrogata num se incestu polluisset cum fratre, mulier inops consilij, vt saluti consuleret, crimen fatetur, (nam minabatur Rex præsentem mortem si diffiteretur) statim damnatur omnium calculis, Regi vt prius data facultas noui conjugij; fuitque tanta Conciliabuli infamia, vt prostibulum dictum sit, in quo lenones Episcopi, pudicitia prodita & pœnis subdita, scorto impunitas, & libidini effrenis licentia, seu in lupanari condicta & locata. Posteaquam perfidia tanta innotuit, eóque audaciæ ventum est, vt Guntharius Coloniensis, & Theutgandus Treuirensis Antistites, Metensis Synodi machinatores, Romam ad probandum factum se conferrent; Nicolaus nouam Synodum in Lateranensi conuocat, in qua Metensem anathemate

CAROLVS CALVVS.

Anno 862.

Ingeltrudis qua.

CAROLVS CALVVS.

ferit, Guntharium & Theutgandum, dignitatibus abdicatos, communione fidelium segregat. Valdradam & Ingeltrudem eâdem pœnâ afficit, cæterisque Episcopis, munerum vsu interdicit; ad Lotharium legatum destinat, qui Theutbergam reducat ac Regem nisi in obsequio sit diris deuoueat; tanto firmior cæteris atque constantior, quanto, sede excelsior & sanctitate morum præstantior.

XXX. *Lotharius decepto Pontifice moritur.*

Guntharius eâ sententiâ fulguritus, malignitate in furorem versa; eum Theutgando consorte Ludouicum Imperatorem conuenit, querelis implet. *Impetitam fratris auctoritatem & suam, quod summâ iniuriâ ipsis inconsultis, antistites subditi ab inuido extraneoque depositi essent & deiecti.* Iis Ludouicum in Nicolaum instigat, Romam ducit, Pontifex malè habetur, obuia Crucis signa deiiciuntur, disturbatur clerus & pellitur, Nicolao minæ & vis propemodum intentantur, perstat nihilominus in sententia Pontifex; iustique per omnia tenacissimus, victo metu & minantem vincit. Post reditum Imperatoris; inter Ecclesiæ Orientalis procellas sæuissimas, quas Photius impiissimus nebulo concitabat, Nicolaus Lotharij memor, Arsenium Episcopum prudentiâ iustitiaque munitum in Franciam legat, ad Reges componendos, & maximè Lotharij thorum repurgandum. Magno honore à Ludouico & Carolo exceptus, iisque sancitis quæ ad concordiam facerent, ad Lotharium transit, ipsique in conuentu Episcoporum optionem facit, vt eiectâ pellice, Theutbergam dignitati thalamoque restituat, dato sacramento, eam se in posterum in vxorem legitimam atque charissimam habiturum, sin minus, illico anathemate feriatur, cæterique omnes qui flagitio suo se implicuerint. In has angustias Rex coniectus, vt intentatum fulmen eluderet, admittit coniugem, die Valdradæ dictâ, qua se Romæ sisteret; Ingeltrudis pariter sacris interdicta. Et hæc Vormatiæ se legato stitit, iurauitque se Romam ad pœnitentiam ituram; & verò se ad iter cum legato accinxit; at statim profuga sus ad volutabrum, & ad flagitia libidinosa mulier, repetita in Franciam viâ retrocessit; tantæ est molis vitium extirpare, quod natura genuit, libido aluit, & assuetudo durauit. Nec Valdradæ mens melior, quæ ingressa Italiam, ac postea pœnitudinis pœnitens, in Franciam rediens, tametsi coacta repetere Italiam, nulla pœnitentiæ signa præferebat, ideò à Nicolao ambusta Anathemate fidelium cœtu abscinditur. Imminebat discrimen idem Lothario, cum arte consueta Cancellarium ad Pontificem mittit, mendicatque ab Episcopis litteras, quibus testarentur Regi cum Theutberga esse quam optime. Sed & postea comminiscitur aliud, quo caput causæ iugulari crediderat; Theutbergam diu pessime habitam vi mortisque minis adigit, vt litteras det ad Pontificem, quibus facultatem concedendi Romam efflagitat, se sponte dignitati Regisque thalamo cedere, assentiri vt Valdrada legitima coniux habeatur. Eæ non dubitauit Pontifex, quin à vi & metu scriptæ essent litteræ; quare dat alias primo ad reginam, adhortans ad constantiam, neve quouis periculo veritati præiudicet; tum ad Episcopos,

Anno 865.

pos, redarguens, quod Lothario contra ius & æquum, metu vano territi adblandiantur, postea ad Regem Carolum, dolens quod nepoti de coniuge haud satis dissentiat, rogansque vt eam magno vitæ discrimine apud se recipiat. Postremo ad ipsum Lotharium, quibus acerbius carpit quod Theutbergam contra iusiurandum vexatam, ad scribendam falsissimam rem vi impulisset; spem abscindit Valdradæ vnquam ducendæ, renunciat eam ab Ecclesia segregatam, eandemque pœnam nisi præstet obsequium comminatur. Porro Lotharius fictum minis prætendens obsequium, Aduentium Episcopum ad Pontificem legat, petitque supplicibus verbis facultatem, Romam eundi, vt coram ipso Patre piissimo calumniam restinguere, ac innocentiam suam suscitare possit; opes & operam in Saracenos pollicitus. Id enim vero Nicolaus pernegat, gnarus moram teri ad delicti laruam, causasque perscribit Ludouico Germaniæ Regi pacis internuntio; nempe Lotharium vanis pollicitationibus, Romanam sedem habere ludibrio, opulentum promissis, at vacuum effectis; Theutbergam durè & contumeliosè haberi, Valdradam regis nutu Ticino in Franciam reuocatam, eiusdem arbitratu omnia peragi. Quapropter nisi Rex aliquando re verba impleat, sciat excusum fulmen mox vibratum iri. Præterea exacerbauit Pontificem eiusdem Lotharij nouum crimen; quo Helletrudem sororem, viduam Berengarij Comitis facultatibus spoliauit, misera femina Pontificem vt calamitatis perfugium appellante. Lotharius, ad extrema actus Nicolai morte respirauit; multò maximè ab Adriano successore, potestate facta Romam eundi, imo Valdradâ restitutâ Ecclesiæ, post pœnitentiam ad maiorem fraudem simulatam. In vrbem igitur solemni pompa inuectus exceptusque ab Adriano, magnis honoribus, percontanti iurat, omnia se quæ Nicolaus iusserat, cumulatè implesse; id certatim Aulici adulatores pessimi asseuerant, sicque nemine contradicere auso, ab Pontifice ad communitatem Ecclesiæ in sancti Petri Basilicâ palam admittitur. Etenim sanctissimus Pontifex vt suspicionem fraudis omnem extingueret, post Augustissimum sacrificium conuersus ad Regem, cui præbendum erat Christi Domini sacrosanctum corpus, id manu tenens adiurat. *Vt si integrum se ab adulterio nosset, quo interdixerat Nicolaus, & animo constituisset reliquâ vitâ à Valdrada abscedere, ad salutis mysterium securus accederet; sin esset vel antiqui sceleris conscius, vel noui cupidus, caueret Domino futuro iudici cæcè illudere*; idemque Aulicorum singulos obtestatus, dum augustum panem porrigeret, vt si immunes ab obiecto Regi flagitio forent, nec cum Valdrada diris deuota communicauissent, iis Christi corpus in salutem esset: tam Regem quam Aulicos cibi Cœlitum pascit. Sic illusum homini, at Deo, neutiquam; Quippe Lotharius in Franciam redux, periurio, leui pretio, vt rebatur, difficillimâ re confectâ; vix Romanos fines euaserat, cum sæuissima & improuisa pestis Aulicos omnes morte sternit, paucis exceptis quos ab sacrâ mensâ Pontificis verba absterruerant; idemque Lotharius

Anno 868.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL 2.3.24

tharius Lucæ febri corripitur, vnde Placentiam vectus, inter continua ſuorum funera, ibidem obmuteſcit repente, ac nullo pœnitentiæ ſigno animam efflat; ſobole nulla ex legitimo thoro; felicior ſi qua lucta in Nicolaum certauit, ea in affectum ſuum dimicaſſet; regno in hoc vſus vt adulter eſſet, & publicus; tanta eſt affinitas inter facultatem criminis & voluntatem. Valdradæ & Ingeltrudi quid tandem actum ſit, incompertum mihi. Nunc reuocandi Ludouicus Germanus & Carolus, quorum res inuolutæ ſimul eodem filo euoluendæ ſunt.

HISTORIÆ FRANCICÆ LIBER SEXTVS.

SYNOPSIS.

Carolus Caluus Rex. Normanni in Franciam. Normannorum altera expeditio. Normannia concessa. Robertus fortis occisus. Andegauum obsessum. Bella cum Britonibus. Pipini Iunioris sors varia. Carolus Rex à Ludouico fratre impetitur. Franciæ calamitates Carolus regno restituitur. Venilonis pœna. Propter Hincmarum turbæ. Iuditha à Balduino rapta. Carolus Lotharingiam occupat. Caroli liberi. Carolus Imperator. Ludouici Germanici mors & liberi. Carolus à nepote victus. Carolus in Italiam venit, & fugatur. Boso Ermengardem vxorem ducit. Caroli Calui mors. Ludouicus Balbus Rex. Ioannes Pontifex in Francia. Adoptat Bosonem. Balbi mors. Ludouicus & Carolomannus Reges. Turbæ à Gosuino Abbate. Austrasia Ludouico Germano tradita. Regum bella in plures. Boso Rex Burgundiæ. Ludouicus in Normannos. Ludouici mors, & Carolomanni. Carolus Crassus Rex & Imperator. Paciscitur cum Normannis. Hugo

Lotharingus regnum turbat. Parisij obsessi & liberati. Carolus vxorem dimittit. Carolus regno deiectus. Franciæ & Italiæ status. Eudo tutor an Rex. Normannorum irruptio. Vincuntur à Britonibus. Carolus Simplex Rex. Ab Eudone pellitur. Eudonis mors. Arnulphi Imperatoris mors. Robertus rebellis. Carolus Rex ab Heriberto captus. Rodulphus Burgundus regnum inuadit. Caroli mors, & Rodulphi. Ludouicus Transmarinus Rex. Rebellio in Ludouicum. Heriberti proditoris mors. Guillelmi Normanni cædes. Ricardus à Normannis seruatus. Bellum in Ricardum. Ludouicus in Hugonem mouet. Ludouici obitus. Lotharius Rex. Hugonis Magni mors. Ricardus iterum bello vexatus. Lotharius Othonem pellit: Carolo Fratri Lotharingiam donat. Ludouicus Ignauus, postremus Rex: Moritur sine prole. Carolus Lotharingus reiectus. Hugo Capetius regnum inuadit. Finis Stirpis Carolouingiæ.

CAROLVS CALVVS.

AMICITIA inter fratres Ludouici filios conciliatâ, & in suam quóque partem recepto, Ludouicus in Germaniam, Carolus in Franciam secessit; & ille quidem regnum annis pluribus haud improspere gessit. Hîc per varia domi forisque infortunia, auitam gloriam calamitosissimâ Francorum sorte pessundedit. A caluitio dictus est Caluus, cum illæ augustæ, Martelli, Pij, & Magni, appellationes deficerent; & à vitiis corporis, non animi dotibus, Europæ fulgentissima lumina, dignoscerentur. Nec quis socordiæ & stupiditatis accuset Carolum; erat enim vafro, callidoque ingenio; ita sui custos vt alienum appeteret; iam à puero militiâ exercitus, imbutúsque à matre sagacissimâ fœminâ regnandi artibus; vt mirum sit tantam spem decoctam, floremque pulcherrimam emarcuisse, tam subitò. Prima Regis, regnique calamitas, eademque continua, Normanni; à Daniâ seu Noruegiâ, quæ olim Cimbrica Chersonesus, populi, Idolorum cultu, ferociâ, & crudelitate terribiles; qui dudum repulsi à Francia, Caroli magni fortitudine, & mox suis intestinis dissidiis; nunc pace domi constitutâ, euulsis foris repagulis, post atrocem Fontiniacam illam cladem, certatim pernauigabiles amnes, ceu per effractas portas, aut aperta vulnera, classibus magnis in Franciæ viscera penetrarunt. Expeditio prima ab Rege eorum Horicho, in Caroli regnum pronunciata est; ingensque classis in quatuor partes diuisa, quæ fluuiis quatuor, Amisiâ, Sequanâ,

Normanni in Franciam. Anno 845.

Sequanâ, Ligeri & Garumnâ, peruaderet intima atque confoderet. Et Sequanica pars luctuosissima omnium fuit. Nam Duce Ragenario, capta statim Rothomago, ripis circunquaque flexuosissimi amnis direptis; hostes Parisios peruigilio Paschatis veniunt; præuioque terrore incolis vrbem exhaustam, capiunt, & sacri profaníve nullo discrimine populantur. Nec parcitum Sancti Germani Cœnobio, rapinis multis & sacrilegiis violato: vnde in grassatores vindicta præsens, terrórque in futurum illatus est, eorum pluribus morte raptis, & dysenteria vulgò contracta. Hæserat Carolus ad Sancti Dionysij, augustissima pignora, hoc est venerabiles eiusdem reliquias, in sacrilegos propugnaturus; cum morbo vulgato, afflictísque hostium copiis, de pace actum est, & conuentum vt Dani acceptâ pecuniâ regno excederent, iurati se absfuturos à Francia, nisi fortè ad præstandam opem atque auxilium; fædusque connexum tenui admodum vinculo perfidorum fide. Ita Ragenarius ad Horichum reduxit copias, fastu tumens & refertus gaza; iactabatque in contumeliam Francorum, maiori apud eos terrori mortuos esse quam viuos; nullúmque sibi præter Germanum senem, eundemque mortuum restitisse; at inter hæc verba repente concidit, exclamans, coram assistere, venerabilem illum senem Germanum à quo grauissimis ictibus fuste vapularet, moxque immensum vtero turgescente, in summis cruciatibus tertio die, effusis ruptâ aluo visceribus, animam edidit; irritis votis quæ ad salutem & incolumitatem fundebat; statimque pœna in cæteros raptores sparsa, pereuntibus cunctis, vel tumore viscerum, vel fluxu sanguinis; nisi quos Horichus, occupata morte trucidari iussit, ne pœna morbusve propagaretur in alios, captiuis præterea libertate donatis. Et hæc sancti Germani propugnatio fuit, edocto barbaro, quantùm præsentem inter mortalium vitam, atque æternam immortalium interesset. Idemque prorsus sanctus Martinus, in eos qui aduerso Ligeri nauigarant, portentum exhibuit. Ii Hastingo Duce, Ambasiam aliaque oppida quæ Ligerim & Carum amnes interiacent, prædâ exhaustâ, absumpserant ignibus; versique ad Turones, imparatam vrbem expugnabant. Ciues primum, quantum in trepidatione subita licuit, muros instaurant, propugnacula extruunt, sagittas expediunt machinasque, ac præsenti animo repulsant periculum; verùm furore hostium increscente, iamque muro crebris arietum ictibus quatefacto, & decusso propemodum, memores obsessi, quantum propugnatorem penes se haberent, ad sancti Martini Ædem conuolantes, augustum patroni sui corpus piè corripiunt, deferuntque ad locum, vbi proximam labem minabatur murus; cadauer vnum pro munimento in hostium machinas opponentes. At ecce, mirum, subito pauore oppressi Normanni, audaciâ in trepidationem versâ, effunduntur in fugam; Turonenses illico portis erumpunt, hærentque fugientibus ad sextum lapidem, cæsis multis, pluribusque captiuis: ita disiecto exercitu hostium, vrbi redditi, triumphantium specie, nouum Imperatorem feretro restituerunt. Eoque loci condita est Basilica, quæ à bello patrato, sancti Martini belli, seu bellicosi nomen sortita est. Normanni in Frisia & Aquitania feliciores; quippe in ista, exscensione factâ, Santones inter atque Burdegalam

CAROLVS CALVVS.

CAROLVS CALVVS.

galam prælio facto, Aquitanos vicerunt magnâ strage; Signiuo Vasconum duce interfecto. Et in Frisia, quamvis primo prælio profligati essent, altero tamen tertioque victores, Lotharij Regnum metu excusserunt. Successus tamen apud Saxones Hispanosque contrarius, Horicho Rege vtramque gentem appetente, simulque, quod mirum, Germaniam, Franciam, & Hispaniam, non tam ambitione quam terrore & vi complectente. Et quidem in Germaniam sexcentas naues per Albim immisit, & in Cantabriam haud pauciores; vtrobique fusus & victus, à Saxonibus commissâ acie, & Christi victoris, implorata ope; in Cantabria nauali pugnâ septuaginta amissis nauibus; Ramiri Regis pietate & fortitudine, Orbi Christiano Deo consulente, nec membri pœnam deriuante in corpus.

II. *Normannorũ altera expeditio.*

Per eas clades tum à mortalibus tum ab immortalibus patratas, quieuerunt aliquandiu Normanni, donec illiciente spe prædæ & nouæ sedis cupidine; iterum Godefrido duce, aduerso Sequana nauigantes, tumultu & cæde latè omnia implent miscentque. Carolus ad procellam tantam imparatus, Lotharij fratris auxilium implorat, contractisque celeriter copiis, ipsi ad repellendos hostes adiungitur. Res ad pugnam vergebat, nec ambigebat Lotharius quin dimicaretur, quando Carolus clam fratre, sibi suspecto inuidiâ an metu, cum Godefrido paciscitur, vt terram quam designauit ad Oceanum occuparet, & in membrum regni allectus, tum suos, tum suæ gentis alios, ab inuadenda Francia prohiberet; facto ambiguo, vel abscissione partis totum seruans, vel corruptione partis totum perdens. Attributa porro prouincia, latis admodum finibus, in longum leucas septuaginta duas protenditur, in latum triginta, eademque rebus omnibus præter vitem ferax Belgio, Oceano, minori Britannia, atque Cenomanis terminata; Galliæ Celticæ pars; in qua olim Aulerci, Lexobij, Vellocasses, Constantini, aliique populi; hodieque Normandia à Normannis incolis dicitur, vrbibus, portubus, arcibusque admodum celebris. Scio tam vberis regionis possessionem Normannis traditam, ad Carolum simplicem Calui nepotem, anno post sexagesimo secundo, consignari à pluribus: ego crediderim tacitâ consensione permissam à Caluo, Godefrido Normanniam; à Simplici, postea solemni ceremoniâ admissum Rodulphum in beneficiarium & clientelarem Normanniæ Ducem. Sanè Caluus merito, in has angustias coniectus, in vulgus audiit, conquerentibus passim Episcopis, quod Ecclesiastica bona Laïcis impertiretur, & sacrorum inuasione sua deperderet; cùm rapina omnis illicò effluat; ac maximè rei sacræ, sit inopiæ parens atque miseriæ. Verùm eiusmodi fœdus, tam iniquum, ab irruptione gentis eiusdem anno post tertio nequaquam Carolum vindicauit: siquidem atrocissima natio, Rollione Duce, omisso Sequanâ se vertit ad Ligerim; primaque inuasione Aremoricam occupans, Nannetes vrbem haud procul amnis ostio, tunc addictam sacris, populo in maiorem Ecclesiam congregato, erat enim peruigilium Paschatis, improuiso penetrat diripitque. In Basilicam magno impetu irruunt, effringunt fores, fenestras excutiunt, strictoque ferro in plebem inermem sæuiunt; trucidatur Episcopus, Clerici Monachique ceu victimæ ad aras mactantur, sacra gaza diripitur, tota

Anno 850.

Normannia concessa.

vrbe

vrbe populata; superstites cladi onusti vinculis in naues aguntur. Deinceps barbari successu elati per omnem Aremoricam vastatione effusâ, ad Cenomanos Andegauosque perueniunt, copiarum parte Turones missâ; verum Ligeri & Caro simul inundantibus, hostesque arcentibus ab Turonum accessu, nihil ferociæ licuit, præter maioris Cœnobij direptionem, quod positum extra vrbis muros, direptum euersumque est, centum supra viginti Monachis immaniter cæsis. Interea datum ciuibus spatium eripiendi à strage corporis sancti Martini, quod Sacerdotum choro deducente Antissiodorum delatum est, magnâ miraculorum patratione; vrbs patrono inanis ab hostibus capta atque incensa est, sanctique templo flãmæ injectæ; admirabilitate maxima diuini arbitrij, iustitiam misericordia temperantis, nec obliti pœnæ cum parcit. Ab eo tempore iidem Normanni pluribus expeditionibus aggressi Franciam, in eam plurimùm partem qua interfluit Ligeris incubuerunt, & quantumvis aliquoties victi & repulsi, tamen cùm in alieno pugnarent, nouaque examina in cæsorum locum illico substituerent, leui suâ iacturâ, Francorumque grauissima, modo vincebant, modo vincebantur. In iis expeditio vna maxime memorabilis, qua Ruodbertus, seu Robertus Comes, (à quo forsan nata de Roberto diabolo fabula) fortissimus vir ac militari prudentia clarus, à Deo Francis ad arcendos hostes prouisus; post multa facinora, quod fatum nobilium Imperatorum est, ad pagum rusticum incautus cæsus est. Hic lubet scriptorum incuriam accusare, quibus satisfuit bellicosissimum virum vno duntaxat ornare Encomio, quod Iudæ Machabæo haud absimilis fuerit; contra sceleratam gentem & perfidam patratis multis, laureisque pluribus reportatis; explicato nullo facinore, vnde laus posteris admirabilior foret, & in eius morte conscribenda prolixi, fuit autem eiusmodi casus.

[Margin: CAROLVS CALVVS.]

[Margin: Robertus Fortis.]

III. Cum Ligeris ripas Normanni infestarent, agrosque popularentur Andegauorum & Pictonum; Robertus cui Andegaui attributi essent, accito Ranulpho Aquitaniæ Duce, armatos contrahit, & in palantes effusosque hostes celeriter ducit. Ij à speculatoribus moniti, ad nauigia quam ocissimè fugiunt. Verùm cum instaret Francus, distarentque ab amne longiùs, ne opprimerentur in fuga pagum fortè obuium occupant, communiuntque, quantum horæ spatio licuit. Erat in pago Basilica è quadrato lapide admodum firma, in eam præcipuè barbari incumbunt, muniendam atque propugnandam; móxque pago omisso se in eam condunt. Robertus cum expeditis militum aduolat, cæsisque hostibus quos munimentum non caperet, admotus propius, telisque appositus, aduertit Basilicam vix sine machinis expugnabilem esse; itaque secedit cum Ranulfo, iubet milites statiua figere, quibus pagus atque Basilica cingerentur; hostes quasi reti inclusum iri; die crastinâ, nam vergebat sol ad occasum, ad primas machinas expugnandam turrim, speque nullâ effugij venturos in potestatem suam qui se inclusissent. Intentis ad capessenda iussa militibus, ipse æstum vt leuaret, solutus iam periculo, galeam loricamque deponit, liberiore aurâ captandâ; id barbarus animaduertens, vagaríque Francum licentia quam nullus metus regeret; subito à Basilica irrumpens, clamore incon-

[Margin: Robertus fortis occisus.]

[Margin: Anno 867.]

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL 2.3.24

CAROLVS CALVVS.

dito, in Robertum proximósque milites irruit. Fit tumultus; & occurrentium cædes. At Robertus ferro intrepidè correpto, quanquam nudus galea loricaque, impetum sustinet, donec aduolantibus pluribus, hostis repellitur, & in munimentum suum retunditur. Dux ipse opportunus ferro vt erat, cedentem insequitur, magna strage edita; at dum incautiùs pugnat ad Basilicæ fores, patefacturus aditum suis, occiditur; malè inermi corpore prouocante ferrum. Nec Ranulfi fortunatior sors, in quem longius rationem pugnæ speculantem, emissa è turris fenestrâ sagitta, vulnus intulit, mortemque postmodum; pari fato audaciam, inertiamque plectente. Exercitus duce amisso, quasi truncum oculis caput, mœrore degenerante in metum, solutâ obsidione & ipse solutus est. Normanni hoc periculo liberi, naues repetunt grassanturque securius. Inde à Roberto cæso, ex Francorum metu ipsorum audacia increscente, Iuliomagum, Andegauorum primariam occupant, & ex loci situ, si munimenta accederent, inexpugnabilem rati, haud cunctanter manum admouent operi, vrbemque propugnaculis firmissimis, cinctam, & Meduana interfluente amne ad fossas deducto, iam bello insuperabilem, liberis vxoribusque traductis læti inhabitant; inde sparsâ in dissita loca populatione, ad sua facili & tuto receptu. Procellæ atrocitas in regionem omnem sæuientis, lugubresque pereuntium questus, excitarunt aliquando Carolum, vt inhærentem Regni visceribus luem abscinderet. Magno ergo apparatu exercitum legit, vrbemque statiuis positis, obsidione cingit stringitque; mox nouum incrementum copiis suis euocat, Salomonem Britanniæ Aremoricæ Regem aut principem; etenim cum Aremoricæ fines ad muros vrbis pertingerent, quos Meduana amnis alluebat, lege feudi commissi, debebat ad communem hostem repellendum communem opem adiungere; isque adducit plura Britonum millia, & ad ripam amnis castra ponit. Extemplo à Regis oppugnatio omni ex parte tentatur, machinarum omnia genera admouentur, vndequaque intentatur parata vis: verùm barbari loci situ munimentísque tuti & protecti, vim, ardorem, machinas, tanto animo atque solertiâ propulsant, & ludunt, vt cæsis pluribus, iisque fortissimis, ardens oppugnatio in obsidionem lentam desciuerit. Itaque quod fieri assolet, retusis primo impetu animis, longa morâ incessere languor & tædium; morbi postea vulgari, & in luem deficere; totusque exercitus à pernicie abesse propiùs. Britones tum pudor tum ea lues vrebat maximè, quos amnis interfluens, nauigiis hostium stratus, ab muri accessu procul amouebat, quare prælij impatientia, & pudore tam lenti & indecori exitij, rem aggrediuntur arduam porro, verum magnæ laudis & gloriæ. Quoniam amnis arcebat vnus ad muros aditum, eum vt auerterent, modico supra vrbem spatio, ductâ fossâ, nouum alueum aquis aperiunt, in quem eiectæ vel abductæ, alueo veteri exsiccato, nauigia destituta, vrbemque haud munitam satis eo loci, oppugnatorum armis obiicerent. Primo Barbari ridere frustra susceptam operam, dein mirari pertinaciam, mox animaduerso consilio extimescere: tandem fælici laboris successu, amittendæ vrbis si auersus esset amnis certi: quippe eo confisi munimenta nulla erexerant, deditionem

Andegauum obsessum. Angers.

Mayne.

Anno 873.

ditionem vrbis paciſcuntur, ingenti promiſſa pecunia, ſi ſibi ſuiſque ſaluis eſſe liceret; receſſuris ſtatim à Francia, nec belli causâ vnquam redituris. Admiſſæ conditiones à Carolo, acceptaque pecunia, repetitus nauigiis à Barbaris Ligeris; nec ideo Regno exceſſerunt, populationibus nouis libertatis pretium redempturi: Caroli facto laudis criminationiſque ambiguo, qui cupiditate pecuniæ perdendum hoſtem dimitteret; vel ipſi abeunti ſterneret pontem argenteum, & eiuſdem ſumptu.

IV. *Bella cum Britonibus.*

Nec vnam Carolus patiebatur Normannicam luem; & à Britonibus ſiue Aremoricis, multa in Franciam calamitas importata. Ludouico pio obeunte, Nomenegius ſiue Neomegius, fide Imperatori adſtrictâ, Ducis principiſve titulo regebat Aremoricam; mox inter fratrum arma ciuilia, vſurpato Regis titulo; & contemptu Caroli fide abiectâ, regem cœpit agere, Franciæque limites prædis atque incendiis populari. Ea opportunitas ex diſcordiis procerum, odiiſque Nomenegio nata. A Lamberto adminiſtrabantur prouinciæ, quæ à Pariſiis ad Cenomanos, inter Sequanam Ligerimque interiacent; is cum Viuiano viro opulento acerbis inimicitiis ſuſceptis, incautum dolo interficit, idemque haud multo poſt à Gosberto Comite Viuiani vltore cum multis aliis contrucidatur. Tunc enimverò Legati vindex Rex excitatur, captumque Gosbertum capitali pænâ affici iubet. Inter hæc prouincia diſſidio Procerum rapta in partes, offenſioni externæ patuit. Britanni Nomenegio duce vel autore Ligeri tranſito ſe in Pictones effundunt, & fædâ populatione agris atque oppidis vaſtatis referti prædâ repetunt domos; Carolus tandem reſtitutâ fratrum concordia, deleturus infamiam in Britannos mouet, armatuſque in Aremoricam penetrat. Britanni occurrunt rem conflictu illico direm pturi; nec decebat abnuere pugnam qui aggrederentur. Itaque in eam itur magno vtrimque animo. Primi Saxones ad excipiendos Britannorum impetus obiiciuntur; ij in equitatu maximè poſiti: Etenim ea gens velociſſimis equis aſſueta, ad eorum curſum flexumque varium, induſtriam ſuam modúmque pugnandi, accommodauerat; modo loris actis inſtar grandinis effundi in hoſtem, mox momento circumflecti, & adurgere ferociter latera, mox flexu conſumpto, in ſimulatam fugam præcipitari; at Parthorum inſtar, atque Hiſtricum, iaculari à tergo; moram iniicere perſequentibus; dein turbatis ordinibus, frontem obuertere, iterumque noua ludificatione laſſare hoſtem, atque perimere. Vix prima ſpicula collimabantur in Saxones, cùm hoc imbre territi in Francorum aciem ſe ſe recipiunt. Franci virili pectore, in dimicationem prorumpunt, ſed nihilo ſecius nouo pugnæ genere conturbantur, namque ſtatariæ pugnæ periti admodum, ſoliti cominus ſtricto ferro hoſtem impetere, ad diſcurſorium hunc volatilemque martem percelluntur; cùm ferirentur vndique, nec ferirent; cùm & firmi in gradu, paterent iaculis, nec ad inſequendum effuſi ea declinarent; nunquam compotes hoſtium, ferro ſicco atque inutili morientem dextram onerante. Ita ad mortem dimicatum; Francorum multis interfectis, pluribus ſauciis, magnâ equorum transfixorum ſtrage. Poſtridie rurſum capeſſitur prælium, exitumq; haud abſimilem primo ſortitur, Francis fortitudine an deſperatione ingenti fugientem

Anno 845.

Equites Aremorici.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL 2.3.24

CAROLVS CALVVS.

victoriam promerentibus, obstinatisque animam ponere, quam insequentibus terga obuertere. Nox occumbens cladem potius quam pugnam diremit. Mane Franci, comperto primis tenebris regem profugisse, & admodum ignominiosè, relicto tentorio cum regio instrumento, paucissimis præ terrore fugæ comitibus; & ipsi correpti formidine recessum instruunt. Verum Britannis in castra irruentibus, in apertam fugam effusi, se ferro hostium & castra direptioni obiiciunt; occisi plurimi, multi capti, prædaque è castris opulenta rapta: tanti apud Francos momenti Rex vnus est, cuius exemplo vincunt & vincuntur. Hac victoria datæ Nomenegio ad crudelitatem omnem habenæ, quibus indulgens intemperantius, Franciæ fines sæuè depopulans, præcipuè vexans Andegauos sibi conterminos, diuinæ iustitiæ pœnas dedit. Equum ad expeditionem eiusmodi conscendebat, cum spectat astantem Maurilium Andegauensem olim Episcopum truci aspectu, toruisque oculis minitantem fuste, & dicentem; Crudelis prædo iam desine Ecclesias Dei vastare, dein erecto fuste quem dextrâ præferebat, sibi in caput grauem ictum impingere; quo repente corruens, sacrilegiis simul & vitæ desiit. Herisponius patri in Regnum successit, statim nouo bello tentatus à Carolo, sed paruo admodum effectu pace duntaxat conciliatâ; ita vt Herisponius abstineret à prædationibus fidemque hominij præstaret Carolo. Verum & in aliam Britanniæ partem admissus est Salomon, iisdem conditionibus, Rege vel donante, quæ raperentur negata; vel æmulos componente, qui metu atque inuidiâ mutuâ Franciæ rebus consulerent. Ita breui nata inter pares dissidia, quibus impar Herisponius Salomonis dolo è medio tollitur; vniuersa Britannia peremptori cedente in necis pretium. Eratque Salomon, formâ regiâ, procero corpore, & augusto vultu, animi strenuitate cæterisque dotibus, regno dignus; nisi hæc bona cupiditate præcoci corrupisset. Confestim Carolus, Herisponij, cuius in Franciam inclinatior mens, necem vlturus, tertiam expeditionem in Britannos parat; attigeratque prouinciæ limites, cum certior factus eum totis viribus ad præliandum occurrere, memor sortis prioris mutari bellum pace haud ægre passus est; Salomone clientelarem fidem iurante, & admisso sine consorte in vniuersam Britanniam. Salomonem postea necati Herisponij assequuta est pœna, à Pasquitano & Vrfando ducibus suis dolo interfectum. Ideo rursum in ciuiles discordias Britannia ruit, vtroque duce specie partium totum ambiente. Porro hic lubet, Vrfandi facinus, vnum alterumve adscribere, quando è priuatorum laude gentis gloria constat; nec historiam in Regum vitiis disertam, in aliorum virtutibus mutam esse oportet.

V. *Vrfandi Britanni facinora.*

Igitur ipsum inter & Pasquitanum ortâ discordiâ, Pasquitanus auxiliares Normannorum copias pecunia comparat, iámque præpollente exercitu in æmulum mouet. Qui ab Vrfando stabant, virium inæqualitate perspectâ, regnique partem maximam Pasquitano adhærere, & ipsi turpi metu correpti, crebris transfugiis ad eum transeunt; armatis mille dumtaxat cum Vrfando perstantibus; & ij quidem tametsi fido & præsenti in ducem animo, tamen ne fides ad temeritatem stultam accederet, impensè rogant

saluti

CAROLVS CALVVS.

ſaluti ſuæ vt conſulat; certum & inſuperabile mortis periculum, in tantam hoſtium vim paucorum fortitudini nihil loci eſſe, paratos ſe ipſius vitam corporibus ſuis tegere, mortemque in ſalutem eius oppetere; ſed parcendum inani operæ, ſeruandoſque meliori ſorti tam fidos milites. Ad ea prudentiùs quàm fortiùs Imperator dicta; *Abſit, Commilitones, vt res ante geſtas fugâ turpi commaculem, ab annis teneris quibus ad militiam memet applicui, id vnum obuerſatum eſt menti, mori aut vincere; poſuiſſem male tranſactam ætatem, niſi per tot victorias mori didiciſſem; hæc prima tironum prælectio, mortem contemnere; quid eam veterano mihi & indurato vt pauendam ingeritis? Didici morte ignominiam terribiliorem, nullamque militi eſſe præter fugam; quare à fuga dimouete me & abſterrete omni conatu; à morte, ne cogitatione quidem abducite; quæ ſi vobis terrori vel formidini eſt, per me licet abſcedite, ducem veſtrum deſerite; hic ſolus in veſtigio fixus hærebo, mortis intrepidus; eritque mihi à qua fuga fugiet longè chariſſima; ſin eſt animus experiendi mecum diſcriminis, induamus fortitudinem mortis contemptu terribiliorem; illam præſtemus hoſtibus; aderit forſan morituris victoria, paranda virtute non numero, nec magna vnquam patrans niſi per parua.* His dictis incenſi milites orant quo vellet duceret, ſanè facturos ſuo ſanguini pretium hoſtium ſtrage. Ad Condatem Rhedonum pugna conſerta eſt, qua mille homines in triginta millia dimicarunt. Ex templo Vrſandus cuneo facto in confertiſſimam hoſtium aciem abditur, ſpiſſis ordinibus ſequuntur milites; quoquo ſe vertit, detruncata membra, cæſaque capita demetit ferro; modo recta fronte obuios mactat, mox ad dextram verſus, mox ad læuam, humum latè cadaueribus ſternit, certamque victoriam quoquò ruit parat. Paſquitanus poſt irrita tentamenta, amiſsâ iam palmâ ſalutis dubius, ſuorum aliquot receptis è prælio, terga vertit; mirantibus qui vicerant, tantum ſtragis à tam paruâ manu edi potuiſſe. Cœpit à victoria tentari morbo Vrſandus, eoque ingraueſcente vitæ periculum imminebat; vnde animus Paſquitano factus ad nouandum bellum: conſcribit exercitum, plures ab æmulo abducit, deſperatione morbi abiectos, iamque inſtat propius, ægrum ac ſocios nullo periculo acturus in vincula. Ad Vrſandum ſupplices veniunt milites, quo res in ſtatu ſint decumbenti renunciant, vnam ſuæ ac ſuorum vitæ rationem eſſe, ſe abduci ſinat; aut ipſe aperiat, quid præſenti malo factum oporteat: ille intrepidè, capeſſendum prælium, & proterendos hoſtes, ſi veniant; iubet vexillum ſuum tot inſtructum palmis, laureiſque proferri, ad cuius ſpectaculum abſceſſuros hoſtes ab acie, ij vrgere vehementius, vti abſcederet, nam de pugna deſperatum eſſe, quam eo abſente inire, nemo præſentium auſit. Tunc fortiſſimus vir magnitudine animi morbum profligante, viribus labentibus ab corpuſculo ægro reuocatis, iubet ſe vt erat, quando nec ingredi, nec ſtare equo, morbi atrocitas ſineret, decumbentem lecto ferri in aciem: mox primo in ordine hoſti oppoſitus, amotiſque lecti ſipariis, vt pugnantibus ſpectaculum foret: victis fuſiſque hoſtibus lauream retulit. At quæ mortalium rerum leuitas eſt, dum ab milite domum reportatur, vel morbi inclementiâ, vel gaudij copiâ, animam egit: vno lecto in quadrigas, vſus & feretrum: dignus Imperator qui ſi minus ſtans

mortem

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL 2.3.24

CAROLVS CALVVS.

mortem obiret, iacens quidem; ſed in vlnis victoriæ moreretur. Paſquitanus itidem ægritudine periit. Diuiſa mox inter Alarum Paſquitani fratrem & Indicheilem Heriſponij nepotem ex filia, Britannia fuit; at Indicheile interempto in prælio vniuerſa prouincia in Alani ditionem venit.

VI. Iſtis vno ſpatio tametſi per plures annos geſta ſunt, decurſis; ad mala bonáve domeſtica Caroli venio. In quibus Aquitania de Pipino recepta, & Pipinus ipſe in vtramque boni malíque ſortem adſcribi poſſunt. Equidem Pipinus tam variâ fortunâ vſus eſt, vt in ſpeculum humani ludibrij, iactationiſque mortalium obiici queat. Pipino Ludouici Pij filio, Aquitaniæ Regi, duo erant filij; Pipinus & Carolus. Ille natu major, neſcitur quo fato, magnæ Tragœdiæ argumentum, iam puer à patre deſtinabatur ad ſacerdotium, breui tradendus in diſciplinam Drogonis Metenſis Epiſcopi, à quo ſcientias & Eccleſiaſticas leges doceretur. Aderat Lotharius pueri patruus, cum ad clericatus ſuſcipienda initia ex more crines attonderi oportuit, ſtatimque puerili formâ commotus (erat enim ſpectabiliſſimâ pulchritudine) vi ereptum è ceremoniâ, priori vitæ reſtituit; redarguto patre quod tantæ ſpei adoleſcentulum ſacris, hoc eſt, vt rebatur ipſe, ignauis & ingloriis vſibus addictum vellet. Ab eo capite multa perperam facta & tolerata; eiuſmodi victimis ab arâ abductis, vix vllius bonæ frugis capacibus. Mox à Patre in Aquitaniæ Regem deſignatur; ſed ab eius obitu, Aquitania ab Ludouico pio traducta in Carolum; nouo Principi vita priuata hæreditas fuit. Poſtea Ludouici morte, excitatæ nouæ ſpes, & Pipinus ab Aquitanis pluribus in Regem lectus, Carolo æmulo negotij multum faceſſebat. Incremento ſpes auctæ, & ad faſtigium ductæ, cùm Lotharius in Carolum magnâ vi mouit; & quanquam ad Fontiniacum profligatus, fœdere tamen cum victoribus inito, tum Auſtraſiam ſibi, tum nepoti Pipino Aquitaniam impetrauit. Hanc felicitatem noua poſtmodum palma cumulauit, adblandiente fortunâ principiis, vt corrupto poſt exitu graſſaretur acerbiùs.

Pipini iunioris ſors varia.

Anno 844. Carolus impatiens detractæ ſibi priori fœdere Aquitaniæ, viam ſternens qua inuaderetur, Bernardum Septimaniæ Comitem Majeſtatis reum vt plecteret, ducto exercitu, Toloſam caput Septimaniæ obſidione cingebat; in proximam Aquitaniam, ſi ſuccederet res, gradum facturus: Lentam obſidionem vt premeret, nouum exercitum euocauit è Francia, militum flore ducúmque præſtantiâ illuſtrem. Non ignarus Pipinus ſuum in alienâ pernicie inſtrui malum, expeditis & ipſe copiis, aduentantibus Francis, ad Inculiſmam occurrit, commiſſoque prælio ingentem reportat victoriam, qua Hugo Caroli Magni filius, idemque infulatus, Ricboſus itidem Abbas & affinis Regum, Eccardus, Rauanus, pluresque Comites interfecti ſunt; capti plures, in quibus Ebroinus Pictauienſis Epiſcopus, perinfenſus Pipino, Ragenarius Ambianorum Epiſcopus, Comiteſque haud pauci. Hac Laureâ ſolutâ vrbis obſidio, retruſus in Franciam Carolus, & Pipino adoleſcenti poſt facinoris gloriam, Aquitanorum amor, virtutiſque opinio aucta immenſùm. Conſequuta pax nepotem inter & patruum ſtabiliuit victoriam; ea pace vniuerſa Aquitania, præter Pictones, Inculiſmenſes,

ses, & Santones, tradebatur Pipino; seruato iure supremi dominij, & hominij fide à Pipino præstita: Proceribus Aquitanicis qui à Carolo steterant, iam ad Pipinum transeuntibus, quasi ad legitimum Principem, & indubitato iure imperantem. Ea omnia fausta sors confecit, ne in hanc Pipinus calamitates coniiceret, quas ingenio suo atque socordiæ debuit. Namque pace partâ, vino & voluptatibus marcidus, turpi otio solutus ad libidinem, tantam infamiam & contemptum contraxit, vt eiurante indignum principem toto Regno, euocatus sit ad regendam Aquitaniam Carolus. Conueniunt Aureliam Episcopi omnes, Abbates, & Comites, & damnatâ Pipini ignauiâ, præsentem Carolum, nec renuentem, quod sine dubio magna arte promouerat, in Regem Aquitaniæ eligunt, lectumque vngunt atque inaugurant; mox instruenti copias Carolo, vt nouum regnum inuaderet, opportunitas noua bene gerendæ rei obiecta est. Carolus Pipini frater, qui hactenus apud Lotharium patruum egerat, ab eo vel profugus, vel dimissus, properabat in Aquitaniam, res abiectas fratris erecturus; verùm in itinere comprehensus, & perductus ad Carolum, à quo id nominis in sacro fonte habuerat, statim vt perduellis capitali pœnâ damnatus est: memor tamen affinitatis in baptismo initæ Carolus, Rei vitæ pepercit; idemque seu sponte, seu impulsu Caroli Carnuti in Regni conuentu attonsis crinibus in Clericum inauguratus est, palam professus id se nullo cogente, vno sacrarum rerum studio, perfecisse. In Aquitaniam progressus Carolus, vniuersam subegit, Pipino profugo, seramque pœnitentiam in terras proximas circumferente. At dum vagatur, Samio Vasconum Regi suspectus, ab eodem capitur, & Carolo Regi postmodum traditur. Visaque est inclinari ad Catastrophen scena, eo Suessione tonso in Monachum, & eiurante cum cucullo spem regni. Etenim quia præter regni iacturam, turbulento animo malè cùm solitudine erat; nouas res meditans, duos indidem Monachos in sententiam suam perducit; quorum ope claustra effringeret, & in Aquitaniam cum iis fugeret. Sed Carolus malè tecti consilij gnarus, indicta Suessionem Synodo, Monachos illos moueri Sacerdotio curat, & Pipinum ad iusiurandum nouum adactum ad vota nuncupanda, & disciplinam religiosam obeundam cogi. Nihilominus Pipinus anno altero post emissa vota fugam accuratiùs moderans, cœnobio clam se subducit, & aduolans in Aquitaniam, orta ex miseria miseratione, magnam prouinciæ partem sibi adiungit; & mox Carolo Caroli Regis filio ex Aquitania depulso, totam regionem ditioni subdit. Annum vnum alterúmve rerum potitus est, donec moribus ad priora vitæ flagitia relabentibus; quæ priùs, tædium & contemptus, Aquitanos occupant, vnoque momento Regno deturbatur, euocato rursus Carolo Patruo. In hac rerum desperatione, Normannis barbaræ illi ac ferocissimæ genti se tradit, ductorque eorum, prædo iam publicus, latas fœdasque prædationes exercet; imò vt scelus sceleri gradus est, eiuratâ religione per summum nefas, quod è sanguine Regio à Clodouæo nullus patrauerat, perfidus iuuenis ad colenda Idola Normannorum ritu traducitur; tam prope distant ab cucullo & à baptismo defectio. Ita cum Barbaris truculentam vitam septennio egit,

CAROLVS CALVVS.

Anno 848.

Anno 852.

Anno 857.

CAROLVS CALVVS.

egiſſetque diutius, niſi ab Aquitanis interceptus, dum populationibus hoſtium præeſt, Carolo traditus eſſet; apud quem à Proceribus in conuentu damnatus, vt ptoditor Religionis & Regni; morti addictus eſt. Quam inhibitam Carolus perpetuâ mutauit cuſtodiâ, in arce Siluanectenſi; in qua vltimo tandem tragœdiæ actu, purpuratus hic nebulo, tædio carceris in furorem actus eſt; & vitâ inconſtantiſſimus morbi conſtantiâ deſiit viuere; nec bonâ ſorte nec malâ melior: prauo affectu tam valetudinem quam remedia ipſa corrumpente.

VII. *Miſer ſtatus Franciæ.*

Inter hæc ſtatu Franciæ deploratiſſimo, nouæ calamitates emergebant in dies: iam nulla Regis authoritas, nulla legum aut Magiſtratuum, reuerentia, vi armatæ licentia omnium, prædonum impunitate, obnoxia prædis cædibuſque itinera; factiones Procerum, & priuata bella, ciuitatum rebelliones, & per cunctos graſſans furor cupiditatis, libidiniſque proteruia. Ideo Carolus defectionis vniuerſæ metu conuentum Regni in villâ

Anno 856. Cariſiaco habuit; vbi actum de reformandis ad inſtituta veterum moribus, miſſaque ab Rege ad populos reformationis capita; vt plagas animorum deliniret ſpe, ac demulceret. Verùm morbo abſumente remedia, ſeorſim

Anno 858. Epiſcopi Comiteſque conueniunt; remque aggreſſi aleæ periculoſæ; Eddelartum Abbatem & Othonem Comitem legant ad Ludouicum Regem

Ludouicus in Carolum fratrem excitatur.

Germaniæ, quem rogant Francorum nomine, *Quando Caroli regimine prauo atque ignauiâ, res Franciæ publica perderetur ac peſſundaretur; vellet ipſe Rex itidem Franciæ, magnique Caroli nepos digniſſimus ſuſtinere labantem, & in præceps raptæ moram iniicere; finem nullum eſſe tot calamitatum, nec poſſe ſperari dum Carolus Regnum obtineret: intolerabilem eius tyrannidem, iam exhauſtam ſubditorum patientiam: certumque niſi Chriſtiani Principes ſubuenirent, ſe à quibuſcumque vel Barbaris atque Ethnicis, quamquam periculo fidei, arceſſituros opem atque ſolatium.* Hæſit mentis ambiguus Ludouicus ad poſtulata, quid ageret; hinc animi temperantia à cupiditate omni aliena, pudor obruendi fratris & imparati; exemplum defectionis quæ & in ſuos propagari poſſet; incertus expeditionis euentus, à nouis ſtudiis auocabant: inde miſeratio Franciæ, incenſa poſtulantium vota, periculum repulſæ, ſuboriens clam magni regni cupiditas, præcipuè aulicorum vanitas atque ambitio, ad ſuſcipiendum iter impellebant. In hanc partem verſus, illecebroſâ & blandiente ſpe, Rheno tranſmiſſo in Franciam venit; armatos quidem ducens, ſed cohibitos freno diſciplinæ, quaſi in ſuo non in alieno degentes, néve qui adeſſet curaturus veteres plagas, curatione nouas infligeret. Ea moderatione Atiniacum venit, bellumque quaſi vaginâ reconditum premens, ciuilibus togatíſque remediis ſanaturus Rempublicam, Epiſcoporum Concilium Atiniacum indicit, vt in bonum publicum conuenirent animi atque induſtriæ. Eo tempore in Regni finibus bellabat Carolus in Normannos, ſecurus admodum iſtarum artium, & auerſâ ab domeſticis malis cogitatione. Epiſcopi Prouinciarum, Rhemenſis & Rothomagenſis Ludouici aduentu commoti, conueniunt Cariſiacum, reque ſeriò perpenſâ, quæ Ludouicum Regem exciuiſſet, quantumque prona ad Regni perniciem ea eſſet; ſiue anteà vocantibus Regem haud conſenſiſſent, ſiue conſilij ſub

ipſam

ipſam aleam pœniteret, vna omnes mente decreuerunt non conuenire ad Synodum, legatoſque Venilonem Archiepiſcopum Rothomagenſem & Exchanraum Catalaunenſem Epiſcopum ad Regem miſerunt; qui abſentiam ſuam excuſarent, & admonitione inſinuarent, quâ perfringeretur cupiditas Regis, & impelleretur ad Germaniam repetendam; relicto Regno prudentiæ Caroli, cuius poteſtas atque Imperium vni Deo obnoxium foret. Ludouicus aſpernatus hæc monita, impellentibus ſuis expedit ferrum, ſigniſque prælatis vltra progreditur. Confeſtim magna rerum conuerſio fuit; prouinciæ, vrbes, & oppida certatim ad Ludouicum deficiunt; vna omnium mens Carolum Regem, vt noxium abiudicandum, admittendum fratrem, qui fortitudine atque prudentia & externis malis & internis mederetur. Id porro factum Comitum fraude, penes quos erat vrbium regimen, qui plurimorum criminum conſcij, ne in pœnas vocarentur à Carolo, & legationem ad Germanum adornauerant, & populos ſpe nouarum rerum, veterúmque tædio, ipſi adiunxerant. Carolus repentino perculſus fulmine, nec copiis fidens quas ducebat, ad Ligerim clam ſe ab iis ſubducit, & in extremam Aquitaniam profugit, Superum hominúmque fidem conteſtatus, qui ſuorum proditione, atque Germani fratris cupiditate, per ea nomina quæ ſanctiſſima eſſent grauiſſimam acerbiſſimamque iniuriam pateretur. Illico fugam Regis aduertens exercitus, ad Ludouicum defecit. Iamque is Regni compos, Senones venerat, & ad ſpecimen moderationis exercitu in Germaniam dimiſſo, cum Proceribus ad componendam Rempublicam applicabat curas; cùm inopinata conuerſio & fugitiuum Franciæ reddidit, & dominantem ab ea depulit.

CAROLVS CALVVS.

VIII. *Carolus Regno restituitur.*

Quæ cauſa tam inſperati ſucceſſus, haud ſatis comperta; ſiue Francorum quædam in bonum leuitas, emendantium ſtatim quod leuitate peccatum eſt; ſiue imperitia Ludouici, teneras mentes manu leui haud ſatis tractantis: ſiue Hincmari Rhemenſis Archiepiſcopi addictiſſimi Carolo, bonæ artes: vt æternæ prouidentiæ decreta ſileam: ſane facilius receptus eſt regno, quam pulſus Carolus. Pœnitudo Procerum prima leniuit impetum vulneris, cum à Ludouico non impetrarent ſatis quæ præcepiſſet cupiditas; tum fouit Ludouici iam inermis contemptus, nam recens parta, non permittenda ſtatim fidei ſuæ; tandem Soraborum defectio glutinatio vulneris fuit, auocato in Germaniam Rege, ne alienis inhians, ſua deperderet. Ergo Ludouicus, nuntiatâ rebellione, gnarus quid mouerent Proceres Caroli gratiâ, infirmuſque abſente exercitu, ad diſturbanda eorum conſilia; celerius quam venerat exceſſit è Francia; facta ſpe reditus, ad dignitatis ſpeciem, multíſque ſanitis, quæ ad occulendam fugam conducerent. Iamque Carolus ab Aquitania Procerum ſtudiis reuocatus, copiis auctus certatim confluentibus, armatus aderat; cùm vacuo Regno omnium plauſu & gratulatione excipitur; ab abſentia charior; & odio per calamitatem purgato. Nihilo tamen minus expoſtulat apud Nicolaum Pontificem recens inauguratum, & apud nepotem Ludouicum Imperatorem: quòd Ludouicus frater, nullo præter cupiditatem impulſu, cum

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL 2.3.24

CAROLVS CALVVS.

exercitu inuasisset in Franciam, Regemque legitimum eiecisset: & ab vtroque litteræ in Germaniam scriptæ, quibus admonebatur Ludouicus, ne quid in alienum per ambitionem tentaret, malè cœpta abrumperet, & quantum liceret nouo facto corrigeret; dedecere Principes armis decertare, quos nexus sanguinis, ac multo magis fidei vinculum colligasset. Quibus Ludouicus permotus, simul quod Carolus præ se ferebat vindicandam iniuriam, nepote Lothario in partes suas adiuncto; perterritúsque Francorum Episcoporum Legatione, qua diras comminabantur, nisi satisfaceret fratri, ab eorundem Legatis expetiit, vt ad reparandam concordiam, quæ oporteret exequi, ipsi imperarent; paratum se vel duris conditionibus, præstare omnia quæ necessaria viderentur. Quocirca Episcopi ex Regnis Caroli atque Lotharij Metas conueniunt, nobilémque ad eum legationem adornant, ex tribus Archiepiscopis Rhemensi, Coloniensi & Rhotomagensi aliisque sex Episcopis; qui Vormatiam ad Regem se conferunt, repertumque ad concordiam pronum, prioris noxæ absoluunt, tum ad pacis stabilimentum impetrant, vt cum Carolo atque Lothario in colloquium veniat. Itáque factum Veris initio; selectus colloquio locus, modica in

Anno 859.

Rheno insula, iuxta Ateruacum Castrum, in quam Reges singuli, cum paucis admodum, & inermes, vecti nauigiis appulsi, cætero comitatu ad ripam relicto, diu de præteritis per futura emendandis egerunt; ac cum plura capita, deliberanda amplius forent, dilata sunt in proximum conuentum Basileæ, à tribus Regibus celebrandum. Interim Carolus ex vtroque Regno tum Lotharij tum suo nouam Episcoporum Synodum Tullum indici curat; apud quos magno numero contractos, grauiter de Vvenilone, seu de Guenilone Archiepiscopo Senonensi apud Patres conquestus, in eundem libellum propriâ manu accusatorium tradit; cuius id argumetum.

Vuenilo in pœnam vocatus.

Quod Vuenilo merâ Regis beneuolentiâ prope à puluere in sublimem Infularum promotus apicem, tam ingrato in dominum & quidem beneficentissimum fuisset animo, vt vnus inter omnes Franciæ Præsules, Ludouicum per proditionem in Regnum Caroli euocasset, cum eo communicasset consilia, omnium quæ idem Rex patrasset in fratrem, autor perfidus & nefarius artifex. Patres reo ad disceptandam causam diem dixerunt, ne pœnas inauditus subiret: quas autem subierit mihi incertum, cum quidem constet de iudicibus electis à Synodo, qui erant Archiepiscopi Remigius Lugdunensis, Vvenilo Rhotomagensis, Erardus Turonensis, Rodulphus Bituricensis: at de iudicio silentium sit; sane is Guenilo damnatus est à posteris tam insigni odio & Vatiniano, vt proprium nomen ad turpissimam rem significandam vulgatum sit; idque Guenilo sonet qui proditor; maximè postquam Turpini fabulis persona Ganetonis proditori Caroli magni affixa est. Tandem anno proximo celebratus est Confluentiæ ab tribus Regnis numerosus Conuentus, in quo sancita Reges inter Ludouicum, Carolum & Lotharium nepotem concordia; quæ placuerant iureiurando firmatis, ne in posterum alter in alterius regnum vel armis inuaderet, vel consilio quid detrimenti inferret; imo se ope mutuâ iuuarent inuicem; iique forent omnibus hostes qui singulis. At eam concordiam malè sartam & tectam docent querelæ ad Nicolaum Papam

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL 2.3.24

pam ab Ludouico & Lothario missæ; quibus Carolum violati incusant fœderis, prauo quorundam consilio, quos in communem Regum perniciem incubare expostulant; rogantque Pontificem, vt si commodum foret, transiret in Franciam, ad pacem instaurandam, & annectendum malè cohærens sanguinis vinculum. Sed mox Lotharij pro Valdrada pugnæ, & Caroli pro Hincmaro Rhemensi Antistite, sanctum Pontificem in vtrumque Regem concitarunt. De Lothario quandò rem perscripsi, hîc de Hincmaro pauca.

IX. Anno 845. Rhemensis Ecclesia, abdicatione Ebbonis, læsæ maiestatis in Ludouicum Pium damnati, defecta capite, adepta erat in Hincmaro nouum; is enim Monachus in sancti Dionysij, postea præfectus Cœnobio sancti Germani, doctrina & pietate conspicuus, voto Caroli cui acceptissimus erat, in infulas eas promotus est. Idem postea Ebbone mortuo, synodum Episcoporum Suessione haberi curauit, in qua ad delendam eiusdem Ebbonis infamandamque memoriam; quos ipse ad sacerdotium & ad ordines sacros admouerat, dum ab Lothario in sedem pristinam restitutus esset, ij sacris expuncti, inter laïcos profanosque reiecti sunt; & probata calculo nouo electio Hincmari, æmuli memoriâ prorsus damnatâ. Hanc synodum vt confirmaret Pontificia sedes, cùm ab Leone Hincmarus non impetrasset; postea à Benedicto successore vt haberetur rata, non tantum obtinuit oblato dolo; sed etiam quædam in Pontificiis tabulis, interpolatione scripturæ, vt arguebatur, ad nutum addidit, atque abrasit. Inde Regis gratia, partaque ex scientiis, & dignitate summa authoritas, virum natura elatum, quemque modica non satis caperent, ad vsurpandam in Episcopos Franciæ potestatem atque imperium concitarunt; quam & ob rem orta discordia ipsum inter & Rhotaldum Suessionensem Episcopum, magnâ iam ætate, & vitæ inculpatæ Præsulem; cùm alter libertatem opprimeret, alter tueretur, perdendi æmuli consilium iniuit Hincmarus. Eam in rem primum à Nicolao Pontifice Suessione Synodi confirmationem, ad stabilimentum autoritatis, multas post artes laboresque insumptos, per fraudem impetrat; tum quod ante clam comparauerat, nouam Synodum Siluanecti indicit; in qua Episcopis ad sententiam suam adductis, Rhotaldum Episcopum doli ignarum accusatum simul damnatumque ob leuia & falsa crimina, maxime quod Sacerdotem quendam abdicasset, amouet gradu & dignitate, & contestatum innocentiam suam, imò & Sedem Apostolicam appellantem in Cœnobium quasi in carcerem abdit. Res ad Pontificem delata, tum ipsius Rhotaldi expostulatione grauissimâ, tum aliis plurimorum litteris, tyrannidem Hincmari quiritantium; Synodo ab Pontifice ipso Romæ collectâ, planè damnata est & abrogata Synodus Siluanectensis, iussus restitui in pristinum gradum Rhotaldus; ni malint qui accusarent, vna cum ipso Romam ad disceptandam causam venire. Verum Hincmarus, quod superborum est, pertinacior, non tantum ipsi Pontifici detrectat obsequium, Rhotaldo nequaquam misso; sed & Regem Carolum secum in errorem tractum, Pontifici seu scutum obiicit, compositâ per nefas Pontificiâ authoritate cum Regiâ; periculosæ discordiæ semen, nisi causæ iustitiam Nicolaus

[Margin notes: *Propter Hincmarum turba.* (beside "enim Monachus…"); Anno 853. (beside "in infulas eas promotus est"); Zenlis. (beside "tum quod ante clam comparauerat"); Anno 863. (beside "in Cœnobium quasi in carcerem abdit")]

CAROLVS CALVVS.

prudentia & patientia contemperasset. Augebat offensionem Regis, quod Iudithæ filiæ Balduinus raptor, Romam profugus, asylo Pontificis tegebatur, charitatis munus in contumeliam vertente Hincmaro; tenuitque triennium eiusmodi contestatio; Nicolao per litteras Regem atque Hincmarum adurgente; iisque contra fas per contumaciam animi, ius atque æquum negantibus. Tandem Hincmarus quà facti inuidiâ, qua satietate vindictæ, Rhotaldum emittit custodiâ, patitúrque Romam profectum, dictumque innoxium, Ecclesiæ suæ restitui; Arsenio legato in Franciam misso, qui & Valdradam ab Lotharij lecto depelleret, & Rhotaldum in sedem suam reponeret; idque perfectum tanto pudore superbiæ, quantâ humilis innocentiæ gloriâ. Nec in eo pœna arrogantiæ desiit. Nam iussu Pontificis instauratâ lite Clericorum, qui ab Ebbone quondam instituti, postea ab Hincmaro depositi essent; iidem & Synodo Episcoporum & auctoritate Nicolai restituti in integrum pristinis gradibus instaurati sunt; Hincmaro grauiter increpito, ob iniuriam illatam & interpolata Benedicti diplomatà; ita veritas erumpit è tenebris, simulque mendacium in lucem profert. Quod autem de Iuditha Carolus questus est, rei initium eiusmodi fuit. Edilulphus Anglorum Occidentalium princeps, Româ rediens captâ per Franciam viâ, in Iudithæ Caroli filiæ amorem arserat, eamque impetratam in coniugem secum in Angliam duxerat; Regis nomine auctus ob dignitatem coniugis. Eo haud multo post vita functo, Iuditha vidua possessionibus quæ in dotem cesserant venditis, amore patriæ renauigauit in Franciam; ac reginæ cultu & titulo Siluanecti agebat, sub Episcopi curâ tuteláque Regia, vt si animus foret ad secundas nuptias conuolandi, eas arbitrio Patris legumque præscripto conficeret. Etenim quia viduæ intemperantius amant quam virgines, amoris mutui Iuditham inter & Balduinum Comitem, orto incendio, violata sunt illico tùm pudoris, tum custodiæ gemina claustra; Iuditha continuo mutata veste fallente custodes, & amatorem sequente; imparem quidem natalibus, sed iuuentutis philtro gratissimum; communi raptûs flagitio; tum iuueni, qui Regis filiam, clam patre, domo proriperet; tum fœminæ, se ad raptum præbenti, & inferenti vim vt pateretur. Furtum promouit Ludouicus frater, cuius ope fraus custodibus facta, & sororis fugâ incolumis. Vulgato facinore, Carolus contumelia percitus, sententia Episcoporum, tum Balduinum raptorem, tum Iuditham sua sponte raptam, diris Ecclesiæ perculsos, acerrimè perquirit atque persequitur; & confugientes in sinum Pontificis reposcit in pœnam. At Nicolaus, appellatam sæpius clementiam Regis, tandem vicit, confectâ Balduino veniâ, & facultate coniugij quod præripuerat. Imo ex commendatione Pontificis, coniugati à Carolo perbenigne excepti, donatusque Balduinus ampla in Belgio ditione, à quo & Flandrensium Comitum arcessunt originem, rarò pœnâ assequente ista flagitia, quæ venia ipsa emendantur, & comprobatione dispereunt.

Anno 866. *Anno 856.* *Inditha à Balduino rapta.* *Anno 862.*

X.

Carolus Lotharingiam occupat. Anno 869.

Carolum in gratiam Nicolai redditum, mox ambitio cum successore Adriano, in nouas turbas & discordiam impulit. Lothario nepote in reditu

CAROLVS CALVVS.

ditu Italiæ, vt supra scriptum est, morte terribili è viuis rapto, extemplo Carolus in Regnum eius oculos adiecit, inflammabat cupiditatem adipiscendi facilitas; quod Ludouicus Imperator demortui frater, procul, in Italia Saracenico bello implicabatur. Præterea Ludouicus Germaniæ Rex, graui morbo in Bauaria conflictatus, futurus obici haudquaquam erat; & Lotharius sine prole masculâ præter Hugonem spurium obiens, propinquiori, nullis scriptis tabulis, opimam hæreditatem reliquerat; quem se ipse Carolus affirmabat, cùm Lotharij fratris non nepotis, successionem assereret. Ergo vt ius possessione firmaret, instigante Hincmaro & promouente, in Austrasiam venit, Metasque primariam vrbem progressus, ab Aduentio Episcopo, celebri pompa excipitur; & aduocato Episcoporum concilio, Rex Lotharingiæ dicitnr, coronatur, atque ab Hincmaro inauguratur: Nec malè Synodus prædatoria dicta, quæ alienum raperet, & expilatâ hereditate inuasorem ditaret. Carolus Metis Aquisgranum venit Regum sedem, maximáque Procerum parte assentiente, vt capesseret Regnum, Treuirensibus, & Coloniensibus dedit Antistites, illis Bertulfum Aduentij nepotem, iis Hilduinum Abbatem; prioribus dudum Nicolai sententiâ eiectis. Hæc tam repentina inuasio, tum Ludouicum Imperatorem in Saracenos bellantem, tum eius nomine Adrianum Pontificem, tum Ludouicum Regem Germaniæ; in Carolum exciuit. A Germano primum maximumque obiectum repagulum. Is re nunciatâ, quia per morbum festinare non poterat, confestim legatos mittit, ad Carolum; qui expostulent occupatum priuatim, quod commune foret; tantum iuris ipsi in hæreditate nepotis, quantum Carolo esse; rogare se vt quàm primùm ab Lotharingia abscedat, dum reddita valetudine ipse adesset, simulque consulerent, quid vtriusque commodis magis conduceret. Non ea erat cupiditas Caroli, quam legatio vna infringeret; immotus in sententiâ perstitit, Coloniamque præcipitantiùs venit, disturbaturus noui Episcopi inaugurationem, quem Ludouicus Rex per Moguntinum Præsulem in Hilduini locum substituerat. Interea Ludouicus morbo recreatur, & iam comploratus, effusâ in pauperes, locupletissima gaza, cœlesti ope conualescit; nouosque nuntios Luitbertum & Alfridum notæ prudentiæ Antistites ad fratrem legat, daturos optionem abscedendi à Regno, aut pro eo dimicandi. Carolus certior fratrem adfuturum, corrupta spe morbi, nec ausus cum integro fratre se se committere, id fraternæ beneuolentiæ & charitati datum assimulans, recessit in Franciam; Marsano oppido constituto, in quod conuenirent, de communi re deliberaturi. Idque anno sequenti perfectum, eoque loco æquis partibus duos inter Reges Lotharij Regnum diuisum est; vt accederet Carolo cum Heristellio pars contigua Franciæ; Ludouico cum Aquisgrano, quæ ad Rhenum & Germaniam vergeret; intercedentibus frustra Adriano Pontifice; & Ludouico Imperatore: Quippe cupiditas oculatissima est, sed auribus manca; & ad voces omnes, nisi quas ingerit metus, immota. Nam antea Adrianus, vbi primum Caroli inceptum innotuit, Legatos ad eum miserat, contestatum ne in alienum Regnum inuaderet; Lotharij Regnum ad Ludouicum fratrem spectare, qui sanguine

Quam cum fratre diuidit.

guine

CAROLVS CALVVS.

guine coniunctissimus foret; præterea diras Pontificias minabatur; tum Regi tum Episcopis, qui eiusmodi inuasionem, vel promouerent vel non impedirent. Sed huiusce legationis adeò ratio habita nulla est, vt Carolus Metensi Concilio in Regem vnctus Regni iam potens, ne penitus flocci habere videretur Pontificem; & suos ad eum cum muneribus miserit; qui docerent, calculis omnium Regnum oblatum; reique peractæ nullum esse consilium; attamen honoris causâ gestorum confirmationem ab ipso peterent. Inter hæc cum in partem Regni Ludouicus Germaniæ admissus esset; ad vtrumque nouam Legationem adornauit Pontifex, deditque litteras tum ad Reges, tum ad Episcopos, Regnique Proceres, quibus in facti iniuriam acerbe inuectus, rogabat, admonebat, comminabatur, vt ab iniuriâ auctores desisterent, fautoresque nouis consiliis contumeliam tantam persanarent; quæ ignominiosa Francis Regibus foret, si per eorum cupiditatem Ludouicus Imperator ea pateretur, quæ à perfidis Saracenis, in quos pro Christianâ Republicâ bellum gerebat; si intentarentur, ipsos patruos obiicere se se æquum esset. Verum ea Legatio tam frustra fuit quàm proxima; iam peractâ diuisione, inter Reges, eaque metu inuicem discusso. Imo Adrianum inter & Carolum ab Hincmari Rhemensis superbiâ nouæ turbæ, qui & scriptis audacibus ad Pontificem litteris, quem perturbatorem pacis appellabat, & contumeliâ in Hincmarum iuniorem Laudunensem Episcopum irrogatâ, spem concordiæ omnem abruperat. Quippe Hincmarus iunior senioris nepos, cum Pontificiam auctoritatem contra Regiam scriptis & verbis propugnaret fortiter, iamque inter ipsum & patruum doctrinæ quædam contentio foret, senior æmuli impatiens, accusatum iuniorem perfidiæ in Regem, dignitate expunxit, retrusit in carcerem, oculisque orbauit, per ministros impotentissimi odij. Quo de facinore conquestus sæpe litteris Pontifex, nihil boni æquiue impetrauit à Rege; Hincmaro perstante in vinculis, donec is tandem post Caroli obitum à Ioanne Pontifice, causâ in Synodo Trecensi cognitâ, famæ & dignitati, sed minimè oculis restitutus est: Magnâ interim Adriani laude, qui patientiâ pugnauit in contumaciam, nec morbo medicinam adhibuit; quæ toxicum foret.

Frustra repugnante Adriano.

XI.

Caroli liberi.

Inter has molestias Carolus, domesticis etiam angustiis premebatur. Susceperat ex Hermentrude consorte legitimâ liberos tres, Carolum, Carolomanum, & Ludouicum. Eorum maximus Carolus in spem Regni educatus, nuper infelici casu perierat. Erat in omnium ore Albuini nobilis iuuenis robur corporis animique constantia; vtramque laudem Carolus vt experiretur an vinceret, iuuenili impetu & temeritate, Albuinum sub vesperam è venatione redeuntem, equo inuectum, solum solus aggreditur, tacitusque in eum impetum facit, arma & equum vi ablaturus. Albuinus robore longe præstantior, regium iuuenem haud difficulter profligat; primùm graue vulnus infligit capiti, tum equo deiectum aliisque plagis confossum, armis detractis & abducto equo, stratum humi cum anima luctantem deserit: & Carolus quidem grauitate vulnerum, paulo post obiit, vanæ temeritatis exemplum & pœna; Albuinus verò, comperto scelere, quod

Quorum maximus Carolus occiditur.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL 2.3.24

quod patrarat innoxius, sibi fugâ consuluit. Carolomannum qui proximus Carolo ortus erat, & paterna destinatio, & sua mox flagitia regno abdicarunt. Primâ ætate patris iussu ad munera sacra destinatus, in Clericum tonsus est, addictusque ad Ecclesiæ munia; dein ætatis incremento adstrictus ad Sacerdotium propius, in Diaconum quamquam inuitus ac reluctans, præsente patre & iubente fuerat initiatus; diúque eo functus officio, sacra mysteria celeberanti adstiterat, comes & particeps. At quia pietas malè ab nolente exigitur, iuuenis ætatis æstu, ad alia raptus quam quæ patri placerent, vim excusans, abdicat Clericum; eamque ob rem à patre ad Synodum Episcoporum delatus, eorum sententiâ vitæ priori restituitur: cui sententiæ nequaquam acquiescens, sed Romanum appellans Pontificem, in arctam custodiam Siluanecti traditur. Postea legatis Adriani compellantibus Carolum de restituendo Lotharij Regno, & adiunctæ sunt à Pontifice querelæ, quòd Carolomannum Pontificiam Sedem appellantem in carcere contra Canonum placita contineret. Quocirca Rex ne penitus exacerbaret Pontificem, imò concessione vnius repulsam molliret alterius, filium solutum vinculis, libertati restituit, secumque Lugdunum quo profectio erat deducit. Etenim iuuenis nullam libertatem præter licentiam sceleris ratus, in itinere se fugâ proripit, & adiunctis pluribus vel facinorosis, vel nouorum cupidis, quorum Francia nunquam indiguit; in Belgium venit, manuque armatâ fœdissimas direptiones exercuit, præcipue in loca sacra; quasi hac sæuitiâ Diaconi nomen expungeret. Inceptum iter tenuit Carolus, reque perfectâ Parisios venit, Carolomanno Lotharij Regnum deuastante, ac Mosonio castro expugnato. Nec propinquitas patris absterruit filium, quin scelera cumularet sceleribus; missâ quidem ad eum legatione pœnitentiæ specie, sed inani & dumtaxat ad laruam vitij. Postea tamen iniecta mora flagitiis, venitque in potestatem Caroli filius, quem ante Pipini Patruelis exemplo oportuerat sapere; & in eandem Siluanectensem custodiam traditus, Episcoporum conuenientium calculis, ministerio sacro vt indignus eraditur, & profanos inter & sacrorum exul ablegatur, moxque custodiæ restituitur. Erat id pœnæ genus, quo nec animo voluntas flagitij, nec facultas corpori tollitur, imò eâ Carolomanno atque consortibus magna spes facta noui turbamenti; siquidem dicere atque affirmare, iam Carolomannum eiurato gradu, quem vi admiserat, Regni capacem; euulsúmque repagulum, quod inimici regio iuueni, scriptâ innataque lege, ad Regnum vocato, opponebant inuidiâ. Nec dubitabant turbidi homines profiteri, eductum vbi copia foret carcere iuuenem, se restituturos natalibus, dicturosque Franciæ Regem. Ea res grauiter Carolum perculit, nec ignarum, tam praui consilij Carolomannum participem. Ideò vt simul veterum criminum pœnâ, noua intercluderet, huic oculos effodi iussit, quibus diu ambitione & furore cæcus caruerat; retrusitque in Corbiense Cœnobium. Nec in eo quieuit turbulentissimus iuuenis, sed fugam postmodum Monachorum operâ capessiuit; ab fugæ consciis ad Ludouicum Germanum deductus, spe excitandæ miseratione sui discordiæ, nullo alio effectu, præterquam quòd Absternacum Monasterium illi

Carolus Caluus.

Carolomãnus similiter perit.

Anno 870.

Anno 874.

CAROLVS CALVVS.

attributum est, è quo & in quo dies reliquos ageret; quos admodum paucos peregit, ibidemque sepultus est, iusto Dei fato, vt desertor sacrorum aleretur è sacris; & auersatus Clericos, Monachis animam corpúsque traderet. Præter eas liberorum plagas, Hermantrudem charissimam coniugem luxerat Carolus; quanquam illico nouam ad solatium induxit, Richildem sororem Bosonis Comitis, quam primùm illegitimo thoro adiunxit, mox iustis nuptiis copulauit, præpollentibus feminæ ad ambitionem illecebris.

XII. Anno 875.

Carolus Caluus Imperator.

Tot ac tanta incommoda Caroli, opima spes oblata solatio in speciem fuit, reuera luctui. Ludouico Imperatore in Italia, vt supra scripsi, demortuo, nullisque præter Virginem liberis, Imperij dignitas, Imperiumque Italiæ, ad ipsius patruos spectabat proximè. At nec is honor primi occupantis, vti Austrasia, nec in partes geminas, vti eadem diuidendus; totus, & in eum quem Pontifex Romanus designaret, erat deriuandus. Erat is Ioannes eo nomine VIII. Adriano tertium ante annum vita functo; qui qua de causa in Carolum potius quam in Ludouicum vota conuerterit, si licet assequi coniecturâ, crediderim, aut dignitate motum Francici Regni; à quo vt à fonte reliquæ stirpis gloria, & Imperatores petiti hactenus; aut auersum à Ludouico Caroli artibus, implentis Pontificem magnis pollicitis, suam operam prolixè in Saracenicum bellum iactantis; Ludouico, vt dicebat, graui in Vinidos bello implicito, & in Germaniam suam efferam adhuc atque atrocem procul relegato; vt vt sit, Ioannes honorificam Legationem misit ad Carolum, quâ ad profectionem Italicam, & suscipiendam coronam Imperij inuitaretur. Carolus nuper ab Ludouico fratre discesserat, amico de communibus rebus colloquio; agebatque ad Arduennam siluam; cùm accepto de obitu Imperatoris ac legatione Pontificia nuntio, in spem certam erectus adeundi Imperij, quàm celerrimè ad auspicandum idem properauit. Illico quàm multos Proceres tum ab armis, tum à consiliis euocat, qui sibi tum ad dignitatem tum ad opem adessent comites, Richildem inter vxorem, & Ludouicum filium curas Regni, regimenque partitus est, hanc præponens Siluanecti ad Neustriam, vt Normannis occurreret, illum Austrasiæ vt Ludouicum fratrem à quo metus maior, arceret aditu & cohiberet; moxque ipse in Italiam per Alpina claustra aduolauit. Ludouicus interea explorato fratris consilio intercessurus; affirmantibus suis, ipsius qui maior natu foret Imperium esse, & Engilrano acerrime impellente, qui Regis Caroli cubiculo præfectus eidemque consuetudine arctissimâ iunctus, Richildis inuidiâ à familiaritate & honore antè deturbatus, ad Ludouicum odio & vindictâ prægnans contulerat se. Iis ergo stimulis primum Carolum filium cum armatis mittit versus Alpes, vt Carolo iter disturbaret; tum deinceps, alterum filium Carolomannum cum maioribus copiis, vt in patruum si transiret Alpes, depugnaret: Francicâ sibi expeditione assumptâ. Verum Carolus fortiter per obiectos apices penetrauit vtroque nepote victo & disiecto; & primum quidem vno propè aspectu in fugam egit, in Carolomannum similiter forti animo dimicaturus; nisi iuuenis, tum viribus, tum animo, admodum impar, egisset

egiſſet ante pugnam de fœdere; in quod admiſſus à Patruo, præſtito iureiurando, in Germaniam rediit, iam imperij foribus magna laude Caroli patefactis. Is igitur Romam victor adueniens à Ioanne Pontifice honore ſolemni excipitur, & inauguratur in Imperatorem, magnâ omnium ordinum lætitiâ, vnde redarguas veterum Annalium fidem affirmantium, coronam Imperij vi ac tyrannicè vſurpatam à Carolo; corruptiſque largitione compluribus viam apertam ad inuadendum Imperium & vim inferendam ipſi Pontifici: reclamant enim Synodi Acta Romæ pòſt habitæ, in qua abſente Carolo, & omni metu, ſi quis eſſet depulſo, voluntate magnâ Pontificis, ad Imperium vocatus dicitur. Verùm Carolus moleſtiſſimam calamitatum inuidiam paſſus, non modo Normannorum ferro, ſed etiam Scriptorum calamo obnoxius fuit. Porro lætitiam ab ſuſcepto Imperio fædauit Ludouici fratris in Franciam irruptio, qui comite filio Ludouico, traiecto Rheno, cinctus exercitu, Atiniacum venit, & inde multis è Francia Procerum ad eum confluentibus impunè maximam Neuſtriæ partem vaſtauit. Ad ſubitam tumultus famam Richildis intrepida euocauerat Proceres, animoque quantum poterat facto; ad honeſtam & neceſſariam tuitionem Regni, eorum fidem ſacramento adſtrinxerat; quam illico fregerunt, partim ad Ludouicum defectione, partim ignauâ patientiâ, & flagitioſâ ab armis abſtinentiâ. Vnus Hincmarus Antiſtes Rhemenſis, pro fide inconcuſsâ in Carolum, quo licuit modo arma corripiens, ad Deum pacis bellique Dominum verſus, ſuis aliorúmque precibus, ſanctiſque operibus, non deſiit implorare Cœleſtem opem; donec ſua propè ſponte Ludouicus, Emmæ vxoris morte acceptâ, vltra Rhenum in Germaniam rediit. Carolus in reditu conuentum Epiſcoporum ac Comitum Ticini habuit, ac poſtmodum Boſone vxoris fratre, Mediolanenſi duce inſtituto, qui vices Imperatoris in Italia gereret, in Francia Pontigonenſi Concilio interfuit, in quo ſtabilita Romana electio, ipſo & Richilde coniuge Imperatoria veſte fulgentibus.

CAROLVS CALVVS.

XIII. *Ludouici Germani Mors.*

Nihilominus Ludouicus in incepto perſtabat, legatoſque Pontigonem ad Concilium miſerat, per quos poſtulabat admitti in partem hæreditatis Ludouici Imperatoris; tum naturæ legúmque ciuilium beneficio, tum ex pactis ante cum Carolo initis; ac tametſi Ioannes Tuſcanenſis Epiſcopus, princeps legatorum Pontificiorum coram legiſſet in Concilio, Ioannis epiſtolam ad Epiſcopos Germaniæ ſcriptam, qua Carolum inauguratum Imperio iuſtè & legitimè confirmabat, exemplarque Epiſtolæ Germanis dediſſet; tamen iis litteris Ludouicus pro incepta contentione non videbatur acquieturus. Verum improuiſus exitus, nouam ſcenæ mutationem induxit; nam Ludouicus Germaniæ Rex, Francofurti obiit diem extremam, relictis hæredibus in æquas partes liberis Carolomanno, Ludouico, & Carolo. Erat is ex Pij filiis laudatiſſimus, ab fratrum cupiditate alienus, ſuíque retinentior, quam alieni cupidior, iuſtitiâ & pietate inſignis, ciuili prudentiâ, & militari fortitudine clarus; præclaris multis ſuâ ſponte geſtis, indecoris aliquot alienâ. Eâ morte euanuerunt Ludouici conſilia, metuſque Caroli in confidentiam atque audaciam vertit: credit cupidiſſimus Anno 876.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL 2.3.24

CAROLVS CALVVS.

Rex occasionem oblatam alieno damno crescendi; inferri arma nepotibus posse, absque discrimine, spe magna commodi, adolescentibus recenti luctu implicitis, partitione Regni discordibus, populisque ad imperia noua semper ambiguis; confestim magnos delectus totâ Franciâ habet, conscribitque quinquaginta hominum millia, instructo omnibus rebus tanto exercitu. Ludouicus fratrum natu maximus, cui Francia Orientalis, obiecta Caroli armis obtigerat, ad famam tanti apparatûs, legatos mittit ad Patruum, qui reuocarent in mentem & nexum sanguinis, & orbitatem Nepotum, & ipsius Caroli sacramentum, tot fœderibus sancitum; si quid iure sibi debitum crederet, per legatos ageret ac ciuili modo, non vi & bello Europam totam affligeret, atque concuteret. Ad hæc Carolus; se vi repetere quod Ludouicus frater vi eripuisset; vocatum se iure in Lotharij Regnum, Episcoporum procerumque comitiis, ab eo deiectum esse Ludouici armis: præterea Ludouicum eundem semel iterumque nullâ motum iniuriâ inuasisse in Franciam, abalienasse à Rege proceres, & diripuisse prouincias; nunc merito talionem rependi; si quid fœderis antè ictum esset, datam fidem fratri viuo non mortuo, nec cum Nepotibus conuentum quidpiam. Simul exercitum iam instructum mouet, & quaquà incederet, direptis agris vrbibusque vastatis, captâ Coloniâ ad Rheni vortices castra ponit. Eratque tam incensa cupiditas, vt nuntio Normãnicæ inuasionis barbarâ gente centum nauigiis in Sequanæ ostium subeunte, haud quaquam absterritus, nec retro flexerit, nec copias imminuerit, furori hostium suos tradens, ne à spe vt opinabatur certissima vllo modo excideret. Ludouicus interim restincto nondum patris busto ad arma excitus quamquam copias strenuè, ex Saxoniâ, Thuringiâ, & Franconiâ contrahebat, tamẽ admodum impar Patrui viribus, iterum legationem ad eum instruit, qua rogaret per superos verbisque supplicibus precaretur, ne cineres fratris nondum compositos repentino bello disiiceret, paratum se ad omnia quæ imperaret, iustè obeunda; meminisset Lotharij fratris, pugnæque Fontaniacæ, quâ damnata ambitio, tantúmque Francici sanguinis, frustra exhaustum. Carolo ad ea immoto nouum tentat facinus Ludouicus, omnium prope præter iustitiam inops; ex rudi illo & barbaro more, quo incertis & dubiis aliorum periculo parabatur fides, triginta homines mittit ad Patruum, qui in conspectu exercitus tentamenta fidei diuersa subeant, eorum decem cum aquâ calidâ probaturis, decem cum frigidâ, ac decem cum ferro candenti, iustâ sorte ad Ludouicum spectare partem Austrasiæ, quam hæreditario iure à Ludouico patre assequebatur: & quidem miro Dei iudicio, abierunt illæsi ab experimentis viri. Nihilominus persistente Caroli cupiditate, Ludouicus expiato milite Christianis ieiuniis, precibusque incensis numine propitiato; aucto vt euentu patuit, cœlitus animo, ad Andrenacum Rhenum transmittit. Traiectione comperta Carolus, lætus admodum quod in retia implicuisset se hostis, vt fraudem & dolum armis adiungeret, ad Nepotem internuntios mittit qui spem pacis facerent, auersâ iam Regis mente à bello. Quibus habitâ fide Ludouicus in gradu stat & securitate, ni occurrat Deus, perniciem parat; nam sub primam noctem Carolus educto castris exercitu versus

In Cunis filios Carolus mouet.

A Nepote fugatur.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL 2.3.24

versus Andrenacum properat incautos oppressurus,& spe fœderis tutos. At duo leuis in speciem momenti, sed euentu grauis, consilia & victoriam disturbarunt : primum copioso per noctem imbre, viæ luto infectæ impediti equi & defessi,vix emensum iter totâ nocte, & miles fatigatione deficiens; deinde præmonitus opportunè Ludouicus, testatus Superos in vindictam perfidiæ, copias in aciem pro castris eduxerat; Deo nixus & causâ. Ideo sub auroram cum miles Caroli, iam rem actam crederet hostemque somno captum diripiendum dumtaxat, armatis occurrens pauore subito & insperato corripitur; Deo nimirum superbiam per humilium arma contundente. Magno animo Ludouicæi impetum faciunt, Caroliani sustinent aliquantisper, equos incitant, calcaribus restitantes fodiunt, arma expediunt, tela vibrant, gladio feriunt, sed effectu nullo, equi seu diuino nutu, seu lassitudine immoti hærent; ferrum ceu retusum paucissimos vulnerat; interim hostis vrget, detruncat, cædit, clarissimamque reportat victoriam. Eques in fugam primus effunditur, mox inuectus in peditem suos ipsos euertit ordines; postremo in impedimenta & mercatorum turmas, qui magno numero sequebantur exercitum delatus angusta via, cœnoque implicita, ita confunduntur omnia miscenturque, vt passim clamor, tumultus, & cædes impeditâ fugâ sæuierint. Cæsi è Ducibus Rhugenarius & Hieronymus Comites, capti complures. Imperator ægrè in cadentium cuneis eluctatus, comitantibus paucis fugâ euasit. Prouectus mali timor longius acie, Richildis quæ Heristalsij præstolabatur in momenta victoriam, clade auditâ, partui vt erat proxima se in fugam tradit, & quanquam in via fœtum ediderit, seu metu seu succutiente equo præfestinum, non ideo tamen à cursu destitit, donec Attiniacum ventum est; cursore comite deferente infantem; non quidem Porphyrogenitum, magno rerum mortalium lusu, cum Imperatrici timor, cursus, & iumentum pro molli lecto, & puerperæ deliciis forent; fœtui pro purpura, bysso, cunisque aureis, vlnæ baiuli & rapidissima fuga. Ludouicus victor receptâ Austrasiâ quæ patris fuerat, abstinens à prouinciis Caroli, Rheno transito Francofurtum rediit, & postmodum initâ partitione Regni cum fratribus; sortitus ipse est, præter Austrasiam, Franciam Orientalem, Frisiam, Thuringiam, atque Saxoniam; Carolomannus Bauariam, Carinthiam, Bohemiam, Sclauiam & Carinthiam; Carolus qui Crassus dictus est, Alemanniam, hoc est, nisi fallor, inter Albim & Vistulam Germaniam reliquam.

CAROLVS CALVVS.

XIV. *Carolus in Italiam venit.*

Dum his turbis Francia commouebatur, nihilo pacatior agebat Italia; totam propemodum Saracenorum arma infestabant, ac Romæ Romanæque Ecclesiæ imminebant, minabantur acerbius, sacrilego cum iis fœdere Sergio duce Neapolitano, & Adelgiso Beneuentano conuenientibus. Quocirca Ioannes Pontifex maximus, sub discriminis aciem, legationibus iteratis instabat Carolo, vt Romanam Ecclesiam beneficium Francorum Regum perpetuum, atque Italiam patrimonium Imperatorum, conseruatas vellet, & impiorum ereptas manibus; iam nullum esse præterquam, in ope sua perfugium, quæ si deficiat, exurecturum vindicem Deum, tum in

CAROLVS CALVVS.

mali auctorem, tum qui malum non depellat cum possit. Quibus primum Carolus non adeo permotus est, dum inflammabat in Ludouicum cupiditas, postea victum & ab tanta clade fractum eneruemque grauis morbus excepit, facultate expeditionis, si suppeteret voluntas, excisâ; demum ægritudine liber, Regno vtcumque instaurato, & assiduis Pontificis complorationibus, statuit indicto exercitu, in Italiam ad liberandam Romam proficisci. Et tacitum pungebat stimulus, quod Boso, quem legatum in Italia dixerat, coniugem sine assensu suo quæsierat: Erat hæc Ermengardis Ludouici Imperatoris filia, quæ à patruo Bosoni in custodiam tradita, ab eodem Berengarij Comitis impulsu ducta in matrimonium erat; spe vberrimæ dotis, nempè Prouinciæ atque Burgundiæ partis haud modicæ. Quocirca Compendij conuentu habito, & imposito in proximum bellum tributo, primas copias cum vxore in Italiam duxit: profectione audita Ioannes Pontifex, Româ occursurus Imperatori, Ticinum aduolat & inde Vercellas, vnde peracto mutuâ gratulatione congressu, simul Ticinum veniunt, præstolaturi numerosum è Francia militem. Verùm in apice spei, gaudiique articulo, nuntiatur Carolomannum è Germania cum ingenti exercitu festinare; iamque Longobardorum fines ingressum: quare velificatione mutatâ, Insubriam repetunt, & Tardunam, siue Tortonam se conferunt, è proximo excepturi supplementa è Francia, & repulsuri hostem à finibus, Pontifice interea Richildem in Augustam coronante. Cum itaque in dies expectarentur subsidia, & Carolomannus nuntiaretur abesse propius, re ducendâ in aleam pugnæ; subita consternatio, Christiano sanguini abundè pepercit. Quippe Imperator comperto supplementa militum vltra Alpes teneri, ducum proditione ac nefaria conspiratione; quorum præcipui Hugo Abbas, Boso Comes Insubrium, Berardus Comes Aruerniæ, ac Bernardus Gothiæ Marchio; (ita enim Septimaniam vocitabant) desperata victoria, Richildem primum dimisit in Moriennam quam celeriter se recipientem; tum postmodum iteratis de Carolomanni aduentu nuntiis, diuersa fuga tum ipse, tum Pontifex, Romam alter, Moriennam alter, contenderunt. Porro hæc fuga adeo occulta & inexplorata in vulgus fuit, vt non modo Carolomannum aduentantem celata sit; sed eundem vanus rumor perculerit, Pontificem cum Imperatore magno exercitu adesse in dimicationem paratos; quare & iuuenis metu haud dubiè immisso cœlitus, ne se suasque copias ad incertos casus committeret, celerius quam venerat in Germaniam recessit; euentu fortasse nullibi gentium pari; vt nullo prælio, nulla victoria, aduersi vtrimque exercitus fugerent, metusque æqua lance in oppositas acies spargeretur: sed Dei est inusitatis modis bella compescere, & impetum martis cõsternatione retundere. Carolus mox è fugâ recreatus in febrem incidit, mortemque hausit, epoto in remedium pharmaco. Curando morbo admouerat Sedeciam quendam, familiarem sibi, gratumque admodum, Iudæum gente & impietate, medicinâ in vulgus celebrem; sed quà fraudibus, quà præstigiis magicis, eo famæ euectum; ab eo igitur puluerem in remedium propinante, creditur lethiferum præbitum virus, ita Imperator geminâ peste conflictatus, succollantibus per Cinisium montem

Boso Ermengardem vxorem duxit.

Anno 877.

Fuga Caroli.

Et mors.

homini

hominibus, in vicum ignobilem delatus, inter amplexus Richildis coniugis quam è Morienna euocauerat, vndecimo quo puluerem hauserat die, emisit animam: adeo mors vel in remediis, hoc est in vitæ satellitio sæuit. Carolus vix vnquam fortuna media vsus erat, summa sæpius infimáve alternantibus fugâ atque victoriâ, vt sit exemplo, quam diuersi casus Principem maneant. In vitiis eminebat ambitio & alieni cupiditas, accedebat profanus vsus Sacrarum rerum; in virtutibus, magnus litterarum amor & studium, hæreditas iam ab auo Carolo in Ludouicum patrem transmissa, mirumque in tanta rerum perturbatione, litteras & litteratos coluisse Carolum & fouisse, magnis præmiis euocasse è variis gentibus viros eruditos, & pro Mecenate suorum temporum dilectum esse, & concelebratum. Sanè qui promouit scientias, id laudis ab Historia meruit. Cadauer eductis visceribus conditum est aromatibus, delatumque Franciam versus; sed ab eo tantus exhalauit fætor, etiam sarcophago, pellibus multis circumcluso, vt graueolentiâ perculsi baiuli, Nantuæ deposuerint onus, vbi sepultum est, septennio post in sancti Dionysij translatum. Nec Carolomanno fugienti paulo melius fuit, nam morbo correptus, lectica domum relatus est, grauiterque toto anno iacuit; nec vita reliqua, quæ breuis admodum fuit, recepit valetudinem pristinam.

CAROLVS CALVVS.

XV. LVDOVICVS BALBVS REX. Anno 877.

Ad Ludouicum qui ob linguam impeditam dictus est Balbus vnicum Caroli filium, nam quem Richildis enixa erat nuper, morte decesserat, spectabat ius Regni; igitur audito Patris fato, Proceres demereri studens, vt quisque postulat, Abbatias prouinciarum vrbiumque regimina, largè donat, ac versus Aruernos ad Patris Lipsana excipienda contendit. Contra Richildis, in marito antea rerum potens, ne minueretur auctoritas, quod feminæ acerbissimum omnium, cum aliis Proceribus, sequutis in Italiam Carolum, versat consilia, rem indignam dicens, quod Ludouicus ipsorum assensu nequaquam petito se in Regem ferret, quod in alios dignitates, & Sacerdotia opulenta partitus, ipsis nihil reliqui præter contemptum atque indigentiam fecisset; penes se Regni esse insignia, sibique vni extremos Caroli nutus concreditos, si viri essent, iam se expromerent; palamque facerent Ludouico, se per iniuriam in largiendis donis prætermissos. Ita conspirant Proceres cum Augusta, & penetrantes in Franciam, agrorum direptione terribiles, eò maximè hostes se professi, conuentum suum ad Vitmarium montem condicunt. Ludouicus ad ea nuntia retrogressus, redimendam concordiam censuit, ac factionem opprimendam pretio; Internuntiis itaque in eorum conuentum missis, & quæ postulabant concessis, coaluit pax, venitque Richildis Compendium, comitante Procerum suorum cœtu, ad Ludouicum deferens Regni ornamenta, scilicet gladium, quem Aimoinus sancti Petri vocat, & Regni signatum symbolum, coronam præterea, paludamentum Regium, ac scipionem aureum gemmis intextum: & consecratus est, consensu omnium Ludouicus, ab Hincmaro Rhemensi Antistite, exactumque à clientibus solemne fidei sacramentum. Nec ideo pacatum Regnum est, etenim præter Normannos assiduis vastationibus perinfesos, Hugo Lotharij Regis spurius, ex Valdrada natus,

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL 2.3.24

LVDOVICVS BALBVS.

Caroli metu repressus hactenus, eo sublato in patris Regnum inuasit, collectaque prædatorum manu, spargebat impunè direptiones atque incendia. Furorē promouit Ludouici morbus quo apud Turones diu grauiterque decubuit, & erat valetudinis lubricæ, infirmo ad obeundum Regem corpusculo. Vacuâ interea sede Imperij Ioannes Pontifex, hoc nomine octauus, domesticis malis implicitus hærebat ad quem confugeret, ad Ludouicum, an Carolomannum, à quo impensis precibus inuitabatur, luculentâ auxilij spe; nam Carolomannus ambiebat Imperium cupidissimè, seque Regem Italiæ, inde ab Patris obitu, vel viuo Carolo nuncupauerat. Porro Ioanni Lambertus Spoletinus Comes, suscepto eorum quos damnasset Pontifex patrocinio, facessebat molestiam; ac postmodum sibi adiuncto Adalberto Romano nobili, spe Carolomanno Imperij factâ; vi, armatâ manu Romam ingreditur, Ioannem adhibitis custodibus publico prohibet & Optimates Vrbis, quà minis, quà promissis adigit, ad iurandam fidem Carolomanno, ceu legitimo Imperatori. Liber eo digresso Pontifex vim appellans, sancti Petri Basilicam in signum luctûs occludit, sacram Aram cilicio insternit, thesauros atque reliquias Lateranum transfert, indictóque sacrorum iustitio, nauem Franciam petiturus conscendit; delatis pretiosissimis Lipsanis, ac Formoso Portuensi Episcopo, cuius potissimum causâ tragœdiam Lambertus luserat, dato in vincula & secum abducto. Genuam vectus, litteras dat ad Germaniæ Reges Ludouicum, Carolomannum, & Carolum, de Lamberti tyrannide quiritans; eos hortatur, maxime Carolomannum, ab Lamberto impiissimo homine seiungeret se, celebrandam Trecis in Francia frequentissimam Synodum; si videatur ad eam veniat, palamque faciat de iure imperij, si quod debitum sit. Postmodum Arelatem venit à Bosone iam Prouinciæ domino magnificè exceptus, à quo in Franciam ductus, Concilium Trecis magnâ frequentiâ celebrauit. Ibi diris Ecclesiæ velut hostes subditi Lambertus, Adalbertus, Formosus, aliique coniurationis in Pontificem rei; eâdem pœnâ Hugo Lotharij spurius comitesque affecti; Hincmarus Laudunensis, quanquam cœcus honori & dignitati restitutus; ac Ludouicus in Regem Franciæ coronatus; cum morbi causâ incipienti Concilio non interfuisset. Nec assentior Sigonio, aliisque in quibus Baronius, magni quidem ponderis, sed fallacem ducem sequutis, affirmantibus inauguratum Imperatorem Ludouicum à Pontifice: Quippe, vt disertè tum Aimoinus, tum veteres passim Annales, in Regem dumtaxat coronatū illum adscribunt, ita nullus imperatoriæ coronæ meminit, imo Aimoinus inter Pontificem & Regem dissensionis quidpiam ortum innuit, ob sancti Dionysij Abbatiam, idque Sirmondus, Petauius aliique Scriptores eruditissimi aduerterunt, certoque pronunciant, allucinari qui Imperatoribus Balbum accensent. Attamen putem spem Imperij factam, exercitum in Italiam ducenti, ad Ecclesiam infensissimis hostibus eripiendam. Boso interea iactatâ apud Pontificem operâ ab eo in filium adoptatur, eam ob causam vt Pontifex idem insinuat, qua rebus Ecclesiæ consultius foret; ciuiles res & prophanas administrante Bosone, dum Ioannes sacris religiosisque intenderet. Idemque Boso tam gratus Pontifici, Regem etiam

Ioannes in Franciā venit. Anno 878.

Troyes.

Boso à Ioanne adoptatus.

etiam deuicit, affinitate contractâ; filia sua nata ex Ingeltrude priore vxore desponsa in coniugem Carolomanno alteri Balbi filio; priuato viro multa sagacitate sibi ac posteris fundamenta Regni sternente. Soluto Concilio ab Rege & Francia abscessit Pontifex, Bosone Ticinum vsque deducente, nec vlli sedulitati parcente vt demereretur Pontificem.

LVDOVICVS ET CAROLOMANNVS.

XVI.

Balbus moritur.

Sequutum est fœdus ad Franciæ tranquillitatem momenti haud leuis, Balbum inter & Ludouicum Patruelem Germaniæ Regem, vtroque ad Marsanum Austrasiæ conueniente, & sancita sunt atque iurata fœderis capita: Attamen breuem pacis atque otij spem decussit illico exitus Balbi. Is ingrauescente indies valetudine (& creditus est bibisse toxicum) cum Augustodunum ad comprimendam Bernardi Marchionis rebellionem contenderet, morbo tardatus Ludouicum filium puerum adhuc expeditioni substituit, assignatis ducibus qui ipsum regerent Bernardo Aruernorum Comite, Hugone Abbate, Bosone & Theodorico; ac Trecis Compendium ægrè, per incrementa morbi delatus, cùm ægrum spiritum in aliquot dies extraxisset salute conclamata; per Odonem Bellouacensem Episcopum & Albuinum Comitem, gladium, coronam & Regni insignia ad Ludouicum filium misit; & demortuus tandem; ibidem Compendij est sepultus. Anno 879. Ludouicum auum referebat is moribus, cultu iustitiæ & Religionis præter mansuetam animi indolem: sed vt Regno prodesse breuitate vitæ haud multùm potuit, ita præcoci fato plurimum obfuit, coniectis eas in angustias posteris quibus per ærumnas grauissimas opprimentur tandem, ipsumque Regnum prope demortuum in partes varias scissum ibit. Damnum proximum ex iniusto olim coniugio: quippe Balbus, sub primam adolescentiam iuuenili æstu, virginem quandam Ansgardam nomine, patre Carolo inscio, thoro adiunxerat; & ab eâ in vxorem lectâ & dilectâ, masculam prolem susceperat geminam, Ludouicum & Carolomannum; pueros formâ eleganti, & futuræ generositatis multo specimine. Id posteaquam Carolus Pater resciuit, indignatus clam se quæsitam esse vxorem filio, primum Ansgardam aula eiecit, dein filium eius vsu interdictum in posterum, & iureiurando adstrinxit ne quid consortij inter eos foret; postremo ad excidendam spem omnem nouo coniugio illigauit, Adhelcide in vxorem data; quam Balbus moriens reliquit grauidam. Igitur ex primis illis incertisque nuptiis, rebellandi turbulentis hominibus facta occasio. Vt primum Balbi mors nuntiata est, Odo & Albuinus quæ deferebant Regni insignia, Theodorico cubiculi præfecto dederunt, gratiâ & potentiâ inter Proceres cæteros præpollenti. Iique statim re deliberatâ, vt se mutuo fœdere tuerentur in æmulos publicâ re priuatæ posthabitâ, inter se conueniunt, coronandum puerum Ludouicum in Regem, quem in potestate haberent, eamque in rem Meldas omnium Procerum Conuentum indicunt: & quoniam Bosonem inter & Theodoricum, auctoritate principes, æmulatio fuerat eratque contentio; eæ vt sopirentur, Hugone arbitro placuit, haberet Boso comitatum Augustodunensem, & quas Abbatias Boso ea in regione obtinebat Theodorico in præmium daret,

Ludouicus succedit.

CAROLVS ET CAROLOMANVS.

Turba à Goslino Abbate.

iam enim rerum sacrarum institores erant atque commercia. Ea honesta in speciem atque vtilia, nisi Goslini Abbatis sancti Germani timor an ambitio perturbasset omnia atque peruertisset. Erant ipsi cum Hugone & Theodorico inimicitiæ, à quibus sub Balbo multa grauia tolerauerat, eratque periculum ne in Abbatiam, quod intentauerant inuaderent; quem vt metum abs se discuteret, consilium init perniciosum iuxta ac callidum. Captus in pugna calamitosa ad Andernacum, quâ Ludouicus Carolum Patruum profligauerat, ductus in Germaniam fuerat, contraxeratque cum Regni proceribus vt erat ad Aulica obsequia factus, præsertim cum Rege & Luitgarde Regina, consuetudinis plurimum. Ex perspectâ Reginæ indole, ambitionis honorumque immodicæ, prima telæ orsus subtegmina; pòst ex dubiis regis natalibus totam contexuit. Adit Conradum Comitem Parisiorum; *Primò semen spargit inuidiæ, collecta in æmulos autoritate Regni si regem faciant, tum grauem timorem incutit à Bosone & Theodorico qui potestatis summæ compotes, haud vllâ re modicâ contenti forent; nulla tyrannide grauiori, quam quæ in pares ab nouo imperio vsurpatur, addebat & religionem, quod spurij Ludouicus & Carolamannus furto suscepti, indigni essent Franciæ Regno, expectandum quidem Reginæ fœtum, dum in lucem prodiret vtero, eique deferendum Regnum si mas foret, sed interim ob bonum publicum, Ludouicum è Germaniâ propè arcessendum, qui pupilli tutorem ageret, auctoritate & opibus fulciret rem Francicam, & aboleret notam infamiæ, è Francorum fastis expunctâ adulterinâ sobole. Imò priuatas res suas agi in publicis; nec Ludouicum immemorem beneficij fore, & frequentem in Germaniâ, res Francicas eis permissurum, quorum ope consequutum eas se meminisset*; Iis Conradus haud cunctanter persuasus est, moxque pluribus amborum ambitu, tum Episcopis tum Comitibus, in eandem sententiam ductis; iis factionis suæ hominibus Conuentum assignant, vt quando Rex fato esset functus, adessent de Regno, Regnique commodis deliberaturi. Facile Goslinus eo in Conuentu sententiam suam obtinuit, vt incerto Reginæ partu & dubio, spuriis ad hæreditatem Regni imparibus, ad Ludouicum Germaniæ Regem mitteretur, qui nauis iactatæ gubernaculum capiat, ac nasciturі Regis, si placeret superis, iamque nati dum adolesceret, vices impleat, publicæ rei fructu amplissimo. Et missi legati verbis magnificis qui oblato Regno Germanum orarent vt Metas se conferret, Proceres omnes ituros obuiam, nulloque refragante euecturos in solium. Ita priuata vtilitas fucat se publicâ, sæpiusque fastigia turrium, late ruinam trahunt, si præcipitantur.

XVII.

Ludouico Germano Austrasia traditur.

Ludouicus Legatione admissa, conculcato recenti quod contraxerat fœdere, & erat iustitiæ vmbra vel species, cum exercitu Metas vsque progreditur; & inde Virdunum: rogantibus coniuratis eò accederet, & excusantibus quod adesse Metis non licuisset; miserâ gentium deprædatione interim & feritate barbarica sæuiente milite. Repentino hoste perterriti Boso, Theodoricus, & socij, nullo parato exercitu, statuunt corpus abscissione membri seruare; legantque Virdunum ad Ludouicum, qui conquesti de fœderis violatione, & implorata in Regum ætatem teneram misericordiâ, tandem in pacis pretium Lotharingiam offerant, orentque

Regem

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL 2.3.24

Regem ne ciuili bello Franciam implicet, suique meminerit, quomodo Deus pupillorum Regum atque lugentium patrocinium tutelamque suscipiat. Hæ conditiones ad Ludouicum perlatæ bellum amouerunt; erat operæ pretium belli, ampla prouincia nullo periculo concessa & tradita, ipsumque belli præmium ante aleam largitum, & erat quædam clementiæ species, Principi si cum vtilitate conuenit non aspernanda; & larua moderationis, pupillos patrueles non spoliare, & victricia arma cohibere. Ideo admissa conditio, reiectique Goslinus & socij, toto conatu vrgentes vt bello instaretur, vniuersam Franciam Ludouici fore, suorum ignauiâ palmam infringi, præmioque leuissimo certam opportunitatem corrumpi: nihilo secius repelluntur, & acceptâ Austrasia, Ludouicus Francofurtum redit. Goslinus deturbatus hac spe nouam inceptat ab Luitgarde Reginâ ad quam profugit vna cum Conrado, incendit cupidissimam feminam spe totius Regni; conqueritur quorundam ignauiâ consiliis suis fidem non habitam, factionem inuiolatam integramque affirmat, spondetque capite, si modica sufficiantur auxilia, adulterinos Reges deturbari posse. Credula mulier, nam quæ optamus ea facilia credimus, virum reducem grauius increpat, quod bene cœptis destitisset tam citò; quod passus esset tantum Regnum sibi deripi manibus, saltem arma expediret, ferrum educeret, tentaret aleam martis, non pro suorum socordia rediret infectâ re, socios & fœderatos desereret, primumque consilium pœnitentiâ noua perverteret. Hæc Regi impotens coniux; at Goslino & sociis augebat animos; essent in proposita re constantes, se nunquam suamque operam defuturam; Ludouico iter in Germaniam intimam suscipiendum, ob fratris Carolomani ægritudinem desperatam, rediturum confestim, & magno exercitu reuersurum in Franciam, seque ipsam Regi hæsuram comitem pollicebatur, perfecturamque vt prima consilia perducerentur ad exitum. Quibus fide habitâ Goslinus, & in maius augens, vt eandem fidem consortibus faceret, integram factionem interea fouit, aluitque Conradus, agrorum direptione pagorumque incendiis. Verùm Franci Proceres Ludouici abcessu, ducto spiritu liberiori, coronandum Regem illico statuunt, imo communi consilio fratrem vtrumque Ludouicum & Carolomanum ætate propemodum pares, æquis partibus euehendos in solium, vt æqualitas ambitioni occurreret, communisque vtilitas concordiam pareret, ac glutinaret; annitente præterea Bosone, vt suspicor, qui generum Carolomanum malebat Regem, quam priuatum & subditum. Quocirca ambo inuncti in Reges, in Ferrariensi Cœnobio; ac postea Ambiani Regnum partiti sunt, Ludouico obtinente Parisios, & Neustriam, Carolomano Burgundiam & Aquitaniam. Et quidem Regum excitata spes statim: quippe Normanni agros ad Ligerim deprædantes, ab Regibus, à nauigiis longius intercepti, magnâ occisione deleti sunt, & Vigenna amne plerique absorpti. Sed & noua Ludouici Germanici expeditione, res Franciæ constabilitæ sunt aliquantum. Is redux ab Carolomano, cuius mortui regnum adierat, nouis facibus Luitgardus incensus, ea concitante inuasurus Franciam reducebat exercitum, aderantque Goslinus & Conradus, immensis

LVDOVICVS ET CAROLOMANVS.

Noua per Goslinum turba

Carolomanus Rex cum fratre.

Anno 879.

Anno 880.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL 2.3.24

LVDOVICVS ET CAROLOMANNVS.

pollicitis arma fulcientes; & videbatur bellum grauissimum imminere. Verum vt res humanæ sunt, bellum pace, malumque bono mutatum est; Franci Reges præsenti animo ad repellendum hostem obiecerunt sese; destitutus à plerisque Goslinus promissis non stabat, anceps erat bellum si committeretur; magnis vtrinque tam iacturâ quam præmio, quibus Germaniæ Rex permotus, nec is sua sponte in bellum vergebat, cum Patruelibus paternum fœdus instaurauit, & concordiam mutuam in communes hostes pactus, se Germaniæ reddidit; tandem extincta factione Goslini; sibique damnum supra quam timuerat arcessente.

XVIII.

Regũ in plures bella.

Post contractam cum Ludouico concordiam, placuit cum Carolo Ludouici fratre eandem sancire; vt quando Carolomannus obierat, ambo vtrimque fratres tam animorum nexu quam sanguinis iungerentur; nec Caroli magni Imperium tot in capita sparsum spargeretur in partes. Et ex eo fœdere à Germanis fratribus, præbita Francis ad profligandos hostes auxilia; Francique inuicem auxiliares Germanis. Confestim in Hugonem Lotharij spurium infestum Austrasiæ, & paterna iura repetentem signa conuersa; Regesque Franci cum Ludouici Germani copiis, in eum inuecti, cùm fugâ abesset, Theobaldum sororium eiusdem,& legatum congredi ausum, magna clade in fugam egerunt: moxque armatis dispositis qui Regni fines in Normannos tuerentur è Gandauo quam occupauerant crebro excurrentes, ad nouum bellum & haud paulo grauius se accingunt. Boso ducta vt scripsi, Hermengarde in coniugem Ludouici Imperatoris filia, in dotem obtinebat Prouinciam partemque Burgundiæ: ea Ludouici patris hereditas ad filiam contra Francorum morem deuenerat; nam hactenus proli sexûs deterioris, apud Franciæ Reges pars nulla obtigerat, præcipuè in secunda stirpe Carolouingiorum, & Carolus Caluus cum ad Imperium aduolauit, Hermengardem habuit in potestate, Prouinciam nondum ausus inuadere, ne Ludouicum fratrem exacerbaret, & ad repetendam hereditatis partem impelleret. Postea Boso ignaro Carolo Hermengardem duxit, sibique Prouinciam vxoris nomine arrogauit, moxque ab repetente Italiam Carolo defecit cum pluribus, gnarus quicum sibi res esset, nec Imperatore incolumi sibi tutam Prouinciam fore. Calui morte Bosonis res in vado positæ, nam Richildi se adiungens, & partium caput à Ludouico Prouinciam suam obtinuit, pœnâ imminente, si superesset Carolus, vertente in præmium: curauitque ad stabilimentum solidius beneuolentiam Romani Pontificis adipisci, demeruitque Ioannem honoribus & beneficiis; vnde quæsita quam supra scripsi adoptio. Imò & nouo vinculo familiæ Regiæ se se annexuit, filiâ Carolomanno in matrimonium data. Balbi post obitum, cum Hugone & Theodorico stetit à Partibus iuniorum Regum, dumque ipsi coronantur, sedatâ nondum tempestate, & procellam nouam Goslino & Ludouico Germano minantibus, improuiso ambitu Regem se dixit. Tradunt Annales, id vxoris impulsu, & muliebri comploratione perfectum; grauiter enim sublimis animi femina angebatur, quod illustrissimum splendorem natalium, Caroli magni proneptis proxime ab clarissimo Imperatore progenita, Leoni desponsa Imperatoris Græciæ filio, priuato coniugio

Boso Rex Burgundiæ.

LVDOVICVS ET CAROLOMANNVS.

obſcuraret, & ab Imperatore deiecta, nec Regi nupſiſſet; diciturque interminata Boſoni, quæſituram ſe mortem, niſi vitam honeſtius duceret, faſtigiumque throni conſcenderet; tam aptum ſolum eſt ad ambitionis ſementem femina, tantique eſt ſexui ad obſequium nato imperare. Igitur Boſo gratum facturus vel vxori vel ſibi (quem enim diadematis fulgor, non præſtinguat?) Epiſcopis ditionis ſuæ conuocatis, quà intentans minas, quà pollicita oggerens, perſuaſit vt ſe in Burgundiæ Regem inungerent & coronarent, Ioanne Pontifice nouum hunc titulũ ſuo poſt calculo confirmante. Et ob id nouum Regnum intra Franciæ viſcera è viſceribus Frãciæ eductum eſt an exſectum; proximo ſcilicet Monarchiæ caſu, cum diſtractæ partes totum implent: Arelatenſe appellatur à pluribus, Neotericis tamen, nam in antiquis neminem legi, qui id nomen vſurpet, & quamſimillimum vero Burgundiæ dictum, tum ad inſtaurandam appellationem veterem, & dignitatem, tum quod in ſecunda ſtirpe à prouinciis regna, nuſquam ab vrbibus, arceſſebant nomen. Crediderim opinionem exortam quod plerumque Boſo Arelate ageret, ampliſſima vrbe, & ſitu ad Prouinciam Burgundiamque regendam percommodo; non negauerim tamen à pleriſque Prouinciæ Regem appellatum. At cum id geſtum eſſet ſub Regum fratrum exordia, ciuili Germanicoque bello nutantia, mox ſtabilita pace in nouum Regem arma commota ſunt. Ludouicus & Carolomannus ducebant exercitum Germanorum copiis auctum; & ad Viennam, quo martis impetus ingruebat; Carolus iam Longobardiæ Rex, venturus erat cum milite. In itinere Matiſco caſtrum captum à Regibus, quod à Boſonis præſidiariis tenebatur; dein Viennam ventum. Eam vrbem Boſo veterum Regum celeberrimam cladibus, accurata diligentia munitam, validiſſimo præſidio propugnandam commiſerat, vxore & filia ibidem relictis, vel in obſides fidei ſuæ, vel in cuſtodes alienæ, ipſe in montes proximos receperat ſe paraturus ſubſidia, & in omnem ſortem incolumis. Adſunt poſtmodum Carolus Regeſque fratres vrbemque amplam obſidione cingunt. Verùm partim noua ſpes, partim nouus timor, bene inceptam rem ſtatim conturbauit. Carolus oblatâ Imperij ſpe, ad quam inflammatus auiditate rapiebatur, ſacramentis quibuſdam inter Reges ſancitis, relicta obſidione in Italiam aduolat; deſinente tum fœdere, cum illius nexus, priuata vtilitas deſinit. Poſtea metus à Normannis; qui facta in Neuſtriam irruptione, capta Ambiano, direptoque Corbeienſi Cœnobio vagabãtur impune, Ludouicum euocauit ad Regni ſui tuitionem. Solo Carolomãno cum imminutis admodum copiis, in obſidione perſtante.

Bello appetitur à Regibus.

XIX.

Ludouicus in Normannos.

Ludouicus in Normannos progreſſus, primo fauſtis auſpiciis confligit, iis magnam partem conciſis, reliquis, in fugam actis; at in ipſo victoriæ fructu & apice, conſternatione inopinâ perculſus, quaſi perſequerentur hoſtes qui fugerent, conuerſis veſtigiis, retroceſſit, receptúmque non abſimilem fugæ inſtituit, ſeu Diuino nutu, ſeu trepidatione incondita, quæ temere & confusè geſta conſequitur. Normannus ad ſe ex fuga rediens, comperto pauore hoſtium, eóque audacior, reparatis ordinibus regreſſus iterum, interminatur bellum atrocius. Etenim Ludouicus, errati & leuitatis pœnitens, obfirmato vtcumque animo copias quas contrahere potuit in

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL 2.3.24

LVDOVICVS ET CAROLOMANVS.

hostem educit, nec dum ausus palam acie congredi, castrum ligneum excitat, quod instar propugnaculi & suos tegeret, & paruo discrimine hostes repelleret: sed vt nihil metui tutum est, pauidisque animos nulla arx facit, repertus nemo est qui custodiendum castrum susciperet; ita & castrum & campus sæuienti hosti apertus; donec finis prædandi prædæ copiâ factus. Nec id vnum vel ignauiæ vel infirmitatis flagitium; contractum aliud statim post Ludouici Germaniæ Regis interitum: siquidem Austrasiæ Proceres, pertæsi dominationis Germanicæ ad Ludouicum perfugiunt, orantque summopere, vt se in pristinam fidem reciperet, quando illata vis cessaret, & quæ rapuerat Ludouicus Germanicus, mortis beneficio vindicata, prioribus dominis oporteret restitui, membrumque Franciæ corpori inseri. Re in consilium adducta, dimitti Austrasios, & ad eos qui Ludouici hæredes forent, ceu iustos dominos transmitti placuit; deliberatione ortâ vel religione, ne fœdus nuper iuratum cum Carolo abrumperetur; vel metu ne præpotens iam & Imperator, violati fœderis pœnas cum fœnore & abundè repeteret. Austrasiis tamen ad repellendos Normannos datus est Comes Theodoricus cum Francorum manu, ne relicti penitus proditioni magis, quam temperantiæ forent. Inde Rex proficiscitur Turones, ad eosdem Normannos grassantes acerbius retundendos; Verùm morbo correptus, & lectica ad sancti Dionysij deportatus, morti concessit, deliciis & voluptatibus, vt Aimoinus scribit, mollis & fractus: quamquam putauerim distractum ærumnis bellisque iuuenem, voluntate potius quam facultate delinitum esse & corruptum; ingens tamen bonum abalienari à voluptatibus vel necessitate. Imo habeo potiorem fidem Metësibus Annalibus, in quibus Ludouicus, ob virtutem bellicam commendatur, dignus, quem Franci magno luctu prosequerentur. Morte Ludouici delata regni pars ad Carolomanum, Viennæ obsidionem impigrè regentem; legatique à Proceribus Neustriæ missi ex templo, qui Regem omnium nomine consalutarent, rogarentque vt absque cunctatione ad comprimendos Normannos se conferret in Neustriam. Carolomanus relictis qui obsidionem curarent forti supra ætatem animo, ad regnum deuolat, tutelamque Regni: quippe Normanni absente Ludouico amnis instar per deiectos aggeres irrumpentis, magnis vrbibus Coloniâ, Treuiris, Leodio & Aquisgrano vastatis, direptis Cameracensibus, atque Ambianis, Valâ Metensi Episcopo auso in pugnam progredi victo & occiso, iam Rhemis imminebant, capto Mosonio, propagaturi vltra victoriam, ni obsisteretur. Iis igitur Carolomanus exercitum opponens, cum suos debilitari in dies, confirmari hostes animaduerteret, & ab ingenti clade prope abesset, constituit bellum quod ferro nequibat auro superare, pactusque argenti puri & probati pondo duodecim millia, in totidem ánnos iuratam pacem à Normannis obtinuit, contentis pecunia, qui prædæ modo non gloriæ bella disponerent. Antea solatio fuerat nuntium de Viennâ captâ allatum, non vi sed deditione, vt colligo, quoniam Richardus Bosonis frater, Comes Augustodunensis, Augustodunum secesserat, vxore fratris & filia secum abductis. Nec aliud de Carolomano traditum posteris, præter mortem quæ acerba adolescen

Idem morbo perit. Anno 882.

adoleſcentem eximium duo de viginti annos natum, in perniciem Franciæ ſuſtulit, vel ab apro quem feruidus iuuenis in venatu perſequebatur audacius, vel ab incauto ſatellite, inflicto vulnere inter venandum, cui vt conſuleret Rex clementiſſimus, ſe ab apro ſaucium finxit, tanti æſtimabat nulli obeſſe. Obiit abſque liberis iuxta ac frater; nec audio qui Ludouicum ignauum dictum affingunt illi in filium; cum nec vxorem habuerit, irritis cum filia Boſonis ſponſalibus; nec per ætatem ſuſcipere prolem quæ ſuccederet potuit, idque poſteriora ſatis enuntiant.

LVDOVICVS ET CAROLOMANVS.

Et Carolomannus. Anno 884.

XX.

CAROLVS CRASSVS REX ET IMPERATOR.

Proceres Francos Carolomani mors ambagibus perplexis inuoluit. Ex Caroli Calui ſobole, vnde Reges ſuos fas eſſet petere, ſupererat vnus puerulus vix quinquennis Carolus, ab matre Adelahide patri poſthumus natus. Ad eum haud dubiè ius Regni ſpectabat, idque nemini controuerſum erat, ſed hinc ætas infirma & regimini impotens; inde Normanni rupto poſt Carolomani obitum fœdere, id percuſſum cum Rege, nuſquam cum alio profeſſi expeditionem parantes, expoſcebant Regem, qui ſuo nutu non alieno ſua dextera ſuoque gladio tegeret ſubditos, hoſteſque pelleret. Occurrebat alter latæ famæ magnique nominis Carolus iam Imperator, (qui à corporis craſſitudine, vel obeſitate dictus eſt Craſſus,) idemque è Caroli magni progenie, qui peritiâ rerum & gloriâ, intermortuam Francorum laudem excitaret, pupillumque Regem tueretur. In eum igitur animos ſpemque coniiciunt, qui vel tutoris vel ſuo nomine publicam rem pene deploratam capeſſeret. Is ex Ludouici Germanici liberis ſolus luculentam fratrum hæreditatem adierat, nam frater Carolomanus ab expeditione Italica ſemper infirmus, tandem paralyſi clauſerat vitam, huic corporis animique dotibus præcellenti, proles non fuerat, præter Arnulphum ex matre impari ſpurium. Quapropter Ludouicus Franciæ Orientalis Rex iunior dictus, celeriter in Bauariam venit,& à Proceribus Ratisbonæ fidem obſequiumque admiſit, conceſſis Arnulpho Carantanis, ſiue Carinthiis modicâ ad Danubium regione: qui Ludouicus ſimiliter anno poſt altero, Francofurti morbo è viuis raptus, prole nulla ſuperſtite; nam quem vnum natum ſuſceperat, is paulo ante per nutricum incuriam è feneſtrâ cubiculi in impluuium procidens, ceruices fregerat; ita tota Germania deuoluebatur ad Carolum. Porro is dudum imperium cupiditate magnâ ambiebat. Et primo ab obitu Balbi Patruelis in Italiam ingreſſus Longobardiæ regnum occupauerat; inde nutantem Ioannem Pontificem, vtri Imperium præoptaret, an ipſi Carolo, an Ludouico fratri nondum emortuo, inclinauit ad ſe, in Italiam ducto exercitu, Romæ coronatus ſolemni more Imperator. Ab Italiâ poſtmodum euocatur trepidatione ingenti, tum ad cernendam Ludouici fratris hæreditatem, tum ad diſpellendos Normannos, qui famoſâ illâ, quam ſupra retuli irruptione Coloniâ, Treuiris, vrbibuſque aliis incenſis, partim in Auſtraſiâ hæſerant, partim in Neuſtriam penetrauerant. Magno itaque lecto exercitu, ex Longobardis, Francis, Bauaris, Alemannis, Thuringis, Friſiis, & Saxonibus in Auſtraſia Normannos aggreditur, iam proximo vt rebatur de gente perniciabili trophæo: ſed hoſte forti animo, proſperóque ſucceſſu repellente

Anno 880. Anno 881. Anno 882.

Carolus cum Normannis paciſcitur.

Francos

CAROLVS CRASSVS.

Francos & decerpente, aliam viam coactus ingredi Carolus de pace egit: nec abnuerunt hostium duces, præsertim opimis conditionibus, quæque victoriam in admittentes conferrent. Itaque ex pactis eorum alter Godefridus, Christiana religione suscepta, Gislam Lotharij iunioris regis Austrasiæ filiam in coniugem duxit, datâ in dotem Frisia: alter Sigefridus, immensâ pecuniâ donatus, vendidit pacem, tam numeroso exercitu redemptoris & publicani manus implente: inde alter in Frisiam cum vxore, alter cum auro in Daniam redit. Eo erant statu Caroli res, cum ad gubernaculum Franciæ est vocatus, quod illico suscipiens, datoque Procerum iureiurando, statim implicatus est Hugonis fraude, periculosâ cum Godefrido controuersiâ. Hugo spurius ille Regis Lotharij, iam ab obitu Caroli Calui in spem euectus occupandi paterni regni, quanquam à Balbo depulsus & in concilio Rhemensi, ab Ecclesiâ per diras secretus, iterumque à Ludouico iuniore regno exactus, spe neutiquam abiectâ, Ludouici post obitum, magnâ perduellium manu, in Austrasiam irruperat. Nec modo è plebe tenui plures contraxerat, sed è Primoribus plerique vel nouandi studio, vel à Germanicis Regibus abscedendi, furioso prædoni se se adiunxerant: & is quidem prædo; nam præter mala patriæ illata, Vicbertum Comitem, sibi fidum à primâ pueritiâ, causâ nullâ interfecit, & Bernarium virum nobilem, eâdem fide commendatum in paucis, ob Frideradam coniugem trucidauit, quâ ipse postea vt coniuge vsus. Postea Carolo Imperatore in Franciam adscito, sibi diffisus nouum socium fraudis ac belli adiungit. Ad Godefridum in Frisiam clam nuntium mittit, *Affinitatis meminerit Gislâ sorore in matrimonium ductâ, nihil ipsi honestius quam si fratrem regem adeptus sit; sibi ipsi nec ius ad regnum neque animum defore, & eo si modica prabentur auxilia potiturum; sufficiat ea Godefridus ex numerosissima gente; nec leue operæ pretium fore, partiendo inter vtrumque vendicato Regno.* Hamum oblatum vorauit Godefridus, sed pudore ab repentino bello deterritus, vt honestam in speciem causam inueniret aut faceret, ad Carolum legat, qui Confluentem, Andrenacum, atque alia oppida vini feracia, sibi tradi peterent. Nec iniuriæ quæsitus color fefellit Carolum, fraudem ideo depulsurus fraude, respondet se missurum qui colloqueretur cum eo, & postulata perficeret. Misitque Henricum Comitem cum Philiberto Coloniensi Episcopo, occurrente ad diuergium Rheni in Vahalim Godefrido; vbi altero die quo colloquerentur dolo composito, ab Euerardo Comite & Henrici satellitibus Godefridus necatus est; cæterique Normanni qui incolebant Batauiam trucidati, iure an iniuriâ viderint qui Regum potentiam laxiori arctiorive modo metiuntur. Hugo non multo post eiusdem Henrici pollicitationibus lusus, captus est & in vincula datus, effossisque oculis, postremo attonsus in Monachum, spatium ad mortem habuit, ad lugenda delicta.

Hugo Lotharingus infausto exitu regnum turbat.

XXI.

Nec ideo Franciæ atque Austrasiæ quietas agere tranquillasque licuit; Normanni enim castris ad Louanium positis, cum diu tam Lotharingiam, quam Neustriam impunè vexassent, castris egressi magnam rem arduamque animo magno suscipiunt. Conscensis nauigiis, deductisque aduerso Sequanâ

Anno 887.

Parisios,

Parisios, iam tunc vrbem Regni primariam, & frequentissimam cingunt, statiuis positis; triginta millia bellatorum ex gente selectâ, castra implebant, plane comparati vrbem capere, & tandem in Francia domicilium figere. Ciuitatem haud immunitam propugnabant, Goslinus Parisiensis Episcopus (diuersus haud dubie à Goslino Abbate) & Eudo siue Odo, Roberti fortis agnominati filius; quorum ille obsidionis ærumnis fractus interiit. Carolus confestim ad obsidij nuntium Henricum virum prudentia & militari arte clarissimum cum exercitu mittit ad obsidionem soluendam; at repulsus Henricus conatu irrito. Quare majoribus contractis viribus, sub æstiuum tempus in eandem expeditionem regreditur, iamque legiones in conspectum hostis adduxerat, cùm audaciæ vel fortitudinis impetu sibi mortem, exercitui consternationem & fugam parauit. Normanni comperto hostem adesse, nocturna opera & latenti castris circumduxerant fossam, latam vno pede altam tribus, inducta ex ramis leuique stipula superficie, locis ceu portis per interualla intactis, per quæ militi suo castrorum aditus exitusque paterent. Henricus ignarus fraudis cum globo Tribunorum, lentum agmen prægressus, castra adequitabat, situm loci perspecturus, quídve magis impressioni obnoxium foret. Pauci hostium extra castra quasi pervigiles desidebant; qui de industria voce elata telisque contortis virum lacessunt; fictaque mox fuga persequentem incautius ad fossam abducunt, nec mora dum in hostem iam proximum, equum impellit, delatus in fossam, subsidentibus stipulis, præceps in caput cum equo deuoluitur. Barbari illico in optatam aduolant prædam & vndecumque telis missilibusque infesti, casu attonitum Ducem, & arctissima fossa ceu vinculis strictum & vinctum confodiunt ac spectante toto exercitu, necant spoliantque, vixque cadauer ab irruente cæco impetu milite eripi contumeliæ potuit: adeo ambiguæ sunt virtutes bellicæ, vixque secernas temeritatem à fortitudine. Mox exercitus duce amisso ad Imperatorem inglorius redit. Porro is demùm pudore & damno permotus immensas copias ad liberandam vrbem perducit, admouet castra hostium castris, nullo tamen operæ pretio; nec quid dignum tanto apparatu vel Imperatorio nomine gestum est. Donec hostes diuturnæ moræ pertæsi, cum nec vrbem expugnarent, nec more solito deprædarentur, vltro obsidionem soluerunt; permissa iis ad diripiendum regione quæ vltra Sequanam protendebatur, contumaciæ in Carolum pœnas luitura, bonumque publicum promotura supplicio, quod recusarat officio. Liberata ciuitas egit gratias Deo, Mariæ Deiparæ, Patronis cœlestibus diuo Germano ac Virgini Genouefæ, quibus salutem etiam per miracula fatebatur acceptam, adscribebatque fortitudinem hactenus præstitam. Nec quid præterea memoratu dignum Imperator gessit, animo, mente; & autoritate paulatim dejectus: versus Augustam pudicissimam fœminam, primùm mutata mens, calamitatum exordium fecit. Ea Riggardis nomine, intemerato pudore & Virginitatis flore illibato, iam decimum annum vxorem Imperatoris agebat, erat illi cum Luduardo Episcopo Vercellensi, honestæ consuetudinis plurimum; viro vt probo ita notæ prudentiæ, & vnico regni ab Carolo administro; siue morum

Carolvs Crassvs.

Parisij obsessi & liberati.

Henricus dolo cæsus.

Carolus vxorem innoxiã multat.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL 2.3.24

CROLVS CRASSVS.

ſimilitudine conformante amicitiam, ſiue occaſione in rebus conſiliiſque tractandis. Eiuſmodi familiaritas ſuſpicionem adulterij Carolo mouit, vel aulicorum delatorum inuidiâ, vel ſua ipſe ſponte, virorum ea in re ſenſu tenerrimo; vel animi infirmitate à ratione iam deuij. Nec ambigit quin eam ob rem palam in concione accuſet Auguſtam, conteſtatus ſe toto decennio quo eam in vxorem haberet ab vſu coniugij abſtinuiſſe, ac deſiderare ſe à conſorte temperantiam quam præſtitiſſet; illa contrà non à viro ſolum, nec à decennio, ſed ab homine omni & à cunabulis intactam ſe integramque iurauit, ſeque paratam ad fidem iuriſiurandi, vel ſingulari certamine, vel candentis ferri examine pudicitiam ſuam, confirmare. Nihilominus Carolus Luduardum aulâ cum ignominiâ depulit, & Auguſtæ libellum repudij miſit: quæ nequaquam perculſa calamitate indebita, ſeceſſit in Monaſterium quod ſuo ſumptu extruxerat, futura nouo ſponſo acceptior quem nulla inuidia, nulla ſuſpicio ab amore caſtimoniæ amouet.

Carolus regno & Imperio deturbatur.

Exinde Imperator in ſtuporem & alienationem mentis incidere planeque deficiens, ciuilibus & militaribus rebus impar eſſe nullius iam compos, præter vmbram priſtinæ auctoritatis; accedente languentis corporis ægritudine. Eo in ſtatu conuentum Procerum Triburias conuocat, in quo palam explorata infirmitate animi corporiſque; paſſim ab omnibus deſeritur atque abiicitur, & Arnulphus nepos, filius Carolomanni ad Germaniæ atque Auſtraſiæ Regna euocatur, conuerſione animorum tam ſubitâ, vt è tanto aulicorum Procerumque numero, nemo vnus ne ad officia quidem humanitaris perſtiterit; cunctis ad nouum principem tranſeũtibus; cibo modico à Luitberto Moguntinenſi Epiſcopo per miſericordiam præbito; adeo Regi miſerum eſt mortuæ auctoritati ſuperſtitem eſſe. Eratque dignum orbe terrarum ſpectaculum Imperator, in quem antea regna ſponte confluebant, quem Caroli magni vt nomen, ita fortuna & gloria ambiebant certatim, is idem immotis integriſque omnibus præter ſe, fortunæ nullo caſu, nullo belli æſtu, repente abiectus, ſpretus, inops & mendicus propemodum.

Anno 888. Nam ab Arnulpho emendicauit ſupplex alimenta, & Bernardo ex pellice filio, cùm hæreditatem ne priuatam quidem relinqueret, anno proximo miſer eſſe deſiit morte extinctus: nec calamitatem ſuam non nouerat; eo forſitan felix, quia Chriſtiano fortique animo perferebat, quod ſanxiſſet Deus; amabatque caduci Regni iacturam, quæ æterno præluderet.

XXII

Tam repentina atque improuiſa calamitas Franciæ maxime atque Italiæ luctui fuit, nam Germaniam Arnulphus præclariſſimus iuuenis præſens tuebatur. Romam Italiæ caput Tyranni plures deinceps aggreſſi ſunt, & pro impetrandâ coronâ Imperatoriâ, cui implendæ tenues admodum & puſilli erant, tum in vrbem grauiſſima damna intulerunt, pulſi inuicem pellenteſque, Guido Spoletanus, Lamberti filius, Berengarius Eberardi filius Forojulienſis, Lambertus à Guidone ortus, Ludouicus Boſonis filius, Rodulphus Burgundiæ Tranſiuranæ Regulus; Hugo Comes Arelatenſis, Lotharius Hugonis filius; tum ipſam Eccleſiam diuexarunt fœdè, ac propemodum euertiſſent, ſi diuinâ ope non fulciretur. Sed iſta, ne vager

Francia & Italia ſtatus.

ger

ger extra limites Franciæ, quorum intereſt ſcripſerint; viderintque Eccleſia quantum huic illi debeat, quâ oppreſsâ hæc pene ſubuerſa eſt, iactata ſaltem procellis ſæuiſſimis. Nihilo commodius Franciæ fuit, cui ex ampliſſimâ Caroli Magni ſtirpe, vnus ſupererat Carolus, Ludouici Balbi quem poſthumum dixi, quemque ſua ætas Simplicem ſeu Hebetem nuncupauit, ob ingenuos mores, vel ſtupidos. Is nono anno nondum impleto, cum tanto ponderi crederetur impar, ad eaſdem anguſtias rem agebat publicam, quibus à Carolomanni morte conflictata fuerat. Imo haud paulo maiores, quia Franciæ Proceribus erat conſtitutum, Regem à Germanis nullum arceſſere, iam gliſcente æmulatione gentium & Franciâ in appendicem Regni futurâ: Præterea noui in dies exurgebant Reguli, vel qui penitus regni membra à trunco diuellerent, vt Boſo qui ſe Regem Prouinciæ, Richardus frater Ducem Burgundiæ Ciſiuranæ, Tranſiuranæ Regem Hugo dixerant; vel qui Ducum Comitumve titulo prouincias adminiſtrarent ad nutum, & quod precarium fuerat, hæreditarium poſteris facerent. Ergo Franci Proceres vno conſenſu, re deliberatâ ad Eudonem ſiue Odonem Pariſienſem Comitem ſe conuertunt, qui dum Rex adoleſceret, rem ſuſciperet publicam, ac manu & mente impeditiſſimam expediret. Erat Eudo è Roberto natus Comite Andegauorum cum Roberto fratre natu minore, quem illuminabant tum paternæ dotes, tum ſuæ: nam Robertus is fuit, cui pepererant præclara facinora fortis nomen, ſub Carolo Caluo, in Normannos Franciæ enſis & clypeus, ab iis demum cum audacius pugnat interfectus; Eudonem commendabat etiam mater Adelais Ludouici pij filia, Roberto nupta nobilitatem cumulante gloriâ in obſidione Lutetiæ partâ, vt vnus è Proceribus, facile capax imperij videretur. Iamque Aquitanici tulerant prærogatiuam, Eudone in Franciæ tutorem lecto, poſteaquam Carolomannus abierat. Nec Carolus Craſſus diſſenſerat, qui Hugone Abbate præclariſſimo fortiſſimóque viro demortuo, eius dignitates in Eudonem vterinum fratrem contulerat, nec abnuerat, quin Francorum Dux appellaretur. Scilicet cum tam multa vni ſuppeterent, iámque inuidiam reſtinxiſſet virtus, vnum Francis ad vota deerat Eudonis voluntas ad Regnum tractandum; ſapientiſſimo viro æſtimante quanti eſſet, imperium in pares & in principem ipſum vſurpare. Eam vt expugnarent, Franci, Burgundi, & Aquitani Principes globo facto ipſum conueniunt & benigne excipientem affantur. *Non agi iam de Ciue aut de ciuitate ſeruanda, verſari in periculo grauiſſimo rem vniuerſam, breuique niſi ſuccurratur interituram: offocandam enimverò Franciam inter anguſtias, niſi liberiorem emittat ſpiritum; hinc Germanos ab Lotharingia premere, inde à Prouincia Boſonem; vtramque Burgundiam diſcerptas ab Richardo & Hugone; imminere Normannum, hoſtem perpetuum ſoliſque cladibus perdomandum; vnde Franciæ vires contra tot mala, niſi robur & ſpiritus ad reliqua membra fluant à capite; ſitque Princeps cuius ductu atque auſpiciis regantur cæteri atque excitentur: eum Francis morem ab ortu inditum vt ad ſuos Reges ſe ipſi conforment, fortes cum fortibus, ignaui cum timidis, in vtramque ſortem recenti exemplo; cum Carolo magno victores Orbis; cum Craſſone vnius quidem gentis, ac contemptiſſimæ.*

CAROLVS CRASSVS.

Eudo tutor an Rex eligitur.

EVDO. *Ergo à Rege populorum ſalus, qui ſi nullus ſit, nullam eſſe ſalutem oportet: etenim nullum eſſe calamitate temporum conſtat; nam Carolus per quid eo nomine cenſeatur? quem regi adhuc ſit neceſſe, non regere, qui conſulere aliis adeò non poteſt, vt ne ſibi quidem; qui tractare ferrum dextra non poteſt, qua necdum calamum; erit illi quidem honos ſuus, nec ſinant ſuperi vt Caroli magni ſoboles regno expungatur, at ſuo tempore vbi corpus & animus, vires & peritiam rerum aſſequentur: Prouidendus interea qui Regem ſimul regnumque procuret, alterumque alteri ſeruet incolume, qui nec commodius neque honeſtius peti, quàm ab ipsâ Franciâ debeat, niſi velit ipſe à feroci Germanorum gente Arnulphum arceſſi, adoleſcentem, imperitum rerum, temerarium, ſuæ gentis fortunâ, velitque Franciam hactenus dominam & regnorum fontem atque originem, alieno mancipari imperio, contumelioſe ſeruire, & fieri acceſſionem leuiſſimam, quæ caput eſſet omnis dignitatis. Hortabantur itaque, pateretur ſe vel in Regem, vel in Regni Regiſque tutorem inungi; Regique ſi ſtudeat, ſeruet ipſi Regnum ſecurum, poſtea, ſi ſuperi velint, adeundum; ſi patriam periculis ereptam velit ipſe eripiat, nec pudore ſuo vel contumacia, præcipitem trahi in ruinam ſinat.*

Anno 888. His ſimilibuſque Eudo pulſatus, nondum tamen victus, Francis adactus eſt regni curam ſuſcipere; & ab Gualterio Senonenſi Archiepiſcopo inunctus eſt, indigno Procerum ipſiuſque facinore, cum Carolo Rege legitimo nemo alius inungi debuerit: verum audaciæ & ambitioni, cum æquitate & iure non bene conuenit.

XXIII. *Normannorũ irruptio.* Eudoni in Regnum prouecto primus labor in Normannis fuit. Ii amne Sequanâ vſi in Neuſtriæ calamitatem, vnam vrbem Pariſios amni impoſitam vt clauſtrum atque repagulum reuellere atque euertere, omni ope & erant antea connixi, & eo anno omnibus viribus contendebant. At fruſtra poſitâ operâ, fortitudine ciuium vrbem admirabiliter propugnante, experiuntur, vtrum euadere per amnis aggeres poſſent, & relicta vrbe à tergo, (quæ poſita in inſula, duo inter ſequanæ brachia) aduerſo fluuio in Burgundiam penetrare, quam vt intactam & ſuis prædationibus illibatam, maximoperè ingredi & percurſare armis cupiebant. Verum & id conſilium irritum fuit, nam Pariſienſes, vel rati hoſtes permiſſo amne admoturos ad murum machinas, vel explorato conſilio ſuperiorem amnem, vnde commeatus largior, prærepturi; objiciendo quà munimenta, quà aggeres, quâ nauigiâ, quà ſeipſos repulſis ſemper Barbaris, noui conſilij neceſſitatem fecerunt. Nec protelatum diutius, initurque *Normanni humeris naues vehunt.* inconditum ex temeritate & robuſtis viribus facinus: nauigia è fluuio in ſiccum retrahunt, & impoſita partim plauſtris, partim ipſorum vehentium humeris, longo circuitu duorum millium, ſupra ipſam vrbem in alueum apertum & incuſtoditum deferunt, nautæ eximij, quibus dorſum & humeri pro ventis forent & nauigabili amne, quique verè vectores nauigia veherent, non veherentur. Ita liberis in vtramque ripam excurſionibus, ad Icaunam fluuium, vnde in Burgundiam aditus nauigant, eoque ſimiliter ſuperato, ad Senones validam & opulentam vrbem ſe applicant, ſpe facilis oppugnationis, quâ perfectâ, via ampliſſima in Burgundiam totam pateſceret. Caſtris illico foſſaque latiſſima vrbem claudunt, moxque lentâ obſidione,

Ionne. *Sens.*

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL 2.3.24

EVDO.

obsidione, omni machinarum genere aggrediuntur: Ciues egregiè nauatâ operâ, munimenta propugnant tam fortiter, vt post semestrem obsidionem, Barbari abiectâ spe expugnationis recesserint; Burgundiâ tamen direptâ misere & incensâ. Inde amne secundo rursum Parisios deferuntur, & nauigatione intercludentibus molitionibus ciuium, iterum iram & indignationem in muros expromunt, tandem fatigati obsistentium viribus, rursum aduerso Sequana nauigantes, Matronam amnem ingrediuntur, totamque Campaniam deuastantes, Trecas vrbem capiunt atque incendunt, vagatique longius Tulli & Virduni suburbia populantur. Tandem prædâ graues nauigia repetunt, iamque tertiùm vecti Parisios, omnique adhibito ad aperiendam viam conamine, cum haudquaquam proficerent, iterum dossuarij remiges terrestre iter emensi nauigiis, se receperunt in Sequanam, ac versi ad læuam, Constantiensibus igni & ferro tantùm non deletis; ad Aremoricos daturi tandem tot cædium pœnas diuerterunt. Aremoricos duos inter principes Alanum & Indicheilem, factiones geminæ dirimebant; eò periculosius, quòd de imperio contendentibus, mortem inter atque imperium, nihil esset medij. Eam ob rem priuata vtilitate restinguente publicam, neuter in communem hostem vires exerere; opportunius rati si æmulum publica pestis inuolueret. Ita obiectæ Barbaris copiæ impetu primo cæduntur, ac latè agri diripiuntur. Donec comperto quanta vtrique immineret pernicies, cladem que alterius ad cladem æmuli viam sternere; per internuncios reconciliati, statuunt hostem communem viribus iunctis repellere, atque imperium, de quo lis postea foret, conseruare. Verum & Indicheilem æmulatio gloriæ rapuit: Quippe vt victoriam æmulo præriperet, cui vt ætate, ita & prudentiâ concedebat, solus in hostes ducit, primaque acie fundit ac sternit: At eos persequutus incautius exceptus à fugientibus interficitur. Alanus iam sine controuersia Britanniæ princeps, viribus vtriusque factionis contractis, Normannos ab Indicheilis cæde confirmatos aggreditur, vouetque, si victoriam referat decimam bonorum partem Deo & sancto Petro Romæ offerendam; toto exercitu in simile votum coniurante: inde cœlesti ope fretus cum hoste confligit, potiturque victoriâ, quindecim millibus Barbarorum cæsis, vix quadringentis fugâ seruatis. Ita prædonibus vbi diu impunè fuerit, suum est patibulum, piratisque sæuissimis scopulus suus. Ab ea clade Franciæ à Normannis aliquantulum otij fuit, & in Lotharingiam auersa calamitas; torrentis instar; ab altera ripa quam aggeres muniunt exundantis in alteram. Nec ideo Eudoni regnum tranquillum & pacatum fuit; statim enim arma in Valgarium Comitem prompta. Is Eudonis Nepos aliquot Procerum conspiratione, adolescens nobilis, amplitudinis cupidus, in spem regni adductus; quod occupantis fore videretur, rebellat in auunculum, Laudunumque firmam & munitam vrbem inuadit, inde turbas propagaturus in cæteras: Quod malum auersurus Eudo, vrbi confestim exercitum admouet, obsessamque cogit ad deditionem, Valgario potestati suæ contradito: quem mox euocato conuentu publico, damnatum conuenientium calculis, vt reum majestatis, truncauit capite solemni successu ambitionis infirmæ. Supererant coniurationis reliquiæ in Aquitaniam

Anno 890.

Bretagne.

A Britonibus victi.

Eudo Valgarium rebellem vincit.

Laon.

EVDO. ſparſæ, Ranulphus, Gosbertus, & Ebulo Abbas ſancti Dionyſij; quas perſequuturus in eam prouinciam Eudo progreditur.

XXIV. *Carolus Simplex in Regem vnctus.* Eudone in Aquitania agente ad exſcindendam conſpirationem, noua molitio longeque honeſtiſſima à Proceribus Francis excitatur. Eius autor & ductor Fulco Archiepiſcopus Rhemenſis, demortui Hincmari ſucceſſor, vir pietate & prudentiâ ciuili conſpicuus, cui adiuncti præter cæteros, Heribertus & Pipinus Comites. His in conſpectu erat Carolus Ludouici Balbi Poſthumus filius, iam pubertatem nactus, annum à decimo quartum impleuerat; nullo honore, nullâ regiæ ſtirpis prærogatiuâ, vilis propemodum ac deſpicatus, priuatam vitam vix tutam degebat: *Occurrebat in eo Martelli, Pipini & magni Caroli ſeges ampliſſima meritorum, quos heres vnicus referebat; miſeri adoleſcentis occurſabant animo lugubres caſus, iam orbum patre in lucem editum, atratis pannis pullatiſque cunis exceptum, regno natum ſemperque eiectum, tutoris nomine euocatum Carolum patruelem, qui pupilli bona diriperet; eo abdicato prædonem nouum inſurrexiſſe, qui è priuato & ſubdito proditione turpiſſima in pares & Regem vſurpet imperium, & titulo gubernationis latro inuadat in patrimonium alienum. Sat patientiæ datum Rege impubere, nunc ipſo naturæ legumque placitis ſui ſuarumque rerum potente, iuri tandem conſulendum & æquo, nec tyranno ſæuiendi modum prorogandum vlterius.* Eo conſilio vſi abſentia Eudonis, Epiſcopi Proceresque haud pauci, Anno 892. Carolum in Regem cooptant, inungitque Fulco ſolemni ritu. Moxque dat litteras tum ad Arnulphum Germaniæ Regem, quibus facti rationem reddit, docetque Franciæ Regnum à ſtirpe tradi non electione; Carolum Regem eſſe legitimum, Eudonem tyrannum; tum ad Formoſum ſupremum Pontificem, tum ad Vidonem Imperatorem opem à ſingulis efflagitans ad vim opprimendam, iuſque ſanciendum. Eudo interea, rebus in Aquitaniâ vtcumque compoſitis, celeriter regreſſus, regni tenacior quam ius ferret, longeque obſtinatior in eo retinendo quam fuiſſet in recuſando; adeo piceum imperium, eſt adhæretque tractanti, Roberto fratre adſcito, cum exercitu valido mouet in Carolum, & æquitate firmiorem quam viribus dat in fugam, regnoque exigit. *Eudo Carolū pellit.* Carolus impos conſilij ad Patruelem Arnulphum tunc habentem comitia regni Vormatiæ, opem imploraturus ſe confert; & delinitum muneribus, excuſans quod iniuſſu eius regnum capeſſiuiſſet, amicum præſtat atque beneuolum. Tum ad eius gratiam plane expugnandam, regnum quaſi antea incerto iure vſurpatum, ſibi ab Arnulpho conferri patitur, vt neceſſitatem aſſerendi doni ſui imponeret, & mendaci beneficio verum educeret. Ita Epiſcopis, Comitibuſque Lotharingiæ iuſſum, vt Carolo frequentes adeſſent, armiſque poſſeſſionem Regni conficerent. Et quidem obtemperatum eſt, paratis copiis quæ extorrem Regem throno reponerent, ſed virtutis ſpecies imperari poteſt, virtus ipſa non poteſt. Carolus cum Auſtraſiis magno tumultu ad amnem Axonam in Campania penetrat; *Aiſne.* tuebatur Eudo ripam oppoſitam numeroſo fortique milite, paratâ pugnâ ſi hoſtis tranſmitteret; Auſtraſij confidentia Francorum perterriti, nec auſi decertare prælio, deſerto Carolo, ſe in ſua quique receperunt oppida, alienæ iniuriæ tam mali vindices quam ſuæ

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL 2.3.24

suæ cauendæ seduli vigiles. Carolus omnium inops in Burgundiam fugit, crebris excursionibus regnum infestans, quod tenere non poterat. Amoto Carolo, noua Eudoni orta molestia, ex vicino potente & cupido. Arnulpho erat ex pellice filius, quem Zuentibolcium barbara voce inauditaque hactenus Francis, de charissimi aulici nomine dixerat, is in primo adolescentiæ flore, in publico Vormatiensi conuentu, à patre Lotharij Regno præficitur, euocatis Austrasiis, præuioque consensu. Eum in conuentum Eudo & Carolus certatim miserunt, ad demerendam veteris nouíque Regis beneuolentiam, tulit tamen priores Eudo, seu diligentiâ seu fortunæ cursu, beatos potiùs quàm miseros promouentis. Venit itaque Vormatiam perbenignè ab Arnulpho exceptus, donis magnificis cumulato, & postulatis ad stabilimentum Regni impetratis, successu exultans Franciam repetit, obuiosque fortuito legatos Caroli, Fulconem Rhemensem & Adalongum Comitem, ad Arnulphum missos, easdem ob causas ferro aggreditur, cæditque Comitem, eripiente fugâ Antistitem. Nihilominus Zuentibolcius regno admissus, & ab vtroque statim expetitus, ad Carolum se se applicuit; præclarâ in speciem & laudabili amicitiâ, qua calamitosum Regem sed legitimum, opulento & potenti, at inuasori anteferret; sed ipsâ re turpi & perniciosâ cupiditate, vt pulso Eudone prætextu & iustitia Caroli, ius vnius & possessionem alterius tutò inuaderet. Igitur eam in laruam comparato magno exercitu, Laudunum vrbem, quæ tunc Franciæ iis in partibus propugnaculum obsidet; totisque viribus oppugnatam, premit; voto frustratus, fortitudine obsessorum, muros ipsos suis corporibus munientium: quocirca aduentante cum exercitu Eudone, & obsidionem soluit & incepto destitit; renunciatis tam Eudonis odio, quam amicitiâ Caroli. Nec alia spes affulsit Carolo, sæpius deliberanti Normannos euocare in opem, quando à suis proderetur nefariè, nisi intercessisset Fulco, tam in Regem fidus quam in Deum, barbarisque auxiliis absterruisset optimum Principem, spe factâ cœlestis subsidij. Quod demum incogitanti oblatum est, fato Eudonis, quem morbus Feræ in Picardia rapuit; magnus vir haud dubiè si minor fuisset, nec præripuisset Regi imperium; seruatum illud quidem, sed sibi, quippe multum interest, iusta agere, & iuste. Sepultus est in Regum Mausolæo, fortunâ ipsum etiam funus coronante.

CAROLVS SIMPLEX.

Anno 895. *Eudo Zuentibolcium repellit.*

Morbo moritur. Anno 898.

XXV.

Eudonis morte omnium votis exceptus est Carolus, quasi sanatâ oculorum albugine restitutus passim visus Proceribus; nulloque renitente in possessionem Regni admissus est. Eo prouecto paucis annis Arnulphus iam Imperator è viuis raptus est morbo pediculari; purpuram enim etiam insectorum vilissima ambiunt; & Ludouico legitimo filio & hærede (in quo postmodum Caroli magni stirps in Germania exaruit) Zuentibolcius nothus erat deiectus Regno Austrasiæ, iuuenem impotentem animi corruptumque vitiis vniuersâ gente eiurante. Eaque res conferebat in pacem Franciæ, amoto principe audace & turbulento, alioque suffecto, cui præter molestiam absenti procul, voluntas & facultas infestandi Franciam deforet. Ita aliquot annos præteritis calamitatibus pace consultum est; donec Norman

Arnulphi mors.

Normannorũ inuasio.

CAROLVS SIMPLEX.

Normannis magno & infenso agmine Ligerim & Sequanam inuadentibus, iterum ad terrorem & arma est ventum. Quæ belli series quisve modus, incertum admodum vt reliqua fere, ad Hugonem Capetum: ex fine constat mutuas clades, & mutuam lassitudinem fuisse; siquidem Rollo aut Rodulphus Normannorum Princeps, vltro, percussit fœdus cum Carolo; quô victoris partim, partim victi conditiones daret atque admitteret. Victoris fuit, quòd illi & suis Neustriæ pars, quam supra designaui in Carolo, attributa est possidenda; victi, quod iure Beneficiario, & cum onere præstandi hominij, transiuitque præterea in Caroli Religionem, bonâ fide sacris vndis ablutus, cum toto exercitu, Gislâ Caroli filiâ in vxorem acceptâ: ita crudelissimæ gentis ferocia domita, consultum prouinciæ, inani iam & vacuæ, atque impositum nomen Normannia, ipseque hostis ad tuendi Regni necessitatem adactus. Imo iacturam rependerat Lotharingia, in Carolum hoc anno transmissa, quo Ludouicus Arnulphi filius è Caroli magni stirpe postremus in Germania sine liberis obiit; Proceribus Lotharingis Carolum appellantibus, dum Germania sibi dominum quæreret. Verum Carolo calamitas grauior imminebat, reuiuiscentibus Eudonis partibus in Roberto fratre. Dudum ille priuatæ sortis impatiens, instruebat clam machinas, Episcopis Proceribusque abductis vt in Regnum inuaderet, si qua se opportunitas daret. Ea nata ex nimia Caroli beneuolentia, qua quendam Aulicum Aganonem prosequebatur; huic vni fidere, vnum consulere, vnum audire, vni arcana mentis, consilia rerum & prouinciam omnem committere, quodque Regum est vel infirmorum, vel diffidentium, non modo vnum anteponere cæteris, sed cæteros ne longo quidem interuallo in secundas tertiasve partes admittere. Id cum Proceres à Rege auerteret, potestatis partem ambientibus plurimum qui propiùs ab ea abscedunt, obseruante Roberto, & odij fomitem incendente, facta est statim defectio, ac Robertus in Regem inunctus & coronatus. Carolum in hac rerum conuersione, nec destituerunt vires nec animus; validum exercitum parauerunt Austrasiij, quo suffultus ad opprimendam rebellionem in Franciam venit; habetque hostes obuios ad Axonam amnem, haud procul Suessione; vbi pugna atrox atque anceps conserta, quippe hinc Ducis, illinc militum victoria fuit. In æstu prælij Robertus acerrimè dimicans, ad stabiliendam nutantem coronam, peremptus est; scribuntque multi ab ipso Carolo necatum tyrannum, transfixo ore lanceâ Regis exsectaque lingua; nec facinori tam præclaro suum præmium fuit; Roberti ducibus tanto ardore pugnantibus vt Austrasij in fugam acti sint, Rege ipso victore ne caperetur, partes victi obeunte; ita suorum ignauiâ, cui opima spolia debebantur, hostis spolium fuit. Nec in eo fortissimi principis calamitas stetit, nam ob Heriberto Veromanduorum Comite Sanquintini in fuga exceptus & honorificè in speciem; paulo post ab eodem coniurationis participe in custodiam datus est, ac Castrum Theodoricium ductus, vitam reliquam in vinculis egit: hoc vno facto agnomen Simplicis meritus, quod perfido fidem habuisset: quanquam nec prudentis est suspicari eum qui

Rollo primus Dux Normãniæ.

Anno 912.

Lotharingia Franciæ adiuncta.

Robertus rebellis in pugnâ occisus.

Anno 923.

Rex capitur ab Heriberto.

Chasteau Tcierri.

qui nunquam, nocuit, nec imprudentis illi se tradere, qui in potestate vel inuitum habeat.

CAROLVS SIMPLEX.

XXVI.

Rodulphus Burgundus regnum inuadit.

Rege capto deliberatum est inter coniuratos, iam sublato vtroque capite, quid ineundum consilij; nec dubitatum, quin nouus Rex eligeretur, Francica gente Regum cupidissima, verumque optatura, si personato & adulterino destituta foret. In eo seligendo, anceps fuit consultatio; inde Hugone Roberti filio ambiente natalibus, hinc meritis Rodulpho Burgundo Roberti eiusdem genero; quippe Emmam filiam vxorem duxerat, scribitque Glaber, Hugonem sororem Emmam misso fido nuntio consuluisse, vtrum mallet Regem, virum an fratrem; illamque indubiè pro muliebri indole, respondisse; malle se viri genu osculari quam fratris, gnara scilicet vxorem inter & sororem Regis quantum interesset; parariquе Regnum trifariam, viro, sibi, & liberis. Vt vt sit de Hugonis mente, siue is ætate siue modestiâ Rodulpho detulerit, siue præcellentes Rodulphi dotes dubitationem omnem exhauserint, is in Regnum vocatus est, ac ab Seulfo Rhemensi Archiepiscopo Suessione vnctus & coronatus, Emmâ coniuge in eundem honorem admissâ. Erat autem dignus quouis fastigio, tum dignitate corporis, tum virtutibus animi, Richardi Burgundiæ Ducis filius, paternæque iustitiæ æmulator acerrimus, nisi hanc dira iniuria, in Carolum illata fœdè maculasset; adeo facilius est, ab aliis ius quam ab se exigere, plerumque virtute austerâ in modicis, in magnis præmiis molli & facili. Interim Edgina Regis Angliæ filia pridem nupta Carolo, audito viri casu in Angliam fugerat cum Ludouico filio, in appendicem paternæ miseriæ, iam extorre, & fortunæ, si Deus sineret, commodiori seruato. Attamen erat in vinculis Carolus, & tametsi orta Rodulphum inter & Heribertum altercatione, liberiori custodiæ sit permissus, tamen cito redintegratâ amicitiâ, nam vtriusque intererat non seiungi in odia; iterum Corolus arctiori carceri redditus, in Peronæ arcem missus est, vbi postmodum situ & squallore carceris obiit; dignus quem misereretur posteritas. Quippe haud dignus miseriis, quas ab cunis in sepulcrum tulit, in luctu natus, in vinculis mortuus, medio tempore sine regno Rex, & cum Regno miser. Rodulphus administrauit regnum virtute maiori quàm adierat, Normannis sæpiùs profligatis, ac Guillelmo Duce Aquitaniæ, & Gilberto Comite Cabilonensi aliisque Proceribus, imperium detrectantibus, sub iugum missis; iustitiæ tenax, legumque vindex acerrimus, vt à prædonibus, priuatisque cædibus ipso Rege immunis Francia aliquantisper quieuerit. Morbo obiit Antisiodori nullâ prole in quam paterna inuasio transmitteretur.

Anno 923.

Caroli in Carcere mors.

Anno 928.

Et Rodulphi.

Auxerre.

Anno 939.

XXVII.

Ludouicus Trãsmarinus in regnum vocatur.

Iam Hugoni Roberti filio videbantur omnia ad Regnum occupandum prompta, corona ipsa caduca propemodum & sine hærede, iuris quædam species patris & patrui hereditatem cernentis, Procerum maior pars sibi addicta, ætasque magnarum rerum auida & capax. Contra Procerum ambientium studia, saltem æmulantium ne in parem sæpius transferretur sceptrum; in quibus Heribertus quanquam affinis, nam Hugoni auunculus, fide ancipiti; Hugo præterea Rodulphi inuasoris frater atque

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL 2.3.24

LVDOVICVS TRANSMARINVS.

heres, iam vt patrimonium Regnum inspectabat; Adelstanus Rex Angliæ Odginæ frater, nepotem deturbari throno haud passurus, & fortasse pudor iniuriæ & moderationis intermedia securitas maior ad honestum & fas nutantem iuuenem inclinarunt: hoc vno facinore magni cognomen quod adeptus est postea omnino meritus. Habito igitur Francorum conuentu, autor est legitimi Regis ex Anglia reuocandi; *Plurimum hactenus contra ius & æquum noxarum contractum; præterita calamitatibus temporum danda; exorbitantibus in viam redeundum tandem; at quando legitimus Franciæ Princeps superesset, Ludouicus natus è Carolo; vnus è nobilissima stirpe Caroli Magni; ac prope diuinitus è Regni procellis per naufragia Oceani ereptus & seruatus; eum in thronum oportere euehi succussum iam tempestatibus pluribus, statim iusto domino constabiliendum.* Omnium assensu Hugo auditus; quis enim Regnum repudiante illo expeteret; præterquam quod nunciabatur Aldestanus cum Guillelmo Duce Normanniæ, Rollonis filio, agere, ad iungendas vires, & Ludouicum auito solio restituendum. Decreta omnium calculis ad Angliæ Regem legatio, cuius princeps Guillelmus Senonensis Antistes, qui factis, cum infecta esse haud possent, veniam flagitans, Francorum omnium aperiret vota sibi reddi postulantium Regem; quem postliminio reducem, maiore post hac cultu, amore & reuerentiâ prosequerentur. Obita legatio; nec apud Anglum elegantibus verbis opus fuit, ad impetrandum quod cupiebat maximè vnde peteretur; duntaxat iusiurandum præbitum, & obsides dati in securitatem; reductusque in Franciam Ludouicus cum matre; luculento exilio quod pepererat Regnum; vnde & illi Transmarini nomen adscitum est. Optimates in quibus eminebat Hugo præ cæteris, exceptum Bononiæ celebri pompâ Laudunum deducunt; ibique ab Artaldo Archiepiscopo Rhemensi Chrismate vnctus est & coronatus. E tot proceribus detrectabat vnus imperium, Hugo frater Rodulphi, Niger dictus, vt Hugo Roberti filius Albus nuncupatus, ad discriminandum vtrumque; isque Lingonibus factionem alebat; in eum igitur Ludouicus conuersus, oppugnauit vrbem tam validè, vt sibi Hugo metuens, noctu fugâ euaserit: parta inde Regi victoria, felixque iter Parisios cœptum. At Hugo vterque nouâ audaciâ Burgundiam partiuntur, Regique præter victoriæ nomen superfuit nihil. Sensum iniuriæ distulit Hungarorum in Franciam inundatio, barbaræ gentis, vniuersam Europam habentis in prædam, quæ Germaniâ Italiáque vastatâ, instar incendij longinqua per proxima rapientis, se effudit in Franciam. Ii pulsis Hunnis erumpentes ex Scythia, in Pannonia consederant, & præter figuram nihil quod hominum foret exhibentes, per sæuissimam immanitatem in captos atque innoxios grassabantur. Imò & figuram ipsam deformabant, nam matres longè sæuissimæ, vt ad crudelitatem fingerent liberos, recens natis laniabant vultus plagis inflictis, vt sanguinem sugerent, nondum poti lacte, assuescerent vulneribus, & effundendam in alios immanitatem haurirent. Nec Francis præsidium aliud, quam patientia fuit, miserorum atque inopum clypeus, toties Normannis oppositus; & rursum abscedentibus Hungaris, in ciuile bellum futurus vsui.

D'outremer.

Anno 936.

Hugo niger pulsus.

Langres.

Hungarorum irruptio.

Etenim

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL 2.3.24

Etenim Hugo post iniuriam Regi illatam, gnarus minores obliterari maioribus, dum maiorum metu leuium sensus extinguitur, cum Proceribus in Regem coniurat; quorum princeps Guillelmus Dux Normanniæ Arnulphus Comes Flandriæ (iam à Balduino hæc Dynastia radices egerat) & Heribertus Veromandus: iisque accessit per imprudentiam & cupiditatem Ludouici, Otho Rex Germaniæ, cuius soror iam Hugoni magno enupserat. Postquam stirps Francica in Germania exaruerat; Regnum opulentum, quod iure spectabat ad Carolum Simplicem, gentis comitiis delatum est, primùm ad Conradum Franconiæ ducem; tum eo mortuo ad Henricum Aucupem dictum, filium Othonis Saxoniæ Ducis, ab Vitichindo Saxone illo fortissimo arcessentis originem; Henrico patri Otho successit, primus hoc nomine, idemque magnus rerum gestarum gloria & amplitudine, isque est quem rebelles modò cum Ludouico nostro componunt. Quippe Lotharingia Germanici Regni accessio, regebatur nomine gubernatoris, à Gilberto Duce Othonis affine, cuius sororem Gesbergam in coniugio habebat; is porro Othoni infensus, Lotharingiam Ludouico primùm obtulerat quasi iustam atque legitimam hereditatem; deinde bello in Othonem moto, & ab eo victus, Rheno submersus perierat. Tum demum Ludouicus, Austrasiis id summopere cupientibus, quibus Germanicum imperium graue esset, in Lotharingiam penetrat, regnumque occupat; Otho in vindictam fœdus arctius cum Hugone nectit, ductoque exercitu Ludouicum Lotharingiâ pellit. Rex inter has angustias, cum bello impar esset, pacis artes tentat; Et Othonem expugnat, abiectâ Lotharingiæ spe, ductâque vxore Gesbergâ Gilberti viduâ; mox Guillelmum Normanniæ Ducem aggressus, probum virum & ab omni noxâ sponte auersum, firmâ & probatâ donatione Normanniæ iuxta Caroli patris sancita, eum auocat à rebellium globo. Nihilo secius rebellantes in incepto perstant, vrbemque Laudunum, quæ vna dumtaxat Regiarum partium erat, graui obsidio premunt. Rex ad eam eripiendam cum in hostes duceret, conserto prælio, funditur fugaturque; vrbe nihilominus expugnatorum vires repellente. In eo rerum articulo, cum desperata omnia Regi, & abiecta forent, noua spes suscitatur; partim Aquitanorum in Principem fide, Guillelmo eorum Duce, cui capiti stupeo agnomen fuit, ob flauam prolixamque cæsariem, præclara subsidia deducente; partim Stephani summi Pontificis diris in rebelles pronunciatis, sed maximè Othonis adolescentis à fœdere temperantia; quo demum authore & conciliante, redintegrata est Regni pars clementiâ Principis condonante iniurias. Sanè Othonis laude haud modica; cui alienum detrimentum, vt plerumque aliis, non suum commodum foret.

LVDOVICVS TRANSMARINVS. XXVIIII. *In Ludouicū rebellio.*

Nec tamen Diuina Iustitia in conspirantium pessimo connixit diutius in Heriberto Veromanduo nefario Caroli proditore atque carnifice; is cùm graui morbo plurimos inter cruciatus decumberet, vitâ ad exitum exitiumque vergente, monitus à suis, vt domesticis rebus, ac præsertim procurandæ animæ mentem intenderet, interpellatus sæpius id vnum respondebat, duodecim fuimus, qui in traditionem Caroli iurando consensimus: iisque

XXIX. *Heriberti proditoris mors.*

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL 2.3.24

LVDOVICVS TRANSMARINVS.

vocibus ingeminatis, nullo pœnitentiæ signo animam vomuit, fine magis terribili, quàm quem commenti sunt de suspendio alij. Mox longè iniquior molestiorque cædes, Franciam nouis tumultibus conturbauit; Guillelmus Normanniæ Dux Monstrolum in Picardia castrum, vi ereptum ab Arnulpho Flandriæ Comite, receptum armis Eloino veteri domino restituerat; eam ob rem Arnulphus, cæcâ vltione in nefas raptus, Guillelmo innoxio necem machinatur: fingit sibi animum esse firmandæ cum Duce arctæ amicitiæ, petitque colloquium, quo indicto, conueniunt Pequiniaci vrbe, ad Somonam; & prope in insula quam ambiebat amnis circumfluens. Post amica verba vltro citroque commutata, cimbulâ in ripam Guillelmus enauigans, reuocatus à Flandro solúsque in siccum prosiliens, illico à percussoribus Flandri perimitur; vel vt scribit Glaber à Theobaldo Catnutensi Comite, auerso ictu truncato capite; frustra Normannis in obiectâ ripâ, ad tetrum spectaculum reclamantibus. Erat Longus Ensis agnomen Guillelmo, quod prælongo ferro succinctus incederet, admodum religiosus & cœnobiticæ vitæ amator, repertaque in ipsius gazâ cilicium, funis, & vestis Monachi quibus se deuouerat, expeditis ciuilibus rebus. Eiusmodi cædes non admodum grauis Hugoni fuit, quod Normannus à conspiratione primus defecerat, nec Regi prædam ex turbatione captanti. Itaque cum Guillelmo vnus dumtaxat filius ætate tenerâ superesset Richardus, nec tueri paternam ditionem posset, confestim Rex Rhotomagum aduolat, & puerum clientelare munus professum Laudunum abducit; honorificè in speciem vt dignius cum liberis Regiis aleretur, reuera vt Regiæ potestati obnoxius, Normanniam simul totam contraderet: secus tamen euenit quàm meditabatur ambitio. Arnulphus cædis conscius Regem adit, placatumque leni defensione obtensâ ad se traducit: inde Richardum fortè asperioribus à Rege verbis increpitum cum Osno animaduertisset, erat is Normannis educationi ducis præpositus, nosceretque arcana Flandri commercia, suspicatus mali quidpiam alumno suo coqui; re cum eo deliberatâ, simulato morbo lecto decumbentem, intra fasciculum herbarum abdit; è cubiculo extra vrbem, vetante nullo, delatum humeris, mox fasciculo explicatum, apparato ad eam rem equo imponit, alioque ascenso cursu præcipiti Codiciacum, ad Comitem Siluanectensem ducis auunculum peruehuntur. Dux ab Comite perbenigne exceptus, Siluanectum ducitur, simulque Comes ad Hugonem mittit, oratum vt pupilli Ducis tutelam susciperet, & ab iniuria Regis defenderet, idque Hugo sponte pollicitus. Rex comperto furto, palámque testatus fidei suæ iniuriam fieri, Arnulphum in consilium adhibet, flagránsque vindictâ aut cupiditate, eo auctore ad euertendum à tutelâ Richardi Hugonem, qui vnus consilio posset intercedere, misso nuntio, offert dimidiam Normanniæ partem, quæ vltra Sequanam porrigeretur, si deserto duce, ipsi adesse ad occupandam prouinciam vellet. Nec conditionem Hugo detrectauit, fide atque officio vtilitati posthabitis, itaque expeditionem partiti, Rex ad obsidendum Rhotomagum, Hugo Baiocas simul diuersi proficiscuntur. Administrabat prouinciam

[Margin notes: Montreuil. — *Guillelmi Normanni cædes.* — Pequigny. — Anno 942. — Coucy. — *Bellum in Richardũ Normannum.* — Bayeux.]

LVDOVICVS TRANSMARINVS.

ciam Bernardus Danus fide in Principem suum spectabili, qui vtrique tempestati impar, eas vt diuideret, iustum & honestum dolum excogitat. Regem aduenientem Rhotomagi excipit, ipsum professus supremum dominum, promptamque obsequio prouinciam totam; posteà vbi penitus voluptate Imperij animum imbuit, apud ipsum conqueritur, quòd partem Normanniæ opulentiorem atque ampliorem Hugoni cessisset, cùm vniuersam ipse prouinciam haberet nullo negotio dictis obsequentem. Rex illico præceps in retia, cui minimè omnium fortunæ socius Hugo gratus esset, ad illum mittit qui iuberet à Prouincia sua abscedere, nec placere vexari qui sui forent: & is quidem in præsentia paruit, sed molestissime, vindictamque in Regem meditans; cuius facto ipse sine operæ pretio fidem fefellisset. Bernardus vno hostium amoto intendebat in alterum; clam scripserat ad Aygrotum regem Daniæ, Richardo affinem, inuasam pupilli, à Rege Franciæ ditionem, & discrimen vitæ imminere, nisi ferantur suppetiæ, si ipse adesset cum nauibus, vtrique damno posse occurri. Nec Aygrotus cunctatus cum nauibus vicenis binis Cæsaroburgum appellit, copiasque exponit; Bernardus velut totius fraudis inscius, ficta trepidatione Ludouicum monet, Danum exscensionem fecisse, remque versari in discrimine: Ludouicus contractis copiis Lauduno quo iam recesserat mouet Rhotomagum, socioque Bernardo, rectà in hostem; ibi conciliante Bernardo, spe concordiæ facta, si Duces colloquerentur; Rex comitantibus paucis, in colloquium venit; erat in comitatu Regis Eloinus cuius causa nex illata Guillelmo fuerat, id obseruans è Danis vnus, proditionem homini exprobrat, quod in Richardum staret, quem vnus tueri maximè atque defendere debuisset, simulque stricta bipenni in eum irruit & cæsum obtruncat, mox colloquio in dimicationem verso, Franci imparati ab expeditis Danis opprimuntur, Bernardo cum aliquot Normannis in Francos pugnantibus: Rex ipse dum adornat fugam à Dano capitur; captiuusque à Bernardo Rhotomagum ducitur, primo Normannicæ fidei experimento & iusta cupiditatis pœnâ, per opulentiam ad inopiam redactæ. Gerberga vbi Regem captum audiuit, ad Regem Angliæ, & Othonem fratrem adiens enixè opem efflagitat, quâ cunctante ad Hugonem versa, huius interuentu libertatem Regi conficit, magno ad infortunium incremento, quod ab inimico & æmulo Rex tanto beneficio obrueretur: præterquam quod Hugoni in pretium operæ Laudunum castrum Gerberga tradidit. Dati Bernardo pro Rege obsides Lotharius filius, & duo Præsules, iique dimissi, Richardo Duce suorum ingenti lætitiâ in ditionem patris restituto.

XXX. *Ludouicus in Hugonem mouet.*

Hugo interim gloriam liberati Regis regno anteferens, quippe Martelli instar ducebat amplitudini haud paulo maiori imperare Regibus quam Regno, probatâ Richardi indole atque potentiâ, eum sibi deuincturus arctiùs, cooptat in generum, desponsâ Agnete filiâ; hoc vno vinculo authoritate Regis missâ in vincula. Nec id Regem latuit,

LVDOVICVS TRANSMARINVS.

Arnulpho Flandro periculum augente, & periisse Franciam, exclamante, nisi quamprimum vterque periret, quippe vafer & callidus, sibi necessario pereundum videbat, si Richardo vindicandi patris facultas esset. Ideo Regem certum consilij, at modi dubium, impellit ad imploranda Othonis subsidia, potentem opibus inclytumque gloriâ Principem; *E Germaniâ numerosissimas copias posse educi, expugnandam vtilitate propria voluntatem, ac quando Austrasiam possessione obtineat, ius omne in eum atque in hæredes conferendum; nihil noui Franciæ deperire, imò iacturâ perleui redimi securitatem ac Regni stabilitatem.* Adductus in sententiam Ludouicus, Arnulphum ipsum ad Othonem legat: quippe nemo persuadet efficacius, quàm sua quem vtilitas damnique fuga iam persuaserit; & Otho Arnulphi industriâ Regi se adiungit, seu præsenti lucro Austrasiæ comparatæ, seu futuro ex motibus Franciæ, seu facinoris laude & gloriâ, Rege à seruitute turpi vindicato. Eo consilio numerosissimum scribit exercitum, copiisque quas tum Rex, tum Arnulphus legerant iunctis, primum Hugonis terris Parisios vsque vastatis, Rothomagum iræ & vindictæ scopum armis collineantibus proponunt. Otho interim nepotem præmittit, qui vrbis situm speculetur, locúmque ad metanda castra opportunum; at totius belli prærogatiuâ, eruptione ex vrbe factâ, fortissimus iuuenis interimitur, magno Othonis luctu & dolore. Nihilominus capessitur obsidium, visque intentatur oppugnatione acerrimâ, Normannis tamen obsistentibus fortiter. Otho aduertens copias suas imminui, fructumque expeditionis in Austrasiâ collectum, soluit obsidionem nullo inde detrimento, an graui sequuto, incertum. Scribit post Annales veteres Gaguinus, Othonem pertæsum diuturni obsidij, constituisse belli facem Arnulphum Richardo tradere, qui præteritæ cædis bellorumque præsentium repeteret pœnas; quod subodoratus Arnulphus, nocte concubiâ clam se castris proripuit, properauitque in Flandriam, statimque Reges cognitâ Flandri fugâ, discessione soluisse castra, tumultuario recessu. Additque Normannos hæsisse vestigiis pene fugientium, ordinesque postremos magna strage turbasse. Contra Germani suæ gloriæ assertores, Othonem vbique victorem insinuant, qui rebellibus profligatis, & vindicatâ Ludouici authoritate, nullo suo præterquam laudis emolumento reuersus sit in patriam: in hac discrepantia, vt meum non est, arbitrum agere; ita liquidò affirmem, quæ sequuta sunt illico cum Germanorum scriptis non conuenire: quippe Ludouicus Hugoni admodum impar, apud Synodum Ingelesminsem calamitatem suam deplorauit, postulauitque arma sacra in Hugonem & socios expediri; quandò profana tam infirma forent, à qua Synodo ad Treuirensem proxime habendam dimissus, ægrè impetrauit vt ab Episcopis, Hugo & Comites Ecclesiæ diris percellerentur; gladio sane terribili, sed in peruicacem animum hebeti, lugendâ principis sorte, cum his dumtaxat instructus viribus, aliunde infirmus est iniuriæ obnoxius. Postea nouo exercitu ab Othone submisso, quædam species pacis contracta est, & neruo authoritatis penes Hugonem per-

Ludouici obitus. Anno 954.

stante,

ſtante, fulgor Ludouico Regi reſtitutus, partaque tranquillitas aliquantula. Sub cuius initia Rex interiit; dum enim lupum fortè oblatum perſequitur, equo deiectus, caſu morbum contraxit, quo paulo poſt Rhemis extinctus eſt, patre nuſquam felicior, iiſque iactatus in regnando procellis, vt cum patre melius actum exiſtimem, dum agebat in vinculis, quàm cum filio dum ſedebat in ſolio.

LVDOVICVS TRANSMARINVS.

XXXI. *Lotharius.*

Ex pluribus liberis quos Gesberga Ludouico pepererat, duo ſupererant Lotharius & Carolus, quorum Lotharius annorum tredecim, Rhemis conſenſu omnium in Regem vnctus eſt; aſſertis Hugoni dignitatibus ſuis, qui propoſiti tenax abſtinendi à Regno ſeu honorum ſatietate ſeu Othonis metu, infirmæ mulieri Regique puero omni ope affuit, Regnumque confecit. Redintegrata inter Regem Proceresque concordiâ, Hugo in Britones expeditionem ſuſcepit, ambito Aquitaniæ Ducatu, obſeditque Pictauium vrbem primariam infauſto admodum euentu, nam continuatis tonante cœlo procelloſis imbribus, ipſiuſque tentorio de cœlo tacto, irrito incepto ab vrbe abſceſſit, ſancti Hilarij, vt obſeruat Ammonius, propugnatione, vrbem liberantis, & ambitionem plectentis. Nec diu Hugo pudori ſuperfuit, morbo anno proximo è viuis raptus, cum Magni agnomine, perpetua fortitudinis & ciuilis prudentiæ laude: Regum filius, pater patruus per vxorem frater; ac poteſtate contentus regia, titulo pepercit, idem Albus dictus, ob candorem vultus atque Abbas, quod Abbatias plures poſſideret. Hugoni maximo è natis filio Pariſienſem comitatum dedit, atque opimam hæreditatem, patris nomen & authoritatem; iſque eſt Hugo, qui auo quam patri ambitione ſimilior, optabit Regnum obtinebitque: Othoni ſecundo filio, legauit Burgundiam, quam deinde Henricus natorum tertius Othone mortuo adiit: Agnes, vel Emma, Richardo Normanno nupſerat. Mirumque authoritatis tantæ Hugonem fuiſſe, vt ea ſuperſtes mortuo & illibata, pupillos heredes ab omni iniuriâ tutos defenderit. Lotharium Hugonis conſilio orbum, Theobaldus Carnutum & Bleſenſium Comes, vir probatæ peritiæ an verſutiæ, vnde & fallacis nomen obtinuit, cum Gesbergâ matre moderabatur, & quod plerumque Regnis Regibuſque perniciem parat, priuatum odium calamitate publica vlturus, Regem in Richardum Normanniæ ducem incendit, perinfenſus Normanno ob cædem illatam patri; tum ob vicinitatem atque confinia, tum æmulatione & inuidia, vt amplitudo proxima ſibi officeret. Regi igitur Richardi dotes præclaras admodum mentis & corporis, potentiæ magnitudinem, affinitatem cum Dano, immenſum augens, ſuſpectas facit, & paterni carceris reuocata memoria, quantumque periculi res Francica adiiſſet, impellit ad perdendum æmulum, obicemque potentiæ amouendum procul. Id facilè perſuaſum Lothario, generoſo iuueni & obruendæ paternæ ignominiæ ſtudioſiſſimo, quæſitaque occaſio, qua Richardus ætate ferox & viribus, honeſte bello appeti poſſet: ea ſtatim oblata, euocato ad profitendam clientelam Richardo, poſitiſque inſidiis, in quas incautus improuidúſque irrueret;

Hugonis Magni mors.

Richardus Normannus Bello appetitus.

LVDOVICVS TRANSMARINVS.

irrueret ; ad flumen Elnam consedit Lotharius selecto milite, Theobaldo & Balduino Flandrensi, qui Arnulpho Patri successerat, adiunctis ; cum ad obiectam ripam Richardus inuectus, & collectâ suspicione speculatoribus missis, ex quibus resciuit stare trans amnem armatos ; periculi certus, fortissimos suorum ad sustinendam vim hostium, si transirent, disposuit, tuto ipse reditu Rhotomagum se recipit. Lotharius eâ spe deiectus in apertum bellum prorumpit ; iam honesta materia, quod detrectaret clientelam Normannus. Normanniam itaque exercitu magno inuadit, nec Rhotomagum ausus impetere, Ebroicas vrbem amplam & populosam circumcingit, expugnatque confestim, Gilberto quodam fabro ferrario prodente ; nec proditionis modus conscribitur. Lotharius præsidio imposito Carnotensi Comiti vrbem commisit, seu gratiam ipsi, seu molestiam hosti facturus, tum Parisios versus recessit. Inde bellum in prædationes & conflagrationes desciuit ; Hinc Normanniam Carnotense, inde Normanno Carnutes, & magno cum fœnore deprædante : & recrudescebat ferri sæuitia, Rege delectus magnos indicente ; atque Erardo Danorum Rege in affinis opem cum instructa classe iam appulso, cum Franci Episcopi internecini belli miserias auersari primum Laudunum Regem conueniunt, ingruentem calamitatem deplorant, rogant, *Attritæ plebis misereatur, ne Danum infestissimum hostem tot redemptum malis, iterum leui prætextu in Franciam vocet, post nullo pretio, nulloque periculo repellendum ; multo satius belli hanc facem nondum accensam, nec dum auctam incendiis, retro vltra Oceanum pellere, quam inflammare, & fomitem ad ruinam Franciæ subdere.* His Rex motus accusatâ Normanni peruicaciâ, in Dominum suum contumeliosâ, tamen à pace non alienum se dicit, quæ honestis & tutis conditionibus staret. Quapropter Carnotensi Episcopo facultatem facit, Richardum adeundi, ac de pace ex opportunitate agendi. Apud Normannum vir sanctus conqueritur. *Quid tantopere causæ sit, cur princeps Christianus probitate morum insignis non modo in Regem suum arma commouerit ; sed gentem perfidam & detestabilem cultu idolorum, ad vastationem templorum sacrarumque rerum perniciem per tantum nefas exciuerit.* Ad hæc Richardo naturæ iura excusante, & se modo vi depellere vim affirmante, nec vocatos Danos nisi vt stricto iam ferro scutum opponeret, facilè conuenit vt pactis induciis, de pace interea deliberaretur : si tamen Ebroicis Theobaldus accederet, exiretque Normanniâ ; Richardo obfirmato, nullum fœdus admittere, nisi victoriâ, discessione æmuli, reportatâ ; idque impletum est, relictis ab Carnotensi Ebroicis ; primâ belli causâ, iam instrumento pacis, quanquam ignominia sua & iactura : cætera haud grauatè contracta, iurante in clientelam Normanno, & Rege Franco in amicitiam. Gloria penes repellentem fuit, qui nullo suo facto lacessitus retudisset iniuriam ; supra parem & iuxta dominum.

Eureux.

Regno

Regno tranquillitas maiorque ætas Regi accessit, ac deinceps vt fit bellum ex pace, ex iuuentute confidentia orta, Lotharium Regem, auitâ gloriâ iuuenilem animum lacessente; pungebat Austrasia, per socordiam aut miseriam Aui à Germanis rapta; & vrgebant querelæ Francorum assiduæ, præclaram prouinciam à Regno diuelli, tradique externis expostulantium acerbe; quorum dolore vsus Lotharius, contrahit militem ad inuadendam Austrasiam. Iam Otho Imperator, auunculus Regis, Magnus ob gestorum gloriam dictus, fato obierat, successeratque in Germaniæ Regnum atque imperium Otho filius eo nomine II. Regis patruelis atque Hugonis: Is ad motum Francicum, traiecto Rheno, ad defendendam Austrasiam Aquisgranum cum vxore venerat; lentóque delectu copias instituebat. Lotharius comperto frigere bellum apud hostes, Othonem Aquisgrani agere multa securitate, defensoribus raris, vxoremque duxisse, incommodum belli instrumentum, celeritate magna contractas ad Regni limites copias in Austrasiam immittit, & instar fulguris Lotharingiam penetrans, famâ expeditionis præoccupatâ, improuisus Aquisgranum aduolat. Pransurus Otho accumbebat mensæ cum coniuge; cum subito rumore percellitur, aduehi hostem, imminere portis, metuque & tumultu consternari omnia atque concidere; nec fama inanis. Quippe vix præcipiti fugâ Imperator cum coniuge & charissimis Aulicorum in tutum euaserant; cum Lotharius indefensam vrbem ingreditur, rectaque in Palatium, instructam quidem mensam, sed deficere conuiuas reperit. Hinc præda auctus, totaque Austrasia sub iugum missâ, Franciam repetit, charissimus suis felicitate successus. Otho interea fugæ contumeliâ, Regnique iacturâ percitus, ingenti exercitu, quem qui augent ad ducenta millia, qui imminuunt, ad quinquaginta adscripta referunt, Austrasiam primum, mox Franciam inuadit, iuratus se lanceam Parisiorum muris infixurum: & incunctanter ad vrbem accedit. Primus impetus in suburbium proximum hosti effunditur, eoque subiectis flammis flagrante, dum ad portam ardentius militem Otho impellit futurus voti vt sperabat reus, subito erumpente Franco repellitur, suorum strage haud modicâ, in quibus ipsius Nepos, spei eximiæ adolescens. At Lotharius strenuè incumbens parandis subsidiis, Hugone & Henrico fratre omni ope connitentibus, iusto iam exercitu in Othonem mouet, munitissimam ciuitatem frustra oppugnantem. Qui ne vrbem inter hostilemque exercitum interciperetur iam sui cautior, quam alieni cupidior, soluta obsidione magnis castris versus Germaniam properat. Incensus prærogatiuâ victoriæ Francus, vestigia properantium terens, ad amnem Aκonam, qua Suessionem allambit, trepidantes assequitur. Confestim Germanus iactari animo & fluctuare, inter metum atque audaciam distrahi, arma corripere atque abiicere, cùm aucto tumultu, & agmen extremum Franco carpente, metus illico audaciam omnem expectorat, pauorque tantus inuadit animos, vt tergoribus passim obuersis,

LOTHARIVS.

XXXII.

Lotharius Othonem pellit.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL 2.3.24

LOTHARIVS.

uersis, in obiectum amnem timore cœco, dent se præcipites. Imbrium copiâ amnis ripis excesserat, vadoque obruto torrentes aquas voluebat, ita miles trepidus quà cædentium ferro quà vndarum impetu ictus & raptus, clade magna Othonem affecit: saluis qui enatauerant, iamque fugam non dissimulantibus, cum finem persequendi Franci non facerent, donec ad Arduennam siluam peruentum est, atque oblata fugæ latibula. Nihilominus cum ambigua foret victoria, & minaretur expeditionem nouam Germanus, Lotharius pacis certæ, quam incerti belli cupidior, fortitudinis victo præmia concessit, reddiditque Othoni Austrasiam, seruato duntaxat summo imperio; vnam è tot prouinciis, quam nomine peculiari Lotharingiam diximus. Carolo Lotharij fratri Otho obtinendam tradidit, ad minuendam inuidiam, demerendum magis Lotharium, ac fratres si oriretur bellum disjungendos. Hæc concordiæ ratio molestissima Hugoni, Henrico, cæterisque Procerum contigit, indignantibus; *In ipso victoriæ fructu & apice, victi pœnam susceptam, metuque mali contractum incommodum aliquanto maius; quid enim Otho si vicisset reportaret amplius præter Austrasiam? quæ Franciæ fama, quæ vltra Rhenum existimatio, reputantibus non iam hostibus, qui victi essent, sed æmulis, vnde laus & gloria in Europam propagaretur; inde eam vnam ignomoniam vulgari, vt metu & pauore tot, tantasque prouincias à se abscinderet; præterquam quod inter proximas gentes, æmulatio, vel vt planiùs dicam, inuidia odiumque exarserat, hinc alterâ pristinam gloriam, inde alterâ nouam iactantibus.* Et vero ab eo fœdere Hugo, quem Capeti nomen à patre distinxit, de inuadendo Franciæ Regno consilium, vel primùm concepit, vel ante conceptum primùm aperuit, Lotharium ignauiæ accusatum in contemptum adducens, quod spoliatus Austrasiâ, & se ipsa Franciâ, si sui sinerent spoliaret. Lotharij mors paulo post contigit; creditum ex veneno, ab vxore propinato; quem extremum palmitem intermorientis stirpis dixeris, leuemque scintillam ignis extincti, ita postremus Carolouingiorum patrum gloriam excitauit conatu, proximoque interitu statim oppressit.

Anno 986.

Lotharij. mors.

XXXIII.

LVDOVICVS IGNAVVS.

Lothario superfuit Ludouicus filius, ab patre septenuio ante in regnum adscitus, enimvero dignus in quo sceptrum stirpsque maiorum deficeret. Quippe ea morum ignauiâ & socordiâ fuit, vt vno nomine innotuerit posteris, Ludouicus *qui nihil fecit*, imò expuncto Ludouici nomine, Iuuenis dictus sit, despicatui ita obnoxius, vt à Blancâ Coniuge Aquitani nobilis filia, in Aquitaniam specie hereditatis abductus, desertus sit, & ignominia noua repudiatus. Is itaque Hugoni Capeto ab morituro patre commendatus, & traditus, nempe fidem Lotharius redimebat fiduciâ, eius consiliis opportunus, breui admodum vitâ cunctantem ambitionem promouit, fato acerbo raptus, mense post patris obitum sexto decimo, vnâ re celebris, quod testamento in Regnum Franciæ, Hugonem heredem scripserit, prætermisso Carolo patruo:

Moritur sine prole.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL 2.3.24

patruo : quasi Francia scripto tradi possit, aut in commercium, vel contractum cadat; Nec dubium quin Regnum ad Carolum affinem deuoluendum foret, is enim Ludouici patruus, è Caroli magni genere, & quidem vnus, iam liberorum pater, lege Regni continuâ regnantium serie constabilitâ, & prӕterquam semel adhuc immotâ, ad rerum gubernacula non tam euocandus erat, quam admittendus. Verum & ignauiâ suâ & solertiâ alienâ excidit certâ & legitimâ hereditate. Siquidem scribitur Ludouico emortuo, cum ad eum aliquot Proceres regnum deferrent, dixisse improuidâ, & prӕposterâ prudentiâ deliberaturum vtrum sibi adire Regnum Franciӕ expediret: Dubio suo alienum ingenerans; Proceribus pariter deliberaturis, vtrum sibi imperare Carolum expediret: quem plerique iam ob socordiam animi habebant contemptui; oderantque, quod Othoni Germanisque se se addiceret. Contra, qua cunctatione Carolus se Regem ferebat, ea celeritate Capetus Regnum inuadebat, nam prӕter tabulas Ludouici, vt aliquam successionis vmbram prӕtexeret, ius Regni in familiam suam transiisse, iam inde ab Eudone propatruo, & ab Roberto auo affirmabat, prӕterea ius illud infirmum admodum audacia & ambitu fulciebat: *Defecisse Caroli magni progeniem, familiarum vt rerum omnium suum exitum & terminum esse; non esse miraculo si mortales homines desinant: famam quidem patrum & gloriam immortalem fore, at posteros quando defecerint, excitari non posse: nam Carolus qui vnus superstes indignus, cuius ratio habeatur, qui mortalium inertissimus, nihil prosapiӕ nobilis, ne memoriam quidem retineat; qui affectu iam & vtilitate Germanus, abdicauit Franciam atque eiurauit; qui ad seruiendum, mancipiumque alterius natus, malè imperium in nobilissimam gentem vsurpabit.* Ita consensu Procerum Hugo in Regem deligitur, & tandem Carolus è veterno excitatus, Othone instigante & exercitum instruente, Regnum aditurus, Laudunum magni momenti vrbem armis inuadit, & obsidentem Hugonem eruptione factâ, depulsum exutumque castris in fugam egit. Ac videbatur futura rerum conuersio, si prӕuolantem victoriam sequi didicisset victor, nec spatium hosti dedisset, quo recreatus, nouoque exercitu comparato, iterum Lauduni Carolum obsedit, viresque dolo infregit, vrbe prodita ab Asclino Episcopo, venitque in potestatem Hugonis cum vxore Carolus; à quo custodiӕ mancipatus Aureliӕ, in ea obiit; in spem regni euectus, quam in carcere poneret; duos quidem reliquit filios Ludouicum & Carolum; calamitatem paternam hereditatis vice adeuntes. Ita secunda stirps Francorum Regum non tam regno defecit, quam ipsi regnum; iisdem nempe causis quibus prima defecerat, inertia Regum an infirmitate, & strenuitate procerum, an potentia; nam vt Pipinum atque Martellum Prӕfectura palatij, ita Robertum & Hugonem vtrumque, Parisiensis Comitatus ac Ducatus Franciӕ, plus ӕquo extulerant: at in primâ stirpe in pluribus Regum defecit authoritas, in secunda

LVDOVICVS IGNAVVS.

Carolus eiectus.

Anno 989.

LVDOVICVS IGNAVVS.

cunda paucissimis : nempe aucta ambitione mortalium, & pudorem patrum præcipitante in posteris. Porro Carolouingiorum desiit genus; anno supra ducentesimum tricesimo quinto, quo Pipinus inunctus fuerat, tam cito magni Caroli gloriâ marcescente, vt suo in sanguine, sic suorum in animis; adeo nihil fixum immotumque est in humanis, cum & mentibus inscripta immortalibus pereant, & beneficiorum memoria ante ipsa beneficia effluat.

HISTORIÆ FRANCICÆ LIBER SEPTIMVS.

SYNOPSIS.

Hugo Capetius Rex. Duces & Comites vnde orti. Robertus regni consors. Eiusdem dotes. Comites Parisienses abrogati. Arnulphus Rhemensis Archiepiscopus. Gerbertus quis. Capetij mors. Robertus Rex. Berta reiecta Constantiam ducit. Constantiæ facinus in Hugonem. Robertus Melodunum & Burgundiam recipit. Motus ob Lotharingiam. Roberti cum Henrico Imperatore colloquium. Robertus deliberat de Hugone filio coronando. Hugo coronatur, rebellat in patrem, & resipiscens moritur. Robertus coronat Henricum filium. Roberti mors, & poësis sacra. Henricus Rex, per matrem turbatur. Guillelmus Normannus ab Henrico iuuatur. Burgundiæ tripartita diuisio. Burgundia Iurana Imperatori cessit. Campaniæ limites domiti. Berengarius Hæreticus. Fames ingens in Francia. Normanni in Italia. Henricus coronato filio moritur. Philippus Rex; Balduinus Comes Flandriæ tutor. Vascones domiti. Philippus in Flandria vincitur. Guillelmus

Normannus Angliam subigit. Bellum primum in Anglos. Franci in Hispania Mauros pellunt. Portugalliæ regnum conditum. Bellum sacrum. Ordines Religiosi in Gallia. Philippus Rex. excommunicatur, & absoluitur. Ludouicus Philippi filius domat rebelles. Philippus Rex moritur. Ludouicus Crassus Rex. Ludouicus inauguratur Aureliæ. Domat rebelles. Bellum in Campanum. Bellum in Anglos. Gisortium belli causa. Ludouici querelæ. Henrici responsio. Ludouicus Gisortium obsidet. Ludouicus vincitur. Henrici Angli nouæ affinitates. Pax cum Anglo. Henrici liberi naufragio mersi. Henrici bellum in Francia, Imperatore adiuncto. Ludouici apparatus. Imperator deterritus abscedit. Ludouicus Flandris Comitem imponit. Canuti Flandrensis Comitis pietas, & mors. Ludouici in Aruernia bellum. Aruerni ab Monfortio repressi. Turbæ ob Garlandum. Philippi coronati mors. Innocentius Pontifex Franciam venit. Ludouicus Iunior coronatus. Eleonora Ludouico nubit. Ludouici Crassi mors. Philippi Clerici modestia. Ludouicus Iunior. Turbæ inter Regem & Pontificem. Regis pœnitentia. Rex in Palæstinam proficiscitur. Regis iter per Asiam. Pugna ad Meandrum. Francorum clades. Rex Antiochiam venit. Damasci obsidio. Rex in Franciam redit. Eleonoram abdicat. Eleonora Henrico Anglo nubit. Bellum pro Tolosatibus. Pax cum Anglo. Philippi natiuitas. Nouum bellum cum Anglo. Hæretici Albigenses. Coterelli. Thomas Cantuariensis. Philippus Augustus Rex. Coterelli oppressi. Veromandui recepti. Palæstinæ calamitas. Primum in Anglos bellum. Campus sacer, & pax. Decimæ Saladinæ. Bellum in Anglos secundum. Aquæ cœlitus præbitæ. Ricardus in patrem rebellis. Henrici Angli mors. Philippi in Palæstinam profectio. Secedit à Ricardo in Sicilia. Rex Ptolemaidem venit. Ricardus Cyprum occupat.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL 2.3.24

pat. Ptolemais capta. Rex in Franciam regreditur. Ricardi fortuna varia. Cypri regnum conditum. Ricardi captiuitas, & libertas. Bellum Anglicum, & pax. Rex Engelbergam dimittit. Sacris interdicitur. Coniugem recipit. Bellum tertium cum Anglo. Philippi infortunia, & fortitudo. Ricardi mors.

I.

HVGO CAPETIVS REX.

CAPTO Carolo, & in custodiam tradito, Hugoni regnanti parta tranquillitas. Sed quoniam regnum arti potius debebatur quàm armis, arte & industriâ retinendum fuit. Et illicò amplissima regni detracta pars; quæ ambitionis immodicæ pœna; prouinciarum Administratores in regiminis partem admissi sunt; eæ regentibus in patrimonium datæ; quíque anteà Ducum Comitumque inani titulo, regiones traditas ad Regis arbitrium moderabantur, nunc vsurpato in obnoxias gentes pleno iure, potestatem regiam sibi vindicarunt. Assertus quidem dignitati Regis honos in speciem, abdicato titulo & insignibus regiis, auctoritate intra Ducis Comitisve appellationem coërcitâ, & supremo iure Regis illibato; sed ius illud vbi vis pollebat plerumque vmbratile; solidâ dominatione incumbente prouinciis, & in hæredes transfusâ. Hinc nati Britanniæ, Burgundiæ, & Aquitaniæ Duces; Comites Flandrensis, Tolosanus, Andegauensis, & alij; Monarchiâ Franciæ in Toparchias diuisâ; & quò in plures perueniret hæreditas, eò minor. Nec Regi sua Francia nomenque Regium integrum fuit; quippe Robertum vnicum filium admisit in solium; regnum sibi in partem præripiens, quod vindicaret familiæ; throni passus consortem dum viueret, vt regnaret & mortuus. Ita Robertus Rhemis inunctus & inauguratus, & religione ius regni sancitum. Et quidem dignus, qui viuo Patri scriberetur hæres; suauitate morum, affabilitate, temperantia, & liberalitate insignis; per quas dotes Francis charissimus, iam animorum calculis Rex destinabatur. Et Principem eruditio commendabat, institutum humanioribus litteris à Gerberto, & accuratè excultum studiis, indole iuuenis applicante se ad potiora. Hugo his constitutis, vt Regi in posterum æmulum tolleret, Comitis Parisiensis dignitatem extinxit; quippe vt Carolouingij Magistros Palatij abrogauerant, quo ipsi nomine à Merouingianis extorserant regnum; ita Capetius haud ignarus, sibi suisque maioribus viam munitam ad sceptrum Parisiensis Comitis dignitate; ne peccarent exemplo posteri, modum peccandi eripuit: documento egregio, ne Reges sibi proximum quemquam constituant; cùm admoto ad regnum propius, nihil pronius sit, quàm in regnum ipsum votum adiicere. Res domi pacatas noua tempestas conturbauit statim. Hugo sub regni initiis Arnulphum natum è Lothario Rege, sed impari matre, Rhemensem Archiepiscopum designauerat; seu amore patris atque memoriâ; seu captatâ indulgentiæ famâ, regij sanguinis veneratione. At Arnulpho beneficij memoria non constiterat satis; nam dicebatur

Duces & Comites vnde orti.

Robertus regni consors.

Eius dotes.

Comitis Parisiensis extincta dignitas.

Arnulphus Rhemensis Archiepiscopus.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL 2.3.24

HVGO CAPETIVS.

dicebatur fauisse Carolo, & prodendi Rhemos iniuisse consilium. Quare Hugo victor, memórque iniuriæ, vt Arnulphum infulis spoliaret, ad Ioannem XV. Pontificem Legatos mittit; quibus repulsis, Rex Concilium Rhemis ab Episcopis Galliæ conuocari curat; in quo Arnulphus postulatus læsæ majestatis, magnâ quanquam altercatione, Seguino Senonensi Archiepiscopo irritante Concilium; sanciente Arnulpho Aurelianensi, impigro viro & vehementis ingenij; Arnulphus reus sede eiectus est, & Gerbertus Roberti præceptor suffectus infulis. Id enimuerò Ioanni Pontifici molestissimum accidit; imminutâ auctoritate, & repulsâ contemptu irritâ; ideò Leonem in Franciam legat, à quo Mosonij euocatur Concilium; præsensque Gerbertus causam perorauit, tantâ eloquentiâ, vt amplius sit pronuntiatum, résque dilata in alterum Concilium, quod Rhemis indictum est. At Gerbertus Pontificiæ potestatis, seu metu, seu conscientiâ, secessit in Germaniam ad Othonem Imperatorem, passus se absentem exauctorari, & Arnulphum restitui; quanquam indignans multùm & per epistolas conquerens. Decreto Concilij videbatur peti Regis Auctoritas, & obiici Pontificiæ: Hugo tamen prudenti consilio rem dissimulauit; memor quàm radice tenerâ staret regnum; nec censuit recentem potestatem & quasi vagientem in cunis, cum vetere torque annorum robore confirmata, magno periculo componendam. Nono regni anno desiit viuere; vnâ re memorabilis, quæ præpolleat pluribus, quod regnum in se, & familiam suam deriuauit; non armis quidem; sed industriâ atque ingenio; nec enim militaris ars sola regia est; & quædam efficacissima vis est ingeniorum vt corporum.

Deijcitur. *Substituto Gerberto.* *Et restituitur.* *Anno 996. vel 97. Capetij mors.*

II.

Robertus regnat. *Bertam ducit.* *Mox Constãtiam ducit.* *Constantiæ indoles.* *Et facinus in Hugonem.*

Robertum iam antè in regnum adscitum, sed nondum fruentem imperio, imperium ipsum & licentia corruperunt. Primum vt pleraque alia malum à feminâ. Rex amore captus Bertam Eudonis Comitis viduam duxit vxorem: & coniugium quidem culpæ prætextum; nam Berta duplici vinculo affinitatis, tum sanguinis tum spiritûs, arcebatur à Regis thalamo; nec solutio legis à Pontifice petita; vt flagitiosæ omninò nuptiæ, & specie Sacramenti induceretur incestus. Ideo Robertum Gregorius V. anathemate perculit; cuius terrore Rex Bertam reiecit; plagâ tandem animi persanatâ. Quæsitæ postea nuptiæ nouæ; ducta Constantia Prouinciæ Comitis filia. Nec omninò felices nuptiæ, quanquam iustæ atque legitimæ; nam Constantia formâ corporis celeberrima, sed audax mulier ambitiosa & præceps, quæ potestatis consortem non caperet, optimo Principi materia patientiæ fuit. Vno facinore mulieris indoles patuit. Regis gratiâ florebat in paucis Hugo quidam Bellouacensis; statim adstitit prosperitatis comes inuidia; Reginámque ipsam incendit, indignantem potentiâ æmulum & forsan superiorem insurgere. Et dicebatur Hugo Regem impellere ad comprimendam audaciam feminæ; *Amori in coniugem suam esse metam*; *nihil periculosius quàm vxorium Principem*, *feminas in familiarum curam non regnorum natas*; *præsertim in Francia*; *eas profuturas in publicum*, *non capite quidem*, *sed vtero*, *si Reges pariant*. Ea seu vera, seu ab æmulis ficta, renuntiata Constantiæ, impotentem animum inflammarunt. At blandiri

diri Regi cùm negaret superbiæ tumor: Fulconem Comitem Andegauensem eundémque auunculum appellat Regina vindicem; parémque nacta votis vltorem, duodecim equites ad cædem impetrat. Nec petita vindictæ opportunitas loci aut temporis; sub ipsis Regis venantis oculis, Hugo ab equitibus cæsus est, & in frusta discerptus; nullâ sceleris pœna, vel patrati vel iussi; Rege contumeliam donante coniugi, & patientiâ criminis domesticam tranquillitatem mercante. At qui domi ferebat vxorem, foris proteruos & rebelles domabat. Ab Eudone Comite Carnutensi prima belli fax; is Melodunum proditione inuaserat. Gualterius pro Burcardo Comite vrbem tenebat, qui in dominum perfidus, assentiente & impellente vxore, Eudoni appellato oppidum tradit. Continuò Robertus, Burcardo iniuriam postulante, ducto exercitu, Melodunum obsidet, premítque tam arctè, vt Eudoni iam salutis spes nulla suppeteret, præter Regis clementiam; quâ appellatâ, vrbem cum proditoribus dedit; ipsi parcitum, vocati in supplicium rei, Gualterio & vxore necatis suspendio, ne indulgentia scelus propagaret. Is motus facilis, reliqui ardui magis atque impediti. Pro Burgundiâ bellum commotum est; & erat dignum armis operæ pretium. Henrico Roberti patruo Ducatus Burgundiæ in patrimonium cesserat, Hugone Capetio in spem regni vocato; is cùm sine liberis decederet, vxoris arte Guillelmum priuignum Alberti Longobardiæ Ducis filium adoptauit, scripsitque heredem. Nec dubitauit Guillelmus cernere hereditatem, séque in Burgundiæ Ducem ingerere; eo maximè fretus quod plerique Proceres manu & mente promouerent consilium, Bruno Episcopus Lingonensis, Landricius Comes Niuernensis, Guillelmus Comes Pictauiensis, & alter Guillelmus Comes Arelatensis; quorum intererat Regem imminui, & tam amplâ prouinciâ spoliari; eratque Guillelmo Reginaldus filius, fortis in paucis iuuenis, clarúsque militiâ, cupiditatis paternæ fulcrum & anchora. Contrà Robertus primùm iure; pòst armis pugnabat. *Se legitimum hæredem patrui; sibi proximo affini deberi Burgundiam; testamento frustra scriptum hæredem, cùm ipsa hæreditas ad regnum spectaret; feudo eâ conditione permisso, vt si Dux sine masculâ prole decederet, sorti pristinæ redderetur feudum, ac trunco suo ramus.* Mox ad arma ventum, conscriptúsque ingens exercitus, Richardo Duce Normanniæ triginta millia deducente: quippe prudentissimo Regi nihil antiquius, quàm ab initiis militarem gentem Ducémque fortissimum sibi adiungere; eundem hosti detracturus, & communi bello imminuens. Ita copiæ in Burgundiam ductæ, & obsessa Antisiodorum. Ea an capta sit, auctores discrepant; aliis cœlo prodigia euocantibus, quæ Regem expellerent; aliis Regem per ipsa prodigia, euersósque cœlitus muros, intra Aualonem castrum mittentibus. Ego vt nihil ausim asserere in re ancipiti; ita de euentu non possum ambigere; quin tota Burgundia ad Regem regníque corpus traducta sit: & inclinat animus affirmare, id armis præstitum; quomodo enim tot viri Principes, pulso Rege & ignominiam passo, cœptis abstitissent, præmiúmque victoriæ tradidissent victo ipsi victores? Guillelmus vltra Ararim secessit, Comitum Burgun-

ROBERTVS.

Robertus Melodunum recipit.

Et Burgundiam.

ROBERTVS.

diæ caput; quæ mox prouincia liberi Comitatus appellationem obtinuit.

Franche Comté.

III.

Motus ob Lotharingiam.

Expeditum Regem Burgundiâ, Lotharingia nouo bello implicuit. Lotharingiæ Dux, vnus è Carolouingiis superstes Otho, nullis liberis relictis obierat: duæ huic sorores; quarum altera Lamberto Montensi Comiti, Huberto Namurcensi altera nupserat. Ad eas haud dubiè attinebat hæreditas fratris; sed Godofredus Arduenniæ Comes Othonis auunculus, deposcebat eandem; nullo quidem legitimo iure, quem sorores excluderent; arcessito tamen, per impetratum consensum ab Henrico Imperatore, iure ancipiti, Mars videbatur pronunciaturus sententiam. Augebat difficultatem, quod Balduinus Flandriæ Comes, qui Lotharingiam Namurcensem inter & Montanum diuisam mallet, quàm ad Godofredum peruenire integram, eos consiliis auxiliísque iuuabat, quin & Robertum Regem, vt iisdem faueret impulit; ne Ducem Lotharingiæ Germanis obnoxium pateretur; néve recrudescerent gentium odia. Ita Balduinus manu validâ à Francis receptâ, Valencenas aliáque ad Scaldim oppida expugnat, totíque Lotharingiæ imminet victor. Godofredus obiecturus munimen fulmini, Imperatorem appellat, vt quod donasset ipse tueretur: nec is moram traxit, quin succinctus exercitu penetraret in Flandriam. Valencenas impugnauit primùm, dein Gandauum; & quanquam vtrobique repulsus, tamen cùm vastatis agris incumberet, placuit controuersiam pace dirimere. Eâ Valencenæ Imperatori concessæ, quibus postea Balduino cessit; Godofredo asserta Lotharingia: Namurcensi & Montano spes euanuere. Paci adscripsit Robertus; seu ratus sibi factum satis, acquiescente Flandrensi; seu à bello auersus, quod infensas gentes Francos & Germanos rursum committeret; suo magno periculo; cùm noua imperia stabiliantur pace, bello reuellantur. Ideo placuit ad vinciendam arctius pacem in colloquium venire Principes; amnis Mosa vtriusque imperij limes eam in rem lectus; (alij malè Carum in Biturigibus scribunt,) & ne quid alterutrius dignitati obesset, scaphæ hinc inde dispositæ, vt in amne medio conuenirent. Sed Christiana demissio impedimenta nescit dignitatis. Henricus Imperator, quo die indictum colloquium erat, eo, mane primo, transito fluuio ad Robertum pergit, & abiecto fastu amicè & familiariter, vt cum fratre agit. Exceptus ab Rege optimo, humanitate maiore quàm pompâ, ad sacrum ductus, deinde ad prandium, à mensâ suauissimis colloquiis habitis, in castra rediit. Rex sequenti die primâ itidem luce ad Henricum transit, parique laude, nisi quod præiuisset exemplum; pariterque exceptus, impleuit se sanctissimi Principis piis sermonibus. Accessit spectaculum suauissimum Cunegundis, Imperatoris coniux & virgo, quæ formam oris egregiam formositate animi vinceret, viro digna consors, cum eo post Sanctorum fastis adscripta; Roberto mirante felicitatem Henrici, quam ipse nesciret. Præterea liberalitate certatum & abstinentiâ; Francus ad Germanum, præter gemmas aurique copiam, centum equos misit, phaleratos magnificè, cuique adiunctis loricâ & galeâ; vt equiti præter equum sua arma essent; Germanus admisit Sacrum Euangelij codicem,

Causa belli.

Successus.

Rex cum Henrico Imperatore colloquitur.

Anno 1023.

cem, ac dentem S. Vincentij, remisit cætera; pietati & temperantiæ obsequens; & Cunegundis par nauicularum ex auro, credo in inaures, accepit; ne Regem abstinentiâ læderet. Oblatæ pariter Franco in munus, centum auri libræ facti industriè, ex quibus is duas nauiculas cepit; cæteris integris, Henricum imitatus & coniugem. Ita solutum colloquium, magnâ vtrinque beneuolentiâ, & præsentiâ famam superante.

IV.

Robertus deliberat de Hugone coronando.

Robertus pacato regno, hæredem sibi viuo quærendum censuit, vltrà vitam promoturus pacem. Ideò trium quos è Constantia susceperat liberos, maximum Hugonem, puerum decennem, imitaturus Patrem, destinat regno. Intercedebant viri prudentes, ancepsque consilium in deteriorem partem vertebant. *Regem adhuc ætate vegetâ, inauspicatò heredem dicere, parum cautè consortem imperij; nihil adolescenti perniciosius potestate, qua ætas lubrica agatur in præceps, & ruenti sponte calcar addatur. Hugonem adhuc impuberem, prodesse non admodùm, obesse plurimùm Patri posse; adulatoribus iuuentute obnoxia, & ad praua quaque opportuna. Ipse sibi Rex documento foret, qui statim abreptus potestatis licentia, indolem bonam adolescentia corruperit, ac ruinæ regnum admouerit, Dei bonitate tandem resipiscens. Nunc domi forisque tranquilla omnia; quid nouas turbas præposterè prudens arcesseret? nunc satius præsentibus frui, & futura Deo permittere; qui plerumque longa consilia discutit, ne mortales supra se sapiant.* Ea cùm verè dicerentur, tamen perstabat in sententia Rex, argumento vno refellens obiecta; *stabiliendum in familia regnum; nec id posse tutius, quàm assumpto in thronum filio; minus esse Principem, qui non caueat posteris; priuatos familias in secula plura componere; quid Reges? breuissimo vitæ spatio conscribent curas, & brutorum instar vita sua viuent? nam de pueri licentia quod timerent, id ad se spectare; eundémque se frænos admouere posse, qui stimulos; & tam Regem in potestate futurum quàm puerum.*

Hugo coronatus.

Ita Hugonem filium inungi curat; præter cætera Constantiam metuens, quæ Roberto liberorum minimo studens impensius, concussura regnum videbatur, vt Robertum suum promoueret. Hugone inaugurato, Robertus inuigilans ne quid licentiæ affricaret puero potestas, præter Regis titulum, cæterorum parcus, suppeditabat sumptus permodicos: & Constantia filium habebat haud melius, nouerca haud mater, Regémque odiosum lacessebat asperrimis verbis. Sæpe remedia cùm immodica sunt, in morbum deflectunt; hac asperitate pueri animus à patre auersus, data adulatoribus grassandi libertas, querelæ ortæ atque propositæ; ac tandem Hugo ab Aula profugus, administrationem regni capessiuit, scripto milite, publicóque ære intercepto. Inclinabat res ad ciuile bellum; cùm repente Deo immutante animos, Hugo supplex ad Patrem adiit, donatúsque venia, & in posterum liberaliùs habitus, magni Principis edebat specimina; quæ haud quaquam impleuit, morte præreptus; lugente Patre fatum immaturum, excussa consilia, & columnam regni prostratam. Nihilo secius Rex ad Henricum secundò genitum adiecit animum; & tametsi Constantia pro Roberto nouatis studiis ad immutandam mariti mentem nihil non moueret, Rex immotus stetit, turbasque domesticas tranquillitati publicæ posthabens, Henricum adscripsit imperio, prætermisso Roberto. Con-

Rebellis in patrem.

Resipiscit; Et moritur. Anno 1025.

Henricum filium coronat Robertus.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL 2.3.24

ROBERTVS.

Qui rebellat in patrem.

Et cum eo reconciliatur.

Anno 1032. *Roberti mors.*

Eius Hymni.

Et Religio.

ſtantia ſimiliter in propoſito ſtetit, & eâdem aſperitate Henricum excipiens qua Hugonem, adigit in rebellandi neceſſitatem. Fefellit tamen conſilium feminæ, quod Robertus Henrico fratri ſe adiunxit, iunctóque ſcelere matris votum euertit. Continuò vaſtati agri, direptæ prouinciæ, bellúmque commotum; cuius campus Burgundia. Rex ducto exercitu in filios mouit; & crimen pœna iam aſſequebatur; cùm Guillelmus ſancti Benigni Antiſtes, liberorum causâ interceſſit; appellauit naturam, ſuſcitauit patrem in Rege, & ab optimo Principe veniam abſtulit. Bonâ fide liberi reconciliati; ac Regi properanti ad mortem tranquillitas parta: quam obiit anno ſexageſimo vitæ; Roberto Burgundiâ in patrimonium datâ: Doctrinâ & pietate inſignis, pro more temporum, ſcripſit Hymnos Latinis verſibus; nam Poëſi afficiebatur quam plurimùm; Romámque profectum religionis causâ auctor eſt Trithemius; ſuáque carmina nouum Anathema impoſuiſſe aræ ſancti Petri; vel ingenij partu, profeſſus obſequium. Abbatias multas erexit, verè religioſus, & Numa Francicus, qui ſtabiliret pietate imperium, & radices altas à cœlo peteret. Pauperes amabat impenſius, habebat inter domeſticos & in deliciis; ducentos plerumque alebat, quos viæ, menſæ & aulæ aſſiduos comites, ſub menſa ludere patiebatur, dum cibum ſumeret; tractabat manu regia purulenta miſerorum vlcera, & perſanabat haud rarò vno Crucis ſigno. Clementiæ vno in facinore admirabile ſpecimen dedit. Læſæ maieſtatis ſupremo in capite aliquot Rei, comperto flagitio, damnandi erant à Proceribus. At optimus Princeps pœnam indulgentiâ occupans, Reos ſplendido epulo excipi iubet, ac poſtridie ad ſacroſanctam Synaxim admittit, ſtatim liberos miſſos; cùm diceret eos nuſquam ad necem vocandos, quos Chriſtus Rex Regum ſuæ accumbere menſæ voluiſſet. Nam parcere noxio Rex cenſetur, quem Conuiuam ſecum habuerit. Verùm publicæ calamitates palam fecerunt, diſſentire ab optimo Principe ſubditorum mores; cùm in Francia tertiùm fames eo regnante ſæuierit, peſtilentia ſemel; ac tertia fames tam immanis per tres annos incubuit; vt plures cadauera è ſepulcris in alimenta refoderent, pueros vt feras venatu interciperent, prædones in ſiluis viatores mactarent, quos vorabant auidius; ac repertus ſit, qui Tinurtij ad Ararim, humanos artus venales exponeret, tamen non impunè, flammis ſtatim addictus. Adeò ſanctitas Principis felicitati ſubditorum vna non conſulit, niſi & ipſi innocentiâ morum ſibi eam præſtent, ac quâ maximè decet, Regem imitentur. Sunt tamen qui eam cladem ſub Henrici regno conſtituunt.

Tournus.

V.

HENRICVS REX.

Conſtantia regnum turbat.

Henricus Roberto mortuo capeſſit regnum, quanquam haud pacatum; turbæ à Conſtantia matre, quæ Henrico iam pridem infenſa, & dominandi percupida, regnum permiſcebat, vt odio & ambitioni litaret. De iure regni diſceptare non auſa, regni vſum vocabat in dubium; *Henricum ætate immaturâ, & tanto oneri impare; recentem adhuc à rebellione, & ab ſanguine prædáque vrbium quas diripuiſſet; non committendam lupis ouium curam; bis parricidam qui patrem & ſubditos armis petiiſſet, diſtare longius à Patre patriæ. Robertum alterum filium, participem criminis æquo iure eſſe; ætas dum vtriuſque vitia*

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL 2.3.24

vitia decoquat præstolandum, nec sceleratis adolescentibus reipublicæ clauum permittendum. Interea administraret ipsa imperium, mater Regis & coniux; non ignara regiminis, publicámque rem Franciæ longo vsu docta. Ita regnum scindebatur in partes, priuatásque familias diuidebat Regia; cùm subitò affulsit lux vnde procella terrebat. Constantia Fulcone Andegauensi auunculo nitebatur summoperè, viro acerrimo, confirmatæ potentiæ, notæque audaciæ. Comitatum Andegauensem, filio Gofrido tradiderat; qui patri fortitudine militari haud impar, Martelli nomen adeptus, & ipsi haud absimilis pœnitentiâ, in ætatis robore, annos natus 47. totum se Deo dicauerat, abditus in cœnobium sancti Nicolai Andegauensis; in quo ad mortem perstitit; distributa ditione in duos ex sorore Adeleide nepotes: per hæc exempla pietatis, Numinis sapientiâ arguente mortalium rerum vanitatem. At is neptem deseruit, seu bòno Franciæ fato, seu iniquæ cupiditati infensus (nam post Ierosolimitanum iter susceptum, à vi in religionem & pietatem conuerterat se) ambitiosam feminam seuerè monuit, asperéque corripuit; *vt ne ambitione regnum pessumdaret; olim sat peccatum Roberti indulgentiâ; vxor mala piam matrem indueret; sceptrum intactum relinqueret filio, quod Deus, natura, & populorum assensus dedissent.* Relicta mulier armis abstinuit, quæsiuítque secessum, impotens ambitionis; & cùm mallet nullo esse loco quàm secundo, anno vertente mœrore obiit; ita arduum est solitudinem ferre occupatis, & ab Aula excidisse lethale est. At Fulconis auunculi secessus longè sanctior atque illustrior. Is cùm bella multa per fas & nefas gessisset feliciter, Ierosolymam, quod eo seculo solemne admodùm, piæ peregrinationis causa adierat, & pœnitentiâ ductus vitæ anteactæ, nudus raptari per vicos ad sacrosanctum sepulcrum voluerat, cædique flagris ad sanguinem dum exclamat; *Domine, miserere Fulconis periuri & proditoris.* Deinde patriæ redditus. Scio regni primordia narrari secus ab aliis, & Henricum fratrémque infensis armis opponi; sed Glabrum secutus sum, his coæuum temporibus, dignum prorsus fide; nec aliorum refello mendacia, scribentium Henricum natu minorem, Robertum maiorem; quædam enim contemptu ipso eludenda sunt, atque silentio. Henrico regnum ab his turbis tranquillum fuit; is vnam suscepit expeditionem admodùm celebrem. Robertus Ricardi filius Normanniæ Dux cùm à peregrinatione sanctâ rediret Nicææ vitam clauserat. Huic liberi nulli, præter Guillelmum quæsitum soluto concubitu ex matre impare; quem tamen heredem dixit, & commendauit Henrici fidei. Eum Normanni Proceres, quasi spurium indignisque natalibus respuebant, armísque pellebant; Henricus susceptâ adolescentis tutelâ, modicis copiis in Normanniam penetrans, ingentem exercitum fudit; & prouinciam totam bonâ fide Guillelmo tradidit. Est is Guillelmus, qui ferro regnum parabit in Anglia, hostésque Franciæ infensissimos pariet; vt tantæ clades nostra sint beneficia; fidei & iustitiæ fœtu prorumpente in odia. In Campania & Aquitania varij extitere motus, qui minus ad Henricum spectabant; tamen non omiserim recensere, quid Burgundiæ regno contigerit. Amplissima illa prouincia sub Carolo Caluo diuisa trifariam, totidem nacta Princi-

HENRICVS I.

Et absistit.

Fulco Martellus.

Reiecti qui fratres opponunt.

Henricus Guillelmo Normanniã asserit.

Burgundiæ diuisio.

HENRICVS I.

pes erat; nam Burgundia Iurana, Francica & Germanica appellabatur. Iurana, quæ ad montem Iuram protendebatur, ſedem dederat regno; complexa Allobroges veteres, hoc eſt, Sabaudos & Delphinates, ad læuam ripam Rhodani, & Salyos ſeu Phocenſes ad alueum Vari. Eas regiones, ſicut in Carolo Caluo adſcripſi, in regnum vel Arelatenſe vel Burgundicum, Carolus Imperator Boſoni Richildis coniugis fratri tradiderat; quas nunc Rodulphus nomine Iuranæ Burgundiæ poſſidebat. Porro Francica eadem Burgundia erat, quam Robertus patruo mortuo inſeruerat Franciæ; quámque Henricus ex teſtamento patris Roberto fratri conſtituerat; eámque poſtea Ducatus nomine Principes plurimi tenuerunt. At Germanica, quam vt dixi Comitatum liberum hodie dicimus, Franciæ adiuncta, in ruinâ Caroliani Imperij, ab Germanis Imperatoribus inuaſa, iiſdem paruit; donec deinceps ad familias Flandrenſem & Auſtriacam deuoluta eſt. Rodulpho Iuranæ Regi prouecto in ſenium, nulli erant liberi, ſorores duæ; quarum altera Conrado ſecundo Imperatori, altera Eudoni Campaniæ Comiti, nupſerant. Moriens Rex Conradum cum Henrico filio ſcripſit heredem, Eudone cum liberis prætermiſſo; affectu in Germanum præpollente, à quo ſæpe in difficillimis rebus præſens auxilium conſequutus erat. Eudo repulſæ impatiens, Conradum Hungarico bello amouente, inuadit in Burgundiam, pluréſque vrbes ſubigit. At continuò Conradus in Burgundiam aduolat, vrbes recipit, pulſóque Eudoni cum exercitu imminens, Campaniam vaſtat; donec Eudo inops conſilij Conrado ſupplicat, relictáque Burgundiâ ambitionem Campaniâ ſuâ claudit. Ita Imperatori amplæ illæ & feraces prouinciæ cedunt; Henrico Rege ſpectante, & Campani cladem non nolente: nam Principem ad Lutetiæ portas admotum, nouarum rerum cupidum, augeri tanta ditione, exiſtimabat in rem ſuam non fore; malebat traduci regnum ad Imperatores, qui lecti ſuffragiis ad tuendum illud imbecilles forent, nec admodùm Franciam perturbarent ſemoti longiùs. Campanus nequaquam ſe calamitate continuit; & ſucceſſu improſpero pugna conſerta cum Gotholone Lotharingiæ Duce, obtruncatur in acie, inquietos ſpiritus opprimens morte; fato ambitionis, quæ ſumma cùm petat, ad ima voluitur. Eudoni liberi ſuperſtites duo Theobaldus & Stephanus Campaniam diuiſerunt, ambitionis paternæ heredes in ſolidum; Stephano Bria ſeu Brigiacus ager cum Campaniâ contigit, Theobaldo Carnutenſes & Turones. At diuiſi conſenſerunt in ſcelus, & rebellarunt in Henricum Regem; à quo acie profligati ſemel & iterum, ſpoliati ſunt Turonum vrbe; eáque donata eſt Godefredo Andium Comiti, Fulconis filio; & poſt diuturnum obſidium capta; Stephanus ſibi fugâ conſuluit, Theobaldus captus, emiſſúſque pòſt carcere, ad Henricum Imperatorem confugit; Regíque quà poſſet facturus iniuriam, ab Imperatore dignitatem equeſtrem ſuſcepit; veram iacturam inani titulo & vltionis vmbrâ compenſans. Hæc pluribus geſta temporibus, narratione coniunxi, ipſâ rerum ſerie perducente; & quando ad documentum Hiſtoriæ diſtinctio minuta temporum non admodùm confert.

Burgundia Iurana.

Et Francica Et Germanica.

Iurana data Imperatoribus.

Campaniæ limites domiti.

VI. Interea ſpargebat per Galliam hæreſim Berengarius. Is Turonenſis ortu,

Fulberti

Fulberti Carnotensis viri sanctissimi educatus in scholâ, Magistri optimi prauus discipulus, mox Andegauensis Archidiaconus, de corpore Christi in Eucharistiâ sentiebat & docebat peruersa. Et quanquam Robertus nascentem hæresim omni ope conatus esset euellere; illa tamen occulta potiùs quàm euulsa, pòst Henrico Rege ciuiles inter tumultus, cum incremento vulgata, Francos intaminatam hactenus gentem inficiebat; eò securius, quod Bruno Andegauensis Episcopus fouebat dogma impium atque promouebat. Rex ne vlterius toxicum serperet, pro suâ & paternâ pietate, Episcoporum Concilium euocandum censuit, quo doctrina noua discuteretur. Verùm admonitus à Durando Leodiensi Episcopo, id spectare ad Apostolicam Sedem, Berengarij errores iam damnatos esse, pœnámque veterem instaurandam; conquieuit Rex pius, laborauítque ne contagium ad suos manaret. Idem Berengarius posteà in Concilio Turonensi damnatus, cùm errores suos eiurasset; iterum tertiúmque in eosdem relabens, seriò tandem pœnituit, se abdens in Cœnobium, sumptis veste & instituto sancti Benedicti, vitáque cessit, post annum octogesimum, sancta senectute emendans hæresim; quod rarissimum est; superbiâ humanæ mentis, ægrè se demittente, & humili veritati se subiiciente. At Henricus in Normannicum bellum intentus, primùm Guillelmo fidus, mox infensus, ac demùm amicior, variam sortem expertus, tandem ab eo victus, pacem expetiuerat atque impetrarat. His calamitatibus functus Henricus, cùm ætas iam ad senium vergeret, pro instituto Patris atque Aui, Philippum filium, adhuc septennem, Rhemis in publico consessu Procerum, in regnum adsciuit. Nec diu vitam ab hærede dicto prorogauit, nam eâ decessit, anno, vel proximo, vel secundo; incerta quippe temporis ratio: pupillo Rege, fidei Balduini Comitis Flandrensis, commendato & tradito: ísque Balduinus ab insulâ dictus, Philippi auunculus, ductâ in vxorem Alisiâ Roberti filiâ, habitus dignus est, cuius tutelæ sacratissimum pignus committeretur. Henricus bonos inter Principes recensendus, pietate & religione; qui parentum exemplo, suo se continens, magis de condendâ potentiâ quàm de ampliandâ sollicitus, vicinorum rebus abstinuit; progressus securos ratus, qui lenti sunt. Is ab extremo septentrione petierat coniugem, Annam Georgij Russiæ Ducis filiam; forsan ne matrimonium hæreret inter scopulos frequentes eo tempore, interdictum ad decimum, vel septimum gradum affinitatis, & inusitata dispensatione Pontificum: Et in eum scopulum impegit Anna, quæ post fatum Regis, delecto Siluanecti secessu; ab eo defecerat, nubens Rodulpho Comiti Crespiacensi. Verùm is Regi Henrico affinis, ob eas nuptias ab Episcopis, diris damnatus est. At nuptias mors vna soluit; & Anna bis vidua remigrauit in patriam. Henricus tamen non relinquendus, quin regnum in Italia nascens designetur, dum is regnaret, à Francis Normannis cœptum constitui. Amplissima illa & longè vberrima Italiæ pars, in qua vrbs Neapolis Apuliam inter atque Calabriam; iamdiu plurium votum & præda, possidebatur ab Italis Ducibus, Græcis Imperatoribus, & Saracenis; qui omnes addictas bello prouincias, seruaturi miserè diripiebant,

HENRICVS I.

Berengarius hæreticus.

Anno 1035.

Henricus filium coronat. Anno 1060. *Et moritur.* Baudouïn de l'Isle.

Normanni in Italia.

HENRICVS I. bant. Sæuiſſimi omnium Saraceni, qui poſt occupatam Siciliam, freto quo dirimebantur transmiſſo, in Brutios vim & arma conuerterant. Salernum obſidebant, vrbem in Calabria, actam ad extrema, Gaimaro vrbis Principe opem deſperante, cùm Normanni nobiles quadraginta, è ſacra Palæſtinæ peregrinatione reduces, pro gentis bellicoſæ & gloriæ cupidæ indole, in obſeſſam vrbem ferro peruaſerunt, & inſtauratis ciuium animis, duces bello fortiſſimi, tam præclara ediderunt facinora, vt Saracenis depulſis, Salernum obſidio & præſentiſſima clade liberarint. Cumulati donis atque honoribus, & regreſſi in Normanniam, complures ex militari gente, exemplo felicis fortitudinis excitarunt, ad tam honeſtam laudem participandam. Primus eo conſilio Alpes transgreſſus, memoratur vir nobilis Drengotus Oſmondus, quem audax facinus in neceſſitatem fugæ adegerat. Nam Repoſtellum, nobilem pariter virum, iactitantem ſe in conſpectu Guillelmi Principis adoleſcentis, quod Oſmondi filiæ ſtuprum intuliſſet, idem Oſmondus ſpectante Principe ferro necauerat: dein fugam gloriæ ſtudio cohoneſtans, cum quatuor fratribus, & aliquot amicis atque affinibus, operam ſuam addixerat Melloni Duci Barienſi, & Pandulfo Principi Capuano, in Græcos rebellantibus. Admiſſi ſummo gaudio, vrbe quam incolerent donati, agríſque commodis, præclaram nauarant operam, & ſumma inter pericula ſedem ſtabilem fixerant. Tancredo nobilitate præclaro, Antauillæ Toparchæ, duodecim erant digni patre filij; ſex eorum cupiditate gloriæ, abdicatâ patriâ, ſpes omnes in Italiam conferunt. Græcis ſe adiungunt, Saracenos ex Sicilia depulſuris, ea lege vt terras in victoriæ præmium ſortirentur. Fratrum dux & maximus natu, Guillelmus nomine, agnomine Fierabracius, ſeu dixeris brachio forti, vel ferreo, gentis gloriam longè ſupra cæteros extulit: ſed poſt multa facinora, in Sicilia edita, fortiſſimi fratres Græcam fidem experti, nullâ Inſulæ parte aſſignata, ſibi præmium confecturi quod rapiebatur, irrumpunt in Apuliam, eámque fallentibus Græcis eripiunt. At Fierabracio per morbum extincto, victores Drogonem proximum natu fratrem ſubſtituunt; cui deinde cæſo per proditionem, Italorum Procerum inuidentia, tertium fratrem, cùm plures eſſent ſufficiendi, Onfredum in demortui locum præficiunt. Michael Paphlago obtinebat imperium Orientis, is ducibus Siciliam regentibns mandat, vt nouos hoſpites omninò ex Apulia exigant. Eam in rem ad Aufidum in Apulia fluuium pugna conſeritur, Cannis haud procul Romanorum ſtrage clariſſimis; pugnâ Græci victi atque profligati, tam præclarâ Normannorum victoriâ, vt victis deinceps nulla ratio reſurgendi conſtiterit, ac victoribus ceſſerit ampla illa fertilíſque prouincia. Mox Normannis pluribus, bellorum ciuilium pertæſis, in Italiam demigrantibus, Onfredo vires augebantur, & inualeſcebat potentia. In curſu tam proſpero, occurrit ſcopulus, in quem propemodùm impegit victoris felicitas. Leo IX. Pontifex maximus, gente Lotharingus, in qua Epiſcopatum Tullenſem geſſerat, in Galliam profectus Concilium Rhemis habuerat, reuocaturus in Lotharingiam pacem, quam prouinciam Godefridus,

Anno 1003.

Oſmondus.

Tancredi filij.

Fierabras.

Normannorũ victoria.

Ofento.

Anno 1039.

Leo IX.

dus, vt dixi, in Duces Namurcensem & Brabantinum armis asserebat. Leo pace auspicatò contracta, audit Beneuentum vrbem ab Henrico Imperatore sanctæ Sedi donatam, captam à Normannis, & reclusas fores genti fortissimæ in Pontificiam ditionem. Eos vt pelleret, per Germaniam redux, copias ducit, & periculorum futurus particeps, in Normannos mouet. At ij Onfredo duce, profligatis Leonis copiis, ipsum capiunt; móxque dimittunt, honorificè habitum, necessitatem belli excusantes. Statímque memor beneficij Pontifex, donat Onfredo ditionem omnem, tum quam eripuisset Saracenis & Græcis, tum quam erepturus in posterum foret. Iam cæteri Tancredi liberi se Onfredo fratri adiunxerant, ab eo admissi in partem Martis & gloriæ. Nam Roberto cui Guiscardi agnomen natum est, id est vafri & callidi, & Rogerio aliisque fratribus, Onfredus partem laudis & præmij fecit, strauítque gradum regno Neapolitano, tantæ imposteris celebritatis & cupiditatis. Quippe Robertus, post totam Calabriam profligatam, Comitis primùm, mox Ducis sumpto titulo, regni posuit fundamenta illustria. Quod deinceps Francicæ Historiæ futurum ampla materia, nascens atque in cunis prætermitti non debuit. Neque omittam, quod de Roberto scriptum à Platina; eum statuam æneam reperisse in Apulia, cuius capiti annexus esset circulus cum hac epigraphe; Calendis Maiis oriente sole, aureum caput habebo. Quod obseruatum à Saraceno captiuo, seu per artem magicam, seu per coniecturæ sagacitatem, spem fecit thesauri, euentus non irritam. Nam die primo Maij notata vmbra, quam sole exoriente simulacri caput delinearet, eo in loco terram effodit, gasamque reperit, qua libertatem redimeret. Nunc à diuerticulo in viam redeo.

HENRICVS I.

Anno 1053.

Thesaurus inuentus.

VII.

PHILIPPVS I. REX.

Anno 1061.

Henrico mortuo, in Philippo Rege octenni puero vacillabat regnum. Et quanquam indicendo Balduino tutore singularis prudentia Regis eluxerat, graues tamen casus imminebant. Nam præterquam quod Balduini virtus infringi poterat cupiditate regnandi; & vinculum affinitatis tam stimulus ad scelus quàm frenum haberi; quis cæteros Proceres Flandrensi tantum non extraneo obsequentes faceret? quis inter pares inæqualitatem tantam induceret? quis iugum tam infirmo Rege non excuteret libens, virtute Francorum iam consenescente; multis retrò annis nullo facinore. Veruntamen firmum stetit imperium; quæ firmantis Dei benignitas, & tutoris Balduini virtus. Etenim is summa integritate ad regni clauum se applicans, non se modò abstinentem præstitit, tutorémque sanctissimum; sed & alios in potestate habuit atque officio, tantumque perfecit vigilanti prudentiâ, vt re publicâ sine detrimento seruatâ, illibatum regnum pupillo pubertatem adepto tradiderit. Vni Vascones Tutori obsequium detrectabant, seu spe licentiæ, seu locorum distantiâ; erátque discrimen, ne si palam armis peterentur, & excitarent socios criminis, & euocarent fautores. Itaque vim dissimulare oportuit. Saraceni hoc tempore non Hispaniam modò vexabant, sed aliquoties prorumpentes è finibus, excurrebant in proximos agros: illos vt comprimeret, exercitum scribit Balduinus, mouétque Pyrenæos versus; deprehensi Vascones imparati, capti Duces rebellium,

Balduinus tutor.

Vascones domat.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL 2.3.24

PHILIPPVS I.

affectique supplicio; gens tota domita & pacata; vniúsque pœna prouinciæ, cæteræ metu & terrore coërcitæ. Philippus interea quindecim annos impleuit, suscepítque à Tutore regnum inconcussum, admirabilitate humanæ fidei maximâ. Ipse Balduinus paulò post obiit, alienis rebus felicior quàm suis. Quippe duorum maiori, quos moriens reliquit liberos, Balduino Flandriam donat, Roberto minori Frisiam, totámque familiam Regi commendat. Post annos aliquot moritur, superstitibus duobus liberis cum Richilde coniuge; at Robertus frater tutelæ specie Flandriam occupat, nepotésque pellit. Richildis Philippi ope imploratâ, sanguinis affinitatem, ius, iniuriámque commemorat; nec cunctatur Rex, validisque copiis irrumpit in Flandriam. Robertus quanquam longe impar, vbi nullum præter victoriam effugium patet, rem pugnæ committit; quâ ad Casselium strenuè obitâ, Philippus victus est, & magnâ Francorum internecione actus in fugam. Memorabilis admodùm pugna, prærogatiua cæteris fuit, quibus in posterum Francorum audacia, pœnas dedit desperationi hostium & infirmitati. Roberto Flandriam victoria dedit, sed incerto fructu; nisi Phillippus tam arte victus esset quàm acie; cum enim nouum compararet exercitum, infirmitatis Robertus conscius, pacem impetrauit, eâ conditione, vt à defendendis Balduini liberis abstineret Rex, (eorum alter in pugnando occiderat) rémque Patruo disceptandam permitteret. Propudiosa conditio, qua Aui beneficia Rex summâ iniuriâ prosequebatur in liberis, & innoxium Principem prodebat hosti armato. Hujus pacis auctor Godefredus scribitur, Cancellarius regni, idemque Parisiensis Episcopus, obstrictus Roberto, quòd fratrem suum Eustachium, Casseliensi pugnâ captum, pretio nullo emiserat: ita sæpè priuata beneficia iniuria publica rependuntur; quasi communia detrimenta singulorum non sint.

Philippus in Flădria vincitur.

Pax turpis.

VIII.

Verùm hostis haud paulò grauior, ex magnâ rerum conuersione, surrexit in Franciam. Guillelmus ille Roberti Normanni spurius, Henrici Regis beneficio Dux Normannis impositus, ab Angliæ Rege Eduardo, hæres testamento, Rexque Angliæ scribitur. Eduardus sanctitate vitæ in paucis Regum illustrior, eáque post vitam relatus in superos, ab Anglis, expulsus, ad Robertum Guillelmi patrem confugerat; à quo perbenignè exceptus, cui & erat affinis sanguine & ad recipiendum regnum adiutus, beneficij memor, quod debuerat patri, refundebat in filium. Opulentissima Anglia freto permodico ab Normannis diuisa, hæreditas erat luculenta, supra ipsum votum ambitionis; nec ideò cernenda sine lite. Heraldus inter Anglos Proceres nobilitate & potentiâ eminens, Reginæ frater, rem indignam ratus, si bellicosissimæ genti extraneus & spurius imperaret, apud Nobiles, Plebémque conquestus, regnum sibi conficit, Guillelmo ignominiosè excluso. At is appellans grauitatem iniuriæ, & Principum Christianorum imploratis auxiliis, conscriptum illorum ope exercitum imponit nauibus, & ad portum applicitus, Heraldo in diuersâ parte rebellantem fratrem vincente; postmodùm ipsi obiectus, confligit acie, vincítque, Heraldo cæso cum quadraginta septem Anglorum millibus, Normannorum desideratis sex millibus. Hoc vno prælio tanta confecta res, regnúmque

Guillelmus Angliæ Rex.

Anno 1067.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL 2.3.24

que nobilissimum ad Guillelmum ipsiusque posteros transiit: quo & ipse celeberrimum nomen Propagatoris inuenit; in tam multas prouincias vltra Oceanum propagatis finibus Normanniæ suæ; quæ ad ortum atque occasum victrix, famâ rebúsque gestis orbem implebat. Nam Robertus ille Guiscardus iam Calabriæ potens, Rogerium fratrem classe instructum in Siciliam miserat, quam Saracenis adimeret: Et Rogerius quidem, tam inclitus maritimis expeditionibus, quàm terrestribus frater, Messanam & Panormum claues Insulæ occupat, ac breui Saracenis fortiter pulsis, potitur tota sicilia mox gemino prælio Græcorum victor & Venetorum, Roberto fratri amouerat molestissimos regnandi obices. Et eo mortuo Rogerius Siciliam habuit titulo Comitis; Boëmundus & Rogerius Guiscardi filij, discordes admodùm, diu bello de paterno imperio disceptarunt; adeò ambitio iure & sanguine potior. Interim Guillelmo Angliam subigente, Philippo Regi natus est æmulus: Etenim Philippus tam imprudens consilio, quàm bello ignauus, ea temerè bella suscipiebat, quæ impari fortitudine exequens, cladem & ignominiam sibi conficeret: quippe Flandrico bello indecorè gesto, Anglorum armis non se honestius expediuit. Iam Philippum inter & Guillelmum susceptum bellum ob Britannos Aremoricos erat consopitum, cùm Philippus filium rebellem aduersus patrem propugnat. Is ipse Guillelmus, qui prima expeditione transmissurus in Angliam, Roberto maximo natu filio, Rege præsente, Normanniam possidendam tradiderat. At quia nemo viuus hereditatem suam libens adiri patitur, Guillelmus Normanniam repetebat à filio; iste detrectabat donatam restituere, & animos faciebat Rex opem rebellanti pollicitus. Guillelmus transito freto Britannico, effusus in Normanniam, Robertum castro propè Bellouacum receptum obsidet; & ab extremo discrimine quam propius abest. In eruptione dum ardentius prælium seritur, filius in ignotum patrem inuectus, lanceâ ictum vulnerat, & deiectum equo solo affligit: mox sono vocis agnitum, equo restituit, precatus veniam non sine lacrymis; ac naturâ vtrinque receptâ, patri bona fide reconciliatur. Quid eo bello in Regem actum sit, latet Historiam. Decennio post, dictum imprudens, & inconsulta cauillatio, Philippo confecit ignominiam, & subditis cladem. Guillelmus infirma valetudine agebat Rhotomagi, & pinguem adipem excussurus qua laborabat, diæta & tenui victu corpus attenuabat. Ridens percontabatur Philippus, quandonam puerpera lecto exurgeret? Guillelmus dicterio perculsus responderi iubet; breui se surrecturum, iturum ad Philippum salutationis causa, cum decem lancearum millibus, candelarum loco. Et minas impleuit; vbi per valetudinem licuit, equum inscendit, ductísque copiis, Vilcassinis direptis, Meduntam cepit atque incendit; ac Philippo nihil auso, Rhotomagum scommatis vltor regreditur. Hæc postrema victoris expeditio, in qua supra vires enixus, morbum contraxit, quo breui decumbens desiit viuere. Normanniam Roberto filio dedit, regnum Angliæ Guillelmo minori natu, atque Henrico in natalibus postremo pecuniam legauit. Quanquam is paulò post amplissimæ hereditatis vnus admodùm possessor, statim in Franciæ calamitatem exurget.

PHILIPPVS I. Conquerāt.

Bellum primum Anglicum.

Le Vexin.

Mantes.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL 2.3.24

PHILIPPVS I.

Interim Franci duo regna condunt, clarissimi in orbe nominis, quà sol exoritur, quáque occumbit: ídque gemina expeditione, quarum prima seruauit Hispaniam, altera Palæstinam, terram Christi laboribus & sanguine venerandam, asseruit in libertatem, Alphonsus sextus, Castellæ Rex, quanquam fortissimus nobilísque victoriis, Martis postea varietate deiectus, sæpius victus à Saracenis, regnum ægrè propugnabat, suámque Castellam; cùm ad incrementum calamitas, Iosephus Africæ Imperator numerosissimas copias transportat in Hispaniam, Maurísque Hispanis quà vi, quà consilio sibi adiunctis, vniuersum propè orbem in Alphonsum ducit. Ille consilij inops & virium, spem adiungit in propinquam Franciam, & ad honestissimum bellum Regem vocat & Proceres. Ad has voces Philippus se voluptatibus suis continuit; tres Principes suâ sponte ad bellum profecti; primus Raimundus Comes Tolosanus, alter Raimundus Guidonis Burgundiæ Comitis filius; tum Henricus ex eâdem Burgundiâ; nisi vt verosimilius ex Ducatu Burgundiæ, Roberti nepos, è stirpe regiâ. Ii pugnacissimos quosque ducentes, è Franciâ, Hispanis iuncti, Mauros vel terrore nominis nullo certamine depulerunt; vel ingenti fusos prælio profligarunt; vindicatâ Alphonso Castellâ, finibúsque regni longè porrectis. Sanè ab hoc facinore illustrissimum Portugalliæ regnum exortum est, in Henrico Burgundo; cui cùm Alphonsus Galliciæ partem Mauris ereptam dedisset; ipse donum suis victoriis augens, auctam ditionem ad Alphonsum filium transmisit; à quo Vlyssipo capta, conditúmque regnum, rebus famáque clarissimum; in primas Orientis plagas transuectis nomine regni atque imperio, ingenti bono fidei Christianæ, per immensa maria & inexplorata.

Franci cõtra Mauros.

Anno 1091.

Portugalliæ regnum.

IX.

Bellum sacrum.

Facinus alterum, expeditionem verè Francicam dixero, cuius impulsor Petrus Eremita, auctor Vrbanus II. Duces præcipui, militúmque pars maxima, cuncti Franciæ originem debent. Petrus Eremita, natus Ambiani, cum Ierosolymam & loca sacra religionis causâ inuiseret, Christianorum iis in terris ærumnis grauissimis ingemiscens, participato cum Simeone Patriarchâ consilio, de vrbe sacrâ liberandâ, in Europam redit; profectúsque Romam, Vrbanum II Pontificem Maximum desiderio expeditionis sanctæ inflammat; & festinus in Franciam, scintillas magni spargit incendij. Vrbanus eo afflatus, Franciam seligit, seu armamentarium & seminarium belli tam grauis. Claromontum in Aruernis Concilium vocat, maximáque Antistitum Nobiliúmque frequentiâ, inter alia plurima vni incumbit, vt sacrum bellum ad liberandam perfidis gentibus Palæstinam indiceret. Plures eâ de re conciones habuit; adeò faciles nactus auditores, vt Prælati quique in suas vrbes reuersi, pronuntiata sacrâ militiâ, multitudinem innumeram excitarint dantium nomina, & ad delectum sine delectu volantium. Constitutum stipendium dignum militiâ, plena noxarum in Deum venia; tessera, sanctissima Crux supra sinistrum humerũ insuta vestibus colore rubro, vnde celeberrima Cruce signatorum appellatio fluxit. Vetitum præterea ne militantiũ bona vllâ lite appeterẽtur, neue ipsi vexarentur vllatenus quamdiu in expeditione perstarent, penderentque omnia dum redirent. Repente trecenta

Anno 1095.

Croisés.

hominum

hominum millia ad bellum conſcripta ſunt, ex Francia, Italia, atque Germania, (nam Hiſpani ſuis ipſi Mauris implicabantur) quorum Franci pars maxima. Durátque hodie monumentum rei, cùm in Palæſtina terríſque ortiuis, Europæi omnes ad noſtram ætatem Franci nuncupentur. Cauſa noui belli potiſſima, Turcorum in Chriſtianos immanitas. Ea gens profecta ex Scythia Aſiatica; nam ad radices Caucaſi inopes admodùm incolebant, exciti à Perſis opem implorantibus, primùm ſex mille ſtipendiarij in Perſidem venerant. Poſt nauatam fortiter operam, cùm reuerti in patriam vellent, prohibentur à Macmete Perſarum Rege, ſiue eos pro ſubditis habituro, ſeu metuente tam forti bellatorum ope deſtitui. At illi, honeſtam repulſam rati iniuriam, in ipſos Perſas arma conuertunt, præliis repetitis fundunt, & iam obliti patriæ in pluribus prouinciis ſedes figunt, regna conſtituunt, quódque religioni Chriſtianæ pernicioſiſſimum, victæ genti adhærentes, Mahometis impij cultum amplectuntur. Ita plurima regna poſuerant, in Perſide, in Cilicia, in Bythinia, Antiochiæ, & Damaſci in Syria, cui obnoxia Palæſtina erat. Ii in Chriſtianos longè ſæuiſſimi, hocce bello maximè appetebantur, regno Syriæ deiiciendi, & Palæſtinâ, quæ vulgò Terra ſancta dicebatur, vindicandâ in libertatem. Statim dedere nomina, Principes ſacri & laïci: & ſine præuaricatione ſileri non poſſunt, quanquam ſcripta à pluribus, & Famæ ſuffragiis in ipſo Immortalitatis libro conſignata. Eminebant inter Antiſtites, Ademorus Anicienſis Epiſcopus, idémque Legatus Pontificis, & Guillelmus Præſul Arauſicanus: inter Proceres Hugo Veromanduorum Comes, Philippi Regis frater; Raimondus Comes Toloſanus; Robertus Comes Flandriæ; Robertus alter Normanniæ Dux; Stephanus Carnutum Comes; Godefridus Bullionius, Dux Lotharingiæ, qui in eam expeditionem Bullioniam Toparchiam vendidit, regno Ieroſolymitano mox donandus in præmium; eius duo fratres Balduinus & Euſtachius; Guillelmus Comes Foriſienſis; alijque Proceres vltrà ducentos. Quibus deinde adiuncti in Italia Boëmundus Guiſcardi filius, & Tancredus. Siquidem Franci poſtquam Vrbanum Pontificem deduxerunt in Italiam, & ſedi inuito Henrico Imperatore reſtituerunt, expeditione in Palæſtinam pronuntiata, Italos æmulatione laudis incenderant. Quapropter Boëmundus, qui Melphi occupata, acriter in Rogerium fratrem armis contendebat, relictâ fratri Italia, cum duodecim millibus lectæ iuuentutis, expeditioni ſacræ ſe deſtinat. Rogerium perculit virtus fratris; cum quo omnia profeſſus in poſterum futura communia, Tancredum filium præclariſſimum adoleſcentem, dedit patruo in conſortium periculorum & gloriæ. Erant ſub ſignis trecēta hominum millia; mulierum haud paucis in expeditionem ſacram, operam & famulatum dicantibus. Ac tametſi non ſit animus ſacroſanctum id bellum oratione proſequi, & noui regni recenſere primordia atque incrementa, ne forſitan vt dicitur extra chorum ſaltarem: tamen rei in Francia, & à Francis potiſſimùm ſuſceptæ, primos euentus, Francicarum rerum ſcriptor, non delibare non potui. Tam numeroſum exercitum in tres turmas partiri placuit, primam ducebat Petrus Eremita

Philippvs I. — *Turci.* — *Proceres Cruce ſignati.* — Boüillon. — *Belli ſucceſſus.* — Anno 1096.

PHILIPPVS I.

per Germaniam atque Hungariam: altera iter per Sclauoniam habuit, tertia deflexit in Italiam, armis vindicatura autoritatem Vrbani, & nauibus transportanda in Græciam. Prima turba quam deducebat Petrus, regente Galterio peruenit Constantinopolim: sed nulla lege coërcitus miles, nec satis firmo constrictus imperio, prædabatur hospites, in licentiam omnem effusus; Petro frustra Diuinæ vindictæ minas intentante. Alexius Comnenus obtinebat Orientis Imperium; hic filius Isaaci similiter Imperatoris, virtuti potius quàm stirpi debebat summam potestatem: quippe olim pater, Principem exuens, vt indueret Monachum, Diadema tradiderat Constantino Ducæ, à quo deuolutum in plura capita, tandem hæserat in Alexio, deligente exercitu Principem, & in paternum solium euehente. Is quanquam cum Petro conuenerat, vt subsidia à Christianis Principibus arcesserentur; tamen seu per æmulam inuidentiam, seu per metum ne socij in dominos aliquando exurgerent, eos & Constantinopoli vrbe prohibuit, & commeatu malignè instruxit, & sin minus apertè, clam pro hostibus omninò habuit. Ita Petrus rerum plurium inops Bosphorum traiicit, nusquam præstolans socios, in quo peccatum, ducitque copias Gualterius Nicæam, ad vrbem expugnandam, tutam validissimo Saracenorum præsidio. Sed breui Christianus miles attritus & profligatus est; plures cæsi, in fugam omnes acti, aliquot cum Raynoldo Germanorum duce turpiter defecerunt, eiurata fide; Petrus solus admodùm Constantinopolim rediit. Non multò post duæ aliæ turmæ conueniunt, excepti vrbis suburbiis. Sed Alexius molestos hospites amoliturus, noctu incautos vt putabat aggreditur: repulsus fortiter non se continuit, ac die illucente repetitum aliquot aggressionibus ciuile bellum; donec Boëmundus legatus ab aliis ducibus ad Imperatorem, pacem confecit; & commeatu recreatus totus exercitus, transmisit tandem in Asiam. Illicò in supremum ducem omnes consentiunt, quódque omni regno præstabilius & honorificentius, Godefrido Bullionio summum in copias imperium deferunt, viri principis perspecta tum fortitudine, tum prudentia, ac militari peritia. Fuítque tunc temporis per plures noctes non iniucundum spectaculum, quo stellæ in terras videbantur impluere, ac per interualla tam numerosas super tentoria crebro effluxu labi ex summo aëre, vt de cœli auxilio nemo ambigeret, quasi ipsa sydera ruerent in subsidium, & se ad pugnam copiis vltrò adiungerent. Nicæa vrbs primus belli scopus, ardua & cruenta obsidione: nam Saraceni cum Turcis conuenerant, & positis odiis conspirauerant in communem hostem. Solimanus sexaginta Turcorum millibus proximos montes insederat, validum præsidium propugnabat vrbem; at nihilominus post diem à quinquagesimo secundum, vrbs deditione excipitur, Turcis sæpius repulsis cum clade. Post Nicæam captam, & munitam præsidio, commeatus facilioris causâ, duces exercitum partiuntur; Boëmundo partem vnam, Godefrido alteram ducentibus. At Solimanus nusquam animum despondens, ratus deleri posse diuisas copias, totis viribus in Boëmundum impetum facit, dum castris positis militem fessum reficeret. Et imparem quidem obruebat haud

Alexius Comnenus.

Prima clades.

Nicæa capta.

haud dubiè, nisi per celeres nuntios Godefridus certior periculi factus, Hugone comite aduolasset, cum quadraginta equitum millibus. Acerrimam pugnam nox diremit; & postridie fuga Solimani, cæsis quadraginta Turcorum millibus, victoriam Christianis asseruit. Sic per Asiam & Armeniam minorem subactas, in Syriam contendit exercitus, & Antiochiam, sedem imperij, duplici muro vallatam, obsidione aggreditur. Ad septimum mensem producta est oppugnatio, multis hinc inde cædibus, nec vitæ parcitum, magna pugnantium vtrinque fortitudine. Tandem vrbs capta, & tradita Boëmundo; Vrbano Pontifice iam defuncto, & Paschale secundo in eius locum suffecto. Arx supererat situ & præsidio munitissima, quam Boëmundus impugnans, femur grandi sagitta traiicitur. Recreato ex vulnere, statim pugna summo discrimine obeunda. Aderat Corbanes Persa cum ducentis hominum millibus, neque seruari vrbs nisi per victoriam poterat. In dimicatione præferebatur lancea, qua Christi mortui sacrosanctum pectus erat perfossum, nuper inuenta Antiochiæ; Persæ ingenti strage victi, centum millibus cæsis, castra opulentissima direpta, & Boëmundus victor arce exceptus. Huic relicta Antiochia, quanquam repugnante Raimundo Tolosano, cessit in fortitudinis præmium. Saraceni interim Turcis expulsis, Palæstinam receperant & Ierosolymam, breui ab ea deiiciendi. Quippe Christiani Godefrido duce, dum Raimundus hærebat in Cæsareæ obsidio, ineunte Iunio in Iudæam irrumpunt, & Ierosolymam omni ope defensam impugnant; ac tandem vi capiunt medio Iulio; Godefrido omnium primo in propugnaculi labem inscendente. Is postea omnium suffragiis Rex appellatus, modestè titulum recusat, nec coronari se patitur, in ea vt dicebat vrbe, in qua Rex Regum pro mancipio vilissimo habitus, crudelem & ignominiosam necem subierat. Nec insigni modestiæ nouum præmium defuit, præclarâ laureâ nouum imperium exornante. Ægypti Sultanus conscripserat magnum exercitum, ex centum equitum millibus, multò maiore peditum numero, quo Christianos redactos ad viginti millia conficeret, ac de medio tolleret. Sed Godefridus ingenti animi robore confirmatum militem eduxit ad pugnam, omninò palmariam; quâ occisa centum hostium millia, cæteris in fugam actis, ac tota Palæstinâ victori subditâ. Ita cœptum est regnum Ierosolymitanum Francorum in Asia; quod innixum Conditoris fortitudine, statim nutauit illius obitu; nam Godefridus sequente anno vitâ excessit; Balduino fratre succedente, in regnum potius, quàm in dotes regni. Huius expeditionis felicitas, procreauit alteram illicò; nec minorem numero, cui præter ducem nihil admodùm defuit. Trecenta hominũ millia, Franci, Germani, Itali, nomina in eam dederant; regebat exercitum Guillelmus octauus Aquitaniæ Dux; septuaginta millibus in Aquitania sua conscriptis; Hugone Regi fratre rursum se in pericula committente. Sed Alexij Imperatoris perfidiâ proditus est Turcis exercitus; plerique ferro cæsi; Hugo Tarsi vulneribus diem clausit; pauci Palæstinam confecti miseriis tenuere. Hactenus de Belli sacri primordiis, quod per ducentos annos Europam armauit in Asiam, atque in Africam; non exiguo Cœli & Terræ emolumento; etiam inter clades, & pereuntium funera. Siquidem Cœlo plures

Capitur Antiochia.

Ierosolyma capta.

Anno 1099.

Noua expeditio.

Belli sacri fructus.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL 2.3.24

Philippus I.

res animæ traditæ, quæ in otio patriæ, & in voluptatum luto emollitæ, versabantur in graui salutis periculo: tum per illas frequentes quasi putrescentis sanguinis missiones, consulebatur publicę tranquillitati, turbulentissimis in bellum sacrum emissis; & Procerum, vel morte, vel inopiâ per tot sumptus contractâ, sufficiente Regibus rationem, qua ditiones Principum, vel vsurparent iure Feudi, vel emerent. Plebis etiam commodis prouisum, quam minus vexabant Nobiles, in peregrinum bellum erumpentes; imò cui diuendebant Feuda & facultates auitas, ad apparatus bellicos instruendos. Natæ sunt etiam ex iis bellis gentilitiæ Tesseræ, per quas deinceps Nobilium familiæ seu per quædam indubitata signa distinctæ sunt; partáque est humano generi Ars noua, vel scientia, scutarias illas imagines describendi. Primò quidem, vt omnium rerum initia sunt, nullis conscriptæ legibus icones illæ, ad cuiusque arbitrium fictæ & pictæ; dein certâ colorum & metallorum vt vocant normâ signatæ, vt tam proprium cuique Insigne esset, quàm nomen, forétque tam nefas, rapere alienum insigne quàm agrum. Præluserant sacræ Expeditioni, Coloniæ sacræ in Francia conditæ, institutæ bellis nouis gerendis, vt dum alij in Christianorum hostes arma tractarent, alij mundo abdicato, in Dæmones humani generis teterrimos hostes, militiam cœlo dignam obirent. Primi Carthusienses, duce Brunone Canonico Rhemensi, Eremiticam vitam instaurantes, à Cœnobitica tamen nusquam auulsi, se abdunt in Carthusiæ montes, donante Hugone Episcopo Gratianopolitano, & sideribus propinquiores quàm terris, verè in terris cœlites, totos se Deo victimas consecrant. Sibi dum consulunt, Gasto inter Allobroges nobilis, miserorum subleuat calamitatem: fœda lues grassabatur in Francia, igne sacro depascente artus humanos; cùm in hunc frustrà remedia quærerentur, ventum ad superos, & imploratum sancti Antonij subsidium, in eam luem admodùm potens: sancti Lipsana colebantur Viennæ, frequenti ad ea ægrotantium numero, Gasto charitatis summæ impulsu, se & facultates deuouit, ad subleuandam ægrotantium pestem, adiuncti sunt socij, qui primò laïci, dein religiosi, sacram in Ecclesia familiam propagarunt. Isti in Allobrogibus, quibus deinde Delphinatium nomen; duobus simul ordinibus Burgundos & Pictauos insignientibus. Robertus Cisterciensem ordinem in Burgundia condidit, sub instituto sancti Benedicti, atra veste mutata in candidam; principio tenui admodùm, sed tanto annis sequentibus incremento, post Clarauallem à Bernardo cultam, vt per centum annos tota propemodùm Europa Cisterciensis ordinis fuerit prouincia, regentis tum Præsules, tum Proceres; tanta in omnibus in sanctissimos viros reuerentia, támque addictum obsequium. In Pictauorum finibus versus Salmurium, Robertus Arboscellus, in Rhedonensibus natus, Cœnobium amplum extruxit. Is Archidiaconus Rhedonensis, ab Vrbano secundo ad plebeias in vicos conciones missus, tantam vtriusque sexus multitudinem suauissima pietate secum eduxerat, vt religiosissimas sedes positurus, in siluis Fonteuraltiis plures cellas strueret, in quas secederent. Postea eo in loco cœnobium amplum & magnificum erexit, incolendum

Armoiries. — *Ordines.* — *Carthusiẽsis.* — Anno 1086. — *S. Antonij.* — *Cistercienfis.* — Anno 1098. — *Fons Ebraldi.* — *Fonteureat.*

à viris atque à feminis, domicilio tamen seiunctis: eo priuilegio vt viri feminis obsequerentur, in cæteris regulam sancti Benedicti haberent. Isque ordo in gratiam Deiparæ Virginis conditus, vnus in Ecclesia meliori sexui deteriorem præficit; vt maior laus sit obsequentium, & regentium maior demissio, ampliórque charitas. Nunc ad Philippum reuertor.

X.

Philippus Rex excommunicatur.

Eodem in Concilio Claromontano rem arduam maximique momenti Vrbanus perfecit, Philippo Rege sacris interdicto. Res paulò altiùs repetenda. Philippus Bertam vxorem duxerat, filiúmque susceperat Ludouicum; at voluptatibus otióque marcidus, coniuge vnâ minùs se continens: dum Turonibus fortè iter habet, visâ Bertradâ Fulconis Comitis Andegauensis vxore, in amorem eius exardescit, raptámque per Aulicum nobilem lecto admouet, Bertâ vxore Monstrolium ablegatâ, adulterio gemino thalamum inquinans. Fulco dolore & impotentiâ vindictæ paulò post obiit: Philippus vt vinculum alterum effreni libidini solueret, de priori matrimonio rescindendo cogitans, ad Pontificem legat. Legatis reiectis non idcircò despondet animum; sed vocato Episcoporum cœtu, Principum noxis adulantium palpo nusquam non prætexto, assentientibus omnibus, præter vnum Iuonem Carnutensem, illegitimum cum Bertâ coniugium pronuntiatur. Quo iniquissimo iudicio Rex solutus in speciem, cùm Bertradâ palam matrimonium contrahit, impurissimi amoris excæcatus fuligine. Culpæ offensio cùm probos omnes afficeret, exclamarétque in flagitium Iuo Carnutensis, nec vllo vitæ metu bonorúmve iacturâ quam passus est, absterreri ab officio posset; tandem Vrbanus in Concilio Claromontano re cognitâ Philippum Regem sacro fulmine percutit, Bertradámque adulteram, & à cœtu fidelium vtrumque amouet. Pœnæ grauitate deterritus Philippus, à Bertradâ secedit, culpámque deprecatus, sequenti anno ab Vrbano absoluitur. Sed eo Romam profecto, atque demortuo, recrudescit flagitium, receptáque iterum in torum Regis Bertrada, instaurat crimen, pœnámque debitam. Vnde à Paschale Vrbani successore Rex iterum diris deuouetur; perstitítque in flagitio aliquandiu, donec tandem pœna cum culpa desiit. Nam Concilio habito Balgenciaci, legati missi à Pontifice perfecerunt, vt à Philippi toro Bertrada discederet, dum dispensat Pontifex. Quod is fecit Episcopis postulantibus; Rege à diris absoluto Lutetiæ in vrbe regia, & in coniugem iustam recipiente Bertradam: adeò constantia, vel in prauis suum finem assequitur, dum vrgenti adest, & neganti deficit. Dùm hæc geruntur, Philippus in tantum suorum contemptum incurrit, vt Nobiles passim rebellarent, auctoritate Regiâ nihil habitâ, & Monarchiâ Franciæ in Anarchiam propemodùm lapsâ. Ludouicus Philippi filius annum decimum tertium nondum impleuerat, iam geminâ affectus contumeliâ, seu in matre paterni criminis, seu nutantis regni in subditis. Generosi spiritus iuuenis, cùm priorem non posset eluere; quid enim pius filius in Patrem tentaret? aggressus ad alteram, conscriptis copiis in rebelles mouet. Burcardus Mommorentij Dominus, cùm S. Dionysij Abbatem vexaret, armis petitus, & obsessus in

Anno 1095.

Ludouicus filius rebelles domat.

Ludouici filij expeditiones.

Philippus I.

oppido, se tradit Ludouico; vrbs incensa est, castrum præsidio occupatum. Eadem celeritate & seueritate oppressi, Drocensis & Mucius, qui Belloua-censem Ecclesiam diripiebant; Elbonus qui Rhemensem; Leonettus qui Aurelianensem; vt bellum pietatis causâ susceptum religioso Principi præiudicium foret. Mox in Aruernis perduelles compescuit; aliquantò post in Campaniâ; multo labore nec sine discrimine repullulantem Hydram ex-scindens. Pacatâ Franciâ, Philippus diem clausit extremum, anno vitæ sexagesimo, ad Benedicti propter Ligerim sepultus; qui præclara bellorum momenta ignauiâ corrupit; libidine & auaritiâ infamis in posteris; quanquam institutus eximiè; adeò praua indoles sui ipsa tenax est, & opposita bonæ frugis repagula emolitur.

Anno 1106. vel 1109. Philippi mors.

XI.

Ludouicus Crassus Rex, VI. nomine.

Post patris obitum, Ludouicus omnem solicitudinem adhibuit, vt quamprimùm inungeretur, erátque in celeritate momentum. Prætermisso enim more, quem Reges ab Capetio vsurpauerant, vt viuo patri adsciseeretur in regnum filius, vacare solium, & occupantis esse videbatur. Accedebat licentia Procerum, per ignauiam Philippi quæ libuissent per fas nefásque patrantium, eratque perfacile abnegato obsequio suâ cuique in prouinciâ ad imperium summum exsurgere. Erant & priuata in Ludouicum odia, Guidonis Comitis Rupefortij, quod eius filiam Ludouicus desponsatam olim, reiecisset auctoritate Rhemensis Concilij, affinitatem prætexens; multumque Guido pollebat opibus & clientelis. Huic adhærebat Campaniæ Comes, maiorum exemplo ad turbandas res nusquam non paratus: & credebatur Henricus Rex Angliæ oleum instructo igni infundere, & praua fouere consilia, in turbis Franciæ promoturus rem suam. Nec ipsa inauguratio satis erat explicita; nam cùm Rhemis à Rhemensi Præsule obeunda foret, dignitas Regis minus patiebatur hunc Præsulem. Etenim cùm anno proximo Paschalis Pontifex in Galliâ ageret, defuncto Manassi Rhemensi Archiepiscopo Rodolphum substituerat, Rege non rogato: at Ludouicus factum indignans, Geruasium vnum è Palatinis in easdem Infulas nominauerat: verumtamen post turbas plurimas penes Rodulphum erat possessio, nec deiici sine tumultu & graui periculo poterat. Ideo Ludouicus Aureliæ inungi voluit & coronari, ab Giselberto Senonensi Archiepiscopo: idque perfectum est quinto die post Patris obitum. Re confectâ, aduenere ab Rodolpho nuntij, qui intercederent vnctioni, quod vnius Rhemensis Episcopi vnctionem Regis dicerent fore; at irritâ intercessione, Rodolphus Regi reconciliatus iurauit obsequium, ab ipso in Infulas receptus, abrogato Geruasio; ea Rege constituente, ne multos inter hostes fulmen Pontificis in se eliceret. Inauguratione concussa non excussa rebellio, vim tandem quam fouebat exclusit. Guido Rupefortius, sociorum ope & Angli pollicitis fretus, belli causam serit: Eudonem filium Iossedi seu Corbelij Dominum, quod in Regem propensior foret, adiutore Hugone altero filio, deprehensum Corbelij in custodiam rapit, vrbemque occupat. Ludouicus haud inscius se hac peti iniuriâ, exercitum ducit, expugnat Corbelium; receptóque Eudone, Guidonem, rebellésque cæteros terret victoriâ, veniámque poscentibus pœnam indulget. A Campaniâ profectus

Rochefort.

Inauguratio difficilis.

Aureliæ obita.

Rebelles domiti.

De Rochefort.

profectus in Picardiam Thomam Marlium; ob cædem Bellouacensis Episcopi, direptámque Ambianensem Ecclesiam, sacris diris deuotum, piisque omnibus perinfensum, armis aggreditur, expugnatísque arcibus Nogento & Crecio, ipsum Thomam prædonem impiissimum è Conciaco castro erumpentem, saucium capit: pòst ad Vadicassios pergens, sacrilegos eâ in regione insignes, in Turiaco castro obsessos, ad deditionem cogit, castrúmque incendit. Ea victoria belli molem maiorem exciuit. Theobaldus Campaniæ Comes, ne castrum incenderetur, quod suum esse assereret, cùm frustra apud Regem egisset; auctus Angli subsidiis, collectáque omnium Rebellium manu, exercitum ingentem legit, Regíque opposuit. Nec fortissimus Rex, Comitibus Flandrensi, Andegauensi, & Veromanduo adiunctis, à pugnâ abstinuit. Ea conseritur, atrox quidem & cruenta; at demùm vicit deteriorem pars melior. Regis in prælio spectata admodùm virtus, eúmque maximè sequuta victoria, voce & manu instaurantem incertam aciem; Theobaldus in Puysetium castrum profugit, in quo statim obsessus, permisit se Regi; tota sceleris pœna in castrum effusa est, quo euerso, cætera Campano integra, & libertas data. Quâ vsus impotentius, Henricum Regem in Normanniâ conuenit, tentatísque nouis consiliis, Anglo præsidio Brigiacos munit, dum ipse nouum exercitum parat. Ludouicus vt rebellionem in fonte plecteret, arma in Anglum vertit, penetránsque in Normanniam, agros vastat vicósque diripit. Et iam bellum inflammabatur grauissimum, cùm virorum hinc inde prudentiâ sopitum est, ictóque fœdere, Campano Carnutes redditi: incertâ admodùm pace, rebellione donata præmio, & Regum animis prægnantibus odio, iniuriæque memoriâ.

LVDOVICVS CRASSVS

De Marle.

Bellum in Campanum.

Le Mans.

XII.

Bellum in Anglos;

Belli causa.

Sic affectis Regibus, & bellum coquentibus, bellandi ratio speciésve non defuit. Ista est vt verosimilius proxima. Elias Comes Cœnomanorum, absque masculâ prole decesserat, vnicâ filiâ Fulconi Comiti Andium nuptâ. Fulco, vt Cœnomanos sibi asserat, Ludouico Regi Sacramentum præstat, feudúmque profitetur ad Coronam spectans. Contra Henricus Cœnomanos sibi vindicabat, vt appendicem Normanniæ; impletam commissi feudi conditionem, Eliâ sine maribns mortuo; irrumpere in aliena bona Andegauum; nec largiri Ludouicum posse quod suum non foret. Hactenus verba, cùm repentè adiuncta vis. Fulco Andegauensis inuadit Normanniam, vrbémque Constantiam proditione ciuium capit. Henricus eo perculsus nuntio, transmisso mari in Normanniam aduolat, receptáque statim Constantiâ, imminebat Andegauo. Cùm Ludouicus suscepto clientis patrocinio, Angli arma sistit. Is seu iræ impos ab interceptâ vltione, seu lætus quod vetus odium in Ludouicum specie iusti effunderet, omisso Andegauo, ad Francum se applicat, magnísque copiis in Franciam irrumpit, penetrante pariter in Normanniam Ludouico. Vtriusque odiis parentatum populi cladibus, direptione, cæde, incendio vastatæ prouinciæ; & miserorum prædâ & sanguine litatum priuatis Principum sensibus. Tandem calamitatum pudor & tædium cùm furorem vtcunque infringeret, primus Ludouicus vt componeret litem, legatos ad Anglum mittit, qui de iure disceptarent tranquilliùs. Ii veterem pro Gisortio controuersiam

Coutances.

LVDOVICVS CRASSVS.

Gisortium belli causa.

renouant. Est Gisortium vrbs ad Eptam fluuium, in Normanniæ Franciæque confinio, ponte amnem iungens; quam Guillelmus ille Propagator validissimis munimentis instruxerat, obiecturus Franciæ aggerem, & Normanniæ firmissimum propugnaculum. Id castrum Franco molestissimum erat, quod æmulum defenderet, & nubis instar armatorum procellam suos in agros effunderet, præterquam erat positum citra amnem in agro Francico. Amoliturus Ludouicus ab oculo trabem, cùm Henricus ipsi clientelam pro Normanniâ præstaret, promissum exegerat euertendi Gisortij, vbi primùm alteruter eam vrbem ab Payeno Duce fortissimo, à quo tum tenebatur præsidio, vi aut pretio abstulisset. Eo pacto parricidij pœna in commercio erat. Nam Henricus Robertum fratrem maiorem natu, Normanniæ Ducem, redeuntem ex sacrâ peregrinatione interceperat, pelui ardendi obiecta oculis excæcauerat, conieceratque in carcere, in quo tandem dolore obiit, vnius noxæ reum, quòd à fratre vsurpatum imperium reposcebat. Quippe præter Normanniam regnum Angliæ præripuerat, absenti belli sacri causa. Guillelmus Rex Rufus nominatus, omni libidinum infamia, & vitiorum turpitudine, mortalibus superísque exosus, in venando occiderat, sagittâ emisâ cœlitus, cor transuerberante. At statim Henricus sceptrum inuaserat quod ad Robertum maiorem natu erat deferendum. Flagitij pœnam ne Ludouicus repeteret, eruendum Gisortium promiserat Henricus; fatalem Helenam, noxiámque tam seruanti quàm repetenti. Et impleta quidem conditio erat, Payenúsque Gisortium Henrico tradiderat, at is nihilominus adeò non euerterat munimenta, vt noua adiungeret, arcémque inexpugnabilem faceret. Igitur eam ob rem magnus Franco conquerendi locus. Instabant legati; *Vt iuratis pactis Henricus staret, dirueret munimenta, causamque belli semel exscinderet. Id iuratum esse; stare priuatâ fide commercia hominum; inuiolatum probo cuique id vinculum; quid Regibus auctoribúsque fidei publicæ? omnia pessùm itura, nullo nexu, nullo vinculo fragilitatis humanæ, si qui exemplo & legibus sancire debent publicam fidem, y necessitatem sanctissimam violent primi; & quod iurando factum esse creditur, perfidiâ atque periurio infectum iubeant.* Cæterùm legati potestatem pugnæ faciebant, siue totis viribus confligendum esset, siue vt assuetum erat iis temporibus, duo trésve seligendi hinc inde Nobiles, quorum victoria disceptaret litem; placebátque ea pugnæ ratio Ludouico, vt tot innocentium vitæ parceretur, suorúmque sanguini, cùm in hostibus etiam subditos suos & clientes agnosceret. Reponebat Henricus; *Perspectum sibi fide vinculum, quo maximè starent humanæ res; sed à Ludouico violatum id primùm, qui contra ius fásque Falconem Andegauensem vel tuebatur, vel impellebat in Dominum; qui Cœnomanos occupanti & Constantiam vrbem inuadenti summâ iniuriâ opem præbuisset, & auxilio comparasset flagitium. Ludouicus Rex sit; at iustitiam colat; quæ fidei virtutúmque omnium præses; quâ fronte fidem exigat à cliente, quam clienti non præstat. Nam de Gisortio, cùm erectum sit ad repellendam hostis iniuriam; insanissimum eum fore, qui hosti inuadenti amoueret repagula, & mortis necessitatem sibi suisque induceret: quandiu Ludouicus in iniustis armis perstabit, perstiturum Gisortium; imò munimenta additum*

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 2.3.24

LVDOVICVS CRASSVS.

tum iri. Quid enim vetat vim vi repellere; maximè vbi illa iniusta, & ad maius crimen viam munit? Ad pugnam quod spectat, se legatos missurum. Et quidem misit: at nullâ de re conuentum; vt pateret vnam Anglis mentem esse prolatandi, quò securiùs atq; commodiùs in aduersâ ripâ, (nam castris interfluebat amnis,) se tegerent. Nec ideò Ludouicus à proposito pugnãdi destitit, sed singulare certamen indixit Henrico; vt citius calamitas belli desineret, palámq; constaret, vter esset fœdifragus. Henricus tam priuatam quàm communẽ pugnã detrectauit, munimentis fisus, amníśq; alueo insuperabili; ratus cessatione tam honestè vinci quàm pugnâ; & tam otio suam palmam esse quam prælio.

XIII.

Rex Gisertiũ obsidit.

Ludouicus vt pertinaciam Henrici frangeret, omnem conatum ad superandum amnem adhibet; qui cùm frustra cederet, altitudine aluei excludente transitum & Normannis ex aduerso armatis; ne diutius irrisionem moueret hostium; motis castris, Gisortium se confert, belli materiam atque originem. Tentata expugnatio, & fortitudinis vltrò citróque specimina præbita. Verùm & ab eâ Regi abstinendum fuit; quippe arx munitissima erat, & identidem ab Henrico adstante cum exercitu, omni commeatuum genere instruebatur. Biennium hæc pugnandi ratio tenuit; dum Francus inferendo, amouendo prælio Anglus inuigilat, victorémque se putat, quòd copiam vincendi non daret. Quæ postea consequuta sunt, in scriptoribus ambigua, & contraria admodùm. Mihi admodùm placet, quod Sugerius scribit, semel prælio Ludouicum victum ab Henrico, quamuis fortissimè dimicantem; eóque in prælio acutè dictum Regis exceptum; cùm enim in conflictu acerrimo miles Anglus in equum Regis manum iniiceret, & exclamaret, Regem esse captum; at Rex; Ignoras, inquit, ne in ludo quidem Regem vnquam capi; simúlque militi clauæ ictu excussit cerebrum, séque confertissimâ hostium turbâ explicuit. Ita victus postmodùm instaurauit exercitum, & Anglo se in munitas vrbes recipiente, vastauit Normanniam impunè, hostíque victoriam irritam fecit. Hæc Sugerius oculatus testis. Henricus interea vt se & arte in Francum muniret, statuit Andegauensem ipsi eripere, & sibi Henricum Imperatorem adiungere; ita in Franciam nouum hostem armabat, & detracto Andegauo facessebat hosti molestiam. Id perfectum affinitatibus, quæ Principum vincula; nam Matildis filia nupsit Henrico Imperatori, & Fulconis Andegauensis filia Guillelmo filio, Normanniæ Duci data in coniugem. Nihilominus affines nactus lentiores in bellum quàm sperabat, Fulcone in Regem, cui & clientelâ & beneficiis obstrictissimus foret detrectante insurgere; & Imperator cum Romano Pontifice bello graui implicitus, exacerbare Franciæ Regem, nouúmque hostem lacessere recusabat. Belli difficultas paci viam fecit. Secesserat in Franciam Gelasius II. ab Imperatore pulsus Italiâ; obierat haud multò pòst; suffectúsque erat eius in locum Calistus II. Is extemplo Concilio Rhemis indicto Henricum Imperatorem eo nomine V. iam Henrici Angli generum, item Henrici Imperatoris filium, parem pessimo parenti sobolem, anathemate implicat, magna Francorum Episcoporum frequentia. Nec Anglus destitit noua perculsum contumelia Germanum incẽdere, si quo modo posset implicare bello. At is re nondum maturâ cùm pernegaret, & Calistus Pontifex Henricum Gisortij ad

Ludouicus victus.

Angli noua affinitates.

Pax cum Anglo.

LVDOVICVS CRASSVS. Anno 1120.

conciliandam pacem conueniret, Fulcone Andegauensi omnem curam eò conferente, tandem ictum est fœdus, iurauitque Guillelmus Normanniæ Dux Henrici filius Ludouico Regi clientelam. Fuítque is primi belli exitus, quod illicò resurget, perstabitque quadringentis annis, pertinacissimis odiis vtriusque gentis; per modica quidem interualla sopitum in speciem; sed mox per incrementa virium increscens, furore aucto, & propagatâ internecione, vt nihil propius fuerit quàm vincentem & victum ruinâ opprimi.

XIV. *Naufragium celebre.*

Pace partâ Henricus transmisit in Angliam, & aliquantò post, cùm nihil rerum superesset in Franciâ quod ageretur, familia regia, Procerúmque præcipui, vnâ naui è Normannia soluunt. In eâ Guillelmus & Richardus Henrici filij, Sybilla neptis, Richardus Comes Cestrensis, Dapiferi, Camerarij, ac Pincernæ Regis; plurimíque Nobiles, lætis colloquiis breuem traiectus moram vt simul fallerent. Septem admodùm leucis horísque paucissimis nauigatio constat; trita & facilis nautarum commeantium vsu; at Morti nullus inuius locus est, nullum mare naufragio. Vix nauis è portu soluerat, cùm per nautarum incuriam, qui nimio vino maduerant, in scopulum proximum agitur, quâ solutâ, Principes Regij, Nobilesque, nullo incolumi, ad aspectum Normanniæ, vndis absorpti sunt; calamitate tristissimâ, & Patri liberorum plenissimo orbitatem miseram pariente. Obseruat Parisius diuinam vindictam; quòd Angli Proceres Sodomæ lue teterrimâ laborarent; nunc Deo impurissimum ignem aquis offocante, quem olim ignibus restinxisset. Sanè Henricus, cui iam præter Matildem Imperatoris vxorem nulli erant liberi, orbitatem luxit; estque documento; ne merces tam opulentas vni nauigio nautæ imponant, diuidántque lucrum vel iacturam: & adhuc supererat Robertus Regis frater, hoc se consolans, quod tortori suo liberorum morte, periisset præmium sceleris in se patrati. Videbatur calamitas pacem firmatura: quid enim bella Henricus, aut quibus sereret, deficientibus posteris? at quæ indolis peruersitas, toxicum hausit ex alimento; & cùm mali causam attribuere Franco non posset, effectum attribuit. Cum Imperatore, iam vocato in spem Anglici regni agit impensiùs, sensum contumeliæ à Franco renouat, belli facilitatem & præmium iactat; si ille per Lotharingiam irrumpat in Campaniam, ipse per Normanniam in viscera Franciæ, communem hostem obrui posse perfacilè, & amplissimum regnum generum inter socerúmque diuidi, quod totum posteà perueniret ad generum. Nec Imperator se difficilem præbuit; iam Henricum vt futurus heres intuebatur; quibus ille emolumentis increfceret, iis se auctum iri; & recrudescebat in Francos odium; erátque stimulus Rhemense Concilium, diu animum pungens; si in Campaniam irrueret, Rhemos odiosissimam vrbem exscindi posse, & euerti penitus contumeliæ locum; præterea cum Romano Pontifice iam conuenerat, pacatáque Germaniâ, sopitis bellis cæteris, ad nouum hostem sufficiebat omnia commoda. Igitur pactâ cùm Henrico societate, ingentem in Germania conscribit exercitum, Henrico in Normanniam transuecto, vt copias suas instrueret. Ludouicum apparatus fama non latuit;

Inde bellum in Francum. *Imperatore adiuncto.* *Ludouici apparatus.*

nec

LVDOVICVS

nec ipse segnior in conscribendo milite, ad repellendos hostes se componit. Implebant exercitum ducenta Francorum millia, quod fidem superet, tunc regno Franciæ tam arctè conscripto, nisi Sugerij viri sanctissimi id testimonio firmaretur; exercitûs partem Ludouicus Amalarico Monfortio tradit, quo Anglum retunderet, maiorem ipse in Germanum ducturus; erántque cum Rege clarissimi Proceres, Rodulphus Veromanduus, Guillelmus Aquitaniæ Dux, Fulco Andegauensis, affinitati præpollente officio; Comites Flandriæ atque Britanniæ. Nec ideo cessauit diuinam opem pius Princeps arcessere; curauitq; sacra Martyrum Dionysij & sociorum Lipsana è Mausolæo educi, & religiosè aris imponi: qui mos Christianissimis Regibus implorandi cœlestis auxilij; tum vexillum cœpit, quod Oriflammam dixerunt posteri, in eiusmodi vsus asseruatum, duxítque exercitum Lotharingiam versus. Sed victoria parta est nullo certamine. Henricus Imperator, magni exercitus fama perculsus, seu conscientiâ noxæ, quòd nullâ causâ moueret bellum tam graue, seu vindictæ flammam metu restinguente, viam retrò in Germaniam flexit, magnísque itineribus eripuit se pugnæ periculo. Ludouicus quanquam Duces ad inferenda in Germaniam arma incitarent, à persequendo abstinuit, fugienti pontem sternens; ratus securitatem præclarissimam regno victoriam. Nec secius Deo egit gratias quàm si vicisset, Martyrum capsas suis ipse humeris Mausolæo restituens, donísque variis pietatem testatus. Vitâ intra annum Imperator decessit; obseruátque Sugerius, hostes omnes Franciæ, in quos eo modo Martyrum Lipsana educta essent atque implorata, vertente anno diem clausisse; certo Sanctorum Præsidum in Franciam patrocinio, & clarissimo cœlestis opis miraculò. Interea irrumpebat ex Normannia Henricus cum Theobaldo Campano, viro pertinacissimæ rebellionis; sed à Monfortio pugnâ victus & pulsus est; & geminata Franco lætitia. Ita bellum Anglicum desiit; Angli imbecillitate & senio; & Franci ad alia plurimùm necessaria conuersione.

De Mõfort.

Et bellum conficit.

XV.

Ludouicus in Flandria.

Et primùm in Flandriam in pœnam atrocissimi sceleris euocatur. Carolus Canuti Regis Daniæ filius; Flandriæ Comes à Balduino testamento dictus, ditionem regebat magnâ laude iustitiæ & pietatis, Boni ob virtutes reportato cognomine. Is cùm acerbissimâ fame vexante Flandriam, recludi horrea, iustóque pretio annonam distribui, magnâ quorundam qui alienis malis ditabantur offensione iussisset, eorumdem coniuratione in templo occiditur; dextrâ abscisâ, cùm egeno stipem porrigeret, & excusso clauæ ictu cerebro; verè charitatis Martyr, & egentibus non annonam modò sed & sanguinem largiens. Ludouicus percepto parricidio, tum vt à reis reposceret pœnas, tum vt Comitem Flandrensibus daret, cum parte exercitûs quem nondum soluerat, Brugam contendit. Parricidarum pars maxima magno iustóque affecti supplicio; cúmque plures pro Comitatu Regem appellarent; is omissis cæteris, Guillelmum seligit, Roberti Angli filium, Henrici nepotem, ipsíque infensissimum hostem; ratus in nepote aggerem validum in patruum erigi. Nam inter vtrumque cùm inimicitiæ grauissimæ forent, Henrico Guillelmi patrem misero carcere macerante, erepto ipsi

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL 2.3.24

LVDOVICVS CRASSVS.

Angliæ regno atque Normanniâ; nihil Franci vtilitatibus præstabilius erat, quàm Flandros ab Anglia atque Normanniâ, tantâ odij mole discludere atque seiungere. Sed frustra consilium fuit. Nam Guillelmus Flandros cùm haberet superbius, euocarunt Theodoricum Alsatium, qui Guillelmo in Alosti obsidione occiso, postmodùm iuratâ Ludouico Regi clientelâ, securus ditionem obtinuit. Sed hæc ad Annales Flandrensium spectant.

Rex in Aruernos.

Ludouico hac expeditione perfuncto tranquillitas non fuit; in Aruerniam euocatus est, ad iura Ecclesiæ sancienda. Vexabat Claromontanum Episcopum Reginaldus Aruernorum Comes, ac impari certamine vis cum pietate Episcopum Claromonto deiecerat. Vir pius ad Regem confugit, conquerénsque iniuriam, ius humanum diuinúmque implorat. Rex haud prolatandum ratus, illicò exercitum in Aruernos ducit, Claromontum occupat, & Episcopo restituto, actóque in obsequium Comite, nullo sanguine victor legiones reducit; magno celeritatis quæ Imperatorum virtus est præmio. Verùm postquam amoto Rege timere Comes desiit, cupiditatem & odium renouauit; malè enim vi dedocetur scelus; redintegratis consiliis, & armatâ maximâ sociorum manu, iterum Episcopum deturbat, Claromontum inuadit, séque ad vim quam fecerat repellendam diligentissimè comparat. Querelis Episcopi Rex perculsus, gnarúsque instauratam audaciam non modicis inniti viribus, ingentem & ipse exercitum legit, non ad vnam modò prouinciam, sed ad regnum amplissimum perdomandum; euocatis in castra Comitibus Flandrensi, Andegauensi, & Britanno, & mediâ æstate, flagrantissimo æstu, quanquam dehortantibus Consiliariis, iámque annis grauior, (tantus ardor plectendi criminis,) in Aruernos contendit. Ferrandi montem, quæ vrbs propiùs Claromonto distat, exercitu cingit, vrgétque obsidione: nec obsessi desidebant ignauiâ, sed crebris eruptionibus fatigabant regios, variásque clades inferebant. Eas quia molestissimæ erant Rex vt propelleret, prouinciam dat Amalarico Monfortio, hostes vbi primùm erumperent intercipiendi, vt reditu intercluso cæteris exitus vetaretur. Rem strenuè confecit Monfortius; magno numero Aruerni eruperunt, & perrupto vallo, turbatísque castris, cùm ouantes referrent vestigia, intercepti in Monfortium inciderunt, à quo multi cæsi, capti quàm plurimi, pependerunt audaciæ pœnas. Nam captis ad cæterorum metum manus truncari Rex iussit, mutilósque in vrbem remisit, qui terrorem sociis pœnâ facerent, numerúmque augerent nullo auxilio. Eo supplicio ab eruptionibus deterritus miles; iámque vrbi deditio imminebat aut clades. At repente arma in vertice montium fulgent, magnúsque exercitus in conspectum datur. Quippe Guillelmus Aquitaniæ Dux euocatus à Comite Aruerno clientelam professo, magnis itineribus ad seruandum clientem profectus, aduolabat ad tegendam vrbem. Verùm è montibus speculatus numerosissimas Regis legiones, & munimentis castrorum perspectis, iam victoriæ anceps, verbis potiùs quàm armis pugnandum censuit. Hac mente nuntios ad Regem legat, qui reuerenter, admonerent; Comitem Aruerniæ clientem esse Aquitani Ducis: si quid is peccasset, primùm ad Aquitanum deferri querelas oportuisse: eam esse feudorum legem,

Monferrād.

Aruerni repressi.

Aruernis auxilia.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL 2.3.24

gem, ne ſupremus Dominus appelletur, medio prætermiſſo: ideò ſe veniſſe, vt à Comite cliente ius impetraret, pœnámque ſi quid foret noxæ exigeret. Si Rex non abnuat, id ſe præſtiturum in Comite, & controuerſiam ipſum inter atque Epiſcopum diremptūrum; incolumi regiâ dignitate, & illibato ſubditorum obſequio. Rex conditionem admiſit, ſeu quod iuſta & æqua videretur, ſeu quod pius Princeps ſanguini parceret: ſeu quod Aquitanum vincire beneficio cuperet, iámque ambiret hereditatem cum filia. Sic pacata omnia, ſoluti exercitus, reſtitutus Epiſcopus, tumultúſque grauis conſopitus.

LVDOVICVS CRASSVS.

Et pax data.

XVI.

Ab his turbis indulta Regi aliquantula quies, quam vt publicæ rei bono impenderet, more maiorum, Philippum è liberis natu maximum, Rhemis frequentiſſimo conſeſſu Procerum, adſtante Henrico Anglo in regnum cooptat. Effuſam lætitiam, vt res humanæ ſunt, improuiſus turbo confeſtim excipit. Garlandi fratres Ludouico chariſſimi fuerant; erátque is amor, fidei præmium & fortitudinis. Anſelmus & Guillelmus deinceps, Domus regiæ dicti erant Præpoſiti: quibus fato functis, ad Stephanum fratrem cum amore Regis deuoluta eſt dignitas. Is iam antè regni Cancellarius acceſſione tantæ dignitatis Aulæ inuidiam concitauit: eò maximè quod Eccleſiæ per ſacros ordines illigatus, ad munus militare longè ineptior videretur. Et beneuolentiâ Regis vtebatur impotentiùs, per ſuperbiam morum auctâ inuidiâ, & contemptu incendens, quos honoris ſpecie mitigaſſet. Stetit tamen in gradu: donec Reginæ inuiſus, quam ſtolidè tumens offenderat, ipsâ cum Proceribus admouente machinas, gratiâ tandem & Aulâ deiectus eſt. Nec ideò deiectus eſt animo: ſed ad Monfortium Ducem illum fortiſſimum, cui ſua neptis nupſerat, confugit, tentátque eius ope, clam appellatis Anglo & Campano, dignitati primæ reſtitui. Malum exoriens neceſſe fuit armis compeſcere. Rex Luciacum caſtrum, quod erat Monfortij, armatus obſidet: nec incruenta obſidio, Vermanduorum Comiti effoſſo oculo, & Rege ipſo ſaxi ictu læſo; caſtrum captum & dirutum: mox contracta pax; abrogata Stephano dignitas Palatina, & Infulæ Pariſienſes collatæ. Sic vtrique partium factum ſatis, & amotus prætextus inuidiæ. At cùm eiuſmodi pax nequaquam animos conciliaſſet: Rex odij pertinax, ſeu Reginæ impulſu, ſeu ſua ſponte, quòd olim chariſſimus, ſibi infenſiſſimos appellaſſet, Stephano faceſſebat moleſtiam: & cùm Stephanum Archiepiſcopus Senonenſis defenderet, & in ipſum iracundia Regis inflammatur. Odio Rex prætexebat, quod Stephanus caſtrenſem militiam detrectaret, quam multis retrò annis Epiſcopi plures obiiſſent: nec admittebat Clericatûs excuſationem. At Stephanum tuebantur, non modò Senonenſis, ſed Franciæ omnes Epiſcopi; quòd de potiſſimo iure ageretur, Regíque minabantur palam: quin & Bernardus Abbas Clareuallenſis, ſanctitudinis famâ percelebris, ea de re Ludouicum acerbè increpuit, & apud Honorium II. Pontificem Maximum grauiter queſtus eſt, quòd in Regem propenſior, dignitatem Eccleſiæ prodere atque deſerere videretur. Diúque hæc contentio tenuit, donec, quod prænuntiatum à Bernardo volunt, magna calamitas Regem ad diuerſa conuertit. Philippus filius Rex inauguratus, cùm

Rex Philippum coronat. Anno 1126.

De Garlãde.

Turbæ ob Garlandum.

Philippi coronati mors.

LVDOVICVS CRASSVS.

in Parisino suburbio equitaret, porcus prætereuntium turbâ conterritus, in vici alteram partem præcipitanter incurrens, in equum Regis incidit, implicitúsque cruribus sternit quadrupedem, Princeps equi mole obtritus, haud multò post obiit. Regi summo luctu defleta mors; tam leui casu obruente spes tantas, & inter domestica acerbissimum funus inferente. Sed & hunc dolorem noua conuersio mitigauit. Innocentius II. Honorij successor, cum à Petro Leonis Pseudopontifice Româ atque Italiâ pelleretur in Galliam Pontificum portum & asylum confugit. Cluniacum venerat: cùm Ludouicus vocato Stampas Antistitum cœtu, & Bernardi prærogatiuam sequentibus omnibus, de Innocentio admittendo, & Anacleto repellendo; ita enim Petrus appellari voluerat, ad excipiendum Pontificem admouet curas. Venienti occurrit ad S. Benedicti ad Ligerim, cum vxore & liberis, & pro auitâ in Romanam Sedem pietate, procumbens ad Pontificis pedes, sua & totius regni officia profitetur. Idem officium Innocentio Henricus Anglus apud Carnutes præstitit. Exceptis gratulationibus Pontifex Concilium celeberrimum Rhemos euocauit: in quo ab Galliâ, præter Aquitaniam, ab Hispaniâ, Germaniâ, atque Italiâ, Episcopi omnes, damnato Anacleto, Innocentio hæserunt, Bernardi operâ indefessâ. Eodem in Concilio, Ludouicus filius, summa Regis voluntate, ab ipso Pontifice inauguratus est: mox ad discrimen patris Iunior dictus, quæ appellatio in regnante perseuerauit. At pater posteris Crassi cognomine innotuit, ob crassitiem corporis & obesitatem: iniquâ sanè appellatione, quæ tot virtutibus prætermissis, vnam corporis formam designauit.

Innocentius in Franciam venit.

Anno 1131.

Ludouicus Iunior coronatus.

Crassus vnde dictus.

XVII.

Eleonora Ludouico nubit.

Guillelmus Eleonoræ pater.

Ludouico in regnum assumpto adsciscenda erat regni consors & tori; præclara eam in rem illuxit occasio. Guillelmus Aquitaniæ Dux, eo nomine nonus, omni criminum genere luculentus, solus in Gallia Anacleti partes tuebatur. Ad hunc Bernardus patrator ille miraculorum profectus, cùm momentis rationum immutare peruicacem animum neutiquam posset; nouo pugnæ genere hostem aggressus, prælato sacratissimo Christi corpore, increpitánsque verbis minacibus, sic infregit hominem & cótriuit, vt Guillelmus non modò Anacletum desereret; sed quæ Gratiæ pugnantis victoria, vitia in quibus consenuerat detestatus, seriò criminum pœnitens, statuerit proiecto imperio, ad S. Iacobi in Hispaniam peregrinari, vitámque reliquam in spontaneis præteritorum criminum pœnis exigere. Eo consilio, vt prouinciis quas regebat amplissimas prouideret, Eleonoram è filiabus maiorem, vel vnicam, cum luculenta Aquitaniæ dote Ludouico Iuniori innuptam offert. Regis voto flagrantissimo occurrebat; itaque missus in Aquitaniam Ludouicus; & Guillelmo iam in Hispaniam profecto, frequentissimis Aquitanis summóque plausu celebratum coniugium. Quid Guillelmo contigerit; an obierit in Hispania, vt ad Ludouicum relatum est; an sanctè obscurus afflictato ærumnis corpore diu vitam produxerit, relinquo aliis discutiendum, qui Annales, vel Aquitanicos, vel sacros scripserunt. Sanè constat Ludouico sponso, inter festa nuptiarum gaudia, nuntiatum obitum Ludouici patris. Hic ærumnis quàm annis grauior, nam sexagesimum implebat, alui profluuio desiit viuere; piè vt decebat piissimum

Ludouici Crassi mors.

Principem.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL 2.3.24

Principem. Statuerat animo apud S. Dionysij coronam deponere, Benedicti vestem induere, ac Monachum profiteri, sed morbo vetante propositum, quidquid pecuniæ & supellectilis erat, locis sacris atque egentibus erogauit; dein obitis magnâ cum religione Sacramentis, tapetio humi strato aspersóque cineribus deponi iussit elanguidum corpus; & in hoc demissionis Christianæ theatro, mortalitatem ludens emisit animam. Magnis haud dubiè annumerandus Principibus, sic ab arctissimis regni primordiis sese explicuit, regnumque filio pacatum & propagatum commisit. Plures præter Regem reliquit liberos; & quanquam non sit animus Regum sobolem accuratius persequi; hic tamen Philippi memorandum facinus non omiserim. Ille à Patre Ludouico ad Ecclesiæ sortem adscriptus, iam Archidiaconus Parisiensis, vacantibus Infulis, ad eas totius cleri populíque suffragiis cooptatus est: verùm is admirabili modestiâ, præclaram dignitatem in Petrum Lombardum contulit, famâ celebrem; ob sententias Theologiæ in vnum digestas; doctrina & pietate digniorem professus: vt eo facto digniorem nescires, an qui daret, an qui reciperet.

LVDOVICVS CRASSVS.

Philippi Clerici modestia.

XVIII. LVDOVICVS IVNIOR nomine VII.

Turba inter Regem & Pontificem.

Ludouicus Iunior, renuntiato Patris fato, postquam Aquitaniam ad securitatem composuit, cum Eleonorâ per flagrantissimos Augusti æstus Parisios venit; & vt fit luctu illicò in gaudium verso, regni curam capessit. Fluebant ad votum omnia, cùm ex prosperitate superbia, ex superbiâ Turbæ coortæ sunt, ingensque discrimen. Alberico Bituricensi Archiepiscopo emortuo popul[illegible] [illegible] quemdam Regi gratum substituerat; contrà Innocentius Pontifex, abrogatâ populi electione, Petrum nominauerat. Inde Pontificem inter & Regem, singulis electum suum tuentibus, grauis dissensio. Inde Theobaldus Campaniæ Comes se in eam immiscuit; nam Petrum Bituricensibus electum excepit, opem pollicitus, & specie religionis, rebellionis animum obtegens. Accessit quod auersos animos magis impelleret. Erat Eleonoræ Reginæ soror Alisia, ex impari matre vt colligo; eam Rex collocat Rodulpho Veromanduo, suo affini, notæque fidei: Et quoniam Rodulphus iam illigabatur priori coniugi, eandem Rex abdicari curat, quorundam Episcoporum assensu. Repudiatam Theobaldus tuetur, erat ipsi consanguinea, susceptáque causa, grauiter apud Innocentium de facinore Regis conqueritur. Innocentius eam in rem Iuonem Cardinalem in Franciam legat; qui causâ cognitâ Petrum dignitati restituit, Rodulphum anathemate illigat, totúmque regnum sacris interdicit. Ludouicus vindictæ impotens, quam minus in Pontificem posset exerere, in Campanum effundit, armatúsque Campaniam sæuissimè diripit. Nec quæ erat indignâtis ferocia, locis sacris parcitum; vastata omnia sacra & profana; memoratúrque facinus furoris præcipitis: cùm Victoriacũ Rex expugnasset, iussisse flammis subiectis incendi Ecclesiam, in quam plebs misera ad mille quingentos vt in asylum confugerat; quo igni sacrilego tam spirantes Dei imagines quam pictæ arserũt. Postquàm Regis furor expletus est aliquantũ, & rationi interluxit, inspectâ grauitate noxæ Princeps adolescens, (& mœsti Aulicorũ vultus loquente silentio factum incusabant) adeò exhorruit culpæ fœditate, præsertim vrgẽtibus increpatoriis Bernardi litteris, vt animum in

Vitry.

Regis pœnitentia.

LVDOVICVS IVNIOR.

mœrorem planè abiiceret, nullaque re præter luctum molestúmque tædium afficeretur. Alunt extrema vitium; modus virtutis est: ideò lugenti adhibendum solatium fuit; nec aliud quàm à Bernardo, Suadæ diuinæ efficacissimo oratore. Is fomentis cœlestibus ægritudinem leniebat: *Humanitatis esse delinquere, delinquentium resipiscere; nullam esse noxam cui venia sua non prompta sit; ideo Deum humano in corpore necem pertulisse, vt sperare auderent homines: quid ageretur mortalibus, si primùm peccantem pœna exciperet? Interminatã esse misericordiam Dei, qui & iustos amaret, & reis parceret vt amarentur.* Eiusmodi verbis extenuatus animi dolor est: & vt omnia coalescerent, ad Campanum Bernardus aduolat, quò iniuriæ sensum obtunderet, flammámque vindictæ: Campano mitigato, faciliùs venia ab Pontifice impetrata; restitutæ res sacræ Regi & regno; Petrus Antistes Bituricensibus datus; & dum animos pœniteret priorum, instituta res magni momenti gloriæque immensæ. Ea Ierosolymitana expeditio: quam Ludouicus Francorum Regum primus suscepit, arduo sanè religionis exemplo.

XIX. *Ludouicus in Palæstinã proficiscitur.*

A Godefredo Bullionio tres Reges deinceps Ierosolymitanum regnum tenuerant: Balduinus I. Balduinus II. & Fulco, & quæ rerum humanarum sors est, à prima virtute & pietate Christiani degeneres, à Saracenis grauissima detrimenta passi erant. Fulco vitâ concesserat, regnúmque pro liberis Melisenda vidua administrabat: regimine vt in femina propè precario, & Procerum commodis nutibúsque obnoxio. Inter hæc Saraceni Noradino Duce Edessam ceperant, vrbem validam, & propugnaculum Solymæ, ipsique imminebant ferociter, nisi firmis erigeretur auxiliis. Ea vt poscerent, missi Legati ad Pontificem Eugenium III. cuius auctoritate tam Imperator quàm Franciæ Rex ad honestissimum & necessarium bellum agerentur. Vix Romam Legati venerant, cùm vulgata Legationis causa per Europam, & omnium auribus Palæstinæ clades insonuerunt. Ludouicus qui in illâ ægritudine animi, priuato voto petendæ Solymæ obstrinxerat se, Proceres tam sacros quàm profanos euocat, & participato consilio, ad suscipiendum religiosum bellum adhortatur. Vno omnes consensu Bernardum consulendum respondent: quod sanctissimo viro tantâ in re videbitur, se contentione omni impleturos. Placet conditio, Bernardus consulitur: ille priuatam in re eiusmodi excusans sententiam, Romanum Pontificem veritatis fontem Deíque interpretem appellandum censet. Sic appellatus per Legatos Pontifex, non modò probat consilium, sed Bernardo omnem auctoritatem delegat, quâ Francos & Germanos ad sanctissimam expeditionem commoueret atque impelleret. Eo animo celebratum Carnuti Concilium, in quo frequentissimi Galliarum Antistites, præsente cum Proceribus Rege, bellum sacrum decernunt, eiúsque agendi, quod mirum, assensu omnium, curam Bernardo committunt; eúmque Ducem & Prætorem summum constituunt: tantùm vel inter tubas & tympana sanctitas pollet. At Eugenio visum satis, si Bernardus vnum Tubæ munus susciperet, curâ belli reliqua ad Regem traducta. Quod & præstitit incomparabili ardore vir sanctus, verba prodigiis operum fulciens; tot patratis miraculis, vt maximum sit, tam sancta & præclara initia in tam turpem exitum

tum desiisse. Sed non eò collimat diuina mens quò humana; & quæ iactura mortalibus, Deo sæpe lucrum est. Ab hoc Concilio conuentum Procerum Verelaci indicit Rex, in quo ipse, vxor Eleonora, multíque Nobilissimi, à Bernardo Crucem sanctam suscipiunt, emisso peregrinationis voto, quos tanta multitudo populi æmulata est, vt referente ipso Bernardo, exhaurirentur vrbes & oppida: vnæque feminæ superessent in Francia. Nec à subito impetu aberrabat prudentia; nam in Francia & Germania pacata omnia & tranquilla; Anglia suis occupata dissidiis, paritérque Hispania, securitatem præstabant; si qui è Francis ancipites forent, ij cum Rege Crucem admiserant: erátque gloriosissimum genti, instaurare veterem gloriam, & Christianæ fidei propagationi iucumbere: quin futurum vtilitati, si Nobiles plebemque ad noua consilia semper expeditos, longinquum bellum detineret atque absumeret. Incensis Francis, ad Germaniam Bernardus properat, Conradúmque III. nomine Imperatorem conueniens, eodem incendio bellicosissimam gentem inflammat. In Francia & Germania comparabantur ardenter omnia: iámque Conradus cum innumerabili exercitu iter inceperat, per Hungariam atque Bulgariam Constantinopolim versus, numerabátque in equitatu septuaginta hominum millia: nam peditum, ne fortè supra fidem foret, non initus est numerus: cùm Ludouicum Eugenij in Franciam aduentus tantisper moratus est. Ab Arnaldistis Hæreticis Romæ præpollentibus, qui nomine Politicorum Pontificia iura violabant, depulsus Eugenius, in paratum perfugium, tutúmque propugnaculum, hoc est in Franciam, contulerat se. Ab Rege Parisiis perhonorificè exceptus, & pro maiorum piâ consuetudine, dum Gilberti Porretani Pictauiensis Episcopi corrupta dogmata, & Henricianam in Tolosatibus hæresim, indagat & damnat; bellum in ipsâ Franciâ corruptoribus animorum indicens; Ludouicus proficiscitur. Posteaquàm accessit ad Dionysij sacram ædem, facultatem belli à Martyribus flagitans, accepítque peregrinantium Baculum, & vexillum in eiusmodi expeditionibus celebre; quam Oriflammam diximus; erátque vexillum Dionysianæ Ecclesiæ; rectâ viâ per Germaniam atque Hungariam Constantinopolim exercitum ducit; aliquantò minorem Imperatorio, si equitem numeres, at non imparem pedite; armatis etiam feminarum turmis, & imbellem sexum religione vincentibus. Sugerio Abbati sancti Dionysij commissa regni administratio, probatissimo viro & singulari prudentiâ.

Lvdovicvs Ivnior.

Anno 1147.

XX. *Ludouici per Asiam iter.*

Ludouicus Augusto mense profectus, incolumi exercitu Constantinopolim venit, & exceptus ab Imperatore Manuele Comneno pro merito dignitatis, transmisso freto, perrexit in Asiam, Imperatoris copiis, vt conuenerat, adiuncturus suas, stupendóque exercitu hostem obruturus. Sed tanta consilia quò propiùs admouebantur ad exitum, eò difficilius regebantur. Et Conradum primò excepit calamitas. Is cùm Manueli vno Imperatoris titulo suspectus foret atque odiosus (quanquam sorores Berengarij Luxemburgi Comitis filiæ vtrique nupsissent) postquam omne incommodi genus pertulit, fidémque Græcam suo damno expertus est, frumento vel malignè præbito, vel gypso farinæ immisto, ad morbos vulgandos; tandem

LVDOVICVS IVNIOR.

expedito milite in Asiam transiit, datis à Manuele, viarum ducibus. Ij summâ perfidiâ, cùm in Lycaoniam opulentam atque vberem regionem exercitum ducere oporteret, in Cappadociæ montes asperrimos atque incultos abducunt copias; lusumque variè Imperatorem, posteaquam miles magnam partem absumptus inedia erat, fuga deserunt atque destituunt. Conradus inops consilij, locorúmque ignarus, dum fidem Græcam incusat, ecce noua calamitas cum asperitate montium luctantem excipit. Saraceni magno numero conflato exercitu, Paramo Duce, occupatis montium faucibus, improuisi imminent, viámque præcludunt. Perturbatis Germanis, perditísque victus penuria, vnus patebat exitus, si vestigia retrò conuerterent; spésque erat occurri posse Francorum copiis, quas penetrasse in Asiam Conradus fama acceperat. Eo consilio signis conuersis Germani redeunt. Verùm hostes perspecta re, in extremas turmas impetum faciunt, conturbant ordines, fusósque disiiciunt, & in palantes magna clade grassantur. Iámque in fugam totus exercitus agebatur, cùm Saraceni in impedimenta delati, effunduntur ad prædam, hostiúmque obliti, direptioni incumbunt; datum interea Germanis spatium colligendi se, & tristes famis atque ferri reliquias educendi è montibus. Sic vt in naufragio, iactura mercium saluti consultum, & obiecta hostibus impedimenta. Germanis in planitiem fusis Franci occurrerunt; Rege ipso cum delectis Proceribus inter ipsos montes præcurrente; nec vsquam inter fratres maiora beneuolentiæ signa; Principes mutuis adhæsere amplexibus; Germanus omni solatij genere recreatus; suauissima calamitatis affluentísque copiæ societate. Imperator vt exercitum supplementis reficeret, reuersus est Constantinopolim, Regi pollicitus sequuturum se, vbi primùm copias & milite & necessariis rebus instruxisset; indecorum ratus, Imperatorem Romanum, appendicem esse militiæ, aliísque auspiciis hostem profligare. Rex Epheso in interiorem Asiam penetrans, Mæandrum vsque illibatis armis peruenit. Est Mæander celeberrimus in Æolide fluuius, crebris flexibus subinde curuatus, sed præaltis & asperis ripis, iuges aquas trahens; frequentibus Cygnis in crystallo natantibus; vt ad incolarum delicias fluentem dixeris, & per agros sparsum ad fecunditatem: tunc voluptatis illicium belli necessitas ad ferociam Martis traduxerat. Altera ripa quæ spectat Ephesum peruastata, solitudinem squallidam præferebat; altera armis inhorrescebat, Saracenorum exercitu transitum amnis arcente. Hærebat Francus, profundo alueo, & vadum nullibi aperiente; sed quia fortitudini nihil imperuium, tentato per omnem alueum fluuio, tandem vadum repertum est, quanquam incertum & inexploratum; statímque magno impetu Franci in aquas effusi, iniquo in loco prælium conserunt. Appetiti barbarorum telis, iaculantium è superiore ripa quasi ex aggere, per suorum strages & cruentum amnem euadunt; ac demùm ad oram appliciti sub grandinem Sagittarum, admoti ad pugnam, longis hastilibus barbaros feriunt. Admota pugna victoriam dedit. Intecti plerumque armis Saraceni, ad inferendam quàm repellendam necem aptiores, toti ad vulnera patebant, lanceísque confixi, iam irrito iaculorum vsu, sternebantur passim; sed vbi Franci ripam conscenderunt;

Pugna ad Mæandrum.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL 2.3.24

runt; tunc deturbati atque trucidati; strages circumlata, & inuecta miseris fugæ necessitas. In fugientium castra victor immissus est, quæ dum opulentissima diripit, nec armis grauior celeritatem fugæ assequitur; victi plerique saluti consulunt, belli vicibus haud multò post referendis. Castris direptis, Laodiceam proximam vrbem victor ingressus est, datóque ad curanda vulnera spatio, & comparatâ annonæ copiâ, Rex cum exercitu vltra contendit.

XXI. *Francorum clades.*

Barbari interea ex trepidatione reuocati, nouísque aucti copiis, non ausi palàm Francos lacessere, carpebant latera, præstolantes si qua se daret eluendi probri occasio. Nec eam plurimùm Francorum securitas distulit. Incedebat bipertitò distributus exercitus, magno in Saracenos contemptu, quod victoribus frequens, potissimùm Francis. Primum agmen ducebat è Proceribus vnus, suo quisque die, ponebátque tentoria, in loco quem commune consilium designasset; dum postremum agmen incederet, quod Rex ipse agebat. Ducebat sua sorte primum Godofredus Ranconius, erátque in via mons obiectus, cuius in vertice cliuóque gemino ex sententia Procerum collocari castra oportebat. Maturè ad montem peruenit, die nondum prouectâ, & vltra montem diffundebatur in amœnos campos planities; cuius suauitate illectus, eò copias ducit: ratus postremum agmen facilè insequuturum; futuráque in lucro, properationem viæ, & hospitandi commodum situm. At posterius agmen à priore intercapedo longa disiungebat; quod cum fugisset Ranconium, non fugit Barbaros; nam ij extemplo vacuum montem insidentes, taciti præstolantur agmen postremum. Lento gradu incedebat, die iter emetiens; & existimabat socios esse qui montem implerent. At ecce dum incauti propiùs subeunt; clamor, tumultus, pugna exoritur: effusâ telorum procellâ ingruunt Barbari: tum primis cæsis, turbatísque ordinibus, inuehuntur in aciem: nactíque confusos, armis intectos, qui hostem ne cogitatione quidem præsentirent, facilè in fugam agunt. Tumultum augebat rerum inscitia: cùm ignorarent Franci, à quibus peterentur, quid primo agmine factum, nox appeteret, & terror hostes à tergo fingeret. Mox tota in Regem incumbit vis prælij: circa eum frequentissimi Nobiles stipauerant se, & Gallica fortitudine sub Principis oculos dimicabant. Nec ipse cessabat otiosus inspector, sed munus Imperatoris obiens militisque, voce & dextrâ promouebat pugnam. At virtutem obruente numero, cùm fortissimus quisque cecidisset; iámque diem nox clauderet, Rex comitantibus paucis viam manu per circumfusos hostes conficiens, ignotus ad cacumen montis euasit: iámque abiicienti salutem noua spes illuxit: ignes perspicit in subiectis campis, eorúmque ex modo atque ordine primum esse agmen, quod integrum foret atque illibatum, coniiciens; instaurato animo, antequam illucesceret, ad suos incolumis, suæ ipse salutis artifex, cum paucis peruenit. Castris illicò gaudium mœrórque oboriuntur: gaudere omnes ob seruatum Regem; at pro fratrum iacturâ mœrore singuli, luctúque affici: hic fratrem, hic parentem, hic filium, vnius intercapedine noctis ereptos lugebant, suámque sortem ac temerariam incusabant ignauiam: quod pugnando socius nec commodare

Geoffray de Rancone.

LVDOVICVS IVNIOR.

dare, nec commori licuisset. Saraceni patrata strage continuerunt se: haud ausi primum agmen impetere, postquam locus fortitudini vnus, nullus fraudi esset. Et ipsi Franci lucro apponentes, quod pars exercitus superesset, in Pamphyliam conuerterunt iter, & superatis difficultatibus plurimis, Attaliam vrbem Pamphyliæ tenuerunt. Rex curatis corporibus, diuisit exercitum, dein equitatum cum Proceribus imponit nauibus, iusso pedite per Ciliciam penetrare in Syriam: ipse cum nauibus è Pamphyliâ soluens, prosperâ nauigatione ad Syriæ littus classem appellit. Distabat à littore quinque admodùm leucis Antiochia, quam ipse destinabat inuisere, tum suâ tum vxoris gratiâ, & si expediret Christianæ rei, iis in locis arma impendere.

XXII. *Rex Antiochiam venit.*

Erat Antiochia iam à primis temporibus Syriæ nobilissimæ prouinciæ caput, ad Orontem posita, sub Amani montis radicibus, prima Christianorum sedes atque perfugium, imò tanti incunabula nominis. Hæc à Raymundo Principe regebatur, Guillelmi Aquitani fratre, eodémque Eleonoræ Reginæ patruo: quippe iam à Bullionij expeditione Raymundo Tolosano Antiochia cesserat, eiúsque imperium deriuatum ad posteros, delatum erat ad Raymundum Aquitanum, ductâ in sponsam herede filia. Effuso gaudio ab Raymundo exceptus est Ludouicus, Proceres Nobilésque in vrbem admissi, luxúsque Syriæ ob nouos hospites reuocatus. Raymundum incitabat affinitatis regiæ dignitas, tum vtilitas sua; sperabat enim Franci ope propagaturum se limites suos, publico auxilio curaturum rem suam; erántque vrbes proximæ quæ inflammarent cupiditatem, Cæsarea & Heliopolis. Eamobrem ad retinendum Regem animum applicat; *docet belli nullam illustriorem esse materiam, quàm Palæstinæ libertatem: eò tam longinquam peregrinationem susceptam: eò tantùm ærumnarum exhaustum: eò fratrum affiniúmque sanguinem fusum. Porrò in Syriâ Palæstinæ compedes cudi aut solui: oppressâ Syriâ, sanctissimam vrbem perituram, permansuram seruatâ. Eam vnam viam ad immittenda subsidia, Ciliciæ fauces pertinere ad Syriam, commodos portus vrbésque maritimas in eâ esse: Arabiâ, Ægypto & Mesopotamiâ potientibus hostibus, quid reliquum Palæstinæ, nisi occumbere? Quare Saracenos depellat à Syriâ Ludouicus, expugnet vrbes Christianis infestas, viam Sanctæ vrbi aperiat, inspecturus soluta vincula Palæstinæ, nihilque admodùm superesse, præter gloriam vsúmque victoriæ.* Iis Raymundus Eleonoræ preces adiungebat, quæ blandimentis & lacrymis oppugnabat coniugem, vt patruo gratificaretur. At quæ ars ad retinendum videbatur potentior, ea efficacissimè dimittebat. Siquidem Ludouicus Reginæ impudicitiam senserat, solutos mores, licentiam vitæ, pudorem depositum, thalamíque iura violata, colligebat iam, aut suspicabatur; erátque fama per Aulam vulgata, Eleonoram Saladino cuidam formoso iuueni sese permittere, & turpissimum inire cum adolescente commercium. Rex igitur vxoris fraudem repellebat industriâ; *peregrinationis metam Ierosolymam esse: non emissum votum vt pugnaret in Syriâ, ad vrbem sacram susceptam expeditionem, postquam voto sat factum fuerit, conuersurum se arma, quò Christiana res & commune bonum impellerent.* Eadem insinuabat Raymundo, voti necessitatem

LVDOVICVS IVNIOR.

tem obtendens, prætexebátque Imperatorem, qui nuper Ierosolymæ exceptus, se operiretur ad communicanda consilia, armáque vno consilio promouenda. Et verò Conradus hyeme transactâ Constantinopoli, refecto exercitu, Ptolemaïdem classe tenuerat, venerátque Solymam, effuso Christianorum plausu & gaudio. Inter hæc omnem moræ nexum legatio Balduini Regis abscidit; orante Fulcherio Patriarchâ Legatorum principe, vt Rex nihil statuat, donec vrbem sanctam inuiserit, iam præiudicasse Imperatoris aduentum; veniat Rex potentissimus, corámque perspectâ re, in quam partem opus bello sit æstimet. Rex Legato audito profectionem indicit; nec leuiter in abducendâ coniuge laboratum; ea quippe libidinoso æstu succensa, eò impudentiæ venerat, vt Regem sequi abnueret, incestas cum eo professa nuptias, ob affinitatem; Raymundo haud dubiè neptem confirmante, vt Regi vel aliquam moram iniiceret, vel abeunti ignominiam faceret. Momentum enimverò Ludouico perarduum, & anceps in quam partem se verteret; nam vel vxori soluendum erat frænum libidinis, vel probrum thalami abdicatione coniugis reuelandum. Abducendam itáque Reginam censuit, mediúsque minitantem inter & blandientem, factâ spe reditus, auellit impuram feminam, & rebus publicis vltionem præuertens, cum exercitu Ierosolymam venit. Postquam religioni abundè factum est, vt in communem rem consuleretur, & aliquod existeret expeditionis operæ pretium, calculis omnibus constitutum, vt Damascus primùm expugnaretur. Expugnationem haud perdifficilem, gloriosam fore, & vtilissimam. Vrbem tametsi validam & munitam, à gemino exercitu, æmulandi aculeo, viribúsque integris, posse obtineri; famam victoriæ bello reliquo prærogatiuam fore, & à visceribus Syriæ si Barbari amouerentur, tutam in posterum atque incolumem Palæstinam, iter peregrinantibus liberum, vrbésque cæteras sponte ruituras.

XXIII. *Damasci obsidio.*

Est Damascus Syriæ caput, & orientis opulentissima ciuitas, emporium Saracenorum vberrimum & munitissimum, mercaturâ celebre, & instructissimum milite. In apertâ camporum planitie, ad radices Libani surgit, irrigata fluuiolo, cui nomen Chrysorrhoas; vnde vrbis opes, securitas atque deliciæ. Nam ab aquis maximè præstantissima temperatura chalybis oritur, vnde Damascenienses, aliáque opera famæ clarissimæ, & pelles animalium eodem liquore subiguntur egregiè, vt conclusus pomœrio amnis cuique sit ciuium pro fœcundo agro nec emissus muris prodesse desinit, deductus in alueolos, hortorumque septis irriguus, tantâ frugum, florum arborúmque copiâ, vt in ea maximè regione Deum primo Homini posuisse sedem opinio sit. Et securitatem hîc voluptas præstat; quippe hortos in sex milliaria diffusos, plures Arces dixeris; nam valida sepimenta, fossæ, aggeres, riui, turres bitumine illitæ, priuatos agros muniunt, & impeditissimæ variis anfractibus viæ, vt se explicant ciuibus atque euoluunt, sic peregrinis atque extraneis inexplicabile iter obiiciunt. Et verò his munimentis confisi incolæ, murum ea parte nullum erexerant, in oppositam collatâ omni arte & diligentiâ. Nihilominus Christiani in eam partem quæ munitissima videbatur conuertunt impetum; seu agri amœnitate illecti; seu loci

LVDOVICVS IVNIOR.

opportunitate, ponendis per aquas feracissimásque arbores castris; seu præferoci bellantium animo, ambientium periculorum grauissima. Ergo statim in conseptos hortos vis directa. In agmen tergeminum dispertitus erat exercitus; agebat primum Balduinus Rex Iorosolymitanus, Ludouicus alterum, Imperator postremum. Ad oppugnationem irrumpitur: nec Saraceni se propugnant ignauiter; suis tecti munitionibus magnam stragem edunt, & sagittis pugnacissimum quemque confodiunt; ita primo agmine quod constabat è Syriacis pulso, secundum progreditur: id Franci conflabant, qui maiore audaciâ quàm fortitudine, postquam impetum primum exhauserunt, magnâ itidem clade repelluntur; Antiocheno otio emolliti haud dubiè, & iam ante voluptatibus victi quàm armis. Germani supererant, integrum agmen recensque viribus; ij porrò æmulatione succensi, vt vno prælio Francos hostes veteres, & Saracenos simul profligarent, fortissimè irruentes, sub imbre sagittarum, ad hostem euadunt, iam prioribus præliis fatigatum, & abrupto respirandi spatio, deturbatis aggeribus, occupant hortos, fugatósque barbaros in vrbem compellunt. Eo facinore nutabat ciuitas, iámque Saraceni fugam cogitabant, capíque poterant, si victores institissent victoriæ; sed cùm illis exarmasse vrbem sat foret, & eorum quies trepidationem hostium pelleret; barbari pauore discusso, intercluso trabibus saxísque aditu, erigunt aggerem, vallúmque pro muro turribúsque obiiciunt. Cætera liuor prosperitatis comes perturbauit. Iam inter Conradum & Ludouicum conuenerat, vt capta vrbs Theodorico Flandrensi Comiti traderetur, haud dubiè paruo negotio expugnanda. Ideò Syriacos incessit inuidia; opulentam prædam Latinis cedere, sibi præter ignominiam & cladem super nihil esse; repellendos socios, qui in se commodum omne deriuarent, nec ærumnarum consortes in præmij partem admitterent. Hoc consilio Damascum affirmant inexpugnabilem, ea parte quâ expugnarant propemodùm; longè commodius ab oppositâ capi posse; murum quidem obiici turresque in speciem, sed in aperto omnia posita; nullum insidiis locum, non riuos, non fossas, non aggeres superandos. Cùm hæc Balduinus ingereret, perfecit vt oppugnationis locus mutaretur, & imprudentissima stoliditate horti iam capti relinquerentur. Et forsitan Francis id gratum accidit, quibus Germanorum laus molestiæ esset, & si parte aliâ vrbs expugnaretur, suum elui probrum, ac æmulorum gloriam deteri, haud arduum videbatur: saltem capta vrbs vnius Germaniæ trophæum non foret. Ita mota castra, & in oppositam partem traducta. At breui liuor prauúmque consilium suos fœtus enixa sunt. Inspecta propiùs munimenta, arenosum solum & infœcundum, annonæ difficultas in dies grauior, dissidium inter duces serpens; cùm Latini Syros proditionis arguerent, hi Latinos ignauiæ, qui detrectarent oppugnationem; ea simul omnia spem deiecerunt, soluerúntque magno Christianorum probro obsidionem; pulcherrimo ingressu, fine turpissimo; tantùm interest exordium inter & exitum. Conradus paulò post in Germaniam soluit, deduxítque tanti exercitus vmbram inanem: Ludouicus in Palæstina annum præterea exegit, in barbaros pugnans, sed leui-

Obsidio soluta.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL 2.3.24

bus, nulliusque momenti præliis; donec detritis penitus copiis, Ducibusque expeditionis vanæ pertæsis, coactus est reportare tristes belli reliquias. Eóque euanuit tantæ expeditionis nomen & gloria, vt suâ dumtaxat memorabiles clade, bellicosissimæ orbis gentes, nullo facinore, nullâ laude, domum pro gloriâ probrum retulerint; nempe Deo aliter quàm mortalibus visum, placúitque Syria bustum Christianorum, vt quam ipsi gloriam in terris ambirent, obtinerent in cœlis. Ludouicus dum tranquillo mari nauigat, in Græcos Piratas incidit, iámque abducebatur, cum ab Georgio Rogerij Siciliæ Regis legato, ea maria instructissimâ classe percurrente, receptus & restitutus est libertati; Franciæque redditus, velut à naufragio.

LVDOVICVS IVNIOR.

Rex in Franciam reuertitur.

XXIV. *Eleonoram abdicat.*

Tot exhaustis periculis, foris pacatis omnibus, intus molesto aculeo pungebatur. Vrebat animum libido coniugis, pudor abiectus, probrum inuectum, & thalami sacra violata; iámque flagitij grauitas patientiam penè absumpserat. Erátque dignum vindictâ facinus; nisi Regis animum sua ipsa indoles, & Reginæ vterus mitigassent. Quippe Eleonora prægnans, si marem pareret, fœtu optatissimo & hactenus desiderato, deletura ignominiam, & receptura amorem coniugis videbatur; prono Rege ad veniam, & ambiente momenta vt parceret. Partus itaque qui rem decideret expectatus. At is vbi in deteriorem sexum inflexus est; Deo prouidente, ne Reges Franciæ natalium dubio laborarent in posteris: tunc euanuit spes, excitatus est dolor, & recrudescente probri memoria, vindictæ cupiditas exsurrexit. Qui tamen erat Ludouici animus, in indulgentiam propensissimus, cùm abs se pœnam impetrare non posset flagitio, satis esse censuit, si ipsum amoliretur à thalamo, pudorémque restitueret probro ablegato. Quare tacito crimine, pro soluendo coniugio euocauit Episcopos, edoctósque contractum inter affines coniugium, nullâ Pontificis facultate, haud ægrè impulit vt resoluerent vinculum, quod nullo iure legitimo vinciebat. Nec dissentiebat Eleonora, id Antiochiæ iam contestata; nec occulebat auersum à Rege animum, querens se haud Regi nupsisse, sed Monacho; in tantam audaciam proruperat scelus, vt castissimus Princeps, & supra omne fastigium positus, pro Monacho impudenti feminæ haberetur. Soluto coniugio, Rex Eleonoram dimittit, dotémque restituit, enimverò amplissimam, Aquitaniam cum Pictonibus; nullâ re opulentior, præter duas filias quas ex eâ susceperat. Eo loci prætermittere non possum scriptorum querelas, optimum Principem incusantium, quod vxorem indemnatam dimiserit, & amplissimam hæreditatem à regio fisco absciderit. Nam vt fatear vbertimas illas prouincias fuisse dignas Regis cupiditate, & peccatum politicè dum restituuntur; sanè Ludouici abstinentissimum facinus memorabile est; parcebat pudori thalami famæque regiæ, pœnam dilectæ coniugis extorquere à se non poterat; nec in dotem inuolandum censuit, quæ fuisset nulla nullo coniugio; vnde vno facinore vindictam domuit & cupiditatem; quos hostes pauci admodùm è triumphantibus profligarunt; eóque laudem immortalem promeruit. Sed Christiana laus humanis ingeniis videtur abiectior, quæ id maximè rapit, quod

Anno 1150.

Christiano facinore dote restitutâ.

LVDOVICVS IVNIOR.

pompam & lucem inuehit; quasi in Principe Christianum esse, minimum sit. Solutis consortibus nouæ statim aduenerunt nuptiæ; Ludouicus Constantiam aut Beatricem Alphonsi Castellæ Regis filiam thalamo adiunxit; Eleonora Henrico nupsit Andium Comiti, in spem proximam regni Anglici iam euecto. Quæ nuptiæ quoniam grauissimas calamitates inuexerunt in Franciam, res tota à fonte primáque origine arcessenda est. Henrico primo Angliæ Regi, cæteris liberis naufragio raptis, vna supererat Mathildis, nupta Henrico Imperatori, quo pariter absque liberis mortuo, ea nupsit iterum Godefredo Andium Comiti; Henrico hunc generum præoptante, vt Normanniæ suæ Andegauos Cænomanósque adiungeret. Eo ex coniugio nati sunt liberi, Henricus & Godefredus, quos auus hæredes instituit, Henricum in regnum Anglicum, Godefredum in Ducatum Normanniæ. Henrico mortuo nouus hæres successorque exoritur. Is Stephanus Comes Bononiæ, qui Henrici Regis ex sorore Alisia nepos, regnum inuadebat, iure quidem infirmior, sed armis & potestate validior. Inde bella ciuilia diuexarunt Angliam diu Stephano potiore & obtinente imperium, donec vnius morte fœdus contractum est. Eustachius Stephani filius, magnâ fortitudinis gloriâ, cui regnum comparauerat pater, cùm repentino morbo raptus esset, haud ægrè Stephanus pacem Angliæ dedit; eâ conditione, vt ipse regno dum viueret potiretur, Henrico Andegauo traderetur Normannia, qui & idem regni hæres diceretur, admittendus in solium post fata Stephani. Huic ergo Henrico Eleonora se in coniugem dedit, Aquitaniâ in dotem adiunctâ; vt iam Henricus maximam Franciæ partem obtineret, eámque regionibus contiguam; Normanniam, Cænomanos, Andegauenses, Turones, Pictauos, Aquitanos; præter Britanniam, quæ & postea Normanniæ stipendiaria fuit; quibus post biennium cùm Angliæ regnum mortuo Stephano accessisset; næ is potentissimus euasit Principum, armauítque hostem Franco terribilem.

Eleonora nubit Henrico.

XXV.

Bellum pro Tolosatibus.

At illi vna Occitania deerat, quam si Aquitaniæ suæ admoueret, summum fastigium adepta potentia, & impleta cupiditas videbatur. Nec iuris species ad eam inuadendam desiderata est; nunquam enim suus ambitioni titulus defuit; ius Eleonora ab maiorum tumulis eruebat. Pontius, nomine III. Comes Tolosanus, duos susceperat liberos Guillelmum & Raimundum; Guillelmo vt maiori natu Tolosa obtigit, Raimundo S. Ægidij Comitatus. Guillelmo liberi præter Philippam filiam nulli; ea porrò Guillelmo Aquitaniæ Duci Eleonoræ auo cùm nupsisset, Tolosates & Occitaniam, hæreditatem paternam in dotem habuit. Verùm Aquitanus cùm aliquot annis vxoris dotem obtinuisset, rei familiaris pressus angustiis, consentiente vxore, Raimundo ipsius patruo, quem appellaui S. Ægidij Comitem, Tolosates & Occitaniam vendidit, emptione vel purâ, vt asserebant hæredes Comitis; vel pigneratitiâ, vt profitebatur Henricus. Quanquam verosimilius affirmant alij, ab ipso Tolosate Guillelmo, fratri Raimundo ab Hispaniâ reduci & opulento pecuniâ, venditos Tolosates, dotémque filiæ numeratam. Raimundo Alphonsus filius fuerat, Alphonso

Raimun

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL 2.3.24

Raimundus, qui tunc temporis regebat Occitaniam; nec emptionem vnam proferebat in titulum, sed præterea nitebatur possessione, quam septuaginta anni confirmassent. Et verò Ludouicus Rex, ductâ primùm Eleonorâ, in Alphonsum Raimundi patrem eam ob rem contenderat, & cum eo conuenerat, datâ sorore Constantia Raimundo in coniugem: sic ab iure ambiguo, ad arma ventum est. Nec dubitabat Henricus, quin momento Tolosanum exueret; siquidem præter exercitum, quem numerosissimum ex Anglis, Scotis ipsisque Francis instruxerat, detrahebat opem hosti vndecumque. Nam Berengarium Aragoniæ Regem affinitate deuinxerat, & Trincauellum Biterrensem Comitem, atque Guillelmum Toparcham Monspelij ab Raimundo abduxerat, vt is circumseptus omni ope destitueretur. A Franco abesse longius; quin & ipsi apparari quod ageret, Theobaldo Blesensi Comite adornato, vt impeteret Franciam, si Tolosam versus Rex moueret. Iis accuratissimè designatis, Anglus in Cadurcos arma conuertit, & statim Duconam seu Cadurcum primariam vrbem expugnat; promotúsque vlterius, ad Tolosam ipsam castellis circum occupatis copias admouet. Raimundus ad primum classicum implorauerat, quæ vna supererant, Franci subsidia, nec surdum appellabat. Ludouicum enim præter publicam regni vtilitatem, ne hostis tam opulentâ prædâ ditaretur, sui etiam stimuli incitabant, odium in Eleonoram, indignatio in Henricum, qui ductâ libidinosâ & turpi coniuge, adipisceretur turpitudinis præmium, & cliens repentè partiretur cum Rege Franciam. Ideò curâ belli studiosè susceptâ ducit ipse in Occitaniam militem, & Tolosam celeritate magnâ contendit. Aduentus fama Henricum conterruit; spésque à Blesensi ceciderat, quem Henricus Bellouacensis Episcopus, & Robertus Drocensis, Regis fratres, in Normanniam cum clade repulerant; quamobrem Anglus abstinendum à prælio ratus, abscedit à Tolosatibus, & Duconâ munitâ præsidio, in Normanniam suam se recipit; certus belli in Franciam mouendi, vt in fonte & capite Tolosanum conficeret. Ita bellum motum, sed incursione duntaxat & direptione, nullo facinore memorando; fœdúsque placuit, quo à bello discederent Reges, & contracta affinitas vinculum fœderis, Henrico Regis Angli maiori filio sponsâ Margaretâ Ludouici filiâ, quam è Castellanâ susceperat: eadémque Henrico seniori tradita, quæ Anglicis moribus imbueretur: Vexina prouincia assignata in dotem. Præterea cum Raimundo Tolosate pax icta est; iuri vxoris Henricus se abiudicauit, eâ conditione, vt Tolosanus Aquitani clientem se profiteretur, & Raimundus quamprimùm Ricardo Henrici minori filio, Aquitaniæ Duci iam renuntiato, fidem clientelarem iuraret. Pacem compositam tertium Regis coniugium hilarauit; nam alterâ vxore in secundo partu demortuâ, prolis masculæ cupidissimus, tertiam duxit, Adelasiam Theobaldi veteris Campaniæ Comitis filiam; eiúsque fratres strenuissimos duces vt demereretur, iisdem filias ab Eleonorâ susceptas in vxores dedit, Mariam Henrico Campaniæ Comiti, & Alisiam Theobaldo Blesensi, affinitate vtrinque prosperâ. Nam præterquam quod Campani fratres Regi addictissimi fuerunt in posterum, Rex ipse ab Adelasiâ quinto pòst anno suscepit filium, quem

LVDOVICVS IVNIOR.

Anno 1160.

Pax inter Reges.

Philippi natiuitas.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL 2.3.24

LVDOVICVS IVNIOR.

Philippum dixit; & agnatum infanti Adeodati nomen; quòd multis precibus & obsecrationibus à Deo petitus, ceu cœleste munus implorantibus impertitus esset. Sed id donum posteà. Nunc Pontificis Alexandri III. aduentu in Franciam, pax Reges inter firmari visa est: is quippe cùm à Friderico I. Italiâ pelleretur, more maiorum se recepit in Franciam; & tam humaniter quàm reuerenter exceptus, vtroque Rege pedite, & (quæ religionis veneratio erat) fræno iumentum Pontificis deducente; ille sollicitè ambos ad pacem hortatus, ad restinguendum odij fomitem se impendit.

Anno 1165. *Alexander tertius in Francia.*

XXVI.

Nouum inter Reges bellum.

Sed radices penetrauerant altiùs. Nouis causis vetus bellum recruduit. Guillelmus Aruerniæ Comes, quem Ducis Aquitani clientem dixi, cùm Henrico detrectaret obsequium, ab eodem armis impetitur: idem ille Ludouicum appellat supremum Dominum, qui de iure & iniuriâ iudicaret. Accessit aliud leue in speciem, sed re grauissimum. Sacra pecunia quæ Ierosolymam mitteretur ad subleuandas Christianorum res in vtroq; regno legebatur; Henricus quod in prouinciis Franciæ lectum esset, Turonibus in Ecclesiâ asseruari præceperat: eam ob rem noua lis; quippe Ludouicus eam pecuniam simul cum suâ deferri Ierosolymam à legatis suis intendebat, quod Ecclesiæ Turonensis patronus esset & conditor; contra obtendebat Henricus, Turonensem se Comitem, lectam è suis pecuniam, & à suis deportandam, nec mutasse dominum, quòd in loco sacro deposita foret. Apparebat quæri nodum in scyrpo; nihilominus arma correpta; agri vtrinque direpti, vastatæ vrbes, ipsa Turonum vrbs capta, incensumque primarium templum; saxis & lignis Regum noxam luentibus. At post varias clades, molestissimas populis, nullius emolumenti Regibus, pax tandem coaluit; vinculum Henricus iunior, Ludouici gener, quem se Angliæ regno allecturum breui pater spopondit; dum ipse filius pro Andegauis atque Cænomanis Franco Regi clientelam iuraret, idémque officium pro Aquitania Ricardus frater præstaret. Et quidem Henricus pollicitis stetit, admisso in consortium regni Henrico filio. Verùm concordia non perstitit diu. Primùm animis pugnatum est, ob Thomam Cantuariensem sanctissimum virum. Is cùm Henrico minus obsequentem se gereret, & iura Ecclesiæ propugnaret, ab eodem vexatus impotentissimo iracundiæ, & ab Anglia pulsus, transmisit in Franciam; vbi commendante Alexandro Pontifice, ab Ludouico exceptus est, ad amicitiam & familiaritatem admotus, & omni defensus solicitudine, ne quid in eum Henrici furor delinqueret. Quâ tutelâ vt exacerbatus Henricus, sic eiusdem Antistitis morte Ludouicus affectus est. Nam vir piissimus cùm reuertisset in Angliam, nec patrocinium rerum sacrarum abiiceret, à percussoribus per summum nefas in Ecclesiâ suâ est cæsus; Henrico, vt vulgò creditum assentiente. Cumulauit occasionem belli Henricus filius, ingratus sanè & impius, sed in paterni sceleris vindictam genitus. Is superbiâ morum & arrogantia tumidus, fastu regij nominis atque consortio ad obtinendum regnum incensus, in Patrem rebellat; aderantque in partibus tam mater Eleonora, infensa coniugi tum ob eius stupra, tum ob sua, quàm fratres Ricardus & Godofredus; imò Ludouicus socer exer-

Anno 1170.

Pax & nouum bellum

Thomas Cãtuariensis.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL 2.3.24

citum ſcripſerat, vel in gratiam Generi, vel in odium æmuli. Grauiſſimum idem inter Anglos bellum; cuius ſeriem perſcripſerunt Annales Anglici. Ludouicus, vt occaſioni incumberet, & infenſiſſimum hoſtem obrueret, in Normanniam penetrans, Vernolium obſidet, tranſmiſſo in Angliam milite, qui hoſtem diſtraheret, & in ſuo percelleret. At Ludouico irrita cecidere conſilia: Henricus traiecto freto Vernolium aduolat, ſubmiſſóque in caſtrum præſidio, Francum obſidione pellit. Nec felicior in Angliâ res; Francis victis, & ad decem millia, ſi Polydoro credimus, interfectis. Henricus liberato Vernolio, in Armoricam tendit, ſibíque vindicat prouinciam rebellantem; ea quippe cum Godofredo minori natu filio in Henrici fratris partes tranſierat, & Godofredus Conſtantiam Britanni Comitis vnicam filiam in ſponſam duxerat. Eam dum expeditionem obit Henricus; Ludouicus inſtaurato exercitu, adiunctóque Henrico genero, & Philippo Flandrenſi Comite, ad Rhotomagum Normanniæ caput ſe applicat, vrbíque expugnandæ omnem machinam mouet. At propugnatores pro amplitudine vrbis numeroſi, eâ fortitudine hoſtem repulerunt, vt Henrico ſpatium datum ſit immittendi ſubſidij, & ipſe poſtmodùm cum toto exercitu in vrbem ſit admiſſus. Deſperatâ itaque expugnatione, & bello difficillimo, ſequeſtro Theobaldo Bleſenſi Comite, pax tertiùm inter Reges ſancita, reconciliati cum patre liberi, reſtituti captiui captáque oppida, & Adelaſia Ludouici filia Ricardo Aquitaniæ Duci deſponſa; eademque ob ætatem teneram Henrico ſeniori dum adoleſceret tradita. Quo demùm fœdere Ludouicus quieuit, ſeu ſenio iam debilitatus, ſeu odio. Nec ratio ad renouandum bellum defuerat, ob Henrici patris turpitudinem; quippe dicebatur Adelaſiæ poſtquam adoleuiſſet pulcherrimæ vim intuliſſe. At Ludouicus cotumeliam ſeu ignoraret ſeu diſſimularet, ſe regno continuit; imò in Angliam religioſus Princeps tranſmiſit, Thomæ Cantuarienſis inuiſurus cineres ſacros: eâdem religione ad S. Iacobi Compoſtellam antè profectus. Nec omiſit inſtitutum à patribus morem coronandi filium; celebrata Rhemis inunctio, ipſo Henrico Rege adſtante: & Rex ſequenti anno vitæ ſexageſimo, piè mortem obiit; calamitoſus alienâ culpâ, nempe vxoris, quam Furiam Franciæ rectè nuncuparis; à quâ in ipſum bellorum ſeries deuoluta, detractâ parte regni potiore, & in heredes neceſſitate belli tranſcriptâ; cœterùm pius, fortis, ſimpléxque animi; quanquam plerumque magna conſilia euentu fallente. Tot inter bella tum externa, tum domeſtica, exortæ erant geminæ peſtes in Gallia; præter ſchiſma, quod Pontifice Alexandro III. & Friderico I. Imperatore, diu vexauit & laniauit Eccleſiam. Rege in ſacram expeditionem abſente, Hæreſis in Occitania primùm, dein Lugduni ſpargebatur impunius. Quidam Henricus Monachus, è cœnobio profugus, cuiuſdam Petri Bruſiani diſcipulus, noua & impia ſerebat dogmata; quæ longo poſt tempore ſuſcitarunt Zuinglius in Heluetia, & Caluinus in Francia. Ingens erat audientium plauſus & frequentia; haud pauci aſſeclæ, qui dicti ſunt Henriciani & Petrobruſſiani. Profectus in Occitaniam Bernardus, eos argumentis & miraculis profligabat. Lugduni non multò poſt ſimilis lues enaſcitur. Valdo

LVDOVICVS IVNIOR.

Anno 1176

Anno 1180.

Heretici Albigenſes.

Anno 1148.
Lyon.

LVDOVICVS IVNIOR.

Valdo quidam mercator, opulentus, & benignus in pauperes, eos praue imbutus, corrumpebat prauis sermonibus, doctrina altius per liberalitatem peruadente in animos. Appellati hæretici ab auctore Valdenses, siue Pauperes de Lugduno, qui ignara simplicitate, praua dogmata tuentes pertinacius, ad hoc vsque seculum, abditi in Allobrogum vallibus, perstiterunt. Ii latebant in plebe incondita; sed in Occitania Albigenses capita summa inuaserant, & totam prouinciam vastabat hæresis. Nam cùm in geminas sectas diuiderentur, variis nominibus sunt appellati; Catari, Patarini, Bulgari, Adamitæ, Cataphryges, Turlupini: quippe altera secta, ob libidinosas turpitudines, in odium plebis incurrerat, Manichæis similior: & ea ex imperitis constabat: in altera peritiores, ab ea vitæ licentia saltem in speciem alieni, laruâ virtutis prætexebant hæresim, eáque potissimùm sentiebant, quæ deinceps Caluinianis nostris placuerunt. At iis omnibus mox adhæsit Albigensium appellatio, quoniam in Albigensibus, superioris Occitaniæ gente, plurimùm inualescebant, & fauore Rogerij Albigensium Comitis promouebantur. Legatus Pontificis cum aliquot Episcopis ad eos missus, qui doctrinam impiam & corruptissimos mores, emendarent vitæ sanctitate, & veritatis luce confunderent. Sed in pertinaciam ea plerunque arma retunduntur; ac deinde ferrum & ignis adhibita sunt, ad putridos artus resecandos. Altera pestis eo tempore grassari cœpit in Francia, quæ mox per plures annos innumeras strages editura erat; Roterij & Coterelli. Ii militiæ nomen adscripserant, conflati ex Aragonia, Nauarra, Biscaia, atque Brabantia; equitibus Roterij nomen, peditibus Cotereaux; causa nescitur. Ii in obuios populos irruentes, rapiebant in prædam omnia, nullo freno licentiæ, cædibus atque incendiis grassantes sæuissimè, donec se cuiuis Principi stipendio ad bellandum addicerent; licentia tamen prædandi & sæuiendi semper vsurpatâ. Ii in posterum innotescent Franciæ, incredibili propemodùm detrimento; bellorum ciuilium tam alimentum, quàm fœtus.

Vaudois. Albi. Rontiers. Cotereaux.

XXVI.

PHILIPPVS AVGVSTVS. nomine II.

Philippus viuo Patre futuram magnitudinem iam delibauerat; nam in blasphemos iustas pœnas sanciuerat, & Comœdos scenicos exturbauerat regno, & quosdam Procerum auaritiâ & crudelitate grassantes in subditos armis compescuerat; in quibus numerantur Stephanus Sancerræ Comes; Philippi auunculus, & Humbertus Toparcha Bellijoci, abusi Ludouici senio & indulgentiâ. Et superstite patre Isabellam vxorem duxerat, annis quindecim nondum impletis; ea Isabella Hannoniæ Comitis filia, Philippi Flandrensis neptis; cùm enim Flandrensis apud Ludouicum præpolleret gratia, carerétque liberis, eas nepti confecit nuptias, assignata in dotem Artesia, præter spem hereditatis totius. Mox Philippus vnus regni compos in Iudæos seueritatem exeruit. Ij magno numero Franciæ vrbes insederant, fœnoribúsque grauissimis exhauriebant familias; Lutetiæ maximè grassabantur, priuatæ hirudines, & beneficij specie molestissima damna importantes. Ii iubentur toto regno excedere, rebus non mouentibus fisco addictis, solutis debitoribus, modò quintam crediti partem Regi persoluerent; parcitúmque dumtaxat amplectentibus fidem Christia-

Iudæi pulsi.

nam.

nam. Iudæos edictum, Coterellos vis pressit; fæcem populi, immanésque prædones, qui Bituriges diripiebant, rebus sacris & Sacerdotibus infensi maximè; cæsi ad septem millia, cæteri fugâ tecti & latebris. Perpurgato regno, ad incrementum publicum Rex se accingit, & de repetendis Veromanduis cogitat. Ij ab Ludouico dati erant Flandrensi Comiti, in regiminis speciem, reuerâ, vt sperabat Flandrensis, retinendi in posterum; eóque gratiam apud patrem impenderat, & aduersus filium affinitatem; erántque in Veromanduis arces, Sanquintinum & Perona, in Picardiæ finibus, quæ Flandriam tegerent, Franciámque compescerent. At quæ Flandrensi ratio retinendi, ea Philippo repetendi erat. Ideò de restituendo Comes appellatus; *permissum ei regimen, dum liberet Regi; regni bona abalienari non posse; quod diu possedisset, id priuatæ vtilitati adscribat, non iuri aut titulo possidendi.* Reponebat Flandrensis; *sibi in clientelam à Ludouico Veromanduos datos, ob officia in regnum præstita; nec beneficium esse, sed mercedem atque præmium operæ; paratum se clientelam iurare; si Rex ad vim se conuertat, repelli vim posse, seruarique præmium, quod ius, possessio & assidua in regnum officia contulissent.* Verborum pugnam arma excusserunt. Rex conscribit exercitum, scribítque Flandrensis; iámque oppositi erant, cùm Flandrensem sub ipsum discrimen metus absterruit; ideò reposcit colloquium, habitóque sermone cum auunculis Regis, Theobaldo Blesensi Comite & Guilielmo Archiepiscopo Senonensi; ea lege in pacem itum est, vt Flandrensis Regi Veromanduos restitueret, Sanquintino dum viueret & Perona fruiturus: quas tamen postea Philippus recepit, Comitatu Valesio attributo Flandrensi. Ea expeditione parta Regi gloria, cuius augendæ ab Oriente illuxit occasio. Christiani qui Palæstinam insederant, deturbabantur vrbibus suis; ægrè Ierosolyma regni caput stabat; ac ni continuò subueniretur, extrema omnia ingruebant. Missi ergo qui à Latinis, impensiùs à Rege Franciæ, opem flagitarent: & auditi à Philippo legati, & amicissima verba, & præsentissimam opem referebant; numeroso è Francis lecto exercitu, cui præter ducem nihil admodùm deerat. Philippus eum se designabat, cùm ab Anglia turbarum sementis atque belli enascitur. Henricus iunior fato sine liberis fungitur; ideò Margareta vidua Franci soror in Franciam redit. Eius dotem frater Vexinam regionem, quando nulli forent è coniugio liberi, postulat reddi; prætereа Ricardum appellat de præstanda pro Pictauis clientela. Cùm Angli cunctarentur, & occuparent temporis commodum, Philippus armatus in Aquitaniam penetrat, captísque aliquot oppidis, ad Rodulphi castrum copias admouet. Nec morantur Angli, ducúntque exercitum, quo solueretur obsidio, aut pugna iniretur; cùm à Pontifice Vrbano III. missi Legati pacem conciliant; ea lege vt de controuersia Curia Franciæ disceptaret: ita se Angli profitebantur clientes, & moderatum animum Francus qui sibi subditos pateretur in Iudices.

Dum Reges priuata exercent odia, ingens detrimentum Christiana res patitur.

PHILIPPVS AVGVSTVS.

Coterelli oppressi.

Veromandui recepti.

Palæstinæ calamitas.

Primum in Anglos bellū. Anno 1185.

XXVIII.

Rex vouet sacram expeditionem.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL 2.3.24

PHILIPPVS AVGVSTVS.

patitur. Saladinus Ægypti Sultanus, magni vir animi, victoriis pluribus reportatis, Palæstinam propemodùm totam inuaserat; expugnauerat Solymam, Guidone Rege capto, & cum immensâ Christianorum turbâ abducto in vincula; quódque propudiosum, Cruce sanctissimâ, adorando humanæ salutis pignore, raptâ, & in Ægyptum post contumelias multas delatâ. Christianos Principes ignominia pupugit, præsertim Francum & Anglum, qui ad Gisortium colloquuti, incensi oratione Archiepiscopi Tyrij, voto ad expeditionem sacram adstricti, iureiurando firmarunt mutuam pacem, & sacrosanctas dum redirent inducias. Ad maiorem religionem in colloquij loco, Crux visa pingi in aëre, eodémque in campo, quem sacrum ideò dixerunt, alia è lapide erecta est; vt ambitio, vindicta, & odium, dignitate mysterij vincerentur. Signati Cruce Regum exemplo quamplurimi; Hugo Burgundiæ Dux, Ricardus Aquitaniæ; Philippus Flandriæ Comes, Theobaldus Blesensis, Roconus Perticensis, cæteríque nobiles, quibus Rex pro tubâ foret atque aculeo. Imò assensu Comitiorum, quæ eam in rem Rex euocauerat, in belli sumptus vectigal impositum longè opulentum; vt qui hærerent in patriâ decimam partem prouentuum penderent, itémque decimam bonorum mobilium; immunibus tamen Carthusianis Monachis, Bernardinis, & Nosocomiis; quod ideò vectigal Saladinæ Decimæ dictum est; vt singuli, quà operâ, quà pecuniâ honestissimam societatem belli inirent. Erátque Philippo ad profectionem haud leuis stimulus, quod nuper Ludouicum filium suscepisset, lætissimâ populorum gratulatione; nec videretur discrimen tam graue, à quo pars sui melior seruaretur. Cùm in sacrum iter feruerent omnia, tertio post votum sacrosanctum mense, tumultus nouus profectionem excussit. Ricardus Aquitaniæ Dux, qui cum patre iusiurandum præstiterat, repentè in Occitaniam versus, Tolosanum Comitem armis aggreditur. Litem veterem & iam ante diremptam suo vt rebatur tempore instaurabat, cùm Philippus belli sacri curis implicitus, votóque adstrictus, ad alia se conuertere nec vellet nec posset. Verùm Francus superos mortalésque testatus, quod vi à sacrosancto proposito auelleretur, inuadit Aquitaniam, castrísque pluribus expugnatis, Leurosium obsidet; munitam arcem & validam, in qua obsidenda res contigit, quam miraculo Rigordus adscribit. Summi erant æstus, & aquarum penuria contabescebat exercitus; cùm repente sicco cœlo nullísque imbribus, riuus castris interfluere cœpit, eâ copiâ vt hominibus iumentisque sufficeret, vbérque fluxit dum obsidio tenuit; alueo iterum post arcem captam exarescente. Nec dubitauerim Deum per prodigia blandiri piis Principibus, & futuris gentium dominis, cùm visum fuerit, elementa subiicere. At Philippus dum Ricardum ab Tolosatibus auocat, ipse ab Aquitanis pari modo abducitur; nam Henricus adiuncto Ricardo, è Normannia in Franciam irruens, diripiebat agros & vastabat. Ideò Francus, omisſâ Aquitaniâ, arcibúsque firmatis præsidio, regreditur quam celerrimè, cupidissimus pugnæ, capítque Vindocinum sub ipso itinere: at se Rhotomago Henricus recepit, abstinens pugnâ, ratus factum

Campus sacer.

Decimæ Saladinæ.

Anno 1187.

Secundum in Anglos bellum.

Aqua cœlitus præbita.

Vandosme.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL 2.3.24

ctum ſatis quod Aquitaniam tam incommodo hoſpite liberaſſet. Interea breues induciæ ſub hyemem factæ, afflixítque Anglum magna rerum conuerſio. Lues intempeſtiua ab Ricardi ambitione. Is diuturnam patris vitam pertæſus,moræque impatiens quæ regnum differret, ab Henrico ſceptri conſortium flagitat: iniquitatem voti prætexebat falſa iuris ſpecie: poſtulabat ſibi deſponſam Aliſiam Franci ſororem in vxorem tradi, cum ea conſortium regni repoſcebat; vt quâ conditione Henrico fratri nupſiſſet olim Margareta, eâdem ſibi Aliſia ſoror enuberet. Reponebat Henricus, conditionem fratrum diuerſam; id promiſſum fratri non Ricardo; Aliſiam vxorem habeat, quando deſponſa eſt; at in regnum Angliæ præcox non inuadat; imò expectet, dum à patris obitu matureſcat cupiditas. Et ius Henricus auctoritate & potentiâ tuebatur. Ideò Ricardus ad Philippum tranſit, & de patris acerbitate multa conqueſtus, præſertim quod ſponſam in ignominiam Franci retineret, cupientem Regem in Henricum impellit. Mota verſus Cœnomanos arma, & captâ Nogento, ad ipſam Cœnomanum traductæ copiæ. Ad famam aduentus, Henricus oppido fugæ propior exiens, feſtinat ad Turones, vrbem amplam & validam hoſti obiecturus. At Philippus expugnatâ Cœnomano, Henricum ſequutus, tendit ad Turones, admotúſque ad Ligerim, ingentis animi indolíſque fortiſſimæ indolem præbet.Quippe vrbem tegebat Ligeris, detraxerátque Anglus nauigia, ne tranſmitti poſſet, & decurrebat præceps amnis vndíſque tumidus: cùm Philippus inter primos equitum inuectus in ripam, & cunctandi impatiens, aquas lanceâ explorat, repertóque vado contra ſpem omnium, equum immittit, amnémque tranſit omnium primus: ingenti lætitiâ turmæ ſequuntur, admiſſóque tergo equitum pedite, ad vrbem applicatur exercitus. Is gratulantium Regi impetus fuit, vt illicò ad muros Ribaldi Regis ſucceſſerint, (ita vocabant lectiſſimos militum & audaciſſimos, qui primi omnium ſe committebant periculis) ſociíſque vrgentibus vrbem expugnarint.Chinonem Henricus confugerat, cladíſque nuntio actus in tædium, paucos intra dies vitâ ceſſit: morte vel ſuâ, vel illatâ à filio, loris equeſtribus præfocatus. Sanè cùm primùm Ricardus ad cadauer acceſſit,vis ingens ſanguinis ab mortui ore & naribus in eum prorupit; iuſtâ parricidij accuſatione. Ita Ricardo regnum confectum eſt,& cum Philippo pax, vrbes captas vltrò donante, & abſtinentiâ redimente concordiam.

PHILIPPVS AVGVSTVS.

Ricardus in patrem rebellat.

Le Mans.

Rex Ligerim tranſit.

Ribauds du Roy.

Henrici Angli mors.

XXIX.

Regis profectio.

Nimirum Philippum implendum votum vrgebat, rebúſque publicis ſemel compoſitis; quanquam affligeret priuata calamitas, nam Iſabellam chariſſimam coniugem efferebat, Palæſtinam vnam voluebat animo, in eámque intendebat vigilantiſſimas curas. Sanè expeditionis celeberrimæ in proximos Reges ardor inuaſerat. Nam præter Ricardum, qui votum ipſum cum Philippo ſuſceperat, Fridericus Imperator tandem cum Pontifice Vrbano III. contracta pace, forti magnóque exercitu in Aſiam properabat; erátque ſumma expectatio omnium; tergeminæ illæ & bellicoſiſſimæ gentes quam fortitudinis operam ponerent.Apparatis omnibus Richardus Philippum conuenit Pariſios,& conſtituto de via conſilio, profectus eſt Maſſiliam,

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL 2.3.24

PHILIPPVS AVGVSTVS.

Anno 1190.

Appulsus in Siciliam.

liam, soluturus inde, classe ab Oceano per Herculeum fretum traducta. Philippus posteaquam regnum Adelasiæ matri, filiúmque vagientem in cunis, & Guillelmo auunculo Rhemensi Archiepiscopo regendum commisit, regendique leges ipse conscripsit, à sancto Dionysio petitis vexillo & baculo, Genua quò classem præmiserat, spei plenus soluit. Et primùm fœda tempestas iactatam classem cum magno periculo per Tyrrhenum mare disiecisset, tandem ad Siciliam scilicet Messanæ portum applicuit; in quem postea Rex Anglus appulsus est. Nec tenentibus portum procella sua defuit; quæ longè grauior non nauigia modò & vectores, sed ipsos animos afflauit turbine atque agitauit. Tancredus Rex obtinebat Siciliam; eò euectus, non ortu quidem & incunabulis, sed suffragiis populi: nam Guillelmo sine liberis mortuo, postremo è Guiscardorum familiâ, Tancredum substituerant Siculi, quem & à Rogerio Guillelmi auo quanquam impari matre natum asserebant. At ipsi cum Anglo dirimendum erat quid controuersiæ: nempe Guillelmo Ioanna Ricardi soror enupserat, agebátque in regno Ioanna, dum ipsi Tancredus restitueret dotem. Petitionem Ioannæ aduentus fratris intendit, & Ricardus à Siculo solutionem debiti flagitat. Siculus cùm pecuniæ excusaret inopiam, molestúmque hospitem profecturum breui arbitraretur; Anglus dolo comperto commorari statuit, donec sorori dos persolueretur. Extemplo offensio Principum irrepsit in subditos; rixâ exortâ, Anglis quotquot Messanæ agebant plebis tumultu necatis, Anglus in castris furere, & prorumpere in excidium vrbis. Verùm intercedente Philippo conciliata pax, pernegante Tancredo facinus, & solutionem dotis pollicente. Quam nihilo magis cùm solueret; Anglus, iracundiâ moram omnem vincente, suos è castris eductos Messanæ admouet, tantóque impetu, ferro, igni, scalis, ariete vrbem impugnat, vt vi in eam proruperit, magnâ ciuium cæde, & facultatum direptione. Serius pœnâ Tancredus sapuit, & supra dotem vim magnam pecuniæ Anglo numerauit. Reconciliato Siculo Francum ab Anglo noua res disiunxit. Ricardus Henrico mortuo Adelasiam sibi desponsam intactam dimiserat, causatus virginem violatam à patre, nouúmque coniugium cum Berengariâ Garsiæ Nauarræ Regis filiâ iniuerat; eo rerum articulo Berengaria in Siciliam appellit, ad contrahendum coniugium. Hinc Philippo dolor, eò grauior, quod vetabatur prorumpere, iusto in speciem Ricardi repudio, legitimam sponsam nullius iniuriâ admittentis. E dolore suspicio timor & odium instaurata, eáque animorum orta dissensio, quæ sancta corrupit consilia, spémque intercepit gloriosissimæ expeditionis. Accesserat fraus Tancredi, an perfidia, duos Reges committentis, ne fortè iuncti in se arma conuerterent. Is Richardo Philippi litteras ad se scriptas exhibuit, quibus Francus pollicebatur, se totis viribus ruiturum in Anglum, & ducturum in vincula, nocte quiescentem, si vellet Siculus simul in communem hostem irruere: falsas litteras affirmabat Philippus, veras Ricardus putabat; sic odia mutua exarserunt, prima beneuolentia tam citò exarescente quæ Principes inter, & æmulos gloriæ diu nusquam perstat. Tandem post multam

Turbæ in Siciliâ.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL 2.3.24

multam altercationem verborum, Vere appetente, negante Anglo profecturum se nisi confectâ æstate, Rex Messanâ soluit, velis in Syriam datis, Angli moram & contumaciam multùm incusans.

PHILIPPVS AVGVSTVS.

XXX.

Rex Ptolemaïdem venit.

Et quidem deploratis Palæstinæ rebus, subsidia noua expetebantur. Fridericus Imperator, magna in rerum gloria, tam Græcorum victor quàm Saracenorum, traductis per Asiam copiis, non longè Antiochia amne submersus, seu natans, seu lapsi equi præceps, florentissimas res lugendo casu afflixerat. Et tametsi Fridericus filius susceptum exercitum ad Ptolemaidis obsidionem duxisset; quæ vrbs in Phœniciâ magni momenti ad expeditionem sacram videbatur; morbis tamen vulgatis, tum ipse interiit, tum Germanorum tantus numerus, vt pauci admodùm superessent. Perstabat tamen in obsidione Guido Rex Ierosolymæ, redemptis auri vi vinculis, cum Henrico Campaniæ Comite, obsesso propior quàm obsidenti, & Saladinus terrori erat, affuturus vrbi magno exercitu; cùm Philippo adueniente, suscitatæ spes, & redintegratus militum animus. Philippus illicò se ad murum admouit, applicitæque machinæ labem intulerunt, quæ capax irrumpentes Francos admitteret. Inhibitus tamen à Philippo Francorum impetus Anglum præstolante, cui communicaret victoriam, & laboris immuni partem præmij traderet. Ille serius postquam Messanâ soluisset, moras etiam viæ in nauigando nexuerat. Primùm tempestate obortâ, in plures Insulas classis disiicitur; deinde ex calamitate regnum nouum enascitur. Cyprum Isaacus Rex obtinebat, Græcus gente, & Manueli Imperatori affinis; ille Anglos quos in Cyprum procella effuderat, pro misericordiâ in naufragos, auarè & crudeliter habitos, bonisque spoliatos compegit in vincula. Quin & Ioannam & Berengariam, hanc Ricardi sponsam, sororem illam, portu interdixit, permisítque furentibus ventis, nullâ ratione dignitatis aut sexûs. Ricardus quem vel iniuriæ vmbra efferabat, Cor Leonis ob militarem audaciam dictus, collectâ classe Rhodo in quam confugerat solués, Cyprum inuadit, victum aliquot præliis Isaacum capit, regnóque eiectum ablegat Tripolim, vinctum catenis in ludibrium aureis. Tum potitus regno, impletúsque præda, tandem vela conuertit in Syriam; faustáque nauigatione, naui occurrens, qua Saraceni Francorum habitu, vt custodias fallerent, tecti plures vehebantur, spe auxilij Ptolemaïdem submittendi; in eam irruit, mergítque fluctibus, raptis in vincula Saracenis. Qua auctus gloriâ, ad Christianorum castra appellit. Illicò obsessi, cùm extrema vrgerent omnia, recénsque Anglus muro immineret, vrbem dedunt, redemptâ magnis pecuniis prædâ, & pluribus Christianorum solutis, tum sanctissima Cruce Regibus promissa. Verùm id lucrum multo Francis stetit; nam morbo aut ferro plures extincti sunt; hoc Albericus Franciæ Marescallus, & Rotrouius Comes Perticensis; illo longè plurimi, Philippus Flandriæ, Theobaldus Blesensis, & Stephanus Sancerræ Comites, cæterique è nobilitate præcipui; morbo inter arma, hoc est in ipsa mortis officina plerumque grassante. Quin oblata seges Ricardi iracundiæ in vsu victoriæ; primùm ab Austriæ Duce Leopoldo, qui palmâ

Ricardus Cyprũ occupat.

Ptolemaïs capta.

Du Perche.

Ricardi ferocia.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL 2.3.24

PHILIPPVS AVGVSTVS.

superbior, post vrbem redditam vexillo suo supra turrim erecto, trophæum victoriæ spectante Rege posuerat. Id Anglus cum ignominia deturbari iussit, cæsis aliquot Germanis qui vim repellebant, & iure quidem, quanquam longa haud multò post facinoris pœnitentiâ. Altera bilis causa, victi Saraceni, qui pro verâ Cruce ligneum truncum substituerant; iussu Ricardi septem millia captiuorum cæsa, per impotentiam iræ, non explorantis, an fraudis conscij forent, qui cædebantur.

XXXI. *Inter Francũ & Anglum dissensio.*

Ea belli sacri præludia: Saladinus & Ierosolyma, ille vincendus, hæc recipienda, iustum opus erant, Regúmque negotium. Sed quæ animos in Sicilia diremit discordia, eos planè diuulsit in Syria. Plures præter æmulationem causæ accesserant. Ricardus vbi primùm in Phœniciam appulit, ob quæsitam regno Cyprio gloriam, prædámque vberem, summam opinionem concitauerat sui; plerosque afficiebat illicium nouitatis, & opum splendentium lux præstinguens, Pisanos maximè & Genuenses, quorum amor vtilitate constabat. Contra Francus morbi sæuitiâ imminutus; qui reliqui erant pecuniæ inopes, commeatu absumpto, liberalitatem alterius penuriâ suâ commendabant. Præterea Philippus Conradum Montisferrati Dynastam fouebat studio, Guidonem Lusinianum Ricardus, infensos inuicem odiisque oppositos; vt qui Reges non auderent palam contendere, pro clientibus singuli clam decertarent. A Lusiniano coëmerat Ricardus ius in regnum Ierosolymitanum, quod totum capiebat ambitione amplissima; regnum Cyprium nuper occupatum Guidoni in pretium donans, certum bonum pro spe ambigua. Nec placebat Franco communis laboris præmium vni addici. Quid quod Ricardus constituta ab delegatis vtriusque gentis infringeret, & abusus viribus quibus præpollebat, ad arbitrium omnia regeret. Hæc Philippum vrebant, & à grauissimâ quâ decubuerat ægritudine nondum confirmatum, quando pugnare in æmulum nec vires nec religio patiebantur, cogebant ad necessarium reditum. Et de Flandrensi Dynastia solicitus, mortuo Comite, existimabat in rem suam fore, si coram adesset, & tantam hereditatem in se vel sibi obnoxium deriuaret. Vbi profectionis vox inaudita est; exclamare Ricardus; *ius gentium & iurisiurandi vinculum appellare; eò expeditionem sacram desinere; eò Palæstinæ recipiendæ consilia; vt vno oppidulo expugnato, euanescant arma atque dispereant. Per se non stare, quin rapiatur in Saladinum exercitus; comparata arma, milites, animos; corrumpi omnia vnius Franci inuidia, cui fortitudo Anglica molestiæ esset. At quem lateat eiusdem ambitio atque improbitas, paranti reditum, vt ditiones Anglorum destitutas Rege statim inuadat, & Saladino propemodùm fœderatus, Christiani Principis spolia referat.* Opponebat Philippus; *molestissimam ægritudinem, laborantem se morbo tantum non oppressum, spectari omnium oculis valetudinis imbecillitatem; posse primum à Syriâ regredi qui primus venisset; postquam Ricardus tantùm temporis in expeditione insumpserit, tunc enimverò de reditu cogitet. Ipsum familiam duntaxat abducere: decem*

(margin notes: *De Lusignã.* beside "dio, Guidonem Lusinianum"; *Ob Philippi profectionem.* beside "mare Ricardus")

decem millia Francorum peditum superesse, quingentos equites, quos Hugoni Burgundiæ Duci committeret, stipendio in triennium auctos; nemini ingratum fore, præterquam hosti Christiani nominis, si Princeps Christianus saluti consulat, & cœlo patrio valetudinem instauret. Ad ditionem Angli quod spectaret, aduocaturum se superos testes, illibatam fore atque sacrosanctam. Si quid contentionis fortè oriatur, præstolaturum se quinquagesimum diem, postquam Ricardus se in regnum receperit. Hoc præstito iuramento, traditísque Hugoni copiis, Philippus in Europam soluit, & Romæ consalutato Cælestino Pontifice, acerbum iniuriæ sensum in Franciam tulit, animúmque in Ricardi superbiam vlceratum.

PHILIPPVS AVHVSTVS.

Rex in Franciam regreditur.

XXXII. *Ricardi fortuna varia.*

Iurisiurandi religionem absoluit mox Ricardi calamitas, an abrupit. Ille in Syria, præclara multa ediderat, militari audacia in paucis insignis, poteratque Saladinus frangi & Ierosolyma recipi, nisi primùm Hugonis Burgundi obstitisset inuidia, dein ipsius Regis inualetudo; ac postremò inconstantia, bene cœptis infensa, quæ sine laboris constantia non perficiuntur, adegissent Regem ad reditum: Nam instauratis quæ iacebant diruta oppidis, ac Saladini profligato exercitu, imminebat Ierosolymæ; cum repente Hugone Burgundo morte prærepto, iter vertit, ac reditum in Angliam parat. Intempestæ profectionis causa variè tradita; præter veras quas designaui, siue auri vis à Saladino recepti, siue morbus quo conflictatus est; siue à Philippo timor, cuius mentem forsitan ex sua metiens, sacramenti vinculum intutum admodùm arbitrabatur. Titulo tamen Regis Ierosolymitani gauisus est, specioso sanè at inani; quo vt dixi à Guidone Lusiniano donatus, eidem Cyprum Insulam regendam permisit; quam in plures annos Lusinianorum gens, orta è Pictauis, varia sorte, bella inter domestica & externa, non ignauè rexit. Sic tantæ famæ bellum vna vrbe stetit; gentésque fortissimæ, quæ perterrefecerant Asiam, hoc posuerunt operæ pretium; tam incertus est fœderum exitus, & plurium vtilitas omnium damnum est. Simul cum Ricardo bellum ab Asia in Europam vectum est; primò ipsius vinculis, mox libertate. In Adriatico procella iactatus, naufragio ad Istriæ oram depulsus est; cúmque in Normanniam viæ geminæ ducerent, Germanica & Francica; illam ingressus est, Templarium indutus, ne dignosceretur. Lynceis tamen odij oculis, ab Austriacis agnitus, & Duci Leopoldo traditus, contumeliæ memori, quam impunè Ptolemaïde tulerat, hostiliter habitus, tetrum in carcerem ferreósque nexus coniectus est. Nec vnius vindictâ calamitas desiit; nam postquam Leopoldus fecit satis iniuriæ suæ, Regem vinctum seu ferocem belluam Henrico Imperatori pretio vendidit; vt in vno capite grassaretur plurium vltio; viri fortis quidem sed arrogantis; superbia, vincula inter, famem & contumelias, quanquam prorsus indignas, tumidissimum fastum deprimente. Regis carcer Angliam in graues ærumnas impulit: ea quippe diuulsa inter Ioannem Ricardi fratrem, & Guillelmum Eliensem Episcopum regni Cancellarium; cùm is regimen à Ricardo traditum, ille regium sanguinem ambitioni prætexerent, ciuilibus turbis laborabat.

Cyprium regnum.

Ricardus in vinculis.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL 2.3.24

PHILIPPVS AVGVSTVS.

Cùm ecce tertius Philippus in Normanniam penetrat, hostis turbas suum commodum ratus. Iusiurandum excusabat, quod iam diu à Palæstina Ricardus abscesserat, vnde effluxerat quinquagesimus dies: se non appetere aliena, qui repeteret sua, Vexinum Comitatum, Margaretæ sorori dotem. Iámque plura subegerat oppida, cùm quartodecimo mense vinculorum, persoluta immensa pecunia, ab Imperatore Ricardus dimittitur, quanquam Ioanne fratre obnixè pugnante, oblato maiore pretio si retineretur. Solutam cauea belluam dixeris, collecto furore tandem erumpente. Prima vindictæ pabula, Ioannes frater & Philippus hostis: ac quidem Ioannes impar ad Philippum confugit: in quem ideò belli conuersus impetus. Pax autem inter Reges conuenerat, dum de libertate Ricardi agitur, commodis Franco conditionibus, ne intercederet; sed cum vinculis pax abrupta. Hoc bello quod triennium tenuit, Philippi gloria paulùm imminuta. Vernolium obsidebat, cùm renuntiatâ Ioannis defectione, qui Ebroicense præsidium, milites Francos plerosque nobiles, specie conuiuij nefariè trucidauerat, & fratri hoc flagitio reconciliatus, Ebroicas tradiderat; cohortes rapiens vt de proditore pœnas repeteret, & vindictæ irritus fuit, & exercitum Ricardo aduenienti obiecit. Nam timore subito miles conterritus, fugam cepit, plurimis ab hoste persequente cæsis. Postea variis hinc inde direptionibus grassati sunt; cùm ad Blesas Ricardus Philippi sarcinas diripuisset; magnâ iacturâ, præter aurum & supellectilem pretiosam instrumentorum, quibus iura regni describebantur; & Philippus Ioannem ad Ruellium castris spoliasset, Dieppámque vrbem peruastasset; nullo alio incremento quàm odij. Tandem vtroque Rege legiones ad prælium promouente, sub clangorem tubarum, immutatus repente Ricardus, aures quas obstruxerat hactenus Pontificis Legato præbuit; actúmque de pace ipso in campo, ad vlmum inter acies mediam, solis Regibus sine arbitro colloquentibus. Dum colloquerentur, ab radice vlmi ingens anguis prodiit, erectâ ceruice sibilóque terribilis; sed abstrusit se illicò, postquàm Reges nudo imminent ferro. Nec ideò pax extra periculum fuit; iam inspectis Principum gladiis, vtrinque miles ruebat in prælium; vix repressus illorum dextrâ & clamore: à bello ad pacem tam difficilis transitus. Illâ constitutâ se Philippus recepit Parisios, cuius vt fructus ad subditos pertingeret, multis miseriis conflictatos, frumentum ex horreis, aurum ex ærario effudit tam liberaliter, vt quod parsimonia pluribus annis collegerat, piissimus luxus statim prodegerit. Et varia calamitas afflixerat Franciam, præter bella, fames, orta præsertim ex grandine; quæ superiore anno telorum instar contorta è nubibus, contriuerat segetes, vites arboré sque absciderat, greges necauerat atque armenta, ædiúmque tecta confregerat, plerisque tantâ crassitudine globis, vt gallinæ ouum excederent.

Philippus Normanniã inuadit. — *Ricardi libertas.* — *Bellum inter Reges.* — *Pax inter Reges.* — Anno 1195. — *Grando funesta.*

XXXIII.

Rex Engelbergam dimittit.

Sanè videbatur delictum Regis multifariam luem exciuisse in subditos; eò grauius quò apertius, & in nouem annos contumaciter persti-

tit,

tir, occallescens in humanas pœnas cœlestésque. Odium & amor causæ oppositæ in effectum vnum confluxerunt. Rex postquam è Palæstinâ reuerterat, æstu ætatis, (nam agebat annum vicesimum quintum,) ad nouum impulsus coniugium, Isembergam siue Engelbergam, Valdemari Daniæ Regis filiam, multo ardore in vxorem ambiuerat. Illa à Canuto fratre mortuo patre tradita, celeberrimo Aulicorum cœtu Regi nupsit Ambiani. Erat spectabilis pulchritudinis flore, sed nescitur quo fato, ipso nuptiarum die, sic ab ea Regis horruit animus, vt intactam auersatus dimiserit; nullâ alienæ voluntatis causâ, nisi fortè veneficij; aut mutabilitatis humanæ, auersantis illicò quod deperierit; nec Germana virgo, morum Franciæ rudis, sat instructa illecebris ad capiendum Regem credita est. Tres proximos annos vterque coniugum cœlebs egit; donec Philippus, tori impatiens, soluturus matrimonium vetus vt contraheret nouum, Episcopos euocat, & prætextu affinitatis, quanquam gradu haudquaquam vetito, iis iudicantibus, resoluitur nexus. Rex haud multò post Mariam siue Agnetem Meraniæ Ducis filiam lecto nuptam admouet, conclusâ cœnobio Engelbergâ. Canutus statim apud Celestinum conqueritur, legésque diuinas atque humanas appellans, Legatos impetrat, qui in Franciâ de totâ re disceptarent. Sed illi cœtu Præsulum conuocato Parisiis, fauentibus Regi Præsulibus, nihil promouerunt. Interea Celestinus moritur, succedit Innocentius nomine III. qui rem vrgens, coacto Viennam siue Diuionem Concilio per Petrum Legatum, Franciam vniuersam interdicit sacris; tremendo Sacramentorum iustitio, vt Templis omnibus passim occlusis, & cadauera insepulta iacerent, & præter baptisinum Christiana res nulla obiretur. Tunc excanduit impotens Princeps, & irâ in Clericos, cùm in Pontificem minùs posset, efferbuit; quos eiecit templis, & facultatibus spoliauit. Intestinum eiusmodi bellum, cum Sacerdotibus an cum Deo contractum, ad annum sequentis seculi primum inualuit, quo Suessionem vocato Concilio, Octauiano & Ioanne legatis Pontificiis, causa mirum in modum disceptata est & diiudicata. Philippus gregem Canonici iuris peritorum qui causam propugnarent suam deduxerat; ita per dies quindecim altercatione mutuâ res distracta, & Iustitia iuris caligine inuoluta. Narratur cùm pro Rege omnes certatim dicerent, nec Reginæ vllus causam susciperet; in medio cœtu pulcherrimum Iuuenem constitisse, tantáque facundiâ pro miserâ Virgine perorasse, vt Rex iniuriæ conscius, clam vxori conciliauerit animum. Sanè cùm lis distaret ab exitu, eam ipse vt finiret, primo mane, salutato nemine Iudicum, equum inscendit, atque Engelbergam eiusdem equi tergo impositam secum abducit, Legatis renuntians litem absolutam, & pronuntiatum nouo facto iudicium. Ita solutus intricatissimus nexus; nec alium Iudicem præter se Rex nouit; quanquam ab vxore duodecim annis abstinuit,

PHILIPPVS AVGVSTVS.

Anno 1193. *Nouam Coniugem ducit.*

Sacris interdicitur. Anno 1198.

Engelbergam recipit.

PHILIPPVS AVGVSTVS.

nuit, perstante alienatione vel veneficio; mirâ Reginæ patientiâ, quæ toto tempore sibi vacans rebúsque cœlestibus, alienam culpam in beneficium vertit. Agnes relicta dolore contabuit; tolerantiâ veram iniustámque coniugem secernente.

XXXIV. *Tertium cum Ricardo bellum.*

Dum hac domi ærumnâ Philippus vexatur, & suâ quidem culpâ, nouo foris bello turbatur, pacatum & stantem conditionibus Anglo lacessente. Nempe Ricardus rixæ immodicus, à Canuto Dano impulsus, & cupiditate agente, commodo rerum articulo, Philippum inter angustias deprehensum, tum interdicti Pontificij, tum dubiæ Francorum fidei, ad extrema agi posse existimabat. Et cœlum calamitatem Franciæ visum portendere; cùm assiduis per duos menses imbribus, eruperunt ripis stagna & fluuij, tantóque spatio campos inundarunt, vt terreret animos primi diluuij metus aut imago; nec restituta est serenitas agris, donec post multas preces ieiunia & supplicationes, tandem signo Crucis compressæ sunt aquæ, atque alueis redditæ. Tempestatem cœli bellum excepit. Ricardus Vierzonum in Bituricibus castrum cepit diruítque; quòd Toparcha, Franciæ Curiam in disceptandâ lite appellasset: tum Andeliam Insulam, circumfluente Sequanâ obiectam Normanniæ, inuadit arce impositâ; quanquam ex pactis neutrius Regum foret, & positus vtrique terminus, & reclamaret in facinus Gualterius Archiepiscopus Rhotomagensis, contorto in operas censuræ fulmine, imò cœleste prodigium minaretur, sanguine in artificum vestes depluente. Nec Philippus hæsit armis repellendis; dum Ricardus tentabat Armoricos, ac nepoti Arturo intercipiendo incumbebat, ipse in Normanniam inuadit, & expugnata Danguto, copiis cingit Aumaliam, verberátque machinis. Anglus Constantiâ Arturi matre captâ, postquam Arturum Armorici tradiderunt Philippo, tutiorem rati extranei fidem quàm patrui, ad liberandam Aumaliam quæ iam altero mense obsidebatur exercitum ducit. Nihil cunctatus Philippus properanti occurrit, prælióque conserto victum fundit fugátque, & memoratur Alani fortitudo, qui Ricardum lanceâ equo excussit, in primâ acie generosè certantem, à suis tamen ereptum periculo. Aumalia victoriæ fructus capta & direpta. Intra mensem Ricardus subsidio ab Anglis petito, receptísque tribus millibus Niuicolinorum (ij ab extremâ Valliâ immanitate supra veteres Normannos barbari) instaurat exercitum, & Gailonem obsessurus, dum ad vrbem munimenta exploraturus accedit, genu grauiter balistâ læditur, & postmodùm ad incrementum doloris, noua illa subsidia internecione delentur. Philippo hactenus suffragata felicitas ad Ricardum vertit, afflixítque calamitas à quo refugerat. Creditur Dei supplicium lacessitum; nam præter Pontificias diras, & depulsos bonis Ecclesiasticos, Iudæos in Franciam reuocauit, quos tantâ laude eiecerat; siue pecuniâ donatus, quam donantibus fœnore

[Margin notes: *Inundationes.* Anno 1196. — Vierzon. — Isle d'Andely. — Dangut, Aumale. — Alain de Dinan. — *Philippi infortunia.*]